

INSTITUTIONES CANONICAE

REMIGII MASCHAT A S. ERASMO

CL. REG. SCHOLARUM PIARUM,

NOVISSIMIS PONTIFICUM CONSTITUTIONIBUS,

SUMMARIIS DECRETALIUM OMNIUM

CORRECTIONIBUS EX POSTERIORI JURE,

ET CONCILIO TRIDENTINO COLLECTIS,

Bullarum ad ejusdem Concilii Decreta spectantium Compendio
Auctae, et illustratae

AB UBALDO GIRALDI A S. CAJETANO

EX IISDEM SCHOLIS PIIS

APOSTOLICO ROMANI CLERI EXAMINATORE, ET COLLEGII
ECCLESIASTICI RECTORE.

VOLUMEN II. PARS I.

INSTITUTIONES JURIS CIVILIS, LIBRUM I. ET II.
DECRETALIUM COMPLECTENS.

EDITIO PRIMA FLORENTINA TUSCIAE EPISCOPIS DICATA

FLORENTIAE
APUD HIERONYMUM CONTI

—
MDCCCLIV.

INSTITUTIONES CANONICAE

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

CE. REC. SCHOLARIS PLACET.

NOVISSIMA POSTIPIUM CONSTITUTIONIBUS

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

CONSTITUTIONIBUS DE POSTIPIUM IURE

ET CONCIPIO TRIDUANTIO COLLECTIS

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

ARCTICAE ET ILLUSTRATAE

AN ORBATO GUALDI A. S. CASTANO

EX IUDEN SCHOLIS PIS

ANOTIOLICO ROMANI CLEBE ET AMIENSIS ET COLLEGI

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

VOLUMEN II. PARS I.

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

REMIII MASCHAT I. S. ERASMO

FLORENTIAE

COI TIPI DI SIMONE BIBINDELLI

ELENCHUS I.

Decretalium expresse, vel tacite correctarum a posteribus Decretalibus,
partim abrogatione, partim derogatione, partim moderatione.

SERVATO ORDINE TITULORUM, AC CAPITULORUM IN UNOQUOQUE LIBRO.

Lib. 1. Tit. III. de Rescriptis.

I. Decretali Alex. III. relatae in cap. *Ex parte* 2. praecipientis falsificantem litteras apostolicas a solo Papa esse iudicandum, et ideo ad eum ab Ordinariis esse mittendum vinctum, tacite derogatum est ab Innoc. III. statuente cap. *Ad falsariorum* 7. de crim. fals. puniendum esse a suo Ordinario, dummodo non sit ab hoc carceratus de mandato Papae. Vide Fagn. in eit. c. 7. n. 65.

II. Decretalis Innocen. III. relata in cap. *Nonnulli* 28. decernentis, ne per litteras apostolicas, quibus causae iudicandae committuntur, quisquam trahatur ultra duas dietas extra suam dioecesim, nisi vel constet has litteras de partium consensu fuisse impetratas, vel huic Decretali expresse in iisdem litteris fuisse derogatum, restricta est a Bonifac. VIII. cap. *Statutum* 11. §§. *Cum vero, et Cum autem, et cap. Hac Constitutione* 15. §. *Conservatores de Offic. et Potest. Jud. deleg. in* 6. statuente ne committantur ultra unam dietam a finibus dioecesi computandam, et a finibus dioec. rei, si sit diversae dioec. ab illa actoris. Pro dieta intellige non lega-

lem, idest continentem viginti milliaria, sed vulgarem secundum consuetudinem regionis. Fagnan. in cit. cap. *Nonnulli* n. 16. Vide Elencho VI. n. XXII.

Tit. VI. De Electione.

III. Decretali Alex. III. relatae in cap. *Cum incunctis*. 7. decernentis 1. §. *Inferiora* ne ulli conferatur Ecclesia parochialis, nisi XXV. annum attigerit, prohibendo tantum, non irritando collationem. 2. ut si absque legitimo impedimento, elapso anno post illius possessionem non fuerit ordinatus sacerdos, prius monendus sit, quatenus infra annum ordinetur; et si post monitionem fuerit contumax, privandus sit per sententiam, expresse derogatum est a Greg. X. cap. *Licet canon.* 14. hoc eod. tit. in 6. irritante huiusmodi collationem, et declarante, sic provisum non monendum, sed esse ipso jure privatum.

IV. Decretalis ejusdem relata in cap. *Nosti* 9. simpliciter prohibentis Electionem administrationem ante confirmationem, ampliata est a Greg. X. ut n. seq.

V. Decretalis Innoc. III. relata in cap. *Qualiter* 17. statuentis Electum se immiscentem in administrationem praela-

turae ante confirmationem esse privandum per sententiam jure sibi ex electione quaesito, tacite ampliata est a Greg. X. *cap. Avaritiae* 5. *hoc eod. tit. in* 6. declarante esse ipso jure privatum, sive administret per se, sive per alium.

Eod. tit. in 6.

VI. Decretali Greg. X. relatae *in cap. Licet canon.* 14. statuentis ut assumpti ad Ecclesiam parochialem infra annum ad Sacerdotium promoveantur, et per se resideant sub poena, si infra id tempus non promoti fuerint, privationis ipso facto parochiae absque ulla monitione, tacite derogatum est a Bonifac. VIII. *cap. Cum ex eo* 34. *hoc eod. tit.* tribuente Episcopis, aliisque superioribus facultatem dispensandi cum iisdem, ne usque ad septennium litterarum studio insistentes promoveri teneantur ad sacerdotium, promoveri tamen debent intra annum ad subdiaconatum, sub eadem poena a Gregorio statuta: sicuti etiam eandem poenam incurrunt, si elapso septennio ad Diaconatum, et Presbyteratum se non fecerint promoveri. Verum post Concil. Trident. Episcopi hac facultate uti nequeunt ex decretis Congreg. Conc. a me relatis in *Addition. lib. III. tit. IV. post n.* 16.

Eidem Decretali statuenti promotum ad Ecclesiam parochialem ea ipso jure privatum esse, nulla etiam praemissa monitione, nisi infra annum se fecerit ad sacerdotium promoveri, expresse addita est exceptio ab eodem Bonif. *cap. Statutum* 22. *hoc eod. tit.* quo ad parochum Ecclesiae collegiatae, decla-

rante hujusmodi paenam ad hunc non extendi, sed privandum esse per sententiam juxta *cit. cap. Cum in cunctis* 7. §. *Inferiora.*

VII. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. Si Religiosus* 27. statuentis superiorem posse concedere suo Religioso licentiam consentiendi electioni de se factae ad praelaturam extra proprium monasterium; abrogata est a Clem. V. discernente *cap. Cum rationi* 1. *hoc eod. tit. in Clementin.* hanc electionem nullius esse firmitatis, ut n. seq.

VIII. Decretali ejusdem Bonif. relatae *in cap. Nullus* 28. statuentis posse Religiosum professum eligi in superiorem alterius Ordinis, derogatum est ab eodem Clem. V. *ut supra.*

Tit. XI. De temporibus Ordination.

IX. Decretali Alex. III. relatae *in cap. Ex tenore* 4. permittentis Clerico post poenitentiam ministrare in Ordine suscepto, et ad superiorem promoveri posse, non obstante quocumque delicto occulto, quod si alias esset publicum, ad alios Ordines promoveri nequiret, et degradationem mereretur, tacite derogatum est, seu potius declarata a Greg. IX. *cap. Quaesitum* 17. *hoc eod. tit.* excipiente occultum crimen homicidii, ob quod et a susceptis, et a suscipiendis prohibetur. *Vide Elencho II. n. XXIII.*

X. Decretali Urbani III. relatae *in cap. Cum quidam* 8. statuentis ordinatum extra tempora a jure statuta tandiu suspensum esse, donec a Sede Apostol. dispensationem obtineat, derogatum est a Greg. IX. *cap. Consultationi*

16. *hoc eod. tit.* declarante dispensari posse ab Episcopo, poenitentia peracta ut in susceptis ministret. Et quamvis ex Constit. Pii II. *Cum ex sacrorum*, haec suspensio sit latae sententiae, non tamen est reservata, et afficit solum promotos extra tempora ad sacros Ordines, non obstante Constit. Sisti V. *Sanctum* contra Clericos male promotos, qua papae reservabatur, cum abrogata fuerit a Clem. VIII. Constit. *Romanum decet*: et redacta ad terminos juris communis, et cit. Constitut. Pii II.

Tit. XIV. De aetate, et qualitate Praeficiendorum.

XI. Decretali Alex. III. relatae in *cap. Praeterea* 5. decernentis obtineri non posse beneficium curatum absque dispensatione, nisi ab eo qui sit subdiaconus, et intra breve tempus ordinari possit sacerdos, an derogatum sit a Bonif. VIII. *cap. Si pro Clericis* 8. *tit. de Praeb. in* 6. clare statuente non oportere promotum esse ad Ordines sacros, sed sufficere in tali esse aetate, ut proxime statutis a jure temporibus promoveri queat *Gloss. in cit. cap. Si pro Clericis* 8. verbo *Promovere* movet dubitationem: sed *Fagnan. in cit. cap. Praeterea n. 5. et seq.* tenet ex decreto Cong. Conc. a Clem. VIII. approbato in praxi conferri posse parochialem etiam Clericis primae tonsurae, dummodo intra annum ad sacros Ordines promoveantur.

Tit. XXIX. De Offic. Judic. delegat.

XII. Decretalis Lucii III. relata in

cap. Relatum 19. statuentis jurisdictionem delegatam perpetuari litis contestatione juxta Panormit. Decium, Felinum, et alios hic. ampliata est ab Urbano III. *cap. Gratum* 20. *hoc eod. tit.* declarante perpetuari ipso citationis mandato, aut illius insinuatione. Ceterum Gonzalez sentit idem statui ab Urb. ac Lucio III., cum ostendat in *cap. Gratum* non agi de simplici citatione, sed de citatione per edictum peremptorium, et trinam citationem, quae inducit litis contestationem.

Tit. XXX. De Officio Legati in 6.

XIII. Decretali Innoc. IV. relatae in *cap. Officii* 1. tribuentis Legatis Cardinalibus generalem potestatem conferendi quaecumque beneficia in suis Provinciis, derogatum est a Bonif. VIII. *cap. Deliberatione* 4. *hoc eod. tit.* illis prohibente sub poena nullitatis, ne conferant, aut sibi reservent cathedrales, aut collegiatae Ecclesias, vel ipsarum cathedralium dignitates electivas majores post pontificalem. Quae tamen prohibitio locum non habet, si aliter in fundatione alicujus Ecclesiae statutum fuerit. *Fagnan. in cap. Nullus* 1. *de Elect. n. 15.*

Lib. II. Tit. II. De Foro competenti.

XIV. Decretali Conc. Chalcedonensis relatae in *cap. Si quis* 1. indulgentis Clerico prorogationem jurisdictionis in alios judices indistincte, accedente Episcopi, et Partium consensu, derogatum est ab Innoc. III. *cap. Si diligenti* 12. et a Greg. IX. *cap. Significasti* 18.

praecipientibus prorogationem fieri debere ad iudicem ecclesiasticum, etiam accedente Episcopi, et Partium consensu. Ceterum cum in cit. Decretal. legatur *non deserat proprium Episcopum, sed prius apud ipsum actio ventiletur, vel consilio ejusdem apud alios*, et congrue intelligi possit apud alios Episcopos relate ad proprium, dicendum est, quod potius declarata fuerit.

XV. Decretalis Honorii III. relata in c. *Ex parte* 15. permittentis litteras apostolicas committi posse iudicibus ultra unam dietam, restricta est, ut supra numer. II.

XVI. Decretali Greg. IX. relatae in cap. *Conquestus* 16. ex qua infertur cognitionem causae delegari posse a Sede apostolica, ejusque Legatis cuicumque personae ecclesiasticae, derogatum est a Bonif. VIII. cap. *Statutum* 11. de *Rescript.* in 6. praecipiente, ne ulli committantur, nisi dignitate praedito, aut personatum obtinenti, seu cathedralium canonico. *Vide Elencho III. n. I.*

Eod. cit. cap. *Statutum et c.* 10. Trid. sess. 25. de *ref.* derogatum pariter est Constitut. Innoc. IV. in Conc. Lugdun. editae - *Praesenti Decreto* - statuentis committi posse etiam Canonicis aliarum collegiatarum honorabilium. *Vide Fagn. cap. Cum olim* 14. de *Priv. num.* 8. et 12.

Tit. VII. De Juram. Calumn.

XVII. Decretali Honorii II. relatae in cap. *Litteras* 2. interdicentis iuramentum calumniae in causis ecclesiasticis, derogatum est a Bonif. VIII. cap. *Si de*

calumnia 1. §. *Quamvis hoc eod. tit. in 6.* decernente praestandum esse simul cum iuramento de veritate dicenda.

Tit. XVII. De Sequest. possess.

XVIII. Decretali Honorii III. relatae in cap. *Dilectus* 2. statuentis post appellationem contra possessorem beneficii sequestrandos esse tantum fructus, ne dissipentur, non vero ipsum beneficium, derogatum est a Clem. V. cap. *unic.* Ad *compescendas hoc eod. tit. in Clementin.* praecipiente post appellationem a possessione beneficii interpositam, sequestrandum esse beneficium, nulla facta mentione dissipationis fructuum.

XIX. Decretali Greg. IX. relatae in cap. *Ab eo* 3. idem statuentis, derogatum est, ut supra.

Tit. XIX. De Probationibus.

XX. Decretali Clem. III. relatae in cap. *Juravit* 6. admittentis ex quinto consanguinitatis gradu oriri impedimentum dirimens matrimonium, derogatum est ab Innoc. III. cap. *Non debet* 8. de *consang. et affin.* illud restringente ad quartum tantum gradum.

Tit. XXIII. De Praesumptionibus.

XXI. Decretalis Alex. III. relata in cap. *Litteris* 12. in fine recensentis crimen incestus inter septem impedimenta impediencia matrimonium contrahendum cum quacumque persona, quae enumerantur a Glos. cap. *Qui Presbyterum* 2.

de poenit. et remis. verb. Absque spe his versibus.

1. Incestus. 2. Raptus sponsatae. 3. Mors mulieris. 4. Susceptus propriae prolis. 5. Mors presbyteralis. 6. Vel si poeniteat solemniter. 7. Aut monialem recipiat, prohibent haec conjugium sociandum, abrogata est a contraria consuetudine.

Abrogata pariter est Decretalis Concilii Wermeriensis relata in cap. Si quis 1. De eo qui cognovit etc. idem statuents.

Item abrogatum est ab eadem contraria consuetudine impedimentum raptus sponsae alterius inductum a Conc. Tolet., seu juxta Correctores Romanos a Conc. Remen. Troslejano can. Statutum 54. caus. 27. q. 2.

Item impedimentum homicidii uxoris inductum a Stephano V. can. Admonere 8. caus. 33. q. 2.

Item impedimentum susceptionis propriae prolis in baptismo, eo fine, ut maritus separetur a sua uxore inductum a Concil. Moguntin. can. De eo, 5. caus. 30. q. 1. qui mortua uxore transire nequit ad secunda vota.

Item impedimentum presbytericidii inductum ab eod. Concil. Mogunt cap. Qui presbyterum 2. de poenit. et remis.

Item impedimentum publicae, et sollemniss poenitentiae inductum a Syriaco Papa can. De his vero 22. caus. 33. q. 2.

Item impedimentum ex matrimonio scienter contracto cum moniali inductum a Conc. Triburien. can. Hi ergo qui 13. caus. 27. q. 1.

De quorum omnium impedimento-

rum abrogatione a contraria consuetudine inducta vide Cabasut. Jur. Can. Theor. lib. 3. cap. 21. n. 9.

Erat etiam impedimentum ortum ex Catechismo inductum a Clem. V. cap. Contracto 5. de Cognat. Spirit. sed vide abrogationem Elencho II. n. CXLVIII. Unde quatuor tantum hodie remanent impedimenta impediencia, nempe votum simplex castitatis, sponsalia, Ecclesiae vetitum, et tempus feriarum.

XXII. Nota tamen quod scienter ducens in uxorem propinquam sanguinis, praeter nullitatem matrimonii redditur inhabilis, donec vixerit ad contrahendum cum quacumque can. Qui propinquam 4. caus. 35. q. 2. et 3. et contrahere volens indigeret dispensatione ex Decretis Cong. Conc. relatis in Lucaeorien. nullit. matrim. 7. Sept. 1720. cui accedit stylus Datariae, quae in dispensationibus matrimonialibus pro incestuosis consanguineis apponit semper clausulam, quod alter alteri supervivens perpetuo absque spe conjugii remaneat. Corrad. in prax. dispensat. lib. 8. c. 3. n. 60.

Lib. III. Tit. III. De Cleric. conjug.

XXIII. Decretalis Innoc. III. relata in cap. Joannes 7. statuens Clericum conjugatum, licet deferentem habitum, et tonsuram, non gaudere privilegio clericali, limitata est a Bonif. VIII. cap. unic. Clerici hoc eod. tit. in 6. decernente, si non sit bigamus, gaudere privilegio canonis Si quis suadente 29. caus. 17. q. 4. et fori in criminalibus. Vide Elencho III. n. XV. et Elencho IV. n. X.

Tit. IV. De Clericis non residentibus.

XXIV. Decretali Conc. Later. III. relatae in cap. *Quia nonnulli* 3. statuentis recipientem duas dignitates, vel duas parochiales eo ipso privatum esse secunda, saltem juxta plurium DD. opinionem relata a *Fagn. hoc eod. cap. n. 8.* derogatum est ab Innoc. III. cap. *de multa* 28. de *Praeben.* decernente nec esse privatum ipso jure, nec privandum secunda, sed ipso jure privatum esse prima: et si hanc retinere contenderit, privatum esse utraque. Vide *Elencho II. num. LXXIII.*

Tit. V. De Praebendis.

XXV. Decretali Alex. III. relatae in cap. *Referente* 7. permittentis habenti plures Ecclesias electionem alterutrius, derogatum est ab Innoc. III. cit. cap. *De multa*, auferente hanc optionem in beneficiis curatis, et decernente eo ipso privatum esse primo.

XXVI. Decretali ejusdem relatae in cap. *Praeterea* 14. idem statuentis, derogatum est, ut supra.

XXVII. Decretalis Innoc. III. relata in cap. *De multa* 28. decernentis ut supra n. XXIV. declarata est a Jo. XXII. cap. *unic. Excrabilis* hoc eod. tit. statuyente recipientem secundum beneficium curatum, vel secundam dignitatem, nisi statim adepta pacifica hujus possessione, verbo, et facto in manibus Ordinarii dimiserit primum, privatum esse utroque, et inhabilem esse ad sacros Ordines, ac ad beneficia obtinenda,

et beneficium ultimo receptum non posse conferri per alium quam per Papam.

Eodem Tit. in 6.

XXVIII. Decretalis Clem. III. relata in cap. *Licet* 2. prohibentis sub poena nullitatis collationem dignitatum, et beneficiorum vacantium in Curia Romana factam ab alio, quam a Papa, moderata est a Greg. X. cap. *Statutum* 3. hoc eod. tit. in 6. decernente conferri posse ab his, ad quos collatio pertineret, si infra mensem a die vacationis a Papa collata non fuerint: quam Clemen. Decretalem d. Bonif. cap. *Praesenti* 34. hoc eod. tit. in 6. declaravit, in quibus beneficiis locum habeat, et quousque Curia Rom. se extendat.

XXIX. Eadem Decretalis moderata est ab eodem Bonif. cap. *Si Apostolica* 35. hoc eod. tit. decernente conferri posse ab eis, ad quos pertinent, beneficia parochialia vacantia in Curia tempore Sedis Apostol. vacantis; et etiam ibidem vacata, vivente Pontifice, sed ab eo non collata ante suum obitum.

XXX. Decretalis Bonif. VIII. relata in cap. *Eum qui* 18. decernentis habentem beneficium curatum, et vi occupantem, seu se scienter intrudentem in alio simili, esse ipso jure privatum primo; ampliata est a Jo. XXII. cap. *unic. Excrabilis* hoc eod. tit. extendente hanc poenam ne dum ad occupantem vi dicta duo beneficia, sed etiam ad ea quocumque modo obtinentem. Ac insuper in obtinentes duo simul quaecumque alia beneficia, licet non curata: et si statim in manibus Episcoporum non dimise-

rint, declarantur ipso jure privati secundo, et inhabiles ne dum ad suscipiendos Ordines sacros, sed etiam ad quaecumque beneficii obtinenda.

Tit. VIII. de Concess. praebendae.

XXXI. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Accedens* 14. decernentis adimplendam esse promissionem factam a Praelato de conferendo beneficio cum poterit, expresse abrogata est a Bonif. VIII. *cap. Detestanda* 2. *hoc eod. tit. in 6.* hanc reprobante, et aliam quamcumque, qua directe, vel indirecte aperitur via ad beneficia vacatura. Has easdem promissiones reprobaverat Conc. Lateran. sub eod. Alex. *cap. 8. de beneficiis* tamen primo vacaturis *cap. Relatum* 3. et *cap. Cum dilecta* 16. relat. in *cap. Nullae* 2. *hoc eod. tit.* non vero de providendo, cum quis poterit: quod quidem diversum est, ut idem Alex. docet *cit. cap. Accedens*. Papa tamen potest jus tribuere in beneficiis vacaturis, ut *d. cap. Detestanda*. Circa mandata de providendo vide *Elencho* II. n. IV.

Tit. XXVIII. De Sepulturis.

XXXII. Decretalis Leonis relata in *cap. Relatum* 2. statuentis deberi propriae parochiae medietatem bonorum, de quibus sive in morte, sive in vita monasterium ingressurus disposuerit pro salute animae suae, praeter contrariam consuetudinem, abrogata est etiam ab Alex. III. *cap. De his* 4. *hoc eod. tit.* declarante ad id cogi non posse.

XXXIII. Decretali Innoc. III. relatae
Maschat T. II. P. I.

in *cap. Fraternalitatem* 3. improbantis electionem sepulturae in loco minus religioso, idest in alia Ecclesia, relicto sepulchro majorum, (patris videlicet, avi, proavi, aliorumque ascendentium in linea recta, cum omnes veniant nomine majorum *l. jurisconsult. 10. ff. de gradibus*) derogatum est a Bonif. VIII. *cap. Cum quis* 2. *hoc eod. tit. in 6.* decernente §. *Si quis* talem electionem non esse impugnandam.

Eod. Tit. in 6.

XXXIV. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Animarum* 1. prohibentis sub poena excommunicationis ferendae, praeter ceteras, Regularibus, et saecularibus Clericis inducere aliquem ad eligendam sepulturam in propriis Ecclesiis, vel electam non immutandam medio voto, juramento, vel pacto, ampliata est a Clem. V. *cap. Cupientes* 3. addente §. *Sane* excommunicationem ipso facto Papae reservata.

Eod. Tit. in Extravag. Comm.

XXXV. Decretali Bonif. VIII. relatae in *cap. Super cathedram* 2. coercentis certis limitibus exemptiones, et privilegia Fratrum Ordinum Praedicatorum, et Minorum, quoad praedicationem verbi Dei, confessiones audiendas, sepulturas, et quartam funeralem, derogatum est a Benedict. XI. *cap. Inter cunctas* 1. in *Extrav. Commun. de Privil.* eosdem limites auferente: quamvis postea haec Bened. Decretal. abrogata fuit a Clem. V. ut *infr. n. LXVI.*

Tit. XXX. De Decimis.

XXXVI. Decretali Paschalis II. relatae in cap. *Novum* 2. statuentis bona primae erectionis exempta esse a solutione decimarum, derogatum fuit ab Innoc. III. cap. *Nuper* 34. hoc eod. tit. decernente indistincte decimarum oneri subjecta esse etiam bona primae erectionis, ut animadvertit Rota in Hispalen. decimar. 15. *Maii* 1733. coram Aldrovand.

XXXVII. Decretalis Caelestin. III. relata in cap. *Ex parte* 21. declarantis Cistercienses, Templarios, et Hospitalarios ante Conc. Later. IV. celebratum sub Innoc. III. an. 1215. ex privilegio non teneri decimas solvere de fructibus possessionum, quas propriis manibus, vel sumptibus excolebant, moderata est ab eod. Innoc. III. cap. *Nuper* 34. hoc eod. tit. statuente, ut tam dicti privilegiati, quam alii Regulares quomodolibet privilegiati teneantur solvere decimas de fructibus possessionum, quas post dictum Concilium quocumque titulo acquirerent, licet illas propriis manibus, ac sumptibus excolerent, si de iisdem antea decimae solvebantur. Vide *Fagnan. in cit. cap. Nuper num. 2.*

Tit. XXXV. De Statu Monachor.

XXXVIII. Decretali Alex. III. relatae in cap. *Recolentes* 3. declarantis domum Religiosam posse ex toto ordinaria auctoritate se transferre ad Religionem actionem alterius Ordinis, (ut Cisterciensium, de quo in hoc textu) derogatum

est a Greg. IX. cap. *unic. Religionum de Relig. Dom. in* 6. §. *Ad haec* id prohibente sine speciali Sedis apostol. licentia.

Tit. XXXVIII. De Jure patronat.

XXXIX. Decretali Conc. Mediolan. (vel, ut alii *Mediomatricen.*) relatae in cap. *Perlatum* 1. statuentis (juxta summarium hic) cessandum esse a divinis, tollendas reliquias, et claudenda ostia Ecclesiae carentis administratore propter discordiam Patronorum in eo nominando, derogatum est a Concil. Later. sub Alex. III. cap. *Quoniam* 3. hoc eod. tit. praecipiente, ut in tali casu Episcopus interim provideat absque cessatione a divinis, ad cujus tramitem hodie procedendum esse ait *Glos. in cit. cap. Praelatum* verb. *Celebrentur*. Id ipsum Episcopus faciet, si intra quatuor menses non fuerit definita quaestio orta super competentia juris patronatus.

XL. Decretali Conc. Triburien. relatae in cap. *Quaecumque* 2. idem statuentis, derogatum est, ut supra.

Tit. XXXIX. De Censibus in 6.

XLI. Decretali Innoc. IV. relatae in cap. *Romana*. 1. prohibentis. §. *Procuraciones* Visitatoribus accipere victualia in pecunia, tacite derogatum est a Bonif. VIII. cap. *Felicis* 3. hoc eod. tit. id permittente, si visitati eam solvere velint.

XLII. Eadem decretalis prohibens *cit.* §. *Procuraciones*, ne Episcopus, vel inferior Praelatus visitans, et quisquam

eorum familiarum praesumat accipere quodeumque munus, qualitercumque oblatum occasione visitationis, sub poena maledictionis, donec duplum restituat, confirmata, et ampliata est a Greg. X. *seq. c. Exigit* interdicente, exactionem procurationis in pecunia, licet sponte oblata, ac etiam receptionem munerum, vel procurationem in casu non impensi visitationis officii, etiam in victualibus, aut aliquid aliud: sub poena in Episcopos, et his majores interdicti ipso facto ab ingressu Ecclesiae, et in inferiores Episcopis suspensionis ab officio, et beneficio, quousque duplum restituerint, nulla dantium remissione valitura. Pro poena maledictionis, quae saepe in jure reperitur inflicta, DD. communiter intelligunt poenam aeternam debitam pro laethali culpa; atque ideo significare dicunt praeceptum obligare sub mortali.

XLIII. Decretali Greg. X. relatae in *cap. Exigit* 2. vetantis, ut supra etiamsi visitati solvere velint victualia in pecunia, expresse derogatum est ab eodem Bonif. *cit. cap. Felicis* id permittente.

XLIV. Eadem Decretalis infligens poenas, ut supr. n. XLII. nisi intra unum mensem duplum restituatur, moderata est a Bened. XII. *cap. unic. Vas electionis in Extr. Comm.* hoc tempus extendente ad duos menses; quamvis huic Bened. decretali derogatum sit a Trid. ut infra *Elencho II. n. CXXXII.*

XLV. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Quamquam* 4. specialiter excommunicantis quascumque particulares personas, et interdicentis Universitates exigentes, extorquentes, vel compellentes Ecclesias, aut Ecclesiasticos per se, vel

per alium nomine proprio, sive alieno ad pedagia, et quidagia pro ipsis personis, aut rebus, quas ad proprium usum, non negotiationis causa deferunt; nec absolvendos, nisi plenarie percepta restituerint, et de hujusmodi transgressionem competenter satisfecerint, ampliata est a Clement. V. *cap. Praesenti* 3. *hoc eod. tit. in Clement.* praecipiente publicandos esse ut tales a dioecesanis, donec satisfecerint, ut supra. Quam Bonifacii decretalem docet *Thes. cap. 4. n. 3.* verb. *Immunitas* procedere in omni gabella, tam ratione transitus eorumdem ecclesiasticorum, quam contractus, vel illationis, aut extractionis rerum: et hodie haec censura reservata est Papae in Bulla Coenae *cap. 18.*

Tit. XLIX. De Immunit. Ecclesiast.

XLVI. Decretalis Conc. Later. sub Alex. III. relata in *cap. Non minus* 4. infligentis excommunicationem non reservatam in Consules, Rectores, aliosque laicos potestatem habentes, eorumque fautores, si commoniti non destiterint imponere quaecumque onera Ecclesiis, et Ecclesiasticis absque iudicio, et consensu Episcoporum, ac Cleri judicantium conferenda esse laicis subsidia ab iisdem ecclesiasticis, si solae eorumdem laicorum facultates pro sublevandis communibus necessitatibus non sufficiant, limitata est ab Innoc. III. *cap. Adversus* 7. *hoc eod. tit.* id praestari prohibente, nisi prius consulto Romano Pontifice. Simul ampliata est, 1. extendendo dictam decretalem, et censuram etiam contra successores eorumdem laicorum in regi-

mine onera imponentium, si intra unum mensem a die successionis, non satisfecerint Ecclesiae. 2. declarando eam censuram durare, etiam officio deposito. 3. sententias, et statuta circa dicta onera imponenda irritando.

XLVII. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Inter alia 6.* excipientis duos tantum casus, in quibus confugiens ad Ecclesiam non gaudet immunitate ecclesiastica, publicus scilicet latro, et nocturnus depopulator agrorum, dum itinera frequentata, et publicas vias obsidet aggressionis insidiis, ampliata est a Decretali relata *in cap. Immunitatem 10. hoc eod. tit.* extendente hanc poenam etiam ad eum, qui sub spe immunitatis homicidium, vel mutilationem membrorum committit in ecclesiis, aut coemeteriis, et ab Inn. IV. *cap. Pro humani 1. hoc eod. tit. in 6.* eandem poenam pariter extendente ad assassinos. Vide *Additiones meas lib. 3. hoc eod. tit.*

XLVIII. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Adversus 7.* restringentis facultatem Episcopi circa concessionem subsidii, et collectarum, ut supra n. XLVI. ampliata est a Bonif. VIII. *cap. Clericis 3. hoc eod. tit. in 6.* declarante. 1. excommunicationem latam in laicos collectantes ecclesiasticos ut *in cit. n. XLVI.* esse Papae reservatam, etiamsi imposita onera a sponte dantibus recipiant absque licentia Sedis apostolicae. 2. eadem poena ligari quoscumque ecclesiasticos, etiam Praelatos, dicta onera sine Papae licentia sponte solventes, donantes, se soluturos promittentes, aut impositioni consentientes. 3. ferente interdictum Papae pariter reservatum con-

tra Universitates in praemissis culpabiles. 4. derogante omnibus privilegiis sub quacumque verborum forma cuicumque concessis.

Eodem Tit. in 6.

XLIX. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cit. cap. Clericis 3.* statuentis, ut supra, moderata est a Bened. XI. *cap. Quod olim 1. hoc eod. tit. in Extravag. Comm.* restringente censuram in Ecclesiasticos onera sponte solventes latam in solos laicos ea imponentes, et recipientes, quamvis ecclesiastici peccent eadem sponte solventes sine licentia Papae.

Eidem decretali derogatum est a Clem. V. *cap. unic. Quoniam hoc eodem tit. in Clemen.* eam reducete ad terminos dispositionis *cit. cap. Non minus 4. et Adversus 7.*

Eod. Tit. in Extravag. Commun.

L. Decretali Bened. XI. relatae *in cit. cap. Quod olim 1.* disponentis ut supra, derogatum est prout *in cit. cap. Quoniam.*

Ceterum a Conc. Later. sub Leone X. *sess. 9. §. Cum a jure* mox *cit. decretalis Bonif. VIII.* innovata fuit, addendo, quod praedicta omnia facere praesumentes sint ipso jure intestabiles, et inhabiles ad omnes actus legitimos; unde etiam erunt irregulares. Hodie vero attendenda est Bulla Coenae, qua *cap. 18.* fertur excommunicatio Papae reservata contra talia onera imponentes, exigentes, et recipientes, etiam a sponte dan-

tibus: et contra directe, aut indirecte exequentes, procurantes, auxilium, consilium, vel favorem praestantes. Unde contra ecclesiasticos solventes, seu consentientes nulla censura est latae sententiae *Theo. de Poen.* verbo *Immunitas c. 4. n. 2.* Sequestrantes vero fructus pertinentes ad Ecclesias, et Ecclesiasticos *ex cap. 17. ejusdem Bullae Coenae* incurrunt excommunicationem Papae reservatam sicut et sequestrantes, vel occupantes eorumdem, vel aliorum, locorum piorum deposita *ex Trid. sess. 25. cap. 20. de ref.* et clerici consentientes praeter dictam censuram incurrunt eo ipso privationem suorum beneficiorum, ac inhabilitatem ad eadem, et Patroni Ecclesiarum, si talia fecerint, privantur eo ipso jurepatronatus.

Tit. L. Ne Clerici, vel Monach.

LI. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Non magnopere 3.* infligentis poenam excommunicationis (quae secundum multorum opinionem non erat latae sententiae) in Religiosum professum exeuntem a claustrum ad legendas medicinam, et legem civilem, si intra duos menses ad claustrum non redierit, ampliata est ab Honor. III. *cap. Super specula 10. hoc eod. tit.* declarante li ad legendas intelligi ad audiendas; et a transgressore incurri ipso facto excommunicationem: praecipiente insuper denunciandum esse publicum excommunicatum a dioecesanis, et capitulis loci domicilii ejusdem transgressoris, ac loci studiorum. Extensa est pariter ad alios, ut etiam infra n. LIII.

LII. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Sicut te 8.* jubentis constitutos in sacris compellendos esse per subtractionem beneficiorum, ut desistant a Tabellionis exercitio, moderata est a Clem. IV. *cap. Ut officium 11. de Haeret. in 6.* eis permittente §. *Ad conscribendas* hujusmodi officium in causa haeresis exercere: ac etiam a Bonif. VIII. *cap. Debent 1. de Off. Ord. in Extrav. Comm.* permittente adhiberi posse Clericum, in visitatione Capituli cathedralis juxta *Fagnan. lib. 1. in cap. Cum quis tit. de Elect.* quamvis textus Bonifacii loquatur de visitatione Monasterii.

LIII. Decretalis Honorii III. relata *in cap. Super specula 10.* prohibentis Decanis, Archidiaconis, Praepositis, Plebanis, Cantoribus, aliisque personatum obtenantibus, nec non Presbyteris sub certis poenis studere legi civili, et medicinae, moderata est a Bonifacio VIII. *cap. Statutum 1. hoc eod. tit. in 6.* declarante hujusmodi prohibitionem non extendi ad Clericos simplices curam animarum habentes, nisi eorum Ecclesiae habeant sub se capellas, idest Ecclesias, in quibus instituantur Clerici perpetui; cum in hoc casu similes Parochi reputentur tamquam dignitates, ut animadvertit hic *Glos. 2. ex quorundam sententia.*

Lib. IV. Tit. 1. De Sponsalibus,

LIV. Decretali Alex. III. relatae *in cap. Non est 11.* prohibentis tempore generalis interdicti celebrationem divinarum officiorum, et Sacramentorum administrationem, exceptis baptismo parvulorum, et poenitentia pro morientibus,

derogatum est a Bonif. VIII. *cap. Quoniam* 19. *de sent. excom. in* 6. permitte baptisum, et confirmationem administrari posse etiam adultis: et permittente alia quamplurima *cap. Alma mater ut infra n. LXIX.*

Tit. XIII. De eo, qui cognovit etc.

LV. Decretalis *relata in c. Si quis* 1. recensens inter impedimenta impediencia matrimonium cum quacumque persona contrahendum, crimen incestus commissi cum propriis consanguineis, vel conjugis, abrogata est a contraria consuetudine, de qua vide notata supra n. XXI. et XXII.

LVI. Decretalis Alex. III. *relata in cap. Veniens* 2. statuentis, eum qui post matrimonium contractum cognovit consanguineam uxoris suae, impediri, ea mortua, ad contrahendum cum quacunque alia, sicut et si incestuosus fuerit ante matrimonium, abrogata est ut supra n. XXII.

LVII. Decretalis Coelest. III. *relata in cap. Transmissae* 4. idem statuentis, abrogata est ut supra.

Lib. V. Tit. III. de Simonia.

LVIII. Decretali Alex. III. *relatae in cap. Insinuatum*. 13. statuentis, simoniacum manifestum amovendum esse a beneficio, tacite derogatum est, seu ampliata a Paulo II. *cap. Cum detestabile* 2, *hoc eod. tit. in Extrav. Comm.* declarante simoniacum tam manifestum, quam occultum cujusque conditionis sit, etiam Cardinalatus honore fulgentem,

ipso facto privatum beneficio simoniace acquisito; et teneri ad illius dimissionem, et fructuum restitutionem ante omnem declarationem; sicuti et ex Constit. S. Pii V. *Cum primum* §. 8.

LIX. Decretalis Alex. III. *relata in cap. Veniens* 19. statuens, superiores regulares simoniace accipientes aliquem ad habitum suspendendos esse ab officio, et sic receptum ingredi debere aliud monasterium, ampliata est ab Innoc. III. *cap. Dilectus* 30. et *cap. Quoniam* 40. *hoc eod. tit.* extendente hanc prohibitionem ad Regulares utriusque sexus; poenam vero egressus e monasterio, in quo recepti vel receptae sunt, in locum arctioris regulae ad agendam perpetuam poenitentiam, tam ad recipientes, quam ad receptos, seu receptas, ut *in cit. cap. Quoniam*.

LX. Eadem Decretalis ampliata est ab Urb. V. *cap. Sane*. 1. *hoc eod. tit. in Extravag. comm.* addente excommunicationem ipso facto tam in dantes, quam in recipientes Regulares pariter utriusque sexus: suspensionem vero, si capitulum, et conventus fuerit, ipso jure, quas poenas Papae reservat. Hanc tamen suspensionem *Thes. de Poen.* verb. *Simonia cap. 10. n. 1.* sentit intelligendam esse non ab officio, et beneficio, sed ab officio tantum capitulari, seu administratione.

Tit. V. de Magistris.

LXI. Decretalis Honorii IV. *relata in c. Super specula* 5. indulgentis beneficiatis tam docentibus theologiam, quam huic studentibus integram perceptionem fructuum suorum beneficiorum, et prae-

bendarum per quinquennium ob hanc causam non residentibus; ampliata est a Bonif. VIII. *cap. Cum ex eo 34. de elect. in 6.* impertientis hujusmodi gratiam etiam beneficiatis curam animarum habentibus cum Episcoporum, seu suorum superiorum dispensatione per septennium. *Vide notata supra n. VI.*

Tit. VI. De Judaeis.

LXII. Decretalis Conc. Later. relata *in cap. Ita quorundam 6.* excommunicantis Christianos deferentes arma, et alia facientia ad belli apparatus ad Saracenos; aut gubernationem exercentes in eorum piraticis navibus, ampliata est ab Innoc. III. *cap. Ad liberandam 17. eod. tit.* addente poenam satisfactionis tempore absolutionis faciendae in favorem terrae sanctae. Verum haec censura, et poena non est in usu, cum hodie Terra sancta ab Infidelibus detineatur.

Tit. XIX. De Usuris,

LXIII. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Quia 3.* statuentis usurarium manifestum decedentem in hoc peccato privandum esse Ecclesiastica sepultura, ex quo infertur ea non esse privandum, si poenitens decedat, mandando, ut restituantur usurae, prout notat *Glos. in cap. Quamquam 2. hoc eod. tit. in 6.* verb. *Mandaverint*, ampliata est a Greg. X. *cit. cap. Quamquam hoc eod. tit. in 6.* praescribente non esse sepeliendum, licet restitutionem mandaverit, nisi prius vel facta sit resitutio, vel praestita idonea cautio de restituendo pro viribus haereditatis.

Tit. XXXI. De Exces. Praelatorum.

LXIV. Decretali Greg. IX. relatae *in cap. Nimis 17.* permittentis Ordinibus Praedicatorum, et Minorum novorum conventuum erectionem de licentia tantum Ordinariorum, derogatum est a Bonif. VIII. *cap. unic. Cum ex eo hoc eod. tit. in 6.* praecipiente hos erigi non posse neque ab ipsis, neque ab aliis Ordinibus mendicantibus absque speciali sedis apostol. facultate.

Quibus aliis Regularium Ordinibus id hodie prohibeatur *vide Elencho VI. n. LXXXV.*

Tit. XXXIII. De Privileg.

LXV. Decretali Innoc. III. relatae *in cap. Cum olim 14.* statuentis cognitionem causarum committi posse a Sede Apostol. etiam simplici monacho, derogatum est ut supra *n. XVI.*

Eod. Tit. in Extrav. Comm.

LXVI. Decretali Bened. XI. relatae *in cap. Inter cunctas 1.* qua concedebantur plura privilegia Ordinibus Praedicatorum, et Minorum circa praedicationem Verbi Dei, confessionum auditionem, et sepulturas, derogatum est a Clem. V. *cap. Dudum 2. de Sepult.* praescribente, quomodo, et quando his privilegiis uti possint.

LXVII. Per citat. Decretal. *Inter cunctas* derogatum fuerat Decretali Bonif. VIII. *Super Cathedram 2. de Sepult. in Extravag. Comm.*

Tit. XXXVIII. De Poenit. et Remis.

LXVIII Decretalis relata *in cap. Qui Presbyterum* 2. recensens inter impedimenta matrimonii impediencia Presbytericidium, abrogata est per contrariam consuetudinem, ut supra n. XXI.

LXIX. Decretalis Innoc. IV. relata *in cap. Quod in te* 11. statuentis, ut tempore generalis interdicti sive a Jure, sive ab homine nulla publice divina celebrentur officia, vel ecclesiastica Sacramenta ministrentur, excepta poenitentia, et viatico pro morientibus, ac poenitentia pro cruce signatis, et peregrinis, limitata est a Bonif. VIII. *cap. Alma mater* 24. *de sent. excom. in 6. et ibi Glos.* permitte. 1. ut quilibet fidelis etiam corpore sanus admitti possit ad Sacramentum poenitentiae, modo non sit excommunicatus. 2. ut in Ecclesiis, et monasteriis in loco interdicto sitis specialiter non interdictis, dummodo nullam causam interdicto dederint, celebrari possint missae, aliaque divina officia sicut prius; submissa tamen voce, Januis clausis, non pulsatis campanis, et interdictis exclusis. 3. ut acquiri, vel amitti possint ex electorum praesentia, vel absentia distributiones quotidianae. 4. ut in festivitatibus Natalis Domini, Paschae, Pentecostes, et Assumptionis Beatae Virg. pulsari queant campanae, admissis etiam interdictis, dummodo qui sua culpa causam interdicto dederunt, Altari non appropinquent.

A Martino V. Constit. - *Ineffabili* - addita est festivitas Corporis Christi cum octava: et a Clem. VIII. Constit. - *Sacrae-*

17. Octob. 1595. respectu fratrum Minorum S. Francisci, festivitates ejusdem S. Francisci, Bonaventurae, Antonii de Padua, Ludovici, Bernardini, Clarae, Elisabeth, ac Martyrum ejusdem Ordinis, Didaci, et Portiunculae.

LXX. Decretali Innoc. III. relatae *in cap. Omnis utriusque* 12. praecipientis ab omnibus semel in anno peccatorum suorum confessionem faciendam esse cum proprio sacerdote, idest parocho; vel cum alio sacerdote de ipsius parochi licentia, ac proinde, ut clare deducitur *ex cap. Ne pro dilatione* 16. *hoc eod. tit.* ab omnibus parochianis tam laicis, quam Sacerdotibus, et Clericis faciendam cum proprio parocho, a parochis cum proprio Episcopo, ab Episcopis cum proprio Archiepiscopo; ab Archiepiscopis cum proprio Patriarcha, a Patriarchis, et aliis Praelatis exemptis immediate Papae subiectis, seu non habentibus supra se alium superiorem, ut Cardinales, cum Papa, aut cum majori ejus Poenitentiaro, derogatum est quo ad Episcopos, aliosque superiores, et minores Praelatos exemptos a Greg. IX. *cit. cap. Ne pro dilatione*, iis tribuente facultatem sibi eligendi discretum confessarium sine licentia propriorum respective sacerdotum.

Quo ad reliquos vero respectu confessoriorum saecularium tacite derogatum est a Concilio Trident. *sess. 14. c. 7, de reform.* tribuente facultatem absolvendi cuicumque Sacerdoti a proprio Episcopo approbato, qui est primarius omnium suorum subditorum sacerdos.

Respectu tandem confessoriorum Regularium, praeter Trident. derogatum pariter est a Clem. V. *cap. Dudum*. 2.

in Clem. §. *Statuimus*, et a Jo. XXII. cap. *Vas electionis* 2. de *haeret. in Extr. Comm.* tribuentibus facultatem iisdem audiendi saecularium confessiones; etiam cum declaratione quod per huiusmodi confessiones satisfiat Ecclesiae praecepto, de quo in *cit. cap. Omnis*.

Intellige tamen, si dicti Regulares approbati fuerint ab Episcopo dioecesano iuxta Constit. Clem. X. *Superna*.

Tit. XXXIX. De Senten. Exomm.

LXXI. Decretalis Clem. III. relata in cap. *Cum non ab homine* 14. decernentis vitandum esse percussorem Clerici licet occultum, restricta est a Martino V. Constit. - *Ad evitanda* - 11. *Kalen. Febr. 1435.* per extensum relata a Covarruvias par. 1. de *sent. excom.* statuente esse tantum vitandos notorium percussorem clerici, ac eos, qui publice, et nominatim denunciati sunt ut evitandi.

LXXII. Decretalis ejusdem relata in cap. *Cum desideres* 15. decernentis vitandum esse diffamatum de excommunicatione, restricta est, ut supra.

LXXIII. Decretali Innoc. III. relatae in cap. *Quod in dubiis* 30. juncto cap. *Excellentissimus* 11. q. 3. ex quibus infertur ferri posse a quocumque ecclesiastico iudice excommunicationem, excommunicando etiam eodem contextu v. g. Titium cum participibus suis, derogatum est ab Innocentio IV. cap. *Statuimus* 3. et a Greg. X. cap. *Constitutionem* 9. hoc eod. tit. in 6. inhibentibus inferiori iudici a Papa ferre excommunicationem generalem contra parte-

Maschat T. II. P. I.

cipantes cum excommunicato a se; ac praecipientibus ferri posse solum specialem, trina canonica monitione praemissa, vel unica pro tribus, contra nominatim expressos, v. g. monendo Cajum, et Sejum, ne cum Titio communicent.

LXXIV. Decretalis ejusdem relata in cap. *Responso* 43. statuentis, ne tempore generalis interdicti ulla divina officia celebrentur, nec administrentur sacramenta, exceptis baptismo parvulorum, confirmatione, et poenitentia pro morientibus, limitata est ut supra nu. LXIX.

LXXV. Decretalis Greg. IX. relata in cap. *Permittimus* 57. indulgentis tempore generalis interdicti semel tantum in hebdomada celebrari posse missam, januis clausis, et sine campanarum sono ad conficiendum Corpus Christi pro morientibus, limitata est ut supra n. LXIX.

Eodem Tit. in 6.

LXXVI. Decretali Innoc. IV. relatae in cap. *Cum medicinalis* 1. declarantis ipso facto interdictos per unum mensem ab ingressu Ecclesiae, et a divinis officiis suspensos quoscumque Ecclesiarum Praelatos, et Iudices ferre praesumentes excommunicationis, interdicti, et suspensionis censuras in aliquem sine scriptura, et expressione causae earundem respective censurarum, et absque exemplari dictae scripturae reo tradendo intra mensem, eo requirente, derogatum est, seu verius adjecta est declaratio ab eodem Pontifice cap. *Quia periculosum* 4. hoc eod. tit. quo ad Episcopos, eorumque Superiores, idest Archiepiscopos,

Patriarchas; et Primates, hos scilicet (licet et ipsi veniant, sub nomine Praelatorum) non servantes hujusmodi formam non incurrere sententiam interdicti, et suspensionis, nisi de iisdem in quacunque constitutione, sententia, vel mandato dictas censuras infligentibus expressa mentio habeatur.

An vero incurrant etiam excommunicationem, si non exprimantur, alii affirmant alii negant propter Glossae contradictionem *in hoc eod. cap. Quia periculosum*, tam in casu, quam in verbo *Suspensionis*.

LXXVII. Decretalis ejusdem relata *in cap. Statuimus 3.* decernentis participantem cum excommunicatis excommunicatione majori in ea parte, quae solum inducit excommunicationem minorem, ligari non posse eadem majori excommunicatione, non praemissa monitione canonica, ampliata est, seu potius declarata a Greg. X. *cap. Constitutionem*

9. hoc eod. tit. statuente ligari non posse, adhuc hac monitione praemissa, nisi in ea nominatim exprimaturn participans.

LXXVIII. Decretalis Greg. X. relata *in cit. cap. Constitutionem 9.* decernentis ut supra, ampliata est a Bonif. VIII. *cap. Statutum 13. hoc eod. tit.* extendente dictam Gregorii declarationem etiam ad sententias suspensionis, et interdicti, si suspendendi, et interdicendi in ipsis nominatim non exprimantur.

Tit. XL. De Verbor. significat. in 6.

LXXIX. Decretalis Nicol. III. relata *in cap. Exiit qui seminat 3.* fulminantis §. *Itaque* excommunicationem ipso facto incurrendam Papae reservatam, aliasque poenas contra Glossantes hanc eandem decretalem, moderata est a Joan. XXII. *cap. Quia nonnunquam hoc eod. tit.* dictas poenas suspendente usque ad Sedis Apostolicae beneplacitum.

ELENCHUS II.

Decretalium correctarum a Sacro Concilio Tridentino partim abrogatione, partim derogatione, partim moderatione.

SERVATO ORDINE TITULORUM, AC CAPITULORUM IN UNOQUOQUE LIBRO.

Lib. I. Tit. II. De Constitut.

I. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. cum omnes 6.* admittentis valere consuetudinem non residendi, et percipiendi fructus in absentia, abrogata est *ses. 24.*

cap. 12. de refor. §. Praeterea statuente sub certis poenis, ne obtinentibus in cathedralibus, et collegiatis Ecclesiis, etiam non insignibus, canonicatus, praebendas, aut portiones liceat vigore cujuscumque statuti, aut consuetu-

dinis ultra tres menses quolibet anno ab eisdem Ecclesiis abesse, etiamsi per substitutos inservirent; salvis tamen earum Ecclesiarum consuetudinibus, quae longius servitii tempus requirant. Excipitur casus absentiae pro cura animarum, ut *sess. 22. cap. 3. §. Quod si*. Et sic excusabitur Archipresbyter pro eo tempore, quo curam exercet, cui generaliter huiusmodi cura incumbit, cujus consuetudinis non residendi abrogationem probat *Fagn. hoc eod. cap.* etiam locum habere ex Decret. Cong. Conc. respectu canonicorum, et curatorum, quamvis nullos redditus habeant.

II. Ex Decret. Cong. Conc. relat. a *cit. Fagnan. hoc eod. cap. num. 31.* approbato a Gregor. XIII. excipiuntur etiam canonici Collegiatarum non insignium, si consuetudo non residendi sit immemorabilis.

III. Decretalis Honorii III. relat. in *cap. Ex parte 12.* statuentis juxta communem intellectum posse canonicos auctoritate Episcopi praebendas suppressere, easque ad minorem numerum reducere, si Ecclesiae redditus diminuti sint, moderata est *sess. 24. c. 15. de ref.* permittente, ut in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis insignibus tantum (de qua restrictione non cavetur in hac Decretali) ubi frequentes, adeoque tenues sunt praebendae simul cum distributionibus quotidianis, ut non satis sint pro sustinendo decenti canonicorum gradu juxta loci, et personarum qualitatem, possit Episcopus cum consensu Capituli aliquot simplicia beneficia, non tamen regularia, his unire; vel si hoc modo provideri nequeat, aliquas

ex iisdem praebendis suppressere, suppressarumque fructus reliquarum distributionibus applicare.

Nota hic ex decretis Cong. Conc. rel. a *Fagn. in cap. Exposuisti 33. de Praeb. vigore cit. cap. 15. Trident.* non posse Episcopum etiam cum consensu Capituli unire praebendis canonicalibus portiones ejusdem Ecclesiae; neque beneficia simplicia fabricae, vel sacristiae Ecclesiae cathedralis, vel mensae capitulari ob earum respective reddituum tenuitatem, prout etiam statuitur in *Clementin. Si una 2. de reb. Eccles. non alien.*

Tit. III. de Rescriptis.

IV. Decretalis Alex. III. relat. in *cap. Eam te 7.* admittentis expectativas, et mandata apostolica de providendo beneficio, abrogata est *sess. 24. cap. 19. de reform.* prohibente, ut dictae expectativae, et quaecumque eas redolentia nemini amplius, etiam collegiis, universitatibus, senatibus, et aliis singularibus personis, etiam sub nomine indulti, aut ad certam summam, vel alio quovis colore concedantur, nec hactenus concessis cuique uti liceat: sicuti nec reservationes mentales, nec aliae, quaecumque gratiae ad vacatura, nec indulta ad alienas Ecclesias, vel monasteria alicui, etiam S. R. E. Cardinalibus: et hactenus concessa abrogata esse censeantur. Prohibente insuper *sess. 25. cap. 7.* omnes regressus, accessus, et ingressus per cessum, et decessum; quos etiam prohibuit S. Pius V. Constit. *Romani*.

Circa coadiutorias in beneficiis distin-

ctis ab episcopatu, et praepositis regularibus *cit. cap. 7. prohibitas vide Fagnan. lib. 3. tit. de conces. praeb. cap. Nullam 2. n. 69. et seqq.* ac Joan. Solier. in nolis ad Instit. Canon. Lancelot *tit. 16. de Coadiut. §. 1. et l. XIII. Bened. XIV. de Synod. dioec. c. 10. n. 26. et seqq.*

V. Decretalis Honorii III. *relata in cap. Dilectus 29.* permittentis pluralitatem beneficiorum, abrogata est *sess. 24. cap. 17. de refor.* praecipiente, ut unum tantum conferatur, etiam si agatur de Cardinalibus S. R. E. permittente tamen si unum non sit sufficiens ad vitae sustentationem, conferri possae aliud simplex, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat.

VI. Decretalis ejusdem *relata in cap. Capitulum 30.* admittentis expectativas, et mandata de providendo beneficia, abrogata est ut supra n. IV. una cum sequentibus usque ad n. XIII. idem admittentibus.

VII. Decretal. Greg. IX. *relata in cap. In nostra 32.*

VIII. Decretal. ejusd. *relata in c. Mandatum 38.*

IX. Decretal. ejusd. *relata in c. Litteris 59.*

X. Decretal. ejusd. *relata in c. Abbatem 40.*

Eod. tit. in 6.

XI. Decretal. Bonif. VIII. *relata in cap. Tibi 12. et cap. Si pro te 13.*

XII. Decretal. ejusd. *relata in c. Duobus 14.*

Item abrogatum est *c. Litteras 5. in Clementin. eod. tit.* idem admittens.

Tit. IV. De Consuetud. in 6.

XIII. Decretal. ejusd. *relata in c. Cum in tua 4.*

Tit. VI. De Electione.

XIV. Decretalis Alex. III. *relata in cap. Cum in cunctis 7.* statuentis §. *Inferiora* ad dignitates etiam non curatas requiri annum XXV. inchoatum, moderata est *sess. 24. cap. 12. de reform. §. Ad ceteras* decernente sufficere annum XXII. completum quo ad dignitates, et personatus Cathedralium, quibus cura animarum nulla subest, Archidiaconatu excepto, qui exposcit XXV. aetatis annum.

XV. Decretali Innoc. III. *relatae in cap. Quia propter 42.* praescribentis electionem fieri debere vel per scrutinium, vel per compromissum, vel per inspirationem, derogatum est, quoad electionem Regularium utriusque sexus *sess. 25. cap. 6. de Regul.* praecipiente fieri per secreta suffragia sub poena nullitatis.

XVI. Decretalis Gregor. IX. *relata cap. Dudum 54.* statuentis §. *Cum nullus* posse retineri duo beneficia curata, unum scilicet in titulum, alterum in commendam, abrogata est *sess. 7. cap. 4. de refor.* prohibente retentionem duorum curatorum beneficiorum, vel alias incompatibilium, sive per viam unionis ad vitam, sive commendae perpetuae contra dispositionem *cap. De multa de Praeben.* Prohibente insuper *eadem sess. cap. 2.* retentionem cum iisdem titulis

plurium Metropolitanarum, seu Ecclesiarum cathedralium.

Eadem decretalis tribuens §. *Sed cum* facultatem Archidiacono visitandi Ecclesias sibi subjectis, moderata est ut infra n. XXXIII.

Eod. Tit. in 6.

XVII. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Indemnitatibus* 43. statuentis 1. monialem non posse eligere abbatissam, nisi peregerit XII. aetatis annum, ac nisi tacite, vel expresse fuerit professus. 2. Non posse eligi in abbatissam nisi quae XXX. annum compleverit. Quo ad primum abrogata est *sess. 25. cap. 15. de Regul.* nullam declarante professionem factam ante XVI. annum completum. Quo ad secundum ampliata est *ead. sess. 25. cap. 7.* praecipiente, quod si eligi nequeat ex eodem, vel altero monasterio ejusdem Ordinis non minor XL. annis, eligatur ex eodem monasterio, quae praeter XXX. annum completum, quinque saltem annis post professionem recte vixerit. Circa egressum monialium *Vide Elencho VI. n. LXXXVIII.*

Eidem Decretali admittenti professionem tacitam, derogatum est in sensu, ut infra n. XCVII.

Eod. tit. in Extravag. Joan. XXII.

XVIII. Decretalis Joan. XXII. relata in *cap. Suscepti* 2. statuentis ut certa ratione fructus beneficii vacantis dividantur inter successorem, et habentem jus annatae sub poena in aliter percipientem, si intra mensem integre non

restituatur, suspensionis, seu interdicti quo ad Episcopos, vel his majores, a pontificalibus, et ab ingressu Ecclesiae; interdicti quo ad Capitula vel Collegia; et excommunicationis reservatae quo ad singulares personas, donec restituant, abrogata est *sess. 24. cap. 14. de reform.* inhibente sub poenis in simoniacos latis deductiones ex fructibus, promissiones, compositiones, aut alias conditiones, seu turnorum lucra pro provisione, electione, confirmatione, collatione, institutione, aut admissione in possessionem cathedralis, sive canonicatus, sive beneficii, sive praebendae, sive distributionum, quacumque etiam immemorabili contraria consuetudine non obstante: exceptis erogationibus applicari consuetis in usus pios; laudabili tamen consuetudine, seu constitutione ab Episcopo approbatis. Quod tamen hodie sine Papae auctoritate fieri nequit. Hoc Trident. decretum confirmatum est a S. Pio V. *ut Elencho VI. n. LXXII.*

Tit. VIII. De auctorit. et usu Pallii.

XIX. Decretali Honori III. relatae in *cap. Quia nos* 7. decernentis posse Archiepiscopum sine pallio, et sandalis celebrare in aliena dioecesi (intelligi publice) derogatum est *sess. 6. cap. 5. de refor.* prohibente id fieri sine Ordinarii loci expressa licentia; etiam juxta Glos. prim. hic. Licet tamen Episcopis exercere pontificalia in locis exemptis sitis intra suam dioecesim, et procedere in actu visitationis per censuras, aliasque poenas ecclesiasticas contra exemptos ex decret. Cong. Episc. et Regul. con-

firmato a Clem. VIII. 10. Jun. 1603. in hoc eod. c. relat. a Fagnan.

Tit. IX. de Renunciatione.

XX. Decretalis Alex. III. relata in c. *Ex transmissa* 3. decernentis per assumptionem habitus regularis factam a beneficiato induci tacitam renunciationem beneficii, abrogata est sess. 25. c. 16. *de Regul.* declarante nullam renunciationem valere factam intra annum probationis, nisi fiat cum licentia Ordinarii intra duos menses proximos ante professionem, effectum habitura eadem professione sequuta. Idem statuit Sanctus Pius V. Constit. *Quanta* 1568. prohibuitque Episcopis beneficia sic resignata conferre ante sequutam professionem.

Eodem Tit. in 6.

XXI. Decretalis Bonif. VIII. relata in cap. *Si te* 2. admittentis expectativas ad vacatura beneficia, abrogata est, ut supra n. IV.

Tit. XI. De Temporib. Ordination.

XXII. Decretalis Alex. III. relata in cap. *De eo* 3. permittentis omnes quatuor minores Ordines absolute conferri posse eodem die, moderata est sess. 23. cap. 11. 13. et 14. *de reform.* statuente, ut conferantur per temporum interstitia, nisi Episcopus omnes simul conferendos expedire judicaverit ex causa, quae a Conc. restringitur ad necessitatem, vel utilitatem Ecclesiae.

XXIII. Decretali ejusdem relatae in cap. *Ex tenore* 4. statuentis criminis occultum, peracta poenitentia in totum, vel in partem, etiamsi crimen esset degradatione dignum, si alias esset publicum, posse in susceptis Ordinibus ministrare, et non prohiberi, ne promoveatur, derogatum est sess. 14. cap. 1. *de refor.* tribuente facultatem Episcopo interdicensi subdito ex quacumque causa, etiam occulta, et extrajudicialiter, ne ascendat ad sacros Ordines. Quo administrationem vero in susceptis etiam derogatum est ex sententia Cong. Conc. teste Fagnan. in hoc eodem cap. n. 16. et 17. ob cap. 3. ejusdem sess. 14. quo Episcopo tribuitur facultas suspendendi ab executione Ordinum quoscumque Clericos praesertim in sacris constitutos, quos minus idoneos repperit; eo pari modo, quo superiores regulares prohibere possunt suis subditis jam promotis, ne ad altiores Ordines ascendant in vim cap. *Ad aures* 5. hoc eod. tit. quod dicta Cong. Conc. censuit extensum esse ad Clericos saeculares.

XXIV. Decretali Greg. IX. relatae in cap. *Quaesitum* 17. eadem statuentis, excepto crimine homicidii voluntarii etiam occulti, derogatum est ut supra, quo ad utramque partem.

Eod. Tit. in 6.

XXV. Decretalis Bonif. VIII. relata in cap. *Cum nullus* 3. tribuentis §. *Episcopo autem* potestatem Capitulo sede vacante concedendi dimissorias promovendis ad Ordines, moderata est sess. 7. cap. 10. *de refor.* quo ad hanc potesta-

tem indiscriminatim, statuente, ne eas concedat intra annum a sedis vacatione numerandum, nisi arctato ad aliquem Ordinem recipiendum occasione recepti, vel recipiendi beneficii, sub poena interdicti respectu Capituli, et respectu promoti ad minores Ordines privationis privilegii ecclesiastici, praesertim in criminalibus: respectu vero promoti ad majores, suspensionis ipso jure ab executione Ordinum, duraturae arbitrio futuri Episcopi. Potest tamen easdem dimissorias concedere cuicumque dicto anno elapso, nondum sede repleta. Quae poena sess. 23. c. 10. de ref. extenditur etiam ad illos, qui easdem dimissorias non a Capitulo, sed ab aliis quibusvis succedentibus in jurisdictione Episcopi loco Capituli, sede vacante obtinerent; non extenditur autem poena interdicti Capitulo imposita.

Tit. XIV. De Aetate, et Qualitate Praeficiendorum.

XXVI. Decretalis Alex. III. relata in cap. indecorum 3. praescribentis personatum cujuslibet Ecclesiae conferri posse cuicumque excedenti annum decimum quartum, abrogata est sess. 24. cap. 12. de refor. prohibente ne ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, aliquis promoveatur nisi saltem vigesimum quintum suae aetatis annum attigerit. Ad ceteras vero dignitates cathedralium, (Archidiaconatu excepto, qui exproscit aetatem XXV. annorum) vel personatus, quibus nulla animarum cura incumbit, nemo adscisci possit, qui minor sit annis viginti duobus, quos com-

pletos esse debere declaravit Cong. Conc. ut refert Fagnan. in cap. Cum in cunctis n. 37.

XXVII. Decretalis Innoc. III. relata in Cap. Accepimus 13. admittentis §. Mandamus mandata de providendo beneficio, abrogata est, ut supra n. IV.

Eodem Tit. in 6.

XXVIII. Decretalis Bonif. VIII. relata in cap. unic. Permittimus tribuentis Episcopo facultatem dispensandi cum minore viginti duobus annis pro obtinendis dignitatibus, et personatibus, abrogata est, ut supra XXVI.

Eod. Tit. in Clementin.

XXIX. Decretalis Clem. V. relata in Cap. Generalem 3. statuentis promoveri posse ad subdiaconatum constitutum in anno decimo octavo, et ad diaconatum in vigesimo, abrogata est sess. 24. cap. 12. de refor. praescribente annum vigesimum secundum pro subdiaconatu, et vigesimum tertium pro diaconatu.

Tit XVII. De Filiis Presbyteror. Ordinari. vel non.

XXX. Decretali Alex. III. relatae in cap. Veniens 5. statuentis non amovendum ab Ecclesia paterna filium presbyteri ab Episcopo illi scienter collata, si agatur de filio nato post sacerdotium, et sic illegitimo, juxta quem intellectum accipiendam esse hanc decretalem declaravit Congreg. Conc. 22. Martii 1576. teste Fagnan. hoc eod. cap. num. 19.

et seqq. derogatum est *sess. 25. cap. 15. de reform.* id filiis illegitimis prohibente.

XXXI. Decretalis ejusdem relata in *cap. Ad extirpandas 11.* statuentis e contrario sensu filium tam legitimum, quam illegitimum posse retinere beneficium in Ecclesia, in qua pater ministravit, si media intercesserit persona, abrogata est *cit. sess. 25. cap. 15.* et clarius, imo expresse a Clem. VII. Constit. *Ad Canonum Condito rem tertio Non. Jun. 1533.* extendente hanc prohibitionem ad quorumcumque Clericorum etiam regularium filios illegitimos, et ad beneficium simile, sive dissimile: ac etiam ad pensiones beneficiorum, quae pater obtinet, vel obtinuit ad tempus, sive in perpetuum; et demum ad quamcumque administrationem in eadem Ecclesia.

XXXII. Decretali Clem. III. relatae in *cap. Ad haec 12.* permittentis filium legitimum Episcopi obtinere posse beneficium in Ecclesia, in qua pater praest, vel praefuit, non facta restrictione, an idem, vel diversum obtinere possit nulla media intercedente persona, derogatum est *sess. 25. cap. 7.* id prohibente, si immediate succedat in eodem, ad tollendam imaginem haereditariae successionis.

Tit. XXIII. de Officio Archidiaconi.

XXXIII. Decretali relatae in *cap. Ut Archidiaconus 1.* tribuenti Archidiacono facultatem visitandi dioecesim quolibet triennio, impedito Episcopo, derogatum est, ne dum a contraria consuetudine, sed etiam *sess. 24. cap. 3. de refor.* praescribente, visitationem singu-

lis annis faciendam esse per Episcopum, aut eo impedito, per suum generalem Vicarium, vel Visitatorem, intra annum, vel saltem, si dioecesis ampla sit, intra biennium complendam. Praeservatur tamen in *cit. cap.* facultas Archidiacono visitandi per se ipsum tantum eas Ecclesias, quas legitime consueverit visitare; sed cum notario assumpto de consensu Episcopi, et cum onere exhibendi eidem Episcopo intra mensem integra visitationis acta, non obstantibus exemptionibus, privilegiis, et contraria consuetudine etiam immemorabili.

XXXIV. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Mandamus 6.* tribuentis Archidiacono absolutam facultatem visitandi Ecclesias suo archidiaconatui subjectas, moderata est cum limitatione ut supra.

XXXV. Decretali Innoc. III. relatae in *cap. Ad haec 7.* tribuentis Archidiacono. 1. facultatem cognoscendi causas ecclesiasticas. 2. examinandi promovendos ad sacros Ordines, et beneficia; quod spectat ad cognitionem causarum derogatum est *sess. 24. cap. 20. de refor.* quoad causas matrimoniales, et criminales, statuente Episcopi tantum examini, et jurisdictioni has esse relinquendas, licet Archidiaconus de iis cognoscere vellet in actu visitationis suarum Ecclesiarum, de quibus supra. Ex quo Concilii textu etiam causae beneficiales, et aliae altioris indaginis videntur esse supra illius jurisdictionem. Quod vero spectat ad examen promovendorum ad sacros Ordines, videtur hoc relictum arbitrio Episcopi *sess. 23. cap. 7. de refor.* statuente, ut illud peragat coram adscitis sibi prudentibus, et doctis viris,

nulla facta mentione de Archidiacono; qui hodie ex mero ritu, et caeremonia interrogatur tantum ab Episcopo inter missarum solemniam ante ordinationem; an sciat ordinandum esse dignum, juxta decretalem Innoc. III. *cap. unic. de Scrutin. in Ord. facien.* Respectu promovendorum ad beneficia curata derogatum est *sess. 24. cap. 18. de refor.* praecipiente examinandos esse ab examinadoribus electis in synodo; nec Archidiaconus examinare potest simul cum his, si non sit ex deputatis in ead. synodo ex decreto Cong. Conc. relato a Fagnan. *in hoc eod. cap. num. 25.*

XXXVI. Decretalis Honor. III. relata *in cap. Dilecto 10.* tribuentis Archidiacono facultatem visitandi Ecclesias sibi subjectas, moderata est ut *supra numer. XXXIII.*

*Tit. XXIX. De Offic. et Potest.
Judicis Delegat.*

XXXVII. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Ex parte 12.* admittentis expectativas super beneficiis, abrogata est ut *supr. n. IV.*

XXXVIII. Decretalis ejusdem relata *in cap. Quoniam 14.* disponentis delegationem factam dignitati non expresso nomine, transire ad successorem, abrogata est *sess. 25. cap. 10. de reform.* statuente causas ecclesiasticas, ac spirituales, et ad forum ecclesiasticum pertinentes delegandas in partibus committi debere praeter Ordinarios, Judicibus a synodo designatis.

Eodem tit. in 6.

XXXIX. Decretali Alex. IV. relatae
Maschat T. II. P. I.

in cap. Quia Pontificali 2. potestatem tribuentis Judicibus, et Conservatoribus a Sede apostolica deputatis procedendi contra Episcopos, derogatum est *sess. 24. cap. 5. de ref.* quo ad graviores causas criminales etiam haeresis, depositione, aut privatione dignas, praecipiente has a solo Romano Pontifice esse cognoscendas, et terminandas.

Tit. XXX. De Offic. Legati.

XL. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Cum non ignoratis 1.* dantis potestatem appellandi ad Legatum Papae etiam per simplicem querelam, moderata est *sess. 24. cap. 20. de refor.* praecipiente, ne Legati, et Nuncii apostolici procedant in causis subditorum, nisi prius requisito Episcopo, ad quem statuit causas omnes spectare in prima instantia, sub poena nullitatis actorum, satisfactionisque damni partibus illati. Excipiuntur tamen causae possessionis beneficiorum reservatorum, seu a Pontifice concessorum, ut dicetur *Elencho VI. num. LXXX.*

Eodem Tit. in 6.

XLI. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. Praesenti 3.* admittentis reservationes ad vacatura beneficia, abrogata est ut *supra n. IV.*

Tit. XXXI. De Offic. Judic. Ordinarii.

XLII. Decretalis Alexand. III. relatae *in cap. Cum vos 4.* statuentis ad patrimonium ecclesiasticum pertinere custodiam Ecclesiae, quousque ejus ordinatio ex ju-

sta causa differatur, derogatum est *sess. 25. cap. 9. de reform.* praecipiente, ne patroni, sive laici, sive ecclesiastici se ingerant in perceptione fructuum, proventuum, et obventionum quorumcumque beneficiorum, licet vere essent de jure patronatus ipsorum ex fundatione, et donatione; sed ut illos libere dimittant rectori, seu beneficiato, non obstante quacumque contraria consuetudine. Praecipiente insuper *sess. 24. cap. 18.* constituendum esse ab Episcopo statim post notitiam vacationis Ecclesiae parochialis aeconomum, seu vicarium, qui ejusdem Ecclesiae onera interim sustineat, ejusque custodiam, et administrationem habeat, sive haec sit liberae collationis, sive juris patronatus tam ecclesiastici, quam laicalis: sive etiam vacet per obitum, et resignationem in Curia, seu aliter generaliter, vel specialiter reservata, vel affecta sit etiam S. R. E. Cardinalibus, seu Abbatibus, vel Capitulis. Hoc idem praestandum est a Vicario capitulari, sede vacante. Item ab Episcopo viciniori, si sola collatio parochialis vacantis competat Abbatibus. Hac conciliari sanctione derogatum est etiam opinioni *Glos. penult. in hoc eod. cap. ver. Aekonomus*, quam sequitur Joan. And. hic n. 16. sentientis deputationem aekonomi Ecclesiae parochialis non indistincte pertinere ad Episcopum, sed ad eum quem pertinet institutio. Quae quidem facultas tunc solum competit inferiori Praeato ex decreto Cong. Conc. relat. a Fagn. *in cap. Cum contingat 15. de for. compet. numer. 31. et 38.* quando habet omnimodam jurisdictionem episcopalem, nec alicui subditur, et est im-

mediate subjectus Sedi apostolicae, et nullius dioecesis, et habet populum, ac territorium, et jus congregandi synodum, et legitime constet eam congregasse.

XLIII. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Irrefragabili 13.* concedentis §. *Excessus* facultatem Episcopo corrigendi excessus Canonorum in illis cathedralibus, ubi consueverunt corrigi per Capitulum, solum post praemissam monitionem, et elapsum terminum eidem Capitulo ab eo praefixum, et non antea, correctae est, seu ampliata *sess. 6. cap. 4. de reform.* tribuente hanc facultatem Episcopis intra visitationem, ut aut per se solos, aut adjunctis aliis sibi benevisis, dictos excessus corrigant, etiam non praemissa monitione, et non praefixo termino, nec data negligentia Capituli in corrigendo, non obstante quacumque contraria consuetudine, aut exemptione. Extra visitationem vero *ex sess. 25. cap. 6.* Episcopus, vel ipsius Vicarius procedere potest contra eosdem Canonicos usque ad finem causae inclusive, cum consilio tamen, et assensu duorum capitularium initio cujuslibet anni a Capitulo eligendorum, juxta formam ibi praescriptam: sed si agatur de criminibus incontinentiae, aliisque depositionem, vel degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, potest solus Episcopus *ex cit. cap. 6.* ad summariam informationem, et necessariam detentionem procedere, servata in reliquis forma praescripta. Huic tamen decreto de capitularibus adjunctis non esse locum, nisi cum agitur de Capitulo ab Episcopi jurisdictione exempto, semper censuit Cong. Conc. ut colligitur ex variis ejusdem responsioni-

bus ad postulata Episcoporum relatis a Bened. XIV. de synodo dioeciesana *lib. 13. cap. 9. num. 7. et seqq.* Et nota quod Episcopus potest intra visitationem per se solum corrigere excessus Canonicorum in vim *cit. cap. 4.* nullis capitularibus sibi adjunctis, ut etiam declaravit Greg. XIII. approbando sententiam Cong. Conc. circa hanc quaestionem teste Fagnan. in *cap. Ut juxta hoc eod. tit. num. 39.* Nota etiam pro conciliatione *cit. cap. 4. sess. 6. cum cap. 3. sess. 24.* quod Episcopus volens visitare seorsim capitulum exemptum in vim *d. cap. 4.* id exequi debeat per se ipsum: visitare vero volens totam dioecesim, aut partem ejus, in vim *cit. cap. 3. sess. 24.* possit, si legitime impeditus fuerit, hanc visitationem explere per suum generalem Vicarium, aut Visitatorem, ut pendit Cong. Concil. in *causa Hispanen. 12. Martii 1503. lib. 7. Decret. pag. 94. relat. in cit. lib. 13. de Synod. c. 9. n. 6.*

XLIV. Decretali Greg. IX. relatae in *cap. Grave gerimus 19.* declarantis nullam competere Episcopo jurisdictionem in exemptos, derogatum est *seqq. sess. et capp.* eidem tribuentibus etiam tamquam delegato Sedis apostolicae jurisdictionem in exemptos tam quoad Ecclesias, quam quoad personas, sive saeculares, sive regulares etiam nullius dioecesis in quampluribus casibus, ut *sess. 4. cap. 9. sess. 6. cap. 3. et 4. sess. 7. cap. 5. 8. et 14. sess. 21. cap. 8. sess. 23. cap. 10. sess. 25. cap. 6. de ref. et c. 8. et 11. de Regul.* Quos casus *vide in Auctore, et Additionibus meis l. 3. tit. 31. de Regul. §. 3. n. 36. et in Fa-*

gn. hoc eod. cap. per totum, ubi enumerat quadraginta septem, in quibus exempti subsunt visitationi, et jurisdictioni Episcopi.

XLV. Decretali ejusdem relatae in *cap. His quibus 20.* statuentis eos, quibus competit facultas absolvendi ab excommunicatione, posse hanc alteri demandare, derogatum est *sess. 24. c. 6. de refor.* quoad excommunicationem incursum propter haeresim, etiam occultam, praecipiente hanc absolutionem dari posse in foro conscientiae ab Episcopo per se ipsum tantum. Sed an hodie facere possit, *vide Elencho VI. n. LXIV.*

Tit. XXXIII. De Majorit. et Obed.

XLVI. Decretali ejusdem relatae in *cap. Cum olim 14.* statuentis capitulum cathedralis, sede vacante posse per se ipsum jurisdictionem ad se devolutam exercere, derogatum est *sess. 24. cap. 16. de reform.* praecipiente ut intra octiduum a morte Episcopi, et Metropolitanii eligatur Vicarius; alioquin hujusmodi electio devolvatur ad Metropolitanum, et si Ecclesia fuerit Metropolitana, devolvatur ad antiquiorem Suffraganeum: si vero fuerit exempta, ad propinquiorem Episcopum. Ex Decretis Congr. Conc. relatis a Fagn. in *cap. His, quae 11. hoc eod. tit. num. 68. et seqq.* eligi debet unus Vicarius, et non plures (nisi quoad electionem plurium vigeret immemorabilis consuetudo) non ad tempus duraturus, sed pro toto tempore vacationis, cum jurisdictione non cumulativa, sed privativa; nec removendus, nisi causa cognita ab eadem Cong. et in casu ab-

sentiae ipse, non Capitulum alium loco sui deputare potest. *Vide in Auctore lib. 1. tit. 28. n. 8.*

Tit. XXXVIII. De Procuratorib.

XLVII. Decretali Clem. III. relatae *in cap. Ex insinuatione* 3. permittentis pluralitatem beneficiorum, derogatum est, ut supra *n. XVI.*

Lib. II. Tit. I. de Judiciis.

XLVIII. Decretali Honorii III. relatae *in cap. Venerabilis* 20. statuentis instantiam iudicii non perire per lapsum triennii, derogatum fuit *sess. 24. c. 20. de ref.* praecipiente causas omnes tam civiles, quam criminales ad forum ecclesiasticum pertinentes terminandas esse infra biennium ad instar juris civilis, quod in causis criminalibus praefixit biennium, licet in civilibus triennium indulserit *L. Properandum in princip. C. de Judic.* Circa celerem causarum expeditionem *vide Elencho VI. num. LXXXI.*

Tit. IX. de Feriis.

XLIX. Decretalis Clem. III. relata *in cap. Capellanus* 4. prohibentis nuptiarum solemnitates a prima dominica Adventus usque ad Epiphaniam, a septuagesima usque ad octavam Paschatis, et a diebus Rogationum usque ad octavam Pentecostes, moderata est *sess. 24. cap. 10. de refor. matrim.* restringente huiusmodi prohibitionem ab Adventu Domini usque ad totum diem Epiphaniae,

et a feria quarta cinerum usque ad octavam Paschae inclusive.

Tit. XIX. De Probationibus.

L. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. In praesentia* 8. statuentis oblationem, et donationem bonorum maxime juramento firmatam fieri posse, et vim habere post susceptionem habitus regularis, abrogata est *sess. 25. cap. 16. de Regul.* prohibente sub poena anathematis (si agatur de dispositione inter vivos, et non in ultima voluntate) ne aliquid ex bonis novitii infra annum probationis monasterio tribuatur, excepto victu, et vestitu: irritante etiam quamcumque obligationem licet juratam, praeter eam, quae facta est cum licentia Ordinarii, et intra duos menses proximos ante professionem.

Tit. XXVI. De Praescriptionibus.

LI. Decretali ejusdem relatae *in c. Auditis* 15. declarantis Praelatum inferiorem in certis Ecclesiis dioecesanis posse praescribere totum jus episcopale quoad ordinationem, et absolutionem a casibus Episcopo reservatis, abrogata est, ut infra *n. CLXIX.*

Quoad cognitionem vero causarum matrimonialium, de qua expresse in textu, abrogata est. *Sess. 24. c. 20.* committente huiusmodi cognitionem Episcopi tantum examini, et jurisdictioni. Circa hanc cognitionem *vide Additiones meas lib. IV. tit. 19. post n. 2.*

LII. Decretalis ejusdem relata *in c. Cum olim* 18. declarantis Abbatem in Ecclesiis intra dioecesim praescribere

posse jura episcopalia, et inter caetera hic enumerata. 1. Ordinationem Clericorum, abrogata est *sess. 23. c. 10. de ref.* in sensu, et terminis, ut infra *num. CLXIX.* 2. Poenitentiam; idest jus absolvendi a casibus Episcopo reservatis, abrogata est *sess. 14. de Sacr. poenit. c. 7. de Casib. reserv.* si agatur de Abbatibus, et inferioribus Praelatis qui non sunt, in statu nullius dioec.

LIII. Decretali ejusdem relatae in *capit. Veniens 19.* statuentis praescribi posse a Praelato inferiori jus dimittendi suos subditos ad quem maluerint catholicum Antistitem, derogatum est ut infra *n. CLXIX.*

Tit. XXVII. De Senten. et Re judicata.

LIV. Decretali ejusdem relatae in *cap. Cum inter 13.* decernentis inter alia Abbatem in Ecclesiis sibi pleno jure subjectis posse initiare prima Tonsura nedum monachos sibi subditos, sed etiam saeculares, in quos habet ordinariam et quasi episcopalem jurisdictionem, derogatum est *sess. 23. cap. 10.* in sensu, et terminis, ut infra *n. CLXIX.*

Tit. XXVIII. De Appellationibus.

LV. Decretalis Alex. III. relata in *cap. De appellationibus 11.* permittentis appellationem a qualibet interlocutoria sententia, et quovis gravamine, moderata est *sess. 13. cap. 1. et sess. 24. cap. 10. et 20. de refor.* prohibente conformiter ad jus civile appellationem ab interlocutoria, nisi habeat vim definitivae, vel ejus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat.

LVI. Decretalis ejusdem relata in *cap. Super eo 12.* idem permittentis, moderata est ut supra.

LVII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Pervenit 28.* statuentis, ut infra *n. LX.* moderata est ut ibi.

LVIII. Decretali Innoc. III. relatae in *cap. Constitutus 45.* denegantis appellationem ab irrationabili judicio examinatorum synodali in concursu ad parochiales, derogatum est *sess. 24. c. 18. de refor.* hanc admittente modo ibi praescripto. Vide *Elencho VI. num. LXXIX.*

Eod. Tit. in 6.

LIX. Decretalis Innoc. IV. relata in *cap. Cordi 1.* permittentis appellationem, ut supra *n. LV.* moderata est ut ibi.

Lib. III. Tit. IV. De Cleric. non residentib.

LX. Circa Decretalem Alex. III. relata in *cap. Conquerente 6.* aequiparantis retentionem plurium beneficiorum ad sustentationem sufficientium, et retentionem alterius absque eo quod in illo resideatur (quandoquidem imponit silentium conquestioni beneficiati, si quodcumque istorum sub disjunctione positorum probetur,) huic aequiparationi derogatum est *sess. 24. cap. 17. de ref.* ubi statuitur, ut possidens beneficium sufficiens, adepta possessione secundi, perdat primum ipso jure; absens vero, seu non residens non est privatus ipso jure, sed per sententiam est privandus.

Eadem Decretalis praecipiens benefi-

ciatum sine cura animarum non residentem privandum esse beneficio, moderata est *sess. 24. cap. 12. de refor.* statuente ante privationem primo anno privandum esse dimidia parte fructuum, quos ratione praebendae, et residentiae suos non fecit: etsi iterum eadem negligentia in residendo usus fuerit, privandum omnibus fructibus, quos itidem ratione praebendae, et residentiae eo anno lucratus fuerit; et sic non privandum, nisi post tres annos. *Vide cap. Relatum infra Elencho III. n. XVI.*

LXI. Decretalis Clement. III. relata in *cap. Ex parte 8.* statuente, ut *infra num. LXV.* moderata est ut ibi.

LXII. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Qualiter 9.* statuente Episcopum non revertentem ad residentiam in praefixo termino privandum esse episcopatu, moderata est *sess. 6. cap. 1. de refor.* decernente privandum esse post primos sex menses continuos absentiae quarta parte fructuum unius anni: post alios sex menses alia quarta parte. Quibus elapsis, si crescat contumacia, Metropolitanus Suffraganeum, et Metropolitanum Episcopus antiquior Suffraganeus tenentur intra tres menses sub poena interdicti ab ingressu Ecclesiae ipso facto incurrenda Papae puniendum denunciare. Circa residentiam Episcoporum vide notata *Elencho VI. n. IX.*

LXIII. Eidem Decretali tribuenti facultatem habentibus jus eligendi Episcopum, ut privare possint episcopatu Episcopum non residentem, derogatum est, ut in *cit. sess. 6. cap. 1.* ubi haec facultas Papae reservatur.

LXIV. Decretalis ejusdem relata in

cap. Inter 10. statuente, ut supra *n. LX.* moderata est, ut ibi.

LXV. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Ex tuae 11.* statuente clericum absentem a sua Ecclesia, si nescitur ubi sit, citandum esse tribus edictis in valvis ejusdem suae Ecclesiae affigendis, et ea privandum, si post sex menses non revertatur: et ex contrario sensu, si scitur ubi sit, et quomodo citari possit, personaliter citari debere, nec esse ipso jure privatum fructibus intra dictos sex menses, moderata est *sess. 25. cap. 1.* praecipiente, ut si agatur de parochio, etiam non latitante, satis sit eum citare uno tantum edicto peremptorio cum competentis termino ad redeundum Ecclesiae valvis affixo: quo termino elapso, si contumax fuerit, liberum sit Ordinario per censuras, sequestrationem, et subtractionem fructuum, aliaque juris remedia, etiam usque ad privationem inclusive eundem compellere ad redeundum. Declarante insuper hoc eod. cap. quod nedum fructus suos non faciat pro rata temporis absentiae, sed etiam, si abfuerit ultra sex menses, incidat ipso jure in poenam privationis quartae partis fructuum unius anni jam impositam Episcopis *sess. 6. cap. 1.* et innovatam *cit. sess. 23. cap. 1. vers. si quis autem* vide Fagnan. in *cit. cap. Ex tuae num. 29.*

LXVI. Decretalis Greg. IX. relata in *cap. Clericos 17.* statuente, ut supra *n. LX.* moderata est, ut ibi.

Tit. V. De Praebendis.

LXVII. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Episcopus 1.* disponentis posse

Episcopum promovere ad ordines sacros clericum ad titulum paternae haereditatis ob defectum beneficii, abrogata est *sess. 21. cap. 2. de ref.* praecipiente Clericum saecularem promoveri non posse ad dictos ordines, nisi ad titulum beneficii ecclesiastici, vel etiam patrimonii, et pensionis, si tamen quo ad patrimonium, et pensionem ipse Episcopus judicaverit promovendum pro necessitate, vel commoditate Ecclesiae.

LXVIII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Referente 7.* permittentis habenti plures Ecclesias optionem dimittendi unam, et retinendi alteram, quam maluerit, abrogata est *sess. 7. cap. 4. de reform.* hanc optionem prohibente, et extendente poenam *cap. De multa 28. hoc eod. tit.* ad obtinentes beneficia ex quovis capite incompatibilia. Imo *sess. 24. cap. 17. de ref.* declaratur esse incompatibilia duo beneficia, etiam simplicia, quando primum est sufficiens ad honestam Clerici sustentationem, vel quando utrumque personalem residentiam requirit.

LXIX. Decretalis ejusdem relata in *cap. Praeterea 14.* permittentis optionem, ut supra *n. LXVIII.* abrogata est ut ibi.

LXX. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Dilectus 19.* admittentis expectativas in beneficiis, abrogata est, ut supra *n. IV.* una cum duabus sequentibus idem admittentibus.

LXXI. Decretalis ejusdem relata in *capit. Dilecto 25.*

LXXII. Decretalis ejusdem relata in *capit. Dilectus 27.*

LXXIII. Decretalis ejusdem relata in

cap. De multa 28. decernentis habentem dignitatem, personatum, vel beneficium curatum, et recipientem secundum simile post pacificam possessionem secundi, ipso jure privatum esse primo, et etiam privandum secundo, si praetendat utrumque retinere; et ex contrario sensu non esse privatum primo ipso jure, si secundum non sit curatum; vel e converso si primum non sit curatum, et recipiat secundum curatum, extensa est *sess. 7. cap. 4. de reform.* hoc generaliter prohibente de quibuscumque beneficiis incompatibilibus, et etiam simplicibus ex *sess. 24. cap. 17.* in casu de quo supra *numer. LXVII.* Imo juxta Fagnan. in *hoc eod. cap. num. 8.* privatus esset utroque ipso jure, nedum in vim *cit. cap. 4.* sed etiam in vim Extravag. *Execrabilis 1. hoc eod. tit.*

Eidem decretali prohibenti pluralitatem parochialium, dignitatum, et personatum, et ex contrario sensu eam tacite permittenti in aliis beneficiis, derogatum est ut supra *n. XVI. LX. LXVIII.*

LXXIV. Decretali ejusdem relatae in *cap. Extirpandae 30.* statuentis Rectorem Ecclesiae, non obstante consuetudine favore Episcopi, vel patroni, debere sufficientem habere portionem; et ex contrario sensu valere consuetudinem legitime praescriptam favore ejusdem Episcopi, vel patroni aliquid sibi vindicandi de fructibus Ecclesiae ultra sufficientem Rectoris portionem, derogatum est *sess. 25. cap. 9. de reform.* interdicente, ne patroni tam ecclesiastici (quibus de jure communi id licebat) quam laici se quoquo modo ingerant in perceptione fructuum quorumcumque benefi-

ciorum; sed illos libere Rectori, seu beneficiato distribuendos dimittant, non obstante quacumque contraria consuetudine sub poenis excommunicationis, et interdicti, si secus fecerint, et privationis ipso facto juris patronatus.

Haec eadem Decretalis declarans §. *Qui vero Parochum non residentem privatum esse ipso jure parochia, moderata est sess. 25. cap. 1. de reform.* statuente privandum esse per sententiam, praecedente citatione, monitione, et coercitione per censuras, sequestrationes, et subtractionem fructuum, ac alia juris remedia.

LXXV. Decretalis ejusdem Innoc. relata *in c. Exposuisti* 33. permittentis ob paupertatem praebendarum Ecclesiarum cathedralium posse Episcopum iis adnectere capellas, idest parochiales Ecclesias, abrogata est *sess. 24. cap. 13. et 15. de ref.* statuente ne in unionibus, sive ob reddituum tenuitatem, sive ob alias causas faciendis, parochiales uniantur.

Eod. Tit. in 6.

Decretales Bonif. VIII. relatae in seqq. capitulis admittentis mandata de providendo beneficium primo vacaturum, abrogatae sunt, ut supra *n. IV.* una cum aliis usque ad *n. XCIV.* idem admittentibus.

LXXVI. *Si Clericus* 11.

LXXVII. *Hi, qui* 12.

LXXVIII. *Dudum* 14.

LXXIX. *Cum in illis* 16.

LXXX. *Si Apostolicae* 22.

LXXXI. *Cum in Ecclesia* 28.

LXXXII. *Ei, cui* 29.

LXXXIII. *Quodam* 40.

LXXXIV. *Mandatum* 41.

Eodem Tit. in Clementinis.

LXXXV. Decretalis Clem. V. relata *in cap. Si dignitatem* 1.

Tit. VIII. De Concess. Praebendae.

LXXXVI. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Accedens* 14.

Eodem Tit. in. 6.

LXXXVII. Decretalis Innoc. IV. relata *in c. Quia cunctis* 1.

Decretales Bonif. VIII. relatae in seqq. capitulis.

LXXXVIII. *Ne captandae* 3.

LXXXIX. *Exequutor* 4.

XC. *Si capitulo* 5.

XCI. *Si soli* 6.

XCII. *Auctoritate* 7.

XCIII. *Quoniam* 8.

Eod. Tit. in Clementin.

XCIV. Decretalis Clemen. V. relata *in cap. unic. Cum ei.*

Tit. XIII. De Reb. Eccl. non alienan. in Clementinis.

XCV. Decretalis ejusdem relata *in cap. Si una* 2. disponentis posse Episcopum unam ecclesiam alteri unire, vel loco religioso donare, moderata est *sess. 24. cap. 13. de ref.* prohibente hujusmodi unionem, si agatur de parochiali.

Tit. XIX. De Rer. permutat. in 6.

XCVI. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Licet in tua*. admittentis expectativas in beneficiis, abrogata est, ut supra *n. IV.*

Tit. XXVI. De Testamen.

XCVII. Decretalis Greg. IX. relata *in cap. Quia ingredientibus 2.* admittentis tacitam professionem regularem etiam absque habitus susceptione, abrogata est *sess. 25. cap. 15. de Regul.* statuente habitus susceptionem pro Regularibus utriusque sexus esse de substantia novitiatus per integrum annum duraturi, incipiendi ab ejusdem habitus susceptione; ita ut hoc tempore non servato, sicuti et si professio fiat ante decimum sextum annum completum, exclusa sit etiam tacita, nullamque inducat obligationem. Verum hic notandum cum Fagnan. *in cap. Ad nostram 8. de Regul. n. 8. et 30.* ex decretis Cong. Conc. hanc tacitam professionem non fuisse a Trident. sublatam, si praecesserit annus probationis cum susceptione habitus in conventu pro ea designato, quae inducitur per annum computandum a decimo sexto completo usque ad decimum septimum pariter completum aetatis illius, qui monasterium ingressus est.

Tit. XXXI. De Regularibus.

XCVIII. Decretalis Concil. Moguntini relata *in cap. Nullus 1.* statuentis, neminem admitti posse ad professionem
Maschat T. II. P. I.

regularem, nisi sit idoneus aetate, cum praesupponat attendendam esse aetatem statutam de jure communi, quae est ut *in cap. Significatum 11. infra n. CIV.* abrogata est, ut supra.

XCIX. Decretalis ejusdem Concil. relata *in cap. Si quis 2.* concedentis unum tantum annum ad reclamandum contra professionem regularem, moderata est *sess. 25. cap. 19. de Regul.* extendente hoc tempus, ex quocumque capite praetensa nullitas professionis oriatur, usque ad quinquennium a die ipsius professionis, non tamen completum.

C. Decretalis Conc. Arelaten. relata *in cap. Vidua 4.* statuentis induci professionem regularem in novitio se sponte ingerente in actibus professorum, etiam ante annum probationis non completum, abrogata est ut supra *n. XCVII.*

CI. Decretalis ex Regesto Gregorii relata *in cap. Quia 6.* prohibens admitti posse ad professionem ante decimum octavum annum, moderata est ut supra *n. XCVIII.*

CII. Decretali Alex. III. relatae *in cap. Non est 7.* statuentis ex contrario sensu posse Abbatem cisterciensem impertiri monacho licentiam profitendi in alio ordine regulari indistincte, sive alius ordo sit strictioris, aequalis, aut laxioris observantiae, derogatum est *sess. 25. cap. 19. de regul.* prohibente transitum ad laxiorem vigorem cujuscumque facultatis. Ceterum haec decretalis penitus abrogata est respectu quorumcumque regularium, cum hodie hujusmodi transitus iis interdictus sit, ut notavi in *Elencho VI. n. XXV.*

CIII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Ad nostram* 8. validam admittentis professionem factam post decimum quartum annum per susceptionem habitus professorum et post perseverantiam tridui, abrogata est, in sensu, ut supra *n. XCVII*.

CIV. Decretalis ejusdem relata in *cap. Significatum* 11. disponentis professionem factam completo anno decimoquarto validam esse quoad viros, si profitens post dictum annum eam ratam habuerit, abrogata est ut supra *n. XCVIII*.

CV. Decretalis Clem. III. relata in *cap. Cum virum* 12. statuentis professionem factam a muliere post annum decimum secundum completum validam esse, abrogata est, ut supra *n. XCVIII*.

CVI. Decretalis ejusdem relata in *c. Porrectum* 13. statuentis valere professionem factam sine susceptione habitus regularis, abrogata est in sensu, ut supra *n. XCVII. Vide Fagn. in hoc eod. cap. a n. XL. ad XLIV*.

CVII. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Ad apostolicam* 16. statuentis professionem factam intra annum novitatus validam esse, abrogata est, ut supra *num. XCVII*. Invalida etiam declaratur *cap. Non solum* 2. *hoc eod. tit. in 6.* quo ad Fratres Praedicatorum, et Minores, sed a Bonifacio VIII. *cap. Constitutionem* 3. *eod. lib. 6.* declaratum est locum habere in omnibus Mendicantibus, et a Clemente VIII. Constitut. *Cum ad regularem* 19. *Martii*. 1605. in omnibus Ordinibus regularibus.

CVIII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Sicut* 17. admittentis professionem

factam per receptionem habitus validam esse, licet professus numquam manserit in monasterio, abrogata est, ut supra *n. XCVII*.

CIX. Decretalis ejusdem relata in *cap. Consulti* 20. declarantis validam professionem tacite, vel expresse factam intra annum probationis, abrogata est, ut supra *numer. XCVII*. Nec attendenda est Glossa hic verbo *Distinguendum*, dicens hanc decretalem fuisse correctam *a cap. Statuimus* 23. *hoc eod. tit.* ibi enim idem statuitur.

CX. Eadem Decretalis statuens exeuntem a religione intra annum probationis teneri ad laxiorem transire, si absolute proposuerit vitam mutare, abrogata est *cit. sess. 25. cap. 15.* hanc obligationem excludente, si agatur de simplici proposito, non de voto vitam absolute mutandi.

CXI. Decretalis Greg. IX. relata in *cit. cap. Statuimus* 23. idem declarantis abrogata est, ut supra *n. XCVII*.

Eod. Tit. in 6.

CXII. Decretalis Innoc. IV. relata in *cap. Is qui* 1. declarantis validam professionem factam intra annum decimum quintum, vel per receptionem habitus professorum, vel per ratificationem professionis factae ante annum decimum quintum: item si quis per totum annum decimum quintum gestaverit habitum communem professis, et non professis: ac etiam si major quatuordecim annis ingressus fuerit religionem, et per annum gestaverit habitum quomodocumque indistinctum, abrogata est, ut supra *n. XCVII*.

CXIII. Decretalis Alex. IV. (et ut alii volunt Innocentii) relata *in cap. Non solum* 2. admittentis validam professionem tacite, vel expresse factam a majore quatuordecim annis, abrogata est in sensu, ut supra *n. XCVII*.

CXIV. Decretalis Bonif. VIII. relata *in c. Constitutionem* 3. idem admittentis, abrogata est, ut supra *n. XCVII*.

CXV. Decretalis ejusdem relata *in cap. Beneficium* 4. statuentis beneficium ingredientis religionem alteri conferri posse, si constet eum absolute vitam mutare voluisse; aut si intra annum probationis professionem emiseric; aut si scien-ter receperit habitum professorum, abrogata est sess. 25. *c. 15. et 16. de Regul. ut supra n. XXVII. XCVIII*.

Eod. Tit. in Clementinis.

CXVI. Decretalis Clem. V. relata *in cap. Eos, qui* 2. statuentis constitutum in aetate quatuordecim annorum intelligi professum; si per annum detulerit habitum novitiorum non patenter distinctum ab habitu professorum, abrogata est, ut supra *n. XCVIII*.

Tit. XXXIV. De Voto, et Voti Redempt. in 6.

CXVII. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Quod votum* admittentis tacitam professionem, abrogata est in sensu explicato, ut supra *n. XCVII*.

Eod. Tit. in Extrav. Joan. XXII.

CXVIII. Decretalis Jo. XXII. relata

in cap. unic. Antiquae idem admittentis, abrogata est in sensu, ut supra *n. XCVII*.

Tit. XXXV. De Statu Monac. in 6.

CXIX. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Periculoso* statuentis §. Sane sub poena nullitatis receptionis, ut in monasteriis mulierum Ordinum Mendicantium recipiantur tantum quot de ipsorum monasteriorum proventibus sine penuria sustentari possint, moderata est sess. 25. *cap. 3. de Regul.* praescribente novam formam taxationis numeri recipiendorum in monasteriis utriusque sexus, etiam Mendicantium, sine dicta poena nullitatis receptionis.

Circa hanc numeri taxationem prae-ter decreta Clement. VIII. adest Constit. Pauli V. *Sanctissimus* 4. Dec. 1605.

Non desunt Canonistae asserentes hanc nullitatis poenam etiam abrogatam esse a contraria consuetudine.

Eadem Decretalis admittens tacitam professionem regularem, abrogata est in sensu, ut supra *n. XCVII*.

Tit. XXXVI. De Religios. domibus.

CXX. Decretali Innoc. III. relatae *in cap. Ne nimia* 9. prohibentis Regularibus pluralitatem beneficiorum regularium; et ex contrario sensu eam permittentis Clericis saecularibus, derogatum est, ut supra *num. LX. et LXVIII*.

Tit. XXXVII. De Capellis Monac.

CXXI. Decretali Urbani III. relatae

in cap. In Ecclesiis 1. praecipientis curam saecularium incumbentem monasterio non exercendam esse per monachum, sed per Clericum saecularem, derogatum est saltem tacite *sess. 25. cap. 11. de Regul.* statuente, ut tam saeculares, quam regulares hujusmodi curam exercentes subsint in concernentibus eandem curam dioecesano Episcopo. Ex hoc decreto, et communi observantia patet exerceri posse etiam per regulares.

Eod. Tit. in 6.

CXXII. Decret. Bonif. VIII. relatae *in c. unic. Presbyteris* idem praecipientis, derogatum est, ut supra.

Tit. XXXVIII. De Jure patronatus.

CXXIII. Decretali Alex. III. relatae *in cap. Consultationibus* 19. declarantis solam possessionem conferre potestatem praesentandi ad beneficium, derogatum est *sess. 25. cap. 9. de refor.* statuente hanc non sufficere, sed probandum esse titulum modo ibidem praescripto.

CXXIV. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Cum dilectus* 28. admittentis mandata de providendo beneficio primo vacaturo, abrogata est, ut supra *n. VI.*

Tit. XXXIX. De Censibus.

CXXV. Decretalis Lucii III. relata *in cap. Sopitae* 14. statuentis Archiepiscopum visitare posse indiscriminatim Ecclesias tam saeculares, quam regulares

suorum Suffraganeorum; et a Regularibus visitatis procuraciones esse solvendas; quo ad primam partem moderata est ut *infra num. CXXVIII.* quo ad secundam vero, tam respectu visitationis, quam procuracionis exigendae, nedum ab Archiepiscopis, sed et ab Episcopis attendenda sunt decreta *Trident. sess. 25. cap. 20. de Regul.* et alia a me relata *in Addition. lib. III. tit. 39.*

CXXVI. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Cum venerabilis* 21. statuentis indiscriminatim semper dandam esse procuracionem Episcopo visitanti, moderata est ut *num. seq. et vide notata in summariis hoc eod. tit. post c. Cum venerabilis 21. et Additiones meas in hoc opere d. tit. post n. 15.*

CXXVII. Decretalis Honorii III. relata *in cap. Venerabili* 24. praecipientis dandam esse procuracionem Episcopo visitanti Ecclesias civitatis, ubi residet, etiamsi nunquam illam recipere consueverit, abrogata est quo ad secundam partem disertis verbis *sess. 24. cap. 3. de reform.* praecipiente, ut in iis locis, sive Provinciis, ubi consuetudo est nec victualia, nec pecuniam, nec quidquam aliud a Visitoribus recipi, omnia gratis fiant. Primae vero parti, cum cesset ratio procuracionis dandae visitanti Ecclesias civitatis, quia nullae nempe expensae fieri debeant pro victualibus, tacite saltem derogatum est *a cit. c. 3.* ut declaravit Cong. Conc. teste *Fagn. in hoc eod. c. n. 15.*

Eodem Tit. in 6.

CXXVIII. Decretalis Innoc. IV. re-

lata in cap. Romana 1. tribuentis §. *Procuraciones* Metropolitanis, Patriarchis, et Primatibus facultatem visitandi suorum Suffraganeorum Ecclesias, moderata est sess. 24. c. 3. de refor. hanc restringente ad causas tantum in provinciali synodo approbatas.

CXXIX. Decretalis Greg. X. relata in c. *Exigit* 2. idem statuentis, moderata est ut supra.

CXXX. Decretal. Bonif. VIII. relata in c. *Felicis* 3. idem statuentis, moderata est ut supra.

CXXXI. Decretal. ejusdem relata in c. *Perpetuo* 5. idem statuentis, moderata est ut supra.

Eod. Tit. in Extravag. Comm.

CXXXII. Decretali Bened. XII. relata in cap. unic. *Vas electionis* extendentis tempus unius mensis ad duos pro restitutione dupli facienda a Visitoribus de iis, quae indebite occasione visitationis acceperunt, ut supra in *Elencho* 1. n. XLII. et XLIV. derogatum est sess. 24. cap. 3. de reform. statuente faciendam esse intra unum mensem juxta Decretalem Greg. X. *Exigit* 2. hoc eod. tit. quam speciatim innovat, ut infra *Elencho* IV. n. XXII.

Tit. XLV. De Reliquiis, et Venerat. Sanctor.

CXXXIII. Decretal. Innoc. III. relata in cap. *Cum ex eo* 2. vetantis venerari sanctorum reliquias de novo inventas, nisi fuerint approbatae a Romano Pontifice, moderata est sess. 25. de *Invoc.*

Vener. et Reliq. Sanctor. requirente approbationem Episcopi tantum.

Lib. IV. Tit. 1. De Sponsalibus, et Matrimoniis.

CXXXIV. Decretalis Conc. Triburien. relata in c. *De Francia* 1. statuentis matrimonium solo consensu contrahi, abrogata est sess. 24. cap. 1. de refor. *matrim.* §. *Qui aliter* nullum illud declarante, si aliter, quam praesente Parrocho, vel alio Sacerdote de ipsius, aut Ordinarii licentia, et duobus, vel tribus testibus contrahatur.

CXXXV. Decretalis Alexand. III. relata in cap. *Ad audientiam* 4. extendentis impedimentum publicae honestatis ortum ex sponsalibus contractis cum consanguinea usque ad quartum gradum, moderata est cit. sess. 24. cap. 3. illud extendente ad primum tantum, si sponsalia valida sint: declarante insuper nullum oriri impedimentum, si quacumque ratione nulla sint. Ortum vero ex matrimonio tantum rato extenditur usque ad quartum ex Constit. S. Pii V. *Ad Romanum an.* 1568.

CXXXVI. Decretalis ejusdem relata in c. *Sponsam* 8. idem impedimentum statuentis, moderata est ut supra.

CXXXVII. Decretalis ejusdem relata in c. *Veniens* 15. statuentis sponsalia de futuro transire in matrimonium per carnalem copulam subsequutam, abrogata est ut supra n. CXXXIV.

CXXXVIII. Decretalis Greg. IX. relata in c. *Is qui* 30. idem statuentis, abrogata est ut supra.

CXXXIX. Decretalis ejusdem relata

in cap. Adollescens 32. statuentis invalidum matrimonium ex copula intentata, et non sequuta, ac ex contrario sensu validum, si sequuta sit, abrogata est ut supra.

Eod. Tit. in 6.

CXL. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Ex sponsalibus* statuentis ex sponsalibus de futuro etiam nullis (dummodo non fuerint nulla ex defectu consensus) oriri impedimentum publicae honestatis, et matrimonium dirimere usque ad quartum gradum inclusive, abrogata est ut supra *n. CXXXV*.

Tit. III. De Clandestin. Desponsat.

CXLI. Decretalis Conc. Arelaten. relata *in cap. Si quis* 1. validum decernentis matrimonium clandestinum, dummodo probari possit fuisse contractum, abrogata est ut supra *n. CXXXIV*.

CXLII. Decretalis Alex. III. relata *in c. Quod nobis* 2. idem decernentis, abrogata est ut supra.

Tit. VI. Qui Clerici, vel vovent. matrim. contrahere possunt.

CXLIII. Decretalis ejusdem relata *in cap. Consuluit* 4. statuentis susceptionem habitus professorum extra claustra recepti a non habente potestatem incorporandi religioni dirimere in dubio matrimonium contrahendum, sed non contractum; et fortius ex contrario sensu, si suscipiatur ab habente potestatem itidem extra claustra, abrogata est ut supra *num. XCVII. vide Elencho VI. n. C.*

Tit. IX. De Conjugio servorum.

CXLIV. Decretali Innoc. III. relatae *in cap. Ad nostram* 4. tribuentis facultatem Legato de latere cognoscendi in sua Provincia, et definiendi causas matrimoniales, et separandi matrimonium in casibus a jure permissis, derogatum est sess. 24. c. 20. *de refor.* ipsis hoc prohibente §. *Legati quoque*.

Tit. XI. De Cognatione spirituali.

CXLV. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Utrum* 1. statuentis filios duorum compatrum natos sive ante, sive post compaternitatem contractam non posse ad invicem copulari, ubi haec viget consuetudo in vim *can. 5. Post susceptum* 30. q. 3. abrogata est sess. 24. *cap. 2. de reform. matrimonii* restringente cognationem spiritualem ortam tam ex baptismo, quam ex confirmatione, tantum inter patrinum, et ipsum baptizatum, aut confirmatum, et baptizati, aut confirmati patrem, et matrem: item inter baptizantem, aut confirmantem, et baptizatum, aut confirmatum, baptizatique, aut confirmati parentes.

CXLVI. Decretalis ejusdem relata *in cap. Super eo* 3. idem statuentis, tam respectu matrimonii contrahendi, quam contracti, abrogata est ut supra.

CXLVII. Decretalis Clem. III. relata *in cap. Martinus* 4. statuentis inter patrem baptizati, et uxorem patrini prius ab eo cognitam contrahi compaternitatem efficacem ad matrimonium dirimendum, abrogata est ut supra. *Vide declarationem S. P. V. Elencho VI. n. LIV.*

CXLVIII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Contracto* 5. statuentis compaternitatem contrahi per catechismum in baptismo, et impedire matrimonium contrahendum, abrogata est ut supra.

CXLIX. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Tua nos* 7. statuentis filios duorum compatrum ortos ante compaternitatem contractam inter compatres, vel commatres parentum suorum, contrahere cognationem spiritualem dirimentem inter ipsos matrimonium tam contractum, quam contrahendum, et scientem hujusmodi impedimentum teneri illud Ecclesiae denunciare, abrogata est ut supra.

CL. Decretalis Greg. X. relata in *cap. Ex litteris* 8, statuentis inter baptizatum, et filium baptizantis oriri cognationem spiritualem impediens, et dirimentem matrimonium inter ipsos contrahendum, abrogata est ut supra.

Eod tit. in 6.

CLI. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Ne dum* 1. statuentis cognationem spiritualem propter susceptionem infantis in baptismo, et confirmatione contrahi etiam inter baptizatum, et filios, ac uxorem susipientis, abrogata est ut supra.

CLII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Per catechismum* 2. statuentis ut supra *num. CXLVIII.* abrogata est ut ibi.

CLIII. Decretali ejusdem relatae in *cap. Quamvis* 3. statuentis per unum tantum patrinum suscipi posse infantem in baptismo, et confirmatione; et si plures suscipiant, omnes contrahere cogna-

tionem, derogatum est *sess. 24. cap. 2. de reform. matrim.* declarante per duos ad summum suscipi posse, quorum unus sit vir, et alter faemina: et si plures suscipiant, praeter designatos nullam contrahere cognationem.

Tit. XIII. De eo, qui cognovit etc.

Circa *cap. Si quis* 1. hujus tit. vide notata *Elencho I. n. XXII. et Elencho VI. n. LVI.*

Tit. XVII. Qui Filii sint legitimi.

CLIV. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Per tuas* 12. statuentis filium natum ex sponsa de futuro esse legitimum, licet matrimonium in facie Ecclesiae nunquam sit publicatum, abrogata est ut supra *numer. CXXXIV.*

Lib. V. tit. I. de Accusationibus etc.

CLV. Decretalis ejusdem relata in *cap. Sicut olim* 25. praecipientis Concilium provinciale, et synodum dioecesanam fieri debere singulis annis, moderata est *sess. 24. c. 3. de refor.* quo ad Concilium provinciale, statuente hoc faciendum esse singulis trienniis.

Tit. III. De Simonia.

CLVI. Decretali Alex. III. relatae in *cap. Etsi* 18. declarantis ordinationem non esse simoniacam, si aliquid donatum fuerit non ex pacto, derogatum est *sess. 21. cap. 1. de reform.* prohibente, ne pro collatione quorumcumque ordi-

num, et etiam clericalis tonsurae aliquid accipiat, licet sponte oblatum. Prohibente insuper *sess. 24. c. 18.* Examinatoribus synodalibus sub vitio simoniae quidquam recipere etiam sponte oblatum, sive ante, sive post, occasione examinis. Nota, quod quamvis Trident. hic loquatur de solo examine praeficiendorum Ecclesiis parochialibus, intelligi tamen debet etiam de examine ordinandorum, confessoriorum, ceterorumque praeficiendorum praebendis Theologiae, et Poenitentiariae: et Romae ab Examinatoribus apostolicis praestatur juramentum coram Eminentissimo Vicario statim ac ad hoc munus deputantur ab eodem Vicario, facto tamen prius verbo cum Pontifice de eorum deputatione, nedum de fideliter huiusmodi munere exercendo respectu quorumcumque examinandorum, sed etiam de nihil omnino recipiendo, licet minimum, tam ante, quam post examen.

CLVII. Decretali Innoc. III. relatae *in cap. Ad apostolicam 42.* permittentis aliquid accipi posse pro Sacramentorum collatione juxta pias consuetudines, quas praecipit observari, derogatum est, quo ad collationem Ordinis, ut supra *n. CLVI.*

Tit. V. De Magistris.

CLVIII. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Quia nonnullis 4.* decernentis inter cetera magistrum grammatices in cathedrali, vel collegiata Ecclesia eligendum esse ab Episcopo de consensu Capituli, moderata est *sess. 5. cap. 1. de reform.* statuente eligendum esse de consilio tantum.

CLIX. Eidem Decretali statuenti magistro theologiae eligendo in Ecclesiis metropolitanis assignandos esse proventus unius praebendae, ita tamen ut non efficiatur canonicus, sed tamdiu eos percipiat, quandiu perstiterit in docendo, videtur derogatum esse *cit. cap. 1. vers. In Ecclesiis* praecipiente, ut ubi nulla praebenda, aut praestimonium, seu stipendium deputatum reperitur, praebenda quomodocumque primo vacatura, non tamen per resignationem, ad usum lectoris theologiae ipso facto perpetuo constituta, et deputata intelligatur: et ita canonicus efficitur *vide Elencho VI. n. III.*

CLX. Eadem Decretalis praeciens constituendos esse duos magistros in Ecclesia metropolitana, unum theologiae, alterum grammatices, moderata est *loc. cit.* mandante in qualibet Ecclesia, seu metropolitana, seu cathedrali, seu collegiata, etiam nullius dioecesis, si sint loca insignia, vel populosa, solum constitui theologum cum assignatione praebendae primo vacaturae. Et si earumdem Ecclesiarum proventus fuerint tenues, vel multitudo cleri, et populi sit tam exigua, ut theologi electio commode fieri nequeat, tunc mandatur, ut saltem sit magister grammatices: et sic in defectum theologi tantum.

CLXI. Decretalis Honorii III. relata *in cap. Super specula 5.* statuentis docentes theologiam, eique studentes in publicis scholis posse in absentia per quinquennium percipere integros fructus suarum praebendarum, et beneficiorum, moderata est *sess. 21. cap. 5. de refor.* quando redditus omnes consistunt in distributionibus, cum tunc ex pluribus de-

cretis Cong. Conc. relatis a Fagnan. *cit. cap. Licet numer. 97. et seqq.* tam dicti lectores, et studentes, sive legant theologiam, sive jus canonicum, et respective studeant, quam absentes pro servitio Episcopi, vel Ecclesiae percipere debent duas tertias earumdem distributionum partes, utpote subrogatas in locum fructuum praebendae, si isti aut nulli sint, aut admodum tenues, omissa tertia inservientibus accrescenda; ut in hujusmodi Indultis semper servat eadem Congreg. juxta generale decretum Innocentii XII. promulgatum in ejus Bullario. Hujusmodi Indulto ex pluribus pariter ejusdem Congreg. decretis relatis a Fagn. *cit. cap. Super specula* frui possunt etiam publici Lectores, si legant in civitate, in cujus cathedrali sitae sunt illorum praebendae.

Tit. VII. De Haereticis in 6. et ibi Tit. II.

CLXII. Decretalis Greg. IX. relata in *c. Quoniam 1.* decernentis deveniri posse ad degradationem praesentibus etiam laicis, ampliata est *sess. 23. c. 4. de ref.* ut infra *n. CLXXV.*

CLXIII. Decretali Clem. IV. relatae in *cap. Ut officium 11.* admittentis §. *Compescendi* Praedicatores quaestuarios, derogatum est ut infra *n. CLXVII.*

Tit. XVII. De Raptoribus.

CLXIV. Decretali Innoc. III. relatae in *cap. Accedens 7.* declarantis validum matrimonium contractum cum rapto, si adsit consensus raptae, derogatum est
Maschat. T. II. P. I.

sess. 24. cap. 6. de reformat. matrim. illud nullum decernente, quamdiu rapta manserit in potestate raptoris.

Tit. XXXI. De Excessibus Praelat.

CLXV. Decretali ejusdem relatae in *cap. Accedentibus 12.* statuentis jus cognoscendi causas matrimoniales acquiri posse nedum ex speciali privilegio, sed etiam ex alia legitima causa, idest ex consuetudine, vel praescriptione, ut exponit *Glos. final. et Innoc. hic*, derogatum est *sess. 24. cap. 20. de reform.* hanc consuetudinem abrogante. Quae tamen teneret si esset immemorabilis, ut declaravit *Cong. Conc. teste Fagnan. hoc eod. c. n. 6.*

Eodem tit. in 6.

CLXVI. Decretalis Bonifacii VIII. relata in *cap. unic. Cum ex eo* statuentis ut infra *n. CLXXVI.* moderata est, ut ibi.

Tit. XXXIII. De Privilegiis.

CLXVII. Decretali Innoc. III. relatae in *cap. Tuarum 11.* permittentis quaestores eleemosynarum cum praedicationis officio, derogatum est *sess. 21. cap. 9. de reformat.* praecipiente eorundem nomen, et usum ubique abolendum *vide Elencho VI. numer. VIII.* Nequeunt tamen regulares mendicantes prohiberi ab Episcopo, ut cum licentia suorum superiorum eidem ostendenda per se ipsos eleemosynas quaerant intra dioecesim, ubi eorum monasteria sita sunt. Extra dioecesim vero requiritur etiam consensus Dioecesani.

CLXVIII. Decretalis Honorii III. relata *in cap. in his 30.* statuentis privilegios posse ubique celebrare in altari viatico, etiam sine licentia Praelatorum, abrogata est *sess. 22. in decr. de obser. et vitan. in celeb. miss.* Quo Trid. decreto sublata est etiam Episcopis facultas, quam habebant ex dispositione *can. Missarum 12. de consecrat. dist. 1.* indulgendi, ut missae sacrificium celebrari possit in privatis domibus. De hac facultate, et altari viatico *vide Additiones meas lib. III. tit. XLI. n. 2.*

Eodem Tit. in 6.

CLXIX. Decretali Alex. IV. relatae *in cap. Abbates 3. juncta Glos. verb. Tonsuram* facultatem dantis Abbatibus conferendi tonsuram, et ordines minores, ac dimissorias concedendi saecularibus, in quos habent ecclesiasticam, e quasi episcopalem jurisdictionem, vel ex Sedis apostolicae indulto, derogatum est *sess. 23. c. 10. de refor.* statuente, ne Abbatibus, aut aliis quibuscumque quantumvis exemptis liceat imposterum intra finem alicujus dioec. existentibus (etiamsi nullius dioec., vel exempti esse dicantur) quibuscumque qui regulares subditi sibi non sint, tonsuram, vel minores ordines conferre: nec iidem Abbates, alique exempti, aut collegia, vel capitula quaecumque etiam cathedralium, litteras dimissorias aliquibus Clericis saecularibus, ut ab aliis ordinentur concedant: sed haec omnia ad Episcopos intra quorum dioecesis fines iidem existunt, pertineant; non obstante quocumque privilegio, praescriptione, aut consuetudine etiam immemorabili.

Vi huius decreti nequeunt Abbates cujuscumque sint generis, habentes plenam jurisdictionem episcopalem, in clero, et populum cum territorio separato, ac nullius etiam dioecesis existentes, concedere dictas dimissorias, secluso privilegio apostolico post Tridentinum specialiter obtento, juxta constantem Cong. Conc. sententiam, ut ex pluribus ejusdem resolutionibus relatis a Fagn. *in cap. Significasti de offic. Archid. nu. 12. et seqq.* ac in Thesaur. Resolut. in Nulius, seu Bricinorien. 21. Januarii 1719. et novissime a Benedict. XIV. *de Synodo dioec. edit. an. 1755. lib. II. c. II. n. 15. et seqq.*

Neque itidem initiare possunt prima tonsura, minoribusque Ordinibus sibi non subditos tam saeculares cum specialibus dimissorialibus suorum Episcoporum, quam Regulares alieni Ordinis, ad illos expresse missos ab eorumdem ordinandorum Superioribus de consensu Episcopi dioecesani, ut olim fieri posse censuit Cong. Conc. 11. Julii 1572. prout ex *lib. 1. litterarum ejusdem Cong. pag. 450. et mense Augusti 1586. lib. 4. decret. pag. 171.* juxta posteriorem ipsius resolutionem 13. Novemb. 1641. approbatam ab Urb. VIII. ad trames decisionis Rotae 995. coram Seraphino, a qua jussu Clem. VIII. 27. April. 1592. haec quaestio ad trutinam revocata fuerat, ut videre est in synodo dioec. *loc. cit. n. 12.*

Concedere tamen possunt, et debent litteras testimoniales, sive commendatitias; quae quidem diversae sunt a litteris dimissoris. Regulares vero eas tantum concedere possunt suis subditis iti-

dem regularibus soli Episcopo dioecetano dirigendas, ut *ex cit. sess. 23. c. 8.* nisi in casu, de quo in nostro Auctore *lib. 1. tit. 11. n. 12. vide Fagn. cit. c. Significasti.*

Eod. Tit. in Clementin.

CLXX. Decretalis Clem. V. relata in *cap. Religiosi 1.* infligentis poenam excommunicationis ipso facto Papae reservatae in Religiosos praesumentes matrimonia solemnizare sine parochi licentia, moderata est *sess. 24. cap. 1. de reform. matrim.* infligente poenam tantum suspensionis ipso facto pariter incurrendae, duraturae arbitrio Ordinarii illius parochi, qui matrimonio interesse debebeat, seu a quo benedictio suscipienda erat. *Thesaur. de poen. verb. Matrimonium c. 1. etiam ex Responso Cong. Conc.*

Eod. Tit. in Extravag. Commun.

CLXXI. Decretalis Benedicti XI. relata in *cap. Inter cunctas 1.* concedentis §. *Ideoque* Fratibus Praedicatorum et Minorum facultatem ubique praedicandi verbum Dei absque Ordinariorum petita licentia, abrogata est *sess. 5. cap. 2. et sess. 24. cap. 4. de refor.* praecipiente, ne ullus regularis praedicare praesumat etiam in Ecclesia sui Ordinis contradicente Episcopo. *Vide Elencho VI. n. VII.*

CLXXII. Eadem Decretalis concedens §. *Sed quia* facultatem iisdem Regularibus audiendi saecularium confessiones sine Ordinariorum approbatione, abro-

gata est pariter *sess. 23. cap. 15. de ref.* statuente, ne ullus presbyter etiam regularis eas audire possit, etiam si agatur de audienda sacerdotum confessione sine eorundem Ordinariorum approbatione, qui possunt, si velint, illum examinare.

CLXXIII. Decretali Eug. IV. relatae in *cap. Divina 3.* eximentis ab Ordinariorum jurisdictione Clericos curiales beneficiatos, infligentisque poenas ipso facto incurrendas Papae reservatas excommunicationis, suspensionis, et interdicti contra eosdem Ordinarios privantes beneficio dictos Clericos, aut se immiscentes in causis beneficiorum eorundem, derogatum est *sess. 24. c. 11. de refor.* decernente privilegia, quae competere solent residentibus in Curia Romana in vim hujus Eugenianae constitutionis non habere locum in obtinentibus beneficia ecclesiastica, quin ipsorum Ordinariorum jurisdictioni subjecti remaneant; nec insuper habere locum in parochis non residentibus *sess. 23. c. 1. de ref.*

Tit. XXXVII. De Poenis.

CLXXIV. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Licet 3.* tribuentis facultatem Archidiacono procedendi in causis criminalibus tam contra Clericos, quam contra laicos, abrogata est, ut supra *n. XXXV.*

Eod. Tit. in 6.

CLXXV. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Degradatio 2.* praescribentis verba de gradationem sacerdotis fieri

debere coram proprio, et sex aliis Episcopis: Diaconi vero, vel Subdiaconi coram tribus Episcopis, et proprio, et degradationem constitutorum in minoribus coram solo Episcopo, moderata est *sess. 13. cap. 4. de ref.* restringente numerum Episcoporum in degradatione actuali, et solemnī ad solum proprium Episcopum coram sex Abbatibus usum mitrae, et baculi ex apostolico privilegio habentibus, si commode interesse possint: sin minus coram aliis in ecclesiastica dignitate constitutis. In degradatione vero verbali etiam coram ejus Vicario.

Eod. Tit. in Clementinis.

CLXXVI. Decretalis Clem. V. relata *in cap. Capientes 3.* statuentis, ut Regulares juxta *cap. unic. Cum. ex eo de excess. Praelat. in 6.* sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae nequeant nova loca recipere sine speciali Sedis apostol. licentia, moderata est *sess. 25. cap. 3. de Regul.* decernente, ne hujusmodi loca erigantur sine licentia Episcopi dioecesani.

CLXXVII. Idem statuitur a Greg. X. *cap. Religionum §. Confirmatos de Relig. domib. in 6. sed vide notata Elencho I. n. LXIV. et Elencho VI. num. LXXXV.*

Tit. XXXVIII. de Poenit. et Remis.

CLXXVIII. Decretalis relata *in cap. Manifesta 1.* praecipiens dandam esse publicam poenitentiam pro peccato manifesto, moderata est *sess. 24. cap. 8. de reformat.* remittente arbitrio Episcopi

eam commutandi in secretam, si ita magis judicaverit expedire. An autem tam simplices confessarii, quam principales Episcoporum poenitentiarii possint hanc poenitentiam injungere Cong. Conc. 22. Martii 1614. fuit potius pro negativa sententia: quamvis tutius censuerit abstinere ab hujus dubii resolutione.

CLXXIX. Decretalis Innoc. III. relata *in c. Omnis utriusque sexus 12.* statuentis, ut sacerdos alienus audire possit confessiones de licentia proprii sacerdotis, si agatur de licentia data a proprio paroco, abrogata est, ut supra *n. CLXXII.*

CLXXX. Decretali ejusdem relatae *in Cap. cum ex eo 14.* admittentis quaestores eleemosynarum, ut supra *n. CLXVII.* derogatum est, ut ibi.

Eodem Tit. in 6.

CLXXXI. Decretalis Innoc. IV. relata *in cap. Romana 1.* idem admittentis, abrogata est, ut supra.

Eod. Tit. in Clementinis.

CLXXXII. Decretalis Clem. V. relata *in c. Abusionibus 2.* idem admittentis, abrogata est, ut supra.

Tit. XXXIX. De Sent. Excomm.

CLXXXIII. Decretali Innoc. III. relatae *in cap. Contingit 45.* statuentis, Clericum non reassumentem habitum, et tonsuram post tertiam monitionem amittere privilegium Clericale, partim derogatum est, et partim ampliata *sess. 23.*

cap. 6. de reform. declarante Clericos in minoribus non beneficiatos non gaudere privilegio fori, si praeter habitum, et tonsuram non inserviant alicui Ecclesiae. Nec ad hoc requiritur trina monitio ex decreto Congr. Conc. relato a Fagnan. *in cap. Si quis 1. de foro compet. n. XXI.*

CLXXXIV. Decretalis ejusdem relata *in cap. Sacro 48.* statuentis excommunicationem ferri debere, praemissa trina monitione, vel una, pro omnibus cum aliquot dierum intervallis ex manifesta, et rationabili causa, nulla facta distinctione causarum, moderata est *sess. 25. cap. 3. de ref.* praecipiente. 1. ne in causis civilibus feratur, nisi quando adest contra Judicem contumacia. 2. neque in criminalibus, nisi praeter contumaciam, delicti qualitas id postulet. 3. ut in utrisque feratur tantum in subsidium, quando scilicet exequutio personalis, vel rea-

lis facile haberi nequeat. 4. ut sufficiat bina monitio, etiam per solum edictum sine parsonali citatione. Ceterum excommunicatione lata, hac forma non servata, ex sententia Cong. Conc. teste Fagnan. *hoc eod. cap. n. 26.* valida esset.

Eod. Tit. in 6.

CLXXXV. Decretali Greg. X. relatae *in c. Constitutionem 9.* idem generaliter statuentis, derogatum est, ut supra.

Tit. XL. De Verbor. Significatione.

CLXXXVI. Decretali Innoc. III. relatae *in c. Olim. 16.* statuentis Canonicis gaudentibus privilegio percipiendi fructus in absentia deberi sine diminutione distributiones quotidianas quando redditus omnes praebendarum consistunt in dictis distributionibus, derogatum est, ut supra *n. CLXI.*

ELENCHUS III.

Decretalium ampliatarum a Sac. Concilio Tridentino.

Lib. 1. Tit. III. de Rescriptis in 6.

I. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. Statutum 11.* praecipientis §. 1. causas committendas a sancta Sede, vel ejus legato committi debere obtinentibus dignitatem, vel Canonicatum in Ecclesia cathedrali, ampliata est *sess. 25. cap. 10. de reform.* mandante ulterius hos designandos esse a synodo provinciali, vel dioecesana numero saltem quatuor,

ex quibus uno mortuo, aut alias deficiente, alius subrogetur vel in proxima synodo, vel ab Episcopo cum consilio capituli; ita ut delegationes quaecumque aliis factae subreptitiae censeantur.

Eod. Tit. in Clementinis.

II. Decretalis Clem. V. relata *in cap. Et si 2.* statuentis causarum commissiones, de quibus supra, committi posse

Vicario generali Episcopi, vel etiam regulari habenti conventualem prioratum, ampliata est, ut supra.

Tit. IV. De Consuetudine.

III. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Quanto* 4. statuentis consuetudinem non posse operari, ut Clericus non Episcopus possit exercere, quae sunt ordini Episcopali reservata, ampliata est *sess. 7. can. 3. de confirmat.* infligente ulterius excommunicationem latae sententiae in contrarium asserentes.

Tit. XI. De Tempor. Ordinat. in 6.

IV. Decretalis Greg. X. relata in *cap. Eos, qui* 2. infligentis poenam suspensionis per annum a collatione Ordinum in praesumentem scienter, seu affectata ignorantia, vel quocumque alio quaesito figmento ordinare Clericos alienae dioecesis sine dimissorialibus, aut licentia suorum Ordinariorum et statuentis sic ordinatos ligari poenis a jure statutis, ampliata est *sess. 6. c. 5. et sess. 23. cap. 8. de ref.* declarante ordinantem dictam poenam ipso facto incurrere, etiam citra praesumptionem; et sic ordinatos tam in minoribus, quam in sacris ipso facto incurrere suspensionem ab executione Ordinum susceptorum arbitrio proprii Ordinarii duraturam.

V. Circa simoniace Ordinantes, et Ordinatos *vide notata Elencho VI. n. XXVII.*

VI. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Nullus* 4. prohibentis infantem initiari prima tonsura, nisi religionem in-

tret, ampliata est *sess. 23. cap. 4. de reform.* praecipiente ulterius neminem ea initiandum, nisi praeter alia requisita confirmationis sacramentum susceperit. Nulla tamen ibi infligitur censura, si secus fiat.

Tit. XVII. De Filiis Presbyteror.

VII. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Ad praesentiam* 2. prohibentis filio sacerdotis illegitimo retentionem beneficii in eadem Ecclesia, in qua pater ministravit, ampliata est *sess. 25. cap. 15. de reform.* hanc prohibitionem extendente ad filium illegitimum cujuscumque Clerici: prohibente insuper, ne in eadem Ecclesia quoquo modo ministret, et pensiones obtineat super beneficio, quod pater habet, vel obtinuit.

Tit. XXXI. De Offic. Judic. Ord. in 6.

VIII. Decretalis Greg. X. relata in *c. Ordinarii* 3. statuentis, ne plura incompatibilia beneficia in primo genere a legitimis collatoribus tamquam vacantia conferantur, nisi ea obtinentes ostendant Ordinariis dispensationem Apostolicam pro eorum retentione intra tempus ab iisdem Ordinariis assignandum, ampliata est *sess. 7. cap. 5. de reform.* idem decernente quoad beneficia incompatibilia in secundo genere.

Lib. III. Tit. I. De Vita, et Honest. Clericor. in Clementin.

IX. Decretalis Clem. V. relata in *cap. Quoniam* 2. statuentis sequentes poe-

nas latae sententiae in Clericos, et beneficiatos deferentes habitum ordini Ecclesiastico incongruentem videlicet. 1. in beneficiatos suspensionis per sex menses a perceptione fructuum suorum beneficiorum. 2. in non beneficiatos constitutos in sacris citra sacerdotium inhabilitatis per sex menses ad obtinenda beneficia. 3. in obtinentes dignitatem, personatum, aut beneficium curatum suspensionis per annum a perceptione fructuum. 4. in sacerdotes, et religiosos inhabilitatis per annum ad beneficia obtinenda; ampliata est *sess. 14. cap. 6. de reform.* decernente, ut si postquam dicti omnes moniti fuerint etiam per solum publicum edictum talem habitum non deposuerint, coerceri possint per suspensionem ab Ordinibus, et beneficio, ac fructibus beneficiorum; et si semel correcti iterum deliquerint, etiam per privationem officiorum, et beneficiorum. *Vide ampliationem cit. cap. 6. Trident. ex Constit. Benedict. XIII. Elencho VI. num. XXIII.*

Tit. II. De Cohabit. Clericor. et Mulierum.

X. Decretalis relata in c. *Si quisquam* 2. infligens Clerico in sacris suspecto de crimine fornicationis cum quacumque faemina poenam excommunicationis latae sententiae post tertiam monitionem, ampliata est, et respective moderata *sess. 25. cap. 14. de reform.* decernente, ut quicumque Clericus beneficiatus, aut pensionarius concubiniarius, vel suspectus de mala conversatione cum quacumque faemina, sit ipso facto privatus

tertia parte fructuum, obventionum, proventuum, et pensionum cujuscumque sui beneficii, si primo monitus ab ea non abstinuerit. Si vero cum eadem, vel alia faemina perseverans secundo monitus non paruerit, praeter amissionem ipso facto incurrendam integrorum fructuum etc. suspendendus sit ab ipsius beneficii administratione quousque Ordinario videbitur. Si ita suspensus faeminam non expellat, perpetuo privetur beneficio, et pensione, inhabilisque reddatur ad honores, dignitates, beneficia, et officia obtinenda, donec post manifestam emendationem superior, cum ei visum fuerit, ex causa dispensaverit. Si tandem intermissum consortium cum ea, vel altera repetat, praeter dictas poenas excommunicetur, appellatione remota. Simplex vero Clericus concubiniarius, vel fornicarius puniatur poena carceris, suspensionis ab Ordine, ac inhabilitatis ad beneficia obtinenda juxta delicti qualitatem, et perseverantiam in eo.

XI. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Clericos* 3. statuentis Clericos in sacris publice retinentes concubinas suspendendos, et interdicendos, si eas a se non removerint, et etiam perpetuo excommunicandos, si ad easdem redire, vel recipere praesumpserint, ampliata est, ut supra.

XII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Sicut* 4. idem statuentis, ampliata est, ut supra.

XIII. Decretalis ejusdem relata in *cap. Si autem* 6. statuentis in quoscumque Clericos beneficiatos fornicarios poenam privationis beneficiorum, ampliata est, ut supra.

XIV. Decretalis Greg. IX. relata in

cap. Quaesitum 10. infligentis Clerico notorie concubinario notorietate facti, vel juris poenam totalis suspensionis latae sententiae, ampliata, et moderata est, ut supra.

Tit. III. De Cleric. conjugatis in 6.

XV. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. unic. Clerici* statuentis Clericum conjugatum ferentem habitum, et tonsuram gaudere privilegio clericali, ampliata est, ut supra *Elencho II. n. CLXXXIII.*

Tit. IV. De Clericis non residentibus.

XVI. Decretal. Alex. III. relata in *cap. Relatum 4.* infligentis poenam privationis beneficii curati ferendae sententiae non residenti sine licentia sui Praelati, ampliata est *sess. 23. cap. 1. et sess. 24. cap. 12. de ref.* declarante praeter mortalis peccati reatum, tuta conscientia non facere fructus suos pro rata temporis absentiae, absque alia declaratione, interdicta quacumque conventionione, vel compositione pro eorumdem fructuum remissione. Extendente insuper *cit. cap. 12.* has easdem poenas, nedum ad obtinentes in cathedralibus, et collegiatis canonicatus, praebendas, aut pensiones, sed etiam ad quoscumque Antistites quibuscumque Ecclesiis praefectos, etiam S. R. E. Cardinales, si ultra tres menses continuos, aut interpolatos quotannis absque juxta causa, vel licentia non resident; addito etiam, ut primo anno absentiae unusquisque privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam praebendae, et residentiae fecit suos. Quod

si iterum eadem fuerit usus negligentia privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus erit. Crescente vero contumacia privandus sit beneficio juxta *cap. Clericos 17. hoc eodem tit. ut supra Elencho II. num. LXV., et LXVI. et infra num. XX.*

XVII. Decretalis Coelest. III. relata in *cap. Ex parte 8.* disponentis Praelatos, et Clericos non residentes privandos esse beneficio, si citati non revertantur ad suas Ecclesias infra terminum eis praefixum, ampliata est, ut supra.

XVIII. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Qualiter 9.* idem disponentis, ampliata est, ut supra.

XIX. Decretalis ejusdem relata in *cap. Inter quatuor 10.* idem disponentis, ampliata est, ut supra.

XX. Decretalis Gregor. IX. relata in *cap. Clericos 17.* idem disponentis, ampliata est, ut supra.

Eod. Tit. in 6.

XXI. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. unic. Consuetudinem* prohibentis recipi posse ab absentibus distributiones, et etiam eas, quae dantur pro anniversariis defunctorum, ampliata est *sess. 24. cap. 12. de reformat.* inhibente quamcumque collusionem, aut remissionem circa harum receptionem; ne scilicet a praesentibus eis condonentur, neque paescantur, ut postquam sibi traditae fuerint, illis restituantur.

Hodie ab hac Bonif. prohibitione excipiuntur 1. Promovendi ad sacros Ordines, qui ex Conc. Romano celebrato sub Ben. XIII. *an. 1725. tit. 30. c. 2.* tenentur per

sex menses continuos ante ordinationem commorari in Seminario, vel in Episcopis apud Episcopos, quo tempore lucrari debent dictas distributiones, non secus ac si Ecclesiae inservirent; dummodo prae-cise ibi morentur ad satisfaciendum dicti Concilii praecepto, et non ob correctionem, aut ut se instructiores reddant ex declaratione Cong. Conc. in *Setina* 1. *Decemb.* 1731. In *Thes. Resolut.* 2. Ex Decreto Clem. XI. an. 1710. relato in ejus Bullar. pag. 547. excipiuntur vacantes exercitiis spiritualibus per decem dies ad pie excolendum animum. *Vide lib. III. hoc eod. tit.* alios exemptos.

XXII. Decretalis relata in *cap. Non liceat* 2. statuens ordinantem ad sacros Ordines aliquem sine titulo teneri necessaria ei ministrare ad vitae sustentationem, donec titulum habuerit, ampliata est *sess. 21. c. 2. de reform.* prohibente insuper, ne quisquam ad dictos Ordines promoveatur sine sufficienti beneficio, vel patrimonio, aut pensione, si tamen necessitas, aut commoditas Ecclesiae aliquem cum his duobus titulis expedierit ordinari: et respectu ordinati sine sufficienti titulo, si ipse solus fuit in culpa, quia finxit titulum per falsa instrumenta ex stylo Curiae et sacrae Poenitentiariae incurrit poenam suspensionis latae sententiae ab executione Ordinum sic susceptorum inflictam a *can. Sanctorum* 70. *dist.* quae poena in *cit. c. 2. Trid.* innovatur. *Vide extensionem hujus poenae Elencho VI. n. XXVIII.*

Tit. V. De Praebendis.

XXIII. Decretalis Innoc. III. relata in *Maschat. T. II. P. I.*

cap. De multa 28. §. *Praesenti* statuentis obtinenti personatum, vel beneficium curatum, et successive aliud simile, ipso jure privatum esse primo; et contendentem retinere etiam secundum, privandum esse et hoc per sententiam ampliata est *sess. 7. cap. 4. de reform.* statuente ipso jure privatum esse utroque, si ea simul retinere praesumpserit; seu potius declaratum est, ut contra *Thes. de Poenit. cap. 7.* sentit *Fagn. lib. 3. ad dictum cap. De multa num. 8.* probans per hanc eandem decretalem ipso jure utroque privatum esse. Haec eadem ampliatio, seu declaratio habetur in *Extravag. Excrabilis* §. *Si vero, et §. Quae omnia.* Ampliata est etiam in hoc, quod poenam inflictam a dicto *cap.* extendit ad obtinentes plura beneficia ex quovis capite incompatibilia. Et *sess. 24. c. 17.* voluit incompatibilia esse duo beneficia simplicia, quando primum est sufficiens ad honestam Clerici sustentationem, vel quando utrumque personalem residentiam requirit.

XXIV. Decretalis Honorii III. relata in *cap. Licet* 32. disponentis quotidianas distributiones deberi tantum interessentibus horis Canonicis, ampliata est *sess. 24. cap. 12. de reform.* praecipiente ne dum materiale praesentiam, sed etiam formalem, hymnis nempe, et canticis Dei nomen reverenter, distincte, devotèque laudando.

Tit. VI. De Clerico aegrotante etc.

XXV. Decretalis Lucii III. relata in *cap. De rectoribus* 3. statuentis dandum esse coadjutorem Parocho ita lepra infe-

cto, ut altari servire nequeat, ampliata est *sess. 21. cap. 6. de reform.* praescribente dandum etiam esse cum spenditur ab exercitio parochiae propter inicitiam, vel ad aliquod tempus ob scandalum ortum ex ipsius vitae turpitudine.

Tit. VII. De Institutionibus.

XXVI. Decretalis Conc. Arelat. relata in *cap. Non amplius 1.* decernentis in monasteriis non mendicantium utriusque sexus instituendum esse numerum recipiendorum juxta vires facultatum eorundem monasteriorum, ampliata est *sess. 25. cap. 3. de Regul.* idem statuente etiam in monasteriis mendicantium, ut recipiendi tantum sint quot ali possint ex consuetis eleemosynis.

Tit. VIII. de Concessione Praebend.

XXVII. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Litteras 9.* statuentis habentem praebendam in eadem Ecclesia, et recipientem dignitatem cum praebenda, vel aliam praebendam, privatum esse prima, ampliata est, ut supra *num. XXIII.*

Tit. XXX. De Decimis in Clement.

XXVIII. Decretal. Clem. V. relata in *cap. Religiosi 1.* suspendentis Religiosos usurpantes, et impediētes decimas Ecclesiis debitas ab officiis, administrationibus, et beneficiis, si intra duos menses dictis Ecclesiis non satisfecerint, ampliata est *sess. 22. cap. 11. de reform.* declarante eos, et quoscumque alios id

facere praesumentes excommunicatos, et non absolvendos nisi a Papa post integram restitutionem; privante insuper eo ipso patronos Ecclesiae hujus delicti reos jure patronatus praeter excommunicationem: Clericos vero consentientes tali delicto declarante ultra dictas poenas eo ipso privatos beneficiis, et inhabiles ad eadem, ac suspendendos per Ordinarios ab executione suorum Ordinum.

Haec eadem excommunicatio lata est in Bulla Coenae *cap. 17.*

Tit. XXXI. De Regularibus in 6.

XXIX. Decretalis Alex. (*vel ut alii volunt Innoc. IV.*) relata in *cap. Non solum 2.* statuentis professionem religiosam inter Fratres Ordinum Praedicatorum, et Minorum factam intra annum novitatus esse nullam, ampliata, et extensa est ad omnes Ordines regulares *sess. 25. cap. 15. de Regul.*

Tit. XXXII. De Convers. Conjugat.

XXX. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Verum 2.* statuentis matrimonium non consummatum dissolvi per professionem religiosam alterius ex conjugibus, ampliata est *sess. 24. can. 6. de matrim.* anathematizante contrarium asserentem.

Tit. XXXV. De Statu Monach.

XXXI. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. in singulis 7.* statuentis formam instituendi regiminis in monasteriis Ci-

sterciensium, et Canonorum regularium immediate subjectis Sedi apostolicae non habentibus regulares visitatores ordinarios, ampliata est *sess. 25. cap. 8. de regul.* illam extendente ad quoscumque Ordines regulares dictos visitatores non habentes: tribuente insuper facultatem Metropolitano, in cuius provincia eadem monasteria sita sunt, convocandi Capitulum quolibet triennio juxta praescripta in hac decretali, si religiosi in his negligentes fuerint, eosque subdendo dioecesanis Episcopis, si Metropolitano instante, adhuc ea exequi non curaverint.

Eod. Tit. in 6.

XXXII. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. unic. Periculoso* statuentis §. *Primo*, ne quis ingrediatur monialium monasterium sine causa, et superioris licentia, ampliata est *sess. 25. cap. 5. de regul.* id prohibente sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, si fiat sine superioris licentia; non tamen reservatae. *Sed vide notata Elench. VI. n. LXXXIX.*

XXXIII. Eadem decretalis prohibens §. *Sane*, ne in monasteriis monialium non mendicantium adgeatur numerus ultra vires proventuum ad ipsarum sustentationem, ampliata est, ut supra n. XXVI. excepta poena nullitatis, de qua in *Elencho II. n. CXIX.*

Eod. Tit. in Clementin.

XXXIV. Decretalis Clem. V. relata in *cap. Ne in agro 1. praecipientis* §. *Sane*,

ut monachi singulis mensibus confiteantur, et sacram Eucharistiam sumant, ampliata est *sess. 25. cap. 10. de regul.* id extendente etiam ad moniales.

XXXV. Decretalis ejusdem relata in *cap. Attendentes 2.* statuentis monasteria monialium Episcopis subjectarum ab iisdem quotannis visitanda esse; subjectarum vero regularibus a suis Praelatis regularibus, ampliata est *sess. 25. cap. 5. de regul.* decernente visitari et haec posse ab Episcopis in casu tantum clausurae restituendae. *Vide notata Elench. VI. n. XC.*

*Tit. XXXVI. De Religiosis Domib.
in Clementin.*

XXXVI. Decretalis ejusdem relata in *c. Quia contingit 2.* prohibentis §. *Ut autem* nullum hospitale concedendum esse in beneficium Clericis saecularibus, nisi in casu, quo aliter in illius fundatione constitutum fuerit, vel nisi per electionem sit de Rectore eidem providendum, ampliata est *sess. 25. cap. 8. de reform.* mandante, ut si hospitale ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aut aliarum personarum genus suscipiendum fuerit institutum, nec similes personae, aut perpaucae reperiantur, illius fructus in alium pium usum ejusdem hospitalis institutioni proximiorum, ac pro loco, et tempore utiliorum convertantur, prout Ordinario cum duobus de capitulo peritioribus per ipsum deligendis magis expedire visum fuerit; nisi aliter etiam in hunc eventum in dicti hospitalis fundatione, aut institutione fuerit expressum.

Tit. XXXVIII. De Jure patronat.

XXXVII. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Quia* 6. statuentis ementem jus patronatus, ut possit praesentare filium, vel nepotem, sive quemcumque voluerit, eo expoliandum esse per sententiam, ampliata est *sess. 25. cap. 9. de reform.* declarante hoc facere praesumentem privatum esse ipso jure, subjiciendumque poenis excommunicationis, et interdicti.

Tit. XXXIX. De Censibus in 6.

XXXVIII. Decretalis Greg. IX. relata *in cap. Exigit* 2. infligentis poenas contra Visitatores ut supra *Elencho* 1. n. XLIII. ampliata est *sess. 24. cap. 3. de reform.* addente alias, quibus absque spe veniae mulcentur in synodo provinciali ipsius arbitrio.

Tit. XLVIII. De Ecclesiis aedificand.

XXXIX. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Ad audientiam* 3. statuentis novam parochiam construi debere intra limites antiquae, si parochiani ob nimiam distantiam ad eam accedere nequeant sine magno incommodo ad recipienda Sacramenta, et divina officia audienda, assignata portione novo paracho arbitrio Episcopi ex fructibus dictae antiquae parochiae, invito etiam ipsius rectore, ampliata est *sess. 21. cap. 4. de reform.* praecipiente ulterius, ab Episcopo tamquam delegato Sedis Apost. compelli posse populum, si opus fuerit, ad ministranda novo paracho, quae pro ipsius

sustentatione sufficiant. An autem Episcopus in hujus novae parochiae erectione teneatur adhibere consilium, vel consensum Capituli Fagn. *hoc eod. cap. num. 50. et seqq.* est in sensu teneri, si agatur de parochia non exempta: secus si de exempta; puta de parochia subiecta Regularibus exemptis.

Lib. IV. Tit. III. De Clandestina Desponsatione.

XL. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Cum inhibito* 3. praecipientis §. 1. faciendas esse publicationes ad detegendum, an aliquod impedimentum obstet matrimonio contrahendo, ampliata est *sess. 24. c. 1. de reform. matrim.* praecipiente has ter faciendas tribus continuis diebus festis. Moderata est autem quo ad earundem dispensationem, quae relinquitur prudentiae, et judicio Ordinariorum.

XLI. Eadem Decretalis infligens §. Sane triennalem poenam suspensionis ab officio ferendae sententiae paracho contemnenti impedire matrimonia interdicta, et cuilibet sacerdoti etiam Regulari praesumentis eisdem interesse, pariter moderata est, cum haec poena relinquatur arbitrio Episcopi.

Tit. XIV. De Consanguinitate, et Affinitate in Clementinis.

XLII. Decretalis Clem. V. relata *in cap. unic. Eos qui* infligentis poenam excommunicationis ipso facto in praesumentes scienter contrahere matrimonium in gradu prohibito consanguinita-

tis, et affinitatis, ampliata est sess. 24. cap. 5. *de reform. matrim.* addente ita praesumentem contrahere, et multo magis consumare, separari debere, et carere sp̄e dispensationis: sicuti et illum, qui ignoranter in dicto gradu prohibito contraxerit, sed requisitas solemnitates neglexerit.

Lib. V. tit. IV. ne Praelat. vic. etc.

XLIII. Decretalis Alex. III. relata in cap. *Praeterea* 1. prohibentis sub certis poenis pecuniam dari ad exercendam Episcopalem, seu aliam spiritualem jurisdictionem, ampliata est sess. 25. cap. 11. *de reform.* ita statuente - *Non liceat etiam jurisdictiones Ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputandi vicarios in spiritualibus locare; nec conductoribus per se, aut alios ea exercere; aliterque concessionem etiam a Sede Apostolica factae subreptitiae censeantur.*

XLIV. Decretalis ejusdem relata in cap. *Quoniam* 2. idem prohibentis, ampliata est, ut supra.

Tit. V. De Magistris.

XLV. Decretalis Innoc. III. relata in c. *Quia nonnullis* 4. decernentis magistrum in Theologia esse eligendum in Metropolitana dumtaxat, ampliata est sess. 5. cap. 4. *de reform.* praecipiente eligi debere etiam in cathedralibus, si civitas sit insignis, et populosa, ac in collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, etiam nullius dioecesis.

Eadem Decretalis restringens onus

docendi gratis magistro grammatices impositum ad Clericos illius Ecclesiae, in qua est constitutus magister, ampliata est cit. loc. id indistincte extendente ad omnes Clericos, aliosque scholares pauperes.

Tit. VII. De Haereticis.

XLVI. Decretalis Alexand. III. in Concil. Lateran. relata in cap. *Sicut ait* 6. infligentis excommunicationem ipso facto non reservatam contra haereticos, eorumque receptatores, fautores, eisque credentes, ampliata est sess. 24. cap. 6. *de reform.* eam reservante solis Episcopis in casibus tantum occultis absolvendam per se, et non per eorum Vicarios. Hodie ex Bulla Coenae §. 1. reservatur soli Pontifici etiam in casibus occultis, ut infra *Elench. VI. num. LXIV.*

XLVII. Decretalis Innoc. III. relata in cap. *Excommunicamus* 13. infligentis §. *Credentes* eandem censuram, ampliata est, ut supra.

Tit. XIV. De Clericis pugnantibus in duello.

XLVIII. Decretalis Alex. III. relata in cap. *Porro* 1. statuentis Clericum sponte duellum offerentem, vel oblatum suscipientem, sive victor, sive victus fuerit, esse deponendum, vel suspendendum, relicta Episcopo facultate eum super hac poena dispensandi, si in duello non fuerit subsequuta mors, vel membrorum mutilatio, ampliata est sess. 25. cap. 19. *de reform.* novas poenas infligente nedum in Clericos, sed etiam

in alios, ut ibi. *Vide Additiones meas hoc eod. tit.*

Tit. XXXIII. De Privilegiis in 6.

XLIX. Decretalis Innoc. IV. relata in *cap. Volentes 1.* statuentis exemptos conveniri posse coram locorum Ordinariis ratione delicti, sive contractus, sive rei, si contractus sit initus, et res sita in loco non exempto; non vero ratione domicilii, cum tunc non teneantur respondere, nisi coram certo Iudice: item monachos privilegiatos interdici, suspendi, et excommunicari posse ab iisdem Ordinariis, si mittantur ad prioratus illis

subjectos, ampliata est *sess. 7. cap. 14. de reformat.* decernente insuper, ut licet dicti exempti, et regulares extra claustra degentes certum Iudicem a S. Sede deputatum habeant, conveniri, et cogi etiam possint ad solvendum debitum in causis mercedum, et miserabilium personarum; sicut et in aliis causis, si Iudicem non habuerint.

Tit. XXXIX. De Sent. Excommunicat.

L. Decretalis Honorii III. relata in *cap. Noverit 49.* infligentis excommunicationem, ut supra num. XLVI. ampliata est, ut ibidem.

ELENCHUS IV.

Decretalium a Sac. Concilio Tridentino speciatim innovatarum.

Lib. I. Tit. III. De Rescriptis in 6.

I. Decretalis Bonif. VIII. relata in *cap. Statutum 11.* praecipientis ut supra *Elencho III. n. 1.* innovata est, cum ampliatione, ut ibi.

Tit. VI. De Electione, et Electi Potestate.

II. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Cum in cuncti 7.* statuentis non assumendos ad Episcopatum, nisi natos ex legitimo matrimonio, et dignos scientia, moribus, ac aetate triginta annorum completorum, innovata est *sess. 7. c. 1. et sess. 24. cap. 12. de ref.*

Eod. Tit. in 6.

III. Decretalis Greg. X. relata in *cap. Licet can. 14.* praecipientis parochialem Ecclesiam conferendam esse personae idoneae scientia, moribus, et aetate annorum XXV. inceptorum, et quoad hanc sub poena nullitatis collationis, qui teneatur per se ipsum residere, et infra annum fieri sacerdos, alias eo elapso, huiusmodi Ecclesia privatus sit ipso jure, innovata est *sess. 7. c. 3. de reform.*

Tit. XIV. De Aetat. Qualit. et Ordine praeficiendor. in Clementin.

IV. Decretalis Clem. V. relata in *cap.*

Ut ii, qui 2. privantis voce in Capitulis cathedralis, et collegiatae non promotum ad Subdiaconatum, sicuti et habentem beneficium, cui annexus est Ordo sacer, si cessante impedimento, post annum non fuerit ordinatus, in quo casu privatur etiam medietate distributionum, innovata est sess. 22. cap. 4. de reform. addente etiam, ut per Ordinarios sub iisdem, et aliis poenis eorumdem arbitrio imponendis, cogatur quisque statutis diebus per se ipsum Ordinem exercere.

Tit. XXXI. De Officio Judicis Ordinarii.

V. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Inter cetera 15.* praecipientis Episcopis praedicationem Verbi Dei per se ipsos, et iis impeditis, per alios, quos ideo in cathedralibus, et collegiatis ad hoc munus institui mandat, innovata est sess. 5. cap. 2. *de refor.*

Eod. Tit. in 6.

VI. Decretalis Greg. X. relata *in cap. Ordinarii 3.* mandantis Ordinariis compellere obtinentes plura curata, aut alia incompatibilia beneficia ad exhibendam dispensationem pro eorumdem retentione, in illosque procedere, ac si nullam dispensationem haberent, si eam non ostenderint intra tempus ab ipsis constitutum, innovata est sess. 7. cap. 5. *de reform.* addente, ut interim iisdem Ordinarii provideant Ecclesiae de Vicario cum congrua assignatione fructuum ejusdem Ecclesiae.

Lib. II. Tit. I. De Judiciis.

VII. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Qualiter 17.* praecipientis Ecclesiae Praelatis, ut justitiam administrent laicis conquerentibus de Clericis, appellatione remota; simulque prohibentis, ne propter eorumdem Praelatorum negligentiam Clerici trahantur ad forum saeculare, innovata est sess. 24. cap. 5. *de reform.*

Tit. XXXVIII. De Appellat. in 6.

VIII. Decretalis Innoc. IV. relata *in cap. Romana 3.* praescribentis formam servandam, tam in admittendis appellationibus interpositis ad Legatos, Nuncios Apostolicos, Patriarchas, Primates, et Metropolitanos, quam in concedendis inhibitionibus post appellationem, innovata est sess. 22. cap. 7. *de reform.* sub poena nullitatis actorum, si secus fiat.

Lib. III. tit. I. de Vita, et Honestate Clericor. in Clementin.

IX. Decretalis Clem. V. relata *in cap. Quoniam 2.* infligentis poenam in Ecclesiasticos habitum deferentes Clericali statui incongruentem, innovata est sess. 14. cap. 6. *de reform.* cum ampliatione, ut supra *Elencho III. n. IX.*

Tit. III. De Clericis conjugat. in 6.

X. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Clerici* statuentis, ut supra *Elencho III. num. XV.* innovata est cum ampliatione, ut ibi.

Tit. IV. De Clericis non residentibus.

XI. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Quia Nonnulli* 3. praecipientis Ecclesiam parochialem non conferendam nisi dignis, et idoneis, qui in ea residere possint, et per se ipsos curam exercere sub poena amissionis Ecclesiae in aliter recipientes, et privationis juris conferendi in conferentes, innovata est *sess. 7. cap. 3. de reform.*

Eod. Tit. in 6.

XII. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Consuetudinem* statuentis, ut supra *Elencho III. n. XXI.* innovata est cum ampliatione, ut ibi.

Tit. V. De Praebendis.

XIII. Decretalis relata *in cap. Non liceat* 2. statuens ut supra *Elencho III. num. XXII.* innovata est *sess. 21. c. 2. de reform.* cum ampliatione, ut ibidem.

XIV. Decretalis Alex. III. relata *in cap. Episcopus* 4. statuentis, ut *in citato Elencho III. n. XXII.* innovata est cum ampliatione, ut ibi.

XV. Decretalis Innoc. III. relata *in cap. Cum secundum* 16. statuentis, ut *in cit. Elencho III. n. XX.* innovata est cum ampliatione, ut ibi.

XVI. Decretalis ejusdem relata *in cap. De multa* 28. statuentis, ut supra *Elencho III. n. XXIII.* innovata est cum ampliatione, seu potius explicatione, ut ibi.

XVII. Decretalis ejusdem relata *in c. Grave nimis* 29. statuentis suspensionem

a beneficiorum collatione post secundam monitionem contra ea conferentem indignis infligendam a Concilio provinciali, et Papae, vel Patriarchae reservatam, innovata est *sess. 7. cap. 3. de reform.*

Eod. Tit. in 6.

XVIII. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. Si Episcopus* 57. statuentis ut *Elencho III. num. XXII.* innovata est cum ampliatione, ut ibi.

Tit. XXXV. De Statu Monachorum.

XIX. Decretalis ejusdem relata *in c. In singulis* 7. statuentis, ut supra *Elencho III. num. XXXI.* innovata est, cum ampliatione, ut ibi.

Eod. Tit. in 6.

XX. Decretalis Bonif. VIII. relata *in cap. unic. Periculoso* mandantis accurate servari monialium clausuram tam quoad earundem egressum, quam quoad exterorum ingressum sine justa causa, et de Superioris licentia, innovata est *sess. 25. cap. 5. de regul.*

Tit. XXXVI. De Religiosis domibus in Clementinis.

XXI. Decretalis Clem. V. relata *in cap. Quia contingit* 2. injungentis locorum Ordinariis, ut hospitalia quaecumque etiam exempta fideliter a suis administratoribus gubernentur, hospitalitatemque ex fructibus ad id deputatis exercent, innovata est *sess. 7. cap. 15. et*

sess. 25. cap. 8. de reform. cum ampliatione, ut supra in Elencho III. num. XXXVI.

Tit. XXXIX. De Censibus in 6.

XXII. Decretalis Greg. X. relata in *cap. Exigit 2. prohibentis sub certis poenis quidquam recipi ultra statutas exactiones pro visitatione, innovata est sess. 24. cap. 3. de reform. cum ampliatione, ut supra in Elencho III. num. XXXVIII.*

Tit. XLV. De Reliquiis, et venerat. Sanctor. in Extr. Commun.

XXIII. Decretalis Sixti IV. relata in *cap. Grave nimis 2. excommunicationem latae sententiae Papae reservatam infligentis in praesumentes asserere tam in concionibus, quam alio quocumque modo haereticos esse, aut mortaliter peccare credentes Beatam Virginem Mariam in sua Conceptione fuisse praeservatam a peccato originali, sive ejus Conceptionis officium celebrantes: pariter haereticos esse, aut mortaliter peccare tenentes contrariam opinionem, fuisse nempe conceptam cum originali peccato, innovata est sess. 5. in decretal. de peccato originali §. Declarat.*

Haec eadem decretalis confirmata est a Sixto V. Paulo V. et Gregorio XV. in suis decretis relatis a Barbosa in hac eadem Decretali, ac insuper a S. Pio V. Constit. — *Super Speculam* — cum additione aliarum poenarum, et praecipue suspensionis a divinis ipso facto incurrendae Papae reservatae. Et licet in hac

Maschat. T. II. P. I.

Constitut. non comprehendantur Episcopi quo ad dictam poenam suspensionis, utpote specialiter non nominati in *vim cap. Periculosum 4. de sent. excomm. in 6. comprehenduntur tamen ex Constit. Paul. V. — Regis. Thes. Verb. Conceptio cap. 1.*

Tit. XLVIII. De Ecclesiis aedificandis.

XXIV. Decretalis Alex. III. relata in *cap. Ad audientiam 3. praecipientis ut supra Elencho III. numero XXXIX. innovata est sess. 21. cap. 4. de refor. cum ampliatione, ut in cit. n. XXXIX.*

Lib. V. Tit. XXXIII. De Privilegiis.

XXV. Decretalis Innoc. III. relata in *cap. Cum capella 16. statuentis nihil detrahendum Ordinariorum jurisdictioni in concernentibus Ecclesias parochiales, ac cetera eorumdem Ordinariorum jura, etiam quoad capellanos regios, innovata est sess. 24. cap. 11. de ref.*

Eodem Tit. in 6.

XXVI. Decretalis Innocen. IV. relata in *cap. Volentes 1. statuentis, ut supra in Elencho III. num. XLIX. innovata est sess. 7. cap. 14. de refor. cum ampliatione, ut in cit. num. XLIX.*

Tit. XXXVIII. De Poenitentiis, et Remissionibus.

XXVII. Decretalis ejusdem relatae in *cap. Omnis utriusque 12. praecipientis omnes doli capaces teneri semel saltem*

in anno confiteri, et Eucharistiae sacramentum ad minus in Pascha recipere, innóvata est *sess. 13. de Sacram. Eu-*

charist. can. 9. et sess. 14. cap. 5. ac can. 8. de Poenit.

ELENCHUS V.

Privilegiorum a Sac. Concilio Tridentino abrogatorum.

I. Abrogatum est privilegium praedicandi a quocumque verbum Dei sine licentia Ordinarii: et si Praedicatores regulares sunt, sine licentia suorum superiorum, et benedictione Ordinarii in Ecclesiis proprii Ordinis; in alienis vero sine dicta Superiorum licentia, et Ordinarii. Abrogatum est insuper privilegium, quò minus Ordinarius procedat in praedicantes errores, et haereses, aut scandala disseminantes; sicuti et quaestores eleemosynarum praedicare praesumentes, aut per se, aut per alios *sess. 5. c. 2. sess. 24. cap. 4.*

II. Privilegium de perpetuo non residendo, aut fructus in absentia percipiendo *sess. 6. cap. 2. de reform.*

III. Privilegium, quo minus Clericus saecularis exemptus, vel regularis extra monasterium degens ab Ordinario loci visitari, puniri, aut corrigi valeat. *Sess. 6. cap. 3. sess. 14. cap. 4. et 5. sess. 25. c. 6. de reform.*

IV. Privilegium, quo minus Capitula cathedralium, aliarumque majorum Ecclesiarum, ac illorum personae visitentur a suis Episcopis, et aliis maioribus Prae-latis corrigantur, et emendentur *sess. 6. cap. 4. de reform.*

V. Privilegium exercendi Pontificalia,

et ad Ordines quemcumque promovendi in aliena dioecesi sine licentia Episcopi dioecesani, et litteris dimissoriis sui Prae-lati *sess. 6. cap. 5. et sess. 14. cap. 2. de reform.*

VI. Privilegium, quo minus ab Ordinariis locorum annis singulis visitetur Vicarius perpetuus, aut ad nutum amovibilis, constitutus cum assignatione congruae portionis etiam super re certa in Ecclesiis curatis unitis cathedralibus, aliisque quibuscumque locis piis *sess. 7. cap. 7. de reform.*

VII. Privilegium exemptionis ab Ordinario circa visitationem, reparationem, et obsequia praestanda curae animarum, atque Ecclesiarum ad regulares spectantium *sess. 7. cap. 8.*

VIII. Privilegium dimissorias dandi a Capitulo primo anno Sedis vacanti non aetatis *d. sess. cap. 10.*

IX. Privilegium, quin exempti tam saeculares, quam regulares extra monasterium degentes conveniri possint coram Ordinario in civilibus causis mercedum, et miserabilium personarum juxta distinctionem in *hoc eod. cap.* expressam ultra disposita in *c. Volentes 1. de priv. in 6. sess. 7. cap. 14. de reform.*

X. Privilegium, quo quis ad sacros

Ordines promoveri possit, non obstante denegatione facta ab Ordinario etiam extrajudicialiter, et ob crimen occultum *sess. 14. cap. 1. de reform.*

XI. Privilegium puniendi alienos subditos sine interventu proprii Ordinarii *d. sess. cap. 8.*

XII. Privilegium transferendi Regularem ad alium Ordinem, si perpetuo non maneat sub obedientia superioris Ordinis, ad quem transfertur *d. sess. c. 11.*

XIII. Privilegium praesentandi ad beneficium juris patronat. alteri quam Ordinario *d. sess. cap. 13.*

XIV. Privilegium, quo minus ab Ordinariis visitentur commendata monasteria, etiam Abbatiae, Prioratus, et Praepositurae, ac beneficia tam curata quam non curata saecularia, et regularia, ubi non viget regularis observantia, qualitercumque commendata, caeteraque praestentur ad curam animarum spectantia, et alia debita obsequia *sess. 21. cap. 8. de reform.*

XV. Privilegium quaestiones faciendi *d. sess. c. 9.*

XVI. Privilegium, quo minus Ordinarii locorum circa missae celebrationem prohibeant. 1. condiciones, ac pacta cujusvis generis mercedum, et quidquid pro missis novis celebrandis datur, nec non importunas, atque illiberales elemosynarum exactiones. 2. ne interdican-
t cuicumque vago, et peregrino sacerdoti missam celebrare. 3. ne missa celebretur etiam a regularibus in privatis domibus, et in locis ad divinum cultum non destinatis. 4. ne vetent exerceri in eadem Ecclesia quascumque actiones saeculares, vana, ac profana colloquia, deambu-

lationes, strepitus, et clamores. 5. quo minus edicto, et poenis prohibere possint, ne sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent, neve ritus alios, aut alias coere monias, et preces in missarum celebratione adhibeant praeter approbatas ab Ecclesia, ac frequenti, et laudabili usu receptas *sess. 22. de obser. et vitan. in cel. M.*

XVII. Privilegium non suscipiendi intra annum Ordinem beneficio annexum *sess. 22. c. 4. de ref.*

XVIII. Privilegium non reddendi quotannis Ordinario rationes piorum locorum cum distinctione in hoc eodem cap. expressa *sess. 22. cap. 9. de reform.*

XIX. Privilegium non restituendi fructus a beneficiatis illicite absentibus *sess. 23. cap. 1. de reform.*

XX. Privilegium gaudendi privilegio fori a non gerentibus habitum, et tonsuram Clericalem, carentibusque aliis requisitis in hoc eodem cap. praescriptis *dict. sess. cap. 6.*

XXI. Privilegium adeundi alienum Episcopum absque commendatitiis proprii pro Ordinibus suscipiendis *d. sess. 23. cap. 8.*

XXII. Privilegium conferendi ab Abbatibus, aliisque quibuscumque exemptis primam tonsuram, et minores Ordines iis, qui Regulares subditi non sint, et concedendi ab eisdem Abbatibus, collegiis, et capitulis etiam Ecclesiarum cathedralium litteras dimissorias aliquibus Clericis saecularibus, ut ab aliis, quam a proprio Episcopo ordinentur. *d. sess. 23. c. 10. Vide notata Elencho II. n. CLXIX.*

XXIII. Privilegium recipiendi Or-

dines etiam a Regularibus in minori aetate praescripta hoc eod. cap. aut sine praevio Episcopi examine *d. sess. 23. cap. 12.*

XXIV. Privilegium excipiendi saecularium confessiones etiam sacerdotum, a Presbyteris, sive saecularibus, sive regularibus sine approbatione Episcopi *d. sess. c. 15.*

XXV. Privilegium contra statuta a Trident. circa decreta quoad erectionem, et gubernationem seminariorum, et quoad deputationem, remotionemque scholasticorum, qui docendi munus per se implere non possunt *d. sess. 23. cap. 18.*

XXVI. Privilegium non interessendi synodo dioecessanae *sess. 24. cap. 2. de reform.*

XXVII. Privilegium, quo minus Visitatores deputati a Capitulo (ubi ei hoc jus visitandi competit) et ab Episcopo approbati, infra mensem teneantur reddere Episcopo rationem peractae visitationis, eique testium depositiones, ac integra acta exhibere *d. sess. c. 3.*

XXVIII. Privilegium, quin ii, ad quos spectat fideles instituere in rudimentis fidei per censuras etiam compelli possint ad id praestandum *d. sess. 24. cap. 4.*

XXIX. Privilegium, quo minus impleantur constituta a Paulo III. *sess. 6. cap. 4. et sess. 7. cap. 8. de reform.* et Pio IV. *sess. 21. cap. 8. de reform.* circa visitationem beneficiorum etiam exemptorum, nec non Ecclesiarum saecularium nullius dioecesis faciendam ab Episcopo, cujus cathedralis Ecclesia est proximior, si id constet; alioquin ab eo,

qui semel in Concilio provinciali a Praelato loci illius electus fuerit *dict. sess. 24. cap. 9.*

XXX. Privilegium, quin Episcopus possit unire beneficia simplicia (non tamen regularia) aut eorum proventus praebendis tenuibus, ut praebendarii una cum distributionibus quotidianis inde habeant unde honeste sustententur *d. sess. 24. cap. 15.*

XXXI. Privilegium retinendi simul duas parochiales, aut unam cathedralem, et aliam parochialem *dict. sess. cap. 17.*

XXXII. Privilegium, quo minus servetur forma in hoc eod. cap. praescripta circa concursum, examen, et deputationem Vicarii in quibuscumque parochialibus vacantibus *sess. 24. cap. 18. de reform.*

XXXIII. Privilegium, quo minus causae omnes tractentur in prima instantia coram Ordinario, aliaque circa appellationem in hoc eod. cap. statuta serventur *d. sess. cap. 20.*

XXXIV. Privilegium erigendi novas regularium domos sine praevia dioecessani Episcopi licentia *sess. 25. cap. 3. de regul.*

XXXV. Privilegium respectu regularis se subjiciendi obsequio alicujus Praelati, Principis, universitatis, vel communitatis, alteriusque personae, vel loci praetextu cujuscumque pii operis sine regularis Superioris licentia; sicuti et recedendi a proprio conventu, etiam praetextu suos Superiores adeundi sine eorundem Superiorum mandato, aut vocatione. Item degendi extra regulares domos, si studiorum causa ad universitates dimissus fuerit *d. sess. cap. 4.*

XXXVI. Privilegium sanctimonialibus concessum exeundi a monasterio post professionem, et aliis quibusque intrandi intra earumdem septa absque licentia Ordinarii etiam in casibus in hoc eod. cap. expressis *dict. sess. cap. 5.*

XXXVII. Privilegium 1. eligendi superiores regulares non servato suffragiorum secreto. 2. constituendi Provinciales, aut Abbates, Priores, aut alios quoscumque titulares ad effectum electionis faciendae. 3. supplendi voces et suffragia absentium, quae privilegia declarantur subreptitia, etiamsi in posterum concedantur *ead. sess. 25. cap. 6.*

XXXVIII. Privilegium retinendi sanctissimum Christi Corpus intra chorum, vel septa monasterii monialium *ead. sess. cap. 10.*

XXXIX. Privilegium, quo minus personae tam regulares, quam saeculares exercentes in monasteriis, vel domibus regularium utriusque sexus curam animarum personarum saecularium (inter quas non intelliguntur comprehensae personae, quae sunt de eorumdem locorum familia) Ordinarii jurisdictioni, visitationi, et correctioni subsint in pertinentibus ad dictam curam, sacramentorum administrationem, et deputationem Parochi, seu capellani curati etiam amovibilis, sine consensu, et praevio examine ejusdem Ordinarii: exceptis. 1. *Monasterio Cluniacensi cum suis limitibus.* 2. *Monasteriis, seu locis, in quibus Abbates, Generales, aut capita Ordinum sedem ordinariam principalem habent.* 3. *Aliis monasteriis, seu domibus, in quibus Abbates, aut alii regularium Superiores jurisdictionem E-*

piscopalem, et temporalem in Parochos, et Parochianos exercent. Salvo tamen eorum Episcoporum jure majorem jurisdictionem in dicta loca habentium *sess. 25. cap. 11. de Regul.* Circa derogationem hujusmodi privilegiorum, exceptis jam enumeratis *vide Constit. Gregor. XV. Inscrutabili. Nonis Febr. 1622. et rescriptum S. Pii V. - Exposuit 22. Septemb. 1571.* relatum a Barbosa. ad dictum cap. 1. in Conc. Trident. quo neque eximuntur Ecclesiae Parochiales Ordinis militum S. Joan. Hierosolymitani.

XL. Privilegium, quo minus in Ecclesiis regularium publicentur censurae, et interdicta tam a S. Sede emanata, quam a locorum Ordinariis promulgata; ipsis Ordinariis mandantibus: sicuti et quominus ab iisdem regularibus serventur dies festi ab Episcopo in sua diocesi praecepti *sess. 25. cap. 12. de Regul. vide Constit. S. Pii V. - Cum primum 1566.*

XLI. Privilegium, quin exempti, sive saeculares, sive regulares, etiam monachi, compelli nequeant ad publicas processiones (exceptis Regularibus in strictiori clausura viventibus,) iudiciumque Episcopi subeant in controversiis ortis super praecedentia in iisdem processionibus, in tumulandis defunctorum cadaveribus, in deferenda umbella, aliisque similibus publicis actibus *sess. 25. c. 15. de Regul. Vide Constit. S. Pii V. Divina 1568. et Gregorii XIII. Exposcit 1588. et circa alios regulares exemptos vide tit. 35. de major. et obed. in hoc tom. I.*

XLII. Privilegium, quo minus regu-

laris Episcopo non subditus notorie delinquens extra claustra ab eodem Episcopo puniatur, si intra tempus ab eo praescriptum punitus non fuerit a suo Superiore *sess. 25. cap. 14. de Regul.* Vide Constitut. Clement. VIII. *Suscepti* 1596.

XLIII. Privilegium profitendi in quocumque regulari Ordine utriusque sexus ante annum XVI. expletum, et sine praevio integro probationis anno *d. sess. cap. 15.*

XLIV. Privilegium transferendi regularem ad laxiorem Ordinem *d. sess. c. 19.*

XLV. Privilegium, ne monasteria commendata visitentur ab Abbatibus, qui sunt capita Ordinum, ceterisque dictorum Ordinum superioribus *d. sess. cap. 11. et 20. Vide Elench. VI. num. XCV. XCVI. XCVII.*

XLVI. Privilegium, quo minus omnia, et singula decreta in hac eadem *sess. de reform.* Regularium sancita observentur *d. sess. 25. cap. 22.*

XLVII. Privilegium, quin capitula exempta visitentur ab Episcopo juxta modum in hoc eodem cap. praescriptum *sess. 25. cap. 6. de reform.*

XLVIII. Privilegium, quo minus servantur praescripta in hoc eod. cap. circa gubernium, administrationes, et ministros hospitalium *d. sess. cap. 8.*

XLIX. Privilegium contra observantiam decretorum circa probationem juris patronatus, jus patronorum, accessiones beneficiorum liberorum ad Ecclesias juris patronatus; revocationem ipsius juris patronatus non legitime quaesiti; examen, et repulsionem praesentatorum non idoneorum ab Episcopo facienda *dict. sess. cap. 9.*

L. Privilegium non solvendi quartam funeralem cathedrali, aut parochiali Ecclesiae solvi consuetam per annos quadraginta ante Trident. si haec postea concessa fuerit monasteriis, aliisque quibuscumque locis piis *d. sess. cap. 13. Vide Elencho VI. n. CXIII.*

ELENCHUS VI.

Apostolicarum Constitutionum, quae accesserunt Decretis Concilii Tridentini, partim moderando, partim ampliando, partim declarando, servato ordine sessionum, et capitulorum ejusdem Concilii.

Sess. IV. Decretum de Edictione, et usu sacrorum librorum.

I. Decretum hoc innovans poenam inflictam a Concil. Lateranen. *sess. 10.* sub Leone X. excommunicationis latae

sententiae, non tamen reservatae, amissionis librorum publice comburendorum, et centum ducatorum fabricae Sancti Petri applicandorum in imprimentes libros de rebus sacris sine nomine auctoris, aut sine examine, et approbatione

Ordinariorum; praeter ampliationem factam a Pio IV. Constit. *Dominici* 24. *Martii* 1564. in regula 10. Indicis librorum prohibitor. in calce Conc. Trident. ampliatum est a Bulla Coenae Domini c. 1. infligente excommunicationem Papae reservatam, si liber est auctoris haeretici, et continet haeresim, vel de religione tractat.

Circa libros prohibitos est etiam decretum Congreg. sacrae inquisitionis jussu Urbani VIII. editum *Sanctissimus* 18. *Septemb.* 1625. prohibentis, ne degens in statu Sedi Apostol. mediate, vel immediate subjecto libros de quavis materia tractantes a se conscriptos audeat alio deferre, vel mittere imprimendos sine approbatione in scriptis urbis Vicarii, et Magistri Sac. Palatii si Romae, si extra, sine Ordinarii, et Inquisitoris loci illius: decernentis insuper hos aliter impressos ipso facto prohibitos esse absque alia declaratione: nullam tamen infligit censuram, si alii libri impressi essent cum licentia superioris loci, ubi imprimuntur.

Item decretum ejusdem jussu editum in ead. Cong. 22. *Maii* 1625. et 1. *Aug.* 1641. contra imprimentes sine speciali licentia Sedis Apost. retinentes, et legentes libros, et tractatus incidenter tractantes de divinis auxiliis: ac alterum sub 5. *Maii* 1639. circa libros, et laminas granatenses, vel libros de his tractantes, retinentes, imprimentes, vulgantes, aut eos in concionibus, vel responsis allegantes.

Reliqua circa libros prohibitos vide in Auctore *lib. V. tit. 7. num. 8. et seq.*

Sess. V. cap. I. De Reform.

II. Decretum statuens §. *Ecclesiae vero* constituendum esse ab Episcopo cum consilio Capituli saltem magistrum grammatices in iis Ecclesiis, quarum redditus sunt tenues, et ubi tam exigua est cleri, et populi multitudo, ut theologiae lectio commode haberi nequeat, qui Clericos, aliosque scholares pauperes grammaticam gratis doceat, ampliatum est a Pio IV. Constitut. *In sacrosancta* 13. *Novemb.* 1564. decernente, ut is teneatur emittere fidei professionem cum juramento fidelitatis, et obedientiae summo Pontifici praestandae juxta formam ibi praescriptam, in manibus Ordinarii, sive ejus Vicarii, sub poena nullitatis promotionis, seu electionis tam in judicio, quam extra respectu magistri aliter promoti: respectu vero promoventium, si Antistites sint, interdicti, ab ingressu Ecclesiae, si inferiores excommunicationis latae sententiae, privationum dignitatum, beneficiorum, foudorum Ecclesiasticorum, et inhabilitatis ad illa, et alia hujusmodi.

Ead. Sess. et Cap.

III. Decretum statuens §. *In Ecclesiis*, ut in omnibus cathedralibus peculiaris praebenda constituatur pro theologiae lectore cum onere exponendi Sacram Scripturam, ampliatum est a Benedicto XIII. Constit. *Pastoralis* 19. *Maji* 1725. decernente, ut in cathedralibus quibuscumque Italiae, et Insularum adjacentium nedum talis praebenda, ubi

non est, erigatur, sed etiam ut eadem per concursum peragendum *coram Episcopo, et quatuor examinadoribus, etiamsi synodales non sint*, digniori, et aptiori conferatur, eo pari modo, quo conferuntur parochiales Ecclesiae; eique tantum, qui vel consequutus sit magisterium, et lauream in sacra theologia, vel intra annum consequi possit.

Quoad redditus his praebendis assignandos *vide Additionem meam lib. III. tit. V. de Praebend. post n. 7.*

Eadem Sess., et Cap.

IV. Decretum praeciens §. *In monasteriis*, ut in monasteriis quorumcumque monachorum habeatur lectio sacrae Scripturae, ubi commode fieri queat, ampliatum est a Paulo V. Constitut. *Apostolicae 31. Julii 1610.* addente etiam lectionem linguae hebraicae, graecae, et arabicae.

Eadem Sess., et Cap.

V. Decretum preverans §. *Docentes* residentiae lege obstrictis publice docentibus sacram Scripturam, eique studentibus privilegia omnia de perceptione fructuum, praebendarum, et beneficiorum in absentia a jure communi concessa (*cap. Super specula 5. de magistris*) ampliatum est a Pio IV. Constit. *Sanctissimus 24. Novemb. 1564.* statuente similia indulta a Sede Apostolica concessa per quinquennium, vel aliud tempus beneficiatis studentibus in publica universitate sacrae Scripturae, theologiae, aut juri canonico eis minime suf-

fragari: *Nisi singulorum Ordinariorum locorum, in quibus singula beneficia hujusmodi consistunt, consensus gratis praestandus ad id accedat. Vide Additionem meam Lib. III. tit. IV. post n. 16. et Elencho I. num. VI.*

Sess. V. Cap. 2. de reform.

VI. Decretum statuens §. *Archiprebyteri* dominicis saltem, et aliis festis diebus in singulis parochiis pueros instruendos fidei rudimentis, edocendisque obedientiam erga Deum, et parentes, ampliatum est a Benedicto XIV. Constit. *Et si minime 7. Feb. 1742.* mandante §. 14. quod Episcopus in Ecclesiis ruralibus, etiam non parochialibus, longe a parochiali sepositis decernat, gravibus etiam statutis poenis, christianae doctrinae summam per Sacerdotes ibi operantes populum edoceri.

Prohibente insuper, ne in dictis Ecclesiis Parochiali proximis missae Sacrificium celebretur, antequam Parochus celebraverit, ut sic confluens populus illum sermocinantem facilius audire possit.

Eodem modo ex decreto Cong. super disciplina regulari Procuratoribus generalibus Ordinum regularium intra Italiam, et Insulas adjacentes transmisso *13. Novem. 1709* edocendi sunt singulis diebus dominicis per aliquem regularem virum idoneum a Provincialibus in unoquoque conventu deputandum laici professi, praesertim quaestores.

S. Pius V. Const. *Ex debito 6. Octob. 1571.* tribuit Episcopis facultatem erigendi tot societates, seu confraternitates ad doctrinae christianae opus exercen-

dum, quot eis opportuna videbuntur; indulgentiam tam pro confratribus, quam pro instruendis ab ipsis elargiendo.

Eadem Sess. V. cap. 2.

VII. Decretum statuens §. *Regulares*, ut hi praedicare volentes etiam in propriis Ecclesiis, praeter examen, et approbationem suorum Superiorum, teneantur petere benedictionem ab Ordinariis, ampliatus est a Gregor. XV. Const. *Inscrutabili* 5. Febr. 1622. decernente contrafacientes puniendos esse ab Episcopis censuris, aliisque poenis tamquam a delegatis Sedis Apostolicae etiam extra visitationem; sicuti et si praedicaverint in alienis Ecclesiis sine eorundem licentia.

Idem decretum declaratum est a Clemente X. Const. *Superna* 21. Jun. 1670. statuente, ut iidem Regulares praedicare possint in propriis Ecclesiis, quamvis petitam benedictionem non obtinuerint: non possunt autem, si Ordinarii nedum illam non concesserint, sed etiam contradixerint; qui tamen sine justa, et rationabili causa contradicere non debent. Et haec omnia intelligenda sunt, etiam si regulares habere voluerint sermonem in quibusvis oratoriis sui Ordinis coram populo, vel in Ecclesiis, aut ad cratimonialium sibi subjectarum, licet januis clausis, et nullus saecularis intersit. Potest autem Episcopus licentiam concessurus eosdem examinare, si praedicare voluerint in alienis Ecclesiis, licet nominati fuerint ab universitatibus, et magistratibus, ac ab immemorabili tempore Episcopi antecessores concedere consue-

Maschat. T. II. P. I.

verint licentiam praedicandi absque examine. Item suspendere potest licentiam semel concessam ob rationabiles causas, etiam occultas praedicationem concernentes. *Vide infra n. LXII.*

Eadem Sess. et cap.

VIII. Decretum, quo cavetur §. *Quaestores*, ne quaestores eleemosynarum vel per se, vel per alios praedicare praesumant sub poenis arbitrio Episcoporum, et Ordinariorum, ampliatus est a S. Pio V. Constit. *Et si dominici* 8. Februar. 1567. et *Quam plenum* 2. Januar. 1570. prohibente, ne quocumque praetextu publicentur Indulgentiae ob quaestum, seu praedicetur, ut ad eas consequendas solvenda sit aliqua eleemosyna alicui personae, vel loco sub poena in Episcopos, etiam Cardinales secus facientes, seu attentantes suspensionis ab ingressu Ecclesiae, et perceptionis fructuum suarum Ecclesiarum, donec praevia satisfactione, a Sede Apostolica absolvantur; et in his inferiores excommunicationis Papae reservatae. *Vide n. XXXI.*

Sess. VI. cap. 1. juncto cap. 1. Sess. XXII. de Reform.

IX. Decretum inflgens §. *Si quis* certas poenas in Patriarchas, Primates, Metropolitano, et Episcopos non residentes in suis Ecclesiis ultra sex mensium continuorum tempus, ampliatus est a Pio IV. Constitut. *In suprema* 25. Novembr. 1564. addente poenam amissionis facultatum testandi, et disponendi, si quae

transgressoribus competant, subjiendo eorum bona spolio favore Camerae Apostolicae; nec non inhabilitatis ad majores dignitates, et Ecclesias: quae poenae comprehendunt etiam Parochos non residentes. *Vide n. XLIV.*

Ampliatum insuper est a Benedicto XIV. Const. *Ad universae* 3. Sept. 1746. addente privationem ipso facto Indultorum competentium Episcopis assistentibus solio Pontificio. In hac Constitutione referuntur disposita a dicto Pio IV. et Urbano VIII. circa residentiam Episcoporum Constit. *S. Synodus* 12. Decemb. 1634. et causae, propter quas iisdem licet a propria Ecclesia, et dioecesi abesse. Cum autem earum cognitio pertineat ad Congregationem specialiter deputatam in Urbe, cujus praefectus est Cardinalis Vicarius pro tempore, ideo consulto earundem Constitutionum summa hic omittitur.

Eadem Sess. et cap. 3.

X. Decretum statuens, Regularem cujuscumque Ordinis delinquentem extra claustra corrigi, et puniri posse ab Ordinario, non obstante quocumque privilegio, declaratum est a Benedicto XIV. in epistola ad Episcopum Sancti Pauli in America Lusitana *Pontificia* 27. Maji 1746. decernente idem praestari posse contra Regulares se asserentes translatos auctoritate Apostolica, ut extra claustra vivant, vel in habitu Sacerdotis saecularis, vel ut ad aliam Religionem transire possint, in qua claustralis, et regularis observantia non vigeat, nisi ostenderint hujusmodi indultum; cum facultate etiam cognoscendi de sub rectione et obreptione

indulti, eaque cognita, procedendi in eos tamquam in degentes extra claustra sine facultate.

Sess. 7. cap. 7. de Reform.

XI. Decretum statuens visitandas esse singulis annis a locorum Ordinariis Ecclesias Parochiales perpetuo unitas quibuscumque locis piis, et monasteriis etiam exemptis, declaratum est a S. Pio V. Constitut. *Exposcit* 22. Septemb. 1571. statuente hanc jurisdictionem extendi etiam ad parochiales militiae S. Joannis Hierosolymitani.

Eadem Sess. et cap.

XII. Decreto decernenti assignandam esse tertiam partem fructuum, aut majorem, vel minorem arbitrio Ordinarium Vicariis perpetuis Ecclesiarum parochialium monasteriis, beneficiis, Ecclesiis, vel locis piis perpetuo unitarum, derogatum est a S. Pio V. Constit. *Ad exequendum* 1. Novemb. 1567. auferente hoc arbitrium, ac statuente, ut dicta portio -- *non major centum, nec minor quinquaginta scutorum annuorum summa, computatis omnibus etiam incertis emolumentis, et aliis obventionibus communiter percipi solitis, eis omnino assignetur, nisi solitum fuisset plus assignari. Vide infra n. CXIII.*

Haec tamen Pii Constitutio ex declaratione Innocentii XIII. Constit. *Apostolici* 23. Maji 1723. §. 12. pertinet dumtaxat ad Vicarios perpetuos illarum Ecclesiarum parochialium, quae aliis Ecclesiis, monasteriis, collegiis, beneficiis, et locis piis unitae sunt. Scuta autem,

de quibus supra, intelligenda sunt de scutis argenteis juliorum decem mone-tae Romanae pro quolibet scuto.

Quoad Vicarios autem Ecclesiarum mendicantium redacta est ad terminos juris, et Conc. Trid. a Greg. XIII. Con-stit. *In tanta* 1. *Mart.* 1573.

Quoad undecim vero perpetuas vica-rias Urbis idem S. Pius Constit. *Et si omnibus* 5. *Novemb.* 1571. unicuique suam respectivam taxam praescripsit, quibus praeficiendi sunt tantum ex ap-probatu ab Eminentissimo Vicario, prae-vio examine per concursum coram exa-minatoribus ejusdem Urbis.

Sess. XIII. cap. 7. De Eucharistia.

XIII. Decretum praeciens Sacerdo-tem peccati laethalis conscius, cui ex officio incumbit celebrare, debere confi-teri quam primum, si deficiente copia confessarii, ac urgente necessitate cele-braverit absque praevia confessione, de-claratum est ab Alexand. VII. proposit. 38. et 39. inter alias ab eodem proscriptas 18. *Mart.* 1666. statuente hoc Tri-dentini mandatum esse praeceptum, non consilium; et ly *quam primum* non esse intelligendum, cum Sacerdos suo tem-pore confitebitur.

Sentiunt autem DD. communiter ly *quam primum* habere moralem latitudi-nem, ac proinde extendi posse ad unum, vel alterum diem.

Sess. XIII. cap. 1. De refor. junctis cap. 10. sess. XXII. in decreto de observand. et vitand. in celebr. miss. et cap. 1. et 18. sess. XXIII.

cap. 10. 18. et 20. sess. XXIV. de reform. cap. 13. sess. XXV. de re-gul. et cap. 14. sess. XXV. de ref.

XIV. Decreta relata in his citatis ca-pitulis prohibentia appellationem in ca-sibus ibi enunciatis confirmata sunt, et fusius explicata a Benedicto XIV. ut in Additionibus meis *lib. II. tit. 28. post n. 9. Vide infra n. LXXXII.*

Sess. XIV. cap. 4. de Poenit.

XV. Decretum definiens §. *Illam ve-ro*, attritionem conceptam vel ex consi-deratione turpitudinis peccati, vel ex ge-hennae, et poenarum metu esse verum domum Dei, et Spiritus Sancti impul-sum, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declaratum est ab Innocentio XI. ex contrario sensu pro-positionis 57. inter alias ab eodem pro-scriptas 2. *Mart.* 1679. *Probabile est sufficere atritionem naturalem, modo honestam* et ab Alexandro VIII. ex con-trario pariter sensu propositionum 14. et 15. a se proscriptarum 7. *Dec.* 1690. -- *Timor gehennae non est super natu-ralis -- Attritio, quae gennae, et poena-rum metu concipitur sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.*

Eadem Sess. XIV. cap. 5. De Poenit.

XVI. Decretum definiens §. *Ex his* peccatorum confessionem faciendam esse non in genere, sed in specie, et sigilla-tim per ipsosmet poenitentes, declara-

tum fuit a Clemente VIII. Constit. *Sanctissimus* 20. Jun. 1602. prohibente fieri per litteras, seu internuncium, absolutionemque in absentem dari.

Eadem Sess. cap. 7.

XVII. Decretum statuens nullius esse momenti absolutionem, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut delegatam non habet jurisdictionem, declaratum est ab Alexandro VII. ut ex contrario sensu propositionis 16. ab eodem proscriptae 24. *Septembr. 1665. Qui beneficium parochiale habent, possunt sibi eligere in confessarium Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.* Ampliatum vero est ab Innoc. XI. in decreto de communione quotidiana ejus jussu edito a Congr. Conc. 12. *Febr. 1679.* prohibente confessionem etiam venialium, aut mortalium alias absolutorum fieri simplici Sacerdoti: ideoque corrigendi sunt DD. qui contrarium hucusque censuerunt.

Et hic notandum, quod licet Parochi etiam regulares approbati tempore provisionis parochialium ordinariam habeant jurisdictionem in suos parochianos quoad audiendas eorum confessiones, possunt tamen ab Episcopo iterum examinari tam in visitatione, quam extra, sive ab eo instituti fuerint, sive ab ipsius antecessoribus, superveniente rationabili causa, puta vehementi suspitione de illorum imperitia, etiam judiciali probatione non praemissa, ut ex pluribus decretis Congr. Conc. relatis a Benedicto XIV. *lib. XIII. de Synodo dioec. cap. 9. n. 21.* unde pro hoc novo examine non sufficit sola

conscientiae sedandae ratio. Experimento autem facto de eorundem incitia, poterunt Episcopi etiam tamquam delegati Sedis Apostolicae juxta decretum Trid. *sess. 21. cap. 6. de refor.* his coadjutores, aut vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum iis pro sufficienti victu assignare.

Eadem Sess. et cap.

XVIII. Decretum interdicens §. *Neque dubitandum* quibuscumque confessariis facultatem absolvendi a casibus reservatis extra articulum mortis absque speciali ad id deputatione, ampliatum est a Clemente VIII. ut in Auctore, et Additionibus meis *lib. V. tit. 39. n. 24.*

His accessit decretum Alex. VII. 24. *Septemb. 1665.* quo procripta est haec propositio – *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopo reservatis, non oblenta ad id Episcoporum facultate:* ac tandem Constitutio Clem. X. *Superna* 22. Jun. 1670. qua sancivit. *Habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere –* Ac insuper declaravit – *Posse regularem confessorem in ea dioecesi, in qua est approbatus confluentes ex alia dioecesi a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa, ubi idem confessor est approbatus, absolvere; nisi eosdem poenitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam dioecesim pro absolutione obtinenda migrasse.*

Ex pluribus decretis Cong. Conc. relatis a Benedicto XIV. *lib. de synod. c. 5. n. 8.* idem vetitum est tam confes-

sario electo a confratribus confraternitatum, et signanter SS. Rosarii arbitranti-
bus, se virtute privilegiorum in quibusdam anni solemnitatibus confessarium sibi eligere posse, qui eos a casibus Episcopo reservatis absolveret; quam Canonico poenitentiario vi sui muneris sine speciali Episcopi concessione.

Ead. Sess. XIV. de Poenit. cap. 7.

XIX. Decretum tribuens §§. *Neque et Extra* quibuscumque Superioribus facultatem reservandi peccata sine ulla limitatione, moderatum est a Clem. VIII. sequentibus decretis ipsius jussu editis a Congr. Episc. et Regul. 9. Jan. 1601. et 26. Novemb. 1602.

*Ne locorum Ordinarii, quibus jus hoc reservandorum casuum competit pluribus quam opus sit, reservationibus subditis, aut confessariis in animarum salute procuranda cooperantibus sint onerosi, monentur omnes, ut paucos, eosque tantum, quos ad christianam disciplinam retinendam, animarumque sibi creditarum salutem, pro cujusvis dioecesis statu, et qualitate necessario reservandos esse judicaverint, reservent — Ne locorum Ordinarii, ad quos casuum reservatio spectat, ea in re modum excedant, eadem sacra Congr. illos rursus magnopere admonendos censet, ut non passim, sed cum id videbitur communi bono expedire, atrociorum tantum, et graviorum criminum obso-
lutionem sibi reservent, quorum reservatio ad christianam disciplinam retinendam conferat, et in aedificationem, non autem in destructionem cedat; ne alioquin,*

Sacramenti poenitentiae ministrorum coarctata potestate, sanctae matris Ecclesiae piae menti contrarius effectus subsequatur. Prohibet etiam, ne sibi superflue reservent casus in Bulla die coenae Domini legi consueta, contentos, neque alios Sedi Apostolicae specialiter reser-vatos.

Encyclicam hanc quoque litteram dicta die 26. Novemb. eadem S. Cong. ad eosdem Ordinarios misit.

*Praecipue vero haec monenda cense-
set Sacra Cong. ut videant ipsi Ordinarii, ne illos casus promiscue reser-vent, quibus annexa est excommunicatio major a jure imposita, cujus absolutio nemini reservata sit, nisi forte propter frequens scandalum, aut aliam necessariam causam, aliqui hujusmodi casus nominalim reservandi viderentur: neque casus, in quibus absolutio, nisi cum restitutione, vel exequutione eorum, ad quae poenitentes tenentur, non confertur; neque illos, qui et si mortale peccatum inducant, circa res tamen parvi momenti versantur, et frequenter inter idiotas evenire solent, uti damni dati, et similium. In peccatis etiam carnalibus reservandis multa utantur circumspectione, propter periculum scandalorum in iis maxime personis, in quas ob accessum ad confessarios extraordinarios, vel frequentem reditum ad ordinarios, suspicionis aliquid cadere potest. Postremo eam potissimum ineant, et sequantur rationem, quae consideratis diligenter cujusque provinciae, ac popolorum moribus, natura, ac propensione, magis in Domino expedire videbitur.*

Idem decretum moderatum est quoad Superiores regulares (Generales nempe, Provinciales, et Abbates quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, non Superiores locales) altero ejusdem Clement. decreto *Sanctissimus* 26. *Maji* 1593. restringentis hujusmodi facultatem ad undecim tantum casus, (quos lege apud Moralistas) qui tamen non sunt eo ipso reservati, sed reservari possunt: jubentis praeterea, quod si aliquod aliud grave peccatum reservandum sit, *id aliter non fiat, quam generalis capituli in toto Ordine, aut provincialis in Provincia matura discussione, et consensu.*

Cujus decreti vigore nequeunt dicti Superiores alicui gravi peccato in eo non expresso censuram annectere, quam sibi reservent, ex declaratione Congr. Episc. et Regul. 7. *Jul.* 1617.

Sess. XIV. cap. 1. de Extrem. Unct.

XX. Decretum referens verba Jacobi Apostoli -- *Infirmatur quis in vobis inducat Presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini*: quamvis ex dictis verbis videatur plures adhibendos esse sacerdotes ad Sacramentum extremae unctionis ministrandum, declaratum tamen est a Benedicto XIV. Const. *Et si Pastoralis* 6. *Maji* 1742. §. 5. ibi -- *Nec refert, utrum eadem extrema Unctio per unum, vel plures Presbyteros fiat, ubi hujusmodi viget consuetudo, dummodo si plures administrent, idem unus formam proferat unctioni respondentem. In Ecclesia vero latina unus tantum illud administrare debet: sed in graeca juxta*

antiquam ipsius consuetudinem septem, vel tres administrare possunt, si commode haberi queant. *Vide cap. Quaesivit* 14. *de Verb. signif.*

Ead. Sess. et cap.

XXI. Decretum statuens §. *Quibus verbis* materiam hujus Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum, declaratum est a Clem. VIII. valide conferri posse a Sacerdotibus Italo-Graecis oleum a semetipsis benedicto: quod idem confirmatum est a Bened. XIV. mox *cit. Constit.* §. 4.

Sess. XIV. cap. 5. De reform.

XXII. Decretum statuens §. *Idcirco* causas criminales, et mixtas ad locorum Ordinarios, et non ad Conservatores pertinere: civiles vero ab his posse cognosci, cum ii, quorum privilegia tuentur, rei sunt, non actores: et declarans §. *Universitates* non comprehendi in hoc decreto universitates generales, collegia doctorum, seu scholarium, et regularia loca, nec hospitalia actu hospitalitatem servantia, nec dictorum omnium locorum personas, ampliatur est prius a Clem. VIII. Constit. *Sanctissimus* 19. *Mart.* 1592. ac postea a Gregorio XV. Constit. *Sanctissimus* 20. *Septemb.* 1621. discernente inhaerendo vestigiis ipsius Clementis.

1. Ut dicti conservatores nominandi ad iis, quibus a S. Sede hoc privilegium concessum est, sint in dignitate Ecclesiastica constituti, et vel obtinentes personatum, vel Canonicatum in cathedrali-

bus juxta cap. *Statutum 1. de Rescript. in 6.*

2. Ut sint nominati in provinciali, vel dioecesana synodo, et deinde ex iis electi in conservatores juxta Trid. sess. XXV. c. 10. de ref. et cit. Const. Clement.

3. Ut nominatio aliter facta sit eo ipso nulla; regulares vero audentes aliter nominare, et aliter nominatis uti, ipso facto incurrant privationem vocis activae, et passivae Papae reservatam, ac tam dicti regulares, quam saeculares, alias etiam exempti, aliter ut supra, nominantes, et respective utentes, careant conservatore per annum, quo durante, eorum causae cognoscendae sint a locorum Ordinariis.

4. Ut si aliquem ex dictis mori contigerit, substituatur alius ab Ordinario cum consilio capituli usque ad futuram synodum.

5. Ut eligentes conservatorem exhibeant documentum electionis, ut supra factae apud acta curiae Ordinarii; alias interim conveniantur coram eodem.

6. Ut conservatores sic electi mutari nequeant intra quinquennium, nisi ex causa cognita vel ab Ordinario, vel a Papa, prout electoribus libuerit.

7. Ut habentes conservatorem conveniri possint, et debeant coram ipso, non autem alios convenire, seu ad illum trahere. In quo Gregorius extendit ad conservatores privilegiatos quod Trid. loc. cit. statuit de conservatoribus secundum jura.

Ex eo autem, quod alios convenire, aut trahere non possint, non ideo conservatoribus sublata est facultas defen-

dendi regulares a manifestis injuriis, et violentis de facto ipsis illatis dum a suis possessionibus dejiuntur, propriisque bonis uti, et frui impediuntur: dummodo habeant alia requisita secundum jura, et non trahant reos ultra unam dietam juxta decretalem Innoc. IV. et Bonif. VIII. cap. 1. et 15. de Offic. deleg. in 6. ut ex decreto Cong. Conc. relato in calce cit. Constit. Gregorii.

8. Ut controversia orta de jurisdictione inter conservatores, et Ordinarios definiatur per arbitros in forma juris electos, et interim suspendatur in causa principali juxta Trident.

9. Ut conservator procedere non possit contra quoscumque extra civitatem, seu dioecesim, in quibus deputatus est; et si limites suae jurisdictionis excesserit, eo ipso incurrat suspensionem ab hoc officio per annum (per quod correctum est cap. *Hac Const. 15. de offic. delegat. in 6.* ubi secundum aliquos infligebatur poena suspensionis etiam a divinis) et pars hoc fieri procurans incurrat excommunicationem, a qua nequeat absolvi, nisi satisfacta parte.

10. Ut omnes supradicti, non obstante hac Constitutione, petere possint in casibus a jure permissis a principibus, sive magistratibus saecularibus judicem non suspectum; si tamen sint actores tantum, et non agant contra Clericum, vel alios a jurisdictione saeculari exemptos, ac si causa fuerit prophana, non autem Ecclesiastica, et in ea Judex laicus eligendus juxta sacrorum Canonum dispositionem, sit competens.

Ead. Sess. XIV. cap. 6. de reform.

XXIII. Decretum statuens Clericos, aut in sacris constitutos, aut obtinentes dignitates, personatus, officia, et quaecumque beneficia Ecclesiastica, quantumcumque exemptos non deferentes habitum suis Ordinibus congruentem juxta Episcopi ordinationem, coerceri posse per suspensionem ab Ordinibus, officio, beneficio, et proventibus ipsorum beneficiorum, ac etiam per privationem eorundem beneficiorum, et officiorum, si semel correcti denuo in hoc deliquerint, ampliatum est a Sixto V. Constit. *Cum sacrosanctum* 9. Jan. 1589. decernente, ut quicumque Clerici, etiam Clericali dumtaxat tonsura insigniti, beneficiati, aut pensionarii, licet conjugati, aut exempti, si habitum Clericalem (i. est talarem), aut tonsuram non gestaverint, et si milites sint, habitum suae militiae congruentem non detulerint, ipso jure privati sint omnibus beneficiis Ecclesiasticis, et pensionibus, nulla monitione, aut sententia expectata; et habentes beneficia talibus pensionibus gravata non teneantur ulterius eas solvere: beneficia vero sic amissa perpetuo reservata sint collationi S. Sedis.

Excipiuntur tamen ab his poenis ex altera ipsius Const. *Pastoralis* 31. Jan. 1589. obtinentes pensionem non excedentem valorem sexaginta ducatorum auri de camera: si vero excedat, declarantur dictis poenis non ligari, nisi postquam eam exigere coeperint, vel per ipsos steterit, quominus exigant vel percipiant. Excipiuntur etiam familiares

Papae inferioris familiae, ut famuli, qui non tenentur vestem Clericalem deferre.

Ampliatum est etiam a Bened. XIII. Const. *Apostolicae* 2. Maj. 1725. decernente, ut Ordinarii locorum, ubi sita sunt beneficia Clericorum Clericales vestes non deferentium, debeant contra ipsos procedere per citationes, domi dimissa copia, si domicilium habeant in eorum dioecesibus; sin minus per citationes ad valvas, et sententiam declaratoriam privationis obtentorum beneficiorum juris ordine servato pronunciare; ita tamen, ut dicta beneficia reservata sint collationi S. Sedis juxta *cit. Constit. Sixti V.* Interim vero sic incedentes fructus, et proventus quoscumque non faciant suos, quamvis nulla praecesserit Ordinarium citatio, monitio, aut judicialis actus, vel sententia, sed omnes ad commodum fabricae Ecclesiarum, in quibus erecta sunt beneficia, sub poena lethalis culpae restituere teneantur, sublata etiam majori Poenitentiario facultate eos condonandi.

Quae sublata est etiam a Bened. XIV. Constit. *Pastor bonus* 13. April. 1744. §. 24. in casibus publicis tantum: in occultis vero tributa est pro eorundem fructuum compositione, ac etiam condonatione cum Gallis, Belgis, Germanis, Polonis, et ulterioribus, injuncta eleemosyna arbitrio ipsius majoris Poenitentiarii taxanda, sed cum Italis, Hispanis, Lusitanis, et adjacentium Insularum pro condonatione, mediante tamen discreta compositione: cum pauperibus autem pro integra condonatione, injuncta juxta eorundem vires eleemosyna.

Ead. Sess. XIV. cap. 7. de reform.

XXIV. Decretum statuens numquam promovendum esse ad sacros Ordines voluntarium homicidam etiam occultum, ampliatur est a Sixto V. Const. *Effraenatam* 29. Octob. 1588. hanc prohibitionem extendente ad procurantes quemcumque abortum: quamvis a Greg. XIV. Constit. *Sedes Apostolica* 31. Maii 1591. huiusmodi poena restricta fuerit ad abortum foetus animati tantum.

Eadem Sess. cap. 11.

XXV. Decretum statuens, non posse regularem transferri de uno ad alium Ordinem, et ad habitum, ac professionem admitti sub praetextu privilegiorum, nisi in Ordine, ad quem transfertur, perpetuo maneat intra claustra sub sui superioris obedientia, ampliatur est a S. Pio V. Constit. *Quaecumque* 14. Octob. 1569. cassante quascumque Apostolicas concessionem post Concilium super his obtentas, ac nullam decernente admissionem, receptionem, et retentionem etiam iuramento firmatam sub poena in admittentes, et recipientes privationis omnium dignitatum, administrationum, beneficiorum, officiorum, fructuum, et pensionum Ecclesiasticarum, ac inhabilitatis ad eadem, tributa facultate Ordinariis procedendi tam contra recipientes, quam contra receptos.

Ampliatum est etiam ab Urban. VIII. Const. *Sacra Congregatio* 21. Sept. 1624. praecipiente quibuscumque regularibus superioribus, ne religioso sibi

Maschat. T. II. P. I.

subdito facultatem concedant transeundi ad aliam Religionem licet arctiorem, nisi prius eis legitime constet, Religionem, ad quam transferendus est, paratam esse eum recipere, et tunc recta via transferatur, sub poena in eosdem superiores aliter facere praesumentes privationis vocis activae, et passivae, ac inhabilitatis ad talia, cujus dispensatio Papae reservatur. Decernente insuper irritum, et inane quidquid secus fuerit attentatum.

Ampliatum est insuper a Bened. XIII. Const. *Licet* 13. Febr. 1726. huiusmodi transitum interdicente, etiamsi de apostata transferendo ageretur, ad quemlibet militarem, aut hospitalarem Ordinem, vel hospitalarem simul, et militarem, quamvis in eo claustralis observantia vigeret; sublata quibuscumque facultate concedendi transitum ad dictos Ordines etiam S. R. E. Cardinalibus, Legatis, Nunciis, Vicelegato Avenionensi, utrique Congregationi Episcoporum et Regul. ac Conc. Trident. Interpretum, ipsiquemet Cardinali majori Poenitentiario; ut etiam fusius declaratum est in Constit. Benedict. XIV. *Pastor bonus* 15. Apr. 1744. ubi §. 35. interdicatur facultas eidem majori Poenitentiario concedendi huiusmodi transitum ad Ordines militares, et hospitalarios, ut ad Ordines S. Spiritus in Saxia de Urbe (excepto Ordine S. Joannis de Deo) nec S. Benedicti antiquioris observantiae, aut ad alias consimiles Congregationes quuscumque Ordinis. Concedere tamen potest hunc transitum, ut §. 34. nedum a laxiore Ordine ad arctiorem, sed etiam ad aequalem, et laxiorem justis, et gravibus de causis, audito prius superiore

Ordinis, a quo, et cum consensu superioris Ordinis, ad quem fit transitus; qui de laxiore ad strictiorem impediri non debet sine causa. Si vero superiores duorum Ordinum dissentiant, devolvitur iudicium ad S. Sedem, a qua derogari solet consensui superioris Ordinis laxioris, ut ex altera ejusdem Constit. *Ex quo* 14. Jan. 1747. §. *At enim*. Item ex cit. Constit. *Pastor bonus* §. 36. concedere potest transitum ab uno ad aliud monasterium monialibus existentibus tantum ultra montes ob legitimam causam, committendo hujus transitus exequendi facultatem arbitrio Ordinariorum cum clausulis opportunis pro casuum varietate. *Vide infra n. CII.*

Nota hic ex Constit. Urbani VIII. *Honorum* 24. Februar. 1643. quod Regulares ejecti, aut translati ad alium Ordinem etiam de licentia Papae, qui ex Instituto, in quo prius professionem emisissent, votum habent, seu juramentum annexum de non procuranda, vel acceptanda dignitate, aut praelatura extra eorum Ordinem, remanent adstricti praedictis voto, seu juramento, reservata soli Papae potestate illud irritandi, seu praeceptum faciendi de acceptanda dignitate.

Ead. Sess. XIV. cap. 11.

XXVI. Decretum statuens Regularem aliter, ut supra translatum, etiam si Canonicus regularis sit, incapacem esse beneficii saecularis etiam curati, ampliatum est a Benedicto XIV. Constit. *Quod inscrutabili* 9. Jul. 1745. extendente hujusmodi prohibitionem ad Canonicos

regulares Lateranenses, et SS. Salvatoris, licet numquam translatos, quibus interdicitur consequutio, nedum beneficii saecularis, et curati, sed etiam cujuscumque beneficii simplicis, et pensionis absque Indulto Apostolico, non obstante decretali Innoc. III. relata in c. *Quod Dei timorem de statu monachorum*, cujus vigore poterant praefici Ecclesiae parochiali, etiam saeculari de solo superioris consensu; cui per hanc Constitutionem expresse derogatum est. Provisi vero cum tali Indulto de beneficio curato, aut residentiali, ex ead. Constit. non arctantur habitum regularem deferre, nec socium sui Ordinis retinere; neque a superioribus revocari possunt ad claustra, etiamsi coadjutorem acceperint, aut jubilationem obtinuerint; ad quae solum redire coguntur, si dicta beneficia resignaverint, vel iisdem per sententiam privati fuerint, aut perpetuo suspensi, et inhabilitati. Item ex altera ejusdem Constit. *Quo magis* 18. Dec. 1742. neque praefici possunt Presbyteri Congregationis Missionis beneficiis Ecclesiasticis personalem residentiam requirentibus, vel animarum curam annexam habentibus extra dictam Congregationem.

Sess. XXI. cap. 1. de reform.

XXVII. Decretum prohibens sub poenis a jure statutis aliquid recipi pro collatione ordinum, ampliatum est a S. Pio V. Constit. *Cum primum* 1. April. 1566. infligente in convictos simoniam commississe pro consequendis ordinibus poenam carceris per annum, et suspensionis ipso facto ab illorum exequutione

per decennium, absque spe dispensationis: in collatores vero, licet sint Episcopi, Archiepiscopi, vel his majores, poenas a jure statutas.

Verum ex Const. Sixti V. *Sanctum* 5. Jan. 1588. ordinans incurrit perpetuam suspensionem a collatione Ordinum, etiam primae tonsurae, et ab executione munerum Pontificalium, ac interdictum ab ingressu Ecclesiae: ordinatus vero suspensionem ab executione Ordinum (etiam non simoniace susceptorum juxta probabilior sententiam). Ulterius scienter violantes has censuras per exercitium Ordinum iis vetitum praeter irregularitatem ex eadem Const. ordinans incurrit suspensionem ab administratione Ecclesiae, et a perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum; et ordinatus exercendo Ordines etiam minores, privationem officiorum, et beneficiorum, ac inhabilitatem ad talia; et beneficia reservantur Papae tamquam vacantia in Curia: quod si ordinatus regularis sit, incurrit privationem vocis activae et passivae, ac inhabilitatis ad eam.

Et hic peculiariter est notandum ex eadem Constit. quod ab his omnibus censuris, neque in casu occulto possit Episcopus in vim c. 6. *Trid. sess. 24. de Reform.* absolvere, cui Sixtus derogavit: et quamvis quoad alia capita dicta Const. redacta fuerit a Clem. VIII. Const. *Romanum* 28. Febr. 1595. ad terminos juris communis, nihilominus §. 1. praeservavit poenas ibidem latas contra simoniacos in ordine.

Ex Const. Benedict. XIV. *Pastor bonus* 15. Aprilis 1744. §. 19. tribuitur

Cardinali majori poenitentiario facultas absolvendi hujusmodi simoniacos in occultis dumtaxat, et in foro conscientiae tantum, injuncta gravi poenitentia.

Ead. Sess. XXI. cap. 2. de reform.

XXVIII. Decretum statueus neminem saecularem promovendum ad sacros ordines sine beneficio Ecclesiastico, quod sibi ad victum honeste sufficiat, quodque pacifice possideat, ampliatur est a S. Pio V. Const. *Romanus* 14. Oct. 1568. hoc extendente etiam ad Clericos regulares non professos, sive saeculares more Religiosorum in communi viventes. Excipiuntur tamen Religiosi Societatis Jesu, licet vota tantum simplicia emisserint ex Const. Greg. XIII. *Ascendente* 1584. et Gregorii XIV. Constit. *Ecclesiae* 1591.

Ampliatur est etiam, et declaratum ab Innoc. XII. Constit. *Speculatores* 4. Novem. 1694. haec decernente §. 3. *Licet vero Clericus ratione cujusvis beneficii in aliena dioecesi obtenti subjici dicatur jurisdictioni illius Episcopi, in cujus dioecesi beneficium hujusmodi situm est, eam tamen de cetero hac in re inconcusse servari volumus regulam, ut nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi Ordines acquirere censeatur, nisi beneficium praedictum ejus sit redditus, ut ad congruam vitae sustentationem sive juxta taxam synodalem, sive ea deficiente, juxta morem regionis pro promovendis ad sacros Ordines, detractis oneribus, per se sufficiat, illudque ab ordinando pacifice possideatur; sublata*

quacumque facultate supplendi, quod deficeret fructibus ejusdem beneficii cum adjectione patrimonii etiam pinguis, quod ipse ordinandus in eadem, seu alia quavis dioecesi obtineret. Ac Episcopus sic ordinans tam de praedictis testimonialibus litteris, quam de redditu beneficii hujusmodi expressam in consueta collatorum Ordinum attestatione mentionem facere debet.

Ex declaratione Innoc. XIII. Const. Apostolici 13. Maj 1723. pro Regnis Hispaniae, et a Bened. XIII. extensa ad totum Orbem Const. In supremo 23. Sept. 1724. sufficientia beneficii, si hoc continuam, et perpetuam residentiam exposcit, desumenda est a taxa praescripta in dioecesi, in qua beneficiatus illud possidet; si vero hic non obstringitur hoc vinculo, desumenda erit a taxa synodali praefinita, vel hac deficiente, a more vigente in loco, ubi domicilium habet.

Post publicationem cit. Const. Speculatores usque a die 14. Ap. 1696. vivente adhuc ipso Innoc. XII. Legislatore, pluries exorta est controversia, an ab eadem Constit. aliquid innovatum fuerit circa detractionem onerum missarum beneficio, ad cuius titulum quis ordinatur, annexarum, ad effectum constituendi summam taxae in synodo praefinitae, sive beneficiatus teneatur eas celebrare per se ipsum, sive per alium, libratisque in Congr. Conc. rationum momentis hinc inde militantium, respondit id in utroque casu relinquendum esse arbitrio Ordinariorum, ut videre est in Thesaur. Resol. ejusd. Cong. sub die 8. Aug. 1722. 24. Apr. et 17. Jul. 1723. cui responso ad-

haeret etiam Bened. XIV. lib. XII. de Synod. Dioec. cap. 9. n. 6. et 7.

§. 4. Ceterum subditus ratione originis is tantum sit, ac esse intelligatur, qui naturaliter ortus est in ea dioecesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum illecebris, officii, legationis, mercaturae, vel cujusvis alterius temporalis morae, seu permanentiae ejus patris in illo loco: quo casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum, et naturalis patris origo erit attendenda. Quod si quis tanto temporis spatio in eo loco, in quo ex accidenti, sicut praemittitur, natus est, moram traxerit, ut potuerit ibidem Canonico aliquo impedimento irretiri, tunc etiam ab Ordinario ejus loci litteras testimoniales, ut supra, obtinere, illasque Episcopo ordinanti per eum in collatorum Ordinum testimonio, similiter recensendas praesentare teneatur.

§. 5. At si pater in alieno loco, ubi ejus filius natus est, tamdiu, ac eo animo permanserit, ut inibi vere domicilium de jure contraxerit, tunc non origo patris, sed domicilium per patrem legitime, ut praefertur, contractum pro ordinatione ejusdem filii attendi debeat. Subditus autem ratione domicilii ad effectum suscipiendi Ordines is dumtaxat censeatur, qui licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut vel per decennium saltem in eo habitando, vel majorem rerum, ac bonorum suorum partem cum instructis aedibus in locum hujusmodi transferendo, ibique insuper

per aliquod considerabile tempus commorando, satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstraverit, et nihilominus ulterius utroque casu, se vere, et realiter animum hujusmodi habere jurejurando affirmet. Si quis tamen a propriae originis loco in ea aetate discesserit, qua potuerit aliqui Canonico impedimento obnoxius effici, etiam Ordinarii suae originis testimoniales litteras, ut supra, asserere debet, ac de illis expressa similiter mentio in susceptorum Ordinum litteris facienda erit.

§. 6. *Ad haec nullus Episcopus alienae dioecesis subditum familiarem suum ad aliquos sacros, seu minores Ordines, vel etiam primam tonsuram promovere, seu ordinare praesumat absque ejus originis, scilicet seu domicilii Praelati testimonialibus litteris, ut supra, et nisi ad praescriptum Conc. Trid. praefati sess. 23. c. 9. de ref. familiarem praedictum per integrum, et completum triennium in suo actuali servitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit; beneficium insuper, quod ei ad vitam sustentandam juxta modum superius praefinitum sufficiat, quacumque causa cessante, statim, hoc est saltem intra terminum unius mensis a die factae ordinationis reipsa illi conferat, ac in ordinationis eiusmodi testimonio expressam itidem familiaritatis, ac litterarum praedictarum mentionem facere teneatur.*

§. 7. *Porro ut quicumque fraudibus aditus omnino praecludatur, volumus... ut Episcopus quilibet suos ratione originis, sive domicilii subditos Clericos*

quoscumque ab alienis Episcopis quavis auctoritate, etiam cum suis commendatitiis litteris promotos, nedum ad formam Conc. Trid. supradicti sess. 14. c. 5. de ref. quoad scientiam examinare valeat, verum etiam Ordinum eis collatorum testimoniales litteras, gratis tamen, recognoscere, ac diligenter perquirere, an quoad illos praesentis Constitutionis forma, et dispositio adimpleta fuerit, assignato sic promotis termino competenti ei magis beneviso ad docendum de hujusmodi adimplemento; ita ut quos, eo termino elapso, id minime praestitisse compererit, a susceptorum Ordinum exercitio, si ita, et quamdiu ei expedire videbitur, suspendere, illisque ne in altari, aut in aliquo Ordine ministrarent interdicere possit.

§. 8. *Si quid in eisdem praemissis, seu eorum aliquo secus fiat, Ordinans quidem a collatione Ordinum per annum; ordinatus vero a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, eo ipso suspensus sit, aliisque insuper gravioribus poenis pro modo culpaе nostro, et pro tempore existentis Romani Pontificis arbitrio infligendis uterque subjaceat.*

Sess. XXI. cap. 2. de reform.

XXIX. Decretum statuens §. Patrimonium, neminem ad sacros Ordines esse promovendum ad titulum patrimonii, vel pensionis, nisi Episcopus sic judicaverit expedire pro necessitate, vel utilitate Ecclesiae, constituto tamen prius de tali titulo, ejusque sufficientia ad vi-

tam honeste sustentandam, antiquorum Canonum poenas in contrafacientes innovando, confirmatum est quoad primam partem ab Innoc. XI. qui litteris encyclicis ad singulos Episcopos missis 13. *Maj* 1679. relatis a Benedicto XIV. Instit. Ecclesiast. 26. hoc Trid. decretum penitus servari jussit: declaratum autem est ab Innoc. XII. cit. Constit. *Speculatores* decernente §. I. Episcopos ad id non coarctari.

Quoad secundam vero partem, cum inter poenas a Trid. innovatas sit suspensio ab exercitio Ordinum contra ordinatum titulo imparis beneficii, aut fictitii patrimonii (et irregularitas, si Ordines exerceat) ut etiam declaravit Cong. Conc. 27. *Novemb.* 1610. ampliatur est ab Urbano VIII. Constit. *Secretis* 11. *Decemb.* 1624. infligente poenam perpetuae suspensionis eo ipso incurrendae absque spe dispensationis a Sede Apostolica obtinendae in Ultramontanos, seu externos, si in Italia ficto, vel fiduciario, vel falso patrimonii titulo se faciant promoveri. *Vide Additiones meas lib. I. tit. 11. §. 3. post n. 18. et 19.*

Sess. XXI. cap. 8. de reform.

XXX. Decretum mandans Episcopis tamquam delegatis Sedis Apostolicae, ut singulis annis visitent monasteria commendata, in quibus non viget regularis observantia, extensum est ab Innoc. X. Decreto *Ut in parvis* 10. *Febr.* 1654. ad omnes regulares, quorum conventus numquam suppressi fundati fuerunt intra Italiam, et Insulas adjacentes ante decretum Urb. VIII. nempe ante diem

21. *Jun.* 1625. hos, personasque tam regulares, quam saeculares in ipsis degentes subjiendo visitationi, correctioni, et omnimodae jurisdictioni Ordinarii loci tamquam Sedis Apostolicae delegato, si ibi actu non alantur saltem sex Religiosi probatae vitae, quorum ad minus quatuor sint Sacerdotes maturae aetatis (quadragesima nempe annorum completorum) sicut et conventus erectos post dictam diem, in quibus degunt Religiosi minori numero, quam duodecim. Quae decreta una cum altero Gregorii XV. confirmata, et renovata fuerunt ab Innoc. XII. Const. *Nuper* 23. *Decemb.* 1697. §. 15.

Vigore cit. decret. Innoc. ex declarationibus Cong. super statu Regularium approbatis ab Alex. VII. 27. *Jul.* 1655. Episcopus in dictis conventibus in quibus non degunt sex Religiosi, ut supra, potest.

1. Remove ex rationabili causa Religiosos, monito tamen prius eorum superiore, ut alio eos transferat.

2. Compellere superiorem localem ad sibi exhibendos libros introitus, et exitus, et ad reddendam rationem administrationis.

3. Se ingerere in concernentibus disciplinam regularem.

4. Visitare Ecclesiam, et Conversos in granciis degentes, earumque capellas, sive hi ibidem degant, sive non.

5. Prosecui causam, in qua contra aliquem religiosum praevenit, et eum, si amotus fuerit a suo superiore, revocare, etiam invocato auxilio Ordinarii, et brachio saeculari cujuscunque loci, in quo idem religiosus reperitur.

Quae facultates omnes competunt e-

tiam Vicario generali Episcopi, ac Abbatibus, aliisque superioribus Praelatis proprium territorium, ac jurisdictionem quasi Episcopalem habentibus: salva tamen semper jurisdictione superiorum regularium quoad visitationem, correctionem, et punitionem religiosorum, non vero privative ad Episcopum, aliosque hic enunciatos.

6. Vocare ad synodum diocesanam ex declaratione ejusdem Alex. VII. 10. *Maj. 1663.* superiores dictorum conventuum, qui si vocentur, tenentur ad illam accedere.

In praedictis autem conventibus Episcopus non potest.

1. Deputare superiores locales, et familiam constituere.

2. Visitare dictos conventus tam suppressos, et postea restitutos, quam non suppressos, ad effectum cognoscendi, an ibidem revera alantur sex Religiosi, antequam aliunde constet de fundamento ipsius intentionis in deficientia dicti numeri.

3. Quidquam exigere procurationis nomine, cum visitat dictos conventus, personasque ibi degentes.

4. Reassumere causam, superiorique inhibere, quando hic praevenit in eadem causa contra Religiosum, fabricando processum, vel eum carceri mancipando, dummodo ipsi non constet ex odio, vel amore, cupiditate, vel metu, aut ex nimia severitate, vel indulgentia quid durius, aut remissius ab eodem superiore constitui, quam causa deponat.

5. Prohibere, ne aliquis Religiosus a suo superiore inde amoveatur.

Ex iisdem declarationibus notandum est.

1. Conventum non remanere suspensum, si ex rationabili causa ad breve tempus unus, vel plures ex sex religiosi ibi degentibus absint.

2. Conventum non suppressum subjacere jurisdictioni Ordinarii pro tempore absentiae, si absit aliquis ex dictis sex, etiam ex rationabili causa, et ad modicum tempus; non vero impleto numero post illius reditum.

3. Gratiam restitutionis conventus suppressi ex causa deficientiae numeri Religiosorum non reviviscere impleto postea numero; non potest tamen Episcopus illius possessionem capere, aut Religiosos expellere in vim cit. decreti ante declaratoriam a se faciendam super facto, praevia cognitione: a qua declaratoria licitum est regularibus ad sanctam Sedem appellare in devolutivo tantum.

Item ex aliis declarationibus ejusdem Congr. 11. *Septemb. 1670. et 19. Novemb. 1671.* potest Ordinarius.

4. Visitare grancias suppressas, et ad statum saecularem redactas, illarumque Ecclesias etiam non habentes curam animarum, et publica oratoria privative quoad superiores regulares: non tamen se ingerere in temporalibus, si earum proprietas reservata, vel restituta est principalibus monasteriis: quoad conversos vero ibidem degentes cumulative cum iisdem superioribus.

5. Item potest proseguire causam a se legitime inceptam ante recuperationem exemptionis conventuum contra Religiosum, eumque condemnare, et punire, etiam poena corporis afflictiva, si exemptione superveniente ipsum liberum non invenerit.

6. Non potest autem visitare eosdem conventus postquam exemptionem recuperaverunt, ut certioretur, an decreta a se facta in visitatione ante dictam recuperationem fuerint exequutioni demandata, nec ea exequi; minusque poenas adjudicare pro illorum exequutione, cum ipsius jurisdictio expiraverit, statim ac conventus ob numerum Religiosorum usque ad sex sine fraude adauctum, exemptionem recuperarunt.

7. Superiores regulares possunt nominare Vicarios dictarum Ecclesiarum, si curam annexam habeant, eosque ad nutum amovere, si Ordinarius loci ab initio illos deputavit amovibiles.

Eadem Sess. XXI. cap. 9.

XXXI. Decretum prohibens quaestores eleemosynarum cum publicatione Indulgentiarum, ut supra num. VIII. ampliatum est, ut ibi.

Sess. XXII. cap. 6. de Sacrif. Missae juncto cap. 8. Sess. XIII. de Euch.

XXXII. Decretis, quibus fideles nedum hortantur ad sanctissimae communionis frequentiam, sed etiam eis demonstratur Concilii desiderium, ut in singulis missis adstantes sacramentali Eucharistiae perceptione communicent, accessit declaratio Innocentii XI. ut ex decreto Congr. Conc. ejus jussu edito 12. Feb. 1679. et relato *lib. VIII. de synodo dioec. cap. 12. num. 8.* quo hujusmodi frequentia permittenda, aut deneganda statuitur juxta prudens Ordinariorum judicium, sive per se, sive per Parochos, aut con-

fessarios dirigendum secundum peculiarem cujuslibet statum, devotionem, et charitatem.

Notandum hic ex decreto Sac. Rit. Cong. 2. Sept. 1741. quod si obsequendo Concilii desiderio fideles communicare voluerint in missis defunctorum, non est eis administranda Eucharistia per modum Sacramenti, scilicet cum particulis praeconsecratis, extrahendo pixidem a custodia, sed per modum Sacrificii; prout est, quando ipsis administratur cum particulis intra eandem missam consecratis.

Eadem Sess. cap. 8. de Sacrif. Miss.

XXXIII. Decretum statuens, ut missa celebretur retento antiquo ritu cujuscunque Ecclesiae (latinae, nempe et graecae), et a S. Romana Ecclesia approbato, ampliatum est a S. Pio V. Constit. *Providentia* 20. Aug. 1566. revocante facultatem quomodolibet concessam Graecis latino ritu, et Latinis graeco more eam, et divina officia celebrandi; sub poena in contrafacientes perpetuae suspensionis a divinis.

Ex decreto tamen sacrae Inquisitionis ann. 1602. approbante Clemente VIII. relato a Benedicto XIV. Constit. *Imposito* 29. Mart. 1751. §. 7. licet Sacerdotibus ruthenis in Ecclesiis ritus latini uti altaribus, calicibus, et vestibus sacris pro celebratione missae, etiam devotionis causa, quibus utuntur Latini; sicut et Sacerdotibus ritus latini in Ecclesiis Ruthenorum uti altaribus cum eorundem antimensiis, idest linteis Episcopali benedictione consecratis loco sacrati lapidis, calicibus, et vestibus, dummodo eo-

rum quilibet celebret in suo respective ritu, secluso scandalo, et de licentia Prae-latorum, ac Rectorum ipsarum respective Ecclesiarum: quod facere poterunt in solo casu necessitatis, cum scilicet Presbyteri latini longe degunt ab Ecclesiis latini ritus; ac propterea secum deferre nequeant sacratas tabulas lapideas sine gravi incommodo, et periculo eas confringendi, ut ex cit. §. 7.

Eadem Sess. XXII. et cap. 8.

XXXIV. Decretum mandans §. *Atque*, ut Episcopi cujusvis generis, mercedem, conditiones, pacta, et quidquid pro missis novis celebrandis datur, necnon importunas, atque illiberales eleemosynarum exactiones potius, quam postulationes, aliaque hujusmodi, quae a simoniae labe, vel certe a turpi quaestu non longe absunt, omnino prohibeant, declaratum est prius ab Urbano VIII. Const. *Cum saepe* 21. Jun. 1625. cujus decreta referuntur in Const. Innoc. XII. *Nuper* 23. Decem. 1697. et postremo ab Alex. VII. ut ex his propositionibus ab ipso procriptis 24. Septem. 1665. *Post decretum Urbani potest Sacerdos, cui missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta -- Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urban. VIII. -- Non est contra justitiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, et Sacrificium unum offerre: neque etiam*

Maschat. T. II. P. I.

est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

Hae tamen prohibitiones locum non habent in beneficiis, quae conferuntur in titulum, ita ut illorum rectores, qui possunt per alios celebrare, teneantur Sacerdoti celebranti dare stipendium ad rationem reddituum beneficii, sed satis est ut dent eleemosynam congruam secundum morem civitatis, vel Provinciae, nisi in foundatione aliud cautum fuerit, ut ex responsione ad decimum dubium relata post cit. Constit. Urbani.

His accedit Constitut. Benedicti XIV. *Quanta* 30. Jun. 1741. prohibentis sub poena excommunicationis in laicos, suspensionis vero in Clericos ipso facto incurrendarum, et Papae reservatarum, colligentes missas, easque celebrari facientes, ubi easdem collegerunt, vel alibi, retenta sibi parte eleemosynarum acceptarum.

Ead. Sess. XXII. in decreto de observandis, et vitandis in celebrat. Miss.

XXXV. Decretum prohibens §. *Deinde* in Ecclesiis omnes saeculares actiones, vana, et profana colloquia, deambulationes, strepitus, et clamores, ampliatum est a S. Pio V. Const. *Quamprimum* 1. April. 1566. statuente, ut vociferantes, deambulantes, aut verso tergo ad SS. Sacramentum irreverenter sedentes, dum missae, et divina officia celebrantur, et verbum Dei praedicatur, mulcentur poena 25. ducatorum; et si non sint solvendo, poena corporali aut

exilio. Eadem poena, et alia carceris per mensem plectantur ibidem colloquia habentes cum impudicis mulieribus, aut etiam cum honestis scurriliter loquentes, aut alios inhonestos actus facientes. Habentes autem cum quibuscumque personis foeda colloquia, aut signa, poena decem aureorum, aut alia corporali. Praepositi, et officiales quarumcumque saecularium Ecclesiarum praedictos non admonentes, et non impediētes, poena duorum aureorum pro qualibet vice, sicut et non ejicientes pauperes mendicantes tempore missarum, praedicationum, aliorumque divinarum officiorum sub poena duorum aureorum capitulis infligenda pro qualibet vice: sed parochi dimidii aurei pariter pro qualibet vice. Regulares vero id non praestantes corripiantur a locorum Ordinariis.

Eadem Sess. XXII. et decr.

XXXVI. Decretum statuens §. *Postremo* missas celebrandas esse debitis horis, declaratum, et simul ampliatur est a S. Pio V. Constit. *Sanctissimus* 29. *Mart.* 1566. prohibente, ne quis eas praesumat celebrare vespertino tempore praetextu quorumcumque privilegiorum sub poena perpetuae suspensionis a divinis.

Sess. XXII. cap. 1. de reform.

XXXVII. Decretum praeciens. Clericis delationem habitus suo statui congruentis, ampliatur est ut supra num. XXIII.

Ead. Sess. et Cap.

XXXVIII. Decretum praeciens §.

Cum igitur observanda esse quaecumque statuta sunt a summis Pontificibus, et Conciliis contra Clericos saecularibus negotiis se immiscentes sub poenis ab iisdem impositis, et etiam majoribus arbitrio Ordinariorum, ampliatur est a Bened. XIV. Constit. *Apostolicae* 25. *Feb.* 1741. dictas poenas extendente ad Clericos illicite sub alieno nomine negotia exercentes, perinde ac si per se, et proprio eorum nomine eadem exercerent. Decernente insuper.

1. Ut omnia, et singula bona sic ab eis alieno nomine acquisita sub spoli poena subiciantur juxta Constit. Pii IV. *Decens* 5. *Novemb.* 1560.

2. Ut negotia per laicos prius inchoata, et ad ipsos Clericos delata continuari nequeant sub iisdem poenis, nisi urgeat necessitas, et de licentia Cong. Conc. aut etiam Ordinarii extra Italiam, ad tempus dumtaxat concedenda; ita tamen, ut pertractentur per interpositam laici personam.

3. Ut exempti a spolio ad effectum testandi, aut transmittendi in haeredes, ab eo non eximantur quoad bona sic acquisita, non obstante Indulto Pii IV. Constit. *Romanus Pontifex* 5. *Februarii* 1560. et Pauli V. *In eminenti* 8. *Aprilis* 1606. favore curialium, incolarum, et originariorum Urbis, etiam Presbyterorum in ipsa Urbe, et ejus districtu intra decem miliaria, quibus Constitutionibus in hac parte derogatur.

Licet tamen est eis in terris propriis, non tamen conductis, agriculturam exercere ex Const. Clem. VIII. *Inter multiplices* 4. *Decemb.* 1600.

*Sess. XXII. cap. 2. juncto cap. 1.
sess. VII. de reform.*

XXXIX. Decretum statuens ut praeter alias qualitates promovendus ad Episcopatum sit *in sacro Ordine ante saltem sex mensium spatio constitutus*, declaratum est a Gregorio XIV. Constitut. Onus 15. Maj 1591. expresse decernente §. 9. ut saltem ante sex menses initiatus sit sacris Ordinibus: ex qua plurali Gregorii locutione infert Barbosa ad hoc idem Trident. cap. oportere eum omnibus sacris Ordinibus initium fuisse ante sex menses: et ex hac Pontificis declaratione fortasse ortum habuit mos apponendi in Bulla subdiaconi promovendi ad Episcopatum clausulam *Postquam tamen ad sacros diaconatus, et Presbyteratus Ordines te promoveri feceris*, de qua mentionem facit Riganti ad regulam 24. Cancellariae tom. 2. §. 1. n. 17. Nec ullum etiam ante Tridentinum, et Gregorium repertum est exemplum Episcopatus non Presbytero collati, ut ostendit Morinus *de sacr. Ordinationibus part. 3. exercit. 11. cap. 2.* quamvis Subdiaconus eligi possit in Episcopum juxta *cap. A multis 9. De aetat. et qualitat. praeficiend.*

*Eadem Sess. XXII. c. 2. juncto c. 1.
Sess. XXIV. de ref.*

XL. Decreto statuenti §. *Ideo*que, ut idem promovendus inter alias qualitates debeat esse magister, sive doctor, aut licentiatus in sacra theologia, vel jure Canonico in aliqua studiorum universi-

tate, vel publico alicujus accademiae testimonio idoneus ad alios docendos repertus, accessit Constitut. S. Pii V. *Quamvis 1. Jun. 1568.* revocantis indulta, et privilegia creandi ad dictum effectum doctores, licentiatos, et magistros quomodolibet concessa Comitibus Palatinis, ac quibusvis collegiis officialium Romanae Curiae, et aliis.

Nota, quod licet promovendus, sit licentiatus, ut supra, non inde tamen excut. Const. Gregorii eximitur ab examine quoad doctrinam.

Eadem Sess., et cap.

XLI. Idem decretum statuens, Regularem promovendum ad Episcopatum debere et ipsum habere testimonium sufficientis doctrinae a superioribus suae Religionis, declaratum est ab eodem Greg. cit. §. 9. *hos nempe intelligendos esse, qui nullum sui Ordinis superiorem agnoscunt: sive ii cujusvis Ordinis Abbates, Magistri, et Ministri, Praepositi generales, aut quarumlibet Congregationum praesidentes, sive definitores, aut visitatores capitulum generale repraesentantes, sive alii quocumque vocabulo nominentur; et in eorum absentia ipsorum vicarii, seu commissarii generales, vel in Romana Curia Procuratores Ordinum, aut Congregationum generales in hac parte succedant.*

Eadem Sess. XXII. cap. 2.

XLII. Decretum infligens excommunicationem Papae reservatam in occu-

pantes bona cujuscumque Ecclesiae, aut loci pii, ampliaturum est a *Bulla Coenae cap. 17.* extendente hanc poenam etiam in usurpantes jurisdictiones, fructus, redditus, vel proventus ad Papam, et Sedem Apostolicam, et quascumque Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, monasteriorum, et aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes.

Sess. XXIII. cap. 1. de reform.

XLIII. Decretum edicens, praecepto divino mandatum esse omnibus, quibus cura animarum commissa est, pro iis sacrificium offerre, declaratum est a Benedicto XIV. Const. *Cum semper* ad Italiae Ordinarios 19. Augusti 1744. statuente.

1. Parochos, seu alios animarum curam habentes, licet congruis redditibus destitutos, teneri ad applicationem missae pro populo dominicis, aliisque per annum diebus festis dumtaxat de praecepto, iis etiam comprehensis, quibus populus tenetur missam audire, licet permissum sit opera servilia exercere, sive redditus sint pingues, sive tenues; non obstante quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili.

2. Teneri etiam Vicarios amovibiles, et temporarios, ac Parochos regulares.

3. Episcopum posse dispensare cum Parochis pauperibus ab hac applicatione diebus festis; ita tamen, ut celebrent in Ecclesia Parochiali; ac totidem missas intra hebdomadam applicent pro populo, quot in diebus festis intra hebdomadam occurrentibus juxta peculiarem intentionem alicujus benefactoris obtulerint.

4. In Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, et Collegiatis quotidie applicandam esse pro benefactoribus in genere primam missam conventualem, contraria consuetudine non obstante: non vero secundam, et tertiam, nisi aliud fuerit usu receptum.

Nota ex decreto Congr. Conc. 29. Jan. 1724. Parochos etiam amovibiles teneri ad dictam applicationem, licet nihil percipiant a parochianis; sed exiguo tantum menstros proventus accipiant a locorum, vel parochiarum dominis.

Parochi Urbis Romae ex edicto Benedicti XIII. 17. Jan. 1727. ut in statuto Cler. Rom. cap. 5. de ordine procedendi in funeralibus proces. post §. 10. tenentur applicare missam gratis pro anima defuncti pauperis praesente cadavere.

Reliqua circa missae applicationem, Vide in *Additionibus meis lib. III. tit. 41.*

Sess. XXIII. cap. 1. de reform. juncto cap. 1. Sess. VI.

XLIV. Decretum imponens §. *Eadem* certas poenas in Parochos non residentes, ampliaturum est a Pio IV. ut supra num. IX.

Eadem Sess. cap. 7. de reform.

XLV. Decretum statuens diligenter investigandum, et examinandum ordinandorum genus, personam, aetatem, institutionem, mores, doctrinam, et fidem, ampliaturum est ab Innocen. XIII. Constitut. *Apostolici* 13. Maji 1723.

pro restauranda disciplina Ecclesiastica in Regnis Hispaniarum a Benedicto XIII. extensa ad totum Orbem Constitut. In supremo 25. Septemb. 1724. haec addentibus §. 5. ibi - *Qui vero ad Presbyteratum erunt assumendi, idonei prius per accuratum similiter examen comprobentur ad ministranda sacramenta, et ad populum docendum ea, quae scire omnibus necessarium est ad salutem: quod quidem ut recte praestari possit, eosdem Episcopos in Domino hortamur, ut quantum fieri potest eos tantum ad sacerdotium assumant, qui saltem theologiae moralis competenter periti sint.*

Ead. Sess. cap. 9.

XLVI. Decretum statuens non posse Episcopum ordinare familiarem, suum non subditum, nisi post triennium secum fuerit commoratus, et beneficium, quacumque fraude cessante, statim re ipsa illi conferat, non obstante quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili declaratum est ab Innoc. XII. ut supra num. XXVIII. §. 6.

Ead. Sess. XXIII. cap. 12.

XLVII. Decretum prohibens §. *Regulares*, hos promoveri ad Ordines sine Episcopi examine, declaratum est decreto Cong. Conc. jussu Clem. VIII. edito 15. Martii 1599. decernente Episcopum debere esse illius dioecesis, in qua situm est monasterium, cui regulares ordinandi assignati sunt de familia.

Ead. Sess. XXIII. cap. 15. de reform.

XLVIII. Decretum statuens nullum etiam Regularem audire posse saecularium, etiam sacerdotum confessiones sine Ordinarii approbatione, et praevio examine, si ita ei videbitur, declaratum est a S. Pio V. Constit. *Romani Pontificis* 6. Aug. 1571. decernente sine dicta approbatione eas audire non posse, licet sint mendicantes, et lectores, aut in theologia graduati. Quod idem declaratum fuisse refert Benedictus XIV. *Instit. Ecclesiast.* 86. a Congr. S. Officii an. 1640. pro quibuscumque sacerdotibus sac. theologiae, et juris Pontificii laurea donatis: et Urban. VIII. Constitut. *Cum sicut* 12. Septemb. 1628. abrogavit quodcumque privilegium eas audiendi sine approbatione Ordinarii.

Ampliatum est etiam a Gregor. XV. Constitut. *Inscrutabili* 5. Febr. 1622. statuente, Regulares ne audire quidem posse confessiones monialium iisdem subjectarum sine dicta approbatione: posse vero Episcopos confessarios sic deputatos toties, quoties opus fuerit, amovere, si eorum Superiores moniti detrectaverint, vel negligentes fuerint in illis removendis. Imo approbati in confessarios ordinarios pro uno monasterio, non intelliguntur approbati pro altero; nec approbati pro una vice, expleta deputatione, audire possunt sine nova approbatione, toties quoties, earundem monialium confessiones ex declaratione Clementis X. Constitut. *Superna* 21. Jun. 1670.

Declaratum insuper fuit ab Alexan-

dro VII. quoad durationem approbationis Regularium concessae pro audiendis saecularium confessionibus, die enim 50. Jan. 1695. declaravit falsam, temerariam, scandalosam, et erroneam hanc propositionem - *Non possunt Episcopi limitare, seu restringere approbationes, quas Regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque ulla ex parte revocare, quae propositio relata est a Bened. XIV. lib. X. de synodo dioec. c. 16. n. 7.*

Verum tamen est, quod si iis concessa fuerit sine ulla temporis limitatione, ex Const. Innoc. X. *Cum sicut* 14 Maj 1647 §. 2. *An Episcopus* illam adimere, aut suspendere nequit sine contraria aliqua adveniente causa, ad ipsas tamen confessiones pertinente. Unde idem Clem. X. cit. Constit. *Superna* §. 4. aditum Episcopis aperuit ad tollendas quascunque difficultates, ut limitatam huiusmodi facultatem Regularibus impertirent, praecipiens, ut magis idoneis absque ulla limitatione, minus vero idoneis eadem facultas circumscripta tribuatur.

Cavere etiam debent Episcopi in impertienda Regularibus facultate pro audiendis saecularium confessionibus a restrictionibus apposis in quodam Episcopi edicto, quas Cong. Episcop. et Regul. moderata est sequenti decreto relato a Pignatelli tom. X. consul. 71. num. 6. - *S. C. censuit praefatum edictum moderandum, et corrigendum esse, prout praesentis decreti vigore moderatur, ac corrigit...* Quoad habitum, quo uti debent Regulares in administratione sacramenti poenitentiae, declaravit sufficere, si audiant cum ha-

bitu eorum ordinario, et stola, juxta decretum aliis emanatum sub die 10. Jul. 1625. a sacra Cong. Visitationis Apostolicae. Quoad locum mandavit auscultari in Ecclesia, et intra crates, quando tamen necessitas vel rationalis causa aliter non suadeat ac etiam in sacrario, vel alio decenti loco poterunt audiri super quo etiam declaravit, non licere Episcopis neque per se, neque per suos deputatos visitare confessionaria, sive loca Regularium, ubi confessiones audiuntur, nec etiam ad effectum videndi, an sint juxta ipsorum decreta, sed hoc relinquendum est omnino visitationibus suorum superiorum. Similiter inhaerendo aliis decretis ab eadem Sacr. Cong. emanatis, et praecipue 13. Septemb. 1641. noluit teneri Regulares petere licentiam ab Episcopo, vel curato accedendi ad infirmos pro Sacramento poenitentiae administrando, sed sufficere, si postea fidem habitae confessionis in domo eorumdem infirmorum relinquunt. Insuper mandavit, tolli omnino ab eodem edicto verba illa, quibus de certo genere personarum fit mentio. Voluit siquidem, ut loquatur absolute, ac simpliciter de omnibus, nulla facta speciali mentione; ita scilicet, quod nemini administretur tale sacramentum ante ortum, nec post occasum solis, nisi tamen necessitas, vel rationalis causa aliter suaserit: in quo casu voluit, et licere, et cum omnibus. Ulterius praecepit poenas omnes tam suspensionis, quam pecuniarias ab eodem edicto tollendas, cassandas, et expungendas esse.

Sess. XXIII. cap. 16. de reform.

XLIX. Decreto statuenti neminem ordinari debere, quem Episcopus suae Ecclesiae utilem, et necessarium non judicaverit, accessit decretum Congr. Concil. 21. *April. 1668.* approbatum a Gregorio XIII. ac relatum *lib. XII. de synodo dioec. cap. 7. num. 4.* declarans ab hujusmodi judicio nullam dari appellationem, sed recursum dumtaxat ad Sedem Apostolicam; ac propterea eadem Cong. quoties Ordinarius recusat quemquam ordinare, Metropolitano, aut viciniore Episcopo committit, ut ab eodem Ordinario prius requirat causam recusationis, quo legitimam non allegante, licet illi eundem recusatum ordinare.

Eadem Sess., et cap.

L. Decretum statuens, inhaerendo vestigiis sexti Canonis Conc. Chalcedonensis ut nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiae, aut pio loco, pro cuius necessitate, aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus: Quod si locum, inconsulto Episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur declaratum, et ampliatum fuit ab Innoc. XIII. Constit. *Apostolici 13. Maj 1725.* decernente hanc Trident. regulam omnino servandam esse ne dum quoad promovendos ad Ordines licet minores, sed etiam quoad prima tonsura initandos. Hoc insuper addito, quod si qui reperirentur, vel clericali tonsura jam initiati, vel ad Ordines sive minores, sive

maiores jam promoti, qui nulli certae Ecclesiae, vel loco pio adscripti fuerint, Episcopi hanc adscriptionem vel a se, vel a suis Praedecessoribus omissam statim supplere debeant, respectu illorum, qui beneficium ecclesiasticum possident, ex reliquis autem eo carentibus illos tantum adscribant, quos Ecclesiis suis utiles, et necessarios noverint. Quae Constitutio licet emanata fuerit pro restauranda disciplina ecclesiastica in Regnis Hispaniarum, extensa tamen fuit ad totius Orbis Episcopos pro norma circa praemissa ab iisdem servanda a Benedict. XIII. Constit. *In Supremo 25. Septem. 1724.*

Eadem Sess. XXIII. cap. 18. de refor.

LI. Decreto enumeranti §. *Et quia*, quae loca taxari debeant pro constructione, et manutentione seminarii accessit Const. Bened. XIII. *Credita 9. Maii 1725.* pro Italia, et Insulis adjacentibus, cujus summa consulto omittitur, cum fere jam exequutioni demandata fuerit, ubi commodè fieri potuit. In quo autem ex dicta Constit. ampliatur hoc Tridentini decretum, est inhibitio Episcopis facta §. 9. ne pro se, vel suis vicariis, aut familiaribus habitatione, coquina, famulis, ministris, aut officialibus seminarii, vel lectoribus, magistris, sacerdotibus; et Clericis quocumque modo inventibus eidem seminario, et alumnis, vel ab eo salariatis uti audeant sub poena interdicti ab ingressu Ecclesiae. Non prohibentur autem uti caerimoniarum magistro, vel sacerdotibus a seminario detentis, cum exercent pontificalia.

Eadem Sess. et cap.

LII. Decretum statuens posse Episcopum unire seminario beneficia aliquot simplicia etiam ante vacationem... *quod locum habeat etiamsi beneficia sint reservata, vel affecta, nec uniones beneficiorum ullo modo impediri possint, sed omnino quacumque vacatione etiam in Curia effectum suum sortiantur...* declaratum prius fuerat decreto Clem. VIII. quo prohibuerat -- ut uniones beneficiorum ecclesiasticorum dispositioni Sedis apostolicae tempore, quo uniuntur reservatorum, vel affectorum, fieri possent etiam vigore decretorum Sac. Conc. Trident. in favorem seminariorum ad praescriptum ejusdem Trident. erectorum, seu erigendorum -- quod decretum confirmatum etiam fuerat ab Urbano VIII. Constitut. *Quamvis* 15. Jul. 1642. §. 1. cum declaratione, in hujusmodi decreto comprehendi etiam S. R. E. Cardinales, aliosque habentes indulta conferendi reservata, seu affecta, hosque non posse -- *in vim illorum, nec vigore ejusdem Concilii, aut alias etiam auctoritate eorum ordinaria, praetextu quod ex praedictis indultis extinctae, et sublatae sint reservationes, et affectiones, eadem beneficia, quomodolibet tempore unionis reservata, vel affecta unire etiam seminariis praedictis puerorum, nec de iis per viam cujuscumque unionis, suppressionis, vel applicationis disponere, nec etiam in vim praedictorum indultorum reservata, et affecta conferendi, ac de iis disponendi potuisse; nec posse conferre beneficia*

duplici reservatione personali reservata, vel affecta.

Verum ex cit. Const. Benedict. XIII. *Creditae* Episcopis Italiae, et Insularum adjacentium tribuitur §. 5. *jus uniendi seminario -- beneficia simplicia cujuscumque qualitatis, et dignitatis fuerint, vel quomodocumque affecta, et dispositioni Sedis apostolicae reservata... Clementis VIII., ac Urbani pariter VIII... constitutionibus, vel decretis in contrarium facientibus non obstantibus.*

Non inde tamen hoc privilegio uti possunt quoad beneficia Sedis apostolicae dispositioni reservata absolute, et indiscriminatim, ut ex contextu ejusdem Constitutionis animadvertit Benedictus XIV. *lib. IX. de synodo dioec. cap. 7. num. 8.* sed cum approbatione Congregationis ab eodem super seminariis institutae, et postquam constiterit provenus seminarii non esse sufficientes necessariae sustentationi alumnorum juxta taxam ibidem praescriptam: siquidem Pontifex tunc, et in eo casu, ac in subsidium tantum -- *praedicta beneficia, non tamen jam vacantia seminario uniri voluit.*

Nota, quod ex cit. decreto Clementis VIII. non est sublata facultas Episcopis faciendi uniones illorum beneficiorum, quas facere possunt in vim *c. 5. sess. 24. et c. 15. sess. 24. de reform. Fagn. in c. Sicut de exces. Praelat. n. 37.*

Sess. XXIV. c. 1. de refor. Matrim.

LIII. Decretum praecipiens, ut antequam matrimonium contrahatur ter a proprio contrahentium Parocho tribus

continuis diebus festivis in Ecclesia inter missarum solemnias publice denuncietur, ampliatur est decreto Congregationis habitae coram Innoc. XII. ann. 1697. confirmato a Clemente XI. ac insuper innovato a Bened. XIV. in epistola encyclica ad universos Episcopos incipien. -- *Et si* 7. Febr. 1742. §. 44. statuentibus, non esse deveniendum ad dictam denunciationem, nisi antea sponsi reperti fuerint a Parocho in christianae religionis rudimentis instructi.

Eadem Sess. cap. 2.

LIV. Decretum statuens cognationem spirituales contrahi tantum inter suscipientem de baptismo, et baptizatum, illiusque patrem, et matrem, nec non inter baptizantem, et baptizatum, huiusque patrem, et matrem, declaratum est a S. Pio V. Constit. *Sanctissimus* 20. Aug. *Et cum illius* 28. Novemb. 1566. nullum scilicet oriri cognationis impedimentum inter quascumque alias personas tam ex parte suscipientis, quam baptizantis, et baptizati in dicto Concilio nominatim non expressas: ac proinde non oriri inter maritum, vel uxorem suscipientis, et baptizatum, nec inter maritum, vel uxorem suscipientis, et patrem, ac matrem baptizati, ut aliquando dubitatum fuerat.

Nota ex pluribus decretis Cong. Conc. relatis a Ferraris verb. *Baptismus* art. 7. nu. 17. levantem de fonte infantem procuratorio nomine nullam contrahere cognationem, cum non sit designatus, nec habeat intentionem levandi suo nomine.

Maschat. T. II. P. I.

Eadem Sess. cap. 3.

LV. Decretum statuens nullum oriri impedimentum publicae honestatis, ubi sponsalia non sunt ex quacumque ratione valida; et ubi valida sunt, non excedere primum gradum, declaratum est ab eodem Constit. *Ad Romanum* 1. Jul. 1568. hoc decretum esse omnino intelligendum, et procedere in sponsalibus de futuro dumtaxat, non autem in matrimonio per verba de praesenti, etiam non consumato; sed in hoc durare adhuc impedimentum in omnibus illis casibus, et gradibus, in quibus de jure veteri ante idem Concilii decretum introductum erat.

Eadem Sess. cap. 4.

LVI. Decretum affinitatis ortum ex fornicatione ad primum, et secundum tantum gradum, ac statuens matrimonium contractum in ulterioribus gradibus non dirimi, confirmatum est ab eodem Pontifice cit. Constit. *Sanctissimus*, qui ulterius Constit. *Ad Romanum Pontificem* 28. Novemb. 1566. declaravit idem intelligendum esse de matrimonio contrahendo.

Nota, quod per hoc Tridentini decretum moderata est decretalis Concilii Uvermariensis celebrati tempore Pipini apud Vvermeriam in Pago Silvanectensi relata in cap. *Si quis* 1. *De eo qui cognovit etc.* statuentis inter alia committentem incestum cum consanguinea suae Uxoris, vel mariti ipso facto privari jure

petendi debitum conjugale, non explicando gradum consanguinitatis, cum ex cit. Trid. decreto non privetur, nisi incestus commissus fuerit cum consanguineis conjugis in primo, vel secundo gradu: quandoquidem restrinxit affinitatem ex copula fornicaria, ut non impediatur matrimonium nisi in primo, et secundo gradu: et Thesaur. de poenis verb. *Incestus num. 4.* refert S. Congreg. declarasse idem esse quo ad impedimentum petendi debitum: quam declarationem Gallemart ad hoc idem cap. dicit factam fuisse a Gregorio XIII. ex sententia ejusdem Cong.

Ead. Sess. XXIV. c. 8. de ref. matr.

LVII. Decretum statuens mulieres sive conjugatas, sive solutas publice viventes cum adulteris, sive concubinariis, si ter admonitae non paruerint, praeter poenas contra adulteros, et concubenarios inflictas, graviter puniendas esse pro modo culpa ex officio ab Ordinariis, etiam nemine requirente, et extra oppidum, vel dioecesim eorundem arbitrio ejiciendas, ampliatum est a Sixto V. Constit. *Ad compescendum* 30. Octob. 1586. cujus summam vide in summariis lib. IV. tit. 19. post cap. 3. et lib. IV. tit. 16. de Adulter. post cap. 1.

Eadem Sess. XXIV. cap. 1. de ref.

LVIII. Decretum praescribens §. *Quoniam* normam procedendi ad creationem Episcoporum, et Cardinalium, ampliatum est a Sixto V. Constit. *Postquam* 3. Dec. 1586. et Const. *Immensa* 8. Feb. 1587. et a Gregor. XIV. Constitut. *Onus* 15:

Maj 1591. Quo ad examen vero, et qualitatem promovendorum ad archiepiscopatus, et episcopatus erecta est peculiaris Congregatio a Benedict. XIV. Constit. *Ad apostolicae*, quarum Constit. summa, cum haec inquisitio pertineat ad S. Sedem, et dictam Congregationem, omittitur.

Eadem Sess. et cap.

LIX. Decretum statuens dicto §. *Quoniam*, Episcopos de novo creatos teneri ad fidei professionem ante litteras expeditas, declaratum est a Pio IV. Constitut. *Injunctum* 13. Novemb. 1564. praescribente formam hujusmodi emittendae professionis, et a Gregor. XIV. Const. *Onus* 15. *Maj* 1591: declarante etiam modum apud quem, et ad quem transmittenda sit Romam haec professio.

Pariter ampliatum est ab eodem Pio cit. Constit. *Injunctum*, extendente hoc onus, et formam ad praeficiendos regimini monasteriorum, conventuum, domorum, et aliorum quorumcumque locorum regularium, etiam militarium.

Thesaurus de poenis verbo *Fidei professio n. 4.* tenet hanc Constit. non esse usu receptam quoad Praelatos regulares, quando Ecclesia, vel monasteria eis conferuntur non a S. Sede in titulum ad vitam, sed ad tempus v. g. per electionem a capitulis, vel aliam provisionem factam ab eorum superioribus.

Idem decretum ampliatum est etiam a cit. Constit. Gregorii, hoc onus extendentis ad praeficiendos regimini aliarum dignitatum, de quibus consistorialiter providetur.

Eadem Sess. XXIV. et cap. 1.

LX. Decretum edicens §. *Omnes vero eos, ad quos pertinet pastores Ecclesiis praeficere alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, ad easdem promoverint, declaratum est ab Innoc. XI. ut ex contrario sensu propositionis 47. inter alias ab eodem proscriptas 2. Martii 1679. Cum dixit Conc. Trident. — Eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent. — Concilium vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.*

Ead. Sess. cap. 2. de reform.

LXI. Decretum statuens, ut Episcopi nulli Archiepiscopo subjecti vicinum aliquem Metropolitanum semel eligant, in cujus synodo provinciali cum aliis interesse debeant, declaratum est a Congregatione habita coram Bened. XIII. 28. Maj 1725. ut ex ejusdem Cong. responsis, per extensum relatis a Bened. XIV. lib. XIII. de synodo dioecesis. cap. 8. num. 14.

1. *Archiepiscopos, qui non habent suffraganeos, non teneri eligere Metropolitanum ad effectum conveniendi in ejus concilio provinciali.*

2. *Sex Cardinales Episcopos urbium Romae adjacentium non teneri ut supra.*

3. *Episcopos omnes, qui sunt inter provinciam Capuanam, et Pisanam non teneri eligere Metropolitanum ad effectum praefatum. Eos nihilominus, qui, vel quorum antecessores jam semel post Tridentinum elegerunt Metropolitanum, teneri stare electioni; prout etiam Episcopos, qui a provincia Romana inter dictas Capuanam, et Pisanam constituta divulsi fuerunt, et assignati Suffraganei Ecclesiarum in metropolitanas electarum eidem subesse debere.*

4. *Episcopos vere immediate subjectos apostolicae Sedi, qui sunt extra praefatam provinciam Romanam, ubicumque locorum existentes, omnino teneri eligere Metropolitanum juxta decretum Conc. Trident. sess. 24. cap. 2. de reform. quatenus ipsi, vel eorum antecessores jam non elegerint.*

5. *Abbat, aliosque Praelatos inferiores nullius dioecesis habentes jurisdictionem quasi episcopalem in clero, et populum cum territorio separato, teneri eligere Metropolitanum, ut supra.*

6. *Episcopos, Abbates, et Praelatos inferiores, qui debent, ut supra, eligere Metropolitanum, etsi non teneantur eligere vicinior, debere tamen juxta dictum decretum Conc. Trident. vicinum eligere; quod est intelligendum de non nimis longe distante, habita ratione regionum.*

Nota recusantes accedere ad synodum posse ab Episcopo puniri poenis a jure statutis ex decreto Congr. Conc. 5. April. 1752. relato lib. III. de synodo dioecesis. cap. 1. num. 5. quamvis Trident. nul-

lam mentionem faciat poenae inobedientibus inferendae.

Ead. Sess. XXIV. cap. 4. de ref.

LXII. Decretum statuens, ne ullus sive saecularis, sive regularis praedicare praesumat etiam in Ecclesiis sui Ordinis, contradicente Episcopo, ampliatum, et declaratum est quoad regulares, ut supra n. VII.

Eadem Sess. cap. 5.

LXIII. Decretum statuens causas graviōres contra Episcopos depositione, aut privatione dignas, cognoscendas esse tantum a Romano Pontifice, confirmatum est a S. Pio V. Constitut. *Si de protegendis* 1. Apr. 1569.

Ead. Sess. XXIV. cap. 6. de refor.

LXIV. Decreto tribuenti facultatem Episcopo, aut per se, aut per suum vicarium ad id specialiter deputandum absolvendi in foro conscientiae a quibuscumque casibus occultis Sedi apostolicae reservatis, et a crimine haeresis in eodem foro per se ipsum tantum, derogatum est quoad absolutionem ab haeresi, ut ex responsis S. Pii V. Gregor. XIII. et Clem. VIII. ac pluribus SS. Cong. decretis relat. a Bened. XIV. l. IX. c. 4. de synodo dioec. n. 4. et seq. edit. an. 1755. Quainvis Episcopus tamquam Inquisitor natus contra haereticam pravitatem potest resipiscentem haereticum, aut sponte coram se comparentem, aut ad suum forum quoquo modo deductum

pro utroque foro absolvere, vel per se, vel per alium, ut absolvere possunt Inquisitores delegati ab apostolica Sede in cit. cap. de synodo n. 3. Vide additiones meas l. V. tit. XXXIX. n. 24.

Ead. Sess. cap. 8.

LXV. Decretum statuens, ut in cathedralibus instituta tur poenitentiarius praeditus qualitatibus ibi expressis, ampliatum est a Benedict. XIII. Constitut. *Pastoralis* 19. Maii 1725. praecipiente, ut hujusmodi praebenda in Italia, et Insulis adjacentibus conferatur per concursum, eo pari modo, quo Ecclesia parochialis. *Vide notata supra n. III.*

Ead. Sess. XXIV. cap. 11. de ref.

LXVI. Decretum statuens per honorarios titulos, aut privilegia quibuscumque concessa, aut concedenda nihil detractum intelligendum esse juri Episcoporum, confirmatum est a S. Pio V. Constit. *Quamvis* 1. Jun. 1568. revocante etiam indulta Comitibus palatinis, et quibuscumque officialium romanae curiae collegiis concessa promovendi ad doctoratus, licentiatursae, et magisterii gradum ad effectum consequendi dignitates, et cetera beneficia ecclesiastica.

Ead. Sess. et cap.

LXVII. Idem decretum subjiciens locorum Ordinariis tamquam apostolicae Sedis delegatis Protonotarios apostolicos non participantes, aliisque honorariis titulis decoratos in romana curia, vel e-

xtra, declaratum est quoad primos ab Urbano VIII. decreto Congreg. Conc. ejus jussu edito 20. Aug. 1653. relato a Benedict. XIV. *lib. III. de synodo dioec. cap. 8. n. 5.* quo mandavit apponi in litteris apostolicis, quibus hujusmodi Protonotarii creantur, clausulam *citra exemptiones a S. Conc. Trid. sublatas, itaut ne dum quoad criminalia, sed etiam quoad civilia subjaceas Ordinariis.*

Quoad secundos vero declaratum est ab Inn. XI. altero ejusdem Cong. decreto ejus jussu edito 27. Feb. 1675. et relato in appendice Conc. Romani sub Benedict. XIII. n. 7. respectu Collectorum spoliolum ad cameram apostolicam pertinentium, quo eos subjicit Ordinariolum jurisdictioni in concernentibus curam animarum, aut servitium Ecclesiae, si beneficium cum, vel sine cura possideant, ceterisque in eodem decreto expressis, non obstante exemptione iisdem tributa ab Urb. VIII. Constit. *Alias 2. Jul. 1636.*

Ead. Sess. XXIV. cap. 11.

LXVIII. Decretum statuens inservientes Ordinibus militaribus, et nominatim Religioni Hierosolymitanae, subjectos esse jurisdictioni Ordinarii, tamquam Sedis apostolicae delegati, nisi habeant has qualitates. 1. ut religiosam professionem emisierint. 2. ut intra militaris claustrum septa degant. 3. ut Religioni actu inserviant. 4. ut sub Ordinis Praelati obedientia vivant, distinctius declaratum est a Gregor. XIII. Constit. *Circumspecta 25. Nov. 1580.* addente ul-

terius, ut praedictas omnes qualitates coram eodem Ordinario verificent.

Hac eadem lege ligantur inservientes Ordini militari SS. Mauritii, et Lazari in omnibus exaequato a S. Pio V. Constit. *Sicuti 26. Jan. 1567.* Ordini Hierosolymitano, ut ex decreto Cong. Conc. in Uritana 7. Septemb. 1726. apud Thesaur. resol. ejusdem Cong.

Eadem Sess. cap. 12. de ref.

LXIX. Decretum statuens §. *Practerea* non licere obtinentibus in cathedralibus, aut collegiatis dignitates, canonicatus, praebendas, aut portiones vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses quolibet anno a suis Ecclesiis abesse declaratum est a Gregorio XIII. approbante decretum Congr. Conc. ut refert. Benedictus XIV. *lib. XIII. de synodo dioec. c. 9. n. 15.* videlicet se abstinere posse a servitio chori (obtenta prius absolutione ab eodem servitio a Congr. Conc.) sine fructuum, et distributionum jactura Canonicum, qui per annos quadraginta eundem chorum laudabiliter frequentavit, sumpto exemplo a lege mosaica Levitam immunem ab omni opere declarante post accurate praestitum ministerium in templo per XXV. annos *Numerorum cap. 8.* et a lege civili missionem, et immunitatem a belli laboribus concedente veteranis militibus *L. A. muneribus ff. de vacat., et excusat. muner. et L. 1. C. de veteran. lib. 12.*

Circa hanc tamen jubilationem attendenda sunt Sequentia Cong. Conc. decreta relata in Thesauro Resolut. 24.

Septem. et 17. Dec. 1718. super du-
biis.

1. *An indulgenda sit jubilatio Canonicis, et beneficiatis, qui spatio 40. annorum Ecclesie inservierunt, licet dicto temporis spatio cum debitis licentiis, et indultis abfuerint ab Ecclesiis, vel in causa infirmitatis, vel ex causa studiorum, vel pro suae Ecclesiae servitio, vel ratione munerum, pro quibus obtinuerunt indulta absendi pro diebus, et horis, vel indulta simpliciter, et absolute absendi ab Ecclesia, durante officio ipsis commisso.*

2. *An indulgenda sit jubilatio illis, qui inservierunt spatio annorum 40. sed partim in una Ecclesia, partim in alia, aut tamquam Canonici in ambabus, aut tamquam beneficiati in una, et Canonici in alia; nec non illis, qui in una, et eadem Ecclesia per totum tempus inservierunt, sed partim tamquam Clerici beneficiati, partim tamquam beneficiati, et aliquando partim tamquam beneficiati, partim tamquam Canonici, vel partim tamquam coadjutores, et partim tamquam principales, et titulares.*

3. *An indulgenda sit jubilatio illis, qui inservierunt spatio annorum 40. non obstante parvo numero aliorum, qui remanent addicti Ecclesiae servitio: et quis sit parvus numerus inservientium in casu, et ad effectum, de quo agitur.*

4. *An, non obstante jubilationis indulto, jubilatus cogi possit ad inservendum, si divinus cultus detrimentum patiatur.*

5. *An, non obstante jubilationis in-*

dulto, jubilatus teneatur ad residendum, licet non teneatur ad interessendum.

Ad 1. affirmative, quoad absentes ex causa infirmitatis cum debitis licentiis, et indultis, vel pro suae Ecclesiae servitio, vel cum indultis absendi pro diebus, et horis: negative autem quoad absentes ex causa studiorum, et quoad habentes indulta absendi absolute, durante officio. Ad 2. negative ad primam partem, affirmative ad secundam. Ad 3. dabitur resolutio in casibus particularibus. Ad 4. affirmative. Ad 5. negative juxta decreta.

Nota ex hoc ultimo decreto inferri discrimen inter Canonicum jubilatione fruentem, et Canonicum coadjutorem habentem; hic enim juxta praxim sine speciali indulto non potest abesse a loco, ubi canonicatum obtinet, licet non teneatur ad interessendum choro, ut in *cit. fol. 24. Septemb.*

Ead. Sess. XXIV. et cap. 12.

LXX. Decretum statuens §. *Omnes compellendos esse choro adstrictos per se, et non per substitutos divina obire, atque in choro hymnis, et canticis Deum laudare, declaratum, et ampliatum est a Bened. XIV. cujus binarum Constitutionum summam vide in Additionibus meis lib. III. tit. 4. post n. 8.*

Circa omittentes horarum canonicarum, officii B. Virginis, defunctorum etc. recitationem vide *Additiones citat. lib. tit. 41. post n. 11.*

Ead. Sess. XXIV. cap. 13. de ref.

LXXI. Decretum statuens §. *Ad haec*

Ecclesias parochiales non excedentes in proventibus summam centum ducatorum secundum verum annum valorem, nullis pensionibus, et reservationibus fructuum esse gravandas, ampliatum est a Benedicto XIII. Constit. *Quanta idibus Sept. 1724.* prohibente juxta edictum Innoc. XII. 11. Nov. 1692. per organum Datariae publicatum, quod in omnibus confirmat, ne locorum Ordinarii, aut quicumque alii parochialium collatores etiam juris patronatus laicalis, ullo modo dictas Ecclesias pensionibus aggravent, neque earundem resignationes, aut permutationes admittant cum pensione favore cujuscumque, et sub quocumque titulo etiam alimentorum praestationis: et multo minus *sine causa beneficio pleno*, de possessorum consensu ex quacumque causa, vel titulo; reservata Papae facultate easdem pensiones imponendi in favorem dumtaxat, et commodum fabricae, ac ornamentorum ipsarum parochialium.

Ead. Sess. XXIV. cap. 14. de ref.

LXXII. Decretum statuens, ne provisione, electione, confirmatione, collatione, institutione, aut admissione in possessionem cathedralis, sive canonicatus, sive beneficii, sive praebendae sive distributionum deductiones ex fructibus, promissiones, compositiones, aut aliae conditiones, seu turnorum lucra interponantur, non obstante quacumque constitutione, vel consuetudine etiam immemorabili; exceptis erogationibus consuetis applicari in usus pios laudabili consuetudine, seu constitutione introductis,

et ab Episcopo approbatis; declaratum est, et simul ampliatum a S. Pio V. Constitut. *Durum nimis 31. Maii 1570.* decernente Episcopos incurrere suspensionem ab officio pontificali donec absolvantur a Papa, praevia restitutione receptorum: collegia, et universitates interdictum, non tamen reservatum: singulares personas excommunicationem Papae reservatam; et his poenis ligari tam dantes, quam accipientes: ac etiam ampliatum ab Inn. XII. Const. *Ecclesiae 22. Septem. 1695.* addente poenas ipso facto absque alia declaratione incurrendas privationis dignitatum, canonicatum, et praebendarum, aliorumque ecclesiasticorum beneficiorum: et quo ad Regulares privationem etiam vocis activae, et passivae, ac graduum, munerum, et officiorum obtentorum, et perpetuae inhabilitatis ad illa, et alia similia, vel dissimilia in posterum obtinenda.

Prohibente insuper sub dictis poenis Papae reservatis quascumque conventiones, etiam juratas factas absque auctoritate apostolica ante provisionem Ecclesiarum, seu monasteriorum, eas irritas declarando.

Ead. Sess. XXIV. et cap. 14. de ref.

LXXIII. Idem decretum excipiens a supradictis fructibus, et detractationibus eas, quae in usus pios convertuntur, declaratum est ab eodem Pio cit. Constit. ita statuente §. 4. in fine - *Ut ubicumque hujusmodi fructus, et distributiones fabricae vel sacristiae, aut alterius pii loci usibus ultra semestre tempus reperiuntur concessae, horum dumtaxat*

at dimidia pars ipsi sacristiae, vel fabricae, aut loco pio deinceps tribuatur, alteram vero beneficiati praedicti integre percipiant.

Ex Constit. Benedicti XIII. Pius 29. April. 1725. pro Italia, et Insulis adjacentibus obtinentes parochiales una cum incertis annum redditum scutorum centum monetae romanae excedentes; et canonicatus, beneficia tam residentialia, quam non, et simplicia sita extra Ecclesias collegiatis cujusvis valoris, tenentur solvere mediam annatam pro fabrica cathedralis: sicut et obtinentes dicta omnia respective beneficia sita in Ecclesiis collegiatis, vel alias translatis pro fabrica collegiatae, sive dicta beneficia fuerint liberae collationis, sive juris patronatus mixti, ac etiam laicalis, et ad quemcumque electio, collatio, institutio, et provisio pertineat, sive nimirum ad Metropolitanum, vel Ordinarium, sive ad capitulum, sive ad alium quemcumque inferiorem, dummodo non pertineat ad S. Sedem, aut etiam legitima non vigeret consuetudo solvendi, vel dimittendi fructus sex mensium, aut similem, non tamen minorem ratam favore fabricae, vel sacristiae; in quibus casibus nihil solvendum erit.

Haec autem media annata deponenda est apud personam deputandam ab Episcopo cum scientia, et consensu capituli, ac reinvestiendi in bonis stabilibus, et tutis pro dote fabricae dumtaxat earundem respective Ecclesiarum. Etsi Archiepiscopus, Episcopus vel Ordinarii inferiores, et respective Capitula, ac singuli canonici in causa fuerint, ut vel ratione minus fidelis, idoneique depositarii,

aut ex causa non facti, vel minus tuti, et exinde deperditi investmenti, aut demum propter erogata capitalia, vel fructus in alios usus aliquod praejudicium emerit patrimonio fabricae, ipsi, eorumque haeredes, et successores teneantur ad omnia damna, et interesse favore praedictae fabricae, eorundemque bona omnia pro potiori cautela affecta sint, et specialiter hypothecata favore ejusdem fabricae. Per hoc vero Episcopi non eximuntur ab onere iis a sacris canonibus injuncto Ecclesias cathedrales reparandi.

Ab onere hujus mediae annatae excipiuntur beneficia Archidioecesis Beneventanae, ac aliarum diocesum, et collegiatarum, in quibus reperitur opus, seu peculiare patrimonium fabricae sufficienter instructum; aut onus conservandi, et restaurandi Ecclesias residet penes communitates locorum, vel eorum patronos, sub poena in hos huic oneri non satisfacientes patronatum amittendi.

Ead. Sess. XXIV. cap. 18. de ref.

LXXIV. Decretum statuens §. *Transacto*, ut examen pro concursu ad Ecclesiam parochialem vacantem fiat coram Episcopo, aut eo impedito, coram ejus generali Vicario, et tribus saltem examinаторibus in synodo dioec. approbatis sub poena nullitatis concursus, et collationis hac forma non servata, ampliatur est a S. Pio V. Constit. *In conferendis* 18. Mart. 1567. decernente praeter dictam collationis nullitatem, hanc devolutam esse ad Sedem apostolicam, seu ad eos, quibus jus competit parochiam con-

ferendi. Prohibente insuper §. 5. iisdem Ordinariis, ne tempus decem dierum ipsis, et patronis a Trident. praefixum ad nominandum idoneos Clericos coram deputatis examinadoribus, ultra alios decem dies prorogare audeant, vel praesumant. Circa hoc vide notata in summaris *lib. I. tit. 6. de elect. post cap. Nemo deinceps* 15.

Ead. Sess. et Cap.

LXXV. Decretum statuens, ut iidem examinadores singulis annis in dioeces. synodo ad minus sex proponantur, declaratum est decreto Clementis VIII. relato a Benedicto XIV. *lib. IV. de synodo dioec. cap. 7. n. 7.* decernente, ut si ex designatis in ultima synodo, durante anno, sex saltem non superessent vel ob mortem, vel ob discessum a dioecesi, possit Episcopus alios subrogare, modo praediti sint qualitatibus a Trid. requisitis, et a capitulo approbentur, qui una cum superstitibus electis in synodo senos non excedant, duraturi usque ad futuram synodum elapso anno cogendam juxta *cap. 2. sess. 24.* Quae si elapso anno non celebretur, licet ex eodem decreto dictorum subrogatorum officium expiret, non expirat tamen munus illorum, qui electi fuerunt in ultima synodo, dummodo sex ex iis remanserint. Si autem vel unus ex his decesserit, nullus ex superstitibus adhiberi potest in concursu ad parochiales, sed obtinenda est facultas unum, vel plures subrogandi, ut probat idem Bened. *loc. cit. n. 8. et 9.*

Ead. Sess. XXIV. et cap. 18. de reform.

LXXVI. Decretum statuens §. *Pemaschat. T. II. P. I.*

racto, renunciandos esse a dictis examinadoribus quotquot ab iisdem iudicati fuerint idonei aetate, moribus, doctrina, prudentia, et aliis rebus ad vacantem Ecclesiam parochialem gubernandam opportunis, declaratum est a Benedicto XIV. in litteris encyclicis ad omnes Episcopos *Cum illud* 14. *Decemb. 1742.* decernente §. 10. 11. et 16. eosdem suo deesse muneri, si doctrinae tantum iudices essent; ideoque juxta etiam plura decreta Cong. Conc. ab ipso relata *lib. 4. de Synodo dioec. cap. 8. n. 5.* nullum esse concursum, si non retulerint idoneos quoad omnes supra enunciatas qualitates.

Ead. Sess. et cap.

LXXVII. Decretum statuens §. *Ex his*, eligendum esse ab Episcopo ad parochialem Ecclesiam quem prae ceteris a dictis examinadoribus, ut supra renunciatis magis idoneum judicaverit, ad tollendas dubitationes aliquando subortas, an etiam ad ipsos examinadores una cum Episcopo haec praelectio spectet, declaratum est in iisdem litteris §. 11. ad eos non spectare, ut ex altero decreto Congreg. Concil. relato loco supra *cit. num. 6. de Synod.*

Ead. Sess. et Cap.

LXXVIII. Idem decretum praecipiens concurrentium examen faciendum coram Episcopo, et saltem tribus synodalibus examinadoribus, nulla proposita illius peragendi forma, seu certa peculiari methodo servanda, ampliatur est tam

in litteris encyclicis Clemen. XI. quam in Constit. *Cum illud* 14. Decemb. 1742. Benedicti XIV. hanc statuentium, quarum summarium vide in additionibus meis *lib. III. tit. 7. post n. 7.*

Ead. Sess. XXIV. cap. 18. de reform.

LXXIX. Idem decretum ut supra ampliatus fuerat a Pio V. statuente cit. Constit. *In conferendis* §. 7. ut si Episcopus minus habilem elegerit, magis idonei rejecti possint a mala hac electione ad Metropolitanum, vel si ipse eligens Metropolitanus sit, vel exemptus, ad viciniorem Ordinarium ut Sedis Apostolicae delegatum, vel alias ad eandem S. Sedem appellare, ac praelectum ad novum examen coram ipso appellationis Iudice, ejusque examinatorebus provocare: verum cum ex hac appellationis forma plura subsequerentur absurda enumerata *lib. XIII. de Synodo dioec. cap. 9. num. 19.* decretum est a Clemente XI. per encyclicas litteras ad locorum Ordinarios expeditas 10. Jan. 1721. insertas in cit. Constit. *Cum illud* ut, salvo concessae a S. Pio appellationis remedio, examina concurrentium tam quoad consuetam Evangelii expositionem, quam quoad resolutionem moralium quaestionum eisdem propositarum, non amplius fiant oretenus, ut prius, sed scripto proprio eorumdem caractere exarentur, ipsorumque authentica documenta super meritis, et qualitatibus inter acta concursus servantur, ad effectum ea omnia in casu interpositae appellationis ad superiorem Iudicem transmittendi, qui eis inspectis decernere possit,

an rectè appellatum fuerit, et an rationabiliter, aut secus ab Episcopo judicatum, absque eo quod provisos Ecclesiam interim relinquere cogatur.

Ead. Sess. XXIV. cap. 20. de reform.

LXXX. Decretum statuens, causas omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiam beneficiales, in prima instantia coram locorum Ordinariis dumtaxat esse cognoscendas, exceptis iis ibi enumeratis, ampliatus est, et simul declaratum a Greg. XIII. Constit. *ad Romani* 10. Jul. 1574. excipiente etiam cognitionem super executione litterarum apostolicarum de capienda possessione beneficiorum, ac declarante id non adversari huic Tridentini decreto; atque ideo non esse suspendendam earumdem litterarum executionem.

Eadem Sess. et cap.

LXXXI. Decretum statuens, dictas causas terminandas esse saltem intra biennium, ampliatus est a Clem. VIII. Constit. *Litium* 9. Feb. 1595. decernente ad celeriores earumdem expeditionem in omnibus Ecclesiastici status tribunalibus attendendas tantum esse in processu nullitates jurisdictionis, citationis, aut mandati, quod prius statuerat Pius IV. pro Iudicibus almae Urbis Constit. *Cum ab ipso* 31. Jun. 1562. Vide *infra numer. CXI.*

Eadem Sess. et cap.

LXXXII. Decretum praescribens mo-

dum appellationis interponendae, statuensque in quibus causis admitti possit ampliatum, et declaratum est a Benedicto XIV. ut supra n. XIV.

Ead. Sess. et cap.

LXXXIII. Decretum statuens §. *Ad haec*, causas matrimoniales relinquendas esse Episcopi tantum examini, et jurisdictioni, declaratum est a Benedicto XIV. praescribente modum easdem tractandi, ut in Additionibus meis *lib. IV. tit. 19. post n. 2.*

Sess. XXV. cap. 3. de Regul.

LXXXIV. Decretum, quo §. *In praedictis* praecipitur, ut in monasteriis monialium tot tantum recipiantur, quot aliunde sustentari possint ex redditibus propriis, vel ex consuetis eleemosynis, declaratum est a S. Pio V. Constitut. *Circa 29. Maj. 1566.* decernente, idem servandum esse in monasteriis monialium, etiam Regularibus subjectarum, quarum numerus taxari debet ab Episcopo una cum superiori regulari ex Constit. Gregor. XIII. *Deo sacris 30. Decembris 1572.*

Eadem Sess. et cap.

LXXXV. Decretum prohibens §. *Nec de cetero* monasteria tam virorum, quam mulierum erigi sine praevia licentia Episcopi, in cujus dioecesi erigenda sunt, ampliatum fuerat a Clement. VIII. Constit. *Quoniam 23. Jul. 1603.* decernente Ordinarios non posse hanc licentiam im-

pertiri cuicumque mendicantium Ordini, nisi vocatis, et auditis praexistentium conventuum Prioribus, seu Procuratoribus, aliisque interesse habentibus, ac nisi constiterit novos conventus absque aliorum detrimento commode sustentari posse (quod detrimentum notat Rota par. 2. recent. decis. 745. considerandum esse respectu multiplicationis eleemosynarum necessariorum ad sustentationem novi conventus, non vero respectu emolumentorum ex funeralibus, et sepulturis, cum sint facultativa, nec censeri praepudicium, si novus conventus erigendus fundetur cum sufficiente redditu) verum postea huic decreto derogatum est ab Innoc. X. Constitut. *Instaurandae Idib. Octob. 1652. §. 5.* quoad licentiam dandam a solo Ordinario respectu Regularium virorum tam mendicantium, quam non mendicantium intra Italiam, et Insulas adjacentes, statuente requiri etiam specialem Sedis apostolicae facultatem, praevio examine Cong. Episc. et Regul. super praemissis conditionibus. Idem servari mandavit Innocentius XII. Constit. *Nuper 23. Decembr. 1697.* sub poena nullitatis foundationis, et subjectionis omnimodae jurisdictioni, visitationi, et correctioni Ordinariorum.

Hic notandum cum Benedicto XIV. *de synodo dioec. lib. IX. cap. 1. n. 9. edit. ann. 1755.* quod licet cit. Constit. *Instaurandae* declaret necessariam esse auctoritatem Sedis apostolicae in huiusmodi erectionibus intra Italiam, et Insulas adjacentes; communis tamen hodie et in tribunalibus recepta opinio est, requiri etiam extra Italiam, *Cum enim* (sunt verba ipsius.) *jam pridem ante*

Trident. Conc. Regularibus interdicta fuerit novorum monasteriorum acquisitio sine expressa licentia apostol. Sedis, ut videre est in cap. Religionum §. Confirmatos de relig. domib. in 6. et in cap. Cum ex eo de excessibus Praelat. eod. lib. VI. satis patet nihil a Trident. synodo derogatum fuisse apostolicae Sedis auctoritati jam praecedenter stabilitae, sed illud dumtaxat statutum fuisse, ut praeter eam episcopalis quoque auctoritas, et licentia in iisdem erectionibus interveniret.

Sufficeret tamen sola Episcopi licentia, si erigendum esset hospitium pro Regularium iter habentium commodo ex tribus Rotae decisionibus ibidem relatis.

Praeter superius dicta hodie ex decreto Cong. super disciplina regulari transmissio singulis procuratoribus generalibus 25. Febr. 1717. sufficientia, et subsistentia reddituum conventus erigendi intra Italiam, et Insulas adjacentes recognosci debet ab eadem Cong. sub poena in superiores, ad quos spectat, privationis vocis activae et passivae, suspensionis ab officio, et dignitatis, ac perpetuae inhabilitatis ad eadem.

Circa erectionem monasterii monialium, non obstante dispositione citat. cap. 3. Trident. de stylo Curiae est, ut etiam recurratur pro facultate ad Sedem apostolicam Fagn. lib. 2. tit. de officio Ordinar. cap. Grave n. 53.

Ead. Sess. XXV. cap. 4. de Regul.

LXXXVI. Decretum prohibens Regularibus recedere a suis conventibus, e-

tiam praetextu ad superiorem accedendi nisi ab eisdem missi, vel vocati fuerint; statuensque puniendos esse a locorum Ordinariis tanquam desertores sui Instituti, si reperiantur vagantes sine dicto mandato, ampliatur est a Sixto V. Constit. *Cum de omnibus* 26. Novemb. 1587. statuente §. 7. ne itinerantes de una ad aliam provinciam sine dicto mandato in nullo conventu ejusdem Ordinis recipiantur, etiam ad modicum tempus, nisi alias cogniti sint, sub poena in recipientes privationis vocis activae et passivae, officiorum, graduum, et dignitatum, ac perpetuae inhabilitationis ad talia: in religiosos vero dicto mandato carentes Ordinarii locorum procedere possint tanquam suspectos delictorum, eosque tamdiu in carcere delinere debeant, donec certa de eis notitia habeatur; quamvis ex Constitut. Urbani VIII. *Sacra Congregatio* 21. Septemb. 1624. postquam in carcerem coniecti fuerint ab Ordinariis, consignandi sint superioribus regularibus ab his puniendi. Imo ex altera ipsius Sixti Constitut. *Ad Romanum* 21. Octob. 1588. §. 19. dictae poenae extenduntur etiam ad sic itinerantes de uno ad alium locum ejusdem provinciae, si divertant ad loca tam proprii, quam alterius Ordinis: et haec poena locum habere potest, sive habitum regularem deferant, sive non, ut ex cit. Constitut. Urbani. Eximendi tamen sunt ab eadem, si veram, urgentem, et gravioris momenti causam habeant recurrendi ad suos superiores, ut luculenter probat Bonedict. XIV. lib. XIII. de Synod. dioec. cap. 11. n. 14.

Ampliatur est etiam a Clemen. VIII. Constit. *Nullius* 20. Mart. 1601. decer-

nente §. 13. eos non posse Romam petere sine Protectoris, vel Generalis licentia, sub poena, si Romam ingrediantur sine licentia, ut supra, privationis vocis activae et passivae ad biennium Papae reservatae, quo elapso, haec poena per se cessat. Nec Provincialis potest licentiam dare, nisi ob bonum totius provinciae, ut ibidem declaratur §. 51.

Ead. Sess. XXV. cap. 5. de Regul.

LXXXVII. Decretum praecipiens Episcopis, ut in monasteriis monialium, tam sibi, quam Regularibus subjectarum clausuram conservare procurent, et violatam restituant, declaratum est in pluribus, tam quoad ingressum tam quoad egressum a S. Pio V. Constit. *Circa*, Gregor. XIII. constitutionibus *Deo sacris* 30. *Decemb.* 1572. *Ubi gratiae. Dubii.* Gregorii XV. *Inscrutabili.* Alexandri VII. *Felici*, et a Bened. XIV. quas Constitutiones vide in Auctore, *lib. III. tit. 35.*

Eadem Sess. et cap.

LXXXVIII. Decretum statuens §. *Nemini*, non licere monialibus post professionem exire e monasterio etiam ad breve tempus, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbanda, declaratum est a S. Pio V. Constitut. *Decori* 1. *Febr.* 1570. reducens hanc causam ad tres tantum casus, nempe magni incendi, leprae, et epidemiae, cum licentia, et approbatione Praelati monasterii, si hoc sit subjectum Regularibus, et Episcopi simul: et quidem in scriptis, cum de infirmitate agitur, sub poena excommuni-

cationis ipso facto Papae reservatae tam in aliter egredientes, quam in licentiam concedentes, comitantes, et receptantes, ac privationis ipso facto officiorum, administrationum, et inhabilitatis ad illa, et alia hujusmodi obtinenda in ipsas aliter egressas, praesidentes, et alios superiores aliter licentiam dantes.

Nota tamen ex defectu hujusmodi licentiae, exeuntes non incurrere dictas poenas, si res ulteriorem dilationem non pateretur, v. g. quando superveniret periculosa, et inevitabilis necessitas subitae exustionis, incursus hostilis, aquarum inundationis, proximae, et irreparabilis monasterii ruinae, cum in his, et similibus casibus locum habere debeat vulgaris regula, quam Nicolaus III. (non IV. ut notavi in summario cap. Exiit 3. de verb. signif. in 6.) his verbis expressit §. *Nec quicquam. Nec jure poli in extremae necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturae via omnibus extrema necessitate detentis concessa praecluditur, cum ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

Benedictus XIV. in epistola ad Antistites regnorum Portugalliae, et Algarbiorum *Cum sacrarum* 1. *Jun.* 1741. §. 5. adimit Nunciis, et etiam Congregationi Episc. et Regul. facultatem indulgendi egressum a monasteriis.

Ead. Sess. XXV. cap. 5. de Regul.

LXXXIX. Decretum statuens §. *Ingredi*, nemini licere ingredi septa monasterii Monialium sine Episcopi, et Superioris licentia in scriptis, declaratum est decreto Cong. Conc. approbato ab Ur-

bano VIII: 13. *Novemb.* 1620. et relato *L. XIII. de Syn. dioec. c. 12. n. 23.* hujusmodi licentiam quoad monasteria Monialium exemptarum, et regularibus subjectarum tam pro ingressu in casibus necessariis, quam pro accessu ad loquendum cum ipsis, dandam esse nedum ab earum Superioribus, sed etiam a locorum Ordinariis. Imo ex altero decreto ejusdem Congr. a dicto pariter Pontifice approbato 21. *Maj* 1630. relato loco mox cit. sufficit tantum ipsorum Ordinariorum licentia, ubi viget consuetudo, ut ab iisdem solummodo haec petatur.

Ead. Sess. et cap.

XC. Idem decretum prohibens §. *Ingre*di dictum ingressum sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, non tamen reservatae, ampliatum est a Greg. XIII. Constitut. *Ubi gratiae* 13. *Jun.* 1575. et a Paulo V. Constit. *Monialium* 10. *Jul.* 1612. reservantibus dictam excommunicationem ipso facto incurrendam Papae contra quoscumque eadem septa ingredi audentes, etiam marchionali, et ducali dignitate fulgentes, praetextu privilegiorum, quae revocantur. Haec poena ex stylo Curiae incurritur etiam ab ingredientibus sine tali praetextu.

Nota, quod si concedatur a S. Sede cuicumque etiam dicta, aut alia dignitate fulgenti, facultas eadem septa ingrediendi certis vicibus, v. g. bis, ex Constit. Pauli V. *Facultatum* 1. *Sept.* 1608. haec particula *bis*, aut similis, intelligenda est collective de omnibus scilicet monasteriis concessis, non distributive, sive

singulis; et aliter utentes incurrunt poenam, ut supra.

Idem decretum ampliatum est etiam in hoc, quod nulla in eo fiat mentio de introducentibus, seu intrare permittentibus clausuram; in cit. vero Constitut. *Monialium* §. 3. infligitur eadem poena excommunicationis una cum privatione latae sententiae dignitatum, beneficiorum, officiorum, et inhabilitatis ad hujusmodi contra Abbatissas, Abbates, conventus, aliosque Superiores utriusque sexus monasteriorum Monialium, ac quascumque personas, si quemquam praetextu privilegiorum ingredi faciant, vel permittant. Quae poenae itidem ex stylo Curiae incurruntur etiam ab introducentibus, vel ingredi permittentibus sine dictorum privilegiorum praetextu.

Hae Constitutiones, et poenae confirmatae sunt a Benedicto XIV. Constitut. *Salutare* 3. *Jan.* 1742. ubi §. 3. sub iisdem poenis interdicitur hujusmodi ingressus quibuscumque personis etiam S. R. E. Cardinalibus, Legatis a latere et Nunciis, revocando, et annullando facultates ipsis fortasse hactenus concessas, exceptis tamen locorum Ordinariis, aliisque superioribus, quibus tamquam Ordinariis, et ordinaria jurisdictione utentibus dicta monasteria, subjecta, et ad dicta sunt, in casibus necessariis, et servatis aliis de jure servandis. De jure autem ex Constitut. Gregorii XIII. *Dubii* 23. *Decemb.* 1581. §. 1. et 2. in hoc ingressu pro casibus necessariis haec servanda sunt, ut scilicet Praelati tam saeculares (sive Episcopi, sive Cardinales sint) quam Regulares ingrediantur comitati paucis personis, iisque seniori-

bus, et religiosis, sub poena in Episcopos contrafacientes interdicti eo ipso ab ingressu Ecclesiae pro prima vice, pro secunda suspensionis a pontificalibus, et a divinis, pro tertia, et ulterioribus excommunicationis: in superiores vero regulares sub poena similiter excommunicationis, privationis cujuscumque officii et ministerii.

Ex Constitut. Alexandri VII. *Felici* 10. *Novembr.* 1664. Praelati regulares non possunt ingredi clausuram Monialium sibi subjectarum.

1. Nisi semel in anno ex causa visitationis localis faciendae per seipsos, non per substitutos cum assistentia quatuor Monialium ex senioribus unica die post ortum, et ante occasum solis, nulla sumpta in monasterio refectione. Et tunc si visitor sit Generalis, possit secum ducere duos socios sui Ordinis: si alius a Generali unum tantum, numquam in actu visitationis ad invicem separandos.

2. Si ob clausurae custodiam, aut ob aliam urgentem, ac necessariam causam pluries in anno ingredi opus habeant, ingredi debeant una cum Episcopo dioecetano, vel persona ecclesiastica saeculari ab eodem specialiter deputata.

3. Visitationem personalem peragere debent ad crates extra septa monasterii, itidem per seipsos, et non per substitutos.

4. Confessarii tam ordinarii, quam extraordinarii ingredi tantum debentes pro sacramentorum administratione, et commendatione animae agonizantium, non ingrediantur nisi cum socio probatae vitae, ac maturae aetatis, et ita, ut semper ad invicem videri possint, sub

poenis in regulares praesumentes, aut negligentes praedicta omnia adimplere excommunicationis ipso facto, privationis omnium officiorum, ac perpetuae inhabilitatis ad illa, vocisque activae, et passivae absque alia declaratione; quos Episcopus tamquam delegatus Sedis Apostolicae corrigere, et punire valeat, non obstantibus privilegiis, et exemptionibus. In epistola tandem Bened. XIV. *Per binas* 24. Jan. 1747. ad Episcopum Portugallensem statuitur per viam legis universalis, ne recipiantur in monasteria monialium tam educandae, quam famulae sine licentia Sedis Apostolicae toties, quoties opus fuerit impetranda, et praevio examine super earumdem moribus, fama, habilitate, et necessitate ab Episcopis, et non ab aliis quibuscumque superioribus faciendae, sub poenis impositis contra frangentes clausuram Monialium tam in faeminas aliter admissas, quam in moniales, aliasque in monasteriis degentes aliter admit- tentes.

Ead. Sess. XXV. cap. 7. de Regul.

XCI. Decretum praescribens formam servandam in electione Abbatissarum, absque ulla temporis praefixione de abbatissatus duratione, ampliatur est a Gregorio XIII. Constit. *Exposcit* 1. Jan. 1583. praefigente triennium dumtaxat pro Monialibus intra Italiam, et utriusque Siciliae Regnum, quo elapso vacare debet a regimine etiam vicariatus per aliud integrum triennium; nec super hoc dispensari potest ab Episcopo ex decreto Cong. Episc. et Regul. *in Mazarien.* 8. *Mart.* 1700.

Ead. Sess. XXV. et cap. 7. de Regul.

XCH. Decretum mandans §. *Si hoc*, Episcopum praeesse debere electioni Abbatissae monialium sibi subjectarum; Praelatum vero regularem electioni, quae fit a monialibus sibi subjectis, exemptis a jurisdictione Episcopi, ampliatus est a Gregorio XV. Constitut. *Inscrutabili* 5. Feb. 1622. decernente §. 5. ut Episcopus una cum superioribus regularibus per se, vel per alium interesse etiam valeat huic electioni, citra tamen ullam monasteriorum impensam. Reliqua circa hanc electionem *vide infra n. XCIV.* §§. *Tenantur, et Nota.*

Ead. Sess. XXV. cap. 10. de Regul.

XCH. Decretum statuens, ut Episcopi, alique monasteriorum Praelati subjectis sibi monialibus praeter ordinarium, extraordinarium confessarium bis, aut ter in anno exhibere teneantur, declaratum, et ampliatus est a Benedicto XIV. Constit. *Pastoralis* 5. Aug. 1748. decernente.

1. Confessarium extraordinarium teneri audire omnium monialium, aliarumque in monasterio degentium confessiones; illas autem ad id non arctari, sed debere tantum coram illo se sistere, saltem ad salutaria monita, etiam extra confessionem accipienda; idque ad tollendas suspiciones, et oblocutiones contra respective ad eum accedentes, et non accedentes juxta edictum Clementis XI. cujus extraordinarii deputationem cupit Benedict. extendi ad omnes mulierum communitates.

2. Hunc regulariter deputandum esse

ab eo, ad quem spectat ordinarii confessarii electio, et deputatio.

3. Si Episcopus neglexerit extraordinarium deputare, deputandum esse a Cardinali majori poenitentiario, si requisitus fuerit a monialibus, ex approbatis tamen a locorum Ordinariis pro excipiendis monialium confessionibus. Si vero hanc deputationem neglexerit Praelatus regularis, deputandum esse ab Ordinariis locorum.

4. Tam Episcopum, quam Praelatum regularem teneri peculiarem confessarium concedere moniali graviter aegrotanti, si illum petat: sicuti et illi, quae licet non infirma, obfirmate tamen recuset confessario ordinario confiteri. Iste autem peculiaris confessarius assignandus a Praelato regulari, semper debet esse ex approbatis ab Episcopo pro monialibus. Quod si ille, cui monialis Regularibus subjecta confiteri cupit, non sit ex approbatis, tunc Episcopus eundem approbet pro tot vicibus, quot expedire judicaverit.

5. Posse Episcopum juxta decretum Cong. Conc. an. 1573. a Gregorio XIII. approbatum assignare semel, vel pluries peculiarem confessarium tam saecularem, quam regularem alterius Ordinis eidem moniali Regularibus subjectae, reluctanti confiteri ordinario confessario.

6. Non esse interdictum pluries etiam quam tribus vicibus in anno extraordinarium nedum omnibus, sed etiam singulis monialibus offerre, si non ex animi levitate, neque ex indiscreta affectionis singularitate illum petant; quod remittitur judicio, et discretioni Praelatorum.

7. Quoscumque superiores regulares teneri bis, aut ter in anno deputare hunc extraordinarium monialibus sibi subjectis, qui saltem semel in anno sit ex Clero saeculari, aut ex alio Ordine regulari, tributa facultate Episcopis supplendi eorundem defectum, appellatione remota.

8. Ordinarium confessarium, durante extraordinario, audire non posse confessionem cujuscumque intra monasterium, aut piam domum degentis, etiam superiorissae, novitiae, seu conversae sub poenis arbitrio Praelatorum, quorum regimini monasteria, aut piae domus subjectae sunt.

9. Extraordinario, sive communitati, sive alicui in monasterio degenti peculiari deputato, expleto suo munere interdictum esse accessum ad idem monasterium sub poenis in accedentes ad moniales, et cum ipsis conversantes statutis.

Eadem Sess. XXV. cap. 11. de Regul.

XCIV. Decretum statuens tam saeculares, quam Regulares exercentes in saeculares personas animarum curam in iis Ecclesiis, quae monasteriis, seu domibus regularium virorum, aut mulierum annexae sunt, immediate subesse debere in pertinentibus ad dictam curam, et sacramentorum administrationem jurisdictioni, visitationi, et correctioni Episcopi dioecesani, ad tollendam sinistram ejusdem decreti interpretationem a nonnullis excogitatam, quod nempe afficiat tantum vel Parochos, vel animarum curam exercentes, non vero

Maschat. T. II. P. I.

sacerdotes ab episcopali jurisdictione exemptos, si aliqua sacramenta ad Parochum pertinentia sine Episcopi, et ejusdem Parochi licentia administrarent, ampliatur, et declaratum est a Gregorio XV. Constit. *Inscrutabili* 5. Febr. 1622. sic statuente §. 4. *Ut deinceps tam Regulares, quam saeculares quomodolibet exempti, sive animarum curam personarum saecularium monasteriis, seu domibus regularibus, aut quibusvis aliis Ecclesiis, vel beneficiis, sive saecularibus sive regularibus incumbentem exercent, sive alia ecclesiastica sacramenta, aut unum ex illis ministrent, praevia Episcopi licentia, et approbatione sive quoquomodo in dictae curae exercitio, aut in eorundem sacramentorum, vel alicujus ex illis administratione de facto absque auctoritate se ingerant in his, quae hujusmodi curam, seu administrationem concernunt, omnimodae jurisdictioni, visitationi, et correctioni dioecesani Episcopi, tamquam Sedis apostolicae delegati, plene in omnibus subjiciantur. Ad haec tam Regulares, quam saeculares hujusmodi nullis privilegiis, aut exemptionibus tueri se possint, quominus, si deliquerint circa personas intra septa degentes, aut circa clausuram, vel circa bonorum administrationem monasteriorum monialium, etiam regularibus subjectarum ab Episcopo loci similiter tamquam ad hoc Sedis apostolicae delegato, quoties, et quando opus fuerit puniri, et corrigi valeant.*

Ampliatur etiam in hoc, quod administratores bonorum monasterio-

rum monialium Regularibus subjectarum (de quibus nullam mentionem facit Trident.) cogi, et compelli possint ab Episcopo loci, adhibitis etiam superioribus regularibus ad reddendam singulis annis rationem administrationis, iique ex rationabili causa amoveri, si superiores prius de causa moniti id facere detrectaverint, ut ibidem §. 5. quemadmodum etiam resolutum fuit a Cong. Conc. 28. Sept. 1754. in Ferrarien. jurisdict. una cum aliis dubiis ad eandem administrationem spectantibus.

Pro hujus tamen Constit. intellectu emanarunt a Sac. Cong. Conc. sequentes declarationes ab ipso Gregorio, et subinde ab Urb. VIII. approbatae, quae referuntur in calce ejusdem Constit.

1. Episcopus vi dictae Constit. non potest visitare altaria Ecclesiarum Regularium, neque tabernaculum, neque confessionalia.

2. Nec iis praescribere loca, tempus et conditionem personarum saecularium, quarum confessiones audient.

3. Nullam ex eadem Constit. auctoritatem recipit in personas nullius dioecesis.

4. Praelati territorium habentes nequeunt exercere potestates hac Constitutione concessas.

5. Cum permittitur Episcopos assistere, et praeesse electioni Abbatissae monialium Regularibus subjectarum, non ei datur jus illam confirmandi.

6. Confessarii sive ordinarii, sive extraordinarii, etiam superiores, nequeunt audire confessiones monialium sui Ordinis sine approbatione Episcopi sub poena nullitatis confessionum.

7. Opprobatio generalis data Regularibus pro audiendis confessionibus non sufficit ad audiendas illas monialium.

8. Nec data pro uno monasterio valet pro alio.

9. Confessarii extraordinarii indigent nova approbatione toties, quoties deputantur ad audiendas earundem monialium confessiones.

10. Episcopus revocans earum confessarios, et administratores bonorum, non tenetur causam significare superioribus regularibus.

11. Haec Constit. locum habet in omnibus delictis, et non in notoriis tantum, et cum populi scandalo.

12. Potest Episcopus coercere, et punire Regularem accedentem absque legitima licentia ad colloquendum cum moniali etiam sui Ordinis.

13. Tenentur regulares significare Episcopo diem electionis abbatissae, eumque usque ad praefinitum tempus expectare, si antea ipse expresse declaraverit, se uti velle facultate sibi hac in parte attributa, abbatissarumque electionibus per se, vel per alium interesse, ac praesidere. Post hanc vero declarationem licere Episcopo animadvertere in regulares, qui ante tempus significatum, aut die electionis eidem non praenunciata, ad abbatissae electionem procedunt.

Nota ex decreto Congr. Conc. 26. Apr. 1727. in Tyburtina, ut in Thesaur. Resol. ejusdem Cong. quod si Episcopus interesse velit huic electioni, interesse tantum debeat cum his limitationibus.

1. Scilicet quod non possit ope Vicarii generalis, aut cancellarii exquirere voluntates, vel recipere, aut adnotare

vota monialium eligentium, sed haec omnia praestari debeant a superiore regulari; sciente tamen, et audiente eodem Episcopo.

2. Quod nequeat suffragium ferre, sicut et neque superior regularis sub poena nullitatis electionis.

3. Quod ejus cancellarius, durante scrutinio, neque intra ecclesiam permanere possit; nec alii quicumque etiam religiosi ejusdem Ordinis, exceptis superiore, et scrutatoribus.

4. Quod confirmatio electionis fieri tantum debeat a superiore regulari, tamquam a Praelato immediato.

Ead. Sess. XXV. c. 11. de Regul.

XCV. Idem decretum declaratum est a Benedicto XIV. Constit. *Firmandis* 6. Nov. 1744. circa actus, quos Episcopus in iisdem Regularium parochialibus Ecclesiis explere potest ordinaria jurisdictione in visitatione locali, statuente.

1. A parcho regulari excipiendos esse in dictis Ecclesiis missionarios ab Episcopo missos tamquam visitationis suae praenuncios, juvandosque in omnibus, quibus ad injunctum sibi onus implendum opus illis esse contigerit.

2. Posse Episcopum ibidem sive intra, sive extra visitationem confirmationis Sacramentum administrare.

3. Visitare dumtaxat altare, in quo SS. Eucharistiae Sacramentum asservatur, ejusque tabernaculum.

4. Fontem baptisterii, si adest.

5. Confessionale, in quo parochus confessiones audire solet.

6. Pulpitum, in quo idem jus habet verbi Dei enunciandi.

7. Sepulcrum, sepulturas, et coemeterium pro humandis parochianorum cadaveribus.

8. Turrim campanariam, si adsint campanae ad parochiam proprie spectantes; sacrarium, et supellectilem pro administrandis Sacramentis tam intra, quam extra Ecclesiam.

9. Omnia vasa tam pro servandis particulis consecratis, tam pro oleis sacris, aut aqua baptisterii, vel alia rite benedicta.

In visitatione vero personali ejusdem parochi regularis debere Episcopum illum examinare.

1. An legitimo titulo curam exerceat.

2. An observaverit, et observet residentiae leges.

3. An vocatus ad synodum iverit.

4. An conferentias super casibus conscientiae frequentet.

5. An adimpleverit onera animarum curae annexa, applicationem scilicet missae pro populo dominicis, et aliis diebus festis de praecepto: praedicationem verbi Dei iisdem diebus, puerorum instructionem in fidei rudimentis, et doctrinae christianae praeceptis, praecipue ante susceptionem confirmationis, et primam communionem: sedulam diligentiam in excipiendis fidelium confessionibus, et spiritualibus auxiliis aegrotantibus, ac in agone constitutis praestandis; in debita inquisitione adhibenda pro valida celebratione matrimonii, sponsisque instruendis circa consensum praestandum, mysteriorumque Fidei notitiam, ac recte ordinatis retinendis libris baptizatorum, confirmatorum, matrimoniorum, et status animarum.

6. Item debere Episcopum sculari ipsius morem, et vitam in iis tantum, quae ad populi aedificationem conferre, vel obesse possunt: non vero in iis, quae spectant ad illius instituti observantiam.

7. Posse itidem in eum decreta pronuntiare, poenasque statuere, si in praedictis omnibus deficientem invenerit, non privative, sed cumulative cum Superiore Regulari: ita tamen, ut si aliter ab hoc, et aliter ab Episcopo decernatur, hujus, non vero illius decretis sit standum: reservata eidem Episcopo privativa facultate in Parochianorum mores inquirendi, eorumque scandala puniendi.

8. Parochum aequo jure removeri posse ab animarum cura, tam ab Episcopo, quam a Superiore regulari, absque eo quod unus alteri causas judicii sui aut aperire, aut probare, et certificare teneatur.

Ead. Sess. XXV. cap. 11. de Regul.

XCVI. Decretum excipiens ab ordinaria Episcopi jurisdictione, quoad visitationem, monasteria, seu loca, in quibus Abbates, aut alii Regularium Superiores jurisdictionem episcopalem, et temporalem in Parochos, et Parochianos exercent, declaratum est in eadem Constit. §. 12. statuente Episcopum etiam tamquam Sedis Apostolicae delegatum, se abstinere omnino debere a visitatione, alioque quocumque jurisdictionis actu in hujusmodi Parochos, et Parochianos, quoties dicti Abbates, et Superiores probaverint jurisdictionem episcopalem in eosdem; et contra Episcopum

probare nequeat ampliorem in ipsos jurisdictionem ex alio capite sibi acquisitam.

Ead. Sess. XXV. et cap. 11. de Regul.

XCVII. Decretum pariter excipiens ab Episcopi jurisdictione, visitatione, et correctione, etiam quoad animarum curam, et Sacramentorum administrationem, Parochos tam Saeculares, quam Regulares dictam animarum curam exercentes in monasteriis, seu locis, ubi Abbates, Generales, aut capita Ordinum sedem ordinariam principalem habent, declaratum est ab eodem Pontifice in cit. Constit. a §. 13. ad 19. decernente.

1. Non sufficere ad hanc exemptionem cujuslibet Abbatis residentiam, sed debere esse residentiam Abbatis generalis totius Ordinis sui.

2. Non requiri, quod monasterium, ubi iidem Abbates, seu Superiores resident, sit caput Ordinis, sed sufficere, quod sit ordinaria, et principalis sedes eorumdem.

3. Illud monasterium tantum dici ordinariam, et principalem sedem, quod vel a constitutionibus Ordinis, vel a consuetudine, ut tale praefinitur. Si vero neque a constitutionibus, neque a consuetudine praefinitum sit, tunc dici debere illud, quod Superior generalis pro sua stabili residentia initio sui generalatus elegerit. Quod si facta semel electione variare praesumpserit, neque monasterium initio electum, neque alterum, ad quod etiam cum curia se transtulerit, gaudere privilegio ordinariae, et principalis sedis.

4. His generalibus Superioribus non ideo competere jus aliquod in saeculares subditos parochialium in eorum ordinaria principali sede erectarum, sed privative spectare ad Episcopum: sicuti et ad ipsum spectare interponere propriam auctoritatem, et consensum praevio examine, super admissione Parochi tam Saecularis, quam Regularis, etiam ad nutum amovibilis ab eisdem Superioribus in dictis Ecclesiis deputati.

5. Posse Episcopum, et aliquando etiam debere instare apud dictos Superiores pro Parochi remotione, si hunc munus suum non recte administrare cognoverit; implorata etiam Sedis Apostolicae auctoritate, quoties Superiores reluctaverint, aut plus aequo Parocho a se deputato faverint.

6. Parochiales unitas dictis monasteriis pro ordinaria, et principali sede constitutis, non gaudere exemptione a visitatione, et correctione Episcopi, quamvis a Parochis Regularibus administrarentur.

7. Nec illas erectas in iisdem monasteriis, siqui Episcopi ipsas visitare consueverint.

Ead. Sess. XXV. cap. 13. de Regul.

XCVIII. Decretum statuens componendas esse ab Episcopo controversias de praecedentia in publicis processionibus, in deferendis defunctorum cadaveribus, aliisque similibus publicis actibus, declaratum est a S. Pio V. Constit. *Divina* 27. Aug. 1568. quo ad Fratres praedicatores, decernente eis ubique competere praecedentiam ante quoscunque Ordines mendicantes, etiam in pri-

vatis actibus. Quam praecedentiam postea Clemens VIII. Constit. *Inter cetera* 25. Septem. 1592. iisdem concessit etiam ante alios quoscunque Ordines regulares (exceptis Canonicis, et Clericis saecularibus, ac antiquis Ordinibus monachalibus). Quid autem juris sit circa hanc praecedentiam, quando tam eorum, quam aliorum Ordinum conventus post aliquos praeeistentes regulares alicubi fundati sint, vide Constit. Gregorii XIII. *Exposcit* 15. Jul. 1583. *et cit. Const. Inter cetera* §. 2.

Ead. Sess. XXV. cap. 14. de Regul.

XCIX. Decretum statuens regulares exemptos intra claustra degentes, sed extra notorie delinquentes cum scandalo populi, Episcopo instante, severe puniendos esse ab eorum superiore intra tempus praefigendum ab eodem Episcopo, de hac punitione postea certiorando, et in defectu punitionis superiorem privandum esse officio a suo Praelato, ac dictos delinquentes regulares puniri posse ab Episcopo, ampliatur est a Clemen. VIII. Constit. *Suscepti* 25. Feb. 1596. infligente §. 3. poenam privationis dignitatum, et officiorum latae sententiae contra superiores hoc Tridentini decretum non servantes in omnibus; ac addente, quod si superior regularis suum religiosum, ut supra delinquentem non puniverit, et illum impunitum a loco delicti ad alium suae Religionis transmiserit, instante Episcopo loci delicti intra terminum ab eodem praefigendum debeat dictum delinquentem ad eundem locum delicti revocare; a-

lias idem superior incurrat poenam privationis vocis activae, et passivae Papae reservatam: et crescente contumacia possit, et debeat Ordinarius loci; ad quem transmissus est delinquens, sive requisitus ab Ordinario loci delicti, sive aliter informatus, procedere adversus eundem, eumque punire juxta dictum decretum Tridentini tamquam Sedis apostolicae delegatus.

Ex decreto Congr. Conc. relato a Matthaeucci *Official. Cur. cap. ult. n. 22.* regularis puniri itidem potest ab Episcopo, si notorie delinquat etiam in Ecclesia sui monasterii januis apertis; secus si clausis. Et nota ex altero decreto ejusdem Congreg. ibidem relato, quod religiosus delinquens detentus in carceribus ab Episcopo statim remittendus est ad ipsius superiorem una cum probationibus, seu processu, licet superior nullam instantiam faceret.

Ead. Sess. XXV. cap. 15. de Regul.

C. Decretum prohibens in quocumque Ordine regulari utriusque sexus professionem fieri ante decimum sextum annum post probationem unius anni a suscepto habitu, ampliatur est a Clemen. VIII. in decretis super receptione novitiorum relatis in calce ipsius Constitutionis *In suprema 2. Aprilis 1602.* statuente 1. ut conversi non nisi post completum vigesimum primum suae aetatis annum eam emittant. 2. hanc nullam esse tam horum respectu, quam admissorum pro Clericis, si probatio per annum ut supra facienda, fiat in locis pro novitiatu apostolica auctoritate non designatis.

Ead. Sess. XXV. cap. 16. de Regul.

CI. Decretum edicens nihil innovatum esse in Religione Clericorum Societatis Jesu circa renunciationem, aut obligationem factam a novitio ante duos menses proximos professioni, et in novitiatu retentionem, vel ejectionem, declaratum est quo ad aliqua dubia a Gregor. XIII. Const. *Ascendente Domino 25. Maj 1584.* quae vide ibi.

Ead. Sess. cap. 19.

CII. Decretum prohibens ullum regularem audiendum esse super nullitate professionis ex quocumque capite, nisi intra quinquennium a die professionis reclamaverit, ampliatur est a Bened. XIV. ut in additionibus meis *l. III. tit. 31. post n. 22.*

Eadem Sess. et cap.

CIII. Decretum prohibens quemcumque regularem cujuscumque facultatis vigore transferri ad laxiorem Religionem, declaratum, et ampliatur est, ut supra n. XXV.

Ead. Sess. cap. 20.

CIV. Decretum praecipiens, ut priores claustrales, aut in prioratibus conventum habentibus superiores, qui correctiones, et spirituale regimen exercent, a capitulis generalibus, vel ipsorum Ordinum visitoribus instituantur, etiamsi eorum monasteria commendata sint, ampliatur

est ab Innoc. X. Constit. *Pastoralis* 25. Sept. 1654. favore monasteriorum Cisterciensium, decernente §. 2. ne eorundem commendatarii possint priores, et officiales instituere, ac destituere, nec visitare monachos, eosque corrigere: quod idem confirmatum fuit ab Alexandro VII. Constitut. *Esponi* 26. Augusti 1655.

Ead. Sess. XXV. cap. 22. de Regul.

CV. Decretum statuens exequutioni demandanda esse decreta de reformatione regularium, confirmatum est a Pio IV. Constit. *In Principis* 17. Febr. 1564. revocante quaecumque indulta confessionalia, mare magnum, aliaque privilegia quibuscumque regularibus concessa in iis, quae concilio Tridentino adversantur.

Ead. Sess. XXV. cap. 2. de Refor.

CVI. Decreto declaranti a quibus, et quando emittenda sit fidei professio, accessit Constit. Pii IV. *Injunctum* 13. Novemb. 1564. praescribentis formam, qua fieri debeat.

Ead. Sess. cap. 3.

CVII. Decreto statuenti, quando, et a quo decernendae sint excommunicationes ad finem revelationis, aut pro deperditis, vel subtractis rebus, accessit Constit. S. Pii V. *Sanctissimus* 27. Jun. 1570. praescribentis formam, qua hujusmodi apostolicae litterae monitoriales expediendae sint a curia romana.

Ead. Sess. et cap.

CVIII. Decretum statuens §. *In cau-*

sis multas pecuniarias eo ipso, quod exactae fuerint, assignandas esse locis piis, ampliatur est ab Innoc. XI. cujus jussu 5. Feb. 1678. expeditae fuerunt a Cong. Episc. et regul. litterae encyclicae ad omnes Episcopos relatae *lib. X. de Synod. dioec. cap. 10. n. 5.* praecipiendo dictas multas statim tradi custodiendas fidei depositario, ut semper innotescat, quantum a delinquentibus exactum fuerit, et in quem usum erogatum.

Ead. Sess. XXV. cap. 4. de Refor.

CIX. Decretum tribuens facultatem Episcopis in dioecesana synodo, et abbatibus, ac Generalibus Ordinum regularium in suis generalibus capitulis reducendi numerum missarum quando ex variis testatorum relictis earum numerus adeo magnus est, ut illis pro singulis diebus a testatoribus praescriptis nequeat satisfieri, vel quando earundem eleemosyna est adeo tenuis, ut non facile inveniatur, qui velit huic se oneri subicere, derogatum est ab Urbano VIII. Constit. *Cum saepe* 21. Jun. 1625. §. 1. de celebratione missarum, cujus decreta relata, et confirmata sunt ab Innoc. XII. Constit. *Nuper* 23. Dec. 1697. statuentibus pro utroque casu adeundam esse Sedem apostolicam; et hoc, etiamsi legatum relictum pro missis celebrandis esset ita tenue, et nondum ab ullo acceptatum fuisset, ut adnotatum legitur post dictam Urbani Constitutionem.

Ead. Sess. cap. 7.

CX. Decretum prohibens tam acces-

sus, aut regressus etiam de consensu partium, ad quodcumque beneficium Ecclesiasticum, quam futuram successiōnem in coadjutoriis, declaratum est a S. Pio V. Constit. *Romani* 12. Sept. 1571. revocante omnes dictos regressus, accessus, et ingressus etiam eventuales, et poenales, ac coadjutorias, etiam de consensu quomodolibet hactenus concessas, etiam S. R. E. Cardinalibus, super quibus litterae apostolicae integraliter expeditae non fuerint.

Ead. Sess. XXV. cap. 10. de refor.

CXI. Decretum statuens, ut unaquaeque dioecesis habeat quatuor saltem, aut plures probatas personas in conciliis Provincialibus, aut dioecesanis designandas quae Iudices synodales vocantur, praeditas qualitatibus expressis in Constitut. Bonifacii VIII. cap. *Statutum*, quibus, aut Episcopis causae ecclesiasticae in partibus committendae sunt, itaut delegationes aliis factae subreptitiae censeantur, cum facultate alium substituendi per locorum Ordinarium cum consilio capituli usque ad futuram provincialem, aut dioecesanam synodum, siquam ex illis mori contingat, ampliatum est a Bened. XIV. in epistola ad locorum Antistites incipiente *Quamvis* 26. Aug. 1741. statuente.

1. Ut eorundem synodaliū Iudicum nomina, ut supra designatorum, vel suffectorum, quam primum ab Ordinariis ad summum Pontificem transmittantur, ut ita officiales S. Sedis scire possint, quibus apostolicas commissiones dirigere debeant.

2. Ut in casu Concilii Provincialis, aut synodalis non coacti iidem Ordinarii interim eos eligant cum consensu suorum capitulorum, et illorum nomina pariter ad Pontificem transmittant.

3. Ut eligantur nedum quatuor, sed etiam plures, si dioecesis amplitudo, aliaeque peculiares circumstantiae id exposcant.

Ead. Sess. et cap.

CXII. Decretum praecipiens §. *Admonet*, ut tam Ordinarii, quam alii quicumque Iudices, quanta fieri poterit brevitate, studeant in terminandis causis, ac litigatorum artibus, seu in litis contestatione, seu in alia parte iudicii differenda, termini praefixione occurrant, ampliatum est, ut supra n. LXXXI.

Ead. Sess. XXV. cap. 13. de refor.

CXII. Decretum mandans persolvendam esse quartam funerariam cathedralibus, vel parochialibus Ecclesiis solvi solitam XL. annos ante ipsum Concilium, non obstantibus privilegiis de ea non solvenda, declaratum fuerat a S. Pio V. Constit. *Et si mendicantium* 16. Maii 1567. ita statuente §. 11. -- *Quartam autem funeralium, de qua sess. 25. c. 13. nequaquam solvere teneantur monasteria, quae a quadraginta annis citra fundata existunt, postquam concilium ipsum loquitur tantum de monasteriis ante annos quadraginta fundatis, quae ipsam quartam solvere consueverunt; et ubi solvi consuevit, id tantum cerae, et aliorum, quae in aliquibus*

partibus deferri contigerit tempore, quo de functorum corpora ad sepulturam deferuntur, non autem de missis, seu legatis, vel aliis Fratribus ipsis, seu monialibus relictis, aut alias quomodolibet donatis solvi debet: sicque intelligi hujusmodi concilii decretum, quoad quartam hujusmodi solvendam debere decernimus. Ubi vero non est consuetudo solvendi quartam hujusmodi de nullo suprascriptorum solvi debere declaramus. Quae Constit. redacta postea fuit a Gregorio XIII. Constit. *In sancta* 1. Mart. 1573. ad terminos juris communis, et Concilii Trident. verum a Bened. XIII. Constit. *Romanus Pontifex* 2. Apr. 1725. pro Italia, et Insulis adiacentibus revocata sunt quaecumque privilegia post Clementin. *Dudum de sepult. edit. in Concil. Vien.* et post Trident. concessa Regularibus intra Italiam, et Insulas adjacentes existentibus de non solvenda dicta quarta Parochis defunctorum, qui in Ecclesiis eorundem Regularium tumultantur: ubi §. 4. declaratur, ut haec quarta debeatur de omnibus intorticiis, et candelis, quibus in itinere associatur, cadaver, et quae circa idem cadaver, et in altaribus in die funeris accenduntur, etiamsi funus non fiat in die tumulationis, sed ad longius tempus differatur; reservatis tamen favorabilioribus Parochorum juribus, et consuetudine legitime probata, conventionem, concordiam, aut statuto competentibus etiam respectu Ecclesiarum non regularium: et haec omnia locum habere, sive defunctus ibi tumuletur, vel exponatur, quia beneficium ibidem obtinuit, sive quia habuerit sepulcrum gentilitium, sive quia sepul-

Maschat. T. II. P. I.

turam elegerit. Excipiuntur tamen ab hac quarta candelae per viam accensae delatae a Sacerdotibus, etiam regularibus, vel sodalitatibus confratribus cadaver associantibus; sicuti et legata missarum, et anniversariorum, hisque similium relictorum Ecclesiae tumulanti.

Ead. Sess. XXV. cap. 16.

CXIV. Decretum praecipiens assignandam esse Vicariis perpetuis congruam portionem, declaratum est a S. Pio V. ut supra n. XII.

Ead. Sess. cap. 19.

CXV. Decretum statuens certas poenas in quoscumque Dominos temporales, etiam si sit Rex, vel Imperator, permittentes in terris suis duellum formatum, ac in committentes pugnam, eorumque patrilos consulentes, et spectatores, ampliatum est a Clemente VIII. Constit. *Illius vices* 17. Aug. 1592. extendente §. 5. poenas omnes latas a Pio IV. Gregorio XIII. et Tridentino ad omne singulare certamen etiam privatum, seu minus solemne, et ad omnem provocationem, et cooperationem attentatam, etiam non sequuta pugna, neque accessu ad locum; et ad omnes cooperationes circa chartulas, vel disfidationis nuncia, licet provocationes intimatae non fuerint adversario, si per ipsos cooperantes, non steterit, quominus intimarentur. Declarante insuper hos omnes incurrere excommunicationem Papae reservatam (quam non reservaverat Gregorius, nec Tridentinum) infamiam ju-

ris, et privationem Ecclesiasticae sepulturae: loca vero certaminis incurrere eo ipso, interdictum Papae reservatum.

Ampliatum est etiam prius a Benedicto XIII., et postremo a Bened. XIV. Constit. *Detestabilem* 4. idus Novembr. 1752. §. Jam vero ibi: -- Si quis in duello, sive publice, sive privatim indicto hominem occiderit, sive hic mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum ex vulnere in duello accepto, hujusmodi homicida tamquam interficiens proximum suum animo praemeditato, ac deliberato ad formam Constit. *fel. record. praedecess. nostri Benedicti Papae XIII.*, quae incipit -- Ex quo divina data VI. idus Jun. anno Domini 1725 ab Ecclesiasticae immunitatis beneficio exclusus, et repulsus omnino censeatur; ita ut a cujuscumque sacri, aut religiosi loci asylo, ad quod confugerit, servatis tamen de jure servandis, extrahi, et Judici competentis curiae pro merito puniendus tradi possit, et debeat: super quo nos Episcopis, aliisque superioribus Antistitibus, ad quos respective pertinet, et pertinebit in posterum, necessarias, et opportunas facultates praesentium quoque tenore impertimur.

Quin etiam, vivente adhuc altero in singulari certamine graviter vulnerato, si percussor in locum immunem se receperit, ex quo, eveniente illius morte, fugam arripere, et legum severitatem evadere posse prospiciatur, volumus, et respective permittimus, ut quatenus periti ad inspiciendum vulnus acciti grave vitae periculum adesse retulerint, percussor ipse praevisio semper decreto

Episcopi, et cum assistentia personae ecclesiasticae ab eodem Episcopo deputatae, ab hujusmodi loco immuni extractus, sine mora carceribus mancipetur: ea tamen lege Judicibus indicta, ut illum Ecclesiae restituere debeant, si vulneratus superstes vivat ultra tempus a legibus, quae de homicidio sunt, constitutum; alioquin in easdem poenas incidant, quae in memoratis Benedicti XIII. litteris constitutae sunt adversus illos, qui delinquentem in aliquo ex casibus ibidem expressis, ex indiciis ad id sufficientibus sibi traditum restituere recusent, postquam is in suis defensionibus hujusmodi indicia diluerit.

Praeterea decernimus, ac declaramus sepulturae sacrae privationem ex sacrosancta Tridentina Synodo inflictam morientibus in loco duelli, et conflictus incurrendam perpetuo fore etiam ante sententiam Judicis a decedente quoque extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice, sive privatim indictum fuerit, ac etiamsi vulneratus ante mortem non incerta poenitentiae signa dederit, atque a peccatis, cesuris absolutionem obtinuerit; sublata Episcopis, et Ordinariis locorum super hac poena interpretandi, ac dispensandi facultate.

Ulterius proscripsit has propositiones.

1. Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae, ac promeritae spe perpetuo carere de-

beret, culpa, et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.

2. *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanae vilipensionis vitandae gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.*

3. *Non incurrit ecclesiasticas poenas ab ecclesia contra duellantes latas Dux, vel Officialis militiae acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae, et officii.*

4. *Licetum est in statu hominis naturali acceptare, et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.*

5. *Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia Magistratus justitia aperte denegatur.*

Ead. Sess. XXV. c. 20. de reform.

CXVI. Decretum statuens libertatem, et immunitatem ecclesiasticam observandam esse sub poenis in ipsam violentes a sacris Canonibus, conciliis, et apostolicis sanctionibus impositis, quas innovat, declaratum est a Gregorio XIV. Constit. *Cum alias* 24. Maj 1591. infligente excommunicationem latae sententiae Papae reservatam (ut etiam declaravit jussu Clementis VIII. 26. Novemb. 1602. Cong. Episc. et Regul. quae prius de jure communi erat tantum ferendae sententiae) in praesumentem extrahere reum de loco sacro, aut

ei ibidem existenti nocumentum aliquod inferre in ipsius personam, aut bona, quae secum intulit, exceptis tamen casibus, quos vide in Auctore *lib. III. tit. 59. n. 21. et seqq.* aliisque exceptis a Clemente XII., et Benedicto XIV. quorum constitutionum summam vide ibidem in additionibus meis post n. 22.

Ead. Sess. in decreto de Indulgentiis.

CXVII. Decretum statuens §. *Abusus*, abolendos esse omnes pravos quaestus pro consequendis Indulgentiis, ampliatum est a S. Pio V. ut supra n. VIII.

Ead. Sess. in decreto de delectu ciborum, jejuniis etc.

CXVIII. Decretum, quo S. Synodus obtestatur pastores omnes, ut inter cetera sedulo commendent quibuscumque fidelibus, -- *ut iis praecipue sint obsequentes, quae ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, et jejunia* -- declaratum est in multis a Ben. XIV. tam quo ad observantiam, quam quo ad eorundem jejuniorum dispensationem, ut in meis additionibus *lib. III. tit. 46. post n. 5.*

Ead. Sess. in decreto de Indice libror. Catechis., Breviar. et Missal.

CXIX. Decreto statuenti terminandum, et vulgandum esse iudicio, et auctoritate Summi Pontificis quicquid a Patribus in hoc Concilio delectis examinatum fuerit circa Breviarium, et Indicem librorum, quo ad primum accesserunt

Constitutiones S. Pii V. *Quod a nobis* 7. *idus Jul.* 1568. Clemen. VIII. *Cum in Ecclesia* 10. *Maj* 1602. et Urbani VIII. *Divina* 25. *Jan.* 1631. quo ad secundum accesserunt Constitutiones relatae n. 1.

His etiam accessit decretum Congr. Rituum ejusdem Urbani jussu editum, quarum Constitutionum, et decreti summam habes in fronte Breviarii romani.

Ead. Sess. XXV. decr. de recipien. et observan. decretis Concilii.

CXX. Decreto statuenti haec eadem decreta ab omnibus recipienda, et observanda esse, accesserunt Constitutiones Pii IV. *In Principis* 17. *Februar.* 1564. statuentis ut supra n. CV. et *Alias* 4. *nonas Aug.* 1564. qua deputantur octo Cardinales pro exequutione, et observatione eorundem decretorum.

Ampliatum est etiam a Gregor. XIII. *Constit. Inter apostolicas* 5. *Sept.* 1584. innovante decretalem Nicolai III. relatum in c. *Contingit* 1. *de jurejuran.* in 6. aliasque sanctiones contra jurantes, et jurare facientes illicita, impossibilia, damnosa, et ecclesiasticae libertati adversantia, illamque extendente ad observantias, et juramenta obviantia decretis Trident. sive haec praestentur ante possessionem Canonatuum, Ecclesiarum, et officiorum, sive post, sub poenis Papae reservatis in talia juramenta exigentes, si Episcopi sint, seu Pontificali dignitate praediti, suspensionis a divinis; si singulares personae his inferiores, excommunicationis, et inhabilitatis ad officia, et beneficia obtinenda: si universi-

tates ecclesiasticae, capitula, conventus, eorumque Ecclesiae, et loca omnia laicalia, interdicti, scilicet personalis, vel localis respective. In praestantes autem dicta juramenta privationis eo ipso usus, et commodi rei, et gratiae, cujus causa illicite juraverint, idest officii, beneficii, et praelaturae.

Ead. Sess. et decreto.

CXXI. Decreto statuenti providendum esse a summo Pontifice commodiore quacumque ratione ei benevisa, quoties in Concilii decretis recipiendis aliqua difficultas oriatur, aut aliqua acciderint, quae declarationem, aut definitionem postulent, accessit *Constit. Sixti V. Immensa* 8. *Febr.* 1588. qua instituitur Congregatio Cardinalium cum facultate eadem decreta interpretandi, in iis tantum, quae de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, et ecclesiasticis judiciis, aliisque hujusmodi statuta sunt, et Papa consulto, eidem reservata interpretatione eorum, quae ad Fidei dogmata pertinent.

Et hic notandum cum *Benedict. XIV. lib. XIII. de synodo dioec. c. 24. n. 25.* quod, cum Concilium Tridentinum declaraverit *sess. 25. cap. 21. de reformatione -- Omnia, et singula sub quibuscumque clausulis, et verbis, quae de morum reformatione, atque ecclesiastica disciplina a se statuta sunt -- ita decreta fuisse; ut in his salva semper auctoritas Sedis apostolicae, et sit, et esse intelligatur*, quoties a Romano Pontifice aliquid indulgetur, aut statuitur contrarium eidem Concilio, non opus est expressa illius derogatione, sed (sunt ver-

ba Benedicti ibi) -- *Satis est, ut removeatur necessitas expressae derogationis; proindeque sufficiat, ad hoc ut derogatum censeatur oppositae conciliari sanctioni, si Pontifex aliquid ipsi contrarium indulserit, aut decreverit, supplicemque libellum, seu alias archetypum litterarum apostolicarum exemplar sua ipse manu signaverit, juxta definitionem editam a S. Pio V. per schedulam sui motus proprii relata a Garcia de Beneficiis part. 4. cap. 5. n. 32. et 33. Atque haec est sententia,*

in quam post longas disputationes communi consensu convenerunt tum Abbreviatores Cancellariae apostolicae, et Rotae romanae Auditores, tum etiam Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum.

Hactenus de additamentis, quae extra hujus Operis corpus a pagina 189. usque ad praesentem 492. eidem accesserunt. Alia non pauca in quamplurimis tam primae, quam secundae partis titulis intertexta legentur.

PROLEGOMENA

JURIS CANONICI

Hic praescienda sunt ea omnia, quae in Prolegomenis Juris civilis, praesertim ad tit. Inst. et ff. de Justitia, et Jure traduntur; et his praecognitis, inchoandum Jus Canonicum a consuetis Prolegomenis.

§. I.

De natura, causis, et effectibus
Jus Canonici.

1. Nota 1. Jus ab Ecclesia pro dirigendis fidelibus constitutum variis nominibus appellari: nam dicitur *jus Canonicum*, quia Canones continet: *Ecclesiasticum*, seu *Pontificium*, quia a potestate Ecclesiastica, seu Pontificia descendit: *Sacrum*, quia principaliter agit de personis, et rebus sacris; et quandoque dicitur *Jus divinum*, non quod immediate a Deo conditum sit, sed quod SS. Canones a Sede apostolica constituentur instinctu Dei Ecclesiam suam dirigentis. Hoc sensu procedit c. 2. de

privil. in 6. ibi: providimus quod ibidem, (apud Sedem apostolicam) de cetero regatur, et vigeat studium Juris divini, et humani, Canonici videlicet, et civilis.

2. Nota 2. Jus Canonicum tribus modis accipi posse: 1. *metonymice* tamquam continens pro contento: quo sensu volumen, seu corpus Canonum vocatur Jus Canonicum. 2. *objective* pro ipsis Canonibus, seu constitutionibus ecclesiasticis. 3. *denominative* pro ista disciplina, seu scientia Canonum, quae retinens nomen sui objecti, et principii, pariter jus Canonicum denominatur *arg. l. 1. pr. ff. de Just. et Jure.*

3. Nota 3. *Jus Canon.* quoad nomen

esse *jus regulare*, quia *Canon graece, latine Regula nuncupatur Can. 1. d. 3.* Dicitur autem *jus regulare* per excellentiam, cum *Canon* in usu juris antonomastice significet regulam ecclesiasticam inter humanas regulas principem: sicut *jus civile* sine addito antonomastice significat *jus romanum* §. 2. *In. de Jure naturali, gentium, et civili.*

4. Q. I. *Quid sit jus Canonicum quoad rem?* R. Objective spectatum, est jus positivum a summa potestate Ecclesiastica conditum, dirigens actiones fidelium ad bonum spirituale, et ultimo ad vitam aeternam, Denominative vero spectatum, est facultas, seu scientia, quae circa cognitionem hujus juris occupatur. Ita in re communis, cujus explicatio ex seqq. patebit.

5. Q. II. *Quae sit causa efficiens, seu auctor juris Canonici?* R. Causa proxima principalis est summus Pontifex, vel solus, vel cum concilio *Can. 1. et seqq. d. 19.* nam summa potestas Ecclesiastica, cujus jure tota Ecclesia obligetur, et gubernetur, residet in summo Pontifice Vicario Christi, ut ex *Joan. ult. pasce oves meas*, ergo Papa est conditor juris Canon. sive per se, sive cum concilio Canones condit. Porro prima origo Canonum desumenda est ab Apostolis, qui plures coetus celebrarunt, et varios Canones ediderunt, ut *Act. 15.* de abstinendo ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. Tum successerunt varii Canones Apostolorum magis de ore ad os traditi, quam scripti. Tandem decreta Conciliorum, et Summorum Pontificum.

Haec omnia legi possunt tota *dist. 15. 16. 17. 18. 19. 20.*

Obj. 1. In jure Canon. traduntur mysteria fidei, ut *tit. de Sum. Trin.* 2. Immiscentur jura naturalia, et divina, ut de simonia, usuris, sacramentis etc. 3. Ponuntur Canones conciliorum particularium, dicta Patrum, Constitutiones imperiales, variae consuetudines, et usus Ecclesiarum; ergo solus Papa non est conditor juris Canonici.

R. *ad 1.* Mysteria fidei proxime, et directe non pertinent ad jus Canon. nisi ratione poenarum in haereticos statutarum, bene vero remote per modum fundamenti, quatenus SS. Canones in fide catholica fundantur: nam Papa non definit dogmata fidei, ut Legislator, sed ut summus Ecclesiae theologus, et doctor aecumenicus, cui Christus potestatem dedit definiendi ea, quae scripto, vel tradito divinitus revelata sunt. *Ad 2.* Jura naturalia, et divina, tamquam principia superiora, et generaliora pertinent ad jus Canon. quia Papa utpote Legislator inferior iis utitur, applicando, et determinando illa ad casus particulares, vel delictis poenam apponendo. *Ad 3.* Haec omnia non aliter obtinent vim juris communis, nisi quatenus a Sede apostolica approbantur *Can. 1. pr. d. 19.* qua approbatione elevantur in jus Pontificium, juxta illud: *omnia nostra facimus, quibus auctoritatem impartimur l. 1. §. 6. C. de V. J. E.*

6. Q. III. *Quae sint causae instrumentales juris Canonici?* R. Sunt varii compilatores ejusdem; uti erant *Dionysius exiguus* monachus circa annum 527. *Fulgentius Ferrandus* diaconus cartha-

gin. cujus opus a Cresconio vocatur *Breviarium Can.* 54. d. 63. *Martinus*, non Papa, ut quandoque in decreto citatur, sed Episcopus bracharensis, *S. Isidorus* Episcopus hispal. et alius *Isidorus Mercator*, vel *Peccator*, ut quidam volunt, Episc. setubensis; Burchardos monachus benedict. postea Episcopus Wormatiensis, cujus decretum viginti libris constat. Card. *Deusdedit*; Anselmus Episc. lucensis, *Ivo carnotensis*, Gratianus monachus benedictinus, cujus opus, seu decretum vocatur *Concordia discordantium Canonum*. Tum secutae sunt variae compilationes epistolarum decretalium, quas collegit Bernardus Balbus, Joannes Valens, seu Gallensis, Petrus Beneventanus, Tancredus; et jussu Gregorii IX. S. Raymundus de Pennafort compilavit quinque libros decretalium. His accessit Sextus Bonifacii VIII. Clementinae Clem. V. Extravagantes Joan. XXII. et communes.

7. Q. IV. *Quae sit materia juris Canonici?* R. *Materia*, seu *objectum materiale circa quod* sunt actiones fidelium, ut dirigendae per sacros Canones; particularis materia cujusque Canonis est illa, de qua specialiter disponitur in tali Canone. *Materia ex qua*, sunt partes, et Canones, ex quibus integratur jus Can. ut infra dicetur. *Materia in qua*, sunt omnes fideles, seu baptizati, etiam Reges, et Principes: nam hi omnes sunt oves subjectae summo Pastori, seu Vicario Christi. *Joan. ult.* idque valde decuit, ut potestas politica, tamquam inferior, subordinaretur potestati spirituali, tamquam superiori, sicut caro spiritui, ut bene ostenditur *Can. 1. et seqq. d. 10.*

et probat Inn. III. in c. 6. de *Major. et Ob.* ubi summarium ita concipitur: *Imperium non praest Sacerdotio, sed subest, et ei obedire tenetur*, puta in spiritualibus, et in his, quae spiritualia concernunt. Papa autem non subest juri Canon. nisi directive, quia *Princeps legibus solutus est l. 31. ff. de LL.*

Obj. 1. Saltem Principes summi non debent subesse juri Can. quia Princeps Principi non subjicitur, *cum non habeat imperium par in parem c. 20. de elect. 2.* Moyses princeps politicus non fuit subjectus Aaroni Summo Sacerdoti. 3. Imperio annexa est summa dignitas Pontificalis, et ideo Imperatores etiam catholici gerebant titulum *Pontificis Maximi*.

R. ad 1. N. a. nam princeps laicus in spiritualibus non est princeps, et pastor, sed subditus, et ovis commissa Vicario Christi. Ad 2. Moyses simul fuit summus Sacerdos, et Propheta *Ps. 98. v. 6. Moyses, et Aaron in Sacerdotibus ejus.* Ad 3. Imperatores catholici semper agnoverunt se subditos Vicario Christi, ut patet in Constantino M. etc. Quod vero admiserint nudum titulum *Pontificis Maximi*, causa fuit, ut respectu gentilium majorem sibi venerationem conciliarent, qua causa cessante, cessavit titulus iste in Gratiano Imp. vide Spondan. ad. *an. 312. et 383.* Hic etiam objici possunt textus, ex *Roman. 13. omnis anima. Titi 3. admone illos*, et plures Constitutiones imperiales super personis, et rebus ecclesiasticis, ut in *C. tit. de SS. Eccl. de Episc. et Cler. de Episcopal. audient.* etc. Sed haec, et similia solvuntur ex *tota dist. 10. et 96.*

8. Q. V. *Quae sit forma juris Cano-*

nici? R. Forma seu objectum formale quod, est rectitudo, quae per directionem SS. Canonum inducitur in actiones fidelium; cum talis rectitudo per se, et primario intendatur a jure Canon. *arg. c. 1. de Constitut.* forma vero extrinseca est series, et dispositio titularum.

9. Q. VI. *Quis sit finis, et effectus juris Canonici?* R. Finis proximus est bonum vitae christianae, maxime in actibus externis relucens; remotus vero est beatitudo aeterna *cap. 8. d. 10.* ad hoc enim tendunt jura ecclesiastica: effectus primarius, et immediatus est obligatio ad observantiam SS. Canon. *c. 1. de Constit. Canonum statuta custodiantur ab omnibus.* Ex qua observantia sequitur bonum spirituale Ecclesiae, et fidelium. Alter effectus est obligatio ad scientiam, puta proportionaliter cujusque statui. Ita *Can. 1. d. 38.* statuitur: *Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sciunt igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, et Canones etc.* Sic etiam in jure civili *lib. 12. C. de J. et F. J.* rescribitur: *Constitutiones Principum nec ignorare quemquam, nec dissimulare permittimus:* nam quod publice propositum est, ignorare non licet; cum id adversetur virtuti studiositatis. Unde Nicolaus I. *c. 2. d. 20.* recte rescribit Photio: *Si decreta Romanorum Pontificum non habetis, de neglectu, atque incuria estis arguendi. Si vero habetis, et non observatis, de temeritate estis corripiendi, et arguendi.*

§. II.

De Qualitatibus Juris Canonici.

10. Q. I. *An sacra juris prudentia sit vera scientia?* R. Affirmative *arg. l. 10. in fin. ff. de J. et J.* nam omnia requisita habet ad veram scientiam: et quidem 1. principia infallibilia, scilicet veritates naturales, et theologicas, quibus SS. Canones innituntur. 2. habet conclusiones scientificas tam in materia communi, quam speciali v. g. Canonem esse obligatorium, quia est rationabile praeceptum superioris ecclesiastici: postulationem ad praelaturam non tribuere jus, quia est assumptio personae impeditae; electionem contra SS. Canones celebratam esse nullam, quia est actus carens forma debita etc., ergo. Porro hic dubitatur, an sacra juris prudentia entitativa, seu substantialiter distinguatur a sac. theologia? Multi dicunt non distinguui, nisi extensive penes objecta materialia, cum theologia complete spectata omne id attingat, quod tractatur in jure Canon. Alii praesertim extra scholam thomisticam, qui facilius multiplicant habitus scientificos, asserunt sacram juris prudentiam esse scientiam subalternatam sac. theologiae, sicut civilis juris prudentia subalternatur ethicae. Sed in hac methaphysica quaestione non oportet canonistam sollicitum esse, cum decisionem ex Canonibus habere nequeat. Sive autem unam, sive alteram sententiam sustineat, merito sacram juris prudentiam ex fine suo principali asseret practicam, utpote ad dirigendas actiones fidelium ordinatam, sicut differentia pra-

etici magis attribuitur theologiae morali, licet alioquin sacra theologia adaequate accepta sit formaliter eminenter speculativa, et practica, ut Thomistae docent.

11. Q. II. *An jus Canonicum sit nobilius jure civili?* R. Affirmative ex tota *dist. 10. ubi Can. 6. S. Greg. Naz. de Episcopis* ait: *dedit enim et nobis potestatem, dedit et principatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Nam jus civile originem suam habet a populo; fertur in certum populum, ut romanum, habet materiam profanam, et finem temporalem; e contra jus Canon. oritur a potestate Pontificali a Christo Domino Petro, et successoribus ejus data; fertur universaliter in omnem populum christianum, habet materiam spiritualem, aut spirituali annexam, et finem spirituales vitae christianae, et salutis aeternae.

12. Q. III. *An, et in quibus jus Canon. et civile convenient, et differant?* R. Conveniunt in seqq. quia utrumque jus pro objecto materiali remoto habet *personas, res, et actiones leg. 1. ff. de stat. hom.* utrumque dirigit actiones humanas, et intendit bonum commune; atque utriusque tria sunt praecepta: *honeste vivere, alterum non laedere, jus suum cuique tribuere. §. 3. In. de J. et J.* E contra differunt in seqq. quia Jus Canon. primario versatur circa personas, res, et actiones sacras, civile circa profanas; jus Canon. dirigit actiones fidelium per Canones a potestate spirituali latos, intendit pro fine bonum spirituale vitae christianae, et felicitatis aeternae; jus vero civile dirigit actiones civium per leges a potestate laica latas, intendit

Maschat. T. II. P. I.

pro fine bonum temporale civium, et felicitatis politicae, seu temporalis. Particulares differentias utriusque juris in decursu videre poteris. Vide hic Reiff. a n. 193.

13. Q. IV. *An jus Canon. praestet Sac. theologiae?* R. Negative, nam haec ex objecto suo est altissima, et eminentissima scientia, ac sapientia judicans de principiis cujuscumque scientiae inferioris, an veritatibus divinis conformia sint: e contra jus Canonicum vel est scientia subalternata sacrae theologiae, ex cujus fontibus sacri Canones desumpti sunt; vel est quaedam portio theologiae moralis, ergo jus Canon. non praestat sacrae theologiae. Si tamen agatur de promotione ad dignitates, v. g. ad episcopatum, canonista in locis non suspectis de haeresi praeferendus est puro theologo: in locis vero haeresi infectis theologus puro canonistae, ut docent Felin. Abbas, et alii. Melior erit, si rectam utriusque cognitionem habuerit. Hinc necessarium est, ut canonista apprimè imbutus sit sacra theologia, ne in rebus divinis hallucinetur, sicut quosdam hallucinatos fuisse observarunt sapientissimi theologi.

§. III.

De divisione, partibus, et auctoritate
Juris Canonici.

14. Q. I. *Quomodo jus Canon. dividatur?* R. 1. *In scriptum*, quod expressa voluntate Papae, et *non scriptum*, seu *consuetudinarium*, quod moribus fidelium introductum est, accedente saltem tacito, et juridico consensu Papae Ca-

non. 5. d. 11. nam per *Canon. 2. d. 1. omne jus legibus, et moribus constat. 2. in jus commune* totam Ecclesiam obligans; et in *particulare*, seu *statutarium* quod certum locum fidelium obligat, uti est *nationale* pro toto regno, seu natione, *provinciale* pro tota provincia, et *dioecesanum* pro tota dioecesi. 3. in *jus commune specificum*, quod clausum est in corpore juris Canonici, et *jus commune non clausum*, seu vagans extra corpus juris Canon. uti sunt multae constitutiones papales. An vero jus Canon. adinstar juris civilis dividi possit in *publicum*, et *privatum*? dubium est: negativa suadetur ex eo, quia jus consistens in sacris, et sacerdotibus est jus publicum l. 1. §. 2. ff. de J. et J. sed totum jus Canon. consistit in sacris, et sacerdotibus, ergo totum est publicum, seu per se ad utilitatem publicam ordinatum. Si tamen illa, quae ad publicam Ecclesiae gubernationem spectant, distinxeris ab his, quae ad privatum spirituale commodum fidelium ordinata sunt, quamdam umbram juris Canon. *publici*, et *privati* facies.

15. Q. II. *Quae sint partes principales clausae in corpore juris Canonici?* R. Sex 1. est *Decretum Gratiani* cum paleis, Canonibus poenitentialibus, et apostolicis. 2. *decretales*, seu quinque libri decretalium (puta epistolarum, sumpta denominatione a potiori) Greg. IX. 3. *Liber sextus decretalium* Bonif. VIII. in quinque libros divisus. 4. *Clementinae*, subaudi constitutiones Clemen. V. in quinque libros divisae. 5. *Extravagantes* Io. XXII. 6. *Extravagantes communes*, subintellige constitutiones di-

versorum Pontificum. His additur in recentioribus exemplaribus *lib. VII. decretalium* a Petro Matthaeo Jcto Lugdunensi compilatus. *Institutiones juris Canon.* Joannis Pauli Lancelloti Jcti Perusini. Liber vero VIII. decretalium jussu Clemen. VIII. editus, mox suppressus fuit, ne in textus Trident. ei insertos glossae fierent contra prohibitionem Pii IV. in Bulla: *Benedictus Deus.*

16. Q. III. *Quam auctoritatem obtineant dictae partes juris Canonici?* Certum est 1. quod *decretales* Greg. IX. et Bonifac. VIII. Clementinae, et Extravagantes Joann. XXII. obtineant vim juris Pontificii totam Ecclesiam obligantis, exceptis his, quibus per jura posteriora derogatum est: nam *decretales* a S. Raymundo Pennafortio compilatas approbavit Gregorius IX. easque in judiciis adhiberi, et in scholis praelegi praecepit, ut patet ex Bulla iis praefixa, quae ideo directa est ad universitatem Bononiensem, quia ibi maxime floruit studium juris. Similiter *sextus decretalium* a conditore suo promulgatus est in concilio lugdunensi, *Clementinae* editae in concilio viennensi quas etiam Joannes XXII. Avennione promulgavit, et suas constitutiones 20. approbavit. Certum est 2. *Extravagantes communes* a nullo Pontifice expresse fuisse approbatas, communiter tamen haberi pro jure novo et notorio, licet in dubio circa sensum illarum Sedes apostolica consulenda sit *cap. 8. de fide instrum.* Certum est 3. Librum VII. et VIII. decretalium a nullo Papa confirmatos fuisse, adeoque Constitutiones in eis relatae reducendae sunt ad suos auctores. Institutiones vero Lancel-

lotti, cum auctoritate apostolica confirmatae non sint, vim juris non habent. Certum est 4. *Canones 47. poenitentiales*, qui sunt certae regulae praescribentes delinquentibus poenitentias, hodie ob fragilitatem humanam fere ab usu recessisse; notitia tamen eorum utilis est confessariis, ut saltem admoneant poenitentes, quam poenitentiam secundum rigorem Ecclesiae sustinere deberent. Imo Canones isti videntur statuti pro poenitentia solemnī olim usitata, non vero semper, et in omni casu pro foro interno sacramentali, ne violatio sigilli sequeretur. Superest dubium de decreto Gratiani, et Canonibus Apostolorum, ad quod.

17. R. *Decretum Gratiani non obtinet vim juris Pontificii bene vero sinceri Canones Apostolorum*, 1. pars est communiter recepta contra Abbst. Felin. Morlam, et alios; nam decretum hoc compilatum est a Gratiano doctore privato; neque constat illud ab aliquo Pontifice confirmatum esse, seu canonizatum instar Juris Pontificii. Multo minus *paleae* decreto insertae vim juris habent, cum neque Gregor. XIII. in Bulla decreto praefixa ullam earum mentionem faciat. Unde autem nomen *paleae* descendat, incertum est: Aliqui dicunt *paleam*, seu *proto*, aut *quoto paleam* fuisse Cardinalem, qui Canones illos adjecerit, tamquam res leves, et ideo Gratianus fertur coram Papa dixisse: *palea est, nec de grano meo*. Alii *paleam* a graeco derivantes dicunt esse adjectionem veterum canonum. Verius est *paleam* esse nomen proprium ejusdam discipuli Gratiani, qui decreto sui magistri Canones

illos addiderit Gonz. in *Appar. n. 50*. Probatur secunda pars ex codice Canonum Ecclesiae romanae, ubi quinquaginta priores Canones, Apostolorum dicti, inserti sunt a Dionysio exiguo. Quorum tamen tres ab Ecclesia palam repudiantur, nempe 46. 47. de baptismo haereticorum non recipiendo (quos duos, docet Doujat. *lib. 3. c. 2. n. 9. Praenot. Canonic.* adhibita distinctione servari adhuc non absurde dici posse) et 50. de trina mersione in baptismo necessario usurpanda; nam 6. 10. 20. et 27. ex cit. Doujat. habent alium intellectum ab eo, quem nonnulli putant.

Obj. 1. Decretum Gratiani, teste Tuschio, et aliis, confirmatum est ab Eugenio III. et Sixto III. imo etiam a Greg. XIII. in bulla decreto praefixa. 2. Capitula ex decreto quotidie al'egantur in judiciis, et scholis, et ipsi Papae illa al'egant, ut *c. 7. de his quae a Praelato c. 8. de despons. impub.* etc. ergo censetur authenticum, et saltem tacite approbatum.

R. *ad 1.* Confirmatio ista necdum est reperta, *nec Greg. XIII. Gratiani librum tanquam legalem aut authenticavit, cum solum emendari jussisset, et emendationes sine additionibus, aut detractionibus mandaverit observari*. Ita decisio 480. S. Rotae apud Gonz. *cit. n. 50*. Unde Canones, seu textus decreti revocandi sunt ad primaevam auctoritatem suorum conditorum, scil. textus scripturae, ad auctoritatem divinam, textus legales Pontificum, et conciliorum ad eorum auctoritatem, textus desumpti ex jure civili ad auctoritatem imperialem, ut ex hoc, quod ponantur in Decreto non

censeantur canonizati. Denique textus Patrum, et multi textus doctrinales Pontificum, qui ut privati doctores scripserunt, non sunt juridice decisivi, sed directivi pro instructione, nisi reperiantur a Sede apostol. approbati instar juris Pontificii. *Ad 2.* Ista allegatio non tribuit maiorem auctoritatem, quam Canones in suis authographis habeant. Unde dum Pontifices aliquid allegant ex decreto, supponendum est id reperiri in formis authenticis.

Dices contra secundum: Canones Apostolorum a *Trid. Sess. 4.* non numerantur inter libros Canonicos. 2. In his Canonibus multa sunt falsa, ut in *Can. 5.* et 45. et ideo Gelas. Papa Canones Apostolorum ponit inter libros apocryphos *Can. 3. d. 15. R. ad 1. in cit. Trid.* enumerantur libri Canonici auctoritatis divinae, seu Sacrae Scripturae, quo sensu capitula ista Apostolorum non sunt canonica, bene vero dicuntur canonica ob auctoritatem ecclesiasticam. *Ad 2.* Neg. ant. spectato genuino sensu; nam *Can. 5.* praecipitur sustentatio uxoris, non commercium cum illa. *Can. 45.* reprobat baptismus sub alia forma collatus, ut dabatur a Gnosticis in nomine trium principii expertium, aut trium filiorum, a Paulianistis in nomine ignoti patris omnium, in veritate matris omnium etc. *Can. 65.* prohibetur jejunium haereticorum, qui jejunabant dominico, vel sabbato, ne videretur honorari Creator mundi. Iren. Epiph. apud Bail. in his Canon. Gelasius vero reprobatur alios Canones Apostolorum ab haereticis depravatos, cum sinceri, et genuini Canones

reperiantur a conciliis, et Pontificibus approbati.

18. Q. IV. *Quid, et cujus auctoritatis sint rubrica titulorum, superinscriptiones, et summaria capitulorum, notae, et glossae?* R. *ad 1.* Rubrica a rubris litteris, quibus scribebatur, dicta, est inscriptio indicans materiam tituli, ut *de Summa Trinitate* etc. in libris authenticis magnae est auctoritatis, cum libri isti una cum rubricis approbati sint et ideo *valet argumentum a rubro ad nigrum* h. e. rubrica ad textum capituli, dummodo textus non dissonet rubricae, alioquin inhaerendum est nigro, seu textui tanquam magis speciali Porro rubrica continens sensum perfectum, et completum allegari potest *dispositive*, seu per modum regulae generalis, v. g. *de Religiosis domibus, ut Episcopo sint subjectae, Ne Clerici, vel monachi secularibus negotiis se immisceant.* Si vero rubrica sensum perfectum non contineat, cum nihil disponat praecipiendo, vel prohibendo, non potest allegari *dispositive*, sed tantum *declarative*, si capitulum sit obscurum, et *extensive* ampliando textum capituli, dummodo non sequatur correctio juris, vel poena, vel aliquid iniquum, aut contrarium consuetudini practicae. Hic pro allegando affertur illa regula: *in dubio circa sensum, res, et personas id eligendum est, quod est conformius rubricae.*

Ad 2. *Superscriptiones capitulorum* sunt illa verba; quae indicant unde textus capituli desumptus, vel ad quem directus sit, v. g. *cap. 1. de rescript. Alexander III. Senonensi Archiepiscopo.*

In libris authenticis sunt authenticae, et ex illis validum est argumentum, cum reffectis omnibus superflui relictæ sint et cum capitulis approbatae, ut patet ex Bulla præfixa decretalibus, et sexto. At *Summaria*, quibus privati doctores capitula summarunt, non habent vim authenticam sed tantum sunt doctrinalia ad majorem legentium commoditatem, licet ob auctoritatem gravium DD. aestimentur.

Ad 3. Glossa est uberior explanatio canonum, cujus auctores erant *Accursius*, *Bernardus*, *Tancredus*, *Joannes Andreas* subuadi filius: quibus accedunt veteres Interpretes *Innocentius IV.* antea dictus *Sinibaldus* filiscus januensis, pater juris, qui ut privatus commentatus est in decretales, *Cardinalis Hostiensis*, qui vocabatur *Henricus de Segusia*, *Speculator*, seu *Guilielmus Durandus*, ita dictus a doctissimo opere, quod *speculum juris* intitulavit. *Archidiaconus* bononiensis, alias *Guido de Baysio*, *Abbas*, seu *Panormitanus*, qui vocabatur *Nicolaus de Tudeschis*, et alii, quorum catalogum texit *Fagn. Barbos.* etc. *Nota* est brevior explicatio, vel additio citationum. Jus glossa constans dicitur *glossatum*, constans vero notis dicitur *notis illustratum*, uti est jus civile cum notis Gothofredi. Literæ *S. J. C.* in glossa positæ significant: *Supra in anterioribus, infra in posterioribus, et contra*, seu argumentum contrarium. Jam quod auctoritatem concernit, glossa non facit jus, licet reverenter audienda sit ob excellentem doctrinam glossatoris, dummodo ei non contradicant aliae glossæ, vel alii doctores meliori jure, et ratione nixi.

§. IV.

Quæ extra corpus Juris canonici obtineant auctoritatem Juris Pontificii?

Quaestio ista institui potest de Concilio Tridentino, et aliis conciliis generalibus, et particularibus, de magno bullario, regulis Cancellariae, declarationibus SS. Congregationum, decisionibus Rotæ, et concordatis Germaniæ.

19. Q. I. *An concilia obtineant vim juris pontificii?* R. 1. Concilia generalia a Sede apostolica approbata faciunt jus Pontificium pro tota Ecclesia *can. 5. et seqq. d. 16.* nituntur enim summa potestate ecclesiastica. 2. Concilium Tridentinum quo ad dogmata fidei est infallibilis veritatis, adeoque tenendum in tota Ecclesia. At quo ad decreta morum vim habet Juris Pontificii novissimi in omni loco, in quo est promulgatum. Ita communis, et certa Catholicorum: nam concilium hoc sub tribus Pontificibus auctoritate legitima celebratum est, scil. sub Paulo III. Julio III. et Pio IV. et tandem absolutum integrum confirmatum fuit ab eodem Pio IV. Bulla *Benedictus Deus* 1563. 7. *Cal. Februar. ad calcem Trid.* Quia vero in quibusdam locis ob justas causas promulgatum non erat, in his non obligat quoad decreta reformationis disciplinam ecclesiasticam concernentia, donec ibidem promulgetur. 3. Concilia particularia non habent vim juris Pontificii, nisi approbentur a Sede apostolica pro tota ecclesia *can. 6. d. 17.* nam deficiente consensu Pontificio nulli Episcopo, vel concilio competit summa

potestas totam ecclesiam obligandi. Pro approbatis communiter habentur Ancyranum, Neo-Caesareense, Gangrense, Laodicense, et quaedam alia, de quibus utiliter consules Compilatores conciliorum, cum eorum notitia maxime necessaria sit ad intelligendos sac. canones.

20. Q. II. *An magnum bullarium, continens constitutiones Pontificias, habeat auctoritatem juris?* R. *negative*, nisi certo, saltem moraliter constet, quod dictae constitutiones rite sint promulgatae, usu receptae, et per omnia conformes suo originali. Hinc stante dubio in iudicio non probant, nisi producantur in forma authentica, et quidem in curia romana sub sigillo Cancellarii, vel Camerarii, Auditoris, extra vero sub plumbo cum consueta subscriptione. Si *Breve*, seu *Diploma* apostolicum est, plerumque constat brevi scriptura in papyro, cera rubra, et annulo piscatoris sigillata, ac signo Secretarii notata, et subscripta. Si *Bulla* est, scribitur plerumque in membrana plumbo e funibus pendente munita, salutationem cum narratione, et concessionem Papae continens.

21. Q. III. *Quid sint, et quid juris habeant regulae Cancellariae apostolicae?* R. 1. Hae sunt certae ordinationes Pontificiae potissimum circa causas beneficiales, et judiciales, quas singuli Pontifices circa initium sui papatus faciunt, vel a praedecessoribus factas renovant, augent, vel minuunt. Dicuntur autem regulae *Cancellariae* a potiori, quia maxime concernunt litteras apostolicas in Cancellaria Papae fieri solitas. Exempla harum regularum plura invenies in bullario magno. 2. Regulae istae id habent

speciale; quod ut primum a noviter electo Papa assumuntur, statim obligent ante promulgationem, et mortuo Papa statim expirent, ut patet ex verbis apponi solitis: *licet nondum publicatas, et suo tempore duraturas*. Neque eis derogatur per clausulas generales, nisi specialis, et expressa illarum mentio fiat per *reg. 71. 3.* Regulae omnes respectu Cancellariae apostolicae vim juris habent, nam constitutae sunt legitima auctoritate papali, at extra curiam romanam illae non obligant, quae specialiter concernunt officiales ejusdem curiae; illae vero quae generales sunt, uti de reservationibus, dispensationibus, resignationibus, indulgentiis, annali, vel triennali possessione beneficii, et hujusmodi, obligant extra curiam adinstar juris Pontificii; cum restrictae non sint ad solam curiam romanam. Ut autem in iudicio probent, allegari debent in forma authentica saltem sub signo Vice-Cancellarii per *reg. 28.* quae tamen regula, ut dicit Chokier, non procedit de regulis aliunde notis, et nunquam mutari solitis, ut est regula de viginti, seu infirmis resignantibus, de triennali possessore beneficii etc.

22. Q. IV. *Quae auctoritas competat declarationibus Sacr. Congregationis Cardinalium Concilii Trid. Interpretum?* multi doctores a Gonzalez relati in *fin. App.* existimant istas esse solum doctrinales, magnae tamen auctoritatis, neque habere vim decisivam, nisi in casu particulari proposito, et respectu personarum, quae casum illum proposuerunt. Vim juris eis attribuunt Rodriq. Cherub. Cohel. Fagnan. et plures alii. Sed ut certa ab incertis separemus. R. 1. decla-

rationes *extensivae*, quae textum ampliant, vel *restrictivae*, quae generalitatem textus restringunt, non habent vim juris; nam juxta Constit. Pii IV. *Alias nos 4. non. Aug. 1564.* sacra ista Congreg. praefecta est decretis concilii tantum exequendis, non vero interpretandis; deinde autem ex concessione Pii V. et Constit. Sixti V. *Immensa §. Deo autem 11. Cal. Febr. 1587.* aliorumque Pontificum data est Cardinalibus potestas *tantum declarandi*, et *interpretandi* decreta reformationis, non vero dispensandi, augendi, vel minuendi, ergo. Excipe, nisi illius decreta fiant cum speciali auctoritate, et approbatione Papae; tunc enim licet *extensiva* sint, vel *restrictiva* obtinent vim juris Pontificii, sicut decreta de Regul. apostatis, et ejectis, de celebratione Missar., et similia. R. 2. declarationes mere *comprehensivae*, modo fiant consulto Papa, faciunt jus Pontificium universale. Ita hodie communis sententia, quam late probat Fagn. in *cap. Quoniam 13. de Constit. a n. 8.* Ratio est, quia declaratio nomine Papae facta authentica est, et vim habet juris Pontificii. *arg. l. 12. §. 1. C. de LL.* sed declarationes S. Cong. Conc. fiunt nomine Papae: tum quia dicti Pontifices hanc facultatem interpretandi concesserunt Cardinalibus: tum quia declaratio comprehensiva non facit novum jus, sed solum jus praexistens declarat, adeoque nititur auctoritate papali, sicut ipsa decreta Tridentini; tum quia interpretationi Cardinalium non minor auctoritas attribuenda est, quam responsis prudentum, quorum interpretatio pro lege suscipiebatur §. 9. *responsa de J. N. G. et C.*

tum denique quia interpretationes istae fiunt de consilio Papae ex Bulla Sixti V. ibi: *nobis tamen consultis*: ergo. Unde Greg. XIV. per litteras in forma Brevis eidem Sac. Congr. concessit auctoritatem scribendi nomine Papae, et eadem S. Congr. teste Garcia de *Benefic. p. 1. in Praef.* ita rescripsit Abbatissae Messanensi: eadem ratio habenda est in his, quae scribuntur a Cardinalibus ejusdem S. Congr. nomine, ac si a Papa scripta essent. Porro, ne qua fraus fieret per istas declarationes, ex decreto Urbani VIII. 1631. *die 2. Aug.* sancitum est, ne declarationibus Card. sive impressis, sive manuscriptis fides adhiberetur in judicio, vel extra, nisi producantur in forma authentica, scil. munitae solito sigillo, et subscriptione Cardinalis praefecti, ac Secretarii ejusdem Congregationis. Hinc Fagnanus, qui multis annis ejusdem Congregat. Secretarius fuit, in principio suorum operum monet lectorem, et protestatur, quod responsa S. Congr. quae sparsim affert, minime habenda velit pro authenticis, quando Cardinalis Praefecti, et Secretarii subscriptione, signoque carent. Quod bene notandum est contra quosdam, qui zelo indiscreto propter compendiola declarationum susque deque omnia invertere volunt cum maxima difformitate in actionibus, obligationibus, divinis officiis, et caeremoniis, ac ritibus: sed si immutanda sunt quaequam in dioecesibus recepta, et usu firmata, expectandum erit mandatum Ordinarii. Unde merito La Croix, qui magna ex parte theologiam moralem his declarationibus implevit, et uniformitatem Ecclesiarum procurare voluit, a

quodam Patre S. J. Romae degente monitus fuit circa has declarationes, ut ipsemet refert in fine *tom. VII.* tum quia non constat, an decreta illa compendiat, prout jacent, authentica sint; tum quia decreta ista saepe dantur pro casibus et locis particularibus. Si ergo romani doctores ignorant, quanto magis in nostris partibus dubium esse potest de sinceritate harum declarationum? At si nobis certo constiterit de aliqua declaratione, saltem ex fidei, et communi relatione Scriptorum gravium, licet declaratio ista legaliter non probet, utpote praescriptis solemnitatibus destituta, tamen cum omni reverentia suscipienda erit, nisi forsitan obstarent particulares locorum consuetudines pie, et laudabiliter introductae, quibus regulariter nec Constitutio papalis censetur derogare, nisi id sufficienter exprimat *cap. 1. de Constit. in 6.* Quod dictum est de responsis S. Congr. Concilii, id proportionaliter tenendum est de declarationibus aliarum SS. Congregationum, ut Immunitatis, Indicis, super negotiis Episcoporum, et Regg. etc. quarum declarationes comprehensivae vim juris habent, praesertim si secundum illas pluries uniformiter in eodem casu judicatum est a S. Rota, et aliis tribunalibus.

Obj. 1. ad substantiam legis requiritur promulgatio *l. 1. 2. ff. et l. 3. 9. C. de LL.* sed responsa S. Congr. non solent promulgari, ergo. Unde Gonzal. loc. cit. praeter tres relatas condiciones, scilicet ut declarationes sint *comprehensivae, fiant consulto Papa, et producantur in forma authentica*, requirit quartam, ut *publice promulgentur.* 2. Lex concipi

debet verbis praeceptivis, seu obligatoriis *arg. l. 1. ff. de LL.* sed responsa S. Congr. concipiuntur verbis doctrinalibus, et explicativis: *censuit censem* ergo. 3. Cardinales aequiparantur Judicibus, et magistratibus auctoritate principis pol-
 lentibus *arg. l. 12. v. cur autem C. de LL.* sed sententiae Judicum, et magistratum non faciunt jus universale, sed solum particulare inter partes *c. 25. de Sent. et re judic. l. 2. C. quib. res judic.* ergo nec responsa Card. faciunt Jus universale. 4. Circumferuntur declarationes sibi contrariae 5. Declaratio Card. in materia fidei non est authentica, sed doctrinalis, ergo in materia morum est authentica.

R. ad 1. Solemnitas promulgationis, loci, et temporis requiritur ad condendam novam legem, qualiter etiam decreta Congregationis novum Jus statu-
 entia promulgari solent, apposita nota loci, et temporis, sed non requiritur ad solam interpretationem Juris antiqui praee-
 stentis, cum ab initio inesse censeatur. Ad 2. *Censere* in sensu juridico saepe idem significat, quod decernere, statuere, jubere *l. ceneri 111. ff. de V. S. l. 52. ff. de contrah. empt.* Ad 3. Nego Maj. quia potius aequiparantur prudentibus, quibus princeps suam auctoritatem tri-
 buit ad universum jus interpretandum; nam iudices et magistratus habent pote-
 statem limitatam ad certum territorium, ut inibi secundum jus judicent; e contra Cardinales ex concessione Papae habent auctoritatem illimitatam, ut pro tota Ec-
 clesia interpretentur Tridentina decreta reformationis. Ad 4. In forma authentica vix producentur declarationes contrariae,

cum ex diversitate casus, et circumstantiarum conciliari possint. Si tamen vere contrariae essent, posterior derogat priori *arg. l. sed et posteriores ff. de LL. et l. fin. ff. de Constit. Princip. Ad 5. Con. ant. et Neg. con.* nam declarare dogmata fidei reservatum est soli Sedi apostolicae, per citt. constit. pontificum. Hic adhuc objici posset *c. 51. de sent. excomm. ibi: unde jus prodiit Const. Sixti V. cit. in pr.* ubi legitur ad Papam tantummodo spectare generalia concilia indicare, confirmare, interpretari *l. 12. C. d. LL. ibi: si enim in praesenti. Bulla Pii IV. Benedictus Deus*, ubi negatur Doctoribus interpretatio doctrinalis, ergo haec solum Cardinalibus censetur concessa. Sed haec, et similia ex dictis soluta manent. Vide Fagn. loco cit.

23. Q. V. *Quid juris faciant decisiones Rotae romanae, seu summi tribunalis apostolici?* R. faciunt quidem jus inter partes, non tamen jus universale pontificium; nam non constat huic datam esse potestatem leges condendi, sed secundum leges, seu constitutiones papales judicandi: ejus tamen decisiones sunt magnae auctoritatis, et praevalent opinioni aliorum doctorum, modo sint uniformes; et ideo *Rota loquente, cetera tribumalia obmutescunt*, ut ait Mandos de monitor. q. 27. n. 6.

24. Q. VI. *Quid sint, et quomodo obligent concordata Germaniae?* R. Haec sunt certa pacta inter Nicolaum V. Papam, et nationem Germanicam sub Frederico III. Pacifico inita *an. 1447.* circa collationes beneficiorum, et annatas, electiones, et alternativas in mensibus papalibus et Ordinariorum; ac vim habent *Maschat. T. II. P. I.*

legis publicae, ut neque a Papa de potestate ordinaria mutari possint propter clausulam ibi insertam. Plura de his dicentur *tit. de Praeb.*

§. V.

De principiis, antinomia, et usu juris Canonici.

25. Q. I. *Quae sint principia, seu loci, ex quibus sacra jurisprudentia sua desumit argumenta?* R. 1. Jura naturalia, tanquam primus fons, ex quo omnia jura fluunt, seu tanquam prima principia ex quibus humana jura per modum conclusionis mediatæ convenienter deducuntur. 2. jura divina positiva praesertim novi testamenti, imo tota sacra scriptura et theologia est fons uberimus argumentorum canonisticorum, cum Canones conformari debeant sacrae theologiae. 3. Traditiones divinae, et ecclesiasticae, consuetudo, et praxis ab Ecclesia recepta. 4. Decreta, seu Canones scripti, et conditi a conciliis, et summis Pontificibus, cum Canones auctoritate Pontificia nixi sint propria, et intranea principia, ex quibus canonista concludit. 5. Jus civile romanum, cujus notitia est summe, et simpliciter necessaria ad intelligendum jus Canonicum, prout hodie in scholis, et tribunalibus ecclesiasticis practicatur. 6. Huc etiam pertinent dicta, et sententiae Patrum, philosophorum praesertim ethicorum, auctoritas historicorum, ratio naturalis, vel ex legibus elicitæ, aut in eis fundata.

26. Q. II. *Quomodo Canonistae ex his principiis argumententur?* R. 1. al-

legando textum juris, quo res positive probetur; nam *erubescimus sine lege*, aut Canone loqui Nov. 18. c. 5. et ideo ab auctoritate negativa in jure validum est argumentum. 2. a specie facti, vel a ratione legis, aut Canonis. 3. a sensu contrario, dummodo non sequatur correctio jurium, poena, iniquitas, vel aliud absurdum. 4. ab exceptione ad regulam firmandam in casibus non exceptis. Denique a regulis juris, et axiomatibus in jure receptis, aliisque hujusmodi, ut a paritate, identitate rationis, a congrua, et subtili interpretatione, a casu vero ad fictum, a connexis, a tacito ad expressum, et e contra, a causa ad effectum etc. Subtilitates autem dialecticae cavendae sunt, v. g. an definitio sit rigorosa, an membra univoca etc. Cetera de his vide in Controversiis nostris civilibus, et pro facilitate observa praxim, et modum in jure versatorum.

27. Q. III. *An in jure Can. reperiatur aliqua antinomia, seu contrarietas legum, aut canonum?* R. 1. in diversis partibus juris Canon. non est dubium multa contraria reperiri, et tunc locus est regulae: *Lex posterior derogat priori l. fin. ff. de const. princip.* atque ita decreto Gratiani derogatur per Decretales Gregorianas, his per librum sextum, huic per Clementinas, et his omnibus per Conc. Trid. et alias Constitutiones pontificias posteriores, modo certae sint. 2. In eadem parte, seu compilatione ejusdem Pontificis non facile admittenda est contrarietas *arg. l. 2. §. contrarium C. de V. J. E.* ne idem juris conditor in eodem opere sibi contradicat. Unde cum correctio jurium sit odiosa,

omni possibili modo jura invicem concilianda sunt *l. 26. 27. 28. ff. de LL. nisi* expresse Canon unus corrigit alterum, sicut *c. 2. et 3. de censibus in 6.*

28. Q. IV. *Quis sit usus juris Canon praesertim in concursu juris civilis?*

R. pro hoc tradi seqq. regulas: 1. Si agitur de materia spirituali, et ecclesiastica, in utroque foro decisio fieri debet ex jure Can., non attento civili, v. g. de sacramentis, beneficiis, decimis etc. tota *dist. 10. et 96. c. 2. de Judic.* nam de rebus spiritualibus disponere est solius potestatis ecclesiasticae, non vero politicae, quae ultra materiam profanam se non extendit. 2. Si agitur de personis ecclesiasticis, vel Ecclesiis, seu locis religiosis, in utroque foro attendi debet solum jus Canon. *c. Ecclesia 10. de Const.* ibi: *nos attendentes, quod laicis, etiam religiosis, super Ecclesiis, et personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi;* nam nulla jurisdictio laicis competit in Ecclesias, et personas ecclesiasticas. Quod verum est, etsi leges civiles contineant aliquem favorem, attamen mixtum mandato, obligatione, et jurisdictione, ne praetextu favoris jurisdictio laica exerceatur in Clericos, et Ecclesias uti *l. 14. C. de SS. Eccl. l. 47. C. de Episc. et Cler.* etc. at si leges civiles merum favorem Clericis, vel Ecclesiis concedant absque ulla jurisdictionis, et obligationis specie, deficiente jure Can. servandae erunt in utroque foro, uti *Auth. ingressi, et si qua mulier. C. de SS. Eccl.* etc. nam favor, et beneficium cuique extraneo, etiam non subdito concedi potest. 3. Si in qua-

cumque materia, etiam profana, agitur de conscientia, et peccato, in utroque foro observari debet jus Canon. non vero civile ab illo discordans; nam disponere circa ea, quae salutem animae tangunt, est solius potestatis spiritualis *cap. 6. de M. et O. extrav. 1. eod. inter com.* sic praescriptio cum mala fide reprobat *cap. fin. de praescript. et per cap. fin. de sepult.* haeredes secundum vires haereditatis tenentur exonerare conscientiam defuncti, qui ex delicto damnum intulit contra *l. un. C. ex delicto defuncti*, quae non obligat haeredes ad satisfaciendum, nisi in quantum ex delicto, ut furto, aliquid ad eos pervenit. 4. Si jus Canon. et civile disponant in materia profana, ubi non tangitur ratio conscientiae, et peccati, quodlibet jus, etsi contrarium sit, in suo foro observandum est, v. g. circa solemnitates testamentorum, contractuum, poenarum etc. nam in tali materia potestates istae discretae sunt, et una non subordinatur alteri. *can. 8. d. 10. et can. 6. d. 96.* ubi Nicolaus Papa ait: *cum ad verum ventum est, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium usurpavit.* 5. Si in materia profana jus civile vel nihil, vel dubie disponit, jus vero Canon. clare, sequenda est dispositio juris Canon. et e contra *Nov. 83. c. 1. et cap. 1. et 2. de N. O. N.* ubi in *cap. 1.* ponitur celeberrimus, et quotidianus textus: *sicut leges non dedignantur sac. Canones imitari, ita et sacrorum statuta Canonum principum constitutionibus adjuvantur.* Unde Bald. in *Prooem. decretum. 2.* ait: *juris Canonici sanctitatem*

juris civilis sublimitate decorari, et juris civilis majestatem Canonum auctoritate firmari.

§. VI.

De modo citandi, et discendi jus Canonicum.

29. Q. I. *Quomodo citetur aliquis textus ex Decreto Gratiani?* ante responsionem nota tres esse partes Decreti. 1. Continet 101. distinctiones divisas in capitula, seu Canones. 2. Continet causas 36. quae dividuntur in quaestiones, et hae in capita, seu Canones. In causa 33. q. 3. intermiscetur tractatus de poenitentia, divisus in 7. distinctiones. Tertia pars continet 5. distinctiones de consecratione subdivisas in capitula, seu Canones. R. 1. Decreti prima pars citatur allegato capitulo, et distinctione, sive capitulum, seu Canon allegetur primo, sive ultimo loco, sive per initiale vocabulum, sive per numerum, sive per utrumque, v. g. *Can. erit. d. 4.* vel *Can. 2. dist. 4.* vel *c. erit. 2. d. 4.* vel *c. 2. erit. d. 4.* vel *d. 4. c. erit.* hoc est, in prima parte Decreti, distinctione quarta, Canone, seu capite, quod incipit ab hoc verbo: *erit.* 2. Decreti secunda pars citatur allegato capite, seu Canone, causa, et quaestione, v. g. *c. audi 11. q. 3.* vel *11. q. 3. c. 21. audi,* hoc est, in secunda parte Decreti causa undecima, quaestione tertia, et Canone vigesimo primo incipiente; *audi;* ubi adverte, quod numerus sive Romanus sive barbarus hodie usitatus praecedens litteram q. semper significet causam. In citatione causae trigesimae ter-

tiae, quaestionis tertiae plerumque omit-
titur numerus causae, et quaestionis, al-
legato solum Canone, et distinctione cum
addito de poenitentia, v. g. *multi. de poe-
nit. d. 2.* hoc est in causa 33. q. 3. de
poenitentia, distinctione secunda, Canone,
seu capite incipiente *multi. 3.* Decreti
tertia pars citatur, sicut prima, sed cum
addito *de consecratione*, v. g. *c. panis. 39. de consecr. d. 2.* vel *de consecr. d. 2. c. 39.* hoc est, in tertia parte De-
creti de consecratione distinctione secun-
da, capite 39. incipiente *panis*.

30. Q. II. *Quomodo citentur textus ex reliquis partibus juris Canonici?*

R. Decretales Gregorianaе citantur alle-
gato capite, et titulo, et olim addebatur X.
vel x. hoc est *extra*, non quod textus sit
ex constitutionibus extravagantibus, sed
extra decretum Gratiani, v. g. *c. qualiter de pactis*, vel *c. 2. de pactis*, vel *c. 2. X. de pactis*, hoc est, in Decretalibus Gre-
gorianis sub titulo *de pactis*, capite se-
cundo incipiente; *qualiter* ceterae partes
eodem modo citantur cum hac differen-
tia, quod liber VI. significetur per hoc
additum *in 6.* hoc est, in libro sexto,
Clementinae per initialem voculam *Clem.*
hoc est, Clementina, puta constitutione.
Si textus est Joannis XXII. additur no-
men hujus Papae; si vero textus est ex
Extravagantibus communibus, additur:
inter communes. Accipe singulorum e-
xempla: *c. 2. de pactis in 6.* hoc est, in
libro sexto Decretalium sub tit. de pactis.
Clem. Abbates de rescr. vel *Clem. 1. de rescr.* hoc est, Clementina prima inci-
piente; *Abbates* sub titulo de rescriptis,
seu in Clementinis constitutionibus sub
titulo de rescriptis: cap. 1. *Extrav. Exe-*

crabilis Joann. XXII. de praebend. hoc
est, in Extravagante, puta constitutione,
Joannis XXII. incipiente *Execrabilis*,
sub titulo de praebendis. *Extrav. un. Dispendiis de postul. inter comm.* hoc
est Extravagante unica inter communes,
incipiente *Dispendiis* sub titulo de po-
stulatione, seu in Extravagantibus com-
munibus sub titulo de postulatione cap.
unico incipiente *Dispendiis*. Bullae extra
corpus juris allegari solent per initiale
vocabulum cum nomine Pontificis; si
opus est, addito paragrapho, versiculo,
die, et anno v. g. Gregorius XIV. con-
stitutione incipiente *Onus Apostolicae*
1591. 13. Martii, vel Constit. Gregor.
XIV. incip. etc.

31. Q. III. *Quomodo incipientes stu-
dere juri, vel alii ignari, qui proprium
cujusque tituli locum nesciunt, facile
in praxi quamlibet citationem invenire
possint?* R. hoc modo: 1. secundum
mox datam instructionem videatur, an
textus sit ex Decretalibus Gregorianis,
an ex libro sexto, Clementis, aut Extra-
vagantibus. 2. inspiciatur titulus, a qua
littera alphabetica incipiat, et mox quae-
ratur in indice in fine Operis.

32. Q. IV. *Quis modus citandi jus
civile?* R. Institutiones citari allegato *pr.*
hoc est, principio, vel §. et quandoque
versiculo cum titulo, v. g. §. 1. *mandan-
tis In. de mandato*, vel *Instit. de man-
dat. §. 1.* hoc est, in Institutionibus sub
titulo de mandato §. 1. incipiente: *man-
dantis. Pandectae* citantur allegata lege,
titulo et ff. aut D. seu pandectis, aut di-
gestis, v. g. l. 7. §. 4. *sed cum ff. de
pactis*, vel *D. de pacta l. jurisgentium*
§. *sed cum*, hoc est, in pandectis sub

titulo de pactis lege septima incipiente: *jurisgentium* §. quarto incipiente *sed cum*. Codex eodem modo citatur praeterquam quod ponatur majuscula *C.* quae Codicem significat, et quandoque loco legis citatur authentica minusculis inserta, v. g. *l. 12. privilegia pr. C. de sacr. Eccl.* vel *C. de sacr. Eccl. l. 12. pr.* hoc est, in Codice sub titulo de sacr. Ecclesiis lege duodecima incipiente: *privilegia*, in principio, et *auth. cassa C. de sacr. Eccl.* hoc est, authentica incipiente: *cassa* in Codice sub titulo de sacrosanctis Ecclesiis. Authenticum, seu volumen novellarum constitutionum citatur allegata collatione, titulo, et capite; hodie autem brevius allegato numero novellae v. g. *in auth. de nuptiis coll. 4. c. 1. duo igitur*, vel brevius *nov. 22. c. 1.* hoc est, in authentico sub titulo de nuptiis cap. 1. incipiente: *duo igitur*, vel novella 22. c. 1. Libri feudales citantur allegato titulo, vel numero tituli, et capite, et quandoque §. vel versiculo, cum numero libri, v. gr. *lib. 1. F.* vel *FF. tit. 7. c. un.* hoc est, in libro primo feudorum titulo septimo, capite unico de natura feudi. Ceterum ut citationem ex Institutionibus, pandectis, et codice (in aliis enim non est difficultas) facile invenias, consule indices secundum instructionem praecedenti quaestione datam, donec seriem titulorum perspectam habeas.

33. Q. V. *Quis modus discendi jus Canonicum?* licet pro varietate talentorum, et animorum possit esse varius, tamen ut ordinate discatur. R. Sequentia utiliter observari posse; 1. faciendum est systema generale materiarum totius

juris Canon. tum ut generaliter, et quasi in confuso sciatur, quid in quolibet loco tractetur: tum ut excitata memoria promptitudo quilibet facilius in jure rependi acquiratur; tum denique ut a generali, et confusa notitia felicius sit progressus ad specialem, et distinctam scientiam. 2. legendus est aliquis auctor, qui methodo doctrinali, et plana materiam cujuslibet tituli pertractat sine magnis ambagibus, et argumentis coacervatis ad disputandum: tum ut sciatur, quid in puncto juris tenendum sit; tum ne magis utilia per inutilia impediatur. Moderatae tamen disputationes permittuntur, imo suadentur iis, qui sufficienter doctrinalibus sunt imbuti, cum exercitium disputandi ad diligentius legendum, et inquirendum inducat. 3. intellecta doctrina tituli, ad fontem recurrendum est, et singula capitula tituli cum casibus ibi relatis evolvenda, praesertim glossa, vel alio interprete adhibito; uti et specialiter excerptendae erunt illae sententiae, quae instar maximarum capitulis interseri solent v. g. *c. 2. de Const. Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*. Valent enim ad decisionem plurium materiarum. 4. faciendae sunt crebrae reflexiones antea lectorum, et gradatim a titulo ad titulum sine saltu procedendum.

Synopsis Decreti Gratiani.

34. *Prima pars Decreti* dividi potest in quinque principales notas: *in prima* notabis, quod a *dist. 1.* usque ad *24.* agatur de juribus, puta de jure naturali, divino, gentium, civili, constitutionibus

principum, Canonico, consuetudine, Conciliis, Epistolis decretalibus, de ministris, seu exequutoribus Sac. Canonum, praeeminentia, ordinatione, et examine, ac probitate ordinandorum. *In secunda* notabis, quod a *dist. 25. usque ad 50.* agatur de tredecim regulis, seu praeceptis Apostolicis: oportet Episcopum esse sine crimine, unius uxoris virum (ubi multum de continentia Clericorum) non vinolentum, prudentem, in litteris, et negotiis versatum, ornatum honestate interiori, et exteriori, hospitalem, pudicum, doctorem, non percussorem, non litigiosum, non cupidum, domui suae bene praepositum, non neophytum; quae capitula recapitulantur in *dist. 49. et in seq. d. 50.* subditur de lapsu, et reparatione Clericorum. *In tertia* notabis, quod a *dist. 51. usque ad 60.* agatur de irregularibus, et non admittendis ad Ordines, uti sunt curiales, et obligati ad ratiocinia, per saltum promoti, servi, corpore vitiati, bigami, illiterati, publice poenitentes, illegitimi, in aegritudine baptizati, monachi sine consensu proprii Abbatis. *In quarta* notabis, quod a *dist. 60. usque ad 94.* agatur de electione Clericorum ad dignitates, eorum ordinatione, litteris aliisque requisitis ordinandorum, temporibus ordinationum, de vita, et honestate Clericorum. *In quinta* notabis, quod a *dist. 94. usque ad ultimam* agatur de Legatis Apostolicis, delegatis praesulum, principibus laicis, litteris scribendis, et subscribendis, Primatibus, pallio Archiepiscopali: et tandem ne in una Provincia plures sint Metropolitani.

Secunda pars decreti continet graviores causas 36. circa varia delicta, judi-

cia, Episcopos, Clericos, monachos, et ultimo a *causa 27.* circa sponsalia, et matrimonia. In seq. catalogo assignatur materia cujusque causae: prior numerus denotat causam, posterior vero quot quaestiones sint in illa causa.

1	7 de Simonia.
2	8 de Judiciis accus. appell.
3	11 de Spoliatis.
4	6 de Accusator, et testibus.
5	6 de Libello famoso, et Delatore.
6	5 de infamibus.
7	2 de Episcopi viventis successor.
8	5 de Successione Praelatorum.
9	3 de Absolutione a censuris.
10	3 de Regimine Episcopi.
11	3 de Censuris variis.
12	5 de Testament. et bonis cleric.
13	2 de Funeribus, et Exequiis.
14	6 de Foenore, et Usura.
15	8 de Furiosis, et eor. similib.
16	7 de Monachis, decimis.
17	4 de Occisione, maxime Cleric.
18	2 de Abbatibus.
19	3 de Claustis religiosis.
20	4 de Voluntariis religiosis.
21	5 de Commendis clericorum.
22	5 de Juramentis.
23	8 de Pugna, et Bello.
24	3 de Haereticis.
25	2 de Violatione censur. et privil.
26	7 de Sortilegiis.

Matrimonialia.

27	2 de Sponsalib. et castitate.
28	3 de Infidelium nuptiis.
29	2 de Servorum matrim.
30	5 de Infantum matrim.

- 31 3 de Moechae matrim.
 32 8 de Meretricis matrim.
 33 5 de Frigidor. et voto ligator.

Matrim. et in q. 3. tractatus de poenit.

- 34 2 de Dubio circa mortem mariti.
 35 10 de Gradibus consanguin. et affin.
 36 2 de Raptu Virginum.

Materia harum causarum in jure Canon. exprimitur per tritos septem versiculos: *Simon appellat*, etc. in quibus singula vocabula significant materiam singularum causarum.

Tertia pars Decreti habet 5. distinctiones. In I. agitur de consecratione Ecclesiae, altarium etc. et missarum celebratione. In II. de sac. Eucharistia. In III. de Festivitatibus, et jejuniis annuis. In IV. de baptismo. In V. de confirmatione, et abstinencia ab illicitis.

Synopsis Decretalium.

35. Libri Decretalium in genere agunt: 1. de judiciis Ecclesiasticis. 2. de judiciis, seu processu judiciario: et quia ad judicium deduci debent aliquae causae civiles, vel criminales, ideo Liber III. agit de causis civilibus praesertim Clericorum. 4. de causis civilibus laicorum, quae spirituales, seu Ecclesiasticae sunt, uti matrimoniales. 5. de causis criminalibus Clericorum, et Laicorum, in quantum pertinent ad forum Canonicum. Hanc generalem Synopsim Glossa complectitur hoc versiculo:

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

36. *Liber I. Decretalium* pro objecto suo principaliter inter materialia habet judicem, seu personas Ecclesiasticas, et quatuor praecipua complectitur. Principia juris, modos promotionum ad dignitates Ecclesiasticas, ordinationes, et officia Clericorum: tum sequuntur praeparatoria ad judicium, de quo in libro seq. Et quidem a *tit. 1. usque ad 4.* ad imitationem juris civilis traduntur communia principia juris, quae sunt vera fides catholica, constitutiones, rescripta, et consuetudo. 2. a *tit. 5. usque ad 10.* traduntur formae, seu modi, quibus personae Ecclesiasticae promoventur, vel amoveantur, uti sunt postulatio, electio, translatio ab uno Episcopatu ad alterum, renunciatio, provisio superioris supplentis negligentiam inferiorum Praelatorum. 3. a *tit. 11. usque ad 22.* traduntur requisita necessaria ordinationum, et impedimenta, seu irregularitates ordinandorum ex defectu provenientes. 4. a *tit. 23. usque ad 33.* traduntur varia officia Clericorum, ut Archidiaconi, Archipresbyteri etc. 5. a *tit. 34. usque ad fin.* traduntur ea, quae viam praeparant, aut impediunt ad judicium, ut treuga, et pax, pacta, transactiones, postulationes advocatorum, procuraciones, syndicatus, rescissiones metu gestorum, restitutiones in integrum, alienationes rerum propter metum judicii, arbitria.

37. *Liber II. Decretalium* pro objecto principali habet processum judicium. Et quidem a *tit. 1. usque ad 4.* traduntur ea, quae praecedunt principium litis, uti est notitia de judiciis, et foro competente, oblatio libelli cum citatione rei, mutua petitio, seu reconventio acto-

ris. 2. a *tit. 5. usque ad 17.* quae pertinent ad principium iudicii jam actu suscepti, uti est litis contestatio, iuramentum calumniae, dilationes, ordo cognitionum etc. 3. a *tit. 18. usque ad 26.* traduntur ea, quae pertinent ad medium iudicii, seu terminum probatorium, uti sunt ex parte actoris probationes per confessionem rei, testes, instrumenta, praesumptiones, iuramentum, et ex parte rei exceptiones, et praescriptiones. 4. a *tit. 27. usque ad fin.* traduntur ea, quae pertinent ad finem iudicii, uti est sententia, et res iudicata, appellatio verbalis vel realis, confirmatio sententiae utilis, aut inutilis.

38. *Liber III. Decretalium* pro objecto principali habet causas civiles Clericorum. Et quidem a *tit. 1. usque ad 13.* traduntur ea, quae concernunt causas beneficiales, ut Clericorum vita, et honestas, continentia, residentia, praebendae, institutiones, actus qui fiunt Sede vacante, vel plena, alienationes rerum Ecclesiasticarum. 2. a *tit. 14. usque ad 30.* traduntur ea, quae concernunt varios contractus, bona, seu peculium Clericorum, testamenta, successiones ab intestato, sepulturas, parochias, decimas. 3. a *tit. 31. usque ad 37.* traduntur ea, quae concernunt statum, jura, et obligationes Regularium, uti sunt transitus ad Religionem, vota, status, et capellae, seu Ecclesiae monachorum; 4. a *tit. 38. usque ad fin.* traduntur ea, quae concernunt jura, et actus ad Ecclesiam pertinentes, uti sunt jus patronatus, census Ecclesiastici, consecratio Ecclesiarum, celebratio missarum, baptismus, Eucharistia, Reliquiae SS. observatio jejuni-

rum, aedificatio, et immunitas Ecclesiarum; et tandem in ultimo titulo, qui est conformis primo, statuitur, ne Clerici, vel monachi saecularibus negotiis se immisceant.

39. *Liber IV. Decretalium* pro objecto principali habet causas Ecclesiasticas laicorum, seu matrimoniales. Et quidem a *tit. 1. usque ad 16.* traduntur varia impedimenta matrimoniorum, et a *tit. 17. usque ad fin.* traduntur effectus, et dissolutio matrimonii, uti est legitimitas, et legitimatio filiorum, divortia, dotis restitutio: et tandem agitur de secundis nuptiis.

40. *Liber V. Decretalium* pro objecto principali habet causas criminales Ecclesiasticas, licet multae sint mixti fori. Et quidem in *titul. 1. et 2.* proemittuntur ea, quae iudicium criminale praecedunt, ut accusationes, inquisitiones, denunciationes, calumniae. His praemissis a *tit. 3. usque ad 9.* agitur de criminibus adversantibus Religioni, et Fidei catholicae, uti sunt simonia, iudaismus, paganismus, haeresis, schisma, ordinatio a schismaticis, apostasia, et reiteratio baptismi. 2. a *tit. 10. usque ad 23.* agitur de delictis potissimum iustitiae adversantibus, quibus nocetur proximo in vita, fortunis et fama, uti sunt homicidia, torneamenta, duella, ejaculatio sagittarum, adulteria, rapina, furtum, usura, crimen falsi, sortilegia, collusio, delicta puerorum. 3. a *tit. 24. usque ad 33.* potissimum agitur de propriis delictis Clericorum, uti sunt venatio, percussio, maledicentia, ministratio Clerici excommunicati, depositi, interdicti, non ordinati, promotio per saltum, furtiva ordinum susceptio, exces-

sus Praelatorum, et subditorum, novi operis attentatio, excessus in privilegiis, 4. a tit. 34. usque ad finem agitur de purgatione Canon. et vulgari, injuriis, poenis, poenitentiis, censuriis, quae ad delicta consequuntur. Tandem adduntur duo tituli de verborum significatione, et regulis juris.

De Abbreviationibus.

41. Scriptores in jure passim utuntur vocibus, et rubricis abbreviatis. v. g. *pr.* principio *d. l. d. t.* dicta lege, dicto titulo *h. t.* hoc titulo *l. f.* lege finali. *arg.* argumento, vel per argumentum legis, aut capitis *a s. e.* a sensu contrario *b. f. m. f.* bona fide, mala fide. Consona in fide duplicata significat pluralem, v. g. *de Temp. Ord.* de temporibus ordinationum.

L. XII. Tabb. Lex. 12. tabularum. *in citt. ll. capp.* in citatis legibus, capitibus etc. Rubricae abbreviatæ scribuntur per initiales litteras, adeoque pro his consue indidem alphabeticum titulorum; v. g. *A. R. D.* acquirendo rerum dominio *D. R.* divisione rerum, rebus dubiis *J. C.* jure codicillorum *J. et J.* justitia, et jure *J. et F. I.* juris, et facti ignorantia *J. N. G. et C.* jure naturali, gentium, et civili, *LL.* legibus *N. O. N.* novi operis nunciatione, *O. et A.* obligationibus, et actionibus. *R. C.* rebus creditis. *S. P. R. S. P. U.* servitutibus praediorum rusticorum, urbanorum *V. J. E.* veteri jure enucleando. *V. O.* verborum obligationibus. *V. S.* verborum significatione. *R. J.* regulis juris, *R. V.* rei vindicatione etc.

LIBER PRIMUS

DECRETALIUM GREGORII IX.

Cum materialia objecta juris sint tria: personae, res, et actiones §. fin. In. de J. N. G. et C. personae autem principem locum teneant, merito compilator Decretalium ad imitationem juris civilis, praesertim codicis, praemissis principiis juris, incepit a personis Ecclesiasticis examinando illarum promotionem ad dignitates, ordinationem, et varia officia, cujus etiam ordinem hic sequemur.

TITULUS PRIMUS.

De summa Trinitate, et Fide catholica.

Agitur de hac materia etiam in *Scripto, et Clem. eod. tit.* Item in Decreto *d. 22. per tot. d. 23. cap. 2. et cap. Maschat. T. II. P. I.*

fin. de consecr. d. 3. et cap. pen. et ult. de consecr. d. 5. In Trident. Sess. 3. de Symb. Sess. 24. c. 1. et 12. Sess. 25. cap. 2. de prof. fidei, et in Codice lib. 1. tit. 1.

Nota praesentis rubricae duas esse partes, quarum prior agit de mysterio

SS. Trinitatis, posterior de Fide Catholica, non formaliter pro habitu, vel actu, quo assentimur revelatis: ob auctoritatem DEI, sed objective sumpta pro collectione praecipuorum articulorum Fidei.

1. Q. I. *Quid tradatur in hoc tit. R.*

1. doctrina catholica de DEO uno in essentia, et trino in personis: de creatione mundi ex nihilo, qua DEUS condidit creaturam Angelicam, mundanam, seu corporalem, et humanam ex spiritu, et corpore constitutam; de mysteriis Filii Dei incarnati, universali resurrectione, ultimo iudicio, aeterna punitione malorum, et praemio bonorum. Item de una universali Ecclesia, Sacrificio Missae, ejus ministro Sacerdote, baptismo parvulorum, et adultorum, Sacramento poenitentiae, de aeterna beatitudine non tantum virginum, et continentium, sed etiam conjugatorum per rectam fidem, et operationem bonam Deo placentium. Quae omnia fusius vide in textu *cap. 1. Firmiter. h. t.* Ex his in *c. 2. eodem* damnatur error, et libellus Joachimi Abbatidis Florentis, qui impugnans Petrum Lombardum magistrum sententiarum, asseruit in Patre, Filio, et Spiritu Sancto tres dari essentias realiter distinctas; dici vero unam tantum moraliter unitate conjunctionis, et conformitatis. Ejus tamen persona non damnatur, cum omnia scripta sua iudicio S. Sedis submiserit. Item in fine damnatur perversissimum dogma impii Almarici natione Galli, patria carnotensis, quod in textu non exprimitur, sed ab aliis refertur, quod scilicet Dei Patris gubernium non extendat se ultra legem Mosaycam, Filii ultra novum testamentum, cujus jam suo tempore fi-

nis esset, nunc vero tempus sit Spiritus Sancti, cujus gratia omnis homo, licet plurima peccata committat, salvatur sine suo actu. Item quod verum Corpus Christi non sit magis sub Eucharistia, quam in alia qualibet re etc. quam doctrinam non tam haereticam, quam insanam censuerunt Patres in Conc. Lateran. sub Innoc. III. *an. 1215.* celebrato. Solet autem hoc Concilium in jur. Canon. dici *Generale* sine addito, non antonomastice, quia non videtur praefendum primis Conciliis generalibus, sed synecdochice, et appropriative.

2. R. 2. Traditur in *c. un. fidei. h. t. in 6.* contra errorem Graecorum, Spiritum S. procedere a Patre, et Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio, seu uno spiratore, non duabus spirationibus, sed una spiratione. Quod definitum est in Conc. generali Lugdunensi II. sub Gregor. X. *an. 1274.* Denique in Concilio Vienn. sub Clem. V. *an. 1311.* definitum est, Filium DEI verum corpus humanum ex Maria Virgine assumpsisse, in eo passum, et jam mortuum lancea perforatum: reprobatur ibidem doctrina tamquam haeretica eorum, qui dicunt animam rationalem non esse *vere*, ac *per se* humani corporis formam: ultimo definitur confitendum esse unum baptisma, et approbatur sententia illorum theologorum, qui docent *tam parvulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, et virtutes.* Clem. unic. *hoc tit.*

3. Q. II. *Qua potestate Imperatores tulerint constitutiones de SS. Trinitate, et Fide catholica, uti sunt illae, quae*

in Cod. tit. 1. referuntur? R. Imperatores non condidisse has constitutiones auctoritate principali, cum res fidei excedant potestatem politicam; sed hortatu Episcoporum, et Pontificum, tanquam exequutores, et defensores sac. Canonum contra violentiam haereticorum: ad quorum pertinaciam frangendam plerumque non sufficit sola potestas Ecclesiastica, nisi adjuvetur per potestatem saecularem Principum catholicorum, tanquam advocatorum, et defensorum Ecclesiae.

4. Q. III. *Qui specialiter obligati sint ad externam professionem Fidei catholicae?* Certum est quemlibet fidelem ad eam obligari jure naturali, et divino, dum illam exigit honor DEI, aut religionis, et Ecclesiae catholicae, aut salus proximi. *Matth. 10. v. 32. qui confitebitur me* etc. Jam R. 1. jure humano *Conc. Trid. sess. 25. c. 2.* tenentur ad illam promoti in Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, et Episcopos in prima synodo provinciali: alioquin a communione illius, qui fidem istam profiteri noluerit, ceteri Episcopi, admonito Rom. Pontifice, abstinere debent. Hoc praeceptum renovavit Gregor. XIV. *Constit. Onus Apostolicae 13. Martii 1591.* Hodie professio fidei, et juramentum obedientiae solet ab Episcopis praestari coram Papa, vel ejus delegato. 2. Tenentur ad illam provisi de beneficio curato, vel Canonicatu, aut dignitate Ecclesiae cathedralis, illi coram Episcopo, aut ejus Vicario; isti coram Episcopo, vel Vicario, et capitulo Trident. *Sess. 24. c. 12. de reform.* ubi subditur: *alioquin praedicti omnes provisi fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur;* ex

quibus verbis communior sententia contra Sanch. et Barbos. *de Off. Episc. alleg. 61. n. 28.* colligit, quod Canonici isti, et curati culpabiliter omittentes professionem fidei intra bimestre, eo elapso, fructus perceptos in conscientia teneantur restituere etiam ante sententiam judicis: nam dispositio Trident. non est proprie poenalis, sed conditionalis, concedens fructus sub conditione emissae professionis; ergo si haec conditio deficiat, fructus percipiuntur tanquam alieni: alienum autem restitui debet ante sententiam. Quia vero dispositio ista odiosa est *arg. reg. odia in 6.* non debet extendi ad Canonicos non curatos Ecclesiae collegiatae, nec ad provisos de cappellania, vel portione in Ecclesia cathedrali, nec ad distributiones quotidianas, cum nomine *fructuum* in materia odiosa veniant soli fructus grossi. 3. Ad professionem fidei tenentur Praelati regulares ex *Constit. Pii IV. Injunctum 1564. idib. Nov.* quae tamen non ubique est usu recepta. Item promovendi in magistros, doctores, et artium liberalium professores, sive Clerici sint, sive laici ex *Constit. Pii V. Sacrosancta*, sed neque haec ubique recepta est.

Ad Fidei professionem tenentur etiam Deputati ad beneficia curata Ordinis S. Joan. Hierosolymit. ex decr. Cong. Conc. 14. Jan. 1708. relat. in Thesauro resolut. ejusdem Cong. ab anno 1739. ad 1740.

Sede Episcopali vacante, facienda est a Canonicis, et dignitatibus cathedralis nedum coram capitulo, sed etiam coram Vicario capitulari, DD. relata a Reiffenst. lib. I. Decretal. tit. §. 8. n. 568.

Omittentes, vel debito modo eam non emittentes, licet non faciant fructus suos, lucrantur tamen distributiones pro horis, quibus intersunt ex decr. 9. Febr. 1726. in Cathacen. relat. in dicto thesaur.

Nota, quod condonatio fructuum male perceptorum ob huiusmodi omissionem fieri nequit ab Ordinario, sed a Sede Apostolica, quae eos condonare solet, si omissa fuerit, vel male emissa bona fide, injuncta aliqua eleemosyna arbitrio Episcopi, vel confessarii juxta plura exempla relata in fol. ejusdem Cong. 17. Aprilis 1728. in Toletana, cum onere eamd. emittendi, vel repetendi, si male emissa fuerit, coram capitulo, et Episcopo juxta decreta relat. 6. Decemb. 1738. in Capuana professionis Fidei. Ita tenentur eam repetere provisi Romae, qui ex Indulto Congr. Conc. illam emisero coram urbis Vicario, quando ob locorum distantiam coram Episcopo, et capitulo intra duos menses a die possessionis emittere non poterant, ut de praxi testatur Bened. XIV. in Instit. Ecclesiast. Instit. 6.

Parochi vero, si eandem emisero Romae coram Datario, neque amittunt fructus, neque coram Episcopo tenentur illam repetere ex Decr. Cong. Conc. 26. Maj 1759. in Tolentina ad dub. 4. relat. in fol. ejusdem diei in citat. Thesaur. pag. 162.

Cum Tridentinum non decernat cui sint applicandi fructus ob omissionem professionis Fidei, Garzias de benef. part. 3. cap. 3. num. 41. et 42. dicit applicandos esse fabricae Ecclesiae, vel alio loco pio in habentibus fructus

distinctos, et separatos a massa capitulari; in habentibus vero eosdem fructus in massa communi, distribuendos esse inter ceteros Canonicos.

Corrigendi sunt DD. asserentes fieri posse per procuratorem, attentis plurib. contrariis Decr. relat. in d. Cathac. et Tolet.

Omissa vel ob ignorantiam, vel ob imprudentiam, non excusat saltem in foro exteriori, Navar. lib. 2. consil. 7. num. 2. neque excusat contraria consuetudo respectu provisorum a Sede Apostolica, Benedict. XIV. Instit. 30. §§. Nos quidem et Quod si parochus. Illam omittens non juvatur regula 36. Cancellariae de triennali; cum enim haec constituta sit non ad obviandum haeresibus, ut onus professionis Fidei, sed ad convalidandum titulum, possessionem, ceteraque beneficii jura, quibus provisos minime privatur per dictam omissionem, ut ex Decreto Congreg. Conc. 2. Sept. 1591. relat. a Gallemart. in declarat. ad Trident. c. 12. sess. 24. de refor. num. 7. non extendenda est ad convalidandum dominium fructuum, quos Trident. ob ejusmodi omissionem declaravit restitutioni obnoxios, ut in cit. cap. Navar. cons. 7. num. 1. et DD. relat. a Ferraris prompta biblioth. verbo-Canonicus-art. 4. num. 27. et seqq.

Licet ex Trid. citat. Constit. Pii IV. et ex decr. Cong. Conc. in dicta Cathacen. non teneantur ad hanc professionem Canonici collegiatarum, aliique beneficia, etiam simplicia obtinentes; tenentur tamen vigore legum in omnibus fere dioecesibus statutarum. Sic in

locis, quos complectitur Concilium Romanum celebratum a Benedicto XIII. ann. 1725. ad eam tenentur sequentes sub poenis in dicta Pii IV. Const. latis, aliisque Episcoporum arbitrio statuendis.

I. Episcopi, alique de clero recens Ecclesiasticis de beneficiis provisi, aut sacris Ordinibus initiati in dioecesana synodo primo celebranda. II. Dignitates, et Canonatus obtinentes post adeptam possessionem, tum in manibus Episcopi, vel ejus Vicarii generalis, tum in capitulo infra bimestre. III. Beneficia cum animarum cura habentes, post ipsorum possessionem, infra idem tempus, in manibus tantummodo Episcopi, vel Vicarii Generalis, prout et in alterutris manibus. IV. Quicumque alia beneficia simplicia obtinentes. V. Item novus Vicarius Generalis: Vicarii foranei: procuratores, et promotores fisci Episcopalis, cancellarii, ceterique ministri ejusdem curiae. VI. Novi concionatores, etiam Regulares. VII. Novi confessarii, etiam monialium. VIII. Docentes publice, vel privatim theologiam, philosophiam, jus Canonicum, aut civile, vel inferiores quaslibet disciplinas, etiam grammaticam. IX. Ac tandem medicinam, et chirurgiam exercentes.

TITULUS II.

De Constitutionibus.

De hac materia agitur in Sexto eod. tit. In Decreto a d. 1. usque ad dist. 22. fere per tot. et d. 29. 38. 96. In Trid.

Sess. 25. cap. 18. de reform. In Instit. lib. 1. tit. 1. 2. In Pandectis lib. 1. tit. 1. 2. 3. 4. In Codice tit. 14. usque ad 18. et Nov. 66.

Not. 1. quod Constitutio stricte accepta significet jus a summo principe politico, vel Ecclesiastico conditum arg. tit. ff. de Const. Princ. Hic autem late accipitur pro quocumque jure scripto etiam statutorio cap. 6. 7. h. t. ubi statutum capituli, et laicorum dicitur constitutio. Similiter Lex in jure Romano stricte accipitur pro illo jure, quod a suprema potestate democratia totius populi latum est §. 4. In de J. N. G. et C. l. 1. 2. ff. de LL. et quia populus potestatem suam transtulit in principem l. 1. ff. de Const. Princ. ideo constitutiones principum dicuntur Leges, et qui eas explicant, Legistae. Hic autem Lex accipietur late pro quocumque jure scripto, sive communi, sive particulari, et cum nomen hoc Lex brevius sit, a potiori illo utemur.

Nota 2. Legis Ecclesiasticae varia esse nomina potius, quam species: nam 1. Canon est constitutio edita a Concilio, quae si fidem concernat, vocatur dogma. 2. Epistola, seu rescriptum est constitutio, quam edit Papa, aut Princeps ad subditorum consultationem, interpretando jus, et volendo responsum suum instar juris haberi l. 4. et l. 12. §. 1. C. de LL. qualia rescripta plurima sunt in jure Canon. et Codice. Decretum est sententia a Principe lata, quam ipse jubet pro lege communi observari l. 12. pr. C. de LL. Edictum est, quod Princeps motu proprio ad utilitatem, et honestatem subditorum statuit l. 1. §. 2.

ff. de Const. Prin. et quidem si nullam poenam contineat, dicitur *Interdictum*, non pro censura, sed pro constitutione supponens; si vero transgressoribus poenam statuit, dicitur *Sanctio*. *Mandatum* est, quod Papa suis Legatis, vel Princeps praesidibus dat ad gubernandam suam provinciam *cap. 2. 4. de off. leg.* Sed haec nomina saepe in jure permiscuntur: sic enim in Trident. statuta mores concernentia vocantur *Decreta reformationis* etc. His praejactis, hic examinabuntur. 1. natura, et divisio legis. 2. causae, et effectus. 3. obligatio legis poenalis, et irritantis, fundatae in praesumptione, et fictione juris; et tandem mutatio, ac interpretatio legum.

§. I.

De natura, et divisione legis.

3. Q. I. *Quid sit lex?* R. Lex late sumpta est Commune praeceptum, seu ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet promulgata. S. D. 1. 2. q. 90. a. 4. et communis conformiter l. 1. 2. ff. de LL. nam per legem non aliud intelligimus quam certam, et stabilem regulam, qua auctoritative regatur communitas in ordine ad suum proprium bonum, ut ait Isidor. c. 2. d. 4. *lex nullo privato commodo, sed pro communi utilitate civium conscripta*. Ex his patet differentia inter *legem*, et *praeceptum* specificè sumptum: nam lex debet esse 1. *publica*, et *communis*, quia a publica potestate fertur pro toto populo. 2. *perpetua* non positive, quasi semper deberet

durare, sed negative, quia morte legislatoris non extinguitur, sed semper durat, nisi revocetur, vel contraria consuetudine tollatur l. 27. *Cod. de testam.* ibi: *quod non mutatur, quare stare prohibetur?* 3. *restricta* ad certum territorium principis, extra quod non obligat, cum extra territorium *jus dicenti non pareatur impune c. fin. h. t. in 6. l. fin. ff. de jurisd.* E contra praeceptum de se est *privatum*, et uni dari potest etiam a patrefamilias, vel domino *temporali*, cum morte praecipientis extinguatur, juxta illud: *mandatum morte mandantis intercidit ex l. 57. ff. Mandati* et porrigitur extra territorium, quia sequitur personam, ubicumque sit.

Obje. 1. Leges militares, pupillares, et privilegia Clericorum, Religiosorum etc. feruntur in bonum particulare harum personarum, uti et lex correctionis fraternae in bonum fratris. 2. In jure mentio fit legum privatarum, ut *reg. 85. in 6. can. duae sunt 19. q. 2. c. 16. de sponsal.* 3. Populus ferre potest leges *arg. l. 1. 2. ff. de LL.* sed in populo non est potestas publica, bene vero in Principe, ergo lex necessario non fertur a potestate publica.

R. Ad 1. Privilegia, quae dicuntur *leges personales l. 1. in fin. ff. de Constit. Princ.* licet ordinarie non obligent privilegiatos, obligant tamen caeteros de communitate, ne privilegiatum impediunt in usu sui privilegii; et ultimate tendunt in bonum commune, quia Reipubl. interest quibusdam personis ob speciales rationes certa privilegia concedere. Ad 2. Leges istae sunt improprie tales; ut conventio contrahentium, votum, propositio

tum etc. *Ad 3.* Dist. maj. populus in democratia, dum potestas summa est penes populum con. maj. in monarchia, neg. maj.

4. Q. II. *Quae sint requisita substantialia legis?* R. 1. *Ex parte legislatoris* est potestas jurisdictionis, et voluntas obligandi. 2. *Ex parte materiae*, ut sit honesta, justa, et possibilis. 3. *Ex parte ipsius legis*, ut sit secundum patriae consuetudinem, cum non omnis lex in omni terra ferri possit, sed alio jure exigat regi populus iste, alio ille: item ut sit loco, temporique conveniens, necessaria, utilis, et manifesta tum quoad sensum, ne quid per obscuritatem captionem contineat, tum quoad promulgationem, ut toti communitati innotescat, atque in ejus commodum cedat *canon.* 2. *erit d.* 4. Si quid horum desit, etiam lex deficit, et ideo multae constitutiones politicae, et Ecclesiasticae in certis locis non obligant, quia respectu horum locorum non sunt instructae dictis requisitis.

5. Q. III. *Quotuplex sit virtus, seu vis legis?* R. duplex: *directiva*, quia lex est regula actuum humanorum, et *coactiva*, quia adigit subditos ad sui observantiam, et transgressores punit. *can.* 2. *d.* 3. et *c.* 1. *d.* 4. Virtutis autem legalis actus sunt quatuor *imperare, vetare, permittere, punire* l. 7. ff. de LL. nam ad virtutem *directivam* pertinet imperare actus bonos, vetare malos, permittere indifferentes, vel minus malos ad evitandum magis malos; ad *coactivam* vero pertinet punire delicta contra legem commissa. *Dices*, legis etiam est praemiare bonos *can.* 4. *d.* 3. l. 1. §. 1. ff. de J. et J. item inhabilitare, ir-

ritare, rescindere transferre dominia etc. ergo plures sunt actus legis. R. praemiare transeunter est etiam privatorum: si vero praemium sit legale per modum juris singularis (uti sunt multa privilegia Regularium, quae Sedes Apostolica erga operarios suos liberalissima eis concessit ob labores in Ecclesia praestitos) reducuntur ad legem praecipientem, vel prohibentem, uti et ceteri actus relati.

6. Q. IV. *Quomodo lex dividatur?* R. I. In *aeternam, naturalem, et positivam*. *Aeterna* est ordinatio divinae sapientiae creaturas dirigentis in bonum commune universi, quod est gloria DEI. *Naturalis* active sumpta ex parte legislatoris est ipsa lex aeterna DEI; sumpta vero passive ex parte creaturae, est lumen rationis dictans bonum facere, et malum declinare, cujus quaedam umbra est in creaturis irrationalibus juxta illud l. 1. §. 3. ff. de J. et J. *jus naturale est, quod natura omnia animalia docuit*. *Positiva* ex eo dicta, quia aliquid ponit, seu superaddit legi naturali, est ordinatio, quae ex placito voluntatis aliquid constituit, quod ex se non est intrinsece bonum, vel malum. 2. *Positiva* alia est *divina* veteris, et novi testamenti, quae posita est a Deo; alia *humana*, quae a legislatore humano constituitur. De lege Angelica nihil hic inquirendum. 3. Lex humana est triplex: *gentium*, quae inter integras gentes constituta est, et haec potius ad jus consuetudinarium referenda est, cum ortum habeat ex tacito consensu gentium. *Civilis*, seu *politica*, quae fertur a potestate laica, populi, vel optimatum, vel principis. *Canonica*, seu *Ecclesiastica*, quae fertur a potestate spiri-

tuali Papae, aut Praelatorum Ecclesiae. 4. Lex alia est *affirmativa*, qua praecipitur actus fieri; alia *negativa*, qua prohibetur actus fieri, quibuscumque verbis efferantur. 5. Lex dividitur in *favorabilem*, et *odiosam*: *favorabilis* primario fertur in favorem, seu commodum alicujus, licet secundario, et in consequentiam aliquod incommodum alteri adferat, uti SCtum Vellejan. leges pupillares, exemptiones Regularium etc. *odiosa* primario fertur in odium, seu detestationem alicujus; ut SCtum Macedonianum in detestationem foeneratorum; item leges contra haereticos, usurarios, simoniacos etc. Hic tamen observa, quod ex usu juris, et DD. privilegia contra jus commune, vel jus tertii concessa dicantur odiosa, non quod in odium, et detestationem tertii lata sint, sed quod continendo favorem unius, juri alterius derogent; ob quod etiam strictam habent interpretationem, ut privilegium percipiendi decimas in alterius parochia etc. Denique lex dividitur in *poenalem*, *irritantem*, *fundatam in praesumptione*, vel *fictione juris*, de quibus infra. Ceterum tractationem de jure naturali, et divino remittimus ad theologos, et videri potest S. D. 1. 2. q. 91. et seqq. ubi materiam istam solide tractat, praesertim explicando legem veterem circa praecepta moralia, caeremonialia, et judicialia, et novam legem Evangelicam, ubi dignissimus est lectu. Item Civilistae fuse tractant de jure naturali, et gentium, et civili ad tit. *Inst. de J. N. G. et C.* Nobis potissimum sermo in seqq. erit de lege Ecclesiastica; quamvis plurima accomodari possint legi civili.

§. II.

De causis, et effectu legis.

7. Q. I. *Quis possit condere leges Ecclesiasticas?* R. 1. *Papa* vel solus, vel cum concilio generali pro tota Ecclesia *dist. 19. per tot. ubi can. 2.* dicitur: *sic omnes Apostolicae Sedis sanctiones accipiendae sunt, tanquam ipsius divi Petri voce firmatae sint*; nam Papa etiam solus assumptus est in plenitudinem potestatis Ecclesiasticae *c. 4. de auct. pallii.* 2. Concilia nationalia pro toto Regno seu natione, provincialia pro provincia *dist. 18. per tot.* Episcopus vero sive solus, sive in Concilio dioecesano leges fert tantum pro sua dioecesi; similiter Patriarchae, et Archiepiscopi extra Concilium nationale, vel provinciale non possunt leges ferre, nisi pro sua propria dioecesi, quia in subditos alienae dioecesis, quibusdam articulis exceptis, nullam potestatem habent. *c. 11. de off. ordin.* 3. Legati Apostolici in provincia suae legationis *c. fin. de offic. legat.* nam ibi jurisdictionem ordinariam habent. 4. Collegium Cardinalium Sede Papali vacante, non potest condere leges pro tota Ecclesia. Ita Gregor. X. in Conc. Lugdun. relato in *cap. 3. de elect. in 6.* ibi *iisdem quoque Card.* quam constit. confirmavit Clem. V. in Conc. Vien. relato *Clem. 2. eod.* ex qua ratio desumitur, quia potestas Papalis non transit in collegium Cardinalium: siquidem nec Christus summam potestatem dedit Ecclesiae seorsim a Petro, sed Petro super totam Ecclesiam: nec novus Papa pote-

statem accipit a Cardinalibus electoribus, sicut accipit Rex a populo; sed immediate a Christo *Joan. 21. pasce oves meas*, ergo defectu summae potestatis d. collegium non potest leges ferre pro tota Ecclesia, sed tantum aliqua dispo- nere pro instantibus necessitatibus *cit. c. 3. in 6.* Nec absurdum est, quod Ecclesia illo tempore sit sine capite visibili, quia neque id absurdum fuit Christo per triduum mortuo. At Cardinales in Ecclesiis suorum titularum possunt leges condere, quia ex privilegio habentur in illis pro Ordinariis. 5. *Capitulum cathedrale* Sede vacante potest ferre leges pro tota dioecesi, quia mortuo Episcopo, ex juris dispositione jurisdictio necessaria transit in capitulum *c. 14. de M. et O. c. 1. eod. in 6. et c. 3. de suppl. negl. in 6.* nam Papa ob causam necessitatis, et utilitatis hanc jurisdictionem concedere potuit capitulo, licet totam dignitatem, et jurisdictionem Papalem non possit transferre in Collegium Cardinalium. At Sede plena Canonici non possunt condere nisi aliqua statuta, quibus tantum ipsi soli obligentur citra praejudicium Episcopi, et Ecclesiae *c. 6. h. t. et arg. cap. 9. de consuet. a sens. contr. 6.* Praelati inferiores, et Regulares, quibus jurisdictio competit, leges condere possunt, quantum eis a jure, et propria regula permittitur.

8. Q. II. *An Papa, et principes Ecclesiastici condere possint leges civiles pro suis territoriis?* R. affirmative per *extrav. 1. de Ma. et O. inter com.* nam potestas spiritualis, utpote superior, non excludit politicam, utpote inferiorem, sed potius eam perficit. At extra territorium *Maschat. T. II. P. I.*

sibi subjectum Papa non potest leges civiles ferre, *c. 13. de judic.* nisi per accidens, ita exigente bono spirituali.

9. Q. III. *An Praelati Papa inferiores condere possint leges contrarias juri communi Pontificio?* R. negative ex *can. 7. institutionis 25. q. 2. et c. 9. de M. et O.* ibi: *dummodo in ipsa Synodo non ducas aliquid statuendum, quod Canonicis obviet institutis*: nam Papa est ordinarius Ordinariorum, et pastor universalis, cujus jus debet esse regula aliorum jurium Ecclesiasticorum; ergo sicut inferior non potest ligare superiorem, ita nec solvere legem ipsius. Nec obstat, quod Principes Imperii condant jura contraria juri communi civili: territorio non recognoscunt superiorem, nam isti in suo cujus jurisdictio immediate terminetur ad eorum subditos: secus est in Papa, et Praelatis inferioribus.

10. Q. IV. *Quae sit materia, seu ob- jectum legis Ecclesiasticae?* R. 1. Ob- jectum legis *praecipientis* per se est actus bonus ut faciendus, *vetantis* actus malus, ut omittendus, *permittentis* actus ex se indifferens, vel permissio minoris mali ad evitandum majus malum, quae permissio respectu Legislatoris est bona, cum non sit approbativa mali, sed tantum poenae dissimulativa. Praeterea actus ex se indifferentes, si necessarii, vel utiles sint ad bonum commune possunt esse materia legis *praecipientis*; vel e contra si obstant bono communi, materia legis *vetantis*, quia in talibus circumstantiis desinunt esse indifferentes.

11. Q. V. *An actus mere internus possit esse materia legis Ecclesiasticae?* Affirmat Gloss. in *Clem. 1. de haeret.*

Carden. et alii, negat S. D. 1. 2. q. 94. ar. 4. et q. 100. a 9. cum plurimis TT. et Can. cum quibus R. negative. arg. c. 34. *Tua nos de simon.* ibi: *nobis datum est de manifestis tantummodo judicare*, ergo et leges ferre, cum potestas judicativa descendat ex legislativa, et *Can. 14. de poenit. d. 1. cogitationis poenam nemo patitur*; ergo sicut potestas humana non potest punire actum mere internum, ita nec potest illum praecipere vel prohibere, cum de ratione legis non tantum sit vis directiva, sed etiam coactiva arg. *Can. 1. d. 4.* Ratio est, quia licet Deus absolute potuerit dare Ecclesiae potestatem in actus internos, reservando sibi iudicium, et punitionem, de facto tamen eam datam non constat: tum quia cum solus Deus sit scrutator cordium, sufficit ejus lex naturalis, et divina positiva ad dirigendos actus internos: tum quia conveniens est Ecclesiam sensibilem gubernari legibus sensibilibus, seu circa materiam externam latis; tum quia actus mere interni nec prosunt, nec obsunt bono communi spirituali in externo gubernio relucenti; tum quia hactenus nullum simile praeceptum, nec ab Apostolis, nec a Conciliis, nec a SS. Pontificibus promulgatum est.

Obj. adversarii 1. generalem potestatem Papae ligandi, et solvendi. 2. decreta fidei in Conciliis edita, ut Trid. sess. 13. de *Euchar.* ibi: *credere* propos. n. 10. 11. etc. ab Innoc. XI. damnatas. 3. Trid. sess. 14. cap. 4. de contritione, et *can. 3. ibid.* propos. n. 25. ab Innoc. XI. damnatam. 4. *Clement. 1. de Haeretic.* ibi: *quod si odii*, et *Clem. 1. §. quia vero, de statu Monach.* Const.

Bened. XIII. *Ex quo* §. 6. ibi: *animo praemeditato*, ubi ab asylo excluditur committens homicidium animo praemeditato: 5. *Can. 8. d. 30.* et Concil. Constan. Trident. et alia anathematizantia omnes sentientes contrarium dogmatibus ab Ecclesia definitis: talis autem sensus, seu iudicium est internum. 6. Papa reservat, et dissolvit vota interna *Extrav. 5. de Poenit. et rem. c. 2. et 5. de voto* etc.

R. ad 1. generalitas potestatis legislativae restringenda est ad actus externos: nam sicut Papa actus mere internos solvere nequit per iudicium, ita nec eos ligare potest per legem. Ad 2. Papa, et Ecclesia declarat, quando, et quo modo jus naturale, et divinum circa fidem obliget in conscientia, non vero lege humana praecipit actus internos fidei, spei etc. Ad 3. actus externus v. g. confessionis, communionis, orationis directe praecipitur, indirecte vero actus internus tanquam necessarius ad positionem exterioris. Ad 4. lex est circa actum, vel omissionem exterioriorem, ut fit ex pravo fine, seu intentione; ut si Inquisitores ex amore, vel odio non procedant, si monachi accedant Curias Principum animo nocendi suis Praelatis etc. Ad 5. sensum interiorem catholicum exigit jus naturale, et divinum, anathema vero Ecclesiae infligitur, si haeresis prorumpat in actum exterioriorem, etiam occultum. Ad 6. nec reservare, nec dissolvere vota interna, est praecipere actum mere internum: nam reservatio est restrictio jurisdictionis externae, dissolutio vero voti est ablatio obligationis a voluntate voventis inductae.

12. Q. VI. *An actus praeteritus sit materia legis?* R. non est materia legis praecipientis, vel prohibentis, vel punientis regulariter loquendo. Ita *c. 2. et fin. h. t. ex l. 7. C. de LL. ibi: leges, et constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta praeterita revocari, nisi nominatim, et de praeterito tempore, et adhuc pendentibus negotiis cautum sit*: nam legis est dirigere, sed facta praeterita amplius dirigere non possunt. R. 2. Actus praeteritus sicut potest esse objectum sententiae judicialis rescindentis, ita quoque legis irritantis, modo irritatio praeteritorum in lege exprimatur. *c. 6. 7. 10. 12. h. t. c. 8. 9. 10. de Rescr. Trid. sess. 7. c. 2. 3. 6. 9. de reform. sess. 24. c. 4. etc.* Similiter actus praeteritus potest esse objectum legis interpretativae, quae declarat jus antea existens, sive naturale, sive positivum, quo sensu explicantur *c. 40. ut lex 27. q. 1. c. fin. de Spons. duor. c. 40. ut de simon. c. 5. de usur. ubi declaratur jus naturale de usuris; excommunicatio vero tangit eos, qui de praesenti usuras retinent, et restituere nolunt*. R. 3. Personis antea institutis lex praescribere potest novam formam, et conditionem, puta circa actus futuros. *Clem. 2. de aetat. et qualit. praefic. Trident. Sess. 22. c. 4. de refor. Sess. 25. cap. 21. de Regg. etc.* R. 4. Princeps delicta praeterita, quibus determinata poena non fuit annexa, arbitraria poena punire potest, et hanc in posterum pro ordinaria statuere, quo sensu explicantur *Can. 3. 7. caus. 35. q. 9. et c. 39. et fin. de Rescr. alioquin prae-*

teritis delictis infligenda est poena prioribus legibus statuta *arg. c. 2. h. t.*

13. Q. VII. *Quae requirantur ad formam extrinsecam legis?* R. sequentes solemnitates, ex quibus colligatur legislatoris imperium, seu forma intrinseca legis. Et 1. requiruntur verba obligationem significantia, ut *praecipimus, prohibemus, nullus praesumat etc.* verba dubia, ut *ordinamus, sancimus, cavete, non fiat*, et similia, nisi aliud ex subiecta materia colligatur, non tam imperium, quam consilium, seu decentiam significare praesumuntur. 2. requiritur promulgatio publica toti communitati facta, ita ut lex ex parte sui non sit obligatoria citius, nisi ut promulgata *canon. 3. d. 4. ibi: leges instituuntur, cum promulgantur*: nam lex, seu praeceptum commune, ex natura sua exigit legi coram populo *l. 1. 2. ff. de LL. ut non insinuatione privata, sed auctoritative denunciatur, et intelligatur ab omnibus l. 3. 9. C. LL. ergo promulgatio activa requiritur ad substantiam legis, non tamen scriptura can. 7. institutionis 25. q. 2. ibi: sive quae scripto decrevimus, sive quae in nostra praesentia videntur esse disposita*. Unde ordinatio in consistorio legislatoris facta, et praelecta, antequam publica promulgatione compleatur, non est obligatoria, nec actu lex, sed solum aptitudine: quo sensu procedit brocardicon: *prius leges instituuntur* (hoc est concipiuntur) *quam promulgantur*.

14. 3. Ut lex Pontificia obliget, sufficit eam Romae fuisse sufficienter, et publice promulgatam. Ita hodie com.

sententia ex stylo Curiae Romanae, qui vim juris habet. Quod ipsum praxis, et experientia probat: nam regulae Cancellariae in materia communi, multae constitutiones Pontificiae sunt obligatoriae, licet extra Romam non sint promulgatae: siquidem quod Romae, tamquam in communi fidelium patria promulgatur, censetur ubique esse promulgatum, et notum. Excipe, nisi in ipsa constitutione Pontificia praecipitur, ut promulgatio fiat in singulis, dioecesibus, vel terminus obligationis futurae assignetur, ut *c. 13. de poenit. et remiss.* Bulla Pii IV. *Sicut ad sacrorum* ad calcem Trid. etc. His non obstat *nov. 66. in Rubr.* ubi statuitur legem civilem non esse obligatoriam, nisi post bimestre publicationis in singulis provinciis factae: nam solemnitates istae civiles numquam receptae erant a Curia Romana; vel si aliquando observatae, sunt, hodie jure styli Romani eis derogatum est, ut opposita sententia Pichler, et antiquiorum non mihi videatur satis tuta pro foro interno; alioquin ab observantia plurimarum constitutionum, quae hic in nostris partibus solemniter publicatae non sunt, excusaremur.

15. Q. VIII. *An lex pendeat a populi acceptione, ita ut haec requiratur ad formam, seu solemnitatem legis?*

R. negative: nam Alex. VII. damnavit hanc propositionem. *Populus non peccat, etsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam*, ergo lex est obligatoria ante acceptionem populi. Ratio quoad legem Pontificiam est, quia B. Petrus, ejusque successores acceperunt potestatem legislativam, non a fidelibus, sed immediate a Christo,

Matth. 16. Joan. ult. ergo lex Pontificia ut obligatoria non pendet ab acceptione fidelium. Quoad legem civilem principis prob. ex *l. 1. princ. ff. de Constit. Princ. quod Principi placuit, legis habet vigorem*, ergo vigor, seu obligatio legis pendet a sola voluntate Principis debite communitati intimata. Ratio utriusque est, quia is, qui tenetur obedire legi, non habet in arbitrio acceptare, vel rejicere legem: imo sicut obedientia, ita et acceptatio est effectus legis, sed subditi tenentur obedire legi Superioris ex praecepto IV. decalogi, et *Rom. 13. omnis anima* etc. ergo. Interim tamen consensus populi in legem multum conducit ad firmitatem accidentalem legis, ne illi contraria consuetudo praevaleat per *can. 3. d. 4. ibi: leges firmantur, cum moribus utentium approbantur.*

Obj. 1. Lex pendet a sponsione populi *l. 1. 2. ff. de LL. et l. 32. eodem*: ibi: *nam cum ipsae leges*, vel a consensu procerum *8. C. de LL. 2.* Communiter dicimus: *Lex ista non obligat, quia non est recepta.* Quo facit *c. 6. de Cler. conjug. can. 2. et seqq. d. 4.* in cujus fine subditur: *haec etsi legibus constituta sunt, tamen quia communi usu approbata non sunt* etc.

R. ad 1. *Citt. leges* procedunt in democratia populi Romani, et tunc lex ut condenda pendebat a consensu populi, non vero ut condita; de hac enim dicitur *cit. l. 2. lex est, cui omnes obtemperare convenit.* Idem dicas in aristocratia respectu optimatum, et in monarchia, ubi proceres, vel populus reservavit sibi suffragium in ferenda lege: *l. 8. C.* procedit de praevia consultatione procerum.

Ad 2. phrasis ista hunc habet sensum, quod populus justa habeat gravamina, ob quae lex aliqua vel non est moraliter possibilis, vel non satis utilis communitati, in quibus circumstantiis lex deficit a sua vi *can. 2. d. 4.* Sic jura in contrarium solvuntur.

16. Q. IX. *Quis sit finis legis?* R. intrinsecus, et proximus est honestas objecti cadentis sub legem, extrinsecus, et ultimus est bonum commune Reipublicae, seu cives facere bonos, et felices; nam lex pro communi civium utilitate conscripta est *can. 2. d. 4.*

17. Q. X. *Quis sit effectus legis?* R. primarius est obligatio ad sui observantiam *l. 2. ff. et l. 3. C. de LL. et c. 1. h. t. Canonum statuta custodiantur ab omnibus.* Porro omnis lex proprie talis, ut differat a consilio, quod non est obligatorium, debet in conscientia ad aliquid obligare, vel immediate ex parte materiae *praeceptae*, vel *prohibitae*, ut actus fiat, vel non fiat; vel *permissae*, ne quis impediatur in actu permissso, vel saltem mediate post sententiam judicis ad poenam legibus taxatam, aut arbitrariam; ita ut delinquens ex culpa juridica teneatur in conscientia subire poenam a iudice inflictam: nam omnis lex est rationabile Superioris praeceptum, cui parere praecipit jus naturale utique in conscientia obligans. R. 2. Legislator humanus obligare potest in conscientia ad culpam theologicam. Ita sententia certa ex praecepto IV. Decalogi, et *Rom. 13. v. 1. et seqq. et 1. Petri c. 2.* ibi: *subditi estote propter Deum etc. quia sic est voluntas Dei.* Ex quibus textibus ratio desumitur: nam quod Deus, et jus naturale

praecipit in thesi, seu genere, hoc legislator humanus determinat in hypothesi, seu in specie, et particularibus circumstantiis, v. g. jus naturale dictat Deum esse colendum, Papa hoc jus determinat, ut Deus colatur hoc modo per celebrationem certi festi, auditionem missae, recitationem horarum Canoniarum etc. jus naturale dictat principem esse sustentandum a subditis, quorum saluti invigilat, princeps hoc jus determinat, ut quisque subditus, servata proportionem, ad hanc sustentationem concurret per justa tributa imposita etc. ergo sicut jus naturale obligat in conscientia, ita quoque lex humana determinativa juris naturalis obligare potest in conscientia ad culpam theologicam, quia scilicet *haec est voluntas Dei.* Ex quo solvitur principale argumentum: quod inferior non possit obligare in foro superioris, neque ad poenam, quam ipse infligere nequit, uti est poena aeterna pro culpa mortali: nam ex voluntate, et concessione Dei potest homo obligare in foro conscientiae, ita ut inflictio poenae aeternae reserve- tur iudicio divino.

18. Q. XI. *Quis lege humana obligari possit?* R. 1. Generaliter solus subditus jurisdictioni legislatoris lege ipsius directe obligari potest *l. 2. ff. de LL.* ibi *ad cujus praescriptum omnes, qui in ea Republica sunt, vitam instituere debent.* Hinc Clerici non tenentur legibus civilibus, quia non sunt subditi potestati laicae *c. 10. h. tit.* Si tamen leges in materia communi, et accommodatae sint pro felicitate redundante non solum in laicos, sed etiam in Clericos, hi saltem indirecte illis obligantur, idque

ex generali Pontificis permissione, quam suadet aequitas naturalis. R. 2. Legibus Ecclesiasticis ligantur omnes baptizati, etiam haeretici usum rationis habentes *c. 1. h. tit.* Hinc minoribus septennio, ubi usus rationis non praesumitur adesse, et impuberibus usu rationis necdum pollentibus licite dantur carnes die veneris, quia hi nec in actu primo incoeperunt obligari legibus Ecclesiasticis. E contra quia ebrii, vel amentes saltem habitualiter obligati sunt *dd. legibus*, et infantes lege naturali congenita, ideo nec ebriis die vetito carnes licite dantur, nec infantes licite incitantur ad id, quod jure naturali est vetitum. R. 3. Peregrini extra territorium suum existentes, non tenentur legibus sui territorii *cap. final. hoc tit. in 6.* quia lex non egreditur fines territorii. Similiter peregrini non obligantur legibus particularibus alieni territorii, quia non sunt subditi, nisi ratio scandali aliud exigit: quo sensu explicatur *can. 11. d. 12. et c. 2. de observ. jejun.* At obligantur legibus communibus pro communi utilitate incolarum, et peregrinorum latis, ut circa vectigalia, contractus etc. R. 4. Religiosi exempti non ligantur legibus dioecesanis, quia non sunt Episcopo subjecti. Excipe casus a jure expressos, ut observare interdicta, et festa ab Ordinariis promulgata, ire ad consuetas processiones publicas. *Trid. Sess. 25. c. 12. et 14. de Regul.* nisi specialiter exempti sint a processionibus.

19. Q. XII. *An princeps in materia sibi accommoda indirecte obligetur suis legibus?* Schmalzgr. Salmant. et alii docent non obligari, nisi ratione scandali, et alias ex sola decentia, et honestate

naturali. Sed verior sententia cum S. D. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. docet obligari, non quidem quoad vim coercitivam, quia non habet superiorem, a quo puniatur, sed quoad vim directivam, seu in conscientia. Cum hac sententia R. *affirmative*, conformiter dicto Christi *Matth. 23. alligant onera importabilia* etc. Prob. 1. ex *can. 2. d. 9. justum est Principem legibus obtemperare suis* etc. et *c. 6. h. t.* ubi Innoc. III. approbat plenum aequitate edictum Praetoris *l. 1. ff. quod quisque juris in alterum statuit. eodem ipse uti debet*: quo etiam facit *can. 20. non liceat 12. q. 2.* Prob. 2. ex *l. 4. C. de LL. digna vox est majestate regnantis legibus alligatum se Principem profiteri, revera majus imperio est submittere legibus Principatum.* Idem probatur ex *§. fin. In. quib. mod. testam. infr. l. 3. C. de testam.* et confirmatur auctoritate S. Th. *loc. cit.* dicentis: *quantum ad Dei judicium Princeps non est solutus a lege, quantum ad vim directivam ejus*, qui textus plus sane probant, quam obligationem solius decentiae. Ratio etiam est, quia jus naturale dictat Principem debere praelucere suis subditis in observantia legum pro bono communi conditarum, cum ille magis, quam subditi, teneatur studere bono communi; tum quia caput debet conformari suis membris per *can. 2. d. 8. turpis est omnis pars suo universo non congruens.*

Obj. 1. non apparet, unde ista obligatio proveniat? 2. Obligatio legalis procedit a jurisdictione superioris *l. 51. ff. de receptis qui arbitr. l. 10. ff. de jurisdict. c. 20. de elect.* ibi: *cum non*

habeat. Princeps autem non est se ipso superior. 3. Princeps non obligatur legibus suorum antecessorum *cit. c. 20. de elect. cum non habeat imperium par in parem*, ergo nec suis legibus. 4. Princeps legibus solutus est *l. 51. ff. de Testam. §. fin. In. quib. mod. testam. infir. Nov. 105. c. 2. in fin.* 5. Ridicula est obligatio, quam tollere est in potestate obligati, sed Princeps tollere potest suam obligationem, abrogando legem, vel in ea dispensando.

R. *ad 1.* Obligatio ista provenit ex jure naturali, non absolute, sed conditionate, seu ex suppositione, quod Princeps legem tulerit bono communi utilem: tunc enim non minus, imo magis Princeps, quam subditi, tenetur hoc bonum procurare per observantiam legis: et ideo durum iudicium his qui praesunt. *Ad 2.* Dist. maj. obligatio directa, conc. maj. indirecta, neg. maj. Princeps indirecte solum obligatur a sua lege, directe vero a Deo superiore, seu jure naturali: non quidem absolute, sed ex suppositione, ut mox dictum. *Ad 3.* quamdiu leges istae manent, obligatur eis indirecte, licet supra leges sit eo sensu, quod ex justa causa eas tollere, immutare, vel dispensando relaxare possit: quo sensu procedit *cit. c. de elect. Nov. 105. c. 2. in fin.* ubi leges ab ipso Deo dicuntur subjectae esse Principi. *Ad 4.* Princeps quoad vim coercitivam solutus est legibus, non vero quoad vim directivam, ut ex probat., nisi materia non esset accommodata Principi, sicut in legibus venatoriis, piscatoriis, circa arma gestanda etc. *Ad 5.* Princeps sine justa causa non potest licite tollere, vel dispen-

sando relaxare legem bono communi utilem, ergo obligatio ista non est ridicula, imo si tollat legem, cessat inaequalitas inter eum, et subditos, sed quaeres, an etiam legibus irritantibus Princeps ligetur? R. 1. si irritatio apposita est propter honestatem morum, et securitatem justitiae; Princeps tenetur attendere actus ab aliis celebratos sub praescriptis solemnitatibus; et ideo ex imperfecto testamento non capit haereditatem, vel legatum, *l. 23. ff. de legat. 3. et l. 4. C. ad L. Falc.* At si ipse Princeps scienter omissis solemnitatibus actum gerat, dispensare secum censetur. *l. 8. ff. de Manumiss. l. 3. ff. de off. Praetor. l. 19. C. de testam.* quia summa majestas purgat omnem suspicionem fraudis. 2. Si irritatio est inducta a jure humano, Princeps, sicut non ligatur legibus, ita nec actus ab eo gestus est irritus.

§. III.

De lege poenali, et irritante.

20. Q. I. *Quid, quotuplex, et qualiter obligatoria sit lex poenalis?* R. 1. Lex poenalis est, quae transgressori poenam statuit. Est duplex; *pure poenalis* quae praecise obligat ad poenam, et *mixta*, quae aliquid praecipit, vel prohibet sub certa poena; estque vel *copulative mixta*, quae obligat sub culpa, et poena, v. g. prohibemus, ne Sacerdos in scenam prodeat sub poena depositionis; vel *disjunctive*, seu *alternative mixta*, quae obligat ad alterutrum in textu expressum, v. gr. Clericus in minoribus Ordinibus constitutus uxorem non ducat, aut

privatus beneficio existat. Poena alia est *sententiae latae*, quae ipso jure, et facto incurritur, alia *ferendae*, quae primum post sententiam judicis incurritur. Item alia est *medicinalis*, quae propter praesentem contumaciam infligitur ad emendationem, et resipiscentiam delinquentis, uti sunt censurae; alia *vindicativa*, quae in punishmentem prioris delicti statuta est. Rursum alia est *positiva*, quae ad sui executionem opus habet positiva actione, ut solvere pecuniam etc. alia *privativa* proprie, quae delinquentem privat jure jam quaesito, ut officio, beneficio etc. alia *conditionalis*, seu *privativa improprie*, quae ob defectum conditionis privat certo jure, aut favore, quem jus non aliter concedit, nisi impleta conditione. Sic privilegio fori privatur minorista non beneficiatus, si habitum, et tonsuram non deferat, et alicui Ecclesiae non deserviat, et Canonicus privatur fructibus pro rata, si horas Canon. omittat. Et haec *conditionalis* non est proprie poena, sed negatio cujusdam beneficii sub conditione concessi, qua non posita, non acquiritur hoc jus, et beneficium. R. 2. Dabilis est lex pure poenalis: nam tota vis legis pendet a voluntate Principis *arg. l. 1. ff. de Constit. Princ.* ergo si Princeps vult, obligare potest ad solam poenam, v. g. quicumque venatus fuerit, pendet 30. quo casu non committitur venando culpa theologica, sed tantum civilis, et juridica. Tales leges censentur esse pleraeque venatoriae, militares etc. His non obstat c. 2. de Const. can. 4. d. 3. c. 1. et seqq. de poenis, l. 2. ff. de LL. ibi: *justorum, et injustorum*, paritas a censuris, poena conventionali, mortis etc. nam ut aliqua

poena incurratur, sufficit culpa politica, seu juridica *arg. reg. 23. in 6. R. 3.* Poena *medicinalis*, uti censura, ipso jure lata incurritur ante sententiam declaratoriam, quia tendit ad emendationem. *Vindicativa*, sive sit *positiva*, sive *privativa*, etsi ipso jure sit incursa, non stringit, nisi post sententiam declaratoriam criminis, quia ab humanitate alienum est, ut quis sui ipsius vindex sit spoliando se possessione, beneficio etc. sententia tamen lata retrahitur ad tempus delicti. Si vero poena fuit *ferendae sententiae*, non habet effectum suum, nisi post sententiam condemnatoriam. *Conditionalis*, cum non sit proprie poena. sed dispositio juris concedens jus quaerendum sub conditione, incurritur ante sententiam judicis, quia Legislator non vult aliter jus istud concedere, nisi posita conditione. Plura de his *ad tit. de poenis*, et *tit. de sent. excom. lib. 5.*

21. Q. II. *Quid, et quotuplex sit lex irritans?* R. 1. Est, quae actum contra formam juris celebratum reddit invalidum, seu nullum; et ista irritatio fieri potest dupliciter: *expresse* addito decreto, seu clausula irritante, v. g. *alioquin actus sit ipso jure, ipso facto nullus, nullius roboris, nullas vires, nullam firmitatem obtineat etc. tacite*, vel *aequivalenter*, dum lex actui praescribit formam substantialem, sine qua actus utique est nullus. Quando autem lex praescribat formam substantialem, et quando accidentalem, ex subjecta materia, et textu colligi debet.

22. R. 2. *Lex prohibens non hoc ipso est irritans.* Ita Canonistae contra multos Legistas. Prob. ex c. 6. ad Apo-

stolicam de Regul. ibi: *multa fieri prohibentur, quae, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*: imo nec de jure civili lex simpliciter prohibens est hoc ipso irritans: nam secundae nuptiae intra tempora luctus prohibentur foeminae sub poena infamiae *l. 1. et 2. C. de secund. nupt.* et tamen non irritantur jure civili. Secunda venditio rei venditae prohibetur sub poena falsi *l. 21. ff. ad L. Corn. de fals.* et tamen talis venditio jure tenet *l. 15. C. de R. V.* Sententia sub conditione prohibetur dici, et tamen dicta valet *l. 4. §. 5. ff. quando appell.* Ratio est, quia haec duo: *prohibere, et irritare* sunt diversa, neque unum infertur ex altero: sic enim testamentum sine solemnitatibus, professio Religiosa ante expletum annum 16. irritatur, non tamen prohibetur, cum ita testari, vel profiteri non sit peccatum; e contra matrimonium sine denunciationibus, vel cum voto simplici castitatis graviter prohibetur, non tamen irritatur, ergo. His non obstat celebris *lex 5. non dubium C. de LL.* ibi: *licet Legislator prohibuerit tantum etc.* nam, ne lex ista contradicat juribus aliis, intelligenda est de illa lege prohibente, quae virtualiter est irritativa, ut si praescribat actui formam substantialem. Ceteri textus, ut *reg. 64. in 6. §. 7. In quib. ex caus. manum. §. 1. de adopt.* et similes dicentes actum contra jus gestum esse nullum, intelligendi sunt de nullitate, vel *ipso jure*, si lex est irritans, vel *quoad effectum*, si lex est pure prohibens, quia actus contra eam gestus rescindi potest, si natura sua solubilis est. Sicut e contra actus ipso jure nullus dicitur

Maschat. T. II. P. I.

citur quandoque rescindendus non de jure, quasi fuisset validus, sed de facto, quatenus declaratur per sententiam fuisse invalidus, seu nullus. Quae doctrina, cum saepe sit necessaria, bene est notanda.

23. Q. III. *An lex sic irritans reddat actum invalidandum, seu nullum pro foro tam externo, quam interno?* In hac celebri controversia certum est actum pro utroque foro esse nullum, si lex expressam mentionem faciat fori interni, v. g. *ut actus nec in conscientia, nec coram Deo valeat, vel sit nullus absque declaratione etc.* Sic non valet provisio simoniaca in beneficiis *Extrav. 2. de Simon. int. com.* ibi: *per electiones vero etc.* collatio beneficii excommunicato facta *c. 7. de Cler. Excom.* vel usurario, aut infami *c. 11. de excess. Praelat.* Sic etiam jure civili infames redduntur inhabiles ad dignitates *l. un. C. de infamib. l. 2. C. de dignitat. et ex reg. pen. in 6. infamibus portae non pateant dignitatum.* Superest quaestio, an si lex tantum communiter irritet actum, v. g. testamentum, electionem etc. actus iste destitutus solemnitatibus juris sit nullus etiam pro foro interno? negativam sustinent Innoc. Abb. Jo. Andr. Laym. Pichler. Reiff. citt. Schmal'tz. autem, nescio quibus principiis nixus, in hoc variat: nam alienationes rerum Ecclesiae sine solemnitatibus dicit valere pro foro interno, testamentum vero non valere, adeoque doctorem hunc clarissimum neutri sententiae tuto adscribere possum. Affirmativam defendunt Salmantic. cum citt. Suar. Barbos. Schmier. et plurimi alii celebres TT. et Canonici

stae: cum vero notitia utriusque sententiae sit valde utilis pro praxi, fundamenta generalia pro utraque asseram.

Fundamenta sententiae affirmativae dicentis legem irritantem habere locum in utroque foro: 1. Certum est ex jure naturali, et divino, quod leges pro bono communi latae obligent in conscientia, ut patet ex praecepto 4. decalog. et Rom. 15. *omnis anima etc.* et Canon. 1. d. 8. ibi: *ipsa jura humana per Imperatores, et Reges saeculi Deus distribuit generi humano, et Canon. 1. d. 9. ibi: quicumque ergo legibus Imperatorum obtemperare non vult, acquirit grande supplicium;* ergo etiam leges irritantes, quae maxime conducunt ad bonum Reip. obligant in conscientia. *Dices:* obligant quidem, sed mediate, scilicet mediante sententia iudicis. *Sed contra est:* tum quia haec responsio nullum habet solidum fundamentum in jure, cum ostendi nequeat, nisi forsitan a legibus poenalibus vindicativis, inter quas tamen, et leges irritantes est disparitas aperta; tum quia leges, nisi legislator aliud exprimat, per se primo obligant ad id, de quo disponunt, ergo si leges irritant actum, obligant per se, ne quis illo actu utatur tanquam valido. *Prob. 2.* Lex justa in foro externo, est etiam justa in foro interno, siquidem justitia legis, cum non sit hypocritica, non minus deservit pro foro interno, quam externo *arg. l. 1. §. 1. ff. de J. et J. ibi: justitiam namque colimus etc.* sed leges irritantes sunt justae in foro externo, ut omnes concedunt, ergo etiam in interno, ergo illis parendum est ante ullam sententiam. *Prob. 3.* Actus gestus a personis inhabilibus est nullus in

utroque foro, ut facile conceditur *arg. Can. 4. et 5. d. 10.* quia inhabilis caret facultate ponendi actum, sed irritato per legem actu, personae sunt inhabiles ad illum ponendum: tum quia implicante actu tanquam specificativo, implicat potentia, tanquam specificatum; tum quia legislator hoc ipso quod irritet actum, tacite, et comprehensive irritat omnem potentiam ad actum facendum, alias daretur potentia ad aliquid irritum, ergo. *Prob. 4.* Ideo leges communiter irritantes non obligarent immediate in foro interno, quia in eis non fit mentio de illo, nec de inhabilitate, atque ita cum correctoriae sint juris naturalis, restringi debent ad forum externum; sed haec ratio, praeterquam quod nullo jure nitatur, etiam nimis probat, et subvertit ea, quae certa sunt in utroque jure; ergo: *Prob. min. 1.* iudex in foro externo declarando actum irritum, obligat in conscientia, licet nullam mentionem fori interni faciat; praeceptum autem iudicis non est fortius lege, cum iudex vi legis obliget. 2. *Trid. Sess. 24. c. 1. de ref. matr.* irritando matrimonium clandestinum obligat in conscientia, licet non meminerit de foro interno, et *Sess. 25. c. 15. de Regul.* irritando professionem Religiosam irritat eam pro utroque foro, nulla facta mentione fori interni, aut inhabilitatis. Item jus Can. inducens impedimenta dirimentia matrimonii obligat pro utroque foro, licet vix alicubi mentionem fori interni faciat, 3. juxta *c. 1. de sent. et re jud. l. 1. ff. quae sent. sine app. rescind.* sententia contra Canones, vel leges lata, est nulla in utroque foro, licet nulla mentio fiat fori interni etc. ergo. *Probatur 5.* Leges

fundatae in periculo universali, obligant immediate in conscientia, exceptis poenis vindicativis, quae infligendae sunt per judicem, sed leges irritantes fere omnes fundantur in periculo universali fraudum, damnorum, et similium malorum in electionibus, testamentis, alienationibus, judiciis etc. ergo obligant immediate in conscientia.

Fundamenta sententiae negativae dicentis leges communiter irritantes non habere locum in foro interno, nisi mediate, scil. mediante sententia judicis, cui tanquam praecepto justo in conscientia parendum est. Prob. 1. Leges irritantes actum ipso jure sunt correctoriae juris naturalis, ergo tanquam odiosae restringendae sunt ad forum externum, nisi aliud exprimant, ex quo significetur obligatio pro foro interno. 2. Jura dum volunt irritationem observari in foro interno, id exprimunt clavis terminis, ut *extrav. 2. de elect. inter com.* ergo a sensu contr. ubi non exprimunt obligationem pro foro interno, censentur obligare solum pro externo. 3. Juxta *reg. 57. in 6. contra eum, qui legem dicere potuit apertius, interpretatio est facienda*, sed legislator, si voluisset obligare pro foro interno, id dicere potuit apertius, ergo. 4. Actus jure irriti dicuntur irritandi, vel rescindendi, *cap. 40. de elect. cap. 8. de consuet. tit. ff. quae sententiae sine appellatione rescindantur.* ergo actus isti erant validi, cum rescissio supponat actum validum, sed non erant validi pro foro externo, ergo saltem pro interno. 5. Leges simpliciter, et communiter irritantes ita usu communi, et moribus receptae sunt, ut homines pas-

sim existiment se non aliter iis obligari, quam post sententiam judicis: tum quia fini legis satisfiit, si actus in foro externo non sit firmus; tum quia fideles id, quod per actus jure humano irritos acquirunt, non solent restituere citius, nisi cogantur per sententiam judicis, neque acquisita retinendo, si alias nulla fraus, et iniquitas intervenerit, cogitant se male agere, ergo usus, et mores hominum satis explicant leges irritantes non obligare pro foro interno, nisi mediate, et conditionate, si sententia sequatur; cum usus, et consuetudo sit optima legum interpretes, *l. 57. ff. de LL.* Ex his priora 4. argumenta sunt potius ad disputandum, ultimum vero, quod ex Lessio affert *Reiff. h. t. n. 259.* magnam habet probabilitatem, et ex illo solvi possunt argumenta prioris sententiae, et paritates de impedimentis matrimonii, et professionis Religiosae, quia scil. ex subjecta materia Sacramenti, et voti, utpote ad forum internum pertinente, omnes prudentes judicant dispositionem Trident. debere locum habere in utroque foro; quod judicium non est de aliis legibus communiter irritantibus. Ego tamen adhaereo priori sententiae, quae mihi videtur probabilior.

R. *ad 1. Neg. con.* quia nimis probat, alias enim leges servitutum contra libertatem, usucapionem, matrimoniales, et plures aliae juris naturalis correctoriae restringendae essent ad forum externum. Unde hic locus est contrariae regulae; *Lex obligat in conscientia, nisi Legislator expresse restringat jus naturale, et non velit obligare immediate pro foro interno.* Praeterea sen-

tentia judicis non minus, quam lex irritans, est correctoria juris naturalis, neque tamen restringitur ad forum externum. *Ad 2.* Dist. ant. id exprimunt de necessitate neg. ant. ad majorem cautelam, et aggravationem con. ant. Expressio taciti, quod inest, sicut legi inest obligatio pro utroque foro, nihil speciale operatur, sed fit ad majorem cautelam, cautela vero abundans non nocet. Rursum hoc arg. nimis probat, scil. nullam legem humanam obligare pro foro interno, nisi hujus mentionem habeat. *Ad 3.* est eadem solutio. *Regula cit.* locum habet si sensus legis obscurus, et dubius est, non vero si omittatur id, quod jure inest. *Ad 4.* Dist. an. dicuntur irritandi de facto, seu nulli declarandi conc. an. irritandi de jure, seu tanquam validi dissolvendi neg. an. Saepius etiam dicuntur irriti *c. 20. de elect.* ibi: *electionem istam praedicti Canonis auctoritate casatam, denunciamus irritam, et inhanem*: nam ex subjecta materia colligi debet, quando hi termini, *irritandus, rescindendus*, et similes significant rescissionem, *de jure*, et *de facto*: si actus de jure est invalidus, rescissio ejus est *de facto*, quia declaratur factum fuisse invalidum; si vero actus ipso jure est validus, rescissio illius est *de jure*, quia valor, aut jus quaesitum rescinditur, seu tollitur. *Ad 5.* Usus, et consuetudo non satis hanc interpretationem probant, quia multo plures talem usum reprobant; et consuetudo, cum sit facti, probari debet; quam sit vero difficilis probationis, nemo non perspicit. Specialia argumenta pro, et contra in materiis

particularibus asferentur, ut de legibus irritantibus electiones, testamenta etc.

§. IV.

De lege fundata in praesumptione, et fictione juris.

24. *Nota 1.* Praesumptionem definiri, quod sit conjectura rationabilis de re dubia ex indiciis, quae per rerum circumstantias frequenter eveniunt. Ex qua definitione patet, praesumptionem esse judicium desumptum ex judiciis, seu circumstantiis plerumque connexis cum veritate. *Fictio juris* est certa dispositio, qua Legislator ex justa causa idem statuit in casu ficto, quod alia lex in casu vero possibili, v. gr. beneficiatus Ecclesiae causa absens fingitur residere in beneficio, et ita lucratur fructus grossos, ac si re ipsa resideret. Differunt autem *praesumptio*, et *fictio juris*: nam praesumptio innitur verisimili veritati ex indiciis, et circumstantiis; at fictio juris est in casu manifeste falso, qui tamen ob aequitatem naturalem idem operatur, quod casus verus, ut ex cit. exemplo.

25. *Nota 2.* praesumptionem aliam esse *hominis*, seu *judicis*, dum judex ex indiciis praesumit, seu existimat aliquod factum esse verum; aliam *juris* dum jus ipsum praesumit, seu existimat aliquid esse verum. De praesumptione hominis agitur *lib. 2. tit. de praesumpt.* Hic pro notitia legum aliquid dicitur de praesumptione juris. 2. Praesumptio juris dividitur in eam, quae tantum est *juris*, et in eam, quae est *juris, et de jure*.

Praesumptio juris tantum est, dum jus in dubio aliquid pro vero habet, donec probetur contrarium. Sic quilibet praesumitur bonus, nisi probetur malus *c. fin. de praesum. et semel malus semper praesumitur malus per reg. 8. in 6.* puta in eodem genere, quia mutatio est facti, adeoque probari debet: natus, et educatus inter christianos praesumitur baptizatus, *c. fin. de Presb. non bapt. in fin.* *Praesumptio juris*, et *de jure* est, dum jus aliquid pro vero ita habet, ut probationem saltem directam in contrarium non admittat. Talis praesumptio de jure antiquo fuit in *c. 30. de Sponsal.* ubi cognoscens sponsam de futuro, praesumitur eam effectum maritali cognoscere, et ita matrimonium contrahere. 3. Utraque haec praesumptio, vel fundatur in *facto*, vel in *periculo universali* damnorum, fraudum, et similium malorum. Lex fundata in *praesumptione facti* est, quae supponit aliquod factum intervenisse, super quo disponit. Lex fundata in *praesumptione periculi* est, quae facto non attento, pro motivo habet periculum generale cujusdam mali, ad quod evitandum lex ista posita est. S. D. 2. 2. *quaest. 60. art. 4. ad 3.* priorem praesumptionem vocat *definitionis*, puta super casu, et facto singulari, posteriorem vero praesumptionem *praesuppositionis*, quia ex parte Legislatoris praesupponitur iudicium moraliter certum super periculo universali.

26. Q. I. *An lex fundata in praesumptione facti, hoc deficiente, obliget in conscientia?* R. Negative, sive sit praesumptio juris tantum, sive juris, et de jure; com. nam talis lex semper ta-

citam habet conditionem: *si res ita se habet, si praesumptio est vera*, ergo si factum deficit, et praesumptio est falsa, lex non obligat, quia per *Can. 4. d. 8.* praesumptio cedere debet veritati, imo quandoque nec obligare potest in conscientia. Exemplificatur res. 1. Per praesumptiones juris in facto fundatas, *c. fin. de Presb. non bapt.* quilibet inter christianos natus, et educatus praesumitur baptizatus; si tamen constet, non esse baptizatum, baptizari debet, *c. un. de despon. impub. in 6.* quisque expleto septennio praesumitur usu rationis praeditus, si tamen non est, non obligatur contractui sponsalizio. Similes praesumptiones habentur, *l. 9. 10. C. de Servit. l. 8. ff. de Probat. l. 11. ff. fin. regund. l. 6. ff. de his, qui sui, c. 4. 6. et 10. de Despon. impub.* Exemplificatur 2. per praesumptiones *juris*, et *de jure* in facto fundatas: *c. 21. de Sponsal.* praesumitur mulier libere consensisse in matrimonium, quae coacta nupsit, et sesquianno marito cohabitavit; si tamen re vera non consentit, matrimonium est nullum *c. 6. de condit. appos.* qui cognovit desponsatam sibi sub conditione, praesumitur conditionem remisisse, et absolute in matrimonium consensisse; si tamen re ipsa conditionem non remisit, non tenet matrimonium absolute. Ex Trident. sess. 25. *c. 19. de Regul.* praesumitur quis professionem Religiosam ratificasse, qui intra quinquennium contra illam non reclamavit. Si tamen certo scit professionem suam fuisse invalidam, nec a se ratificatam, coram DEO non tenetur illa. Similia exempla habes, *c. 15. et 30. de sponsal. c. un. in fin.*

de despons. impub. l. 22. ff. de Probat. tit. C. de non num. pec. Haec quoad forum internum: at in foro externo, statur praesumptione *juris*, donec contrarium probetur: sed contra praesumptionem *juris*, et *de jure* nulla directa probatio admittitur, *cap. 30. de Sponsal.* Si quis tamen tali legi, vel sententiae iudicis citra peccatum obedire non potest, debet potius quascumque poenas, etiam excommunicationem humiliter sustinere, quam cum peccato parere iudici ex falsa praesumptione iudicanti, v. g. ut reddatur debitum coniugi putatio, cuius matrimonium iudex pronunciavit validum, *cap. 44. de sentent. excommun.* Idem dic de sententia, quae si fundata est in falsa praesumptione facti, non obligat in conscientia, v. g. iudex non debitorem condemnat ad 100. condemnatus, si via *juris* aliter se defendere non possit, in foro externo tenebitur solvere, sed in interno uti potest occulta compensatione Ita com. TT. et Canonistae.

27. Q. II. *An lex fundata in praesumptione periculi universalis obliget in conscientia, licet in particulari casu fallat praesumptio?* R. Affirmative cum com. et vera sententia: nam motivum adaequatum talis legis non est aliquod factum, vel dandum particulare sedest ipsum generale periculum damnum, quo moraliter est certum, et infallibile, semperque durat, etsi in hoc particulari casu nullum damnum sequatur; ergo stante tali motivo periculi generalis lex manet obligatoria. Sic Trid. prohibens matrimonia clandestina, Bulla Coenae prohibens lectionem librorum haereticorum, lex prohibens noctu arma portare, et aliae simi-

les obligant, et si in his particularibus personis non sit periculum negandi matrimonii, perversionis, rixarum etc. *Dices:* cessante motivo adaequate cessat lex respectu omnium, ergo cessante inadaequate, cessat respectu hujus personae. R. Neg. conseq. nam *jura non in singulas personas, sed generaliter*, seu pro tota communitate *constituuntur, l. 8. ff. de LL.* Ex dictis colliges, quid sentiendum sit de illa phrasi: *praesumptio facti, praesumptio juris*, quae nonnulli praesertim TT. utuntur: et quidem in hoc sensu non verificatur, quasi praesumptio *juris* non fundaretur in facto, cum frequenter in eo fundetur, ut dictum ante; verificatur tamen in eo sensu, quod praesumptio *facti* dicatur, quae fundatur super veritate *facti*, sive sit praesumptio hominis, sive *juris* tantum, sive *juris*, et *de jure*; praesumptio vero *juris* specificè accipiatur pro motivo periculi generalis, vi cuius, non attento facto, Legislator jus certum constituit. Et sic diversitas in modo loquendi inter Auctores concilianda, nec facile reprehendenda est.

28. Q. III. *An lex fundata in fictione juris prosit etiam in foro conscientiae?* R. affirmative, communis: nam fictio ista fundatur in aequitate naturali, ob quam lex aliquid concedit, quod alias conceditur in casu vero. Sic beneficiatus theologiam, vel Canones docens, fingitur residere in beneficio, et lucratur fructus, ac si re vera resideret. *c. fin. de Magistr.* testator apud hostes captus, et mortuus, fingitur in patria mortuus, et testamentum prius factum sustinetur §. 5. *Inst. quib. mod. jur. patr. potest. et tit. ff. de captivit.* sic Religiosus, prout melius est monaste-

rio, in jure jam fingitur servus, jam filius jam. jam mortuus, jam vivus etc. Plura exempla fictionum juris affert Jason, et Reiff. et alii per omnia praedictamenta, quae in decursu juris facile deprehendentes.

29. Q. IV. *In quibus locum habeat fictio juris?* R. tantum in casibus a jure expressis, neque a casu ad casum extenditur; nam concedere aliquid in casu ficto, quod alias conceditur in casu vero, est solius Legislatoris. Unde non valet: monasterium est loco filii; ergo monachus est loco patris. 2. Fictio non trahitur ad impossibilia per naturam, vel per jus: sic infans non potest fingi homicida, licet adultus factus ratificet homicidium suo nomine factum, quia per naturam erat ei impossibile demandare homicidium; et monachus non potest fingi donasse, quia per jus est ipsi impossibile donare nomine suo etc.

§. V.

De mutatione legis.

30. Nota, legem mutari posse vel *ab intrinseco*, vel *ab extrinseco*. Ab intrinseco dupliciter mutatur: *totaliter*; dum cessat totale motivum legis, et *partialiter*, dum respectu unius casus, aut personae cessat finis, aut motivum legis, quod sit per interpretationem, et epikiam. Ab extrinseco pariter mutatur, vel *totaliter per abrogationem*; dum tota lex directe tollitur, vel saltem indirecte per contrariam legem, aut consuetudinem; vel *partialiter per derogationem*, aut *dispensationem*, dum lex mutatur in

uno, vel altero capitulo, vel una persona dispensatur ab observantia legis.

31. Q. I. *Quando, et quomodo lex cesset ab intrinseco?* R. 1. cessante adaequato fine legis, cessat ipso facto lex, nam juxta *can. 2. d. 4.* lex debet esse utilis communitati, sed cessante fine, seu motivo adaequato, lex amplius non est utilis communitati, ergo. Sic lex, qua ob saevientem pestem, vel haeresim prohibetur transitus ad alterum regnum, cessante peste, vel haeresi, inutilis fit communitati, adeoque cessat. R. 2. Si finis legis cesset positive, seu contrarie, ita ut ex materia licita fiat illicita, peccatum est observare talem legem: nam esset observatio rei hic, et nunc illicitae, v. g. si quis vellet hodie observare legem circumcisionis. R. 3. Si finis legis cesset tantum negative, et partialiter, remanente motivo totali, non cessat respectu particularis personae, nam lex fertur toti communitati, ergo si motivum subsistat totale, stringit singulos de communitate, licet respectu particularis personae cesset negative, seu non militet contra ipsam. Sic teneris jejunare, etsi carnem spiritui subjectam habeas, noctu non portare arma prohibita, etsi caedem, vel rixas non intendas etc. Secus esset, si finis adaequatus cessaret negative, quia nunc lex inutilis esset communitati, vel si finis partialiter cessaret contrarie, quia ad talem casum, utpote hic et nunc illicitum, lex se non extendit, ut dictum est.

32. Q. II. *Quomodo lex cessare possit ab extrinseco?* R. 1. cessare potest totaliter per abrogationem, dum Legislator, vel ejus successor, vel utriusque superior totam legem revocat, seu tollit;

nam per quas causas aliquid nascitur, per easdem dissolvi potest *reg. 1. in antiq.* Abrogatio ista sine justa causa, quamvis non sit licita, cum lex supponatur esse utilis communi bono, est tamen valida, siquidem tota vis legis pendet a voluntate Principis *l. 1. ff. de Constit. Princ.* Si tamen superior legem confirmavit ad favorem publicum, regulariter sine ejus consensu nequit tolli, quia confirmando, censetur suam fecisse, *arg. l. 1. §. 6. ff. de V. J. E.* nisi per accidens, ut plerumque fieri solet, confirmatio ad majorem auctoritatem petita fuisset. R. 2. Lex partialiter cessare potest per derogationem, vel dispensationem, nam si legislator totam legem extinguere potest, a fortiori poterit illam in uno, vel altero capitulo immutare, vel per dispensationem relaxare.

33. Q. III. *Quid, et quotuplex sit dispensatio?* R. 1. Est relaxatio legis publica auctoritate facta in aliquo particulari casu, manente vigore legis ex parte materiae: nam si materia est subducta legi, non est dispensatio, sed simplex interpretatio, quod casus non contineatur sub lege, v. g. est quis validus ad jejunandum, et tamen ex justa causa solvitur a jejunio, ista est dispensatio, e contra est quis infirmus, et citra majus damnum jejunare non potest, proprie non dispensatur a jejunio, sed per interpretationem declaratur, casum istum non contineri sub lege jejunii. R. 2. Dispensatio est duplex; *totalis*, quae tollit obligationem legis ex toto, ut si quis dispensetur a recitatione totius Breviarii; *partialis*, quae tollit obligationem ex parte, ut si quis dispensetur a recitatione ma-

tulini tantum: rursus alia est *expressa*, quae fit per verba, vel signa evidentia; alia *tacita*, quae ex mente superioris colligitur, ut si Praelatus mittat Religiosum extra claustrum, tacite cum illo dispensat, ut oblatam sibi pecuniam acceptare possit. Item *directa*, seu immediata, qua superior dispensat cum subditis: *indirecta*, qua superior dispensat cum se ipso, vel generaliter dum dispensat cum tota communitate, vel specialiter, dum confessario dat facultatem ad sibi dispensandum. Denique dispensatio alia est *ex motu proprio*, alia *ad instantiam supplicantis*, alia *necessaria*, quae sine scandalo, vel gravi incommodo negari non potest, alia *permissa*, quae sine incommodo negari potest.

54. Q. IV. *Quis possit in legibus dispensare?* R. Legislator potestate ordinaria: nam est dominus suarum legum: inferior vero in lege superioris non potest dispensare, nisi potestate delegata, etiamsi dispensatio non sit specialiter reservata. Ita com. contra Covar et paucos; nam regula generalis est, quod inferior relaxare non possit legem superioris, *can. 4. inferior. d. 21. Clem. 2. de elect.* sed ab hac regula non reperitur exceptus casus, *quo superior dispensationem sibi non reservavit*, ergo: unde ad dispensandum requiritur, ut inferiori concessa sit facultas dispensandi *c. 15. de temp. Ord.* ibi: *cum Archiepiscopo hujusmodi dispensatio a Canone minime sit permissa, ipsi obtemperare non debet in hac parte.* Itaque in jure Pontificio praeter Papam nullus dispensare potest, nec Primas, aut Patriarcha, aut Metropolitanus in legibus Concilii nationalis, aut

Provincialis, quia inferiores sunt Concilio: bene vero capitulum, Sede vacante, in legibus Concilii dioeceseani, sicut Sede plena, Episcopus, cum jurisdictione necessaria ad capitulum devolvatur. Sufficit autem tacita concessio: et ita vi hujus Episcopi dispensant in observationibus festorum, et aliis, pro quorum dispensatione semper recurri non potest ad S. Sedem. Idem faciunt Praelati regulares cum suis subditis: et quia potestas ista in his casibus dispensandi annexa est dignitati, aequiparatur potestati ordinariae, atque ita est delegabilis. R. 2. Praelatus habens potestatem dispensandi cum aliis, potest etiam immediate, et directe dispensare cum se ipso in legibus, votis, et juramentis. Ita Caj. Salm. et alii com. Prob. ex reg. generali desumpta ex l. 3. ff. de adopt. l. 1. 5. ff. de manumissis vind. etc. ad exercitium jurisdictionis voluntariae non requiritur distinctio personalis inter eum, a quo, et cui praestatur auctoritas; seu potest quis jurisdictionem voluntariam in se ipsum exercere, nisi specialiter prohibeatur in aliquo casu, sed dispensare est exercitium jurisdictionis voluntariae, ergo: Ne tamen Praelatus amore proprio excoectus in dispensando delinquat consultius faciet, si talem dispensationem suo confessorio commiserit.

Dices: Nemo potest se ipsum judicare, absolvere, ordinare *Can. 27. inter 23. q. 4. l. 10. ff. de jurisd. l. un. O. ne quis in sua causa* 2. Jurisdictionem voluntariam in se ipsum exerceri non posse *Clem. 2. de reb. Eccl. non al. c. 7. de censib. c. fin. de Instit. l. 1.*

Maschal. T. II. P. I.

*ff. de auctor. Tutor. R. ad 1. jurisdictione coactiva, absolutio a peccatis, et ordinatio Clericorum jure naturali, et divino requirit distinctionem personalem, cum nemo se ipsum cogere possit, neque formae Sacramentorum respectu sui verificentur, quae, et similes rationes non currunt in dispensatione. Ad 2. isti casus ob fraudes, et ambitionem sunt specialiter excepti a reg. generali. Vide *Resol. Canon. hic resol. 3.**

55. Q. V. *An justa causa requiratur ad dispensandum?* R. affirmative. Trid. S. 24. c. 5. de ref. Matr. et S. 22. c. 15. de ref. S. 25. c. 28. de refor. nam sine causa ponere inaequalitatem inter subditos, non tam est dispensatio, quam dissipatio, et quaedam acceptio personarum. Et quidem si inferior dispensat, justa causa requiritur non tantum ad licitam, sed etiam ad validam dispensationem, quia Superior non aliter censetur concedere facultatem, nisi ut rationabiliter, et prudenter dispensetur; si vero Legislator est, justa causa requiritur solum ad licitam dispensationem, cum Legislator tanquam dominus legis, non solum relaxare, sed etiam abrogare valide possit suam legem absque ulla causa. Hic tamen monent Salmanticenses, quod, si Legislator dispense absque justa causa, vel minus sufficienti, secluso scandalo non committat ex genere suo peccatum mortale, quia in hoc, quod omnes non conformentur in observantia legis, non videtur tanta inordinatio, quae sufficiat ad peccatum mortale, nisi accedat alia circumstantia gravis, ut damnum Reipubl. vel tertii, scandalum, et alia in-

commoda. Quando dispensatio sit subreptitia, vel obreptitia colliges *ex seq. tit.* Vide Salmant. *Tr. de LL. c. 5.*

§. VI.

De interpretatione legum.

36. Nota interpretationem definiri, quod sit sensus in lege contenti explicatio. Et haec juxta gloss. in *l. 37. ff. de LL.* est triplex: *authentica, usualis, et doctrinalis.* *Authentica* est, quae fit ab ipso Legislatore qua tali, vel successore, vel Superiore per rescriptum legitime instar juris editum, ac intimatum. *C. 31. de Sent. excom. l. fin. C. de LL.* ibi: *leges interpretari solo dignum imperio esse oportet.* Si autem Legislator, non qua talis ex jurisdictione, sed qua doctor privatus leges interpretetur, interpretatio est tantum doctrinalis. *Usualis* est, quae fit ex usu, et consuetudine populi, quia per *l. 37. ff. de LL. consuetudo est optima legum interpretes.* *Doctrinalis* est, quae fit a jurisperitis in sua scientia versatis. Et haec dividitur trifariam, in *declarativam, extensivam, et restrictivam.* *Declarativa* est, quae verba dubia, et obscura explanat. *Extensiva*, quae legem a casu expresso ad non expressum, vel a persona ad personam extendit. Quod fit dupliciter: *pure extensive*, dum ob solam paritatem rationis lex ab uno casu extenditur ad alterum, v. g. Proconsul ubique extra urbem proconsularia insignia habet per *l. 1. ff. de Offic. Procon.* ergo; et Legatus a latere, qui aequiparatur Proconsuli in dignitate, et jurisdictione: et *comprehensive*, dum

ob identitatem rationis lex ab uno casu porrigitur ad alterum, lege quidem non expressum, in mente tamen Legislatoris comprehensum, v. g. lex prohibens arma, vel frumentum ad hostem vehere, tacite, et comprehensive prohibet delationem ferri, aut farinae. *Restrictiva* est, quae propter speciales circumstantias restringit legem, seu benignius ipsam interpretatur, quod non obliget in his circumstantiis. Aliter vocatur *Epiikia*, idest benigna interpretatio legis secundum aequum, et bonum, seu emandatio legis, qua parte deficit propter universalitatem.

37. Q. I. *An praeter Legislatorem, etiam inferior authenticam legum interpretationem facere possit?* R. regulariter loquendo non posse: nam interpretatio authentica, cum faciat jus commune, necessario procedere debet a potestate legislativa. *l. 9. 11. 12. C. de LL.* At ex speciali commissione etiam inferior authentice interpretari potest legem Superioris: et quidem *1. Papa*, sicut olim Summus Sacerdos in Vet. Test. authentice interpretari potest legem naturalem, et divinam positivam; cujusmodi interpretationes multae sunt in jure Can. v. g. marito, vel patri non licere occidere adulteram filiam, vel uxorem etc. Sic etiam in damnatis propositionibus Pontifices Romani interpretes agunt circa ea, quae pertinent ad jus naturale, et divinum: nam talis potestas necessaria fuit Ecclesiae, eamque Christus dedit inclusam in generali potestate ligandi, et solvendi. Illa autem censenda est interpretatio authentica, quam Papa, ut doctor publicus, praevia matura consideratione, toti Ecclesiae proponit te-

nendam, secus est tantum interpretatio doctrinalis, et probabilis, quam Papa, ut doctor privatus facit. 2. Sac. Congregationes, ex speciali S. Sedis commissione possunt jura Pontificia, servatis servandis, authentice interpretari, praesertim Congr. Conc. Trident. ut in Prolegom. dictum. 3. Prudentes olim authentice interpretabantur jus civile §. *responsa. In. de J. N. G. et C.* quae potestas hodie Jctis sublata est l. 12. C. de LL. Ceterum interpretatio *authentica*, uti et *usualis*, cum nitatur potestate legislativa, facit jus commune. *cit. l. 12. et l. 35. 36. 37. ff. de LL.*

38. Q. II. *An licita sit interpretatio doctrinalis in omni jure?* R. affirmative, modo fiat secundum regulas communiter a DD. receptas, l. un. C. de Profess. qui in urbe, l. 1. ff. de R. C. l. 17. 18. 19. ff. de LL. et arg. c. de priv. in 6. nam ex una parte leges saepe sunt obscurae, et ex altera Legislator saepe pro commoditate adiri non potest, imo nec semper vult interpretationes authenticas facere, ergo necessarium erat ut talis facultas interpretandi viris doctis concederetur. *Excipe*, nisi Legislator expresse prohibeat alicujus legis interpretationem; quo casu, ut prohibitio aliquid operetur, non solum interpretatio frivola, sed etiam quaecumque alia ex professo suscepta censetur prohibita. Sic ex Bulla Pii IV. *Benedictus Deus*, ad calcem Trid. specialiter prohibetur interpretatio Tridentini ex professo suscepta, et typis edita absque consensu S. Sedis, Praelatis quidem sub poena interdicti ab ingressu Ecclesiae, aliis vero sub poena excommunicationis latae sententiae. Hac tamen

prohibitione, et poena non tenentur qui in suis libris, et scriptis incidenter explicant aliquem textum ex Trid. allatum: porro interpretatio doctrinalis, cum non nitatur potestate legislativa, non facit jus, sed tantum probabilitatem, et ideo circa eundem textum dantur sententiae ex utraque parte probabiles.

Regulae interpretationis declarativae.

59. I. Ante omnia attendi debet mens, et intentio Legislatoris, quae est anima, et forma legis, soletque colligi ex proemio, et motivo legis. *cap. humanae. 22. q. 5. et cap. 6. de V. S. intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus. et l. 6. §. 1. ff. de V. S. ibi verbum ex legibus sic accipiendum est tam ex legum sententia, quam ex verbis.*

II. Attendenda est verborum proprietas, nisi sequatur absurdum, vel iniquitas. *c. 2. v. sed neque de Translat. l. 69. ff. de Legat. 3. l. 7. §. 2. ff. de Supel. legat.* nam sine causa non debet praesumi, quod Legislator metaphorice locutus fuerit. Si tamen vocabulum aliquod duplicem habet significationem, alteram naturalem, seu communem, et alteram civilem, seu juridicam, significatio juridica non attenditur, nisi in favorabilibus. Sic lex favorabilis de filiis intelligitur etiam de legitimatis, et adoptivis, non vero odiosa. Et monachus, si favorabile est monasterio, comprehenditur sub nomine *mortui*, non vero in odiosis.

III. Verba generalia sunt intelligenda, tam in favorabilibus, quam odiosis l. 1.

§. *Quod a ff. de aleator. l. 5. S. 9. §. fin. ff. de J. et F. l. 1. §. generaliter ff. de legat. praestand. ex quibus legibus desumptum est illud brocardicon: ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus.*

IV. In concursu legum contrariarum primo tentanda est conciliatio per subtilem interpretationem *l. 26. 28. ff. de LL. l. 2. §. 16. et l. 3. §. 15. ff. de V. J. E.* quia correctio jurium, ulpote odiosa vitanda est. Si vero conciliatio non speretur, lex posterior derogat priori *cit. l. 28. et l. fin. ff. de constit. constitutiones tempore posteriores, potiores sunt his, quae ipsas praecesserunt.* Papa tamen, vel alius summus princeps, qui iura omnia in scrinio sui pectoris habet, per posteriores leges non censetur derogare legibus particularibus, privilegiis, et consuetudinibus locorum, nisi id clare exprimat, *c. 1. h. t. in 6.* quia haec particularia probabiliter ignorat. Ceterae interpretationum regulae desumuntur ex regulis utriusque juris, et *tit. de V. S.*

Regulae interpretationis extensivae.

I. Ob similitudinem rationis lex non est extendenda ad personam, vel casum non expressum: nam Legislatores non intendit obligare, nisi ad id, quod exprimit, eique placet *l. 1. ff. de Const. Prin.* Unde illud: *ratio legis, non est decisio legis.* Sic *Clem. 1. de Elect.* Religiosus non potest eligi in Praelatum regularem alicuius Ordinis, quia non convenit sociari homines disparis professionis, vel habitus, et tamen eligi potest in Episcopum, licet similis ratio contra militet.

Judex tamen, deficiente alio jure, potest, imo regulariter debet a simili ad simile judicare *l. 12. 13. ff. de LL.*

II. Ob identitatem rationis recte fit interpretatio comprehensiva *arg. l. 32. ff. ad L. Aquil.* unde desumptum est illud brocardicon: *ubi eadem est ratio, juris ibi eadem est dispositio:* nam quod mente Legislatoris comprehensum est, censetur legi inesse, et Legislator merito imprudens judicaretur, si quod statuit de expresso, nollet servari in tacito, v. g. lex ecclesiastica prohibet Praelatis res Ecclesiae alienare, ergo etiam prohibet, ne laicus eorum nomine res tales alienet. Haec interpretatio comprehensiva plerumque locum habet in correlativis, ut inter uxorem, et maritum, aequiparatis a jure connexis, et in iis omnibus, in quibus, nisi fiat extensio, sequitur absurdum. Hic tamen observa *similitudinem rationis, et identitatem rationis* saepe quidem confundi, sed in rigore differre: nam *similitudo* fit in diversis rationibus, quarum altera est alteri similis, v. g. novitius non est eligibilis in Praelatum, quia plene non didicit disciplinam regularem, similis ratio currit in minorista, ne eligatur in Episcop. quia non supponitur bene callere disciplinam ecclesiasticam. *Identitas* fit in eadem ratione, quando pro casu in lege non expresso prorsus eadem ratio currit, quae pro casu expresso. Sic *c. 24. de Sponsalib.* non valet matrimonium cum furioso, ergo nec cum furiosa, quia utrobique consensus non subsistit. Vir innocens non tenetur reddere debitum adulterae *c. 4. 5. de divortiis*, ergo nec uxor innocens adul-

tero, quia utrobique frangitur fides conjugalis.

III. In poenalibus, et odiosis, quae sunt contra jus commune, vel tertii, et similiter in dispensationibus, quae sunt vulnus legis, stricta interpretatio adhibenda est, neque ob paritatem, vel majoritatem rationis facienda extensio ad casum non expressum *l. 19. 25. ff. de LL. c. 25. de decim. c. 9. de priv.* quia per *reg. 15. in 6.* odia restringenda sunt. Sic per *Nov. 115. c. 3.* incestus cum noverca est causa sufficiens exhaeredationis, quod tamen extendi non debet ad incestum cum matre. Ceterum licet dispensatio, utpote relaxatio juris, stricte sit interpretanda, tamen potestas dispensandi, cum sit juri conformis, et nulli praejudiciosa, nisi concedenti, latam habet interpretationem, sicut beneficium Principis *l. 3. ff. de Const. Princ. Beneficium Imperatoris, quam plenissime interpretari debemus.*

Regulae interpretationis restrictivae.

41. I. Epiikia, seu restrictio locum habet in jure divino positivo, et humano pro illis casibus, quibus observatio legis redditur nimis difficilis, *S. D. 1. 2. q. 96. a 6.* Sic David ex epiikia judicavit licitum sibi esse comedere panes propositionis laicis vetitos, Machabaei pugnaverunt die festo: et similiter in casu difficili interpretamur non obligare praeceptum jejunandi, abstinendi ab opere servili, audiendi sacrum etc.

II. In lege naturali non datur proprie epiikia, sed simplex interpretatio, declarans casum aliquem non comprehendi

sub lege naturali, nam lex naturalis semper est circa conformia, vel disformia rationi, ergo emendari non potest per epiikiam: sic non esse reddendum depositum hosti Reipublicae, licite occidi posse innocentem dum Deus id imperat etc. simplex ostendit interpretatio, quod scilicet jus naturale ad hos casus se non extendat: si tamen talem interpretationem vis nominare epiikiam, lis erit de nomine.

III. Epiikia regulariter non habet locum in legibus irritantibus, ita communem nam rigor talium legum plurimum conducit ad bonum Reipubl. Et ideo tempore pestis, vel belli, vel alio casu, quo non potest haberi parochus cum testibus, valide non contrahetur matrimonium in locis, ubi Trid. viget. Cetera de legibus, uti et de ignorantia juris, et facti suppleta erunt ex jur. civ.

TITULUS III.

De rescriptis.

De hac materia agitur *in 6. et Clement. h. 1. in Decreto d. 97. et 25. q. 1. 2. per tot. Trid. sess. 22. c. 5. 6. et sess. 25. c. 10. de ref.* In Pandectis *l. 1. §. 1. ff. de Const. Princ. Codice lib. 4. tit. 19. usque ad 23.*

1. Nota 1. Rescriptum quoad nomen esse *responsum scriptum*: at quoad rem *rescriptum* proprie, et stricte acceptum, est responsum Principis in scripto datum ad alicujus supplicationem, vel relationem, vel consultationem circa jus intelligendum, *l. 1. §. 1. ff. de Const. Princ. l. 2. et fin. C. de LL. aliter vocatur epistola cit. l. 1. et in jure Canon.*

epistola decretalis, et differt ab *oraculo*, quia hoc viva voce, ab *edicto*, quia hoc motu proprio; *rescriptum* vero ad *prae-*
viam supplicationem datur. In praesenti
rescriptum accipitur latius, prout est
quodcumque Principis responsum in
scripto datum, sive jus, et justitiam, sive
beneficium, et gratiam concernat.

2. Nota 2. *Rescriptum* hoc ultimo modo acceptum dividi 1. in *generale*, et *speciale*. *Generale* est, quod datur pro omnibus subditis, et cons. instar constitutionis facit jus commune, *l. fin. §. 1. C. de LL.* *Speciale* est, quod datur uni, vel alteri, et hoc regulariter facit jus solum inter partes *l. 2. eod.* nisi Princeps *rescripta* specialia expresse velit observari instar juris communis, uti plurima sunt in jure Canon. et codice Justiniani. 2. In *rescriptum juxta, contra, et praeter jus*. *Juxta jus* est, quod Princeps conformiter juri communi concedit. *Contra jus* est, quo Princeps aliquid contra communem juris dispositionem facit, ut dispensando, privilegia largiendo etc. *Praeter jus* est, quo Princeps concedit ea, quae jure non sunt decisa. 3. *Praecipua divisio* est in *rescriptum gratiae*, quo praeter, aut contra jus commune supplicanti gratia conceditur; et *rescriptum justitiae*, seu *ad lites*, quod datur ad judicia, et justitiam administrandam, v. g. delegando judicem, praescribendo specialem modum procedendi etc. His aliqui addunt mixtum ex utroque. Ceterae *rescriptorum* species ex vocibus innotescunt, uti sunt *Ecclesiastica, Papalia, politica, imperialia, exequutoria, moratoria*, seu *dilatoria* debiti solvendi etc. De *rescriptis* circa dispensationes ma-

trimoniales *lib. 4.* agitur, et ideo succinte materiam istam pertractaturi agemus 1. *de causis*, 2. *de vitiis*, 3. *de praesentatione, exequutione, et expiratione rescriptorum.*

§. I.

De causis rescriptorum.

3. Q. I. *Quis, cui, et super qua re concedere possit rescriptum?* R. ad 1. Princeps Ecclesiasticus, vel laicus, toto *h. t. et tit. C. de precibus imp. off. et tit. C. de divers. rescr.* Ceteri inferiores quique secundum limites suae potestatis aliqua *rescripta* dare possunt. R. ad 2. *Rescriptum* dari potest cuicumque subdito, sive actori, sive reo, mari, vel foeminae, in quacumque causa, et contra quemcumque subditum, modo aliquid ex his specialiter non prohibeatur: nam haec omnia sunt de genere permissorum, ergo concessa videntur, si non reperiantur specialiter prohibita. R. 3. Impetrare *rescriptum* prohibentur: 1. *Servi*, exceptis causis atrocibus, *l. 1. C. de precib.* 2. *Falsus*, aut revocatus procurator *c. 33. h. t.* 3. *Haereticus* *l. 2. C. de Sum. Trin.* 4. *Excommunicatus* saltem Papale *rescriptum* obtinere nequit, nisi in causa suae excommunicationis *c. 1. h. t. in 6.* 5. Propter periculum fraudum alius pro alio *rescriptum justitiae* valide non impetrat *c. 28. 33. h. t. l. 24. C. de procurat.* bene vero *rescriptum gratiae* *l. 6. de precib. et c. 24. de Praeb.* quia gratia etiam absenti, et ignoranti conferri potest, modo collationem acceptet, vel ab alio acceptatam ratam habeat.

4. Q. II. *In quo consistat forma rescripti?* R. in legitima ejus expeditione, seu solemnitatibus de jure, et stylo Curiae Romanae requisitis. Cujusmodi sunt: 1. ut praemisso nomine Principis rescribentis, ponatur *narratio*, seu *corpus signaturae* tanquam prima pars, in qua exprimitur relatio eorum, quae, et ex qua causa a supplicante petuntur. 2. ut subdatur *dispositiva*, seu *conclusio* tanquam altera pars, in qua Princeps mentem suam aperit quid, qualiter, et sub quibus conditionibus concedat, adjecto anno Incarnationis Christi, Pontificatus, vel Imperii, et indictionis (olim consularis) mense, die loco, *l. 4. C. de divers. rescr. c. 7. h. t.* 3. In ipso contextu Papa Episcopos vocat *fratres*, alios vero fideles *filios*; et uni rescribens non utitur numero plurali: *vos, vestra*, sed singulari. *c. 6. de crim. fals.* Tum rescriptum Papale in plena scriptura confectum, si gratiae est, bullatur filo serico rubro, et croceo; si justitiae, filo canabino, de quo plumbum pendet. Solemnitas pro rescriptis imperialibus praescripta in *l. 6. C. de divers. rescr.* jam exolevit. Plura de his vide apud Card. de Luca, Navar. Corrad. ex quibus illud notandum, quod annutus Papae, qui fit in signatura per verbum *fiat*, vel *conceditur* quoad rescripta gratiae, vel per *placet* quoad rescripta justitiae, non significet gratiam complete, sed inchoate factam, donec rescriptum in plenam scripturam redigatur: imo hodie rescripta gratiarum plerumque non continent gratiam factam, sed faciendam, seu mandatum, ut exequutor, causa cognita gratiam faciat.

§. II.

De vitiosis, et invalidis rescriptis.

5. Nota vitia rescriptorum alia esse *extrinseca*, alia *intrinseca*. *Extrinsecum* est defectus formae, seu solemnitatis substantialis in rescripto non servatae. *Intrinsecum* est defectus commissus in ipsa petitione, vel causa, vel in modo dispositivae, atque ita ipsam concessionem inficit. Talia vitia sunt praecipua duo: *Obreptio*, seu expressio falsi, et *Subreptio*, seu reticentia veri, quod utrumque fieri potest, vel *dolo*, dum scien-ter allegatur falsum, aut reticetur verum, vel per ignorantiam, aut simplicitatem *c. 20. h. t.* Cum vero obreptio, et subreptio in effectu non differant, frequenter in jure, et usu promiscue sumuntur, et ideo quod hic de uno dicetur, etiam de altero erit intelligendum.

6. Q. I. *Quando rescripta sint invalida ab extrinseco?* R. 1. Si aliquid omissum est ex forma substantiali, v. g. nomen Pontificis, *data* etc. nam de stylo Curiae simile rescriptum habetur pro nullo. 2. Si rasura, vel cancellatio sit, praesertim in loco substantiali, vel vitium, aut fractura in sigillo. *l. 6. de fide instr.* 3. Si reperiatur error crassus contra grammaticam, *c. 11. h. t.* Orthographia tamen propria est Curiae per certas contractiones, et diphthongi per unam litteram scribuntur.

7. Q. II. *Quando rescripta sint invalida ab intrinseco?* R. 1. Generaliter, si quid necessarium non est expressum, vel si quid falsum allegatum. Unde 4.

invalidum est rescriptum datum contra jus commune, vel statutarium, vel consuetudinarium, vel contra jus, et privilegium tertii, nisi horum mentio fiat. *c. 19. h. t. et c. 1. de Const. in 6. 2.* Rescriptum *secundum*, in quo non fit mentio prioris, nisi alterum esset speciale, et prius generale. *c. 4. 3. h. t.* quia generi per speciem derogatur. 3. Rescriptum prohibens cognitionem causae, et veritatis precum. *c. 2. h. t.* quia in omni rescripto saltem Papali tacite intelligitur illa clausula: *si ita est, si preces veritate nituntur.* ibid.

8. R. II. Specialiter rescriptum iustitiae est invalidum: 1. in quo dantur incerti iudices ad arbitrium oratoris eligendi *c. 10. h. t.* 2. vi cuius vocari deberet reus extra suam dioecesim ultra duas dietas, hoc est iter bidui *c. 28. h. t.* imo jure recentiori ultra unam dietam. *c. 11. §. cum vero h. t. in 6.* nisi id specialiter exprimatur. 3. in quo non fit mentio litis pendentis, sententiae, appellationis, transactionis, vel alterius compositionis in eadem causa. *c. 12. h. t. c. 3. de confr. util.* Si in rescripto ponatur - *et quidam alii*, vel *res aliae* - vi hujus clausulae non veniunt personae digniores, nec plures quam duae, vel tres, nec causae graviores expressis, sed similes, vel his minores *c. 15. h. t.*

In Decreto Innocentii XII. Ut occurratur 4. Junii 1692. relato in ejus Bullario, statuitur, ut si quis... Preces, si-ve supplices libellos in materia gratiae, et iustitiae alicui ex sacris Congregationibus urbis quomodolibet obtulerit, seu praesentaverit, ita ut ab eadem Sacr. Congregat. vel in totum, vel in parte fuerint

rejectae, aut alias ipsa Sacr. Congregat. mediante praefata praesentatione precum praeventa, manus quomodocumque desuper apposuerit, nequeat ullo modo idem negotium, causam, vel petitionem ad alteram ex Sacris Congregationibus, etiam mediante rescripto Sanctitatis suae (quod in hoc casu importune, et subreptitiae Sanctitas sua censeri voluit extortum) sub quovis praetextu, causa, vel quaesito colore, etiam simplicitatis, et ignorantiae, deferre, vel alias primam Congregationem sponte a principio aditam declinare: alias rescripta, decreta quaecumque, indulta, gratiae, litterae, resolutiones, vel provisiones a secunda, sive altera Congregatione impetrata, vel impetranda, nec non litterae Apostolicae, quas illorum, vel illarum vigore desuper expediri contingeret, haberi debeant omnino pro subreptitiae extortis, nulliusque penitus sint roboris, vel momenti, nec ullatenus in iudicio, vel extra suffragari possint, et valeant, perinde ac si nunquam emanassent.

9. R. III. Specialiter rescriptum beneficiale est invalidum: 1. si prioris beneficii, etiam modici mentionem non faciat *c. 17. 42. h. t. c. 23. de Praeb. in 6. 2.* si qualitatem beneficii non exprimat, an sit curatum, an electivum, patronatum, an dignitas? *c. 8. h. t. c. 4. 5. 16. de Praeb. in 6.* item si non exprimatur defectus aetatis: nam certius est beneficium curatum non posse obtineri ab eo, qui tempore datae aetatem legitimam non habuit, licet eam attigerit tempore praesentatae. *c. 9. h. t. in 6. juxta quod explicari debet c. 29. de Praeb. in 6.* Item si non exprimatur

modus vocationis, an per mortem, vel resignationem vacet beneficium, an quis in illo titulum coloratum, possessionem, vel detentionem habeat? et plura similia expressa *h. t. in 6. et tit. de Praeb. eod.*

10. Q. III. *An rescriptum ob, vel subreptitium dolose impetratum sit ipso jure nullum?* R. 1. affirmative quoad rescriptum gratiae, nam *c. 31. h. t. litterae beneficiales dolo impetratae dicuntur non valere, et c. 8. eod.* vires non obtinere. R. 2. affirmative etiam quoad rescriptum justitiae, Gonzal. cum com. contra Gloss. in *c. 31. h. t.* Menoch. Zoes, et paucos docentes rescripta justitiae dolo obtenta non esse ipso jure nulla, sed annullanda ope exceptionis. Prob. ex *c. 15. h. t. ibi: mendax precator penitus careat impetratis, quia fraus, et dolus ei patrocinari non debent.* Idem statuitur *c. 16. et clare in c. 20. eod. ibi: in suae perversitatis poenam nullum ex illis litteris commodum consequatur, ita videlicet, quod delegatus nullatenus de causa cognoscat:* sed si litterae justitiae ipso jure valerent, non opposita exceptione *ob, vel subreptionis*, delegatus posset in causa procedere, saltem altera parte consentiente, ergo. Quod verum est, sive Papa, cognita veritate, fuisset, sive non fuisset concessurus litteras *cit. c. 20. quia nullitas litterarum est in poenam perverse petentium.* Et contra haec jura clara non procedunt paritates ex *c. 9. et 25. h. t. l. 36. ff. de V. O. l. 5. C. de inut. stip.*

Dices: Delegatus non habet jurisdictionem nisi ex rescripto, sed delegatus vi talis rescripti potest exercere jurisdictionem cognoscendo *c. 20. h. t. ibi: de*
Maschat. T. II. P. I.

precum qualitate cognoscat. ergo. R. Dist. maj. non habet in causa, et negotio principali, con. maj. in causa praevia doli, et veritatis precum, n. m. nam ex rescripto valido delegatus accipit jurisdictionem ad cognoscendam causam principalem in litteris expressam, et hanc in nostro casu cognoscere non potest per *cit. c. 20. h. t. et l. 5. et fin. C. si contra jus.* At ad cognoscendam causam doli, et veritatis precum generaliter a jure communi datur jurisdictio cuicumque delegato per *cit. c. 20. et c. 2. h. t. l. 4. C. si contra jus.* quo sensu commodissime explicantur *l. 1. 2. 4. C. eod.* ut scil. judex cognoscat de omni negotio circa dolum, et preces, non vero circa causam principalem. *cit. l. 5. eod.* Cetera jura procedunt in casu, quo subreptio accidit ex simplicitate, aut ignorantia, ut *c. 6. de consang. c. 9. et 25. h. t.*

11. Q. IV. *An rescripta ob, vel subreptitia per simplicitatem, vel ignorantiam impetrata valeant?* R. non valere, si Papa, cognita veritate, non fuisset concessurus litteras, *c. 2. 19. et 20. h. t.* nam concessio non pendet ab errore aut simplicitate petentis, sed a concedentis intentione, quae in hoc casu deficit. R. II. Si cognita veritate, Papa concessisset litteras, valet rescriptum justitiae saltem in forma communi, *c. 20. h. tit. ibi: inter alios* etc. nam tali casu, cum adsit consensus saltem legalis Papae, rescriptum non vitiatur in puncto substantiali, scil. in jurisdictione data delegato, sed solum in puncto accessorio quoad specialem modum procedendi, v. g. de plano, remota appellatione etc. ergo valet rescriptum, et vi hujus delega-

tus, omissa forma speciali, procedet secundum formam communem, et ordinem juris. R. III. Si cognita veritate, Papa concessisset litteras, attento jure communi, probabile est valere rescriptum gratiae, excepta gratia beneficii per c. 23. de Praeb. in 6. nam c. 20. h. t. a principio generaliter loquitur; neque restringitur per exemplum allatum de materia justitiae; tum quia simplicitati, et ignorantiae indulgendum est canon. 3. de Consecr. d. 2. c. 2. in fin. de Translat. Quia vero modernus stylus Curiae dicitur stare in oppositum, ita ut etiam error in nomine vitiet gratiae concessionem, opposita sententia tanquam tutior in praxi tenenda est, Corrad. Vinc. de Just. et alii, maxime in dispensationibus matrimonialibus.

12. Q. V. Quid sit causa finalis, et impulsiva, et quae sufficiat ad impetrandas litteras? R. 1. Causa finalis, seu motiva est illa, qua Princeps ductus ordinarie solet concedere gratiam. Impulsiva est, quae de se ordinarie non sufficit, adjuvat tamen causam motivam ad impetrationem gratiae. Sic paupertas est causa sufficiens, doctrina vero, aut nobilitas plerumque est causa impulsiva ad conferendum beneficium Clerico. Porro tunc Papa dicitur concessurus fuisse gratiam, dum talis est gratia, quae de jure, aut stylo Curiae facile concedi solet etiam ob causam leviolem; si vero sine gravi causa concedi non soleat, deficiente causae veritate, praesumitur in contrarium; quod Papa non fuisset concessurus gratiam, v. gr. dispensavit in 2. gradu consanguinitatis ex causa conceptae prolis, hac causa deficiente, invalida est di-

spensatio, etsi aliae minores causae allatae fuerint. R. 2. si allegatae sunt duae causae finales, una vera, altera falsa, quarum alterutra de jure, aut stylo Curiae sufficeret ad impetrationem gratiae, validum est rescriptum. Ita colligitur c. 6. de consang. ubi causa scandali subsistente, valet dispensatio in gradu consanguinitatis, licet altera causa susceptae prolis, quae jam mortua fuit, falsa fuerit. Idem dic, si sola causa impulsiva fuit falsa, et finalis vera c. 14. de conver. conj. nam copulativa duarum finalium resolvitur in disjunctivam arg. l. 53. ff. de V. S. in qua sufficit alterum verificari reg. 70. in 6. copulativa vero causae finalis, et impulsivae stat pro principaliori, cum impulsiva non moveat ad concedendum rescriptum. Ex hoc solvitur c. 2. 4. 25. h. t. c. 23. de Praeb. in 6. c. 27. 31. 37. 42. hoc tit. in his enim dicuntur rescripta non valere, quia omissa sunt ea, quae necessario erant exprimenda.

§. III.

De rescriptorum praesentatione, executione, et expiratione.

13. Q. I. An rescritta praesentanda sint exequutoribus, et quibus? R. ad 1. affirmative ex toto h. tit. nam exequutores cognoscere debent, an preces veritate nitantur, et rescriptum suis qualitatibus sit legitime instructum. R. ad 2. Exequutores rescriptorum papalium, quae ad sui Executionem jurisdictione externa indigent, sunt personae in dignitate Ecclesiastica constitutae, ut Episcopi, eorum officiales, seu Vicarii Generales, Archidiacono-

ni, si secundum jus habeant jurisdictionem in foro externo, Praelati regulares etiam locales, cum externa jurisdictione polleant; item personatus, et Canonici Ecclesiae cathedralis, et ex privilegio Proto-Notarii Apostolici honorarii, *c. 11. h. t. in 6.* nam Sedes Apostolica, ob suam eminentiam requirit iudices idoneos, quam idoneitatem capit ex dignitate personarum, vel speciali qualitate, uti est personatus, et Canonatus Ecclesiae cathedralis. E contra Canonici Ecclesiae collegiatae, decani rurales, seu foranei, et parochi non possunt esse delegati Apostolici, quia in foro externo nullam jurisdictionem habent, nisi hoc eis Papa *ex certa scientia* committat. R. 3. Executio rescriptorum Papalium, quae ad causae cognitionem, et sui expeditionem non indigent jurisdictione externa, regulariter committitur doctoribus Sac. Theologiae, aut SS. Canonum; item confessoribus regularibus privilegiatis. Ita ex stylo Curiae. In ipsa autem executione rescriptum examinari debet ab Ordinariis, seu commissariis datis, an preces veritate nitantur? an causa subsistat? et servari ea omnia, quae in parte dispositiva scribuntur.

14. Q. II. *Quale tempus attendatur in ordine ad valorem rescripti?* R. tempus *datae*, seu diei, mensis, et anni appositi *c. 19. h. t. c. 7. eod. in 6. Clem. fin. h. t.* nam valor rescripti sive iustitiae, sive gratiae circa causas in eo comprehensas colligi debet ex eo tempore, quo rescriptum datum est. Unde non prodest habilitas superveniens, vel causa emergens primo post datum rescriptum. R. 2. in ordine ad effectum, in rescriptis

iustitiae attenditur tempus *praesentatae c. 12. de appell. c. 4. de restit. spoliat.* nam jurisdictione non cessat, nisi visis litteris delegati, et jurisdictione delegati non expirat, nisi praesententur ei litterae revocatoriae. At in rescriptis gratiae, etiam quoad effectum attenditur tempus *datae*, non *praesentatae c. 7. 30. 38. h. t. c. 9. eod. in 6.* quia gratia facta attendi debet ex parte conferentis, non exequentis. Unde, ceteris paribus, in gratia praefendus est, qui priorem *datam* habet, licet posterius litteras praesentaverit. R. 3. in concursu plurium rescriptorum speciale praefertur generali, licet ejus mentionem non faciat *c. 1. h. t.* si utrumque speciale, vel utrumque generale est, praefertur posterius, si prioris mentionem faciat *c. 3. h. t.* quia posteriora derogant prioribus; si vero prioris mentionem non faciat, regulariter praefertur prius in *data* ibid. R. 4. De novo stylo Curiae Rom. in rescriptis dispensatoriis, quibus non datur gratia *facta*, sed *facienda* per executorem, veritas causae attendi debet, non tempore mandati Romae expediti, sed tempore executionis, ut tunc causa sit vera, dum executor actu dispensat. Corr. Reiff. lib. 4. in Append.

15. Q. III. *Quamdiu rescripta durent?* R. 1. Rescripta tam gratia, quam iustitiae de se sunt perpetua *c. 9. de off. deleg. l. 2. C. de divers. rescr.* Unde si in eis non est praefixum tempus praesentandi, possunt praesentari quocumque tempore, quo gratia obtineri potest, vel jus agendi, aut excipiendi durat. Excipe casum, quo orator per annum non est usus rescripto iustitiae, et interim in

eadem causa impetratum est aliud rescriptum, tunc enim in poenam negligentiae privatur commodo illius, etsi in posteriori rescripto non fiat mentio prioris *c. 23. h. t. R. 2.* Rescripta iustitiae expirant cum concedente, si is re adhuc integra moriatur *c. 20. de off. deleg. at* rescripta gratiae factae manent perpetua, quia juxta *reg. 16. in 6. decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.* Si tamen esset gratia faciendae, re integra, expiraret cum concedente *c. 36. de praeb. in 6.* ubi ponitur casus gratiae factae, et faciendae. *R. 3.* Clausula: *usque ad beneplacitum nostrum*, vel *quamdiu voluero*, indicat gratiam temporaneam, quae cum concedente extinguitur, quia post mortem nulla est ejus voluntas; e contra clausula: *usque ad beneplacitum Sedis Apostolicae, donec revocavero, aliter providero* indicat gratiam perpetuam, quia Sedes Apost. non moritur, et revocatio positiva, vel alia provisio non sequitur, ut supponitur. Clausula: *motu proprio*, licet non sanet vitium obreptionis, purgat tamen regulariter vitium subreptionis, nisi reticentia veri sit contra jus tertii, vel supprimat inhabilitatem, aut qualitatem intrinsicam beneficio, ut quod sit curatum etc. Alias clausula vide in Barb.

Regulae pro interpretatione rescriptorum proportionaliter sunt eadem, quae pro interpretatione legum; et quidem rescripta ad lites, odiosa, et beneficialia, utpote ambitiosa, stricte interpretanda sunt, ut minime contrariantur juri communi, et juri quaesito tertii *cap. 18. hoc. tit.* mere autem favorabilia latam habent interpretationem.

TITULUS IV.

De Consuetudine.

De hac materia agitur in Sexto, et Extrav. com. *h. t.* In Decreto *Can. 2. 4. 5. d. 1. et Can. 3. 5. in fin. d. 4. et d. 8. 11. 12. per tot.* In Trid. *S. 21. c. 2. S. 22. c. 3. S. 23. c. 1. S. 24. c. 12. de refor.* In Pandectis *lib. 1. tit. 3. l. 32. et seqq.* In Codice *lib. 8. tit. 53.*

1. Nota 1. Consuetudinem dupliciter spectari: 1. *inchoative*, seu *causaliter* pro actibus frequentibus, et sic dicitur *consuetudo facti*, seu *in fieri* 2. *complete*, seu *formaliter* pro jure ex actibus frequentatis introducto; et sic dicitur *consuetudo juris*, seu *in facto esse*: quo sensu definitur, quod sit *jus diuturnis moribus, et tacito populi consensu introductum l. 32. ff. de LL. Can. 5. d. 1.* Haec definitio ex JCto desumpta potissimum servit pro statu democratico populi Romani, alioquin in statu aristocratico, vel monarchico ad consuetudinem requiritur tacitus consensus optimatum, vel Principis, quia consuetudo tamquam jus dari nequit sine placito ejus, in quo residet summa potestas.

2. Nota 2. Consuetudinem differre a lege, quia haec expressa voluntate Legislatoris fertur, consuetudo tacita: a stylo Curiae, ut includens ab incluso, quia stylus Curiae est particularis consuetudo: a praescriptione, quia haec fit a privatis bona fide, et jus solum privatum, non legale parit; consuetudo autem fit a tota communitate quando mala fide, et jus legale introducit: a traditione,

quia haec non oritur a populo inductive, sed vel a Christo, vel Apostolis, vel Patribus de ore ad os posteris communicatur.

3. *Nota* 3. consuetudinem, praeter divisiones etiam legi communes, specialiter dividi in *generalissimam* pro integris gentibus, uti est jus gentium, *generalem* pro toto regno, *specialem* pro tota civitate, vel pago, et *specialissimam* pro una minima communitate, ut pro uno collegio, aut Ecclesia. 2. in eam, quae est *secundum, praeter, et contra legem*. Consuetudo *secundum legem*, est, quae legem antea conditam diuturno usu firmat, et interpretatur *Can. 3. §. leges d. 4. l. 37. ff. de LL.* ibi, optima est legum interpretis consuetudo. *Praeter legem*, quae jus novum ante non existens, nec priori contrarium introducit *Can. 5. d. 1.* ibi: *pro lege suscipitur, cum deficit lex.* *Contra legem* est, quae inducit jus contrarium legi praexistenti, vel eam ex integro abrogando, vel ex parte ei derogando *l. 32. ff. de LL.* Agetur hic de causis, effectu, probatione, et abrogatione consuetudinis.

4. Q. I. *Quae sint requisita legitimae consuetudinis?* R. 1. ut sit honesta, justa, rationabilis, et utilis communitati, nam per *Can. 6. d. 12.* consuetudo legem imitatur, ergo requisita legis habere debet. 2. ut sit inducta moribus, seu actibus a tota communitate frequentatis *Can. 4. et 5. d. 1.* nam actus isti sunt causa secundaria efficiens juris consuetudinarii. 3. ut duret legitimo tempore, seu decennio *Can. 7. d. 12. ex l. 1. C. quae sit long. consuet.* ubi revocandum dicitur *quidquid contra longam consue-*

tudinem fiet, sed decem anni faciunt tempus longum §. 1. *In. de usucap. l. 11. C. de praescri. long. temp.* Si tamen consuetudo, non via praescriptionis ignorante principe, sed via conniventiae, sciente, et non contradicente Principe, introducitur, nullum determinatum tempus requiritur. 4. ut accedat auctoritas, seu consensus Legislatoris, tamquam causae principalis dans vim, et robur legale consuetudini *arg. l. 32. de LL.* cum jus legale dari nequeat absque auctoritate legislativa. Ceterum ad consuetudinem non requiritur consensus *personalis* expresse a Legislatore datus, ut communis tenet contra Pontium, sed sufficit *legalis*, seu *juridicus* generaliter a jure datus: nam utrumque jus universaliter approbat omnem consuetudinem rationabilem, et legitime praescriptam, seu legitimo tempore durantem *can. fin. hoc tit. l. 32. et 35. ff. de LL. l. fin. Cod. quae sit longa con.* et ob eandem causam non requiritur *judicium contradictorium*, in quo consuetudo approbetur, nisi in casu dubii, quando in judicio dubitatur, an consuetudo existat, vel sit rationabilis: quo sensu explicatur *leg. 34. ff. de LL. Can. 8. in fin. d. 8. et c. 25. de V. S.* ibi: *quasi in judicio contradicto.*

5. Q. II. *Quales actus esse debeant, ex quibus consuetudo inducitur?* R. 1. debent esse liberi, publici, et notorii, et uniformiter a tota communitate per legitimum tempus exerciti. 2. debent fieri scienter, seu cum animo introducendi obligationem, vel abrogandi obligationem prioris legis, nam haec omnia requiruntur ad jus legale ex moribus ortum, *arg.*

l. 32. ff. de LL. Quot autem numero actus requirantur, cum id jure definitum non sit, relinquitur arbitrio prudentum, et judicum, spectata natura, et qualitate consuetudinis. Ex his patet non induci consuetudinem obligatoriam, si populus ex ignorantia per 40. annos jejunavit in vigilia Ascensionis Domini, qui errantis nullus est consensus: nec illas consuetudines pias, quae sine animo se obligandi inductae sunt, esse instar juris obligatorias, uti sunt oratio ad pulsum campanae, auditio missae die non festivo, etc.

6. Q. III. *Quae sit vis et effectus consuetudinis?* R. 1. Vis consuetudinis *secundum legem* est, authentice legem interpretari et cons. instar legis obligare, *l. 37. 38. ff. de LL.* Imo consuetudo Ecclesiae interpretatur nobis ipsum jus divinum, v. g. circa usum, materias, et formas Sacramentorum etc.

7. R. 2. Vis consuetudinis *praeter legem* est inducere obligationem instar juris legalis, modo sit in materia gravi, et communiter a doctis, et timoratis instar legis observetur. Ita *Can. 5. d. 4. et l. 32. 33. ff. de LL.* nam consuetudo est species juris, seu jus non scriptum, ergo est obligatoria secundum qualitatem materiae, non secus, ac ipsa lex. Hinc consuetudo ista potest esse *praeceptiva*, v. g. ad dandum Parochæ stipendium in funeralibus etc. vel *prohibitoria*, v. gr. non consecrandi in fermentato apud latinos; vel *irritatoria*, et inductiva impedimentorum, etiam dirimentium. *c. 4. de cognat. spirit.* imo ea omnia, quae lex operatur, etiam consuetudine praeter legem induci possunt.

8. R. 3. Vis consuetudinis *contra le-*

gem, est abrogare legem tam civilem, quam Canon. Ita *Jctus l. 32. ff. de LL.* ibi: *quare rectissime etiam illud receptum est, ut leges non solum suffragio Legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.* et Greg. IX. id ipsum generaliter dicit *c. fin. h. t.* ibi: *licet longaevae consuetudinis non sit vilis auctoritas; non est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat praejudicium generare, nisi fuerit rationabilis, et legitime praescripta*, seu legitimo tempore decennii durans. In quo cap. nulla lex humana, sive praeceptiva, sive prohibitiva, sive irritatoria excipitur, sed sola lex naturalis, et divina, contra quam populus, utpote inferior praevalere non potest, quia ex *Can. 6. d. 12.* consuetudo per omnia aequiparatur legi, sed lex posterior abrogare potest priorem; ergo et consuetudo, seu magis proprie *desuetudo*; praesertim si abroget legem, cujus observantia nunquam inducta fuit. Exemplum habes *Can. 3. in fin. et Can. 6. in fin. d. 4. et Can. 8. et 11. d. 12.* Porro in tali casu primi actus non possunt exerceri bona fide, sed potius mala, seu scienter, et animo tollendi legem; atque ita consuetudo facti est mala, et transgressores substanti punitioni. At ipsa desuetudo, seu consuetudo juris in se completa, modo alias debita requisita habeat, non est mala, et vitiosa, neque irrationabilis: tum quia consuetudo vim suam legalem non habet ex actibus illis frequentatis, sed ex legali consensu Legislatoris, ac si iste legem abrogasset; tum quia prior lex in his circumstantiis, cum tota communitas diuturno tempore contra legem operatur,

desinit esse utilis, tali communitati, et desuetudo incipit esse utilis, et rationalis saltem negative, quia non est contra rationem; quod sufficit ad rationalitatem juris. Ex his solvuntur argumenta contraria a ratione petita.

Obj. *Canon. 3. et seqq. d. 8. Can. 1. et seqq. d. 11. Canon. 3. 12. d. 12. arg. c. 4. d. 10. et c. 3. 5. h. t. l. 2. C. quae sit longa cons. l. 3. §. 5. ff. de Sepulc. viol.* ubi agitur de lege, et consuetudine municipali et *l. 13. C. de sent. et interloc.* ibi: *cum non exemplis*, seu consuetudine, sed legibus judicandum sit: in his prohibetur, et reprobat consuetudo contra legem. 2. Saepe in lege aliqua solet apponi clausula prohibens contrariam consuetudinem in futurum, ergo saltem talis lex, utpote resistens, abrogari nequit per consuetudinem.

R. *ad 1.* Jura ista reprobant consuetudines debitis requisitis destitutas, ut quia sunt irrationabiles, nutritivae peccati, legitimo tempore non praescriptae, de quibus infra. *Ad 2.* Licet lex ista, stantibus circumstantiis, ob quas consuetudo adversa legi prohibetur, non possit abrogari per consuetudinem, poterit tamen in eo casu, quo mutatis circumstantiis, materia cohonestari potest in contrarium, cum eo casu etiam Legislator rationabiliter legem abrogare posset.

9. Q. IV. *Quae sit vis, et effectus consuetudinis immemorialis, seu cujus initii memoria non extat inter homines?*

R. 1. per eam acquiri possunt ea omnia, quae privilegio, et indulto principis concedi solent: nam talis consuetudo aequiparatur privilegio principis, et habetur loco tituli legitime constituti, et probati.

Ita Innoc. et alii com. Excipe consuetudinem contra immunitatem Ecclesiasticam, cui jus perpetuo resistit, et const. Urb. VIII. *Romanus Pontifex*, et casum, quo quis sine privilegio non est capax possidendi, sicut laici jus decimandi, eligendi, in beneficiis confirmandi etc. 2. Consuetudini immemoriali non derogatur per clausulam generalem: *non obstante quacumque consuetudine*, nisi illius specialis mentio fiat: tum quia talis consuetudo est speciali nota digna; tum quia pro illa praesumitur justus titulus, quo melior de toto mundo allegari non potest. Fagnan. in *cap. cum Apostolica de his quae a Prael.*

10. Q. V. *Quae consuetudines, seu potius corruptelae a jure reprobentur?*
R. 1. Quae juri naturali, et divino, prophetis, et apostolicis doctrinis contrariantur, *c. fin. h. t. Canon. fin. d. 8.* uti sunt multi abusus gentilium, et phariseorum, et haeticorum. 3. Consuetudo nutritiva peccati, ut illa *c. 10. h. t. 3.* Consuetudo judicandi causas Ecclesiasticas a populo, confirmandi baptizatos a simplici presbytero, non servandi interdicta, deserendi beneficia sine licentia Superioris, vel administrandi sine praevia confirmatione *c. 3. 4. 5. 7. h. t. 4.* Consuetudo eligendi praelatos Ecclesiasticos a populo *c. 56. de elect. 5.* Denique reprobantur consuetudines, quae gravant Ecclesias, laedunt immunitatem Ecclesiasticam, dissolvunt nervum Ecclesiasticae disciplinae, eliminant visitationes Canonicas, et obedientiam extinctive (praescriptive enim visitatio ab uno Praelato ad alterum transferri potest *c. 16. de praescr.*) aut alio modo obsunt bo-

nis moribus, veritati, ac bono publico, de quibus passim in jure sermo redibit. *Canon. 3. et seqq. d. 8. Canon. 1. et 2. d. 12. c. 3. 5. h. t.* In dubio de honestate consuetudinis, si haec est praeter legem, statur pro ea, quia est in possessione ex consensu populorum: si vero est contra legem, statur pro lege, quia honestas, et rationabilitas legis est certa, et pro se habet possessionem certam.

11. Q. VI. *An consuetudo probanda sit ab allegante?* R. 1. Si notoria est, non indiget probatione, sicut in Germania lacticiniis, vesci die jejunii, missas in hyeme celebrare ante auroram etc. R. 2. Si notoria non est, probari debet saltem per duos testes: nam consuetudo est facti, quod etiam sagacissimos fallere potest *l. 2. ff. de J. et F. l.* ergo in foro externo ab allegante probari debet. At pro foro interno sufficit unus excellens scriptor testificans in scriptis suis de tali consuetudine, dummodo tales concurrant circumstantiae, ut de ejus fide dubitari non possit, et alii DD. validius ei non contradicant; licet alioquin unus doctor in foro externo plene non probet, sed solum praesumptionem faciat.

12. Q. VI. *An consuetudo abrogari possit per legem vel consuetudinem contrariam?* R. affirmative, *arg. l. fin. ff. de constitut. prin.* quia jura posteriora contraria derogant prioribus. Particularis, tamen consuetudo non revocatur per legem, nisi id sufficienter exprimitur, *c. 1. de Constit. in 6.*

Hactenus de principiis generalibus juris Canon., nunc de personis Ecclesiasticis, ut promovendis ad dignitates per viam postulationis, electionis etc.

TITULUS V.

De Postulatione Praelatorum.

De hac materia agitur in Sexto, et Extrav. com. *h. t.* in Decreto *Can. 1. et seqq. d. 61. et Can. 14. d. 63. et c. 5. d. 71.*

1. Nota 1. Provisionem beneficalem in genere esse actum, seu modum promovendi personam idoneam ad ministerium Ecclesiasticum. Hujus celebriores species sunt: *simplex petitio, nominatio, praesentatio, collatio necessaria*, seu *institutio, collatio libera, postulatio, electio, translatio, et renunciatio in favorem alterius*. *Simplex petitio*, olim usitata, est supplicatio populi poscentis sibi dari aliquem in pastorem, *Can. 11. et c. d. 63. c. 6. de stat. monach.* hodie non est in usu. *Nominatio sollemnis*, et proprie talis est, qua v. g. princeps tali jure praeditus, saltem duos excellentiores designat, et proponit Superiori, ut is unum eligat, et Ecclesiae praeficiat. Dignior autem ex his ille censetur, qui primo loco ponitur *arg. c. 6. de V. S.* Hac tamen nominatione nullum jus nominato acquiritur, donec Superior unum ex nominatis eligat. *Nominatio consultoria*, qua in collegio proponuntur quidam boni viri, ut de illis scrutinium fiat, non est obligatoria, sed capitulares alium eligere possunt *cap. 28. de elect.* *Praesentatio* est actus, quo patronus Clericum idoneum praesentat Superiori, ut eum in beneficio instituat. De hac agitur *lib. 3. tit. de jure patron. Colla-*

tio necessaria est provisio facta Clerico ex necessitate juris ad alicujus nominationem, praesentationem, electionem, permutationem, vel mandatum Superioris. *Collatio libera* est gratuita concessio beneficii vacantis a legitimo Superiore facta. De his collationibus agitur *lib. 3. de praeb. et institut.* De ceteris speciebus in hoc libro agetur.

2. Nota 2. Postulationem hic non accipi pro *accusatione*, uti accipitur *l. 1. §. 6. ff. de suspect. tutor.* nec pro *advocatione*, seu *patrocinio*, quod advocati praestant partibus litigantibus, uti infra *tit. de Postuland.* et in *Pandectis eod. tit.* sed pro petitione personae in praelatum ad Superiorem destinata: quo sensu *postulatio* est duplex: *solemnis*, et *simplex*, seu *non solemnis*. *Postulatio solemnis* est petitio capituli ad Superiorem destinata, ut is personam de se idoneam, attamen ob defectum Canonicum ineligibilem dispensative admittat ad praelaturam. *Postulatio simplex* est petitio personae de jure habilis in praelatum facta ei, cujus consensus requiritur. Sic requiritur v. g. consensus Praelati regularis, ut religiosus assumatur in Episcopum. Aliquando utraque concurrat, ut si filiusfamilias laicus postuletur in Episcopum, solemniter a Papa, et simpliciter a patrefamilias.

3. Q. I. *Qui postulare possint?* R. omnes illi, qui eligere *c. 4. v. ceterum h. t.* nam cui de jure ordinario, vel ex privilegio conceditur electio, tamquam principale, etiam concessum videtur accessorium, seu subsidiarum, uti est postulatio subintrans in locum electionis *arg. reg. 35. et 42. in 6.* ex quo solvuntur
Maschal. T. II. P. I.

tur paritates *ex reg. 15. et 28. in 6. c. 9. de privil. l. 1. §. 2. de Constit.*

4. Q. II. *Qui postulari possint, vel non* R. 1. Postulabiles sunt solum laborantes defectu Canonico *dispensabili*, hoc est, in quo potest, et communiter solet dispensari. Tales defectus sunt: 1. illegitimitas natalium, *c. 20. de Elect.* 2. defectus aetatis legitimae *c. 7. eod.* 3. defectus ordinis, et scientiae excellentioris *c. 22. eod.* 4. defectus professionis ad praelaturam regularem *c. 23. eod.* 5. vinculum spiritualis conjugii, quo Episcopus etiam titularis alligatus est suae Ecclesiae, a qua solvi non potest, nisi per Papam, *c. 2. et in fin. de Translat.* Horum defectuum alicui obnoxius, cum ineligibilis sit, non solum potest, sed et debet postulari, si evehendus est ad praelaturam, exceptis Episcopis titularibus, si provisus sunt indulto apostol. eligibilitatis. R. II. Impostulabiles sunt, qui laborant defectu indispensabili, hoc est, in quo vel non potest, vel communiter non solet dispensari. Et quidem 1. de jure naturali impostulabiles sunt infantes, amentes, furiosi, et omnino illitterati, cum officium suum debite exercere non possint. 2. De jure Canon. impostulabiles sunt bigami, spurii, et ex damnato coitu nati *c. 10. de renunc. ibi: personae vero: item temerarii violatores interdicti; et quos graviora crimina, praesertim infamantia, ab electione arcent. c. 1. h. t. reg. 87. in 6. Minores 27. annis ad Ecclesiam cathedralem, Extrav. un. h. t. inter com. denique religiosi mendicantes ad Ecclesiam cathedrali inferiorem, vel ad praelaturam extra suum Ordinem cit. Extrav. cujus dispositio utpote odiosa*

non est extendenda ad alios religiosos non mendicantes, licet privilegiis mendicantium gaudeant.

5. Q. III. *Quam poenam incurrant postulantes personam defectu indispensablem laborantem?* R. 1. Pro hac vice ipso jure privantur potestate postulandi, et eligendi *c. 1. h. t. ibi: licet autem*: nam recte quis in eo punitur, in quo peccat *c. 7. §. fin. de elect.* 2. qui temere postulant, hoc est renovant postulationem indigni, licet ignorent ejus indignitatem, pari poena puniuntur, et potestas eligendi, vel postulandi devolvitur ad eos, etiam paucos, qui in iteratam postulationem indigni non consenserunt, sed contradixerunt *c. 2. h. t.* 3. Scienter postulantes minorem 27 annis ad episcopatum, vel religiosum mendicantem ad dignitatem episcopatu inferiorem, pro hac vice privantur potestate postulandi, et eligendi, ac per triennium suspenduntur a beneficiis Ecclesiae, ad quam postularunt; ipsi vero postulati urgentes negotium suae postulationis decernuntur impostulabiles, *cit. Extrav. un. h. t. inter com.*

6. Q. IV. *Ad quem superiorem postulatio sit dirigenda?* R. Ad quem alias spectat confirmatio praelati electi, dummodo dispensare possit in impedimento postulati *arg. c. fin. hoc tit.* nam admissio postulationis vim confirmationis habet. Superior autem, licet ex rigore justitiae non teneatur postulationem admittere, cum ista innitatur gratiae, nulloque postulato jus tribuat *c. 5. h. t.* tamen ex aequitate, et debita sui officii administratione tenetur eam admittere, si adsit justa causa postulandi, ut neces-

sitas, vel magna utilitas, quae speratur Ecclesiae obventura ex persona postulata.

7. Q. V. *Quae sit forma postulationis?* R. 1. Postulatio simplex cum sit vera electio, hujus formam servat *ex c. 42. de elect.* idque solum additur, ut petatur consensu superioris, vel ante electionem, ut subditus eligi, vel post electionem, ut huic consentire possit. R. 2. Postulatio sollemnis habet eandem formam cum electione *ex cit. c. 42. de elect.* quo ad ea, quae naturae postulationis non adversantur. Ita Inn. Abb. Schmal. et alii contra Host. Laym. Reiff. juxta quos sufficit consensus capitularium saltem majoris partis, et aliqua publicatio, licet decretum, et alia non adhibeantur. Prob. 1. *arg. reg. 46. in 6.* subrogatum sequitur naturam ejus, cui subrogatur, nisi specialem formam praescriptam habeat, sed postulatio subrogatur electioni, tamquam ejus subsidiaria, et in jure specialem formam non habet, ergo sequitur formam electionis, cum non sit credibile, quod jus formam istam reliquerit arbitrioulantium. 2. Connexorum, et aequiparatorum eadem est juris dispositio per *cap. 3. de Constit.* maxime si unum subintret in locum alterius, et in eundem finem tendat, sed postulatio aequiparatur electioni, ei frequenter connectitur, et miscetur in eodem scrutinio, ad eundem finem tendit, et ubi electioni non est locus, in ejus locum subintrat, ergo. Ita manifeste supponitur in *c. 1. et seqq. h. t. et c. 20. de Elect.* Ex his solutae manent paritates a testamento, et codicillo, ab adoptione perfecta, seu arrogatione, et sim-

plici l. 2. ff. de adopt. a manumissione, vindicta, et inter amicos §. 1. In. de Libert. a superiori ad inferius, ab expresso ad omisum, a possessorio plenario, et summario etc. nam in his, vel diversae formae sunt a jure proditae, vel non currit illa ratio, quae pro postulatione, et electione.

8. Q. VI. *Quis votorum numerus requiratur ad validam postulationem?*

R. 1. Si postulatio concurrat cum postulatione, sufficit majoritas votorum, v. g. 6. ex decem. nam idem servatur in electione. R. 2. Si postulatio concurrat cum electione, ut hic praevaleat, debent duae partes ex tribus in postulandum concurrere, ut 16. ex 24. secus praevalebit electio, si electus pro se habeat saltem unum votum supra tertiam partem, v. g. 9. ex 24. ejusque electio confirmanda est. Ita communior sententia DD. ex c. scriptum 40. de Elect. in quo Innoc. III. condit jus speciale exceptum a dispositione c. 42. eod. alioquin caput istud superfluum esset in jure. Ratio congruentiae est, quia ad postulationem, utpote viam extraordinariam, et odiosam merito plus requiritur, quam ad electionem ei permixtam, utpote favorabilem. Et pro hac sententia stat praxis curiae romanae: nam Innoc. XI. an. 1688. die 20. Sept. in judicio appellationis rescidit sententiam latam pro Cardinali Furstembergio Episcopo Argentoratensi per 13. vota ex 24. postulato ad archiepiscopatum Coloniensem, et confirmavit electionem Clementis Bavariae ducis per novem vota ex 24. electi. Nec obstat textus citat. c. ibi: et si partes consenserunt, nam consensus iste partium referendus

est ad priora circa jus suffragandi, non vero ad ultimam partem dispositivam a Papa factam. Ita glossa major, quidquid dicat glossa anterior. Nec etiam generales dispositiones obstant c. 3. 5. h. t. c. 50. et 42. de elect. c. 1. de his quae a major. nam his praevalet specialis dispositio expressa in c. 40. de Elect.

9. Q. VII. *An rejicienda sint vota incerta, et indeterminata?* R. affirmative, et ideo Bonif. VIII. cap. un. h. t. in 6. rejicit illas formulas: *eligo postulandum, postulo eligendum, postulo, et eligo, prout melius de jure valere potest.* Quae ultima formula permittitur in casu probabilis dubii, an persona sit eligenda, an postulanda? v. g. propter defectum aetatis, natalium etc.

10. Q. VIII. *Quis sit effectus postulationis?* R. 1. Postulatio ut praesentata superiori id operatur, ut postulantes amplius variare, seu ab illa resilire non possint c. 4. h. t. ibi: si enim, ne scil. superiori illudatur, ejusque judicium ex postulantium arbitrio pendere videatur. A sensu contrario si postulatio actu non sit praesentata, locus est variationi, cum postulato nullum sit jus quaesitum c. 5. h. t. R. 2. Postulatio ut admissa a Superiore, vim habet confirmationis, et jus reale in praelatura tribuit postulato c. 2. h. t. R. 3. Postulatio simplex, ut admissa tribuit licentiam subdito, ut electioni de se factae consentire possit. Talem licentiam a Papa obtinere debent Cardinales non Episcopi, quia ex officio suo sunt subjecti Papae in ordine ad regimen totius Ecclesiae cap. 57. de elect. Praelati, et alii Clerici Episcopo inferiores a suis superioribus, si quibus subjecti sunt

c. 36. de elect. in 6. Clem. un. eod.

Cetera fere omnia servanda sunt sicut in electione, v. g. quod postulatio intra 8. dies praesentanda sit postulato; et is intra mensem mentem suam aperire debeat, an postulationem acceptet, puta conditionate, si superior eam admiserit, neque interim se administrationi immisceat etc.

TITULUS VI.

De Electione, et Electi potestate.

De hac materia agitur in Sexto, in Clem. in Extrav. Joan. XXII. et Comm. h. t. In Decreto dist. 60. 61. 62. 63. 69. et 1. q. 6. et 8. q. 1. 2. 3. et 18. q. 2. In Trid. Sess. 7. cap. 1. de refor. Sess. 22. cap. 2. Sess. 24. cap. 1. et 12. Sess. 25. cap. 6. et 7. de Regul.

1. Nota 1. electionem hic non accipi latissime pro quacumque provisione ad beneficium Ecclesiasticum, quo modo comprehendit praesentationem, collationem etc. nec pro quacumque provisione, quae fit cum interventu suffragiorum, quo modo alicubi decani, et alii officiales solent eligi, sed stricte pro provisione suffragativa ad dignitatem pastorem vacantis Ecclesiae: quo sensu *electio est personae habilis canonica vocatio ad vacantis Ecclesiae dignitatem pastorem per vota capitularium facta, et per superiorem confirmanda*. Ita in re com. ex c. 7. et 42. h. t. Ex qua definitione patet discrimen inter electionem, et postulationem: nam postulatio est provisio extraordinaria, seu subsidiaria personae de jure impeditae, innititur gra-

tiae, et ideo dicitur admitti, nullum tribuit jus postulato, isque non potest in illam consentire, nisi sub conditione dispensationis: electio vero est provisio ordinaria personae de jure habilis, seu nullo impedimento laborantis, innititur juri, et ideo dicitur confirmari, electo tribuit jus ad rem, et electus absolute in eam consentire potest. In ceteris plerumque conveniunt, quia utraque per eandem formam tendit ad providendum sedi vacanti.

2. Nota 2. primitus Episcopos electos, et constitutos fuisse ab Apostolis Canon. In novo 2. dist. 21. tum a Romano Pontifice Canon. Omnes 1. d. 22. deinde a toto Clero cujusque diocesis Canon. fin. Qui in aliquo dist. 51. Tandem aucto Clericorum numero ad vitandas confusiones, et discordias jus eligendi attributum est capitulo cujusque Ecclesiae Canon. fin. 16. qu. 7. cap. Nullus 1. hoc eodem titulo. Est autem capitulum plurium Clericorum collegium, qui sub uno Praelato tanquam membra sub uno principali capite vivunt; alioquin si sub uno capite non viverent, non communitas, sed singularitas esset. Ad constituendum capitulum, seu collegium a principio requiruntur saltem tres arg. l. 40. in fin. ff. de V. S. ibi: *ne duo quidem familiam faciunt* et l. 85. eod. *Nerarius Priscus tres facere existimat collegium*. Pauciores tamen requiruntur ad conservationem collegii: et quidem si duo supersint, manet collegium actu, sed imperfectum, si unus superest, manet collegium habitu, non actu; si nullus supersit, jura realia collegii manent in parietibus, vel his dirutis, in solo, et fundo.

Laym. et alii. Cetera de capitulo traduntur in *lib. 3. tit. 11.* Agetur hic 1. de personis eligentibus; et eligendis. 2. de forma, et qualitatibus electionis. 3. de intimatione, et confirmatione ejusdem. 4. de quibusdam electionibus in specie.

§. I.

De personis eligentibus, et eligendis.

3. Q. I. *Qui de jure communi habeant vocem activam ad eligendum Praelatum?* R. 1. Soli, et omnes capitulares, nisi specialiter a jure prohibeantur *c. 1. et 14. h. t.* ubi potestas ista conceditur iis solis, et omnibus, qui tanquam fratres, et membra collegium constituunt; adeoque excluduntur alii Clerici, ut Capellani, pensionarii, et similes, qui non sunt membra capituli. R. 2. Ut capitularis possit eligere, sufficit, ut bona fide sit in possessione certa beneficii, licet ei lis moveatur super proprietate, aut possessione tituli, *c. 24. h. t.* nam lis pendens non aufert commodum, et fructus possessionis certae, sed electio est fructus possessionis beneficii, ergo non impeditur per litem pendentem, etsi facta electione evincatur de fuisse proprietatem in beneficio. Nec obstat *c. 2. de in int. restit.* nam monachi non erant in certa possessione juris eligendi Abbatem: *l. 22. C. de R. V.* nani, re evicta, illi tantum fructus sunt restituendi, qui sunt pretio aestimabiles, qualis utique non est electio.

4. Q. II. *Qui ex jure speciali possint eligere?* R. 1. Clerici extranei, si jus eligendi acquisiverunt, vel ex fundatione

cap. 23. de jur. patr. vel ex praescriptione, aut consuetudine saltem 40. an. *arg. c. 8. de consuet. et c. 4. de postul. Prael.* vel ex privilegio apostol., vel ex pacto, aut conventionem, seu consensu omnium capitularium, saltem pro una vice: jus autem eligendi in perpetuum non potest extraneis concedi sine consensu legitimi superioris. R. 2. Laici ex solo privilegio apostol. habilitari possunt ad vocem activam eligendi *c. 51. h. t.* quia nullus Papa inferior derogare potest sac. canonibus; Papa vero ex plenitudine potestatis, sicut jus praesentandi, ita jus eligendi concedere potest laico. R. 3. Laici ex nulla consuetudine, vel praescriptione etiam immemoriali acquirere possunt jus eligendi Pastorem ecclesiasticum *c. 56. h. t.* ubi talis consuetudo vocatur corruptela: nam laici id solum acquirere possunt consuetudine, aut praescriptione, quod possidere, sed citra privilegium apostol. laici non sunt capaces possidendi jus eligendi, utpote spirituale saltem connexive. Hoc tamen princeps laicus praescribere potest, ut mors Praelati ei intimetur, consensus ejus petatur ad futuram electionem, et electio facta ei insinuetur; qui tamen consensum denegare non potest, nisi subesset impedimentum canonicum. His non obstant Canones antiqui ex *dist. 63.* nam procedunt de simplici petitione, et electione impropria per testificationem de moribus eligendorum.

5. Q. III. *Qui capitulares jure communi prohibeantur eligere?* R. 1. Excommunicati excommunicatione majori *cap. 23. de appell.* 2. Suspensi ab officio *c. 16. in fin. h. t.* 3. Interdicti per-

sonaliter, et temerarii violatores interdicti localis per celebrationem missarum *ibid.* et *c. 18. §. is vero de sent. excom. in 6.* quae dispositio, utpote odiosa, non est extendenda ad alios irregulares, qui aliam censuram violant. 4. Absentes legitime non impediti *c. 42. h. t.* 5. Nemo potest eligere se ipsum, *c. fin. de Instit.* quia inter dantem, et accipientem debet esse distinctio personalis. 6. Nemo successorem suum eligere potest, licet eligendum commendare possit. *Canon. 3. et seqq. 8. q. 1.* ut evitetur haereditaria successio in praelaturis, et beneficiis. 7. Qui ex culpa aliqua privantur pro hac vice potestate eligendi, ut eligentes, vel postulantes indignum *c. 1. 2. de postul. Prael.* et alii de quibus suis locis dicetur, et expresse habetur *c. 41. 42. h. t.* etc. 8. His defectibus seclusis, potestas eligendi convenit Canoniciis, seu capitularibus illis solum, qui ad minimum subdiaconatus ordine initiati sunt *Clem. 2. de aetat. et qual. Trid. S. 22. c. 4. de refor.* licet ex dispensatione ante annum 22. tali ordine insignirentur, quia aetas ista non ratione sui, sed ratione sacri ordinis requiritur. Quod si nullus elector in sacris constitutus esset, potestas providendi non devolvitur citius ad Superiorem, nisi intra praefixum a jure tempus nulli ordinarentur, et habiles fierent ad eligendum glossa in *cit. Clem.*

6. Q. IV. *Quae qualitates requirantur in eligendo?* R. 1. *Aetatis maturitas* scilicet 30. anni pro Episcopo, 25. pro dignitate inferiori curam animarum habente, et 22. completi pro dignitate inferiori non curata *c. 7. h. t. 2. Morum*

gravitas ibid. ad quam pertinet torus legitimus, ordo sacer, vera fides orthodoxa, carentia cujuscumque censurae, irregularitatis 3. *Litterarum scientia* proportionata dignitati *ibid.* Sic juxta *Trid. S. 22. c. 2. de refor.* eligendi in Episcopos debent esse doctores, vel licentiati in theologia, vel jure Canon. etc. toleratur tamen mediocris scientia; cum adjuvari possit per consistoria, et consiliarios. 4. Eligendus debet esse *dignior*, hoc est, qui consideratis omnibus speratur Ecclesiae utilior futurus; et ad talem eligendum ex jure naturali graviter obligantur electores, ut insinuant sac. Canones *c. 19. d. 63. c. licet 8. q. 1. et Trid. S. 24. c. 1. de ref.* quo tamen non obstante, electio digni, omisso digniore, est valida *c. 19. §. his igitur c. 32. h. t.* tum quia in jure nullibi irritatur; tum quia secus aperiretur latissima porta calumniis, et discordiis, dum quisque electionem vellet impugnare, ex eo, quod non sit electus dignior: tum quia, licet electores graviter peccent, tamen certum sit ex *c. 16. de Regul.* multa prohiberi, quae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.

7. Q. V. *Qui sunt ineligibiles?* R. I. Ob impedimentum naturae eligi prohibentur. 1. infantes, amentes, furiosi, cum usu rationis careant. 2. aetatis praescriptae defectum patientes *c. 7. h. t. c. 3. de aetat. et qual.* 3. illegitime nati *c. 20. h. t.* 4. filii catholici nati ex parentibus haereticis usque ad secundam generationem in linea paterna, et ad primam in linea materna *c. 15. de haeret. in 6.* cujus tamen dispositio non obtinet in Germania, ubi haeretici tolerantur. 5.

corpore viliati ob irregularitatem, aut indecentiam tit. *de Corp. vitiat.* R. H. Ob impedimentum criminis, seu defectum morum eligi prohibentur: 1. Haeretici, eorumque fautores. *c.* 2. 15. *de Haeret. in* 6. 2. Simoniaci *c.* 23. 27. *de Simon.* 3. Plura beneficia incompatibilia retinentes *c.* 54. *h. t.* 4. Consentes in electionem sui per abusum secularis potestatis factam *c.* 45. *h. t.* 5. Omnes illi, qui gravibus delictis infamati sunt, ut schismatici, sacrilegi, usurarii sodomitae, falsarii litterarum apostolic., perjuri, publici aleatores, ambitiosi, qui in electionem suam ante formatum decretum consentiunt, ob quod electio ista est nulla *c.* 46. *h.* 3. et alii infames infamia juris, vel facti actu persistente. Vide Reiff. Schmalz. etc. et III. Ob impedimentum Canoniarum poenarum eligi prohibentur. 1. Excommunicati etiam minori excommunicatione *c.* 7. et *fin. de Cler. excom.* cui non obstat, quod excommunicatione minori irretitus eligere possit, quia jura plus requirunt ad eligi, quam eligere. 2. Suspensi, sive ab officio, sive a beneficio *cit. cap. fin. et c.* 8. *de aetat. et qualit.* 3. Personaliter interdicti, et violatores interdictorum localium, et personalium *cap. 8. de consuet. c. 1. de postul. Prael.* 4. Omnes irregulares, sive ex delicto, sive ex defectu, quia irregularis inhabilis est ad officium exercendum, ergo et ad beneficium, quod datur propter officium. Denique eligi non possunt, qui prohibentur postulari, vel non aliter ad mittuntur ad praelaturas, nisi ex gratia per postulationem.

8. Q. VI. *An electio indigni, seu legē prohibiti ex his relatis, sit ipso jure*

nulla? R. tunc solum esse nullam, dum Canones addunt clausulam irritatoriam; vel persona de jure naturali est inhabilis, ut infans, amens, prorsus illiteratus. Et quidem 1. Personae, quae postulandae sunt, si eligantur, electio ipso jure est invalida *c.* 20. *de elect.* 2. Electio censura irretiti pariter est nulla ipso jure. *c.* 7. *de Cler. excom.* ampliative secundum rubricam. Excipitur minori excommunicatione irretitus; hujus enim electio dicitur irritanda *cit. c. fin. de Cler. excom.* 3. Electio indigni ob delictum tunc solum est invalida, dum jus non tantum prohibet, sed etiam irritat electionem, uti est electio ambitiosi *cap. 46. hujus tit. intrusi cap. 43. eodem,* falsarii litterarum apostolicarum *cap. 7. de crim. falsi,* simoniaci dato, et accepto pretio, *Extrav. 2. de Simon. inter com.* et licet ignorans fuerit, tamen ad eandem praelaturam eligi nequit, nisi vitium simoniae purgetur per intermediam personam *c.* 59. *h. t.* nisi pecunia data fuisset in fraudem electi, et is contradixisset *c.* 27. *de Simon.* Denique electio cujuscunque infamis infamia juris est nulla *ex reg. pen. in* 6. *infamibus portae non pateant dignitatem.* 4. Irregularitas per se non impedit valorem electionis, nisi ubi jura id exprimunt: est tamen talis electio rescindenda, cum facta sit contra prohibitionem sacrorum Canonum *arg. cap. 8. h. t.* et de tali persona, quam superior confirmare nequit *arg. cap. 1. de aetat. et qualit.*

§. II.

De forma, et qualitatibus electionis.

9. *Nota,* formam electionis consistere

in legitima ejus expeditione secundum solemnitates à sacr. canonibus praescriptas. Ad formam accidentalem spectat convocatio electorum, tractatus praevious, determinatio loci, temporis, indictio precum per dioecesim pro impetrando bono pastore, missa de Spiritu S. hymnus: *Veni creator* ab omnibus in loco electionis clara voce recitandus, protestatio de non excludenda persona habili, vel admittenda inhabili, absolutio a censuris in ordine ad effectum Canonicae electionis. Ad *formam substantialem* spectat triplex modus eligendi, scil. per scrutinium, compromissum, et inspirationem divinam, dum persona aliqua ex revelatione divina, vel per quasi inspirationem, ex unanimi omnium consensu eligitur *cap. Quia propter 42. hujus tituli*. Qualitates praecipuae electionis sunt, ut sit libera, et omni abusu secularis potestatis immunis.

10. Q. I. *Quid juris servetur in convocatione electorum?* R. 1. Justis persolutis defuncto praelato, regulariter non ante, quam post tertium depositionis diem, decanus, seu senior capituli, servata loci consuetudine, omnes legitimos electores convocat ad futuram electionem, etiam absentes extra provinciam, designato loco, die, et hora electionis *c. 56. et 42. h. tit. ibi: qui debent, volunt, et possunt commode interesse*, alioquin non essent vocandi absentes, qui in tali loco existunt, unde commode vocari, et venire non possunt. R. 2. Si plusquam tertia pars electorum contempta, seu non vocata est, ut *7. ex 20.* electio erit nulla ex defectu potestatis, quae residet saltem in duabus ex tribus partibus capitula-

rium. *arg. c. 29. et 50. h. t. Abb. n. 9. ibid.* Si vero unus, et alter, seu minor pars quam tertia contempta fuit, electio Jure subsistit, dummodo major pars *absolute*, seu omnium jus suffragandi habentium in electum concurrat, ut *11. ex 20. computatis absentibus*; alioquin si *ex 20.* duo absint, et decem faveant electo, nulla est electio, quia *decem* non sunt major pars absolute *cap. 28. et 29. h. t.* ubi tamen contemptis, ob injuriam eis illatam, conceditur facultas agendi, ut electio per superiorem rescindatur, nisi expresse, vel tacite eam approbent. R. 3. Elector absens regulariter loco sui non potest constituere procuratorem. *c. 42. §. illud h. t.* quia electio requirit industriam personae eligentis, *nisi sit absens in eo loco, de quo debeat advocari, justoque impedimento detentus venire non possit, ibid.*, quo tamen casu non constituetur procurator extraneus sine consensu capituli, sed unus ex capitularibus, qui jurando in animam suam et sui principalis bis eidem suffragabitur, cum illum judicet digniorem, nisi haberet mandatum de certa persona eligenda. Quoad expensas capitularibus solvendas plerumque servatur consuetudo; alioquin de jure communi solae expensae necessariae, quae fiunt in negotio electionis, solvendae sunt ex bonis praelaturae vacantis *c. 45. h. t.*

11. Q. II. *Quid circa locum, et tempus electionis servandum sit?* R. ad 1. Locus, in quo omnes electores congregandi sunt, debet esse decens *c. 28. h. t.* Episcopi autem electio, nisi aliud habeat consuetudo, celebranda est in Ecclesia viduata *c. 28. eod.* Nec ei officit

interdictum, quia in loco interdicto, praeter divina officia, et sacramenta, ceteri actus capitulares videntur permitti. R. ad 2. Tempus celebrandae electionis a jure praefixum pro Ecclesiis cathedralibus, et regularibus est trimestre c. 41. h. t. pro aliis inferioribus semestre c. 2. de concess. Praeb. nam vacatio Ecclesiae cathedralis, et regularis majus nocuumtum secum affert propter disciplinam, et jurisdictionem in Clericos, ergo merito his Ecclesiis providendis brevius tempus statutum est. Tempus istud currere incipit a die habitae notitiae de vacatione, vel si justum impedimentum sit, a die remoti impediementi, vel negligentiae commissae in eo removendo; ut si Canonici negligent petere absolutionem a censuris. Tempus istud est continuum, intra quod celebrari potest electio quacumque die, etiam feriata, cum id non reperiatur exceptum, non tamen de nocte propter suspicionem fraudis. R. 3. Si intra praefixum a jure terminum electio culpabiliter non est secuta, potestas eligendi, et providendi pro hac vice devolvitur ad superiorem, qui debuisset electum confirmare cit. c. 41. h. t. si autem superioris provisio ex quocumque capite fuit nulla, jus eligendi redit ad electores, cum illo tantum pro una vice privati fuerint.

12. Q. III. Quid in tractatu praevio electores agere possint? R. 1. deliberare possunt de persona eligenda, si extranea, et ignota sit; necessario autem deliberatio ista non est praemittenda, ut communis tenet contra Donatum, cum id nullo jure requiratur. R. 2. Electores in hoc tractatu facere possunt capitula-

Maschat. T. II. P. I

tionem Ecclesiae utiles ab eligendo servandas, v. g. ut electus mores in Clero, et populo reformet, pravas consuetudines evellat, et alia faciat, ad quae ex officio pastoralis obligatur. E contra capitulationes etiam juratae in praedictum Ecclesiae, vel electi, sunt ipso jure irritae c. 27. de jurej. et cap. 1. eod. in 6. et ex Constit. S. Pii V. Durum 1570. Gregor. XIII. Inter apostolicos 1584. Innoc. XII. Ecclesia 1695. declarantium talia juramenta, utpote de re illicita praestita, una cum capitulationibus esse irrita; nam sede vacante, Ecclesia caret legitimo defensore, ergo gravari non debet a capitularibus, utpote inferioribus; ut si vellent statum Ecclesiae immutare, jura, et bona Episcopi diminueret etc.

13. Q. IV. Quid sit de forma substantiali electionis per scrutinium faciendae? R. sequentes actus: ipsum scrutinium, seu secreta collectio suffragiorum, ad quam requiritur, ut capitulariter eligantur tres scrutatores, nisi ob paucitatem tot haberi nequirent, viri fide digni, et non formidabiles, qui jurent de fideliter agendo, et secretum servando, tum a se, et capitularibus prius de eligendo digniori jurantibus, suffragia per schedas colligant, accedendo etiam ad infirmos, si qui sunt. Quod si vota viva voce dentur, scrutatores, vel tabellio deputatus cum duobus testibus juratis, redigent illa in scripturam, tum memoriae causa, tum etiam ad faciliorem probationem. 2. Scrutinii publicatio, vi cujus vota collecta in continenti, seu nullo actu extraneo interposito publicentur dicendo, v. g. vota a dd. capitularibus collecta universim sunt 20. et quando-

que addi solet, in quas personas vota colliment. Effectus hujus publicationis est, quod ea facta, electores censeantur functi suo officio, ut amplius variare, seu votum datum revocare non possint. In electione Papae, et Abbatissarum id speciale est, quod electores complere possint per accessum electionem ejus, qui respective majora vota habet *c. 6. h. t. et cap. 43. eod. in 6.* at in aliis electionibus non admittitur iste accessus *cap. 58. hoc tit. sequitur. 3. Suffragiorum collatio*, quae triplex est, *numeri ad numerum*, ubi confertur, quot quisque suffragia habeat; *zeli ad zelum*, ubi confertur zelus, et prudentia eligentium, an saniores sint; *meriti ad meritum*, ubi conferuntur merita, et qualitates passive electorum. In electione Papae, et Regularium, imo hodie in aliis quoque electionibus attenditur sola collatio *numeri ad numerum*, quia pars major absolute, v. g. 11. ex viginti censetur simul esse sanior, isque hac singulari electione manet electus, cui major pars absolute, seu ultra medietatem capitularium suffragatur; nisi evidenter constaret electum a majori parte esse indignum; tunc enim praeferendus esset electus a minori, et saniori parte, cum tali casu potestas eligendi maneat penes minorem partem *c. 22. h. t. v. g. 11. ex viginti* suffragantur manifesto simoniaci, vel illegitimo, vel non habenti aetatem pro Episcopatu, novem vero suffragantur idoneo, et digno, is posterior censetur electus. Quod si major pars pro nullo stet, proceditur ad novum scrutinium. 4. *Decretum capitularis*, seu *communis electionis*, ejusque promulgatio, et in hoc con-

sistit, quod Praeses capituli interroget capitulares, an placeat electum publicari? si isti respondeant: *placet*, jam *decreta* est communis electio; ita dicta, quod ille, qui singulariter per majora capitularium vota electus fuit, jam simul ab omnibus capitularibus communiter eligatur. Tunc ergo Praeses ex decreto regulariter in scripturam authenticam redacto ita pronunciat, v. g. *Ego NN. nomine meo, et nomine omnium eligentium, mihique consentientium in Episcopum, vel Abbatem hujus Ecclesiae N. eligo, et electum pronuncio, ac coram vobis publico NN.* (hic pronunciat nomen electi) *in nomine Patris, et Filii etc.* Haec omnia praescripta sunt in Conc. Later. sub Innoc. III. relato in celebri *c. 42. h. t.* quorum, si vel unum omittatur, electio est irrita; electores vero per sententiam pro hac vice privandi sunt voce activa. Hic nota, quod, si electus ante hoc decretum commune formatum consentiret suae electioni, tanquam ambitiosus fieret ineligibilis, et electio esset nulla *c. 46. h. t.*

14. Q. V. *Quid sit forma electionis per compromissum, et quae sint ejus substantialia?* R. ad 1. Compromissum est actus, quo electores unanimi consensu transferunt potestatem eligendi in aliquos Clericos viros idoneos intra, vel extra capitulum, ut nomine, et vice omnium Ecclesiae viduae de pastore provideant ex *cap. 42. h. t.* Hi qui transferunt hanc potestatem, dicuntur *compromittentes*, quasi simul promittentes se ratam electionem habituros: hi, in quos potestas ista transfertur, dicuntur *compromissarii*; ipse vero actus dicitur

compromissum, a quo *electio per compromissum* denominatur. Ad hanc formam requiritur 1. ut consentiant in compromissum omnes capitulares per *reg. 28. in 6. quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari*: unde, si vel unus contradicat, compromissum non subsistit, quia per *reg. 56. in 6. in re communi potior est conditio prohibentis*. 2. Ut compromissarii sint Clerici ad hoc munus idonei, regulariter numero impares, licet etiam in pares possit compromitti *c. 52. h. t. imo in unum c. 8. eod. ubi moniales compromiserunt in Episcopum*. 3. Ut compromissarii servant limites compromissi: hoc enim fieri potest, vel *absolute* de quocumque idoneo eligendo, vel *limitate*, et *restrictive*, ut eligatur aliquis ex gremio capituli, vel quem major pars absolute capitularium per vota secreta nominaverit, vel cum consilio aliquorum, aut omnium capitularium: quo casu compromissarii obligabuntur petere consilium, non tamen sequi, quia per *reg. 62. in 6. nullus ex consilio obligatur*.

15. R. Ad 2. Modus eligendi, quem compromissarii servare tenentur, habet omnia substantialia scrutinii, uti sunt suffragiorum collectio, publicatio, collatio, et tandem communis electio: quibus rite observatis, si a compromissariis idoneus est electus, tenentur compromittentes eum recipere *c. 8. et 52. h. t.* Porro compromissum tribus potissimum modis expirat: *revocatione*, si re adhuc integra, compromittentes revocent compromissum, secus revocatio non valet, si compromissarii jam incoeperunt procedere in negotio electionis *c. 30. h. t. la-*

psu temporis praefixi, et terminatione electionis, licet haec quacumque ex causa non sortiatur suum effectum *cap. 37. §. Si vero hoc tit. in 6.*

16. Q. VI. An, si viva voce datis suffragiis, v. g. tres ex septem prius consentirent in unum compromissarium, is, consentiendo in se ipsum, complere possit electionem? R. affirmative, ut specialem hunc casum decedit Innoc. III. *c. 33. h. t.* nam in tali casu primo, et principaliter non eligit se ipsum, quod est ambitiosorum, sed eligitur ab aliis tribus, quibus tantum consentiendo accedit, et complet electionem sui. Similis dispositio habetur in Bulla aurea *c. 2. §. fin.* et exemplum est in Ruperto Imp. qui a Maguntino, Trevirensi, et Coloniensi electus consensit suae electioni, et Imperator renunciatus est. Nec obstat *c. 35. et 42. h. t.* nam ibi non requiritur, ut major pars eligentium in distinctum eligendum consentiat, sed praecise, ut major pars eligentium concurrat, quod jam habetur in dato casu.

17. Q. VII. An electio debeat esse libera ab omni gravi injusto metu, et seculari potestate? R. Ad 1. affirmative, secus facta est irrita *c. 14. h. t.* nam Ecclesiasticae libertati inimicum est per terrores, et minas injustas cogi ad certam personam eligendam. Hinc Gregor. X. in Cone. Lugdun. relato in *c. 12. h. t. in 6.* pronunciat ipso facto excommunicationis sententia innodatos omnes illos, qui electores, quod certam personam eligere noluerint, vel consanguineos eorum, Ecclesias, monasteria bonis suis spoliando, vel injuste persequendo, gravare praesumpserunt. Quae dispositio,

utpote Ecclesiis favorabilis, extenditur a DD. ad postulationem, confirmationem, institutionem etc. item ad mandantes, et exequentes ob identitatem omnimodam rationis, cum haec omnia comprehensive includantur in *d. c. R. ad 2.* Irrita est electio celebrata per abusum secularis potestatis, hoc est, dum laicorum unus, vel plures inmiscet se electioni, impediendo libertatem electorum *c. 43. h. t.* ibi: *quam ipso jure irritam esse censemus.* Abusus iste contingit, si electores teneantur petere consensum laici pro certa persona eligenda *c. 14. h. t.* si laicus praesumat coeligere *Canon. 28. d. 63.* si interessendo praestet auctoritatem, etsi dicat, se id facere protectionis causa, cum protectio ista extra electionis locum obtineri possit. Excipe nisi princeps haberet indultum apostolic. ad coeligendum, vel interessendum electioni.

18. Q. VIII. *An electio contra praescriptam formam celebrata, vel electio indigni, qui laborat solo impedimento juris Ecclesiastici, sit nulla pro utroque foro externo, et interno?* R. affirmative ita Salmant. Suar. Barbos. et plurimi TT. ac Canonist. contra Innocen. Laym. Pichler etc. volentes illam in foro interno prodesse antequam per sententiam ejus nullitas declaretur. *Probatur* ex textibus, qui satis clare innuunt jura has electiones irritantia obligare in conscientia: nam 1. Alex. III. in Conc. Later. relato *c. 7. h. t.* in fin. ait: *dignum est enim, ut quos Dei timor a malo non revocat, Ecclesiasticae saltem coerceat severitas disciplinae*; timor autem Dei utique arguit obligationem conscientiae. 2. Innoc. III. *c. 20. h. t.* manifeste sup-

ponit illegitimum citra laesionem conscientiae non posse consentire electioni, ait enim de Maugerio Archidiacon. Eboracen., ibi: *qui sponte, ac humiliter suum maluit confiteri reatum, quam laesa conscientia thronum conscendere pastorallem.* Ratio est, quia Sedes apostolica non aliter concedit jus in praelatura, nisi sub conditione, si sac. Canones formam substantialem praescribentes electionibus observentur; ergo tali conditione non posita, nec ponitur valida electio, nec jus aliquod ex illa acquiritur, et cons. in foro interno non prodest electo.

Obj. 1. Talis electio de jure naturali, et divino est valida ut supponitur; jus autem humanum maxime occupatur circa forum externum. 2. *cit. c. 7. h. t.* sermo est solum de electoribus, non vero electis, ne scil. pro foro externo eligant indignum, aut contra formam praescriptam. 3. *cit. c. 20. h. t.* defectus illegitimitatis fuit publicus, et forsitan archidiaconus illum negavit, alioquin Papa non diceret: *suum maluit confiteri reatum.*

R. Ad 1. Solide probandum esset, quod capitulo de jure naturali, et divino competat potestas transferendi jus praelaturae sive personale, sive reale in electum, cum potestas ista Petro data sit, aliis vero liberaliter a Sede Apostolica concedatur; ergo non satis bene supponitur talem electionem jure naturali validam esse, sed potius dicendum est, esse invalidam, nisi in ea observentur conditiones a Sede apostolica praescriptae: sicut invalidae sunt usucapiones pro utroque foro, nisi servatis conditionibus a jure praescriptis. Vel transmissio antecedenti, dic jus naturale in hoc punto pure

permissivum sufficienter a sac. Canonibus determinari ad ita obligandum, sicut praescribunt sac. Canones. *Ad 2.* si iura ista stringunt electores in foro conscientiae, cur non stringant electum? *Ad 3.* Dato quod defectus fuerit publicus, tamen conscientiam laedere non potuit ante sententiam in adversariorum opinione: alterum de negatione hujus defectus, quod dicit Clariss. P. Pichler, videtur nimis violentum, et difforme textui dicenti: *qui sponte etc.* Vox *reatus* latius sane patet, quam ut ex illa peccatum mendacii colligatur. Argumenta generalia vide *tit. 2. de Constit. n. 22. de legib. irritant.*

19. Q. IX. *Quae sit poena delinquentium in electionibus?* R. 1. Electores in casu negligentiae, si intra praefixum a jure tempus non eligant, privantur pro hac vice potestate eligendi, et haec devolvitur ad superiorem, cujus erat electum confirmare *c. 41. h. t.* ut supra dictum. 2. Si capitulares scienter eligant indignum, hoc est prohibitum eligi, pro hac vice privati sunt potestate eligendi, et per triennium suspensi a beneficiis, seu totali perceptione fructuum, et administratione *c. 7. in fin. h. t.* non tamen ab officiis. Gonz. *ibid.* si vero formam electionis non observent, per sententiam privandi sunt potestate eligendi *c. 42. in fin. h. t.* At circa devolutionem potestatis discrimen est faciendum: et quidem si eligitur indignus ad dignitatem cathedrali inferiorem, vel forma in ejus electione non observatur, potestas eligendi ad superiorem proximum devolvitur, cujus erat electum confir-

mare; et si Episcopus in hoc deliquit, potestas providendi devolvitur ad capitulum, et hoc discordante ad Metropolitanum. Si vero eligitur indignus ad Ecclesiam cathedralem, vel forma in ejus electione non servatur, potestas eligendi devolvitur ad Romanum Pontificem. Ita Bonif. VIII. *c. 18. h. t. in 6.* authentice interpretans decreta utriusque concilii Later. relata in *c. 7. in fin.* et *c. 41. 42. in fin. h. t.* nisi electioni indigni minor pars contradiceret, tunc enim penes hanc est potestas eligendi *c. 22. h. t. 3.* Si compromissarii eligant indignum in Episcopum, pariter triennio sunt suspensi a beneficiis Ecclesiae, ad quam indignum elegerunt, et potestas eligendi, si adhuc durat tempus legale, redit ad electores, nisi et hi consenserint in electionem indigni, vel eam ratam habuerint; tunc enim et dictam suspensionem incurrunt, et privantur potestate eligendi, haec ad Papam devoluta. Haec tamen suspensio non habet locum in Episcopo compromissario, nec in casu, quo inferior Episcopo eligitur. Ita haec omnia decedit Bonif. VIII. *c. 37. h. t. in 6.* 4. Si electio celebrata est per abusum secularis potestatis, electores ipso jure privantur potestate eligendi per triennium, ab officiis, et beneficiis perpetuo suspenduntur non ipso jure, sed per sententiam: ipse vero sic electus, si consentiat in sui electionem, ipso jure sit ineligibilis ad aliquam dignitatem *c. 43. h. t.* potest tamen Canonicus, vel Parochus fieri, cum Canoniam, et Parochiam non sint dignitates.

§. III.

De intimatione, et confirmatione
electionis.

Postquam electio substantialiter peracta est, et secundum consuetudinem loci Clero, et populo promulgata, intimari debet electo, et si eam acceptet, confirmari debet a superiore: et si lis contra electum, vel electionem oriatur, ea terminanda est ante confirmationem.

20. Q. I. *Quando electores teneantur electo intimare electionem?* R. Circa hoc observandam esse constit. conc. Lugdun. sub Greg. X. relata *c. 6. et 16. h. t. in 6.* et quidem 1. electores, quam primum commode fieri potest, tenentur electo praesentare electionem, ejusque consensum petere: si vero ultra octo dies culpabiliter presentationem distulerint, ipso jure exclusi sunt a prosecutione electionis quoad suas Personas, et per triennium suspensi ab omnibus beneficiis, quae tunc obtinent in ea Ecclesia *c. 16. §. ceterum h. t. in 6.* ne scil. Ecclesia per diuturnam vacationem detrimentum patiatur. 2. Electus, si commodo electionis vult frui, tenetur intra unum mensem, seu intra tot dies, quot habet mensis, quo facta est praesentatio, consensum suum praestare, alioquin excidit jure electionis *cit. c. 6.* nisi esset talis persona, v. g. religiosus, quae longiori tempore indigeret pro petendo consensu superioris *ibidem*. Acceptata electione, si electus praesens sit, juxta loci consuetudinem processionaliter cum pulsu campanarum deducitur in Ecclesiam,

et ibi post hymnum ambrosianum decantatum in episcopali cathedra inthronizatur. 3. Electus, si vult, regulariter renunciare potest electioni praesentatae, immo et acceptatae, ante confirmationem, cum id nullo jure prohibeatur, et favori pro se introducto quisque renunciare possit *l. fin. C. de Pactis*: nisi Ecclesiae necessitas aliud exigeret; tunc enim a superiore cogi posset ad acceptandam electionem. Facta renunciatione, electoribus pro nova electione iterum conceditur novum trimestre, vel semestris ex *c. 41. h. t.* Notant tamen DD. quod electus post renunciationem intra illum mensem mentem mutare, et electionem acceptare possit, re adhuc integra, si capitulares necdum processerunt ad novam electionem.

21. Q. II. *Quid juris electus per electionem acquirat?* R. 1. rite facta electione, ante hujus acceptationem acquirit jus personale, seu ad rem, non absolute, sed conditionate, *si acceptaverit*; facta autem acceptatione acquirit jus personale absolute, non vero jus reale, seu quasi dominium in praelatura, contra Joan. de Selva: nam electio acceptata habet se sicut sponsalia, confirmatio sicut matrimonium ratum, et consecratio sicut matrimonium consummatum, ergo sicut per sponsalia acquiritur tantum jus ad rem, ita et per electionem acceptatam, *arg. c. 2. et fin. de Transl.* tum quia *c. 16. de Accus.* dicitur crimen per exceptionem electo ante confirmationem objectum, *impedire promovendum*, ne confirmetur, ergo necdum est promotus habendo jus in re: tum quia habens jus reale in praelatura, ei renun-

tiare non potest sine consensu Papae *c. 2. et fin. de transl.* sed electus renuntiare potest electioni etiam acceptatae; ergo.

22. Q. III. *An electus, facta acceptatione electionis, acquirat jus administrandi praelaturam ante confirmationem?* R. Negative, ita ut nec suo, nec procuratoris nomine, etsi antea aconomus, vel administrator fuerit, ullo modo immiscere se possit administrationi, v. g. recipiendo homagium, conferendo praebendas, censurando, bona temporalia curando etc. *c. 9. 17. h. tit.* Quodsi hoc attentaverit, privatur jure electionis *c. 5. h. t. in 6.* omnia ejus acta cassantur, habetur instar intrusi, et fit ineligibilis *c. 12. et 17. h. t. extrav. 1. eod. inter com.* Excipe, nisi administrationem istam permittat consensus superioris, privilegium papale; non tamen consuetudo, cui jus resistit, et magna distantia a curia Romana: unde confirmatio petenda est, idque ob necessitates, et utilitates Ecclesiarum dispensative conceditur *c. 44. §. fin. h. t.* cujus dispositionem hodie in praxim deduci posse in Germania dicit Reiff. non obstante *extrav. 1. cit.* Summus autem Pontifex ante coronationem administrare potest *c. 6. h. t.* uti et Imperator electus.

23. Q. IV. *Quae sit obligatio electi ad petendam confirmationem, et consecrationem?* R. 1. Intra trimestre a die praestiti consensus numerandum tenetur petere confirmationem a Superiore, cui Ecclesia, vel dignitas immediate subest; alioquin, termino lapso, in poenam negligentiae privatur ipso facto jure electionis *c. 6. h. t. in 6.* cujus dispositio

restricta est per *c. 16. eod.* ita ut electi ad cathedrales, vel regulares Ecclesias, quorum confirmatio spectat immediate ad Sedem apostolicam, teneantur confirmationem petere intra unum mensem computandum a die praestiti consensus; vel si electio debito tempore non est praesentata, a die habitae notitiae de electione. Via ordinaria Abbates non exempti confirmationem petunt ab Episcopis, hi ab Archiepiscopis, hi a suis Primatibus, vel Patriarchis, et hi a Papa *Can. 2. d. 23. c. 32. h. t.* Episcopi autem Germaniae propter concordata confirmantur a Papa, servata const. Greg. XIV. *Onus apostolicae*, exceptis quibusdam, ut qui Archiepiscopo salisburgensi subjecti sunt. Porro Superior, licet tempus a jure statutum non habeat pro impertienda confirmatione, eam tamen ob Ecclesiae necessitatem, et utilitatem quam primum facere tenetur, *arg. c. 6. h. t. in 6.* R. 2. Episcopus confirmatus intra tres menses debet consecrari; secus tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum; si vero intra totidem alios menses id facere neglexerit, ipso jure Ecclesia, seu Episcopatu privatur. *Trid. sess. 23. c. 2. de refor.* Abbas ad similitudinem consecrationis episcopalis debet recipere benedictionem ab Episcopo *c. 1. de suppl. neglig.* licet multi, praesertim temporanei non soleant benedicci, et multi benedicantur a suis Praelatis regularibus. Idem dic de benedictione Abbatissarum secundum statutum regulae a Sede apost. approbatae.

De benedictione Abbatum vide infra hoc eod. lib. tit. 10. n. 8.

24. Q. V. *Quid agendum Superiori*

requisito pro danda confirmatione? R. 1. Si electio celebrata est in concordia, hoc est, minori parte non contradicente, neque ullo alio se opponente, Superior ad valvas Ecclesiae affigit decretum generale, quo contradictores, si qui essent, peremptorie vocantur, ut statuto tempore, et loco veniant, causasque impugnandae electionis, et impediendae confirmationis dicant, *c. fin. h. t. in 6.* Nullo autem contradictore comparente, Superior instituit duplex examen, unum de legitimo processu electionis, alterum de idoneitate electi: et si in neutro vitium deprehenditur, electionem confirmat; alioquin vitio deprehenso eandem cassat *c. 9. et 44. h. t.* ipsa tamen confirmatio defectum latentem juris humani non sanat, nisi Papa sufficienter id exprimat. R. 2. Si electio celebrata, est in discordia, hoc est, cui contradictores se opponunt, hi nominatim sunt vocandi, et audiendi; alioquin confirmatio cito data irrita est, et inanis *cit. c. fin. h. t. in 6.* Porro appellans contra electionem, vel aliam provisionem servare debet constit. Conc. Lugdun. sub Greg. X. relatum in *c. 4. ut circa h. t. in 6.* et ejus declarationem *c. 19. et 20. eod.* et ea, quae circa processum talis appellationis statuuntur *c. 1. et 16. eod. et c. 11. 38. 41. eod.*

25. Q. VI. *Quid juris acquiratur per confirmationem, et consecrationem?* R. ad 1. Acquiritur nomen *Episcopi*, sed cum addito *Electi*, et consequenter privilegium *c. 4. de sen. excom. in 6.* vi cuius *Episcopi* non incurrunt poenam suspensionis, aut interdicti, nisi eorum expressa mentio fiat in constit. generali.

Item acquiritur jus reale in praefectura, et plena administratio quoad spiritualia, et temporalia, et si haec non sunt apprehensa, vi confirmationis datur jus petendi investituram corporalem, seu introductionem in possessionem *Episcopatus*, *c. 15. de Elect. R. ad 2.* Per consecrationem acquiritur nomen *Episcopi* simpliciter sine addito *Electi c. 8. de his, quae a Prael.* plenitudo officii episcopalis etiam quoad actus ordinis *c. 15. h. t.* et consuminatio matrimonii spiritualis cum Ecclesia *c. fin. de Translat.*

§. IV.

Afferuntur quaedam specialia de electione Papae, et Regularium.

26. Q. I. *Quae sint specialia in electione Papae?* R. 1. ad validam Papae electionem non sufficit major pars votorum, sed requiruntur duae partes ex tribus *c. 6. h. t. c. 3. h. t. in 6. Clem. 2. ibid.* quas constitutiones, lectu dignas, firmarunt, et auxerunt multi Pontifices Clement. VII. Paulus IV. Pius IV. Gregor. XV. Urban. VIII. Neque formam istam mutare possunt Cardinales, ut scilicet valeat major pars propter claram decisionem Concil. Lugdunen. *cit. c. 3. h. t. in 6.* cui tanquam juri publico in favorem Ecclesiae condito Cardinales, utpote jure pontificio inferiores, renunciare non possunt. 2. Si electio Papae fiat per compromissum, compromissarius unus nominatus ab altero non potest accedere voto illius, Greg. XV. const. incip. *Aeterni* §. 205. sed oportet duas partes in electum convenire. 3. Licet conveniens

sit, ut in Papam eligatur aliquis ex sac. collegio Cardinalium, absolute tamen quilibet alius Clericus, imo et laicus catholicus, etiam uxoratus, consentiente uxore, eligi potest, dummodo requisita de jure naturali, et divino habeat; ut sit mas, rationis compos, baptizatus, et fidelis *c. 6. h. t.* ubi statuitur, ut sine ulla exceptione ab universali Ecclesia romanus Pontifex habeatur, qui a duabus partibus concorditer electus, et receptus fuerit.

4. Electo Papa, antequam ab universa Ecclesia acceptetur, opponi potest defectus contra formam praescriptam, et libertatem electionis admissus; ut si electio facta sit ab eis, qui carent potestate eligendi, si destituta sit debito numero votorum, si simoniaca, per minas, et metum gravem injustum extorta *Can. 9. d. 78. const. Julii II. incip. Cum tam divino*: nam talis electio est nulla, adeoque ex hoc capite impugnari potest; non autem ex alio defectu juris humani, qui non militat contra substantiam, et libertatem electionis, sed est extrinsecus, ut defectus natalium, ordinis etc. At si Papa cum tali defectu electus acceptetur ab universa Ecclesia, hoc est, si nullus contradicat huic electioni, vel unius, aut alterius contradictio parum, vel nihil curetur a ceteris fidelibus, acceptatio ista, tanquam extraordinaria, ultima, et absoluta electio, sanat omnes defectus juris humani; ita ut nullus talis defectus opponi possit Papae ab universa Ecclesia acceptato. Cum vero Deus non permittat Ecclesiam totam errare in acceptance Pontificis, sequitur nullum in Papa acceptato reperiri defectum juris naturalis, aut divini.

5. Si Papa invalide

Maschat. T. II. P. I.

electus sponte renunciare nolit electioni, expectanda est sententia concilii generalis de nullitate electionis pronuntiantis, uti factum in Conc. Constantiensis: lata vero sententia nullitatis, nova electio pertinet ad Cardinales, non ad concilium, nisi plures Cardinales schismati faverent; quo casu potestas electiva rediret ad concilium generale, qualiter Conc. Constantien. elegit Martinum V.

27. Q. II. *Quae specialia sint in electione Regularium extra eorum Ordinem?* R. 1. Omnis religiosus idoneus, etiam novitius eligi potest ad Ecclesiam cathedralem, seu Episcopatum sive secularem, sive regularem, obtento Superioris consensu; ita tamen, ut pro religioso non mendicante stet major pars absolute, pro mendicante vero insuper electio facta sit in concordia *c. 24. et 28. h. t. in 6. Clem. 1. eod.* nisi religiosus mendicans esset Cardinalis; tunc enim iugo regulae solutus non obligaretur Constit. *cit. c. 24.* sed consentire posset electioni a majori parte factae etiam in discordia.

2. Religiosus mendicans nec eligi, nec postulari potest ad dignitatem cathedrali inferiorem, sive secularem, sive regularem alterius Ordinis *Extrav. un. de Post. Prael. inter com.* At Religiosus non mendicans non quidem eligi, sed postulari potest ad praelaturam alterius Ordinis cathedrali inferiorem *Clem. 1. h. t.* nam *in cit. Extrav.* talis postulatio prohibetur solum mendicantibus; ergo aliis concessa videtur. Insuper Religiosus non mendicans, attento jure communi, eligi potest ad praelaturam secularem cathedrali inferiorem; ut clare supponit *cit. c. 24. §. Circa h. t. in 6.*

ubi Bonif. VIII. solum prohibet, ne Regulares consentiant electionibus a minori parte de se factis; ergo si a majori elegantur, poterunt consentire. Oppositum tenet Laym. *de Elect. q. 204.* addens de hoc non debere nos esse sollicitos, cum responsa Pontificum, et praxis curiae roman. non admittant Regulares ad praelaturam etiam Ecclesiae collegiatae.

28. Q. III. *Quae sint specialia in electionibus Regularium intra Ordinem?*
 R. 1. Electores regulares de jure communi debent esse constituti saltem in subdiaconatus ordine, *Trid. sess. 22. c. 4. de refor.* non novitii, sed professi, Clerici, et nullo alio impedimento laborantes; uti proprietarii, qui per biennium privandi sunt voce activa, et passiva. *Trid. sess. 25. c. 2. de Regul.* nec mendicantes etiam de licentia Sedis apostol. translati ad non mendicantes, cum nec vocem, nec locum habeant in capitulo, *Clem. 2. de regul.* 2. Eligendus in praelatum debet esse expresse professus. *c. 28. h. t. in 6.* unde novitius eligi non potest *c. 49. h. t.* ubi ratio additur, quia *in magistrum assumi non debet, qui formam discipuli non assumpsit, nec est praeficiendus, qui subesse non novit.* Neo-professus autem absolute eligi posset in praelatum: id tamen communiter non expedit, maxime si regula certos professionis annos requirat. 3. Forma electionis superiorum regularium praescribitur a *Trid. sess. 25. c. 6. de regul.* ut scil. fiat per vota secreta, ita ut singulorum eligentium nomina nunquam publicentur, absentium vota non suppleantur, nisi regula aliud concederet;

alioquin electio est irrita, et electus ei consentiens fit inhabilis ad omnia officia in Religione obtinenda. Quae dispositio *Trid.* ad evitandas discordias, et inimicitias inter Religiosos facta, sustulit formam inspirationis, et compromissi, dum fiunt per vota publica: si tamen compromissum more scrutinii fiat per vota secreta, non est sublatum per *Trid.* cum idem finis obtineatur. Ceterum non omnis publicatio votorum obest valori electionis, sed ea solum, quae accidit ex culpa capituli; ut si totum capitulum, vel major pars consentiret in publicationem alicujus voti; vel si quis palam daret suum votum, et capitulum non contradiceret, illudque votum non rejiceret, jubendo dari votum secretum, aut talem capitularem ut indignum potestate eligendi privando. Unde non erit irrita electio, si quis ex ignorantia, vel malitia privatim ostenderet alteri nomen eligendi; vel si post consummatam electionem nomina eligentium ab electoribus, vel scrutatoribus malitiose contra secreti obligationem publicentur, quia electionis valor nequit pendere ab eventu futuro. 4. Dispositio *Trid.* probabiliter locum habet in abbatibus perpetuis, qui Ecclesias obtinent in titulum; tum quia idem finis, et motivum pro illis militat; tum quia *Trid.* in rubrica, et principio *cit. c. 6.* generaliter loquitur: *in electione superiorum quorumcumque.* Nec obstant sequentia verba: *Abbatum temporalium*, quia his non tam restringitur, quam ampliatur dispositio etiam ad abbates temporales. Circa confirmationes superiorum regularium electorum servanda sunt statuta cujusque Ordinis.

Praeterea in electionibus Regularium praeter specialia cujuscumque Ordinis, attendenda sunt sequentia, ob quae iidem non gaudent suffragio activo, vel passivo.

1. *Collocati de familia in aliquo conventu, nisi per tres menses immediate proximos capitulo celebrando ibidem continuo permanserint ex dec. Conc. Epis. et Reg. 7. Feb. 1648.*

2. *Electi in quibuscumque capitulis uno suffragio supra medietatem, si non aperta fuerit eorum schedula ad videndum, an sibi ipsis suffragati fuerint ex dec. Cong. Conc. in Melevitana synodi 2. Julii 1707. ad dubium 35. Quod non est contra jus, immo plures Religionem habent statuta hujusmodi, ut mea ex dec. cap. gener. 1748. Idem servatur in electione Papae ex const. decret. Greg. XV. §. De numeratione suffragiorum. Aperta autem schedula, recognosci tantum debet a tribus scrutatoribus, non manifestato nomine illius, cui electus suffragatus est, ut juxta Trid. eligentium vota secreta semper remaneant.*

3. *Superiores locales in capitulis Provincialibus neque activo, neque passivo suffragio gaudent, nisi juxta constit. Innoc. XII. Nuper exhibuerint fidem ab omnibus Sacerdotibus cujuscumque domus regularis subscriptam, et juratam, quod omnibus, et singulis tum perpetuis, tum manualibus missarum oneribus fuerit omnino, et integraliter satisfactum; vel deficiente aliqua modica satisfactione, possit etiam hujusmodi residuali implemento missa-*

rum distincte referendarum intra breve tempus moraliter satisfieri.

Attendendum est etiam sequens sac. Visitationis apostol. decretum sub die 14. Octob. 1601. a Clem. VIII. approbatum. Privatio vocis activae, et passivae, ac inhabilitatis decreta, sententiaeque ab eisdem superioribus Ordinis latae, ne deinceps in ipso electionis actu pronuncientur, promulgentur, atque eae prolatae vocales minime afficiant, nisi per mensem ante fuerint intimatae, prout Sanctitas sua omnino vetuit.

Excipiuntur tamen casus, qui emergent, congregato jam capitulo, propter quos aliquis privandus esset voce activa, vel passiva; tunc enim, ipso summarie audito, si constaret vere incurrisse hanc privationem, pronunciari posset sententia, et excludi deberet.

29. Q. IV. *An Religiosi electi in vocales, seu discretos capituli provinciales, aut generalis renunciare possint electioni de se factae? R. 1. In hoc puncto observanda esse statuta cujusque Ordinis: et quidem si Religio prohibet, vel poenas statuit contra illos, qui ex officio tenentur, et renuntiare ad actus capitulares, non admittitur renunciatio, nisi justa, et gravis causa aliud suadeat, ne per talem renunciationem bono publico noceatur. R. 2. Abstrahendo a particularibus statutis, negative, ita Peregr. Dian. et alii: nam per talem electionem non acquiritur aliqua dignitas, et praeminentia, sed onus, munus, et officium exequendi id, quod agendum est pro communi bono; sed Religiosus oneri, et officio renunciare non potest, sed tene-*

tur illud ex obligatione implere; ergo neque potest renunciare tali electioni: tum quia, si unus non teneretur interesse capitulis, nec tenerentur alii, imo forsitan plurimi cum S. Greg. Nazianz. mallent abesse ab his conventibus; quod sane cederet in magnum praejudicium, et detrimentum boni communis. Nec obstat, quod quisque favori suo renunciare possit per *l. fin. C. de Pactis*: nam publico favori pactis privatorum renunciari non potest; in dato autem casu favor est publicus in bonum Religionis introductus, et respectu Religiosi non tam favor est, quam onus subeundum.

30. Q. V. *Quae sint specialia in electione abbatissarum?* R. 1. Qualitates eligendae in abbatissam, seu praefectam monasterii sunt, ut sit *virgo* saltem existimata *Canon. 12. juvenculus 20. q. 1. legitime nata* arg. *c. 7. h. t.* ubi legitimitas requiritur in eligendis; non minor annis 40. et quae 8. annis post expressam professionem laudabiliter vixerit. Velsi necessitas aliud exposcat, de consensu Episcopi, vel alterius superioris, quae annum trigesimum excesserit, et quinque saltem post professionem laudabiliter vixerit, *Trid. sess. 25. c. 7. de Regul.*

Si una sola in monasterio reperiretur habens aetatem a Trid. requisitam, ipsa deberet eligi, licet esset alia illa habilior, quamvis huic deficeret unus tantum aetatis mensis, ex decreto cong. Ep. et Reg. in Viterbien. san. Rosae 25. Martii 1623. vide notata Elencho VI. n. XCI.

2. Quod formam electionis concernit, praeses erit Episcopus, vel alius supe-

rior qui tamen cum scrutatoribus claustra monialium non ingredientur, sed per cancellorum fenestellam vota excipiant; nisi necessitas, et tranquillitas in electione aliud suadeat juxta *Const. Greg. XIII. Ubi gratiae*. Vota secreta dantur a professis; et si electio celebrata est in concordia, sufficit major pars absolute per *cap. 42. hoc tit.* si vero celebrata est in discordia, servanda est constitutio *cap. 43. Indemnitatibus hoc tit. in 6.* vi cujus electa a majori parte absolute, licet minor contradicat, interim ante confirmationem tam in spiritualibus, quam temporalibus administrabit: non confirmabitur autem electa in discordia, nisi duae partes ex tribus concurrant saltem per accessum; vel donec superior ex officio plene, de plano tamen, cognoscat ea, quae objiciuntur electae, aut contra formam electionis. Plura vide in Donato, Portell. Dian. Ant. a Spirit. Sanct. Peyr. etc.

Circa electionem abbatissae monialium Regularibus subjectarum vide Elencho VI. numer. XCII. et XCIV.

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi.

De hac materia agitur in Decreto 7. q. 1. et 21. q. 2.

1. Nota, translationem late accipi pro quacumque mutatione personae ab una ad aliam Ecclesiam: stricte autem est mutatio Episcopi ab uno Episcopatu ad alterum ex justa causa, et auctoritate Papae comm. ex *Can. 11 et seqq. 7 q. 1.*

2. Q. I. *An Episcopus confirmatus,*

aut consecratus possit a sua Ecclesia transferri ad aliam? R. Affirmative *toto h. t. et Canon. 34. mutationes 7. q. 1. dicitur: mutationes Episcoporum scilote communi utilitate, atque necessitate fieri licere, sed non propria cujusquam voluntate, aut dominatione.* Sic S. Petrus Antiochia translatus est Romam, Eusebius Alexandriam, Felix Ephesum etc. nam quandoque ad bonum universalis Ecclesiae expedit, imo necessarium est has mutationes fieri. Nec obstat *c. 2. pr. h. t. ibi: cum ergo fortius sit spirituale vinculum, quam carnale* etc. maritus autem separari nequit a vinculo carnali uxoris, ergo nec Episcopus a vinculo Ecclesiae. R. Vinculum Episcopale secundum quid esse fortius; tum quia est spirituale, atque ita nobilius; tum quia Episcopus etiam confirmatus propria auctoritate recedere non potest ab Ecclesia, sicut potest sponsus a sponsa de praesenti, scil. ingrediendo Religionem; tum quia Episcopo character indelebilis imprimitur. Simpliciter autem loquendo, vinculum carnalis conjugii est fortius, quia saltem consummatum humana potestate solvi nequit a Papa.

3. Q. II. *Quid requiratur ad validam translationem Episcopi?* R. 1. *Justa causa* necessitatis, vel utilitatis Ecclesiae *cit. Canon. mutationes*: nam inter Ecclesiam, et Episcopum confirmatum est matrimonium spirituale ratum, et si Episcopus est consecratus, consummatum: quod utrumque esse juris divini docet Inn. III. *cap. 2. et fin. h. t.* Papa autem tanquam inferior nequit sine justa causa dispensare in jure divino. 2. Requiritur

auctoritas legitimi superioris, seu Papae cit. Canon, mutationes. ibi apostolica auctoritate mutatus est et cap. 2. et fin. h. t. ubi haec potestas reservatur Sedi Apostol., licet olim ex indulgentia Romanorum Pontificum ad translationem suffecerit consensus Metropolitani Canon. 37. Episcopus 7. q. 1. 3. Ut regulariter fiat de minori ad majorem Ecclesiam c. 1. h. t. alias translatio ista non censeretur fieri ob necessitatem, et utilitatem Ecclesiarum, sed potius ex avaritia, vel alio pravo fine. Unde Archiepiscopus nequit transferri ad Episcopatum, nisi justa causa aliud suaderet, v. g. insalubritas aeris, inimicitiae, insidiae, vel nisi minor Ecclesia propter conversionem paganorum, aut haereticorum indigeret tali pastore.

4. Q. III. *An Episcopus invitatus transferri, vel addici possit alteri Ecclesiae?* R. *ad 1.* Affirmative, nam *arg. Canon. 4. d. 74.* Papa ex justa causa potest illum cogere, ut consentiat translationi; et si parere renuat, in poenam inobedientiae, et obstinationis potest Episcopatu privare. R. *ad 2.* Negative *ex cap. 5. h. t.* quia ad matrimonium tam carnale, quam spirituale requiritur voluntarius consensus; ergo Episcopus invitatus non potest alligari, seu copulari alteri Ecclesiae: simpliciter tamen, ut alii Clerici ei adscribi potest, cum hoc modo non contrahat vinculum Episcopale.

5. Q. IV. *Quando sedes vacet, Episcopo translato?* R. 1. Si translatio fit ad instantiam translati, sedes, seu Ecclesia statim vacat a die, qua Episcopus in consistorio Papae absolutus est a vinculo suae Ecclesiae, licet litterae apostolicae

nondum sint expeditae, nec adepta possessio secundae Ecclesiae. Ita declaravit sac. Congreg. Conc. an. 1625. 20. *Mart.* approbante Urb. VIII. nam dissolutio vinculo Episcopali, necesse est vacare Ecclesiam; sed tale vinculum dissolvitur a Papa in suo consistorio, nisi sententia ejus alii tempori alligata sit, ergo. Idem ob eandem rationem dicendum, si Papa procedat jubendo ob publicam necessitatem, et Episcopum ignorantem absolvat a vinculo suae Ecclesiae. 2. Si Papa procedat, non jubendo, sed providendo, Episcopus ignorans non censetur absolute transferri, nec sedes vacare, nisi a die praestiti consensus in translationem: nam translatio ista est conditionata, si Episcopus consentiat vel expresse, vel saltem tacite, acquiescendo translationi. *Fagn. c. Quanto h. t.*

6. Q. V. *An translatus aliquid percipiat de fructibus pendentibus, et inexactis?* Hos fructus pro rata temporis esse dividendos docent Covar. Flamin. Paris. Garzias, et alii, quia debentur propter spiritualia ministeria Ecclesiae praestita contra Hostien. Sarmiento, Petr. Barbos. et alios sentientes deberi successoribus, quibus favet Bulla Julii III. ab Urbano VIII. confirmata incip. *Cum sicut*: nam Clerici in fundis beneficialibus non habentur pro dominis, sed pro usufructuariis, finito autem usufructu, fructus pendentes non debentur usufructuario, vel ejus haeredibus *l. 13. ff. quib. mod. usufruct.* Haec posterior sententia, speculative loquendo, est probabilior, quia tamen Bulla Julii III. in pluribus locis non est usu recepta; hinc R. In dividendis fructibus inter antecessorem, et succes-

sorem maxime spectandam esse consuetudinem locorum, quae plerumque aequitate nititur, ut neutri fiat injuria.

Benedict. XIV. lib. XIII. de synod. dioec. cap. 16. num. 7. firmat eos percipere tantum posse usque ad illud temporis momentum, quo absolutus fuit in consistorio a vinculo prioris Ecclesiae; neque conferre posse beneficium, quod vacavit in sua dioecesi post dictum tempus, nondum expeditis litteris super provisione secundae Ecclesiae, minusque capta istius possessione. Haec tamen utraque prohibitio non habet locum, quando Episcopus transfertur sine sua scientia, et consensu, qua solum obstringetur, quando post sibi nunciatam vinculi enodationem suum accomodaverit consensum, vel hunc Papa suppleverit, volueritque, ut translatio sortiatur effectum, ut probat idem Bened. loc. cit. num. 9. Respectu Episcoporum Regni Poloniae in casu translationis aliter provisum est ex decreto ejusdem Urbani ibidem relat. n. 17.

Medio autem tempore inter solutionem vinculi et allatum de ea nuncium, regimen, et administratio Ecclesiae ex cit. declaratione est penes Episcopum, et tunc tantum transfertur in capitulum, quando notitia absolutionis pervenerit ad eundem Episcopum translatum.

Circa translationem Episcoporum bide constit. ejusd. Bened. Ad Apostolicam 17. Octob. 1740. qua examen causarum translationis faciendae committitur Cong. particulari ad hunc finem erectae.

7. Q. VI. *An ad translationem prae-*

latorum Episcopo inferiorum requiratur consensus Papae? R. Negative; sufficit enim consensus immediati superioris, sive iste sit Papa, sive Episcopus, sive alius, a quo dependet Praelatus transferendus *Can. 8. Abbas 18. q. 2. et c. 7. de consuetud.* cum inter Praelatos inferiores, et eorum Ecclesias non sit conjugium, seu vinculum spirituale proprie tale.

TITULUS VIII.

De auctoritate, et usu Pallii.

Agitur de hac materia in *Extrav. com. h. t. in decreto dist. 100. et Canon. Galliarum 25. q. 2.*

1. Nota hunc titulum per modum complementi sequi ad praecedentes, quia quidam promoti sine Pallio non consequuntur plenitudinem potestatis officii sui; idque ex usu antiquissimo, cum jam ab ipso S. Petro pallium dicatur missum S. Materno Episcopo Trevirensi. Porro pallium ex lana alba in circuli figuram contextum, et quatuor nigris, vel rubris crucibus distinctum, est praecipuum ornamentum Archiepiscoporum, de corpore S. Petri sumptum, significans plenitudinem Pontificalis officii. Dicitur autem in *c. 4. de elect. a B. Petri corpore assumi*, quia ordinarie benedicitur super altare S. Petri, et per illud confertur portio Ecclesiasticae potestatis, cujus plenitudo in S. Petro, ejusque successoribus residet.

Circa ritum servandum in palliorum benedictione, eorumque custodiam vide const. Bened. XIV. Rerum 12. Augusti 1748.

2. Q. I. *Quis, et cui conferre possit pallium?* R. *ad 1.* Solus Romanus Pontifex jure ordinario *c. 4. de elect. c. 3. h. t.* nam solius Papae est conferre plenitudinem Pontificalis officii, quae per pallium significatur. Olim ex privilegio pallium conferre potuerunt quatuor principales Patriarchae, Alexandrin. Jerosol. Antiochen. Constantinopolitanus. R. *ad 2.* De jure communi pallium conferendum est Archiepiscopis, et his Majoribus, ut Primatibus, et Patriarchis; ad quod instantanter petendum obligantur intra trimestre a die consecrationis suae: vel si consecrati sunt, a die confirmationis; alioquin ob negligentiam commissa sibi dignitate privantur *Can. 1. 2. dist. 100.* Volentes autem pallii traditionem impedire per objectionem criminis, aut defectus, observare tenentur *extrav. unic. h. t. inter com.* At ex privilegio pallium conceditur quibusdam Episcopis, ut Ostiensi, qui Papam consecrare solet, Papiensi, Lucensi, quinque Ecclesiensi, hodie Passaviensi etc.

3. Q. II. *Quod jus, seu auctoritas per pallium conferatur?* R. 1. Confertur jus tituli, seu nominis Archiepiscopalis; nam ante obtentum pallium non dicitur Archiepiscopus, sed Metropolitanus *c. 3. h. t. 2.* Confertur jus, seu plenitudo Archiepiscopalis officii, in hoc consistens, quod Metropolitanus post acceptum pallium exercere possit actus simpliciter Archiepiscopales, ut visitare provinciam, cogere concilium provinciale etc. et actus Episcopales majores, ut conficere chrisma, dedicare Ecclesias, ordinare Clericos, benedicere Abbates, et virgines etc. *cap. 28. de Elect.* Minores autem actus

Episcopales exercere potest ante obtentum pallium, ut consecrare calices, causas cognoscere, et delegare, licentiam dare alteri Episcopo ad ordinandos Clericos etc. *cap. 11. de Elect.* Item ab alio invitatus extra provinciam suam solemniter exercere potest actus pontificales, ut consecrare Episcopos etc. nam extra provinciam suam actus illos exercet, non ut Archiepiscopus, sed ut Episcopus simplex, cum extra provinciam pallio uti nequeat *cap. 1. hoc tit. 3.* Hoc jus palli est personale certo territorio definitum *cap. 2. hoc tit.* unde nec alteri est commodabile, nec transmissibile ad successorem, nec transferibile ad alterum Archiepiscopatum. Unde si Archiepiscopus transferatur ad alium Archiepiscopatum, novum pallium petere debet *c. 4. de postul. Praelat. in fin.* et mortuus cum utroque sepeliri. Si vero pallium incendio, vel alio casu absumatur, non poterit exercere actus majores pontificales, nisi urgeat necessitas, et utilitas Ecclesiae.

A. Q. III. *Quis sit usus pallii?* R. 1. Romanus Pontifex semper, et ubique; ceteri nec semper, nec ubique pallio uti possunt *c. 4. h. t.* ubi ratio additur, quia Papa *assumptus est in plenitudinem Ecclesiasticae potestatis*, alii vero *vocati sunt in partem sollicitudinis*. R. 2. Archiepiscopi utuntur pallio limitate quo ad locum, scilicet in Ecclesiis suae provinciae tantum *cap. 1. h. t.* ex quo explicatur, et suppletur *c. 6. eod.* ibi: *ubicumque*, hoc est, in quacumque Ecclesia tuae provinciae. Quod tempus concernit, assignantur certae festivitates, et dies, quibus eo uti possunt, ut festa Domini,

Apostolorum, quatuor festa B. V. in dedicatione, ordinatione etc. si tamen privatim celebrent, non tenentur uti, cum hujus usus sit inter missarum solemnia *c. 4. h. t.*

5. Q. IV. *An Archiepiscopus uti possit pallio in Ecclesia exempta suae provinciae, etiam Rectore illius invito?* Negat Pichler, sed cum communiori R. affirmative, ita Abb. Engl. Schmalzgr., et alii, ex *Clem. 3. de Privil.* ubi Episcopo, et Archi-Episcopo expresse conceditur usus pontificalium in loco exempto suae dioecesis, aut provinciae, neque fit ulla exceptio pallii: nam talis celebratio cum pallio ad dignitatem et honorem potius, quam ad jurisdictionem spectat, ergo concessa videtur per cit. Clement.

Dices: 1. Juxta *c. 4. h. t.* Archiepiscopi uti possunt pallio in Ecclesia sua in qua jurisdictionem acceperunt. 2. Pallium significat potestatem, et sollicitudinem pastorem, quae non datur in exemptos. R. *ad 1. cit. cap. 4.* procedit de jure ordinario; nostra autem resolutio fundatur in privilegio Clementinae. *Ad 2.* Dist. ant. significat in loco apto, et ordinario, con. an. in loco non recipiente hanc significationem neg. an. nam pallium in loco subjecto significat et honorem, et jurisdictionem: in loco autem non subjecto, sed exempto, solum honorem, sicut insignia proconsularia *l. 1. ff. de off. Procon.*

TITULUS IX.

De Renuntiatione.

Agitur de hac in Sexto, et Clemen.

h. t. In Decreto 7. *q.* 1. et 2. item in 17. *q.* 1. et 21. *q.* 2.

1. *Nota* 1. Renuntiationem in genere esse voluntariam alicujus juris remissionem. At hic renuntiatio specificè accepta, et provisioni quasi contraria, est libera remissio juris in beneficio Ecclesiastico habiti, ex justa causa, et cum consensu superioris legitimi eam acceptantis facta.

2. *Nota* 2. Renuntiationem esse duplicem, *expressam*, quae fit verbis juxta formam a jure praescriptam, et *tacitam*, quae fit facto aliquo, quod vel ex natura sua, vel ex dispositione juris inducit cessionem beneficii; ut si minorista uxorem ducat, vel fiat miles *c.* 1. *de Cleric. conjug.* si quis consequatur alterum beneficium incompatible *c.* 28. *de Praeb.* Rursum renuntiatio expressa vel est *pura* nulli conditioni, modo, aut pacto alligata, vel est *modificata*, seu *conditionalis*, quae fit sub certa conditione, modo, aut pacto; cujus species sunt: resignatio *ex causa permutationis in favorem certae personae*, et *non alias, cum reservatione fructuum*, aut *pensionis*: item cum reservatione *accessus, ingressus*, et *regressus*. Tunc reservatur *accessus*, dum resignans, v. g. puer incapax administrandi beneficii, reservat sibi jus post adeptam aetatem propria auctoritate accedendi, seu occupandi beneficium. Tunc reservatur *ingressus* dum resignans beneficium collatum, necdum a se possessum; reservat sibi jus illud ingrediendi in casu, quo resignatarius citius moreretur. *Regressus* reservatur, dum resignans beneficium a se possessum, reservat sibi jus regrediendi ad illud in casu, quo re-

Muschat. T. II. P. I.

signatarius citius moreretur, vel alio modo amitteret beneficium.

3. *Q. I. Quae beneficia sint, vel non sint resignabilia?* R. *ad* 1. Omnia, sive minora, sive majora, nisi reperiantur specialiter excepta: nam juxta regulam generalem *l. final. C. de Pactis*: quisque juri suo renunciare potest. Et ne dubium esset de Papatu, S. Coelestinus V. declaravit, licitum esse renunciare Papatui: id ipsum confirmat Bonif. VIII. *c.* 1. *h. t. in* 6. nam salus animae, et utilitas Ecclesiae talem renuntiationem suadere potest. R. *ad* 2. Dantur beneficia, quibus renunciari nequit pro voluntate beneficiarii: et quidem 1. non valet renuntiatio beneficii *titularis*, ad cujus titulum quis ordinatus est, nisi copulative haec duo exprimantur, quod scilicet sit beneficium *titulare ordinationis*, et quod resignans stabilia sufficientia, habeat ad congruam sustentationem, *Trid. sess. 21. c. 2. de ref.* 2. Beneficium *litigiosum* nequit resignari in favorem alterius non litigantis *c. 2. ut lite pend.* Item beneficia patronata, electiva, unita monasteriis, aut aliis capitulis, in commendam habita, per intrusionem sine titulo Canonico obtenta, non possunt in favorem tertii resignari, cum hoc cederet in aliorum praejudicium; licet alioquin simpliciter, et pure eis renunciari possit.

4. *Q. II. Qui beneficiis renunciare possint?* R. Omnes, qui specialiter a jure non prohibentur: nam renuntiatio est de materia generaliter permissorum; ergo cuilibet permissa videtur, cui specialiter non prohibetur. Prohibentur autem 1. Furiosi, et mente capti *c.* 5. *h. t.* 2. In sacris constituti, si per hoc carcant de-

bita sustentatione, S. Pius Const. incip. *Quanta* 1568. die 1. April. 3. Clericus impubes sine auctoritate tutoris, et decreto Superioris arg. c. 2. de aetat. et qual. at Clericus minorennis, qui necdum 25. annos complevit, valide renuntiat, cum in beneficialibus habeatur pro majorenni c. fin. de judic. in 6. si tamen laesus est, succurritur ei restitutione in integrum, sicut aliis minoribus. 4. Novitius, cui non permittitur renuntiatio, nisi conditionata ante duos ultimos menses, si professio secuta fuerit, Trid. S. 25. c. 16. de Regul. neminiatur ei libertas profitendi ob defectum sustentationis. 5. Criminosus, si ob crimen ipso facto privatus est beneficio; cum in tali casu nihil habeat suum proprium, quod resignare possit. At si primo per sententiam privandus est beneficio, valide illud resignat, non tantum simpliciter, sed etiam in favorem tertii; cum tali casu adhuc jus, et titulum habeat, donec per sententiam eo privetur. 6. Infirmus valide non renuntiat in favorem tertii, nisi post renuntiationem supervivat 20. dies completos ex celebri regula 18. Cancellariae, quae dicitur *Regula de viginti*, seu *de infirmis resignantibus*, ut impediantur haereditariae successiones in beneficiis: quam praxis curiae extendit etiam ad sanos resignantes; ita ut si moriantur intra diem vigesimum, beneficium dicatur vacare per mortem, non per resignationem: oppositum tamen tenet Engl. de Praeb. num. 30.

5. Q. III. An, et quae causae requirantur ad resignationem? R. 1. Ut resignatio Episcopatus rite fiat, requiritur justa causa: tum quia vinculum Episco-

pale, cum sit juris divini, temere dissolvi non potest; tum quia arbitrariae resignationes cederent in magnum detrimentum Ecclesiae. 2. Justae causae cedendi Episcopatu enumerantur sex in c. 10. h. t. ad quas ceterae reduci possunt: *Debilitas corporis*, seu impotentia ad exequendum officium. *Ignorantia*, seu defectus scientiae necessariae. *Mala conscientia* criminis impediens executionem officii, ut simonia, assassinium etc. *Irregularitas* personae, in qua non solet dispensari; uti ex Bigamia, ex homicidio voluntario, damnato coitu etc. *Malitia plebis*, cujus emendatio non speratur. *Grave scandalum*, quod pusilli ex actis, et praesentia Episcopi patiuntur. Causa *assumendi Religionem* non est sufficiens per se, nisi Episcopo immineret periculum suae salutis, et adessent alii meliores: nam ut ait Innoc. III. cit. cap. 10. *facilius indulgetur, ut monachus ascendat ad praesulatum, quam praesul ad monachatum descendat*, nisi ante Episcopatum fecisset votum Religionis; tunc enim teneretur illud implere. Dictae causae comprehenduntur his versiculis; *Debilis, ignarus, male conscius, irregularis, quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit*. 3. Ad renuntiationem inferiorum dignitatum, et beneficiorum sufficiunt minores causae, ut patet ex Constit. S. Pii V. *Quanta* 1568. 1. April. et quia Constit. ista non est ubique usu recepta, sufficit quaecumque rationabilis causa, etiam privata commoditas.

6. Q. IV. Quid sit de forma renuntiationis? R. 1. *Libertas*, secus renuntiatio metu, aut dolo extorta, vel ipso

jure non valet, vel saltem judicis sententia rescindi potest *c. 3. 4. de his, quae vi. 2.* Consensus eorum, quorum interest. 3. Ut fiat verbis specificis, et expressis *c. 5. h. t.* imo de stylo curiae Rom. supplicatio fieri debet in scriptis. 4. Ut accedat consensus legitimi superioris *c. 4. et fin. h. t.* 5. Ut renuntiatio admissa publicetur secundum *reg. 54. Cancellariae*, et *Constit. S. Pii V. Sanctissimus*, et *Greg. XIII. Humano*. Haec tamen publicatio in Ecclesia cathedrali, vel Parochiali non observatur in Germania ob contrariam consuetudinem. Ceterum parum refert, an quis renuntiet personaliter, an per procuratorem libere, et cum speciali mandato constitutum, *Clem. un. h. t.* His rite observatis, sequitur effectus renuntiationis, scilicet resolutio juris, et tituli beneficalis, ut amplius fructus ex tali beneficio percipi non possint, nisi admissa fuisset resignatio conditionalis, quae non sortitur effectum, nisi posita conditione.

7. Q. V. Quis superior admittere possit renuntiationes? R. 1. Superior habens jurisdictionem in renuntiantem *arg. c. 4. et fin. h. t.* nam resignatio quoad effectum aequiparatur destitutioni, cum per utramque dissolvatur titulus beneficii; ergo cujus est destituere aliquem beneficio, ejus est admittere renuntiationem: unde renuntiatio in manibus laici facta non valet *c. 8. h. tit.* licet Clericus sponte beneficium resignans, et illud de novo a laico suscipiens, in poenam delicti sit eo privandus. Si vero illud resignet in manibus Ecclesiastici, qui non est legitimus superior, invalida est resignatio ex parte admittentis, utpote non legitimi

superioris: valet tamen probabilius ex parte resignantis, quia aequiparatur pacto de non repetendo beneficio, sicut acceptilatio inutilis; licet non teneat, tamen habet vim pacti taciti de non repetendo *l. 27. ff. de pactis. R. 2.* Superiores, quibus competit jus admittendi renuntiationes absolutas, sunt *Papa* semper, et ubique, *Legatus a latere* in sua Provincia de jure communi *c. 1. de offic. leg. in 6.* *Episcopi* in sua dioecesi, exceptis beneficiis exemptis, capitulum sede vacante, praelati plenissime cum Clero, et populo exempti; et si qui alii idem jus habent ex privilegio. Possunt quoque iidem superiores admittere renuntiationes ex causa permutationis *cap. 5. de rer. permut. c. un. eod. in 6. Clem. un. eod.* licet jure antiquiori Episcopo prohibitum fuerit admittere renuntiationes ex causa permutationis *c. 8. de Praeb.*

Hae resignationes factae extra curiam romanam etiam ex causa permutationis in manibus praedictorum collatorum ex cit. Greg. constit. §. 7. admitteri, vel rejici debent intra mensem: et sic provisi tenentur eas publicare, et beneficii possessionem capere intra tres menses a die factae provisionis sub poena vacationis ipso facto promotionis et beneficii. Provisi autem per resignationes, et permutationes factas in manibus Papae tenentur sub eadem poena ad dictam publicationem, et possessionem intra sex menses citra montes, ultra, intra novem a data concessionis gratiae; non a die praestiti consensus numerandos. Quae constit. confirmata fuit a d. Bened. XIV. Constit. Ecclesia-

stica, ubi insuper inhibetur notario datariae, ne recipiat consensus super quibuslibet resignationibus favore quorumcumque, etiam S. R. E. Cardinalium, factis, quoties mandatum procurae habeat datam anteriorem octo mensium quo ad resignantes citra montes, vel duodecim quo ad degentes ultra montes. Item praecipitur supplicationem super admissione cujuscumque resignationis signari intra duos menses a data rescripti; ita ut intra sex menses a data concessionis quoad beneficia citra montes, et intra novem quoad existentia ultra montes, eorundem possessio cum effectu capiatur, et gratiae resignationum cum litteris apostol. publicentur ad formam constit. Greg. XIII. Humano. Inhibetur concessio prorogationis, etiam pro prima vice ad dictam publicationem faciendam, nisi prius docto de litteris expeditis in officio subdatarii privative quoad alios Datariae officiales: sicuti, et ulterius prorogationis post primam, et secundam, nisi justificatum fuerit coram Datario impedimentum non factae publicationis: a quo tot prorogationes concedi poterunt, quot necessariae erunt usque ad remotionem impediendi: sub poena, his omnibus non servatis, nullitatis resignationum, et inhabilitatis ad beneficia aliter resignata oblinenda.

R. 3. Admittere renuntiationes conditionatas in favorem certae personae, et non alias, cum reservatione pensionis, aut fructuum, vel cum reservatione accessus, ingressus, et regressus, solus Papa potest ex plenitudine potestatis: nam renuntiationes cum his conditioni-

bus, et reservationibus sunt prohibitae jure communi Canon. plerique 8. quaest. 1. cap. un. benefic. Eccl. Trid. sess. 25. cap. 7. de refor. Const. S. Pii V. supra relata, et alia Romani Pontificis. Nemo autem Papa inferior relaxare potest Jus commune. Ratio est, quia tales renuntiationes habent speciem haereditariae successionis, dant occasionem captandae mortis alienae, sovent ambitiosam cupiditatem Clericorum; ergo merito prohibentur sub gravibus poenis simoniae confidentialis, de qua lib. 5. tit. 3. Sub eadem prohibitionem stant resignationes reciprocae, triangulares, et quadrangulares; dum duo, tres, vel quatuor permulant beneficia cum conditione, ut aliquod beneficium detur tertio. Plura de his Reiff. Ceterum licet quaecumque pacta inhonesta, et simoniam olentia, prohibita sint in resignationibus beneficiorum; id tamen permissum videtur Episcopo, ut ex gravi causa, puta ob necessitatem, vel magnam utilitatem Ecclesiae imponere possit beneficio pensionem temporaneam ad vitam beneficiati, de quo agi solet lib. 3. tit. 12.

In Constit. Bened. XIV. In sublimi 29. August. 1741. damnantur, et annullantur pacta cassationis pensionis reservatae in beneficiorum resignatione contemporanea ipsi resignationi per anticipatas, vel anticipandas solutiones: sicuti et omnes cassationes, ac abolitiones pensionum per anticipatas solutiones obtentae intra sex menses a capta possessione beneficii, etiamsi probari nequeat, nullum praecedens pactum intervenisse et cassatio sequuta fuerit vigore supplicationis a Papa si-

gnatae; quae ut subreptitiae oblata declaratur. Insuper tam resignans, quam resignatarius ipso facto, et absque alia declaratione privantur beneficio: et declarantur inhabiles ad alia assequenda, sub poena resignatorio restituendi, et quidem sub peccato gravi, pecunias pro cassatione hujusmodi pensionis simoniace perceptas, applicandas arbitrio Ordinarii locis piis, vel pauperibus. Irritantur denique cassationes, seu translationes commodi, aut utilitatis percipiendi fructus pensionum factae intra sex menses a capta possessione, et etiam ultra aliud temporis spatium, si constiterit hoc pactum praecessisse. Haec eadem irrationes confirmantur in altera ejusdem Pontif. Constit. Ecclesiastica 15. Jun. 1746.

8. Q. VI. An Episcopus beneficium resignatum conferre possit consanguineis, vel familiaribus resignantis, vel suis, vel illi, pro quo facta est commendatio, preces, et alia signa, ut esset successor resignantis? R. Negative; et quidem sub poena excommunicationis latae sententiae Papae reservatae, ubi observatur *cit.* Bulla Piana, Quanta.

Ex decreto Cong. Conc. approbato a Greg. XIII., relat. a Bened. XIV. lib. XIII. de Synod. Dioec. cap. 24. n. 4. neque id potest, licet beneficium resignatum conferendum esset per concursum, ad quem ne admitti quidem debent. Secus, si beneficium vacaret per obitum ex declaratione Sixti V. ad Bullam Pianam relata *ibid.* n. 5. Haec tamen prohibitio locum non habet in permutationibus, quas Pius admittere permittit Episcopo, dummodo sint sa-

cris Canonibus consonae, nec mala fide, et fraudulenter coram ipso fiant, idest incommodum potius permittant, quam in Ecclesiae utilitatem, vel necessitatem, ut animadvertitur *cit.* cap. n. 10.

Nec locum habet in resignationibus, beneficiorum juris patronatus, ex declaratione dicti Greg. adnotata in libris Cong. Conc. ut ex testimonio Cardinal. Hyeron. Matthaei Praefecti relato a Quaranta verb. benef. resignation.

9. Q. VII. An renuntians poenitere possit? R. Potest, si necdum licentiam, et consensum obtinuit: secus si jam obtinuit c. 12. h. t. ubi oblata licentia coguntur Clerici cedere beneficiis; ergo a sensu contr. si licentia nondum oblata est, locus erit poenitentiae, cum sic non illudatur superiori. Vide Paris.

TITULUS X.

De supplenda negligentia Praelatorum.

De hac materia agitur in Sexto, et Clem. h. t. In Decreto d. 84. et 86. et Canon. negligere 2. q. 7. In Trident. sess. 5. de refor. cap. 1. §. in monasteriis et cap. 2. §. si quae. et sess. 21. cap. 8. sess. 24. cap. 20. §. legatis c. 16. et si Ecclesia sess. 25. de regul. c. 8. 14. 22. v. et quia.

1. Nota nomine Praelatorum hic venire Superiores jurisdictione ecclesiastica praeditos, tam contentiosa, quae exercetur in invitos, ut in judiciis, et punctionibus; quam voluntaria, quae exercetur in volentes; ut ordinatio, benefi-

ciorum collatio, dispensatio etc. Item eos, quibus jus Patronatus nominandi, aut conferendi beneficia competit. Est autem negligentia omissio ejus, quod Praelatus de jure, aut consuetudine facere tenetur. Hic potissimum agitur de negligentia commissa in provisione beneficiorum, et administratione justitiae.

2. Q. I. *A quibus suppleatur negligentia commissa in provisione beneficiorum?* R. 1. Si beneficium collativum, seu liberum spectat ad solum Episcopum, secluso capitulo, vel ad solum capitulum, secluso Episcopo; negligentia ab uno commissa suppletur ab altero. *c. 2. de concess. Praeb.* ut ita negligentiam corporis caput, seu Episcopus suppleat, et negligentiam capitis suppleant membra, seu Canonici. Quae dispositio specialis est, ut Canonici tamquam inferiores suppleant negligentiam Episcopi, tanquam Superioris; cum alias inferior Superiorem corrigere non possit. Excipe, nisi jus conferendi Episcopo competat titulo speciali, ut ex privilegio, delegatione, vel devolutione; tunc enim negligentiam Episcopi supplet Archiepiscopus, vel alius Superior. R. 2. Si beneficium spectat communiter ad Episcopum ut praelatum, et capitulum simul, uno negligente, et praemonito, potest collatio fieri ab altero intra semestre, secus, utroque negligente, jus conferendi devolvitur ad Archiepiscopum, vel alium Superiorem, *cap. fin. hoc tit. cap. 15. de concess. Praeb.* Excipit Barbos. in *cit. cap. 15.* casum, quo beneficium spectat ad Episcopum, non ut praelatum, sed ut privatum Canonicum; tunc enim jus conferendi devolvitur ad Episcopum ut prae-

latum. R. 3. Si collator, vel praesentator sit persona singularis inferior Episcopo, et statuto tempore non conferat, vel praesentet, jus conferendi regulariter devolvitur ad Ordinarium loci; et hoc negligente, gradatim ad Metropolitanum, Primatem, Patriarcham, et Papam. *Clem. un. h. t. R. 4.* In casu negligentiae beneficia electiva exempta devolvuntur ad Papam; non exempta, si cathedralia sint ad Archiepiscopum (exceptis episcopatibus Germaniae, quorum confirmatio ex concordatis spectat ad Papam) si inferiora, ad Episcopum ex recentiori Constit. *cap. 41. de Elect.* edita in Conc. Lateran. *an. 1215.* qua corrigitur jus antiquius editum *an. 1210.* et relatum in *cap. 12. de concess. Praeb.* ubi provisio Episcopatum negatur devolvi ad Archiepiscopum. Jam si provisio beneficii per Superiorem facta, quacumque ex causa non subsistat, jus providendi redit ad ordinarios collatores, quia tantum pro hac vice eo jure sunt privati, ut alias dictum ex *cap. 41. 42. de Election.* nisi per appositionem manus papalis beneficium sit affectum; hoc enim ab alio, quam Papa conferri nequit Schmalz. et alii. Circa devolutionem in casu, quo indignus eligitur, vide *tit. de Elect. num. 19.*

3. Q. II. *An capitulum, sede vacante, conferre possit beneficia inferiorum collatorum negligentium ad Episcopum devoluta?* R. Negative ex *cap. 2. ne sed. vacan.* regula 2. cancellariae, et constit. S. Pii V. *Sanctissimus*, ubi beneficia devoluta reservantur Papae. In Germania tamen ob concordata aliter servatur.

4. Q. III. *An mora per celerem pro-*

visionem purgari possit? v. g. si provisio sequatur statim post elapsum tempus a jure statutum? R. Negative Com. ex *cap. fin. hoc tit. et cap. 41. de elect.* Ratio est, quia lapso tempore, potestas statim devolvitur ad Superiorem; ergo ordinarius collator, utpote destitutus potestate, non potest valide conferre, neque per celerem provisionem jus Superiori quaesitum auferre, nisi is ex benignitate sua consentiat, et approbet collationem posterius factam, sicut in *cap. 4. hoc tit.* His non obstat *cap. fin. de locato cap. 6. de reb. Eccl. cap. 24. de offic. deleg. l. 8. ff. si quis cautionib. l. 26. C. de fidejuss.* nam tunc mora non purgatur, dum lapso die, jus potestatem transfert in alium, vel poenam apponit *l. 77. ff. de V. O. l. 23. ff. de O. et A. l. 13. C. de contrahend. stipul. l. 2. C. de jure emph.*

5. Q. IV. *An jurisdictio Episcopi negligentis, qui subditis non administrat justitiam, causas cognoscendo, absolvendo, condemnando etc. devolvatur ad Archiepiscopum?* Affirmat Azor, Engl, Konig, et alii; sed cum potioribus. R. Negative ex *Can. 39. pervenit. 11. q. 1. et cap. 1. h. t. in 6.* nam regula generalis est negativa, quod Archiepiscopus non habeat jurisdictionem in subditos sui Suffraganei, exceptis quibusdam articulis, seu casibus a jure expressis, *cap. 41. de offic. Ord.* sed casus negligentiae ab hac regula non reperitur exceptus; ergo jurisdictio negligentis Episcopi in materia justitiae non devolvitur ad Archiepiscopum in prima instantia, bene vero in causa appellationis *cap. 3. pr. de appell. in 6.* Ceteros casus exceptos enumerat

glossa *cit. cap. 41. de offic. Ord.* quos in *d. t.* referemus. Unde aliud remedium adhibendum est, scil. recursus ad Archiepiscopum, vel Papam, ut Episcopum compellant ad administrationem sui officii in materia justitiae, et curae pastoralis.

Dices: regula affirmativa est, quod Archiepiscopus tamquam superior suppleat omnem negligentiam Episcopi, tamquam inferioris, nisi specialiter prohibeatur in casibus exceptis: sicut *cap. 1. h. t. in 6.* tum quia rubrica *hoc tit. de supplenda negligentia*, est generalis affirmativa; tum quia *cap. 41. de off. ord.* non procedit in casu negligentiae; sed nullibi ab hac regula excipitur casus negligentiae in materia justitiae, ergo. R. Neg. maj. nam regula ista nullibi in jure traditur, neque illam continet rubrica *h. t.* cum careat sensu completo, et dispositive allegari nequeat: e contra regula negativa expresse traditur *cit. c. 41. de off. ord.* atque ita locus est celebri regulae: *in materia generaliter prohibitoria, quod expresse non conceditur, intelligitur denegatum.* *Clem. 1. v. porro de V. S.* Ex his solvuntur Canones in *9. q. 5. c. 2. et 3. h. t.* nam ne jurisdictiones Episcoporum perturbentur, recte prohibetur Archiepiscopis causas alienorum subditorum cognoscere. Vide *resol. 2. h. t. in nostris resol. Can.*

6. Q. V. *Ad quem devolvatur jurisdictio si Episcopus inhabilis est ad exercendum suum officium?* R. cum distinctione: si Episcopus est inhabilis ex culpa, v. g. quia excommunicatus est, recurri debet ad Papam, ut eum absol-

vat, vel alio modo provideat Ecclesiae *Canon. cuncta* 9. q. 3. si vero inhabilis est ex alio impedimento, v. g. ob captivitatem, ob iter ad terras longinquas, nisi tunc administratorem constituisset, jurisdictio devolvitur ad capitulum *c. 3. h. t. in 6.* De dando curatore Episcopo insufficienti, et administratore vacanti Ecclesiae, vide *c. 2. et fin. h. t. in 6.*

7. Q. VI. *An Judex Ecclesiasticus supplere possit negligentiam judicis laici?* R. Affirmative ex *c. 6. 10. et 11. de foro comp.* ubi in casu, quo judex laicus malitiose differt terminationem causae feudalis, adiri potest Ecclesiasticus, ut debitum ei finem imponat. Ratio est, quia potestas laica in Republ. Christian. subordinata est spirituali *c. 6. de M. et O.* eique ratione peccati, et conscientiae subest; ergo si laicus negligat justitiam administrare, Ecclesiasticus, eum compellere, et negligentiam supplere potest; sicut exigente justitia, Papa quandoque principum negligentiam supplere solet. E contra, quia potestas Ecclesiastica non subjicitur saeculari, laicus negligentiam Ecclesiastici supplere nequit. Plura de his Reiff. a n. 45. Barbos. *tit. de Constit. n. 7.*

8. Q. VII. *An abbates electi, et confirmati, quos Episcopus, ter humiliter requisitus, benedicere renuit, possint exercere officium abbatiale, proprios monachos benedicendo, minores conferendo etc.?* De jure Com. affirmative ex privilegio Alex. III. *c. 1. h. t.* nam talis negligentia Episcopi, et benedictio suppletur ab ipso jure, cum benedictio abbatum non sit ordinatio, vel consecratio; tum quia abbas sacerdos, licet regulari-

ter non possit suis subditis conferre ordines, nisi sit benedictus ab Episcopo, tamen eos conferre potest ex privilegio, et delegatione juris. Hinc solvitur *cap. 11. de aetat. Can. quoniam n. 69.* Neque privilegium hoc sustulit Bened. XIII. const. incip. *Commissi*, sed solum abusus sustulit, et observari praecepit formam statutam *cap. 1. h. t.* sub poena suspensionis ab officio per annum ipso jure incurrenda. In eadem constit. declaravit privilegium suscipiendi hanc benedictionem a quocumque catholico antistite tunc procedere, dum Ordinarius dioecesanus ter humiliter requisitus renuit benedicere. In §. *universos* sub poena interdicti ab usu Pontificalium per annum vetat, ne Episcopi benedicentes quidquam, licet modicum, etiam comestibile, recipere audeant ante, vel post benedictionem.

Ex eadem const. dicti abbates, licet perpetui solum ratione administrationis, tenentur, ut supra suscipere benedictionem sub poena suspensionis ab officio per annum ipso jure incurrendae, intra annum a die eorum electionis computandum. Ab hoc onere eximuntur dumtaxat illi, quibus a S. Sede concessum est hoc exemptionis indultum directe, non vero per communicationem cum aliis Ordinibus hac exemptione gaudentibus. Item eximuntur, ii, quibus ab eadem. S. Sede indultum est, ut vel a suis superioribus regul. aut ab eorum praelatis delegatis benedictionem sumere possint: vel a d. S. Sede specialim concessum est, ut statim electi, habeantur pro benedictis a Papa. Hactenus de modis, quibus personae

Ecclesiasticae promoventur ad dignitates, nunc a seq. titulo usque ad 22. agetur de ordinationibus Clericorum, et impedimentis ordinandorum.

TITULUS XI.

De temporibus Ordinationum, et qualitate Ordinandorum.

De hac materia agitur in Sexto *h. t.* In Decreto *dist. 21. 23. 24. et d. 49. 50. 51. 59. 60. 78.* et in causa *9. q. 1. 2.* et causa *15. q. 8.* In Trid. *sess. 7. c. 9. 10. 11. de refor. sess. 21. c. 2. de ref. sess. 25. de Sacram. Ord. et c. 3. et seqq. usque ad 18.*

1. Nota, ordinationem hic active accipi pro actione, qua Episcopus tribuit ordinato potestatem aliquam circa Euchari-
stiam; ista vero potestas dicitur *Ordo*, seu ordinatio passive.

§. I.

De Ordinationibus Clericorum.

2. Q. I. *An prima tonsura sit Ordo proprie talis?* Affirmat Fagn. Picler, et alii, sed cum Comm. TT. et veriori Canon. R. negative. Prob. 1. ex Canon. 1. d. 77. ubi Cajus Papa enumerando ordines, nullam mentionem facit primae tonsurae, uti nec Sylvester Papa in Synodo Romana relata in *Can. 5. d. 93.* et Trid. *sess. 23. c. 2.* primam tonsuram expresse distinguit ab omnibus ordinibus minoribus, et majoribus; subditque septem ordines ab ipso Ecclesiae initio sua habuisse nomina, et ministeria. Ex his

Maschat. T. II. P. I.

sumitur *arg. ab auctoritate negativa*: Pontifices, et concilia in materia doctrinali dicunt septem esse ordines; ergo tonsura non est octavus ordo. Ratio est, quia ordo est potestas circa ministerium altaris; sed per primam tonsuram nulla similis potestas confertur, sed praecise laicus assumitur in fortem Domini, et elevatur ad statum Clericalem.

Obj. *Can. 1. d. 21.* novem ordines enumerantur, et prima tonsura venit nomine *Psalmistatus* 2. *cap. 11. de actate, et qual.* dubium fuit resolutum, quod per primam tonsuram ab abbatibus conferatur Clericalis ordo; non potuit autem dubitari de ordine inproprie tali, cum hoc notum sit omnibus.

R. ad 1. Isidorus, cujus auctoritas utique cedere debet auctoritati Pontificum, et conciliorum, in *cit. Canon. 1.* enumerat solum varios gradus, et officia Clericorum, non vero ordines, ut sunt sacramenta: alioquin duodecim essent ordines, cum ibi dicat, quod ordo Episcoporum sit quadripartitus. Quod psalmistatum concernit, ex toto jure probari nequit, nomine ejus venire primam tonsuram. Est ergo Psalmistatus officium simplex cantoris, etiam non Clerici, ut clare colligitur ex *Canon. 20. d. 25.* Dum vero adscribitur proprie Clericis, est officium speciale lectoris, non vero ordo distinctus a lectoratu: quo sensu bene explicatur *cit. c. 1.* et alii Cann. similes, cum nihil referat, an verbum divinum legatur, an cantetur. Ad 2. nimis probat; alioquin Conc. Trid. ignorasset hanc decisionem, et theologi nostrae sententiae in materia dogmatica tam crasse errarent contra definitionem

Pontificiam. Frustra igitur adversarii fingunt sibi, tale dubium fuisse propositum, cum nihil aliud quaesitum fuerit, nisi hoc: an, et qui abbates ex privilegio septimae synodi suis monachis, et novitiis conferre possint hanc tonsuram? quod dubium non fuit irrationabile, sed cum Episcopis controversum. Vide Gonzal. in *d. c.* Hic adhuc objici solent *Canon. Cyprian. 21. q. 2. c. 2. d. 44. Can. si quis 27. q. 1. c. 2. de Poenis in 6.* circa depositionem, et degradationem, et plura similia; sed plus non probant, nisi primam tonsuram esse ordinem late talem, ut sumitur pro statu clericali, et dispositione ad veros ordines.

3. Q. II. *An ordines minores, et majores, et Episcopatus sint sacramenta.* R. 1. Presbyteratus, et Episcopatus adaequate acceptus, prout includit Sacerdotium, est verum novae legis Sacramentum, ita de fide ex *Trid. sess. 23. Canon. 3.* Diaconatum, Subdiaconatum esse Sacramenta ordinis communissima docet sententia, et idipsum de minoribus quatuor affirmat communior fundata in *Trid. sess. 23. cap. 2. et Canon. 2. R. 2.* Episcopatus substantialiter non distinguitur a Sacerdotio, sed tantum extensive, et per modum complementi: ita verior sententia fundata in *citat. Trid. sess. 23. cap. 2.* ubi tantum septem ordines numerantur: nam potestas conficiendi corpus Christi est maxima, cui deinde per subsequentes ordinationes accedit potestas ligandi, et solvendi, confirmandi, et ordinandi. Hoc, et non plus probant argumenta contraria ducta ex *Trid. sess. 23. cap. 4. ibi: docet insuper Canon. 6. et 7. et Canon. 1. d. 21. etc.*

4. Q. III. *Quis minister sit validae ordinationis?* R. 1. De potestate ordinaria est solus, et omnis Episcopus consecratus, *Trid. sess. 23. Canon. 7.* nam simplex Sacerdos non habet complementum perfectivum Sacerdotii, vi cujus jure ordinario ordinare possit, sed Episcopus, cujus character plene completus est ad valide exercendos omnes actus ordinis Sacerdotalis. Nec obstat, quod in antiquis *Canon.* ordinationes ab Episcopis simoniacis, excommunicatis, et aliter impeditis factae, dicantur *irritae*: nam irritae solum sunt quoad executionem, quia ab his ordinatus, suspensus est ab exercitio ordinum, licet ceteroquin validae sint quoad substantiam ordinis suscepti. R. 2. De potestate extraordinaria, seu ex privilegio, et delegatione Papae minores ordines conferre potest simplex sacerdos; uti Cardinales in Ecclesiis suorum titularum, Abbates regul. ab Episcopo benedicti jus exercendi Pontificalia habentes, quibus tamen potestas ista restricta est a *Trid. sess. 23. cap. 10. de reform.* ut non alios, sed suos tantum Religiosos ordinare possint, nisi consensus Episcopi accederet, cum restrictio ista facta sit in gratiam Episcoporum.

Vide Elencho II. n. CLXIX.

Insuper ex delegatione Papae Abbates, et alii simplices Sacerdotes conferre possunt Subdiaconatum.

5. Q. IV. *Quis Episcopus sit minister licitae ordinationis?* R. Solus Episcopus proprius, et de ejus licentia, vel privilegio Papae alienus *Canon. nullus 9. q. 2. Trid. S. 23. c. 8. de reform.* ibi: *unusquisque autem a proprio Episcopo ordinetur.* Proprius dicitur 1. *Episco-*

pus originis, ex cujus dioecesi aliquis oriundus est, licet per accidens parentibus peregre agentibus in alio loco natus sit, quia tunc fictione juris censetur natus in domicilio parentum *l. 3. C. de municipib.* Orti in loco nullius dioecesis pertinent ad Episcopum viciniorem. Infideles baptizati ad Ecclesiam, in qua baptizati sunt. Vagi de quorum origine non constat, subiicere se possunt cuicumque Episcopo. Barbos. 2. *Episcopus domicilii*, in cujus dioecesi aliquis verum domicilium fixit animo perpetuo ibi manendi, cum ita fiat subditus Episcopi. At quasi-domicilium non sufficit, et ideo studiosi alienigenae in loco academiae ordinari non possunt. 3. *Episcopus beneficii*, in cujus dioecesi aliquis verum beneficium in titulum habet, cum ratione beneficii ei subdatur *cap. 3. h. t. in 6.* Episcopi speciale privilegium habent a Trid. sess. 23. c. 9. *de reform.* ut familiares suos non subditos, qui per triennium cum eis sunt commorati, ordinare possint, dummodo statim de beneficio eis provideant. Item nonnulli Regulares privilegia papalia habent suscipiendi ordines a quocumque Episcopo catholico, ut infra dicetur.

Circa familiares Episcoporum vide Elencho VI. n. XXVIII.

6. Q. V. *Quis possit dare litteras dimissorias ad alienum Episcopum?* R. I. Papa, et Episcopus confirmatus. II. Capitulum, sede vacante, in casibus solum a Trid. expressis sess. 7. c. 10. *de ref.* quas infra annum sedis vacantis non potest dare nisi illi, qui beneficii Ecclesiastici recepti, sive recipiendi occasione arctatus, est, hoc est, qui actu habet be-

neficium, vel jus ad illud acquisivit per electionem, nominationem, aut praesentationem, et beneficium tale exigit aliquem ordinem; secus capitulum subjacere debet interdicto, et ordinatus in minoribus nullo gaudet privilegio; in maioribus vero ipso jure suspensus est ab executione ordinum. Circa Praelatos vide Trid. sess. 23. c. 10. *de ref.* At post annum vacationis Vicarius capituli dat dimissorias, ut declaravit Cong. Episc. et Reg. 1604. die 12. Januar.

Ex eodem decreto capitulum post electionem Vicarii capitularis, ad quam post dies octo a vacatione sedis devenire debet juxta Trid. sess. 24. de ref. c. 16. non potest per se ipsum dictas dimissorias concedere, tam arctatis intra annum, quam non arctatis post annum: sed per solum Vicarium, ad quem private, non cumulative cum capitulo hujusmodi jurisdictio spectat, ut ex altero ejusdem Cong. decreto in Neritanen. 17. Sept. et Hydruntina 1. Oct. 1655., etiamsi electus fuisset cum hac, vel alia restrictione facultatis; quam capitulum nequit coarctare, neque sibi reservare, prout saepius respondit eadem sacr. Cong. Monacel. tom. 1. t. 1. formul. 2. n. 16.

III. Vicarius generalis Episcopi sine speciali mandato non potest dare dimissorias *c. 3. h. t. in 6.* haec tamen potestas in nostris regionibus plerumque committi solet eidem Vicario.

7. Q. VI. *Quid observandum circa dimissorias?* R. 1. Gratis concedi debent; notarii tamen in illis locis, in quibus salarium non habent, vel non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, deci-

mam aurei partem, seu octo grossos germanicos accipere possunt, Trid. sess. 21. c. 1. de ref. 2. Dimissoriae generaliter datae praesentari possunt cuicumque Episcopo catholico; datae vero specialiter ad certum Episcopum, ei praesentari debent pro impetranda ordinatione. 3. Hae, quamdiu non revocantur, durant; et cum sint gratiae adinstar, morte concedentis non expirant.

§. II.

De Temporibus Ordinationum.

8. Q. I. *Quo tempore ordinationes sint faciendae?* R. 1. Prima Tonsura quocumque anni tempore, die, ac hora, etiam extra missam conferri potest, ut ex Pontificali Rom. et generali consuetudine. R. 2. Minores ordines conferri possunt non tantum in consuetis ordinationibus, sed etiam quovis die dominico, aut festo, hora matutina, nisi aliud consuetudo habeat, etiam sine jejunio, aut sacrificio ordinantis cap. 1. et 3. hoc tit. et Pontif. Rom. Nomine autem *Festi*, ut declaravit S. Congr. teste Fagn. c. 3. hoc tit. numer. 42. proprie illud intelligitur, quod in foro a populo celebratur: sed attenta consuetudine practice tutum est minores conferri posse die festo duplici saltem de praecepto.

Non possunt autem conferri post prandium, v. g. feria sexta ante diem sabbati quatuor temporum, nisi adsit contraria immemorabilis consuetudo, quae licet tolerari possit, expedit tamen, ut Episcopus se conformet Rituali Romano tit. de Minor. Ordin. ut rescri-

psit Congr. Conc. in Portallegren. 13. Ap. 1720. in Thes. Resol.

R. 3. Ordines de jure com. conferri non possunt, nisi in sabbatis 4. temporum, sabbato *Silientium* dominicam passionis praecedente, et sabbato *sancto*, servato jejunio, et intra missam *Can. fin. d. 75. c. 1. 3. h. t.* et Trid. sess. 25. c. 8. de ref. contraria autem consuetudo penitus reprobat *c. 2. h. t.* Quod si ex aliqua causa ordinatio omnium absolvi non potuit sabbato, fieri potest die dominica, continuato jejunio Ecclesiastico; ita tamen, ut hi, qui pridie unum sacrum ordinem susceperunt, non possint die dominica alterum suscipere *Can. 4. d. 75.* quia dies sabbati, et dies dominica matutina fictione juris censentur una dies. Privilegiatus autem quoad tempora, et interstitia potest sequenti dominica suscipere alterum sacrum ordinem; quia hic fictio cedere debet veritati, cum dies dominica re vera sit alia a die sabbati. R. 4. Consecratio Episcopi regulariter fieri debet die dominica, vel in natalitiis Apostolorum. *Canon. fin. d. 51. Can. 1. et 5. d. 75.* servato ritu in Pontificali praescripto. Ad consecrationem Episcopi praeter unum principalem consecratorem requiruntur duo assistentes Episcopi *Canon. 7. d. 23.* non tamen jure divino, cum hoc sufficienter non probetur, sed jure Comm. Ecclesiastico, in quo nec Metropolitanus, utpote inferior, dispensare potest: quo sensu procedunt *Canon. 5. d. 68. c. 6. 7. h. t.* Papa autem concedere potest, ut Episcopus ab uno solum Episcopo consecratur, assistentibus duobus Abbatibus, vel personis in dignitate Ecclesiastica constitutis; sicut

S. Pium V. concessisse testatur Barb. nam assistentia duorum, vel plurium Episcoporum non videtur excedere ritum accidentalem, ut colligitur ex *Canon. 1. Apostolorum et c. 7. h. t.* Nec obstat *Canon. 5. d. 68.* et Epist. Joann. III. ad Epp. Germaniae, et Galliae ubi dicitur: *eum non esse Episcopum, qui minus, quam a tribus Episcopis factus fuerit:* nam hi, et similes textus non negant characterem Episcopalem ab uno Episcopo conferri posse, sed praecise ita consecratum quoad usum, et exercitium ordinis Episcopalis non esse Episcopum asseverant, nisi dispensatio papalis accedat. Sic communior sententia, donec aliter a S. Sede decidatur.

9. Q. II. *Quid sint interstitia ordinationum?* R. Sunt certa intervalla, seu termini temporis, qui inter susceptionem unius, et alterius ordinis ex juris dispositione intercedere debent. Et quidem 1. pro suscipiendis minoribus nulla requiruntur interstitia, sed eadem die prima tonsura cum minoribus conferri potest, et solet. 2. Inter minores, et Subdiaconatum interstitium est unius anni; nisi aliud consuetudo habeat, vi cujus etiam alicubi eodem die Subdiaconatus cum minoribus conferri solet, cum talis consuetudo a Trid. non reprobetur. 3. Similiter inter unum, et alterum ordinem sacrum interstitium est unius anni: quia vero circa Episcopatum nihil constitutum est, suscepto Presbyteratu die Sabbati, statim sequenti die Dominico consecratio Episcopalis suscipi poterit: ita haec omnia traduntur in Trident. Sess. 23. cap. 11. et seqq. de ref. Annus autem iste non computatur mathematice, sed

Ecclesiastice, v. g. a quadragesima ad quadragesimam etc. Ratio horum interstitiorum est, ut Clerici in inferiori ordine diligenter se exerceant, majus vitae meritum, et doctrinam sibi comparent. 4. Duo sacri ordines eodem die non sunt conferendi, ne quidem Regularibus, non obstantibus quibuscumque privilegiis, ac indultis, cit. Trid. cap. 15. ibid. conformiter cap. 13. et 15. hoc tit. Ex his patet aliud esse, *interstitia*, et *statuta tempora ordinationum*: nam per illa intelligitur certum temporis intervallum inter unum, et alterum ordinem intercedens; per ista vero intelliguntur certi dies, quibus ordinationes fieri debent.

10. Q. III. *Quis dispensare possit in interstitiis?* R. Papa, Legati Apostolici secundum limites suae potestatis, Episcopi, ac capitulum, sede vacante, ex Trid. Sess. 23. c. 13. de ref. cum suis subditis; imo et cum Religiosis exemptis, qui quo ad gratias dispensationum subicere se possunt Episcopo. Haec tamen potestas non extenditur ad dispensationem extra statuta tempora, nisi Episcopus specialem facultatem habeat etiam in his dispensandi. Causae dispensandi sunt: 1. Si ordinandus est Referendarius utriusque Signaturae familiaris Papae, Canonicus cathedralis, aut collegiatae, magister, aut licentiatas sac. Theologiae vel sac. Canonum. 2. Si beneficium ordinem talem requirat. 3. Si penuria est sacerdotum etiam regularium. 4. Si iter nimis prolixum sit ad locum ordinationis. 5. Ob solatium Patris, et Matris excedentium annum 50. ex declaratione S. Cong. etc.

11. Q. IV *In quo loco facienda sit*

ordinatio? R. 1. In propria dioecesi, extra quam Episcopus sine expressa licentia Ordinarii nec ordines, nec primam tonsuram conferre potest: nam in Trid. Sess. c. 5. *de refor.* Episcopo prohibetur generaliter exercitium Pontificalium in aliena dioecesi.

Hac eadem ratione prohibitum est sex Cardinalibus Episcopis suburbicariis promovere ad ordines suos subditos in Urbe absque expressa licentia ejusdem Urbis Vicarii, non obstante quod ordinariam suam residentiam Romae habeant: et moderna contraria opinio, utpote falso fundata in fictione juris, quod scilicet capella palatii eorumdem Cardinalium Romae existentis censeretur per fictionem juris adhaerere ipsorum Episcopatui, reprobata est u Bened. XIV. tamquam contraria Conc. Trid. Constit. Alex. VII. Apostolica 7. August. 1662. et praxi inconcussae, ut ex ejusdem epistola typis data, incipien. Nell' ultima udienza, 15. Feb. 1753. ad Emin. Guadagni Urbis Vicarium, quae asservatur in secretaria ejus tribunalis de mandato Pontificis lib. Decretorum d. anni pag. 56.

Si locus exemptus est, et nullius dioecesis, sufficit licentia praelati exempti: si vero locus exemptus est in dioecesi, sed non de dioecesi, requiritur licentia non tantum praelati exempti, sed etiam Ordinarii loci. Barbos. et praxis. R. 2. Ordines majores conferendi sunt in Ecclesia cathedrali, vel alia digniori, praesentibus Canonicis, vel aliis Clericis; Trid. Sess. 23. cap. 8. *de refor.* nisi consuetudo aliud habeat; minores vero in quocumque decenti loco, *Can. 6. d. 75.*

12. Q. V. *Quid juris servandum in ordinatione Regularium?* R. Servandam esse formam praescriptam in Decreto Clem. VIII. *De mandato* 15. Maji 1596. in quo statuuntur haec praecipua: 1. Praelati regulares dare possunt suo subdito itidem regulari idoneo litteras commendatitias, non tamen ad alium quam Episcopum dioecesanum, in cujus territorio monasterium situm est. 2. Si dioecesanus abest, vel non est habiturus ordinationes, possunt dare subdito dictas litteras ad quemcumque Episcopum extraneum, in quibus exprimatur haec causa absentiae; vel non futurae ordinationis: dummodo concessio litterarum de industria non differatur in tale tempus absentiae, vel non futurae ordinationis. 3. Sic dimissus examinandus est ab Episcopo ordinaturo quoad doctrinam. 4. Subditur poena; *quod qui non fecerint, officii, et dignitatis, seu administrationis, ac vocis activae, et passivae privationem, ac alias arbitrio ejusdem SS. D. N. Papae reservatas, poenas incurrant.* Hoc Decreto non stringitur praelatus plenissime exemptus cum clero, et populo; sed is ad quemcumque catholicum Episcopum dare potest dimissorias: si vero tantum nullius est dioecesis, subditi ejus ordinabuntur ab Episcopo viciniore, Barbos. *lib. 1. jur. Eccl. c. 33. n. 61. et seqq.*

13. Q. VI. *An Regulares habentes privilegium apostolicum recipiendi ordines a quocumque catholico Antistite, comprehendantur sub hoc decreto clementino?* Salvo Sedis apostolicae judicio R. negative; ita Piassec. Barbos. Reiff. Pirhing. et communiter DD. S. J. et alii:

nam in *cit. decret.* nulla fit mentio, aut revocatio privilegii hujusmodi; ergo nihil prohibet illud stare per *cap. 1. de Const. in 6.* tum quia privilegium a Papa concessum debet aliquid speciale operari *c. 25. de V. S.* ibi: *privilegium non esset lex privata, nisi aliquid specialiter indulgeret*; sed privilegium ordines recipiendi a quocumque catholico Antistite, saltem illud, quod post decretum concessum est, nihil speciale operaretur, ut de se patet, ergo. Tale privilegium datum est S. J. a Greg. XIII. Constit. incip. *Pium, et utile* §. 3. sed cum clausula incommunicabilitatis: at sine tali clausula datum fuit Ordini S. Joannis Hierosolymitani a Pio IV. Constit. 9. incip. *Circumspecta* §. 62. postea confirmata per Pium V. Greg. XIII. Sixtum V. Greg. XV. et Clem. VIII. ut refert Barbos. *parte 2. de Offic. et pot. Ep. alleg. 4. n. 65.* Item ab eodem Clem. VIII. post dictum Decretum, *ann. 1596. die 23. Nov.* simile privilegium absque clausula incommunicabilitatis concessum est Congregationi S. Joannis Evangelistae in Portugallia, ut se vidisse testatur Portel. in *Dub. Regg. ver. Ordo*; atque ita nullum dubium est haec privilegia competere omnibus Regularibus communionem privilegiorum habentibus; qualem etiam habet Scholarum Piarum Religio a Greg. XV. Const. *Ad uberes* 1622. *die 15. Oct.* plenissime confirmata a Clem. IX. Constit. *Ex injuncto* 1669. *die 23. Oct.* §. *nos prospero.*

Dices: Bened. XIII. in Concilio Romano *tit. 5. de Temp. Ord. c. 1.* declarat privilegia suscipiendi Ordines a

quocumque catholico Antistite non aliter intelligi concessa, nisi cum clausula: *servata forma decreti Clemen. VIII. et tit. 21. de Regul.* praecipit Superioribus hoc decretum servare ad unguem; ergo privilegium hoc Societati Jesu, et aliis Ordinibus concessum novissime restrictum est ad formam decreti Clementini: imo in effectu revocatum, cum nihil speciale operetur. R. Cum hoc concilium Romanum non fuerit generale, sed Provinciale congregatum ex Episcopis inter Capuanam Provinciam, et Pisanam existentibus, ut ex bulla indictionis d. Conc. decreta illius non stringunt nisi subditos Provinciales, quibus hoc Conc. promulgatum est. Unde statutum illud *cit. c. 1.* licet stringat Regulares illius Provinciae ob speciales rationes pro ea militantes, non tamen stringit Regulares in nostris Provinciis, sed hi privilegiis muniti adhuc hodie tuto, et licite ordinari possunt a quocumque catholico Episcopo, donec aliter a sancta Sede pro tota Ecclesia declaratum fuerit; atque ita non obligantur ad servandam formam decreti clementini. Ita haec responsio deducitur ex generali doctrina de obligatione conciliorum Provincialium, salvo semper judicio sanctae Sedis.

14. Q. VII. *An dictum privilegium Societ. Jesu concessum, si adhuc hodie in suo vigore est, non obstante clausula incommunicabilitatis, communicetur aliis Regularibus communionem privilegiorum habentibus?* Negant communiter DD. Societ. Jesu, sed verius cum aliis R. affirmative. Ita Rodriq. Dian. Donat. Reiff. et alii, quorum sententiam bene ex clausulis efficacibus probat *cit.*

Reiff. tit. de privit. n. 64. Et missis aliis, probatur ex recentiori Const. Alex. VIII. *Inscrutabili* 28. *Jul. 1690.* qua Pontifex iste Ordini FF. B. M. de Mercede Redempt. Capt. concedit privilegia omnium Ordinum, *praecipue Clericorum regularium infirmis ministrantium, pauperum Matris Dei, ac Scholarum Piarum, necnon Societati Jesu* etc. concessa, *quibuscumque verborum expressionibus, et tenoribus in genere, vel in specie, ac particulariter, et quavis alia sint speciali nota digna, difficilisque concessionis, et quae in generali concessione non veniunt* etc. Ex his videre licet non posse desiderari, ut quid amplius, et efficacius positum fuisset ad participandum privilegium recipiendi ordines a quocumque catholico Antistite. Et quia in hac Alexandrina Bulla nulla fit restrictio, dubium esse nequit, quin privilegium istud Societ. Jesu, non obstante clausula incommunicabilitatis, omnibus aliis Regul. communionem privilegiorum habentibus communicetur. In praxi autem parum refert, sive privilegium hoc communicetur, sive non, cum aliis Ordinibus simile privilegium absque clausula incommunicabilitatis concessum sit, ut non sit opus refugere ad privilegium Gregorianum Societ. Jesu concessum.

Dices cum P. Pichler. tit. de privit. n. 13. Dispositiones generales non derogant specialibus, sed dispositiones in aliis Bullis communicationem concedentibus sunt generales, ergo non derogant clausulae incommunicabilitatis, nisi addatur: *non obstante tali clausula:* sed R. in *cit. Const. Alex. VIII.* dispositio-

nem esse specialem, et individualement, ut nemo non videt, cum clausulae istae aequivalenter, imo synonymice in sensu juridico importent hanc clausulam: *non obstante clausula incommunicabilitatis.*

15. Q. VIII. *An certum sit, hodie Regularibus competere privilegia apostolica suscipiendi sacros ordines extra tempora?* R. Affirmative, ut ex pluribus Bullis probat fuse Reiff. hic an. 41. et ne inter Episcopos, et Regulares dubia, et controversiae remanerent, idipsum declaravit Bened. XIII. in Conc. Rom. tit. 5. de Tempp. Ord. c. 2. ibi: *Cum privilegia ipsa in suo robore persistant, nec iis derogatum esse constet, decernimus proinde Regulares eosdem absque novo indulto Apostolico tuto posse extra tempora ordinari.*

Circa Regularium ordinationes ex Constit. Bened. XIV. Impositi 27. Sept. 1747. attendenda sunt sequentia.

I. *Poenas omnes statutas tam contra Superiores regulares, quam contra promotos, et Episcopos promoventes transgressores decreti Clem. VIII. incurrri ipso facto absque alia declaratione.*

II. *In litteris dimissoriis inseri debere authenticum testimonium Vicarii generalis, vel Cancellarii, vel Secretarii Episcopi dioecesani, quod ipse, vel absit, vel non de proximo sit habiturus ordinationes statuto tempore; alias dictae litterae nullius sint roboris, sub poenis ipso facto incurrendis contra Episcopos alienum subditum sine legitimis dimissoriis ordinantes impositis.*

III. *Regulares non teneri ostendere*

dimissorias Ordinariorum propriae originis.

IV. *Privilegia suscipiendi Ordines a quocumque illis solis Regularibus suffragari, quibus post Trid. nominatim, atque directe, non vero per communicationem concessa fuerint; et haec indulta non censerì, nisi vel post ipsius Trident. confirmationem re ipsa fuerint concessa; vel quatenus antea concessa, et postea confirmata esse asserantur, hujusmodi confirmationes in forma specifica cum litterali veteris indulti insertionem, ejusque expressa innovatione factae dignoscantur: ac..... alterius generis confirmationes, quae in forma communi nuncupantur, nemini ad praedictum effectum suffragari.*

V. *Privilegia recipiendi ordines extra tempora Regularibus indulta non arctare Episcopos dioecesanos ad eos ordinandos extra tempora, vel dimittendos ad ordinationem alibi suscipiendam: de cujus privilegii existentia idem judicium habendum esse, ac de illo suscipiendi ordines a quocumque, non obstante citata declaratione Bened. XIII.*

§. III.

De Qualitatibus Ordinandorum, et poenis male Ordinantium, ac Ordinatorum.

16. Q. I. *Quid requiratur in ordinando ad validam ordinationem? R. Praeter debitam materiam, et formam, ac intentionem legitimi ministri, requiritur in ordinando de jure divino, ut sit mas; cum mulier in Ecclesia ne quidem*
Maschal. T. II. P. I

loqui possit 1. cor. 14. ut sit baptizatus; cum baptismus sit janua sacramentorum; et si adultus est, de jure naturali requiritur intentio saltem habitualis suscipiendi ordinem, arg. c. 3. §. item de bapt. quia adulti recipere debent sacramenta modo humano. Metus autem, si quis interne consentiat in sui ordinationem, non impedit valorem illius.

Ex concordi autem Theologorum, et Canonistarum suffragio ordinationis infantium, etiam ad sacros ordines, valida est, licet illicita; dummodo alias nullo essentiali defectu laboret, quoad materiam, formam, et intentionem in ordinante. Sic tamen ordinati non subjiciuntur obligationi servandi castitatem, aliisque oneribus ab Ecclesia impositis, nisi adulta aetate suam ordinationem expresse, vel tacite ratam habeant: quamvis remaneant suspensi ab exercitio ordinum susceptorum, donec perveniant ad aetatem a sacris Canonibus praestitutam, ut ex responsione Bened. XIV. in instructione super dubiis ad ritus Ecclesiae, et nationis Cophtorum Eo quamvis 4. Maii 1745. §. 20. et seqq.

Ex decreto Cong. Conc. relat. ab eodem Pontif. in tract. de synod. dioecesan. lib. VIII. c. 10. sacerdos, qui ad Episcopum patenam cum ostia, et calicem cum vino porrigentem ad alia distractus non accessit, licet omnes consuetas manuum impositiones acceperit, iterum ordinandus est sub conditione: sicut et ordinatus laborans aliquo Canonico impedimento cum praevia generali protestatione Episcopi, se non habere intentionem ordinandi quem-

cumque ad se accedentem aliquo impedimento laborantem, si dubium sit, an illius intentio directa fuerit ad talem praecise ordinatum. Si vero intentio alligata fuerit ipsi (de qua tamen interrogandus semper esset Episcopus) tunc iterum absolute ordinandus est, ut idem Pontifex ostendit citat. lib. VIII. c. 11. n. 2. ex sententia Cong. Concilii.

Circa iterationem vero ordinationis quoad promotos ad aliquos ordines ritu graeco, deinde ritu latino ad reliquos promovendos, attendenda est dispositio ipsius constitutionis. Et si pastoralis 6. Maii 1742. de dogmatibus, et ritibus ab Italo-Graecis tenendis §. 7. de Sacramento Ordinis numer. 7. ibi. Si quis ritu graeco Clericus, et lector tantum fuit initiatus, atque ex benignitate Sedis Apostolicae obtinuit, ut maiores ordines latinis caeremoniis sibi conferantur, is antequam Subdiaconus ordinetur, tres minores ordines omissos debet ritu latino suscipere. Si vero praeter lectoris ordinem ad Subdiaconatum etiam graeco ritu ascendit, et ex dispensatione itidem Apostolica facultas sibi facta sit ceteros ordines ritu latino suscipiendi, antequam inter Diaconos cooptetur, ex minoribus ordinibus exorcistatum tantummodo supplere cogitur, cum per Subdiaconatum graeco ritu collatum acolythatum, et ostiariatum recepisse censeatur. Idem dicendum de eo, qui una cum reliquis inferioribus ordinibus Diaconatum, aut etiam Presbyteratum graece suscepit, et latino postea ritu ad sacrum Presbyteratus respectivo ordinem, aut Episcopatum promovendus sit ex Apostolica concessione, ni-

mirum exorcistatus ordinem in ipso, antequam Presbyter ordinetur, aut Episcopus consecratur, esse supplendum.

17. Q. II. Quid requiratur in ordinando ad licitam ordinationem? R. 1. Ut habeat usum rationis. c. fin. h. t. in 6. 2. Ut habeat legitimam aetatem, quae pro prima tonsura, et 4. minoribus non est a jure definita; at pro Subdiaconatu requiritur annus 22. pro Diaconatu 23. et pro Presbyteratu 25. Trid. sess. 23. c. 12. de ref. per quod corrigitur Clem. fin. de aetat. Sufficit autem ex communi sententia, si anni isti sint inchoati. 3. Ut sit in statu gratiae, cum ordo sit Sacramentum vivorum. 4. Ut sit confirmatus, Trid. sess. 23. c. 4. de ref. multi tamen DD. tenent omissionem confirmationis ante ordines non excedere veniale. 5. Ut sit coelebs, seu non conjugatus c. fin. h. t. in 6. nisi de consensu uxoris volentis Religionem intrare, aut continentiam vovere. 6. Ut non sit neophytus, seu recens ex paganismo, aut judaismo conversus ad fidem Canon. 9. d. 61. nisi aliud videretur Episcopo. 7. Ut sit bonae famae, Canon. infames 6. g. 1. idque propter dignitatem status Clericalis 8. Ut sit litteratus, habendo congruam scientiam ordini recipiendo. 9. Ut sit subditus Ordinanti vel ratione originis, domicilii, aut beneficii; vel ratione triennalis familiaritatis, vel ratione dimissoriarum, ut supra dictum, 10. Ut promovendus ad sacros ordines habeat titulum mensae, hoc est, provisionem de honesta, et perpetua sustentatione, ne in opprobrium status Clericalis mendicare cogatur, Trid. sess. 21. cap. 2. de reform. 11. Ut non sit irretitus aliqua cen-

surā, aut irregularitate ex delicto, aut defectu orta, ut dicitur.

18. Q. III. *Quotuplex sit titulus mensae?* R. triplex: 1. *Titulus beneficii* quoad jus reale actu in titulum, seu perpetuum obtenti, et pacifice possessi, ex quo congrua sustentatio habeatur. Et hic est proprie titulus, cujus vicem subeunt alii tituli. 2. *Titulus patrimonii*, seu bonorum stabilium, immobilium, et frugiferorum, ex quibus annui redditus proveniant ad sustentandum Clericum, ac proinde ab eo alienari, vel obligari nequeunt. Si communitas integra, vel Princeps, aut potens dominus cautionem in scriptis offerat pro alendo Clerico, si is inhabilis reddetur, sufficit pro titulo mensae ex communi praxi. 3. *Titulus paupertatis Religiosae*, quem dat Religio obligans se ad sustentandum suum Clericum Regul. *Can. 1. d. 70.*

Ex Constit. Bened. XIV. Universalis 29. Augusti 1741. prohibentur Clerici quicumque ibi - Sub nomine alienandi utilitatem, et commodum percipiendi fructus, vel alio quovis titulo, praetextu, et colore vendere, ac distrahere suorum respective beneficiorum redditus, et proventus, vel ad vitam, vel ad longum tempus, recepta ab emptore per unam, vel plures solutiones pecuniarum quantitate, quam ipsi beneficiati per ejusdem temporis, vel vitae spatium probabiliter consequi potuissent, sub poena excommunicationis, et nullitatis actus, et omnium inde consequutorum, aliisque poenis inflictis, praescriptis, et statutis contra alienantes bona Ecclesiae.

19. Q. IV. *Quae sint poenae male ordinantium, et male ordinatorum?* R.

1. Conferens primam tonsuram non habenti legitimam aetatem, vel conjugato, aut illitterato, ab ejus collatione ipso jure per annum suspensus est *c. fin. h. t. in 6.* quae dispositio non videtur extendenda ad collationem minorum, sed locus erit poenae arbitrariae. Si vero scienter conferat sacrum ordinem non habenti legitimam aetatem, incurrit suspensionem ferendae sententiae a collatione omnium ordinum *c. 14. h. t.* Sic autem ordines sacros mala fide suscipiens, ipso jure suspensus est ab executione ordinis *ibid.* at bona fide suscipiens, adveniente legitima aetate, ministrare poterit in ordine suscepto. R. 2. Scienter ordinans alienum subditum, ipso jure per annum suspensus est a collatione ordinum *c. 2. hoc tit. in 6. Trid. sess. 23. cap. 8. de reform.* et quia Trid. generaliter dicit a collatione ordinum suspensos esse, intelligi debet de collatione omnium ordinum, et non tantum male collatorum. Scienter autem sine dimissoriis ab alieno Episcopo ordinatus, manet suspensus, donec a suo Episcopo dispensetur, et absolvatur, Trid. *loc. cit.* R. 3. Ordinans in sacris Clericum sine titulo mensae, eum alere debet donec ei provideat de beneficio competente; quod onus est reale transiens ad successorem *cap. 4. et 16. de Praeb.* Si autem ordinatus finxit se habere titulum mensae, probabilius incurrit suspensionem, neque ordinans tenetur eum alere Barb. *alleg. 20. citans Const. Urb. VIII. incip. Secretis.*

Ex decreto Congr. Conc. 27. Nov. 1610. relat. Instit. 26. Bened. XIV. declaratur; Clericum, qui adhibito dolo, confictoque titulo ordinatorem decepit,

esse ipso jure suspensum, carereque ordinum executione.

R. 4. Ordinans, et ordinatus extra statuta tempora de jure antiquo incurrun suspensionem ferendae sententiae, ille quidem a collatione ordinum ita male collatorum, et superiorum, non vero inferiorum; iste vero ab exercitio ordinum istorum, non tamen inferiorum *c. 2. et 8. h. t.* at per Constit. Pii II. incip. *Cum ex Sacrorum* ita ordinatus ipso jure suspensus est; a qua tamen suspensione eum absolvere potest proprius Episcopus *c. 16. h. t.* Ob non servata interstitia nulla poena a jure lata est, adeoque erit arbitraria. R. 5. Conferens duos ordines sacros eodem die, vel continuato jejuniis duobus, suspenditur a collatione utriusque ordinis, ordinatus vero ab exercitio posterioris ordinis *c. 13. in fin. h. t.* Infligitur autem hic major poena ordinanti, quam ordinato, quia major est illius culpa, utpote in quo major circumscriptio requiritur. An vero suspensio ista sit latae, an ferendae sententiae, lis est inter DD. R. 6. Ordinans in aliena dioecesi sine consensu Ordinarii, ipso jure suspensus est ab exercitio Pontificalium, et a collatione etiam primae tonsurae, cum et ista sit actus Pontificalis, Trident. Sess. 6. cap. 5. *de reform.* ab hac tamen poena probabiliter excusat bona fides.

TITULUS XII.

De Scrutinio in ordine faciendo.

De hoc agitur in Decreto *Can. 2. et seqq. d. 23. et d. 24. et 51. Can. 5. et*

in Trident. Sess. 23. cap. 7. 12. 16. de reform.

1. Nota, nomine *Scrutinii* hic non venire modum eligendi, sicut *c. 42. de elect.* nec examen catechizandorum, sicut *c. 2. de capell. monach.* sed examen ordinandorum super aetate, moribus, aliisque qualitatibus ad ordinationem necessariis. Tale scrutinium est triplex: primum fit a Parocho, vel ab alio deputato, qui Sacris initiandos publice in Ecclesia uno mense ante ordinationem proponit, inquirendo de illorum idoneitate, Trident. Sess. 23. *c. 5. de refor.* Hoc scrutinium in multis dioecesibus, praesertim Germaniae non est in usu, sed sufficiunt litterae testimoniales magistrorum. Secundum fit ab Episcopo, vel ejus Vicario, aliisque examinadoribus deputatis feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur Trid. Sess. 23. cap. 7. *de reform.*

In Constit. Bened. XIV. Et si minime 7. Feb. 1742. monentur Episcopi, ut in hoc scrutinio potissimum inquirent circa scientiam doctrinae christianae; utque promovendi docere debeant, se in instruendis hac ipsa fidelibus adjumento fuisse Parochis.

Tertium fit in ipsa ordinatione, dum Episcopus de ordinandis in Diaconos et Presbyteros interrogat Archidiaconum, aut sacellanum: *scis illos dignos esse?* et iste respondet: *quantum humana fragilitas nosse sinit, et scio, et testificor ipsos dignos esse ad hujus onus officii c. un. h. t. et Pontif. Roman.*

2. Q. I. *Quid inquiretur in scrutinio secundo?* R. 1. *Genus*, an ordinandus natus sit ex parentibus catholicis, inge-

nuis, legitimo toro conjunctis, an baptizatus. Origo ex neophyto, vel Judaeo plerumque non obest. 2. Aetas legitima. 3. Titulus mensae. 4. Persona, an sit irretita censuris, vel irregularitate. 5. Institutio, et mores, fides catholica, et alia, de quibus tit. praeced. n. 17. Denique *doctrina*, quae probanda est per actuale examen, cui omnes ordinandi etiam Regulares subjiuntur Trid. cit. Sess. 23. c. 12. de ref. nisi specialiter sint exempti.

Vide notata Elencho VI. n. XLV.

3. Q. II. *An ordinandus teneatur in examine prodere suum defectum occultum, solo jure Ecclesiastico impeditivum ordinationis?* Negat Pichler, sed melius R. affirmative. Ita Abb. Honig. etc. nam talem obligationem satis indicant aperte Sac. Canones: enim *Can. 55. et 56. d. 50. et Can. 5. d. 81.* jubentur deponi, qui ordinationis tempore se non prodiderunt fuisse lapsos, aut poenitentes, aut alio modo contra regulas Ecclesiasticas irrepserunt ad sacram militiam; depositio autem supponit culpam gravem. Ratio est, quia Episcopus habet jus interrogandi ordinandum, an aliquo defectu laboret? ergo interrogatus habet obligationem fatendi veritatem, alioquin Sac. Can. facile eluderentur in maximum dispendium disciplinae Ecclesiasticae: tum quia sequerentur plurima incommoda, si ex post facto talis defectus innotesceret. Nec in tali casu ordinandus cogitur se diffamare, quia abstinendo ab ordinatione, nullam infamiam incurreret: favor autem ordinis non aliter ei conceditur, quam sub conditione habilitatis a jure requisitae.

4. Q. III. *An Archidiaconus, privata notitia sciens aliquem indignum, in tertio scrutinio ab Episcopo interrogatus, possit respondere ordinandos dignos esse?* R. Affirmative: nam interrogatur, et respondet ut persona publica, sub qua ratione verum dicit ex notitia publica, quod scil. ordinandi sint publice digni, seu pro talibus habeantur. Si tamen defectus iste prius ei innotuit, tenetur admonere Episcopum, et ordinandum, si haec admonitio profutura speratur; vel pro hac vice declinare munus praesentandi: at si defectu probationum nullum sperat effectum, nec officium praesentandi declinare valet, sequi poterit responsionem mox datam.

5. Q. IV. *Quae sit poena ordinantium, et ordinatorum sine scrutinio?* R. 1. Ordinans ignotum, de cujus idoneitate non constat, arbitrarie punitur: ordinans vero cum notitia impedimenti, privatur potestate ordinandi, *Canon. 55. d. 50.* Ordinatus furtive sine scrutinio, suspendendus est ab exercitio ordinis *Can. fin. d. 24.* donec Episcopus cum illo dispenset. 2. Non detegens in examine suum defectum, si is postea detegatur, deponi jubetur, *Canon. 55. d. 50.* Ordinatio tamen furtive irrepentis est valida, nisi Episcopus expressam contrariam voluntatem haberet tales non ordinandi: quae tamen non praesumitur, cum protestatio Episcopi sit tantum comminatoria, et cujusdam disciplinae significativa.

A qua tamen protestatione praestat, ut Episcopus abstineat, ne cum maximo totius christianae Reipublicae detrimento, et perturbatione dubii, atque

incerti ministri sacris ministeriis addicantur, *ut optime monet Bened. XIV. lib. VIII. de Synod. dioec. cap. 11. n. 1. Vide addita tit. XI. de temp. ord. post n. 15.*

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatu, vel excommunicato.

Agitur de hac materia *Can. 18. ventum 1. q. 1. et Can. 24. et seq. 1. q. 7. et 9. q. 1.*

I. Q. *Quid statuatur in h. t. R. 1.* Episcopus, qui renunciavit Episcopatu, cum desinat esse proprius, jure ordinario nullos ordines conferre potest, *arg. c. 1. h. t.* II. Qui renunciavit loco, et officio simul, hoc est, abdicando se cura Episcopali, et derelinquendo titulum, ac dignitatem Episcopi, ex delegatione, et licentia proprii Episcopi conferre potest solum ordines minores, cum hos conferre valeant Abbates, et alii Sacerdotes ex delegatione, non tamen majores, cum hos conferre sit proprium Episcopi; is vero, qui renunciavit loco, et officio, non dici- tur amplius Episcopus.

Vide Elench. II. n. CLXIX.

At si renunciavit tantum loco, seu administrationi Episcopali, ex delegatione conferre potest ordines majores, cum adhuc retineat titulum, et dignitatem Episcopi *c. 1. h. t.*

2. III. Scienter ordinati ab Episcopo renuntiante loco, et officio, suspenduntur ab executione ordinum, donec dispensentur a Papa; at ignoranter ab eo ordinati, suspenduntur quidem, donec ab E-

piscopo proprio dispensentur. Haec tamen suspensio non est proprie censura, sed quaedam irregularitas, quae etiam ab ignorante incurri potest. *ibid.*

3. IV. Ignoranter ordinati ab Episcopo excommunicato, suspensio, deposito, vel haeretico dispensari ad exercitium ordinum possunt a suo Episcopo successore excommunicati, aut depositi: imo probabiliter ab eodem Episcopo, ubi fuerit absolutus a censuris *cap. fin. h. t. Canon. ordinationes 9. q. 1.* at cum scienter ita ordinatis solus Papa dispensat. *arg. a 5. Cap.* Ceterum ordinationes a quocumque vero Episcopo factae, etiam a degradato, et haeretico, ceteris concurrentibus, sunt validae, cum procedant a characterē Episcopali, licet dicantur irritae, et nullae quoad effectum, seu executionem ordinum susceptorum: quo sensu explicantur *Can. 1. et seqq. 9. q. 1.*

TITULUS XIV.

De Aetate, qualitate, et ordine Praeficiendorum.

De hac materia agitur in Sexto, et Clem. *h. t.* In Decreto *d. 21. 23. 24. etc. d. 49. 50. 51. 59. 60. 78.* et in *9. q. 1. 2. et in 15. q. 8.* In Trid. *sess. 7. c. 3. sess. 22. c. 2. sess. 23. c. 6. de ref. sess. 25. c. 21. 22. de Regg. et sess. 25. c. 7. de refor.*

Nota, Clericos ordinibus initiatos solere praefici beneficiis, et dignitatibus; ne vero inepti praeficerentur, provisum est a Sac. Canonibus, quae aetas, qualitas, et ordo in praeficiendis sint necessaria.

1. Q. I. *Quae aetas requiratur in praeficiendis?* R. 1. Ad Papatum nulla aetas est praefinita, decet tamen Papam esse in aetate, in qua Christus praedicare coepit, scil. 30. annorum, quae aetas requiritur in Episcopis *c. 7. de Elect.* at pro Cardinalatu ex Const. Sixti V. incip. *Postquam* non requiritur maior aetas, quam quae sufficit ad eorum ordinem Diaconatus, vel Presbyteratus, vel Episcopatus. 2. Ad Archidiaconatum vero, et alias dignitates inferiores Episcopatu, uti etiam ad beneficia curata, quibus principaliter annexa est cura animarum, requiritur annus 25. inchoatus. *c. 7. de elect. Trid. sess. 24. c. 12. de ref.* Ad alias vero dignitates, et personatus, quibus cura animarum non subest, vel non nisi accessorie, et secundario, sufficit, et requiritur annus 22. completus, cum *Trid. loc. cit.* dicat: *non sit minor 22. annis.* 3. Ad Canonicatus, praebendas, et portiones Ecclesiae cathedralis sufficit ea aetas, ut infra tempus a jure praescriptum, hoc est, intra annum, recipi possit ordo sacer, quem talis Canonicatus, praebenda, aut portio requirit, *Trid. ibid.* In Germania ex consuetudine non requiritur Subdiaconatus in Canonico, nisi dum admittendus est ad actus capitulares cum voce activa, et passiva. 4. Ad beneficia simplicia inferiora, item ad Canonicatus Ecclesiae collegiatae etiam insignis, cum de his nihil speciale statuatur, sufficit an. 14. inchoatus, *Trid. sess. 23. c. 6. de ref.* nisi in foundatione minor, vel major aetas requiratur. Cum aetas ad beneficia praefinita sit a jure communi, nullus Papa inferior in ea dispensare potest *c. 2. h. t.*

ubi institutio secus facta dicitur omnino viribus carere. At si aetas requiratur solum ex particulari statuto, poterit in ea Episcopus dispensare. In dubio antecedente promotionem, promovendus probare debet, se esse in legitima aetate, cum in ea fundet suam intentionem *l. 44. ff. de minorib. l. 9. C. de probat.* at in dubio consequente, aetas praesumitur in promotio; et impugnans promotionem probare debet, tempore promotionis non adfuisse legitimam aetatem.

2. Q. II. *Quae qualitates requirantur in praeficiendo?* R. Hae duae, *gravitas morum, et litterarum scientia c. 7. de elect.* sub quibus ceterae continentur, quas in ordinando, et eligendo requiri suis locis dictum est. Unde iis casibus, quibus ob defectum alicujus qualitatis in eligendo redditur electio irrita, etiam irritam esse collationem communis DD. asserit. Juxta *Triden. sess. 22. c. 2. et sess. 23. c. 18.* circa finem ibi: *de cetero vero officia, et sess. 24. c. 8. 12. 16. de ref.* tanta in praeficiendis requiritur scientia, ut Episcopi, scholastici, Archidiaconi, vicarii generales Episcoporum, Canonici poenitentiarum, Praelati jurisdictionem in foro externo habentes sint magistri, vel licentiati Sac. Theologiae, vel Sac. Canonum, quia his maxime incumbit docere, et judicare secundum Sac. Canones. Quod tamen non ubique servatur, cum scientia ista per alios suppleri possit, ut proinde sufficiat scientia mediocris. Si vero Regularis promovendus est in Episcopum, non requiritur in eo gradus, et testimonium ab universitate datum, sed sufficit quod a *superioribus suae Religionis similem fidem de*

doctrina theologica, aut Canonica habeat, Trid. cit. sess. 22. c. 2. de reformatione. Ceteri proportionaliter suo beneficio scientiam sufficientem habere debent v. g. Parochus circa ea, quae ad populum instruendum, et Sacramentorum administrationem sunt necessaria etc. Ceterum collatio facta prorsus illiterato, est ipso Jure nulla; facta vero minus litterato, est irritanda, cum sit contra Sac. Can. c. 17. et 22. de elect. nisi intra breve tempus beneficiarius necessariam sibi scientiam comparare vellet.

3. Q. III. *An ex fundatione, statuto, aut consuetudine in praeficiendo requiri possint aliae qualitates praeter a jure com. statutas?* R. Affirmative: nam honestae conditiones, et dispositiones circa praeficiendos permittuntur a jure; sic Trid. sess. 24. cap. 12. de reformatione. ait: *ubi vero consuetudo laudabilior habet, ut plures, vel omnes Canonici sint Presbyteri, omnino observetur.*

4. An vero consuetudo, quae viget in quibusdam Ecclesiis cathedralibus praesertim Germaniae, non recipiendi in Canonicos, nisi nobiles ceteroquin dignos, sit licita, et rationabilis? merito dubitant DD. Affirmant Pirghing. Schmalz. Pichler etc. Multi vero dicunt esse corruptelam, quam Papa tolerat ad majora mala evitanda. Greg. IX. talem consuetudinem antiquam inviolabiliter observatam in Ecclesia Argentinensi rejicit, subdendo rationem summa ponderatione dignam: *quod non generis, sed virtutum nobilitas, vitaeque honestas gratum DEO faciunt, et idoneum servitorem, ad cujus regimen non multos secundum*

carnem nobiles, et potentes elegit, sed ignobiles, ac pauperes, eo quod non est personarum acceptio apud ipsum.

5. Q. IV. *An sub gravi obligatione dignior praeficiendus sit prae minus digno?* R. Affirmative, et opposita sententia damnata est ab Innoc. XI. n. 47. Prob. ex Can. 19. d. 63. ubi Leo Papa rescribit optimum esse praeficiendum, et S. Hier. in Can. 15. licet 8. q. 1. recte ait eligendum esse Sacerdotem, seu Episcopum, *qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior:* et Trid. Sess. 24. c. 1. de reformatione. gravissime inculcat hanc obligationem, dicendo electores, et alios collatores, *alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, praefici diligenter curaverint.* Ratio est, quia, ut loquitur Trid. sess. 6. c. 1. de reformatione. Ecclesiasticum regimen est onus angelicis humeris formidandum; ergo ad illud eligendi sunt digniores, et quantum fieri potest dignissimi, tum quia eligendo minus dignum prae digniore Ecclesiae multum nocetur, aperitur via ambitionibus, inducitur periculum eligendi indignum, dum hoc ipso, quod quis non appareat indignus simpliciter, judicatur dignus: denique committitur *acceptio personarum*, quae ex genere suo est peccatum mortale contra justitiam distributivam, cum attribuaturs personae aliquid praeter proportionem dignitatis suae, ergo. Vide S. D. 2. 2. q. 63. a. 2. et seq. et q. 185. a. 3. Porro ille dicitur *simpliciter dignus*, qui praeditus est omnibus qualitatibus a jure requisitis; et

qui in his qualitatibus excellit, dicitur *dignior*: qui vero harum qualitatum aliqua caret, vocatur *indignus*. Est autem major dignitas desumenda, non praecise ex majori pietate, vel scientia, vel nobilitate, sed ex omnibus animi, et corporis dotibus, ita ut praeficiendus melior, et utilior Ecclesiae credatur futurus. Haec doctrina procedit in praeficiendis Episcopis, maxime Romano, Cardinalibus, Praelatis saecularibus, et regularibus, curatis animarum, imo et simplicibus beneficiatis *c. un. ut Eccl. benefic.* licet promotio digni prae digniore, si raro fiat, ad beneficium simplex, non videatur excedere veniale.

6. Q. V. *An dentur aliqui casus, in quibus praeficiatur dignus, omisso digniore?* R. Affirmative, 1. si renuntiationes fiant ex causa permutationis, 2. si patronus laicus praesentet dignum, et idoneum; tunc enim Episcopus tenetur eum instituere, licet alioquin patronus peccet, Trid. sess. 24. c. 18. *de refor.* Episcopus autem, et patronus Ecclesiasticus, ubi concursus ad beneficia viget, tenentur ad digniorem, alioquin provisio erit subreptitia. *ibid.* 3. Elector ad impediendam electionem indigni potest suffragari digno prae digniore, quia sic magis procurat bonum Ecclesiae, 4. Si excessus dignitatis in uno ex pluribus non sit valde notabilis, vel de eo dubitetur, quia tunc parum pro nihilo reputatur.

7. Q. VI. *An, et cui teneatur ad restitutionem, qui relicto digniore, praefecit Ecclesiae minus dignum?* R. 1. Tenetur ad restitutionem, et reparationem omnium damnorum, quae ex tali provisione obvenierunt: nam laesit iusti-

Maschat. T. II. P. I.

tiam commutativam, cum ex quasi contractu obligatus fuerit procurare majus bonum Ecclesiae. 2. Ipsi autem digniori omisso, saltem extra concursum, et si dolo malo eum non impedit a consequutione beneficii, probabilius non tenetur ad ullam restitutionem: tum quia dignior non habuit ullum jus quaesitum actu: tum quia laesa solum est respectu illius justitia distributiva: restitutio autem est actus justitiae commutativae. S. D. 2. 2. q. 62. a 1.

8. Q. VII. *Quis ordo requiratur in praeficiendis?* R. 1. Ad beneficium quodcumque Eccl. praerequiratur in praeficiendo saltem prima tonsura: nam per *c. 6. de Transact.* beneficii capax non est, nisi sit actu Clericus. Exceipe Papatum, quia ad hunc electo opponi nequit, quod sit laicus *c. 6. de elect.* 2. Ad Cardinalatum requiratur ordo gradui proprius, cum Cardinales supremi sint Episcopi, medii Presbyteri, et infimi Diaconi. Sufficit autem, si intra annum talem ordinem suscipere possint. 3. Promovendus in Episcopum debet esse antea Subdiaconus saltem per sex menses *c. 9. h. t. Trid. Sess. 22. c. 2. de reform.* ceteros autem ordines intra tempus a jure praescriptum suscipere debet.

Vide Elencho VI. n. XXXIX.

4. Ad dignitatem, vel praebendam, cui cura animarum in foro interno, aut externo principaliter annexa est, requiritur Presbyteratus saltem intra annum suscipiendus *c. 1. h. t.* 5. Canonici cathedralis habentes vocem in capitulo, debent esse saltem Subdiaconi, vel Diaconi, et media pars Presbyterorum, Trid. sess. 24. cap. 12. *de reform.* In Germa-

nia autem dantur etiam Canonici primo tonsurati, aut minoristae; qui licet vocem non habeant in capitulo, tamen habent stallum in choro, et exercere possunt actus extracapitulares, ut nominare ad beneficium etc. In ceteris praeficiendis ad alia beneficia quoad ordines nihil speciale a jure determinatum est, sed observanda erit consuetudo, voluntas fundatorum etc.

Vide Addit. ad tit. 5. de Praeb.

TITULUS XV.

De Sacra unctione.

De hac agitur d. 64. 65. 95. et d. 1. de Consecr. per plures Cann. in Trid. sess. 7. Can. 1. et seq. de confr. et sess. 14. cap. Visum est cum seqq. de sacr. extrem. unction.

1. Nota titulum istum incidenter hic poni, quia in ordinationibus Clericorum unctiones adhibentur. Agitur autem hic non de unctione *interiori* per gratiam, sed de *exteriori*, quae secundum ritum Ecclesiae fit per oleum, aut simplex, aut balsamo mixtum, seu chrisma ab Episcopo benedictum. unctione sacramentales sunt quinque, scil. in consecratione Episcopi, in ordinatione Sacerdotis, in Sacramento Baptismi, Confirmationis, et extremae unctionis. Extrasacramentales sunt in coronatione Regum, dedicatione altarium, et Ecclesiarum, benedictione calicum.

2. Q. I. *Quo oleo quid ungendum sit?* R. 1. Papa chrismate ungitur in capite ad significandam personam Christi summi capitis, et Episcopus in ca-

pite, et manibus, 2. Sacerdos oleo simplici catechumenorum ungitur in manibus, et Reges in brachio dextro ad significandum Principatum. 3. Baptizandus ante baptismum ungitur in pectore, et scapulis oleo catechumenorum; post baptismum vero chrismate in capite. 4. Confirmandus chrismate signatur in fronte. 5. Oleo infirmorum ungentur soli moribundi. 6. Ecclesia in dedicatione in parietibus, et calices in superficie ungentur chrismate; altaria vero prius oleo simplici, deinde chrismate in cornibus. Canon. 52. d. 1. de Consecratione.

3. Q. II. *An unctiones istae sint de essentia baptismi, ordinis Episcopalis, et Sacerdotalis?* R. Negative; nam 1. tota essentia baptismi salvatur in ablutione per aquam elementarem, et verbis *ego te baptizo* etc. 2. Consecratio Episcopalis salvatur in impositione manuum cum sua forma, et ordinatio Sacerdotalis in traditione patenae cum hostia, et Calicis cum vino in ordine ad verum Corpus Christi, et in impositione manuum in ordine ad Corpus Christi mysticum. Unde unctiones istae sunt ritus solum accidentales, sub gravi tamen obligatione adhibendi: et si omissi sunt, supplendi, c. un. h. t. At unctio chrismatica in confirmatione, et unctio infirmorum sunt essentialia sacramento confirmationis, et extremae unctionis, quia alias forma non verificaretur. Ceterum oleum simplex est materia dubia confirmationis; adeoque in praxi sequenda est sententia tutior, docens chrisma esse de essentia confirmationis, conformiter Conc. Florentino in *Decr. union.* de quo plura theologi. Oleum autem catechumenorum,

et infirmorum, licet diversas benedictiones habeant, substantialiter non differunt, adeoque unum usurpatum pro altero non vitiat unctionem.

4. Q. III. *An confectio chrismatis a Papa committi possit simplici Presbytero?* R. Negative, quia in Florentino benedictio chrismatis ab Episcopo facienda ponitur per modum substantialis requisiti. Quod ipsum probat traditio, et usus Ecclesiae. Porro oleum istud debet esse proprie tale, seu olivarum, et tam hoc, quam chrisma, novum, seu hoc anno ab Episcopo benedictum. *Can. 18. de Consecr. d. 3.* In casu urgentis necessitatis potest adhiberi vetus, uti et in minori quantitate de oleo non benedicto affundi potest ad benedictum, cum major pars benedicta trahat ad se minorem non benedictam, ex Ritual. Rom. de extr. unct. et decr. Sac. Inquisitionis 23. Sept. 1682. Significat autem oleum nitorem conscientiae, et balsamum odorem bonae famae *c. un. h. t.*

Confirmationis Sacramentum respectu baptizatorum a Presbyteris Graecis in Instructione Bened. XIV. ad Missionarios in universo Aegypto etc. Eo quamvis 4. Maji 1745. §. 4. Quod attinet declaratur, quod, quamvis Graecis incolis Italiae, et Insularum adjacentium expresse vetita sit administratio confirmationis illico post baptismum ab eodem ministro facta, ex patientia tamen, et facilitate S. Sedis ab eodem Sacerdote in Oriente simultanee graecis confertur.

In Constit. autem ejusdem Pontif. Etsi Pastoralis. 6. Maji 1742. de Dogmatibus, et ritibus ab Italo-Graecis te-

nendis, atque servandis haec statuuntur. §. 3. Ut Episcopi latini infantes, seu alios in suis dioecesibus baptizatos a graecis Presbyteris absolute chrismate in fronte consignatos confirment; sub conditione tamen, si verosimiliter dubitari possit, an ab Episcopis graecis ordinem baptismi juxta eorum Euchologium servantibus fuerint baptizati. Sic etiam confirmare debent, si ex dispensatione Apostolica Graecum aliquem ordina-verit baptizatum a Presbytero Graeco in Italia, vel adjacentibus Insulis, similiter sub conditione. Si rationabile dubium esse possit, an ab Episcopo Graeco fuerit baptizatus. Confirmatus vero a simplici Sacerdote non est cogendus, ut confirmetur ab Episcopo, si ex tali coactione scandala oriri possint; monendus tamen est a locorum Ordinariis, eum graviter peccare, si, cum possit confirmari, renuat, ac negligat. Ubi Graecus catholicus Episcopus haberi potest, latini Ordinarii curare debent, ut ab illo potius, quam a se, ut supra baptizati confirmentur §. 4. Ut Presbyteri Graeci cogi nequeant alia olea praeter chrisma ab Episc. latinis accipere; et prohibentur illud accipere ab Episc. schismaticis, et etiam a quocumque alio Episc. latino, seu Graeco catholico, praeter suum Ordinarium latinum. De extrema unctione vide Elench. VI. n. XX. et XXI.

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

Agitur de hac materia in Decreto

d. 68. *Can. 3. et Can. 21. Saluberrimum in fn. 1. q. 7. et Can. 84. et seqq. d. 4. de Consecr.* De reiterantibus baptisma est specialis *tit. 9. lib. 5.* In Codice *lib. 1. tit. 6. in Trid. sess. 7. Canon. 9.*

1. Q. I. *Quot Sacramenta sint initerabilia?* R. Tria, quae characterem imprimunt: *Baptismus, Confirmatio, et Ordo.* Si quid accidentale omissum est, caeremoniae supplentur; si vero quid substantiale in materia, et forma non fuit adhibitum, Sacramentum de novo cum solitis caerimoniis conferri debet; quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum *cap. fin. de Presb. non baptiz.* 2. Si in confirmatione non chrisma, sed oleum simplex est adhibitum, probabilius iteranda est in chrismate *c. 1. h. t.* quia re ipsa non iteratur, sed suppletur defectus substantialis. Idem dic si in ordinatione Sacerdotis omissa est manuum impositio, vel aliud quid substantiale. 3. Si Episcopus unctus est oleo, et balsamo artificiali, non est repetenda unctio: tum quia haec non est de substantia consecrationis Episcopalis; tum quia ita respondit Sedes Apostol. de hoc consulta, teste P. Wiestner. n. 15.

Circa iterationem baptismi vide additiones meas tit. 42. lib. 3.

2. Q. II. *An consecratio, vel benedictio rerum iterari possit?* R. Regulariter loquendo negative: nam *c. 2. h. t.* talis iteratio prohibetur. Ratio est quia benedictio stabiliter adhaeret rei, ergo quamdiu res manet, censetur manere benedictio. Unde 1. Sacrarum vestium benedictio non iteratur, nisi, destructa

forma, vestes esse desinant. 2. Calix, detrito auro, non est reconsecrandus, cum priorem formam non amittat: ob quam rationem aliqui DD. putant calicem de novo in superficie deauratum non esse reconsecrandum; sed oppositum videtur verius, quia per deaurationem inducitur nova superficies contactiva Sanguinis Christi; ergo cum consecratio calicis fiat propter superficiem contactivam Sanguinis Christi, et superficies nova non consecrata adveniat, haec consecranda est. Vide hic nostras resolutiones Canonicas. At contra, si Ecclesia consecrata dealbetur, non est reconsecranda, quia consecratio Ecclesiae non fit propter contactum; ergo etsi nova superficies per dealbationem ei adveniat, non tollit priorem consecrationem. Plura de his *t. 40. de consecrat. Eccl. lib. 3.*

3. Hactenus de ordinationibus: nunc de quibusdam impedimentis, seu defectibus ordinandorum, qui dicuntur irregularitates, de quibus generaliter *lib. V. tit. de poen.* quique his versiculis comprehenduntur.

Infirmus, demens, vitiat, foemina, servus, Infamis, novus, ignorans, baptisate peccans, Ordineve; occidens, mutilans, bigamusque, nothusque Haeresis; obstrictus, pauper, puer, exulat aris.

Infirmus est, qui laborat morbo diuturno incurabili, ut epilepsia, seu morbo caduco, paralyti, furore etc. Nomine *foeminae* venit hic hermaphroditus, praesertim si sexus foemineus praevaleat. *Novus*, est neophytus recens baptizatus. *Peccans* baptisimate, vel ordine, qui baptisma, vel ordinem reiterat, vel suspensus ordinem exercet, ut dicitur *lib. V.*

Nomine *obstricti* venit obligatus ad ratiocinia. Nomine *pauperis* non venit pauper honestus, sed persona vilis contenta sub infamibus. Nomine *pueri* venit infans, non habens usum rationis. De ceteris, vel jam dictum, vel suis locis dicetur.

TITULUS XVII.

De filiis Presbyterorum ordinandis, vel non.

De his agitur in Sexto *h. t.* In Decreto d. 56. in Trid. sess. 25. cap. 15.

1. Nota, hanc rubricam esse unam de illis, quae sunt strictiores nigro, seu textu supposito juxta illud: *Rubrum aliquando est amplius nigro, et nigrum aliquando est amplius rubro*: nam hic non tantum agitur de *filiis Presbyterorum*, sed etiam de *aliis illegitime natis ordinandis, vel non*, ut in aliis exemplaribus manuscriptis additur. Sunt autem *illegitimi*, qui nati sunt ex parentibus legitimo matrimonio non conjunctis. Tales sunt 1. *Naturales*, seu *nothi*, aut *bastardi*, qui nati sunt ex parentibus solutis, inter quos matrimonium consistere potuit tempore conceptionis, vel saltem nativitatis, aut intermedio. 2. *Spurii* de jure Can. dicuntur, qui nati sunt ex parentibus, inter quos matrimonium uno ex his tribus temporibus consistere non potuit propter aliquod impedimentum dirimens: et horum aliqui dicuntur nati ex damnato coitu, ut adulterio, et sacrilegio propter solemne votum castitatis, et nati ex incestu; quod si incestus fuit in linea recta, nati ex sacrilegio pro-

pter solemne votum castitatis, et nati ex eo dicuntur *nefarii*. Quidam de jure civili dicunt etiam illos esse spurios, qui nati sunt, non ex concubina, sed alia meretrice. Denique jure Can. etiam illi habentur pro illegitimis, qui nati sunt ex parentibus matrimonio junctis, ex quibus tamen uterque, vel alteruter emisit votum solemne castitatis in Religione, aut sacro ordine.

2. Q. I. *Qui ob defectum natalium sint irregulares?* R. 1. Illegitime nati extra matrimonium cap. 1. *h. t.* in 6. nam reputantur personae viles, et infames, timeturque in eis periculum paternae incontinentiae; ergo merito arcentur ab ordinibus etiam minoribus. c. 1. *h. t.* in 6. nisi dispensentur. 2. Nati ex matrimonio legitime, sed geniti, postquam pater assumpsit sacrum ordinem cum licentia uxoris c. 14. *h. t.* cujus dispositio comprehensive ampliatur ad patrem Diaconum, et Subdiaconum propter votum solemne castitatis. At jure civili ita nati habentur pro legitimis in ordine ad haereditatem, et jura filiorum.

3. Q. II. *Quomodo illegitimi habilitari possint ad ordines, et beneficia?* R. I. per subsequens matrimonium. II. per restitutionem natalium rescripto Papae factam.

Vide Fagnan. in cap. *Ad extirpandas* hoc eod. tit. n. 33.

III. Per dispensationem. IV. Per professionem Religiosam. Priores duo modi non habent ullam difficultatem, cum per illos filii evadant legitimi, ac si ex legitimo matrimonio nati fuissent. Circa duos posteriores aliqua hic resolvenda sunt.

4. Q. III. *Quis dispensare possit cum*

illegitimis? R. 1. Ad ordines sacros, beneficia curata, dignitates, et personatus solus Papa dispensare potest, etsi illegitimitas sit occulta, *c. fin. h. t. et c. 1. eod. in 6.* nam inferior relaxare nequit jus Superioris, praesertim cum hoc districte prohibeatur *cil. c. fin.* Nec obstat Trid. sess. 24. c. 6. *de ref.* nam ibi conceditur Episcopo facultas dispensandi in irregularitatibus occultis ex proprio delicto ortis, non ex alienis, uti est irregularitas ex defectu natalium. Notat tamen Schmalz, Episcopum dispensare posse cum eo qui bona fide, ignarus suae illegitimitatis, sacros ordines suscepit, ut in eis ministrare possit, modo impedimentum sit occultum. 2. Ad Ordines minores, et beneficia simplicia, quibus non est annexa dignitas, personatus, vel sacer ordo, uti annexus est Canonicatibus cathedral. dispensare potest Episcopus, et alii Praelati in suo territorio jurisdictionem quasi Episcopalem exercentes *c. 1. h. t. in 6.* Porro dispensatio super illegitimitate, cum sit odiosa, et exorbitans a jure communi, stricte est interpretanda. Unde in dispensatione *ad ordines* non veniunt majores, sed minores; *ad Episcopatum* non venit Archiepiscopatus; *ad beneficia* non veniunt curata, dignitates, personatus, Canonicatus cathedralis, sed simplicia etc. nam qualitates excellentiores sunt speciali nota dignae; ergo non veniunt, in dispensatione, nisi exprimantur.

Cum in litteris dispensationis ad sacros ordines apponatur clausula a Sede Apost. Dummodo paternae incontinentiae imitator non sit - Ex decr. Cong. Conc. 23. Decemb. 1596. relat.

a Benedicto XIV. lib. XIII. de synod. c. 24. n. 22. huic non aliter per Episcopum exequutorem satisfacit - quam in quaerendo, quod nihil bonis moribus indignum compererit - Quod si integro decennio dispensandus probe vixit, debet exequi litteras dispensationis, quamvis prius incontinentiae nomine suspectus esset. Sed hoc casu debet Episcopus accuratius inquirere ad diluendam prioris vitae suspicionem.

5. Q. IV. *Ad quid professio religiosa habiliter illegitimos?* R. 1. Ad omnes ordines etiam Sacros *Can. 1. d. 56. et c. 1. h. t. ibi: nisi fiant monachi*, puta secuta professione: nam hunc favorem meretur status Religiosus. 2. Professio non habilitat illegitimum ad Praelaturas, et dignitates *cil. c. 1. h. t. ibi: praelationes vero nullatenus habeant.* At capitulum generale, vel provinciale ex concessionem Sixti IV. quam, non obstante revocatione Sixti V. renovavit Greg. XIV. potest cum Religioso illegitimo dispensare ad praelaturam. Vide Rodriq. *tom. 1. qq. Regg. q. 15. num. 6.* secus extra talia capitula dispensare in hoc jure communi potest solus Papa. 3. Item ex Constit. Greg. XIV. incip. *Circumspecta* 1590. *ibid. Martii §. 2. et 3. vivente patre* filius illegitimus non potest in idem monasterium, vel eandem Religionem admitti, ne paterni criminis memoria refricetur.

Vide Const. Clem. VIII. In suprema reducentis ad terminos juris Constitution. Sixti V. salvis tamen poenis contra Superiores admittentes ad habitum, vel professionem illegitimos, non servata forma scrutinii ab eodem Sixto

praescripta in prima sua Const. Cum de omnibus.

Q. V. *Quid disponatur speciale hic circa filios Presbyterorum?* R. 1. Filii illegitimi non possunt promoveri ad ul- lum beneficium, vel ex officio ministrare in illa Ecclesia, in qua pater eorum ha- bet, vel antea habuit beneficium quod- cumque; promoti vero inde amovendi sunt c. 2. 3. 4. 15. 16. h. t. et Trid. sess. 25. c. 15. de ref. ubi ratio datur: *ut paternae incontinentiae memoria locis Deo sacratis longissime arceatur*, 2. Filii legitimi Presbyterorum, qui ex matrimonio ante sacrum ordinem inito procreati sunt, possunt in eadem Eccle- sia simul, vel successive obtinere diversa beneficia c. 15. h. t. at in eodem bene- ficio filius immediate non potest succe- dere patri, nisi mediet extranea persona, Trid. sess. 25. c. 7. de ref. ut evitetur haereditaria successio sacris constitu- tionibus odiosa, et Patrum decretis con- traria. De his successionibus vide Bar- los. Garc. etc.

Ex decretis Congr. Conc. relat. a Bened. XIV. lib. XIII. de Synod. dioec. cap. 24. Filius illegitimus patris jam defuncti neque potest audire confessio- nes in Ecclesia, quam pater uti Paro- chus obtinuit. Quod locum habet, etiam si Parochiam, intermedia persona, ob- tinuerit. Non prohibetur autem, quo- minus possit esse capellanus amovibilis, ubi pater fuit pariter capellanus amo- vibilis. Item pater legitimus potest ob- tinere etiam immediate beneficium filii illegitimi defuncti. Insuper nepos legi-

timus ex patre illegitimo progenitus capax est beneficii quod avus antea possedit. Capax pariter est beneficii fi- lius legitime natus ex patre naturali legitimato.

Ex Constit. S. Pii V. 27. Jan. 1571. Quae Ordini Clerici prohibentur scri- bere haeredes suos filios illegitimos, aut quidquam tam ex Ecclesiae reddi- tibus, quam ex patrimonialibus bonis proveniens iisdem testamento relinque- re, eorumque filiis, ac descendantibus, consanguineis, et affinibus, sive dicti filii illegitimi superstites sint, sive ante objerint. Probat tamen Pontifex cit. cap. n. 21. his filiis deberi alimenta non minus ex bonis patrimonialibus, quam ex redditibus Ecclesiasticis: et quoad eorum consanguineos Pii Constit. in- telligendam esse tantum de legato iis eo consilio relicto, ut in eorumdem fi- liorum illegitimorum commodum ce- dat. Vide Passarin. de Election. cap. 15. num. 231. et seq.

7. Q. VI. *An expositi, et hi, de quo- rum legitimis natalibus dubitatur, ha- bendi sint pro legitimis, ut sine dispen- satione ad ordines admitti possint?* R. Affirmative. Ita Menoch. Barbos. et alii contra Covarruv. Garc. etc. nam in du- bio fortior est praesumptio pro legitimi- tate: tum quia peccatum excludit, et concernit favorem prolis c. 14. qui fil. legit. tum quia onus probandi transfert in adversarium c. 5. 11. eod. tum quia legitime nati saepe exponuntur, vel ob paupertatem parentum, vel ob aliam causam.

TITULUS XVIII.

De Servis non ordinandis, et eorum
manumissione.

Agitur de hac materia in *Decr. d. 54.* Plena vero notitia de servis petenda est ex jure civili in *Institution. lib. 1. tit. 3. et seqq.* In *Pandectis lib. 1. tit. 5. 6. lib. 40. per tot.* In *Codice lib. 6. tit. 1. usque ad 8. lib. 7. tit. 1. usque ad 20.*

1. *Nota*, pro intellectu *h. t. servos* in sensu juridico esse homines, qui ex constitutione gentium dominio alieno contra naturam subjiciuntur §. 2. *Inst. de jur. pers.* His propinqui sunt *servi adscriptitii*, qui glebae, seu fundo colendo adscripti, et personaliter obligati sunt, et *originarii*, qui ex adscriptitiis oriuntur; utrique dicuntur *homines proprii*. At *famuli conductitii*, qui pro mercede operam suam locant, re ipsa liberi sunt. Quia vero apud christianos ob reverentiam nominis christiani, et fidei, servitus fere universaliter cessavit, brevibus hic me expediam.

2. Q. I. *An servi, item adscriptitii, et originarii, ordinari possint?* R. Negative; ita rubrica generalis *h. t. et Can. 1. et seqq. d. 54.* nam servitus dedecet statum clericalem, et ordinatio praejudiciosa est dominis. Idem dic de liberto obligato ad obsequia personalia, nisi ea dominus remittat *Can. 7. d. 54.* In quo jure communi praeter Papam alius dispensare nequit. 2. Minorista sine consensu domini ordinatus, ei restituendus est, et manet servus *c. 2. h. t.* Si Episcopus scienter sacros ordines contulit

servo, tenetur domino dare duos alios servos aequae bonos, vel eorum aestimationem: secus si nescivit esse servum; tunc enim ordinatus ad idem praestandum tenetur *can. 19. d. 54.* et si satisfacere nequit, subdiaconus, vel diaconus deponitur, et redactus in servitutem domino restituitur: Presbyter vero ob honorem sacerdotalem in gradu permanet, sed amissione peculii mulctatur *Can. 9. d. 54.* Quod si ordinatio, sciente, et non contradicente domino, facta est, ordinatus evadit liber *Can. 20. d. 54.* quia ex dispositione juris praesumitur absolute a domino manumissus.

3. Q. II. *Quid juris, si servus religionem profiteatur, inscio domino?* R. Si monasterium ignoravit esse servum, intra triennium tenetur eum restituere domino repetenti, fide tamen accepta de impunitate *Can. fin. 17. q. 2.* restitutus autem manet obstrictus votis. At si Praelatus scivit esse servum, hic non restituitur, sed Praelatus tenetur pro eo satisfactionem praestare secundum boni viri arbitrium: professus vero evadit liber, et ordinari potest.

TITULUS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis,
vel non.

1. Agitur de hac materia in Decreto *d. 51. et 53.* Illi autem dicuntur obligati ad ratiocinia, qui tenentur ad reddendas rationes propter alienorum bonorum administrationem, vel *publicam*, uti curiales regni, et communitatum, vel *privatam*, uti tutores, curatores, exequutores testamentarii etc.

2. Q. I. *An obligati ad ratiocinia publica, vel privata, antequam his satisfaciant, ordinari possint?* R. Negative *c. un. h. t.* quod licet loquatur de procuratoribus, seu administratoribus, tamen propter identitatem rationis comprehensivè extenditur ad eos, qui ex aliquo officio, vel negotiatione seculari aliis obstricti sunt, ut miles *Can. un. d. 53.* vasalli obligati ad obsequia personalia *arg. Can. 2. credo 21. q. 3.* Ratio sic statuendi fuit, ne Ecclesia variis exinde litibus vexetur, et quia talium ordinatio esset principalibus in praejudicium. Compositis autem rationibus, vel si aliter solvi nequit, cessis bonis, non prohibentur administratores ordinari, uti nec alii debitores per se loquendo, si quid ex alio titulo debeant, ut mutuo, conducto etc. cum id nullo jure caveatur. Nec obstat *l. 6. §. 1. ff. de muner. et honor.* quia jure civili irregularitas ad ordines induci non potuit.

Licet cessio bonorum facta fuerit absque ignominia, et absque eo quod cedens bonis pileum viridem, aut aliud ignominiae signum deportaverit, ideoque infamis dici nequeat juxta Baldum ad textum in lege, Debitores - Cod. de quibus causis infamia irrogatur, non est tamen ordinandus ob periculum, quod bona post cessionem ipsi assignata titulo patrimonii sacri a creditoribus occupentur: per cessionem enim bonorum quis minime liberatur ab aere alieno, si ad pinguiorem fortunam devenerit; cum juxta textum in cap. - Pervenit - de fidejussor. a creditoribus ex defectu bonorum priorum Clerici occupari possint nedum fructus patrimonii, sed
Maschat. T. II. P. I.

etiam beneficii, et praebendae, relicta tamen congrua; ut his innixa rationibus resolvit Congreg. Concil. 23. Jun. 1725. in Atrien. ut in Thesau. Resolut.

Id etiam cautum est in cap. - Odoardus - de solut. quo statuitur, ne clericus propter aes alienum in carcerem detrudatur, nec excommunicetur; sed ut praestet idoneam cautionem de solvendo, si ad pinguiorem fortunam devenerit: nec oportet ad effectum hoc beneficio fruendi, ut bonis cedat; ne scilicet clericali statui ignominia irrogetur, juxta Abbatem in d. cap. - Odoardus - n. 8. Ancaran. n. 7. Fagnan. n. 58. de solut. et Bellet. disquisit. Clericorum par. 1. de Clerico debitore §. 1. num. 35. ex quibus, colligitur, quod cessio bonorum infamiam importet non juxta hominum opinionem tantum, sed etiam juxta sensum Ecclesiae.

Vide notata in summariis lib. II. tit. 8. de dilation. post cap. Exposuit 4. et lib. III. tit. 23. de solut. post cap. Odoardus 5.

3. Q. II. *An officia, et administrationes Clericis permissae impediunt suspensionem ordinum?* R. Negative: nam quod Clericis est permissum, statum Clericalem impedire non debet, cum circa hoc jus non extet prohibitorium: unde ordinari possunt. 1. Principum cancellarii, consiliarii, imò et causarum civilium auditores. 2. Administratores bonorum Ecclesiae, vel alterius piae causae. 3. Tutores, curatores et procuratores miserabilium personarum, ut pupillorum, viduarum etc. 4. Habentes tutelam legitimam agnatorum. Cum obligatis ad ratiocinia solus Papa dispensare potest; sed

non solet ob praejudicium principalium.

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis, vel non.

Agitur de hac materia in Decreto d. 49. et 55. Est autem hic titulus alius a tit. *de Clerico aegrotante, vel debilitato*: in illo enim tractatur, an Clericus aegrotus amittere debeat beneficium actu obtentum; in hoc autem disponitur, an habens vitium corporis possit ordinari, vel in suscepto ordine ministrare.

1. Q. I. *Qui corpore vitiati sint irregulares, quos non decet ad statum Clericalem admittere?* R. 1. *Mutilati*, seu carentes membro principali, uti est oculus, nasus, pes etc. vel si careant pollice, aut indice ad sacrificandum necessario: item qui in se ipsos saevientes ad injuriam Creatoris sibi digitum abscindunt, aut aliam partem; vel continentiae, aut vocis causa se castrari voluntarie sinunt c. 6. h. t. Can. 4. et seqq. d. 55. Ad mutilatos autem non pertinent, qui in cunis, vel non voluntarie castrati sunt, vel qui partem digiti, aut alterius membri amiserunt; modo non adsit notabilis deformitas c. 1. et seqq. h. t. imo carens ungula pollicis, si adhuc fortis sit ad frangendam hostiam, licite promovetur ad Sacerdotium c. fin. h. t. 2. *Debilitati*, seu habentes membra aliqua inepta ad functiones ordinum, uti sunt *manci* c. 6. h. t. *pedibus capti*, ut ad altare stare nequeant Can. 57. dist. 1. *de Cons. surdi*; et muti, caeci utroque oculo, vel sinistro tantum, seu Canonico, carentes digitis Canonicis; abstemii, qui omnino non possunt vinum bibere etc. item om-

nes laborantes morbo incurabili, ut furiosi, amentes, arreptitii, seu a daemone obsessi, lunatici, frequentem vomitum patientes, leprosi, paralytici, et epileptici, qui, cum vix unquam perfecte curentur, arcendi sunt ab ordinibus. 3. *Deformes* seu laborantes notabili macula, defectu, aut excessu alicujus membri, ut sine horrore, aut risu conspici non possint, ut truncati naribus, aut auriculis, si capillus deformitatem non tegat, claudi, et gibbosi: si tamen claudicatio, et gibbus non affert notabilem deformitatem, non obest ordinationi. Item monstruosi, ut gigantes, nani, duo capita, quatuor brachia, sex digitos, vel tres, aut quatuor in una manu habentes, hermaphroditi, et quicumque alii ita deformes, ut horrore sint intuentibus.

Quoad defectum staturae parvae nihil praecise in jure statutum legitur: est enim tantum generalis regula, quod ille defectus causet irregularitatem, qui congruum ordinis exercitium impedit; aut qui notabilem deformitatem, horrorem praeseferentem, et ad risum moventem affert: cum de caetero et Paulus Apostolus adeo parvae fuerit staturae, ut Jo. Chrysost. eum appellaverit *tribuitalem*; sic S. Hieronymus, sic S. Antoninus, qui propterea hoc diminutivo nomine appellatus fuit, ut legitur apud Theophilum Raynan. tom. 13. in opere, cui titulus - *Laus Brevitatis* - pag. mihi 485. Verum, an hic defectus aut impediat ordinis exercitium, aut risum, vel horrorem afferat, judicium pertinet ad Ordinarium ex decreto Cong. Conc. 12. Jul. 1721. in Marsicana in Thes. Resol.

De omnino caeco Bened. XIV. Instit. Eccl. 34. §. 2. probat ex decretis ejusdem Cong. neque ad primam tonsuram admitti posse.

2. Q. II. *An vitium corporis ordinibus susceptis superveniens inducat irregularitatem?* R. Non inducere simpliciter, sed tantum secundum quid, scilicet quoad illum actum ordinis, quem sine periculo, vel ob magnam deformitatem sine scandalo, et irreverentia, ordinatus exercere nequit. Sic Sacerdos, amisso digito Canonico, potest confessiones audire, concionari etc. *c. 2. de Cler. aegrot. ibi: ipsum autem ceteris officiis Sacerdotalibus fungi minime prohibemus.* Excipe, nisi vitium corporis oriatur ex proprio delicto, cui annexa est irregularitas simpliciter talis, ut si Clericus se mutilaret *Can. 4. d. 55. et c. 5. ne Clerici.*

3. Q. III. *Quis super irregularitate ex vitio corporis orta judicare, determinare, et dispensare possit?* R. 1. In dubio, an deformitas, et alius defectus corporeus sit sufficiens ad inducendam irregularitatem, judicare, et determinare est Episcopi *c. 2. h. t. Can. 3. d. 33. ibi: per discretionem Episcopi:* quod probabilius procedit etiam quoad Regul. exemptos ordinandos; quia Episcopus non tenetur eos ordinare, si judicet vitium corporis adeo esse grave, ut licite non valeant ad ordines admitti. Rodriq. Nav. Reiff. etc.

4. R. 2. In vitio ordinibus susceptis superveniente, etiam Praelatus Regularis saltem exemptus judicare, et determinare potest, an inducat, vel non irregularitatem. Reiff. Schmalz. et alii com-

munitur: nam per *c. 3. de priv. in 6.* Praelatus Reg. in suos Religiosos habet jurisdictionem ordinariam, et quasi Episcopalem, ergo ipsius est judicare, et determinare, an defectus corporeus generet scandalum, vel irreverentiam, ob quam Religioso vel simpliciter, vel saltem in publico prohibeatur exercitium ordinis. Sacerdotes epileptici, seu caduco morbo laborantes, si perfecte curati sunt, admitti possunt ad celebrationem missae; si vero liberati non sunt, sed raro casum epilepticum patiuntur, privatim celebrare poterunt, adjuncto eis Sacerdote, qui missam in defectu perficere possit. Schmalz. et alii. Pro facienda experientia liberationis assignatur unius an. spatium *Can. 3. d. 33. nisi ex medicorum judicio aliud videretur.*

5. R. 3. Directe dispensare in hac irregularitate corporis solus Papa potest: non tamen solet, sed plerumque rescribit Ordinariis, ut ipsi dispensent, si non est tanta deformitas, quae scandalum, et gravem irreverentiam generet, *c. 2. h. t.* Episcopus in vitio notorio de jure communi non dispensat, sed solum declarat, an vitium impediatur susceptionem, vel executionem ordinis. At si vitium est occultum, dispensare potest in irregularitate ex Trid. sess. 24. *c. 6. de ref.* quod idem possunt Praelati Regul. cum Religiosis subditis vi Privilegiorum, Rodriq. Donat. Mirand. Compend. Privil. Minorum, Praedicat. S. J. etc.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.*

In Decreto d. 26. 53. 54. et Can. quicumque d. 77. et 28. q. 3. in Trid. Sess. 23. c. 17. in fin.

1. Nota bigamiam, seu digamiam esse successivam matrimonii iterationem; et distingui a polygamia, quia haec pluralitatem uxorum simultanee habet. Est autem in jure Can. bigamia triplex. Vera, dum vir successive cum duabus matrimonium contrahit, et consumavit. Interpretativa, dum vir re ipsa cum una contrahens, fictione, seu interpretatione juris censetur cum duabus contraxisse, et consumasse matrimonium, ut si viduam ducat etc. Similitudinaria, dum vir post susceptum sacrum ordinem, vel emissam professionem Religiosam, de facto (non de jure propter impedimentum dirimens) init, et consumat matrimonium cum una virgine.

2. Q. I. An bigamia vera inducat irregularitatem? R. Affirmative ex rubrica negativa hoc tit. et Apostolico praecepto 1. Timoth. 2. oportet Episcopum esse unius uxoris virum, quia Ecclesia propter eminentiam status Clericalis voluit, ut Episcopi, et alii Clerici significant perfectam unionem Christi cum Ecclesia sponsi unici cum sponsa unica; sed bigamia consumata, qua caro dividitur cum pluribus affectu maritali, licet significet unionem Christi cum Ecclesia, non tamen significat perfectam, seu modo perfectam, tanquam unici sponsi cum unica sponsa, ut de se patet; ergo bigamia habet defectum hujus perfectae significationis; et ex tali defectu oritur haec irregularitas. Et quia defectus iste perseverat etiam post baptismum adultorum, necessario sequitur etiam illum fieri irregularem,

qui in infidelitate duas uxores habuit, vel unam ante baptismum, et alteram post, ut decidit Innocent. Papa Can. 3. d. 26. et S. August. Can. 2. ibid. et Can. acutius 28. q. 3. quibus cedere debet auctoritas S. Hieron. oppositum sentientis Can. 1. d. 26. et Can. 1. oportet 28. q. 3. Epist. ad Oceanum LIX. edit. Vellersic. c.

Dices: 1. Unio Christi cum Ecclesia duas habet perfectiones: virginitatem; et foecunditatem spiritualium filiorum, quia Christus virgo est, et Ecclesia virgo est, uterque tamen foecundissimus spiritualium filiorum; ergo Clerici in matrimonio ante contracto debuissent esse virgines, et simul foecundi; quod tamen non reperitur, nisi in matrimonio B. V. et S. Josephi. 2. Qui in infidelitate occidit auctoritate publica, vel privata, post baptismum non fit irregularis ex omnium sententia; ergo nec ille, qui prius duas uxores habuit. R. ad 1. Ecclesia ex suppositione, quod aliqui Clerici non sint virgines, requirit in eis monogamiam, ut saltem unam perfectionem foecunditatis significant, scilicet Christi sponsi unici foecundi cum Ecclesia sponsa unica foecunda; cum matrimonium foecundum, quale fuit B. Virginis cum S. Jos. naturaliter non sit compatibile cum virginitate. Plura de his vide in Bellarm. Ad 2. Neg. con. nam occidens in infidelitate nec deliquit contra lenitatem christianam, nec violavit legem Ecclesiasticam; adeoque nullam irregularitatem post baptismum exinde contrahit: e contra habens duas uxores defectum perfectae significationis retinet, non secus ac defectum corporis ille, qui fuit caecus,

vel mancus; ergo suscepto baptismo, statim in eo oritur irregularitas ex defectu; sicut si infans natus est illegitimus, vel membro destitutus, qui defectus utique non purgatur per baptismum. Ex his plura similia solvuntur.

5. Q. II. *An, et in quibus casibus bigamia interpretativa inducat irregularitatem?* R. Affirmative in seqq. 1. Si quis viduam duxit, et cum ea matrimonium consumavit *Can. 17.* Apostolorum, *Can. 2. d. 33. c. 3. h. t.* 2. qui inivit alterum matrimonium, vel duo successive ex aliquo impedimento invalida, et illa affectu maritali consumavit *c. 4. h. t.* nam in his casibus vel non adest, vel propter affectum maritalem contrahentis a jure fingitur non adesse perfecta significatio Sacramenti. Ad hanc irregularitatem reducuntur alii duo casus, si quis duxit fornicariam a pluribus cognitam, vel cognovit uxorem suam adulteram *Can. 11. 12. 15. d. 34.* Causa hujus irregularitatis non est defectus significationis, cum nec fornicaria, nec adultera carnem suam affectu maritali dividerit in plures, ut supponitur; sed causa est sola indecentia specialis, quia ex judicio Ecclesiae turpe est Clerico habuisse, vel habere uxorem fornicariam, vel adulteram; ob quam causam etiam is, qui duxit ancillam, seu servam, vel actricem comoediarum, fit irregularis *cit. Can. 15. d. 34.* E contra quia virgini non est turpe habere virum Clericum, qui cum alia fornicatus est, ideo vir ex causa fornicationis, vel adulterii non fit irregularis *c. 6. h. t.* Cui non obstat *Can. 2. d. 33.* ubi dicitur irregularis, qui *unam quidem, sed concubi-*

nam matronam habuit: nam sermo est de concubina a pluribus cognita; vel si jure antiquo concubinatus inducebat irregularitatem, ei derogatum est per *cit. c. 6. h. t.* Alia ratio, cur vir fornicarius non fiat; ducens vero meretricem fiat irregularis, adduci solet ex S. Thom. quia actiones specificantur a termino *ad quem:* ergo si mulier tanquam terminus *ad quem,* carnem suam divisit, etiam vir eam ducens, et cognoscens fingitur carnem suam divisisse. Sic ex opposito, si mulier esset capax ordinum, nubendo viro fornicario fieret irregularis. Quae ex causa peccati hic opponi possent, non sunt efficacia, nam vir ex delicto commodum non reportat, sed propterea puniri potest; est autem immunis ab irregularitate, quia nullus est defectus significationis Sacramenti.

4. Q. III. *An bigamia similitudinaria inducat irregularitatem?* R. Affirmative *c. fin. h. t.* nam Clerici in sacris, et Religiosi professi per votum solemne castitatis contrahunt quoddam conjugium spirituale cum DEO, Ecclesia, et Religione; ergo si attentent contrahere matrimonium carnale, et illud consumare, merito ab Ecclesia notantur irregularitate bigamiae *Can. 24. et 52. causa 27. q. 1.* Nec obstat, quod tale matrimonium re ipsa sit nullum, adeoque non praestet impedimentum per *reg. 52. in 6.* nam quoad irregularitatem *in matrimoniis contrahendis, non juris effectus, sed animi destinatio attenditur. c. 4. h. t.*

5. Q. IV. *Qui immunes sint ab irregularitate bigamiae?* R. 1. Qui contraxit sponsalia de futuro cum duabus, etsi secuta fuerit copula fornicaria. 2. Qui

duxit alteri desponsatam virginem. 3. Qui cum duabus contraxit de praesenti, sed cum una consummavit matrimonium: nam in his, et similibus casibus, cum caro non sit divisa affectu maritali, nec irregularitati bigamiae est locus. Nec obstat *Can. 9. et 10. d. 34. et Can. 4. qualis 30. q. 5. et Can. 2. d. 33.* nam procedunt de muliere ab alio corrupta.

6. Q. V. *Quis dispensare possit in irregularitate bigamiae?* R. 1. Papa quidem potest, sed non solet ob reverentiam praecepti Apostolici, nisi ex urgentissima causa. *c. 2. 3. h. t.* Nec obstat, quod Apostolus monogamiam requirat in Clericis: nam licet omnia in Sac. Scriptura expressa cadant sub fidem; non tamen omnia sunt juris divini, sed multa juris humani; uti illa, ne Episcopus sit percussor, ne bigamus etc. R. 2. Episcopus in irregularitate bigamiae verae, vel interpretativae non potest dispensare ad ordines minores, et beneficia simplicia. Ita communior DD. ex jure novo Trid. *sess. 23. c. 17. in fin. de ref.* ubi hoc per expressam exceptionem, *dummodo non bigami*, prohibetur. Quod ipsum, teste Garcia, declaravit Sac. Congreg. Concil. 30. *Januarii 1589.* et approbavit Sixtus V. conformiter *Can. 59. d. 50. c. 2. h. t.* quibus juribus cedere debet *Can. 18. 34.* Si tamen talis irregularitas occulta esset, in ea dispensare posset Episcopus, vide Trid. *sess. 24. cap. 6. de reform.* Ex his explicandus est S. D. qui scripsit ante Trid. *in 4. dist. 27. quaest. 3. a 3. R. 3.* In bigamia similitudinaria pura, si Clericus in Sacris, vel monachus attentatum cum

virgine matrimonium consummavit, dispensare ad exercitium ordinum potest Episcopus, et Praelatus Regularis, *c. 4. de Cler. conjug. et c. 1. qui Cler. vel voventes*, ubi talis dispensatio permittitur post peractam poenitentiam: nam haec irregularitas non oritur ex defectu, sed ex delicto: in hac autem facilius dispensatur, quam in illa. Ceterum in supplicatione dispensationis exprimenda est qualitas bigamiae, an vera, an interpretativa, an similitudinaria sit? non vero an supplicans sit trigamus, vel quadrigamus, cum aequae irregularis sit bigamus, ac trigamus.

7. Q. VI. *Quae sit poena ordinantis bigamum, et bigami ordinati?* R. 1. Ordinans suspenditur a collatione ordinum, quos bigamo contulit, et a celebrationae missae per annum, *Can. 2. d. 55.* quae tamen poena est ferendae sententiae *c. 2. h. t. ibi: Ordinatores sint privandi potestate ordinum.* 2. Bigami ordinati privantur executione omnium ordinum, etsi uxor moriatur. *ibid.* 3. Minoristae saeculares bigamiam veram, vel interpretativam contrahentes, privantur omni privilegio Clericali, et jurisdictioni saeculari subjiuntur, *cap. un. h. t. in 6.* Constituti vero in sacris, privilegia Clericalia retinent, nisi degradarentur, sed manent perpetuo suspensi *cit. cap. 2. hoc tit.* Idem dic de Regularibus, si contracta bigamia vera, vel interpretativa ordinati sunt.

TITULUS XXII.

De Clericis peregrinis.

De hac materia agitur in Decreto

d. 71. 72. 73. ubi de dimissoriis et
d. 98. item 7. q. 1. in Trid. Sess. 22.
c. quanta §. deinde et Sess. 23. c. 16.
v. nullus de ref.

1. Nota hunc titulum esse diversum
a tit. de Clericis peregrinantibus lib. 2.
nam in isto agitur de Clerico proficiscen-
te Romam ex causa appellationis, vel vi-
sitandi sacra limina; at in praesenti agi-
tur de Clericis vagis, et ignotis, an, et
quomodo admittendi sint ad susceptio-
nem, vel exequutionem ordinum.

2. Q. Quid in h. t. statuatur circa
Clericos peregrinos? R. 1. Hi non sunt
promovendi ad superiorem ordinem, nisi
praeter dimissorias adferant etiam *for-
matas*, seu ordinum susceptorum testi-
monium c. 1. h. t. ubi illius forma prae-
scribitur. 2. Non sunt admittendi, etiam
apud Regulares exemptos, ad divina ce-
lebranda, et sacramenta ministranda,
nisi afferant *commendatitias*, ex quibus
constet non tantum de legitima ordina-
tione, et carentia impedimentorum Ca-
nonicorum, sed etiam de moribus, et
doctrina cap. 1. hoc tit. et Canon. 7.
d. 71.

*Imo Episcopus prohibere potest
Regularibus etiam cum censurarum
inflictione, ne in suis Ecclesiis permit-
tant Sacerdotibus saecularibus exteris
missam celebrare, nisi prius hi ab eo-
dem Episcopo, visis eorundem litteris
commendatitiis, admissi fuerint, ut ex
pluribus decretis Cong. Conc. relat. a
Bened. XIV. Instit. Ecclesiis 34. §. 1.
et lib. IX. de Synod. dioeces. cap. 15.
n. 5.*

Tales litteras Episcopus tenetur dare,
si petantur ex causa rationabili, ut pro-

pter salutiferam peregrinationem, domi-
cilium, vel dioecesim mutandam.

*Ita etiam decisum legitur a d.
Cong. 22. Nov. 1749. in Segn. Decre-
torum, ut in thes. resolut.*

Secus, si iter fiat ex levitate, et Epi-
scopo insalutato; quo sensu procedit
Can. 23. si qui 7. q. 1. et Canon. 35.
d. 5. de consecr. Quod si Clericus casu
aliquo, v. g. per naufragium etc. amise-
rit dictas litteras, et per testes cum fama
communi probaverit suam ordinationem,
admitti poterit ad divina celebranda. So-
lum autem juramentum non sufficit, nisi
ad privatim, et sine stipendio celebra-
ndum, si nulla sit praesumptio falsitatis;
quia tunc, si Sacerdos non est, non de-
cipit populum, sed se ipsum c. 2. 3. h.
t. Item circa tales peregrinos observanda
sunt statuta particularia cujusque dioe-
cesis. 3. Praelati Ecclesiarum Episcopo
subjectarum sine ejus consensu non pos-
sunt conferre beneficia Clericis alienae
dioecesis, praesertim curata. c. fin. h. t.

Postquam compiler egisset de ordi-
nationibus Clericorum, et impedimentis
ordinandorum, transit ad varia Clerico-
rum officia, ut Archidiaconi, Archipresby-
teri etc. Quia vero circa haec officia ple-
rumque attenditur consuetudo Ecclesia-
rum, et non jus commune, ideo breviter
de his agam.

TITULUS XXIII. usque ad XXVII.

De Officio Archidiaconi, Archipresbyteri,
Primicerii, Sacristae, et Custodis.

Agitur de Archidiacono in Decreto
Can. 1. d. 25. §. ab Archidiacono Ca-

non. 8. d. 74. et Can. fin. d. 94. de Archipresbytero Can. 1. d. 25. §. Archipresbyter vero, de primicerio ibid. et Can. 1. d. 21. et d. 91. de sacrista cit. Can. 1. d. 25. de custode d. 95.

1. Q. I. *Quid statuatur circa Archidiaconum?* R. 1. Archidiaconatus de jure communi est prima dignitas post Episcopalem *cit. Can. 1. d. 25. et c. 7. h. t.* ubi Archidiacono attribuitur jurisdictio pro foro externo. Licet enim Archidiaconus ordine sit inferior Archipresbytero, jurisdictione tamen, et dignitate est superior, et ideo dicitur *oculus*; et *Vicarius natus* Episcopi; definiturque, quod sit persona in Ecclesiastica dignitate constituta, vices gerens Episcopi in gubernanda dioecesi, omnemque curam habens circa Clericos, et eorum Ecclesias, *cit. c. 7. h. t.* Quomodo differat a Vicario generali Episcopi, infra *tit. 28.* dicetur. 2. In Archidiacono, tamquam Principe Diaconorum requiritur, et sufficit ordo Diaconatus: et quia plerumque curam animarum habet in foro externo, requiritur in eo annus 25. inchoatus, et scientia eminens magistri in Sac. Theologia, vel Sac. Cann. Trid. Sess. 24. *c. 12. de refor.* 3. Officium, et potestas illius describitur *c. 1. et seqq. h. t.* causae autem graviores subductae sunt ei, et attributae Episcopo per Trid. Sess. 23. *c. 5. 18. 20. et Sess. 24. c. 5. de ref.* ut visitare dioecesim, examinare ordinandos, judicare causas beneficiales, matrimoniales, concubinatus, et alias criminales. Hodie in quibusdam cathedralibus nec nomen est Archidiaconi: alicubi nomen quidem extat, sed non dignitas cum potestate, et jurisdictione.

2. Q. II. *Quid statuatur circa Archipresbyterum?* R. 1. Archipresbyter, seu Princeps Sacerdotum de jure communi est, qui regit ceteros Presbyteros in his, quae sunt Sacerdotalis officii *c. 1. h. t.* aliter vocatur *decanus*: et quidem in Ecclesia cathedrali, vel collegiata est *decanus urbanus*, seu *civitatensis*, qui praeest Clericis, et Parochis in civitate existentibus; extra vero est *decanus ruralis*, seu *foraneus*, qui praeest Clericis extra civitatem Episcopalem degentibus. 2. Archipresbyteratus, seu decanatus non est dignitas proprie talis, cum ei non sit annexa jurisdictio fori externi. Quae vero sit potestas, et officium Archipresbyteri consulenda est consuetudo locorum: quid autem possit, et debeat de jure comm. habetur *c. 1. et seqq. h. t.*

3. Q. III. *Quid statuatur circa primicerium?* R. 1. Primicerius primus in cera, seu tabula cerata inscribi solitus, est cantor, qui praeest Diaconis, et inferioribus Clericis in docendo, cantando, et lectiones assignando. Aliter vocatur *scholasticus*, qui dignitatem proprie non habet cum jurisdictione fori externi, sed quandam praeminentiam cum administratione, et correctione *c. 1. hujus titul.*

4. Q. IV. *Quid statuatur circa sacristam, seu thesaurarium?* R. Sacrista est qui immediatam curam habet sacri thesauri, ut calicem, candelabrorum etc. *cap. un. h. t.* De jure communi obtinet purum officium sine ulla jurisdictione, et praeminentia.

5. Q. V. *Quid statuatur circa custodem?* R. Custos est quasi minister sacristae, cujus officium est custodire utensilia Ecclesiae, dare signum pro di-

vinis officiis, panem, et vinum, et alia ad altaris ministerium parare *c. 1. 2. h. t.* Hodie officium custodis majori ex parte translatum est in aedituos.

TITULUS XXVIII.

De officio Vicarii.

De Vicario Parochi, et Papae agitur *h. t.* de Vicario generali Episcopi *h. t.* in *Sexto*. Item in Decreto *Can. 22. in nona 16. q. 7.* et sparsim in *d. 93. et 94. in Trid. S. 6. c. 2. S. 7. c. 5. S. 21. c. 6. S. 25. c. 16. de refor.* ubi de Vicariis paroch. et *S. 24. c. 16. et 18. de refor.* ubi de Vicar. Episc. capituli, et paroch.

1. Nota 1. *Vicarium* in divinis, et beneficiis esse illum, qui in cura animarum, ac divinis ministeriis vices alterius gerit. Et hic vel est *perpetuus*, qui Canonice instituitur in aliqua Ecclesia, assignata sibi congrua portione quasi in titulum, seu pro semper, ut ad libitum, et extra casus a jure expressos inde amoveri nequeat: vel est *temporalis*, qui constituitur ad tempus, ita ut ad nutum constituentis amoveri possit.

2. Nota 2. *Vicarium jurisdictionis* in genere esse illum, cui commissa est jurisdictio. Et, omissis aliis Vicariis, hic agitur de Vicario Episcopi, qui duplex est. *Natus*, qui ex dispositione juris constituitur, et quasi nascitur talis, hoc ipso, quod creetur in certo officio, uti est Archidiaconus, attento jure communi. *Datus*, qui libere ab Ordinario constituitur. *Vicarii dati* sunt in duplici classe: alii, qui accipiunt ab Ordinario jurisdictione *Maschat. T. II. P. I.*

nem diversam, ei tamen subordinatam; et hi proprie dicuntur delegati Episcopi; ut si Vicario foraneo aliqua jurisdictio committatur. Alii, qui accipiunt jurisdictionem eandem cum jurisdictione Episcopi, modo tamen limitato, et cum dependentia ab Episcopo; et hi dicuntur *Vicarii generales*: et quidem si vices gerunt in temporalibus tantum, dicuntur specificè *aeconomi*, vel *administratores*, vel cum addito *Vicarii in temporalibus*; si vices gerunt tantum in spiritualibus, dicuntur cum addito *Vicarii generales in spiritualibus*; et ultra montes de stylo curiae Rom. vocantur *officiales Episcopi*: si vero vices gerant in spiritualibus, et temporalibus simul; dicuntur sine addito *Vicarii generales*. Praeter hos solet quandoque Episcopus habere *Vicarium in pontificalibus*, qui loco Episcopi actus pontificales exercet, ordinando Clericos etc. et vulgo dicitur *suffraganeus*: sed hic per se nullam jurisdictionem habet, nisi simul sit Vicarius generalis in spiritualibus, ut plerumque esse solet. Differunt autem Archidiaconus, et Vicarius generalis: nam Archidiaconus est Vicarius Episcopi natus, intitulatus, et perpetuus, habetque jurisdictionem diversam, ita ut a tribunali ejus appelletur ad Episcopum; e contra Vicarius generalis est Vicarius Episcopi datus, temporalis, ad placitum amovibilis, habetque eandem jurisdictionem cum Episcopo, licet modo limitato, ita ut ab illo appellari non possit ad Episcopum, ut suis locis dicetur.

3. Q. I. *Quid juris circa Vicarium perpetuum parochialem?* R. 1. Ex justa causa constitui potest Vicarius perpe-

tuus; ut si Ecclesia unita est alteri principali, dignitati, collegio, vel alteri universitati; vel si rector per se ipsum non potest administrare, aut non decet; ut si Episcopatui unita esset pinguis parochia.

2. Vicarius nominandus est a rectore principali, et si est beneficium patronatum, de consensu patroni, *c. 1. h. t.* et quidem si Ecclesia Parochialis perpetuo annexa est monasteriis, capitulis, et aliis piis locis, regulariter nominandus, et praeficiendus est Vicarius perpetuus, *c. 30. §. qui vero de praeb.* nisi Episcopus judicaret potius praeficiendum esse temporaneum, vel nisi Ecclesia unita esset monasterio pleno jure quoad spiritualia, et temporalia, vel nisi ante hac Ecclesia administrata semper fuisset per Regulares; tunc enim praefici possent Vicarii regg. ad tempus, *Trid. sess. 7. c. 7. de reform.* Const. S. Pii incip. *Ad exequendum*, in fin. 3. Rectori principali, et non Vicario, incumbit externa defensio Ecclesiae, vindicatio jurium parochialium, fabricae reparatio, administratio vicariae, si ista vacet per mortem, vel resignationem etc. 4. In aliis fere omnibus Vicarius perpetuus aequiparatur parochus: et ideo instituitur ab Episcopo, *c. 3. h. t.* acquirit jus reale, seu titulum, non quidem *directum*, qui est penes rectorem principalem, sed *utilem*, seu quasi titulum portionis sibi assignatae: curam parochialem libere exercet, ut non audeat se rector intromiscere, cum non sit actu, sed habitu parochus; substituere sibi potest Vicarium ad tempus, non in perpetuum, *cap. 4. h. tit.* ne duo Vicarii perpetui sint in eodem beneficio. Expirat officium Vicarii perpetui morte

ejus, vel resignatione, vel depositione.

4. Q. II. *Quid juris circa Vicarium temporaneum?* R. 1. Constitui potest ex justa causa, ut si Ecclesia vacet per obitum rectoris, vel si rector ob aliqua impedimenta, ut negotia, studia, infirmitatem etc. non possit Ecclesiam administrare. Et quidem ipse parochus ad breve tempus unius, vel alterius septimanae constituere potest Vicarium idoneum; pro longiori autem tempore requiritur consensus Ordinarii, *Trid. S. 23. c. 1. de refor.* 2. Vicario temporaneo competit potestas curae pastoralis quasi ordinaria; licet multum similis sit delegatae ad universitatem causarum; et ideo totam hanc potestatem non potest alteri committere, nisi hoc consuetudo, vel speciale mandatum permittat; bene vero unum, vel alterum actum coadjutori delegare potest. 3. Expirat officium vicarii temporanei revocatione; item morte rectoris principalis, vel alio modo inducente vacationem; vel si ipse vicarius renuntiet suo officio: unde post mortem rectoris non potest administrare, nisi licentiam Ordinarii habeat, vel nisi consuetudo id permittat pro interim, donec de alio Vicario provisum fuerit.

5. Q. III. *Quid juris circa Vicarium generalem in spiritualibus?* R. 1. Hic libere constituitur ab Episcopo cum, vel sine consensu capituli; nisi diocesis esset ampla; tunc enim Episcopus ad facilius expedienda negotia, teneretur unum, vel plures Vicarios constituere. *Barbos.* 2. Vicarii qualitates sunt, ut sit Clericus saltem primo tonsuratus, secularis, vel regularis, exceptis mendicantibus per *Clem. 1. de Regg.* aetatis anno-

rum 25. inchoatorum, cum hos dignitas ejus, et jurisdictio exposcat, ut alias dictum *tit. de aetate*, pietate, scientia doctorali, et usu rerum idoneus, non conjugatus, non bigamus, et qui residere possit in civitate, aut loco sedis episcopalis. 3. Potestas illius extendit se ad omnia negotia substrata jurisdictioni Episcopali, exceptis gravioribus, quae speciale mandatum requirunt *cap. 2. et fin. hoc tit. in 6.* uti sunt dare dimissorias pro ordinibus, conferre beneficia liberae collationis ad Episcopum spectantia, admittere resignationes beneficiorum, Ecclesias unire, dividere, transferre, erigere, dispensare in irregularitatibus, votis, juramentis, observatione festorum, jejuniorum, statutorum dioecesanorum, absolvere a censuris, vel casibus Episcopo reservatis, gerere negotia ardua, ut visitare dioecesim, convocare synodum, tractare causas feudales, et criminales majores, restituere in integrum etc. haec enim, et his similia specialiter reservata sunt Episcopo, licet de consuetudine praesertim Germaniae multa ex his possit Vicarius generalis; ut cognoscere causas matrimoniales; dispensare in denuntiationibus, observantia festorum, jejuniorum etc. Quod si in mandato generali exprimatur aliqua causa specialis cum clausula: *et omnia alia, quae speciale mandatum requirunt*, vi hujus clausulae non potest majora expressis, sed vel aequalia, vel minora *arg. cap. 15. de ref. Clem. 2. de Procur. nam per reg. 81. in 6. in generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verosimiliter in specie concessurus.*

Potest etiam, impedito Episcopo, de speciali ejus mandato celebrare synodum, ut probat Fagn. ex decr. Cong. Conc. cap. Sicut olim de accusat. n. 10. et 11. ubi tam praesente, quam absente Episcopo omnes praecedunt indutus vestibus, quibus per urbem incedit, si non est Protonotarius Apost. tunc enim uti debet vestibus huic muneri propriis Bened. XIV. lib. III. de synodo dioec. cap. 10. n. 2.

6. Q. IV. *An potestas, seu jurisdictio Vicarii generalis sit ordinaria?* Alciatus, Sot. Gomez. et alii dicunt esse delegatam, sed cum communiori R. affirmative: nam jurisdictio a lege, vel Canone ratione proprii officii descendens est ordinaria *l. 5. et 6. ff. de jurisd.* sed jurisdictio Vicarii generalis ratione proprii officii descendit ex Canone, puta *ex c. 2. h. t. in 6.* licet enim Episcopus nomet, et determinet personam, tamen non ille, sed jus ipsum dat ei jurisdictionem, ergo: tum quia Episcopi, et Vicarii idem est auditorium, seu tribunal, et ideo a Vicario non appellatur ad Episcopum *c. 2. de consuet. in 6. ne ab eodem ad se ipsum appellatio interposita videatur*, ergo utriusque eadem est jurisdictio ordinaria, modo tamen diverso: quia in Episcopo est principaliter; et il-limitate quoad suam dioecesim, in Vicario autem est limitate, et dependenter ab Episcopo; et propterea sublata jurisdictione Episcopi tollitur etiam jurisdictio Vicarii, utpote eadem. Ex his soluta manent *c. 9. de prob. de jurisd. duorum in solidum, Can. 35. caus. 2. q. 6. l. 6. ff. de jurisd. l. 16. ff. eod. l. 1. 3. ff.*

de off. ejus, cui mand. Si quid tamen Episcopus committeret Vicario extra literas mandati, id utique pertineret ad jurisdictionem delegatam.

7. Q. V. *Quibus modis expiret jurisdictio Vicarii generalis?* R. 1. Revocatione, cum sit ad placitum Episcopi. 2. Morte, vel renuntiatione Vicarii. 3. Quotiescumque jurisdictio Episcopi amittitur, suspenditur, vel limitatur etiam jurisdictio Vicarii hoc modo cessat, cum eadem sit cum jurisdictione Episcopi.

8. Q. VI. *Quid juris circa Vicarium capituli, sede vacante?* R. 1. Intra octiduum a die vacationis cognitae eligendus, vel prior confirmandus est, saltem si major pars capituli in eum conspiret, licet non observetur forma *c. 42. de elect.* praescripta pro electione Praelatorum perpetuorum. Ita de jure novo Trid. Sess. 24. *c. 16. de ref.* idque statutum est ad evitandam confusionem, et plura incommoda, quae nasci solebant ex communi totius capituli administratione. 2. Potestas Vicarii capituli extendit se etiam ad ea, quae, sede plena, indigent speciali mandato, dummodo spectent ad jurisdictionem capituli; haec enim est mens *cit. Trid.* nisi forsan capitulum exciperet unam, vel alteram causam, et eam committeret speciali delegato; in quo casu nulla confusio timenda foret. 3. Jurisdictio Vicarii capituli expirat, dum novus Episcopus confirmatus possessionem adeptus est, qui etiam ab illo, et ceteris officialibus rationem administrationis exiget *cit. Trid.* At capitulum Vicarium a se electum revocare non potest, nisi de consensu S. Cong. Episc. et Regg. bene vero si Vicarius datus est a Metro-

politano ob negligentiam capitularium, ut teste Barb. declaravit S. Cong. quia non in hac, sed in illa revocatione timeatur incommoda secutura. Ceterum ipse Vicarius, licet ex causa renunciare possit suo officio, regulariter tamen totam suam jurisdictionem non potest committere alteri, sicut nec Vicarius Episcopi *arg. c. 4. h. t.* nisi in casibus a jure, vel Principe permissis, uti in casu infirmitatis, et simili *arg. c. 1. h. t. in 6.*

Vide notata Elencho II. n. XLVI. et lib. II. tit. 9. post n. 1.

Praemonitio.

Pro intelligendis seqq. titulis praesciendae sunt quae traduntur in jure civili ad *tit. de jurisdictione, et de officio judicis.* Hic sufficiat solam terminorum explicationem afferre.

9. Unde I. *Jurisdictio* a jure dicundo dicta est potestas publica juris dicundi, seu de causis controversis judicandi, ordinata ad communem subditorum gubernationem, et utilitatem, *l. 1. §. 4. ff. de suspect. tutorib.* ubi vocatur *officium juris dicundi*: et differt a dominio, seu jure proprietatis, quia hoc est potestas privata ordinata ad bonum privatum domini, qualiter etiam in bonum privatum ordinatur potestas patria, tutoria, magisterialis, aeconomica, et hujusmodi.

10. II. *Jurisdictio humana* dividitur 1. in *Ecclesiasticam fori externi, et interni* pro personis, et causis spiritualibus, et Ecclesiasticis temporalibus: et *politicam* pro causis, et personis secularibus, et mere temporalibus. 2. In *voluntariam*, quae sine strepitu judiciali

exercetur in volentes, ut est in Canonici ordinatio, collatio beneficiorum, dispensatio etc. in politicis adoptio, manumissio etc. et in contentiosam, seu *coactivam*, quae plerumque cum strepitu judiciali, aut impositione obligationis exercetur in invitos, ut leges ferre, judicare, punire etc. *Contentiosa* ultra territorium judicis proprium se non extendit *c. fin. de Const. in 6. cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*. Voluntaria regulariter ubique exerceri potest, excepto exercitio Pontificalium *c. 7. de off. leg. Trident. Sess. 6. c. 5. de ref. 3. In ordinariam*, quae ratione proprii officii competit, et plerumque ex jure descendit, ut in Episcopo etc. et *delegatam*, quae non ex officio, sed ex sola Superioris commissione competit: et quidem si commissio est ad universitatem causarum, seu ad omnes causas ejusdem, vel diversi generis, ut matrimoniales, et beneficiales, dicitur proprie *jurisdictio mandata l. 1. §. 1. ff. de judic.* si vero commissio est ad unam, vel plures causas singulares, dicitur specificè *jurisdictio delegata l. 5. C. de jud.* licet in communi usu *jurisdictio mandata*, et *delegata* synonymice usurpentur. 4. In *personalem* quae personae officium gerenti conceditur, ejusque ossibus inhaeret, et cum ea extinguitur, seu non transit ad successores; et *realem*, seu *territorialem*, quae alicui loco inhaeret, ut castro, et transit ad quemcumque successorem talis loci. *Realis* affixa officio transit ad successorem officii. 5. In *simplicem*, *imperium merum*, et *mixtum*, licet Zoes simplicem neget. *Jurisdictio simplex* est potestas

cognoscendi, et decidendi causam absque imperio, hoc est, sine jure exequendi, et coercendi inobedientes. Cum vero potestas talis fere inutilis, et inefficax esset, raro pura conceditur, sed semper aliquid admixtum habet de imperio, et coercitione *l. fin. ff. de off. ejus, cui mand.* quia *jurisdictio sine modica coercitione nulla est. Imperium merum* est potestas gladii ad animadvertendum in facinorosos *l. 3. ff. de jurisd.* cujus tres sunt actus: *mors naturalis* per decapitationem etc. *mors civilis* per maximam capitis diminutionem, seu servitutem, deportationem etc. et graviores poenae non capitales, ut amputatio manuum, statio ad numellas etc. In foro Canonico, in quo etiam datur gladius spiritualis, recte ad imperium merum revocatur excommunicatio, depositio, degradatio, et aliae gravissimae poenae. *Imperium mixtum* est potestas cognoscendi, decidendi, et exequendi causas civiles cum modica coercitione. Quare dicatur imperium *merum*, et *mixtum* consule Lexicon Kahl, Zoes, et Engl. *tit. de off. jud. n. 16. Merum imp.* a practicis vocari solet *judicium sanguinis*, et *jurisdictio alta*; *mixtum* vero *jurisdictio bassa*, seu inferior, et barbare *Vogteia*. Qui autem jura reservata Principi, seu *regalia* referunt ad imperium merum, eos dicit Zoefius somniare; melius igitur dicentur pertinere ad jurisdictionem altam generaliter sumptam, seu *dominium altum*, vi cujus Princeps aliquid facit ex casibus publicis, ut transferendo dominia, privando juribus quaesitis etc. 5. *Jurisdictio alia* est *privativa*, seu *separata*, quae ita competit uni, ut excludat alterum. Sic

judicare spiritualia competit judici Ecclesiastico privative ad laicum; alia *concurrentes*, seu *cumulativa*, quae competit pluribus ut singulis; ita tamen, ut quisque in solidum possit judicare, nisi praeveniat ab altero: alia *communis*, quae competit pluribus ut universis; ita ut unus sine altero procedere nequeat.

11. III. Judex est persona legitima habens publicam potestatem cognoscendi, et terminandi causas controversas litigantium secundum leges, et probatas consuetudines *pr. In. de offic. jud.* nam totum officium judicis consistit in cognitione, et decisione, seu terminatione causae. Differt autem judex ab arbitrio compromissario, quia iste potestatem privatam habet a partibus.

12. IV. Judex varie dividitur: 1. In *jurisdictionalem*, qui praeest jurisdictioni, seu qui jus, aut sententiam partibus dicere potest; et *notionalem*, cui sola notio, seu cognitio causae committitur absque potestate sentiendi. Tales erant *judices pedanei*, ita dicti, quod ad pedes altioris tribunalis in inferiori subsellio assiderent; vel minoris momenti causas, non pro tribunali, sed pede plano judicarent. In horum locum hodie subintrarunt commissarii, auditores legatorum; et similes, qui praevis causas examinant, ut rem omnem referant ad suos principales. 2. In *supremum*, cui competit summa potestas in judicando, uti est Papa, cujus jurisdictio vocatur *potestas clavium*, Imperator, et alii summi Principes, quorum jurisdictio vocatur *majestas*, seu major potestas. *Subalternum*, cui competit jurisdictio summae potestati subordinata. *Ordinarium*, qui

ratione proprii officii habet jurisdictionem. *Delegatum*, qui habet jurisdictionem ex commissione.

TITULUS XXIX.

De officio, et potestate judicis delegati.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clem. *h. t.* in Decreto *Can. 1. et seqq. d. 94. et Can. igitur 25. q. 2. et Can. de qua causa 2. q. 4.* in Trid. *sess. 14. c. 5. sess. 25. c. 10.* et alibi sparsim. In Pandectis *lib. 1. tit. 16.* ubi de legatis procons. *et tit. 21. et l. 2. tit. 1: leg. 5. 6. 16. 17.* In Codice *lib. 1. tit. 50. lib. 3. leg. 5. cum seq. auth. et l. fin. tit. 3. 4. eod.*

1. Nota 1. Delegare in genere est alteri in suum locum substituto vices suas committere: hic autem specificè delegatio est commissio jurisdictionis. Unde *judex delegatus* est, qui jurisdictionem exercet non vi magistratus, seu ex proprio officio, sed ex commissione juris, vel hominis ordinariam jurisdictionem habentis. Differt a *judice ordinario*, quia iste vi sui magistratus, seu officii jurisdictionem habet, ut Episcopus; a *Vicario generali*, quia iste, licet vices agat alterius, tamen ordinariam jurisdictionem eandem habet cum Episcopo: a *mero exequutore*, quia merum ministerium, et non jurisdictionem habet.

2. Nota 2. Delegatum varie dividi: 1. In *delegatum juris*, qui ab ipso jure commissionem accipit, qualiter Episcopus in multis casibus contra exemptos procedit, ut delegatus Sedis Apostolicae, delegatione accepta a jure. ut Trid. Sess.

5. c. 2. Sess. 25. c. 4. de Regg. Clem. un. de Suppl. negl. etc. et *delegatum hominis*, qui a iudice ordinario accipit commissionem, ut a Papa, Episcopo etc. et quidem si a supremo principe superiorem non recognoscente delegationem accipiat, dicitur *delegatus Principis*; si ab alio iudice, dicitur *delegatus inferioris*. 2. In *delegatum specialem*, cui una, vel altera causa committitur, et *delegatum universalem*, seu *ad universitatem causarum*, cui vel absolute omnes causae, vel saltem omnes in certo genere committuntur, ut omnes causae decimarum etc. quod si restrictio causarum fiat ad certas personas, v. g. ad Titium, et Cajum, probabilius non est delegatio universalis, sed specialis, cum proprie non sit commissio generis, utpote restricta ad determinatas personas singulares. 3. In *delegatos personales*, dum commissio sit personae, et cum persona expirat; et *delegatos reales*, dum jurisdictio committitur officio, seu dignitati. Et quidem si commissio fiat sub nomine proprio, regulariter censetur *personalis*, v. g. tibi Petre etc. si autem fiat principaliter sub nomine officii, censetur *realis*, v. g. *Episcopo Olomucensi committimus* etc. sive addatur nomen proprium, sive non; et haec transit ad successorem in eodem officio. 4. In *delegatos primo*, quibus primum ab ordinario iudice; et *subdelegatos*, quibus a primo delegato jurisdictio committitur.

3. Q. I. Qui, et ex qua causa delegare possint? R. 1. Non tantum summi, sed etiam inferiores iudices delegatum suae jurisditionis constituere possunt. Ita textus generales l. 5. 16. 17. ff. de jurisd.

et c. 7. de off. ord. in 6. ubi dicitur Episcopum vel per se, vel per alium, hoc est, delegatum in quolibet loco suae dioecesis posse pro tribunali sedere; nam per reg. 68. in 6. quod quis potest per se ipsum, potest etiam per alium. Neque ad delegandum requiritur imperium summum, sed sufficit minus: quo sensu explicatur l. 13. ff. de jurisd. l. 12. ff. de judic. At iudex inferior sine consensu Principis non potest totam suam jurisdictionem transferre in alterum, quia haec non esset delegatio, sed abdicatio officii. R. 2. Delegatus principis, ut Papae, Imperatoris etc. potest subdelegare, c. 3. 28 et fin. h. t. et l. 5. C. de jud. ibi: nisi a Principe iudex datus fuerit et l. un. C. qui pro sua jurisd. nam eminentia Principis, quem delegatus repraesentat, suadet, et exigit potestatem hujus subdelegationis; nisi expresse electa sit industria personae propter arduum causae, vel restrictio ponatur: per te ipsum, personaliter etc. At contra delegatus inferioris regulariter non potest subdelegare. Ita c. 11. et c. 62. §. fin. de appell. ibi: cum non nisi delegatus a Principe causam alii valeat delegare, ut scil. evitetur multitudo delegationum. Excipe nisi primus delegans id permittat, vel nisi delegatus sit ad universitatem causarum, qui aequiparatur iudici ordinario. Et hoc sensu procedit l. 12. ff. de judic. ibi: is quoque, cui mandata est jurisdictio, iudicem dare potest, ut sunt legati proconsulum. Nudum autem ministerium, seu articulus aliquis non jurisdictionalis a quocumque delegato committi potest. R. 3. Causa, ob quam delegatio fieri potest, est multitudo negotiorum, infirmi-

tas, vel aliud impedimentum, vel alia quaecumque, etiam propria commoditas, cum circa hoc nihil praecipitur, licet ad honestatem delegationis saltem in delegato causa justa videatur requiri *c. 3. h. tit.*

4. Q. II. *Qui constitui possint delegati?* R. Omnes, qui specialiter non prohibentur: nam edictum de delegatis est prohibitorium in materia generaliter permissa. Et quidem praeter eos, qui a natura prohibentur, ut infantes, amentes, surdi, muti, et impuberes discreto iudicio destituti, specialiter jure positivo prohibentur *infames, servi, foeminae, senatu moti, excommunicati, Can. 1. infamis 3. q. 7. l. 12. ff. de jud. c. 24. de re jud.* item aetate annorum 20. expletorum necdum pollentes. Si tamen partes consentiant in eum, qui annum 18. egressus est, vel si Princeps scienter illum constituit delegatum, valet delegatio. Ita decidit Greg. IX. *c. 41. h. t.* nam Princeps censetur cum tali dispensare. Alienus subditus potest, non tamen invitus cogitur suscipere delegationem. Quae qualitates requirantur in delegato Papae, aut Legati Pontificii, dictum est in *tit. de rescript.* Conditiones in delegato requisitas enumerat Host. *h. t. n. 3.*

*Liber, mas, gnarus, cui sit mens, integra fama.
Aetas, qui subsit, committitur huic bene causa.*

5. Q. III. *Quid juris, si causa pluribus sit delegata?* R. 1. Si commissa est pluribus simpliciter, ut universis, alter sine altero procedere nequit; alias processus est nullus, neque convalescit, si alii deinde approbent *c. 16. et 21. h. t. et l. 39. ff. de re jud.* nam jurisdictio

residet in omnibus simul sumptis, ergo alter sine altero procedere nequit: nec processus iste, utpote ab initio nullus, tractu temporis per subsequentem rati habitationem firmatur per *reg. non firmatur in 6. et l. 20. ff. de R. J. 2.* Si commissa est pluribus ut singulis in solidum, alter sine altero procedere potest; et eo casu locus est praeventioni inter delegatos *c. 8. h. t. in 6.* nec alter se immiscere potest, nisi ille, qui processum inchoavit, infirmitate, vel alia causa praependiretur. *ibid.* Tunc autem censetur jurisdictio singulis in solidum concessa, dum Princeps rescribit sub hac forma, ut *omnes, vel duo, vel unus procedat.*

6. Q. IV. *Quae causae sint delegabiles?* R. 1. Regulariter omnes, quae ad jurisdictionem ordinariam delegantis spectant, sive in prima, sive in secunda instantia *c. 11. de offic. ordin.* licet de jure civ. *Auth. ad haec C. de jud.* Judex inferior ad quem appellatum est, per se ipsum cognoscere debeat de causa appellationis, R. 2. Judex Principe inferior non potest delegare alteri causas meri imperii, nisi in casu justii impedimenti, ut absentiae, infirmitatis etc. Ita de jure civ. *l. 1. pr. ff. de off. ej. cui mand.* ubi celebrer est textus Papiniani: *quaecumque specialiter lege, vel SCto, vel constitutione Principum tribuuntur, mandata jurisdictione non transferuntur*; sed causae meri imperii non competunt judici inferiori vi magistratus, seu jure ordinario, sed ex speciali commissione legis, ut ibidem subdit JCtus, ergo. At causae mixti imperii regulariter sunt delegabiles, exceptis iis, quae judici competunt ex speciali commissione legis, ut

praestare auctoritatem alienationibus minorum etc. *l. 2. ff. eod.* Haec de jure Romano, quod in multis locis mores immutarunt, cum hodie merum imperium plerumque sit pars jurisdictionis ordinariae.

7. R. 3. Episcopus, et alii Praelati delegare pussunt causas, quae in foro Can. dicuntur meri imperii, ut degradatio, depositio, excommunicatio etc. nam causae istae pertinent ad ordinariam jurisdictionem Episcopi, nec ostendi potest specialis commissio juris, ergo nihil prohibet eas delegari; imo talem delegationem clare innuit *c. 7. de off. ord. in 6. c. 2. de off. vicar. in 6. Clem. 1. §. propter de haeret.* R. 4. Praelatus Papa inferior non potest laico delegare causam Ecclesiasticam, etsi ei adjungat Clericum, *c. 12. de foro comp. c. 2. de judic.* quia laicus, secluso privilegio Apostol. non est capax jurisdictionis spiritalis.

8. Q. V. *Quid sit officium, et quae obligatio delegati?* R. Licet officium, et potestas frequenter in usu confundantur; in hoc tamen differunt, quod officium significet quasi actum secundum, quid judex teneatur facere: potestas vero significet actum primum, quid facere possit. Delegatus vi officii sui tenetur 1. expectare, donec sibi praesentetur mandatum delegationis, *c. 12. de appell.* cum jurisdictionem non habeat, nisi ex mandato. 2. mandatum istud tenetur exhibere partibus litigantibus in forma authentica, vel in simili transumpto *c. 31. h. t. c. 24. de Rescript.* nam delegatio est facti contingentis, ergo probari debet: et quidem a delegato Principis per litteras

authenticas, a delegato inferioris saltem per testes *ibid. et l. 1. C. de mand. princip.* 3. diligenter observare debet fines mandati, et formam in eo praescriptam, *c. 22. de rescr. l. 5. diligenter ff. mandat.* cum totam jurisdictionem habeat ex mandato. In ceteris omnibus observare debet ea, quae sunt judicis, ut admittere probationes, et exceptiones justas; frivolas vero rejicere, deferre appellationi, nisi causa commissa sit cum clausula: *remota appellatione.* Quorsum a delegato appellandum sit, dicetur *tit. de appellat.*

9. Q. VI. *Quanta sit potestas delegati?* R. Tanta, et non major, quam in mandato delegationis exprimatur, nam delegatus vices delegantis gerit *cap. 11. h. t.* ergo id solum potest, quod continetur in mandato, saltem implicite, sine quo mandata jurisdictio exerceri nequit. Unde in specie potest ea, quae sunt judicis propria, ut partes citare, contumaces coercere, actorem ab excommunicatione absolvere, vel simpliciter, vel ad reincidentiam, spoliatum restituere, de sua competentia cognoscere, cum jurisdictio delegantis sit certa; et alia facere, quae ad causae decisionem sunt necessaria, cum haec omnia commissae censentur. Ita sparsim *h. t. c. 1. 4. 5. 11. 21. etc.* Denique delegatus Principis sententiam a se latam potest exequi, dummodo delegans executionem specialiter sibi non reservaverit, *c. 7. 26. h. t. c. 4. de for. compet.* nam commisso absolute facta includit omnia necessaria ad plenam terminationem causae, inter quae etiam est potestas exequendi sententiam. Quod si delegatus Papae non

possit, vel non velit exequi sententiam a se latam, exequutionem ejus demandare potest ordinario judici, cum ille sit superior in hac causa *cit. c. 7. h. t.*

Delegatus autem ab ordinario non potest suam sententiam exequutioni demandare, sed ipse ordinarius illam debet exequi cap. si quis de for. compet. ibique Gloss. V. Ipsius.

10. Q. VII. *An ordinarius teneatur exequi sententiam delegati Apostolici, licet sciat esse injustam?* R. Affirmative, ut decisum est *c. 28. §. quia vero h. t.* tum quia ordinarius, utpote merus exequutor, tenetur obedire praecepto Superioris, et cum ei cognitio non sit permissa, non debet discutere illius sententiam, an justa, vel injusta sit, *l. 3. C. si advers. rem judic.* tum quia sic exequendo non peccat, sed praecise facit id, quod ordo juris deposcit, ne alioquin res judicatae passim discutiantur, et calumniis objiciantur; condemnatus vero sibi imputet, quod a tali sententia non appellaverit, cum pro judice stet praesumptio justitiae. Excipe, nisi sententia esset *notorie iniusta*, quia tunc cessat praesumptio justitiae pro judice; vel *invatida* contra jus, quia tunc delegatus non mandat ut iudex. Item si ordinarius impetravit liberationem a tali exequutione, *cit. c. 28.* vel si non est exequutor merus, sed mixtus valens cognoscere de impedientibus, vel minuentibus exequutionem. Ex his solvitur *c. 5. 7. de rescr. c. 2. de crim. fals. l. 5. 7. C. de jur. fisc. c. 44. de sent. excom.* Vide nostras Resol. Can.

11. Q. VIII. *Quomodo expiret officium delegati?* R. 1. Revocatione delegationis

legitimè insinuata delegato, *c. 24. de rescr. l. 58. ff. de judic.* ubi Ictus ait: *judicium solvitur vetante eo, qui judicare jusserat*, sive sit res integra, sive non integra, ut patet ex hoc textu. Delegatus autem in eo casu, quo totam suam jurisdictionem transtulit in alterum, re non integra subdelegationem revocare nequit *c. 37. h. t. 2.* Lapsu temporis praefixi, nisi partēs in favorem suum praestitutum prorogarent tempus *c. 4. et 24. h. t. 3.* Finito negotio, sive bene, sive male sententia lata est, *cap. 9. h. t. l. 9. C. quom. et quand. jud.* quia delegatus jam functus est suo officio. Excipe delegatum ad universitatem causarum, cujus jurisdictio manet, sicut ordinaria. 4. Pronunciatione, seu interloquutione, qua delegatus pronunciat sibi non competere jurisdictionem in hac causa, v. g. quia rescriptum est invalidum, si pars litigans ab hac sententia non appellet, *c. 38. h. t.* quia tunc delegatus censetur functus suo officio. At si pars appellavit, delegatio non extinguitur, sed tantisper suspenditur, donec articulus appellationis finiatur *c. 34. de praeb. 5.* Recusatione delegati, per sententiam ab arbitris electis latam firmata, *c. 5. h. t. in 6.* Excipiuntur tamen in *cap. 4. h. t. in 6.* tres casus, in quibus causa suspicionis, et recusationis non tractatur coram arbitris. 6. Morte delegati, si delegatio fuit personalis *l. 57. ff. mandati*: realis autem delegatio facta dignitati, seu officio transit ad successorem *c. 14. h. t.* cum dignitas non moriatur *cap. 5. de rescript. in 6.* In dubio praesumenda est potius personalis, quam realis, quia delegatio est odiosa, adeoque stricte interpretatio-

nis. 7. Morte delegantis re integra *c. 30. h. t. et l. 6. ff. de jurisd.* Praeter hos principales modos dantur alii leviores, quibus jurisdictio delegati expirat, ut si dati sunt plures delegati communiter, et unus eorum moriatur, vel incidat in impotentiam juris, aut facti, *c. 42. h. t. etc.*

12. Q. IX. *Quando res desinat esse integra?* R. Ut res desinat esse integra, et ita perpetuetur jurisdictio delegati, sufficit, et requiritur citatio saltem in decretum citatorium redacta. Ita com. Canonist. contra quosdam legistas, qui requirunt litis contestationem. Prob. ex *c. 20. gratum hoc tit.* ubi Urban. III. rescribit delegatum, citatione facta, posse, et debere in causa procedere, *cum citatione facta negotium sit quasi coeptum*. Ratio est, quia ut res desinat esse integra, et jurisdictio delegati perpetuetur, sufficit, et requiritur saltem unicus actus intrinsecus, et substantialis iudicii in partes exercitus; sed citatio in decretum redacta est talis actus, ut de se patet, et habetur *c. 11. de Probat.* ibi: *videlicet citationes*, ergo. Ista autem citatio debet esse valida, quia quod nullum est, nullum producit effectum: non tamen necessario requiritur, ut fuerit parti praesentata, quia jurisdictio contentiosa non exercetur in praesentatione, sed confectione decreti citatorii. Actus autem anteriores, ut constitutio notarii, loci pro iudicio, subdelegatio, et similes non sufficiunt ad perpetuandam jurisdictionem delegati, cum per eos non exerceatur actus aliquis substantialis iudicii.

Obj. 1. *c. 19. h. t.* requiritur litis contestatio ad perpetuandam jurisdictionem

delegati. 2. Tunc res desinit esse integra, quando iudicium inchoatum est; sed per litis contestationem, seu lapidem angularem inchoatur iudicium, ergo.

R. ad 1. ne inter *c. 19. et 20. h. t.* admittatur contrarietas, ut eam admittunt Abb. Dec. Felin. et alii, dicendum est, quod in secunda parte *cit. c. 19.* litis contestatio accipitur latius, seu ampliative, prout includit citationem, vel quod Lucius III. alternativam, utpote dubiam ibi omiserit, non exprimendo -- *ante litis contestationem, vel citationem*, adeoque alternativa ista supplenda sit ex *seq. cap. 20.* ubi dubium hoc videtur resolutum. Haec interpretatio subtilis, licet modicum violenta sit, tamen ob auctoritatem communiorum DD. ad evitandam correctionem iurium in eodem tit. retinenda est, utpote licita per *l. 2. §. 16. et l. 3. §. 13. ff. de V. J. E. Ad. 2.* Iudicium stricte acceptum, ut dicit instantiam a lite contestata usque ad sententiam definitivam, omnino incipit a litis contestatione; at iudicium late, et integraliter sumptum, ut dicit totum tractum, et processum forensem incipit a citatione, et desinit in executione. Ne autem res dicatur integra, sufficit iudicium fuisse coeptum hoc secundo modo per citationem: quo sensu explicatur *l. 15. ff. rem rat. haber. Nov. 112. c. 2. §. 1. si vero* etc. Nec urgent *lib. 16. 17. ff. et l. 20. 22. C. de Procurat.* nam procedunt de procuratore, quod non fiat dominus litis, nisi post litem contestatam, quod ultro fatemur.

13. Q. X. *An gesta a delegato ignorante mortem delegantis sint valida?* puta si delegans mortuus sit re integra.

Affirmant Innoc. Sanch. *lib. 8. de matr. disp. 28. n. 4.* et alii, sed R. in rigore juris negative. Ita Gloss. in *c. 20. h. t. v. maxime.* Gonzal. *ibid. n. 9. et 10.* cum citt. nam in *cit. c. 20.* ad hoc ut delegatus valide procedat, requiritur negotium saltem citatione fuisse quasi coeptum, ergo: tum quia jura clare dicunt morte delegantis expirare jurisdictionem delegati, ut *c. 30. h. t. ibi: mandatum re integra morte mandatoris expiravit* et *c. 36. de Praeb. ibi: illa quidem expirat omnino.* Ratio est, quia ignorantia mortis non potest tribuere jurisdictionem *l. 15. ff. de jurisdict.* et in his, quae alias de jure sunt nulla, nihil operatur ignorantia, *l. 32. ff. de acq. haer. l. 23. ff. de O. et A.* Opposita tamen sententia sustinetur de aequitate per *l. Barbarus ff. de off. Praet.*

Dices: gesta subdelegati ignorantis mortem delegati valent, ergo et gesta delegati. R. N. con. nam subdelegatus operatur in virtute primi delegantis, qui supponitur vivere; delegatus autem, mortuo delegante, in nullius virtute operari potest.

14. Q. XI. *Qui sint Judices conservatores?* R. Sunt ii, qui dantur a Papa, vel alio summo Principe ad defendendum aliquos ab injuriis, et violentiis manifestis absque indagine judiciali, *c. 1. et fin. h. t. in 6.* unde conservatoris, qui debet esse persona in dignitate Ecclesiastica constituta, pro defendendis Clericis, vel Regg. officium est, jura pristina tueri adversus manifestas violentias. Plura de his vide in Rodriq. *tom. 1. qq. Regg. q. 65. per 20. art.*

Circa conservatores vide notata Elencho VI. numer. XXII.

TITULUS XXX.

De Officio Legati.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* In Decreto *dist. 21. c. 2. d. 94. et 97. per tot.* et Canon 7. *in prim. 2. q. 1.* et Can. 39. *pervenit 11. q. 1.* In Trid. *sess. 24. c. 20. v. Legati* et *sess. 22. c. 7. de refor.* ubi praecipitur observari *c. 3. Romana de appell. in 6.* Item ex Pandectis congruit *tit. de offic. Procon. et tit. de off. Praesidis,* et ex Codice *tit. de mandatis princip.*

1. Nota 1. Legatum Apostolicum, de quo hic agitur, in genere esse illum, qui a Papa mittitur ad certam Provinciam cum potestate administrandi negotia Ecclesiastica. Et quidem si legatio ista est sine jurisdictione, legatus est merus *Internuntius, Orator,* seu ut vulgo dicitur ex Italico *Ambasciatore;* si vero est cum jurisdictione gubernandi Provinciam, legatus est *judex* ordinaria praeditus potestate, licet in eo, quod vices mittentis agat, imitetur *delegatum,* atque ita medius sit inter delegatum, et ordinarium.

2. Nota 2. Legatos judices esse in triplici classe: nam 1. sunt *legati a latere,* seu Cardinales Papae tanquam capiti a latere assistentes, qui mittuntur a Papa in gravioribus, et extraordinariis, negotiis, ut ad praesidendum Concilio, ad pacem inter Principes componendam etc. 2. *Legati missi,* seu *Nuncii Apostolici,*

qui de ordinario mittuntur ad gubernandam certam Provinciam, uti est Nuntius Apostolicus Viennae etc. 3. *Legati nati*, quorum dignitati perpetuo annexum est munus legationis, ac proinde hoc ipso nascuntur legati quod creentur in tali dignitate. Cujusmodi sunt Archiepiscopi, Salisburgensis in Germania, Rhemensis in Gallia, Toletanus in Hispania, Pragensis in Boemia etc. qui plerumque sunt Primates regnorum. Jam circa constitutionem, et potestatem legatorum.

3. Q. I. *Quo modo constituentur legati Apostolici?* R. Legatus a latere, et missus constituitur mandato Papae: seu litteris legationem continentibus, c. 2. h. t. in 6. Et quia legatio est facti, probari debet per litteras ab eo qui asserit se legatum missum arg. c. 31. de off. Del. et l. 1. C. de mand. princ. Cardinali autem ob praerogativam suae dignitatis merito creditur, nisi quid speciale sibi commissum asserat; tunc enim de hoc ipso per litteras authenticas docere debet, licet in praxi raro talis probatio exigatur. Legatus autem natus eo modo constituitur, quo creatur in dignitate habens annexum jus legationis.

4. Q. II. *Quid quisque legatus possit, vel non possit?* R. Generatim loquendo, quisque loco Papae exercere potest jurisdictionem ordinariam in fideles suae Provinciae. In specie autem ad legatos pertinet: 1. Reformare mores etiam in Episcopis, quibus sunt Superiores. 2. Deducere in usum Constitutiones Papales, vel si Provinciae minus congruant, de hoc Papam informare. 3. Concedere statuta perpetua more Proconsulum, et praesidium Provinciarum, quae durant e-

tiam legatione finita c. fin. h. t. denique ea omnia facere quae potest Ordinarius in sua Provincia, nisi specialiter sint excepta c. 2. eod. in 6. Econtra Legatus non potest cognoscere causam commissam delegato Apostolico, quo in hac est inferior, nec immiscere se causae translatae ad Sedem Apostolicam, nec transferre Episcopos, unire, vel dividere episcopatus, constituere Primatem, vel alia facere, quae specialiter Sedi Apostolicae reservata sunt, c. 2. 3. 4. 5. h. t. Item non potest adiri in prima instantia, nisi pro causis specialiter sibi delegatis, Trid. sess. 24. c. 20. de ref. quo restringitur c. 1. h. t.

Ex constit. Bened. XIV. Concretum 12. Junii 1748. Legati Apostolici in Provinciis ditionis Ecclesiasticae nequeunt concedere in emphyteusim, aut feudum bona camerae Apost. devoluta. Neque restitutiones in integrum adversus caducitates incursas, aut purgationes morae: nec condonationes, aut compositiones super responsionibus non solutis. Possunt tamen concedere renovationes, expleto termino convento in prioribus investituris; sicuti et consensum praestare in alienationibus bonorum, quatenus eorum utilibus possessoribus facultas ipsa alienandi, idest per contractus inter vivos nuncupatos in alios transferendi concessa est, ut in ducatu Ferrariensi: sub iisdem tamen pactis, et conditionibus semper faciendis, quibus iidem primi utiles possessores tenebantur; et dummodo hujusmodi alienationes non fiant in fraudem ipsius Camerae, et ad pervertendam, atque frustrandam dictorum bo-

norum, seu jurium devolutionem, quae ob deficientiam successorum in investituris comprehensorum, et ad eas vocatorum, imminere dignoscatur.

5. Q. III. *Quae sit praerogativa, et potestas legati a latere?* R. 1. Hic mox ut egreditur a residentiali civitate Papae more Proconsulis utitur specialibus insignibus, cum quibus ingreditur civitates, et oppida sub baldachino, clero, et populo solemniter eum deducente. Talia insignia sunt, vestis purpurea cum veste linea, seu byssina superiore, palafredus, seu equus albus phaleratus, fraenum, calcaria deaurata etc. Host. Barb. et alii. 2. Ubique extra urbem absolvere potest percussores Clericorum ab excommunicatione Canonis, *c. 9. h. t.* ubi haec potestas aliis Legatis restringitur ad Provinciam suam, ejusque subditos. Quia vero in his extensio non est facienda, Legatus a latere non videtur posse absolvere ab aliis censuris reservatis. 3. In Provincia sua exercet jurisdictionem ordinariam cumulative, seu concurrenter cum aliis Ordinariis, ita ut quaecumque beneficia conferre possit, etiam juris Patronatus Ecclesiastici, *cap. 1. 2. hoc tit. in 6.* exceptis beneficiis juris patronatus laici *cap. 28. de jure patron.* Electivis Ecclesiarum cathedralium, litigiosis, Papae reservatis, et ob negligentiam Regg. exemptorum ad Episcopum devolutis, *Clem. 1. de suppl. negl.* ubi supplere talem negligentiam specialiter attribuitur Episcopo; uti etiam beneficiis non vacantibus, quorum reservatio prohibetur Trident. sess. 24. *c. 19. de refor.* 4. Legatus a latere confirmare potest electiones Archiepiscoporum, E-

piscoporum, Abbatum exemptorum, *c. 36. §. fin. de elect. in 6.* nisi obstant specialia concordata, sicut Germaniae, ubi Legatus Cardin. nec confirmat electiones, nec confert beneficia, nisi vacent mensibus Papalibus, et alias pertineant ad collationem Sedis Apostolicae. 5. Jurisdictio Legati Card. extendit se etiam ad exemptos, juxta Gloss. *c. 1. h. t.* non tamen ad dispensandum in aetate ad ordines, vel beneficia, vel in gradibus consanguinitatis, et aliis impedimentis, nisi hoc specialiter committatur. 6. Legatus Card. vi consuetudinis concedere potest indulgentias 100. dierum, de jure autem communi tantum 40. dierum *c. 14. de poenit.* 7. Exercet legationem suam privative ad alios Legatos, ita ut in praesentia Legati Card. conticescat jurisdictio Nuntii Apostolici *c. 8. h. t.*

6. Q. IV. *Quae sit potestas Nuntii Apostolici?* R. Est ordinaria in sua Provincia concurrens cum jurisdictione aliorum Ordinariorum *c. 2. h. t. in 6.* non tamen se extendit ad conferenda beneficia *c. 1. eod.* bene vero ad absolvendum suae Provinciae subditos ab excommunicatione Canonis *c. 9. h. t.* Amplior potestas desumenda est ex litteris, seu mandato Apostolico, quo specialia quaedam concedi solent.

7. Q. V. *An Nuncius Apostolicus vi clausulae; cum potestate legati a latere possit simpliciter ea omnia, quae Legatus Cardinalis?* Affirmant Garcias, Konig, Zoes, Pichler, et alii; sed probabilius cum Barb. Reiff. etc. R. negative: nam *c. 1. h. t. in 6.* Legatis non Cardinalibus, *quantumcumque plenam legationem obtineant*, negatur potestas con-

ferendi beneficia, quae tamen competit legatis a latere: tum quia in generali clausula, seu concessione non veniunt ea, quae speciali nota sunt digna *reg. 81. in 6.* et ideo Vicarius constitutus cum clausula: *ut possit omnia, quae Episcopus*, non potest ea, quae specialiter potest Episcopus; ut conferre beneficia, graviora negotia tractare, ergo. *Dices:* ergo dicta clausula nihil operatur, cum tamen verba privilegii aliquid speciale operari debeant *c. 2. de privil. in 6.* R. N. illationem; nam clausula ista operatur relative ad contenta specialia in mandato, et vi illius Nuntius Apostolicus potest omnia, quae sunt aequalia, vel minora expressis, non tamen majora, utpote speciali nota digna *arg. c. 15. de rescript.*

8. Q. VI. *Quae sit potestas Legati nati?* R. Per se non est major, quam potestas dignitatis Archiepiscopalis, cui perpetuo annexa est legatio, nisi ex speciali gratia Sedis Apost. amplior potestas ei concedatur *c. 9. h. t.* ut ordinandi extra tempora, et non servatis interstitiis, absolvendi ab haeresi, cum pauperibus dispensandi in quarto, vel tertio gradu consanguinitatis; absolvendi ab excommunicatione Canonis etc.

9. Q. VII. *Quibus modis expiret potestas Legatorum?* R. Potestas Legati nati est perpetua, utpote dignitati annexa; neque amittitur a Legato, nisi amissa dignitate. At potestas Legati a latere, et missi expirat, revocatione, lapsu temporis, desertione Provinciae animo non revertendi, et morte ipsius Legati. Morte autem Papae legantis non expirat *c. 2. h. t. in 6.* cum sit potestas ordinaria

simpliciter data, licet Papa moriatur, antequam Legatus ingressus sit Provinciam.

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis ordinarii.

Agitur de hoc in Sexto, Clementin. et Extrav. com. *h. tit.* In Decreto *d. 21. c. 2. et seqq. d. 22. per tot. et 3. q. 7. et 9. q. 3. et 10. q. 1. 2. 3. et 18. q. 2. et 3. q. ult. c. interea, et c. fin. 3. q. 5.* In Triden. *sess. 5. c. 1. 2. de ref. sess. 6. c. 3. 4. sess. 7. c. 5. 6. 7. sess. 13. c. 1. sess. 14. c. 3. 4. sess. 21. c. 4. 6. 8, sess. 22. c. 3. 9. 10. sess. 24. c. 4. 7. 8. 10. de refor. et sess. 25. c. 9. 11. de Regg. sess. 25. c. 1. et seq. de refor.* In Codice *lib. 1. tit. 3. 4. Nov. 83. et 123.*

1. Nota 1. Judicem ordinarium juxta rubricam *hoc tit.* esse Praelatum, qui ratione perpetuae, et stabilis dignitatis, seu ex proprio magistratu jurisdictionem obtinet in suo territorio. Hinc licet Legatus ordinariam jurisdictionem habeat, quia tamen non habet perpetuam vi certi magistratus, non pertinet ad hunc titulum. Differt autem *Ordinarius* a *dioecetano*, sicut genus a specie, cum dioecetanus sit Episcopus, Ordinarius vero latius pateat, neque veniat nomine dioecetani, nisi subiecta materia aliud suadeat, ut hic advertit Abbas.

2. Nota 2. Inter iudices ordinarios unum esse *summum*, uti est Papa in tota Ecclesia, ceteros vero *subalternos*: ex quibus alii sunt *majores*, ut Patriarchae, Primate, Archiepiscopi, et Episcopi, alii *minores*, seu *inferiores*, ut Archidiaconi, et Praelati regg. Parochus autem

tantum secundum quid est judex ordinarius, puta pro foro interno, non externo. Hic agemus de potestate Papae, Episcoporum, et his majorum: de potestate autem Praelatorum regg. commodius agitur *lib. III. tit. de Regg. et de Parocho tit. de Parochiis.*

3. Q. I. *Quotuplex distinguatur potestas in Papa?* R. Quadruplex: ut Episcopi Romani, ut Patriarchae Occidentis, et Episcopi universalis, oecumenici, seu summi Pontificis Ecclesiae, et ut Principis politici in terris Rom. Ecclesiae. Rursum in Papa, sicut in alio Principe, consideratur potestas *ordinaria specie*, quae regulatur a jure communi, ejusque ordinem sequitur, et potestas *absoluta*, seu *plenitudo Apostolicae potestatis*, quae est supra omne jus commune, quod Papa relaxare, aut tollere potest: item vi hujus potestatis, seu dominii alti ex justis, et publicis causis potest dominia transferre ab uno ad alterum, jura quaesita tollere, ultimas voluntates commutare, jus naturale, et divinum indirecte, seu ex parte materiae relaxare in his, in quibus Ecclesia communiter tenet Papae divinitus talem potestatem datam esse, v. g. ad irritanda vota etiam Religiosa, ad dissolvendum matrimonium ratum, ad dispensandum in residentia euratorum etc. Hic tamen adverte non dici potestatem *absolutam*, ut Papa, vel alius Princeps pro placito suo, quidquid libet, possit, omnia susque deque faciendo, jura naturalia, et divina invertendo, ut innocentes occidendo, subditos sine iusta, et gravissima causa suis juribus, et rebus spoliando etc. nam haec non esset *plenitudo potestatis*, sed ut qui-

dam dicunt plenitudo tempestatis, cum Deus Principi, sive Ecclesiastico, sive politico potestatem dederit ad regendum, et curandum bonum commune, non vero ad dissipandum, spoliandum, et per dendum.

4. Q. II. *Quid Papa possit vi suae potestatis?* R. 1. Papa, ut Episcopus Rom. habet jurisdictionem ordinariam in districtu Romano, quam exercet per Cardinalem urbis Vicarium. 2. Papa, ut Patriarcha Occidentis est judex ordinarius omnium Archiepiscoporum occidentaliū. 3. Papa, ut Episcopus universalis Ecclesiae habet jurisdictionem ordinariam pro toto orbe christiano, immediate sibi a Christo datam *Matth. 16. quodcumque ligaveris etc. Joann. ult. pasce oves meas.* Et vi hujus potestatis condere potest leges Ecclesiasticas pro tota Ecclesia, estque infallibilis in decidendis controversiis fidei, et morum, si ve intra, si ve extra Concilium generale, si ut doctor oecumenicus, fideles doceat, juxta orationem, et praedictionem Christi *Luc. 22. rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* De qua materia fuse agunt Theologi praesertim polemiici. 4. Papa, ut Princeps politicus est summus judex ordinarius in terris Romanae Ecclesiae dominio temporali subjectis, easque per suos ministros gubernat, sicut alii Principes seculares.

5. Q. III. *Quam jurisdictionem habeant S. R. E. Cardinales?* R. In Ecclesiis suorum titularum habent jurisdictionem ordinariam, non tam ex jure, quam privilegio; adeoque visitare possunt Ecclesias, et Clericos sibi subjectos, eorum causas etiam criminales cogno-

scere, leges ferre, et alia, quae ad jurisdictionem Episcopalem spectant exercere; ut beneficia suarum Ecclesiarum conferre, quatenus eis permittunt regulae Cancellariae Apostolicae. Praeterea officium Cardinalium est, eligere Papam, in regenda Ecclesia eum adjuvare, schisma circa plures Pontifices dubios tollere convocatione Concilii generalis etc. Papa tamen mortuo, jurisdictio Papalis non devolvitur ad Collegium Cardd. *Clem. 2. de Elect.*

6. Q. IV. *Quam jurisdictionem habeant Patriarchae?* R. Patriarchae majores, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, et Jerosolymitanus; in toto Regno, seu territorio Patriarchali habent jurisdictionem ordinariam in Archiepiscopos sibi subjectos: quae tamen jurisdictio hodie quiescit, cum Ecclesiae Patriarchales sint in manibus infidelium, solo nomine, et titulo, seu dignitate remanente in Ecclesia. Ceteri Patriarchae minores, qui ex indulgentia Papae, vel inveterata consuetudine nomen Patriarchale obtinuerunt, nullam specialem potestatem de jure communi habent, ut Patriarcha Venetus, Aquilejensis, Aethiopiae, et Indiarum etc.

7. Q. V. *Quam jurisdictionem habeant Primates?* R. Primates, qui majoribus metropolitae praesident, potissimum in quatuor suam jurisdictionem exercent: 1. confirmant electiones Episcoporum non exemptorum, nisi concordata obsistant. 2. audiunt querelas contra Archiepiscopos *cap. 46. si Clerus 11. q. 1. 3.* a sententia Archiepiscoporum appellatur ad eos, 4. supplet eorum negligentiam in collatione beneficiorum.

Maschat. T. II. P. I.

Hodie autem causae majores criminales contra Archiepiscopos, et Episcopos reservantur Sedi Apostolicae; minores vero decidendae sunt a Concilio Provinciali, vel iudicibus ab eo deputatis, *Trid. Sess. 24. cap. 5. de reform.*

8. Q. VI. *Quam jurisdictionem habent Archiep.* R. 1. Praeter jurisdictionem dioecesanam in proprios subditos, habent etiam jurisdictionem ordinariam metropolitancam in tota sua Provincia, h. e. in Suffraganeos, seu Coepiscopos suae Provinciae, et in subditos eorum, *Can. 2. per singulas 9. q. 3.* Porro vi hujus potestatis Archiepiscopus confirmat electiones suorum Suffraganeorum, eosque consecrat, nisi jure speciali aliud statuatur, sicut in Germania per concordata. 2. Vocat Suffraganeos ad concilium Provinciale, et de causa absentiae eorum cognoscit, *Trid. Sess. 24. c. 2. de ref. 3.* Cogit illos ad officium suum praestandum, servata forma *c. 2. de off. deleg. in 6.* causas tamen criminales contra illos non cognoscit. *cit. Trid. Sess. 24. c. 5. de refor. 4.* Visitat Provinciam suam, et procuraciones a visitatis percipit, servata forma *c. 1. de Censib. in 6.* 5. Supplet negligentiam Suffraganeorum in collatione beneficiorum *c. 3. de suppl. negl. in constitutione oeconomi Can. 3. cum simus 9. q. 3.* in absolutione excommunicatorum secundum formam *c. 8. h. t.* in executione ultimarum voluntatum etc. 6. Transeundo dioeceses suorum Suffraganeorum curat sibi praeferrì crucem, celebrat in Pontificalibus, populo benedicit ubique, etiam in locis exemptis ex privilegio *Clem. 2. de privil.* concedit indulgentias 40. dierum *c. 14.*

in fin. et 15. de poenit. 7. In subditos Suffraganeorum jurisdictionem non habet, nisi in certis casibus a jure expressis c. 11. h. t. et Can. 7. nullus 9. q. 3. ne jurisdictio Episcoporum, et ordo disciplinae Ecclesiasticae confundatur.

9. Q. VII. *Qui sint illi casus in quibus Metropolitanus jurisdictionem exercere potest in subditos Suffraganeorum?* R. seqq. praecipui: 1. Delicta notoria, quae in visitatione Provinciae libere corrigere potest c. 1. §. sane de Cens. in 6. uti etiam confitentes audire, et absolvere c. fin. eod. et c. 1. de poenis in 6. 2. Casus appellationis, dum subditi a sententia sui Suffraganei appellant ad Metropolitanum c. 1. de off. Leg. c. 9. h. t. c. 3. de appell. in 6. 3. Si Clericus agit contra Episcopum, modo non sit causa criminalis, Metropolitanus judicat in causa civili; si vero Episcopus agit contra Clericum, eligendi sunt arbitri Can. 46. si Clericus 11. q. 1. 4. Punire potest eos, qui injura notoria suam jurisdictionem impediunt, vexando nuntios etc. c. 1. de poenit. in 6. 5. Potest Canonicos cessantes a divinis, praesertim si id faciant in contemptum sui Episcopi, punire, et compellere ad officium suum etiam per censuras c. 13. §. caeterum h. t. 6. Potest Metropolitanus alicui prohibere praedicationis officium in tota sua Provincia, adeoque etiam in Ecclesiis suorum Suffraganeorum; imo malefactorem extra Provinciam relegare c. 11. de priv. et c. 2. de arbitr. Ceterum Metropolitanus has, et similes causas ad se delatas cognoscere debet in sua dioecesi, vel in ea, ex qua causae delatae sunt, nisi consuetudo aliud habeat, vel partes

in alium locum consentiant, et adsit licentia Ordinarii c. 5. h. t. in 6. ut scilicet litigantes releventur a laboribus, et expensis. Vide hic Gloss. c. 11. h. t. Barbos. et alios fusius de potestate Archiepiscopi scribentes.

10. Q. VIII. *Quae potestas, et quo jure competat Episcopis?* R. 1. Episcopo consecrato competit potestas ordinis; et quidem jure divino vi consecrationis, et characteris Episcopalis, quam potestatem exercet in vestibus Pontificalibus, confirmando, ordinando, consecrando etc.

11. II. Episcopo, etiam tantum confirmato, competit potestas jurisdictionis, qua constituitur judex ordinarius suae dioecesis, ita ut praesit clero, et populo, totiusque disciplinae Ecclesiasticae curam gerat. Hinc dicitur *Episcopus* latine *Superintendens*, seu *speculator* per excellentiam in jure Canonico, quia in suo districtu summam curam cleri, et populi habet; alioquin Episcopus generice significat quemcumque inspectorem, qui alicui negotio praeest, sicut in jure civili dicuntur *Episcopi panum* l. fin. §. 7. ff. de munerib. ibi: *item Episcopi, qui praesunt pani etc.*

12. 3. Potestas jurisdictionis competit Episcopis mediate, et originative jure divino, quatenus Christus in Ecclesia sua instituit ordinem hierarchicum constantem Episcopis, Presbyteris, et aliis ministris, Trid. sess. 23. Can. 6. at immediate, et formaliter potestas ista jurisdictionis competit eis jure humano Ecclesiastico, ut communis tenet contra Petr. Soto, de Castro, et alios: nam omnis jurisdictio Ecclesiastica derivatur a Petro, ejusque successore Romano Pon-

tifice, tanquam summo Principe Ecclesiastico, et Vicario Christi, ut frequenter insinuant sacr. Canones; ergo ceteris Episcopis jurisdictio competit immediate, et formaliter jure humano Ecclesiastico. Ant. prob. ex *Can. 1. d. 22.* ubi Nicolaus I. ait: *Omnes sive Patriarchii cujuslibet apices, sive Metropoleon primatus, aut Episcopatum cathedras, vel Ecclesiarum cujuslibet ordinis dignitates instituit Romana Ecclesia, illam vero solus fundavit Christus etc.* Idem habetur *cap. 2. et seqq. ibid.* et *Canon. 18.v. Episcopatus 24. quaest. 1.* ubi Ecclesiae particulares dicuntur procedere ab Ecclesia oecumenica Romana, tanquam radii a sole, rami a radice, rivuli a fonte, et *cap. 4. de auctor. et usu pall.* Innoc. III. dicit reliquos Episcopos *vocatos esse in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis*, quia juxta *Canon. 12. qui 2. quaest. 6.* Ecclesia prima reliquis Ecclesiis vices suas credidit largiendas etc. Id ipsum docet S. D. 2. 2. *quaest. 39. art. 3.* dicens potestatem ordinis haberi indelebiter per consecrationem, adeoque jure divino; potestatem vero jurisdictionis per simplicem injunctionem hominis, seu jure humano. Ratio est a posteriori, quia Romanus Pontifex Episcopos instituit, confirmat, transfert, Episcopatus erigit, dividit, unit, et exigente causa jurisdictionem Episcoporum tollit; quae omnia sunt signa, quod jurisdictio ista a Papa derivata sit in Episcopos.

Dices: Juxta cit. Can. 18. ceteri Apostoli erant cum Petro pari consortio praediti et honoris, et potestatis; Episcopi autem succedunt ceteris Apostolis:

ergo habent potestatem a Christo datam, et cons. de jure divino, secundum illud *Actor. 20. v. 28.* ibi: *in quo Spiritus Sanctus vos posuit Episcopos regere Ecclesiam DEI.* R. S. Cypr. clare ibi probat Ecclesiam esse unicam ab unico fundamento, cui dixit Christus: *tu ex Petrus etc.* ac proinde par ista potestas principaliter fuit in Petro, et derivative, seu per delegationem in ceteris Apostolis, ut docet S. Leo relatus in *Canon. 7. ita d. 19.* Imo dato, quod potestas Apostolorum fuerit juris divini, exinde non sequitur aliis Episcopis eandem, et eodem modo communicari potestatem; alias in toto orbe praedicare possent, sicut Apostoli. Nec obstat textus *cit. Act. 20.* et alii similes, quia plus non probant, quam potestatem Episcoporum, et Presbyterorum esse juris divini originative, et mediate, cum Spiritus Sanctus dicatur facer, quod facit Ecclesia a Spiritu Sancto directa juxta illud *Ephes. 4. DEUS posuit quosdam Apostolos, alios doctores etc.*

13. Q. IX. *In quo consistat potestas Episcoporum?* R. Potissimum in duplici lege, *dioecesana, et jurisdictionali, arg. c. 18. h. t.* quas leges varii varie explicant apud Fagn. *cit. c.* Praeplacet interpretatio Glossae, juxta quam *lex dioecesana* est, quae concernit ea, quae consistunt *in recipiendo*, seu *in dulci passionem*, hoc est, quae Episcopus ab aliis recipere de jure potest: *lex jurisdictionalis* est quae concernit ea, quae consistunt *in agendo*, seu *dando*, dum Episcopus per actionem suam alijs quidpiam conferre debet. Enumerantur fere omnia ad utramque legem spectantia *c. 16. h. t.*

14. Unde R. 2. Ad legem dioecesanam spectant 1. *Cathedraticum*, seu pensio duorum solidorum, seu aureorum quotannis solvenda in synodo, ob quod etiam *synodaticum* dicitur.

Hoc neque immemorabili contraria consuetudine praescribitur ex decreto Cong. Conc. 6. Junii 1693. in Lavelen, cathedrat. lib. 43. decretor. pag. 261. et debetur de omnibus beneficiis etiam simplicibus, exceptis capellaniis laicalibus, et ad nutum amovibilibus, ut ex altero ejusdem Cong. decr. 29. Apr. 1731. in Maceraten. Et si nemo uni, eidemque Ecclesiae inservientium suam distinctam possideat praebendam, sed singuli sustententur ex massa communi, tunc unicum debetur ab omnibus ex eadem massa persolvendum, ut sancitum est a Benedicto XIII. in Conc. Rom. 1725. tit. 8. cap. 4. ubi etiam assignatur taxa pro unoquoque beneficio.

Ad cathedraticum tenentur etiam Confraternitates Canonice erectae habentes propriam Ecclesiam, non vero si habeant simplicem tantum capellam in honorem Sanctorum sub quorum titulo sunt erectae ex decretis d. Cong. 24. Jul. 1734. in Firman. et 20. Mart. 1745. in Urbevetan.

Et quamvis solvi consueverit in synodo, solvi tamen debet quotannis, licet haec non celebretur, cum debeatur Episcopo a die adeptae possessionis suae Ecclesiae, ut ex tribus aliis decret. praefatae Congreg. relatis a Bened. XIV. lib. V. de synod. dioec. cap. 7. num. 7. si vero esset consuetudo legitime praescripta illud non solvendi, nisi in sy-

nodo, licet absolute praescribi nequeat, potest tamen haec consuetudo minuere onus hujusmodi solutionis; ita, ut non debeatur pro singulis annis, in quibus synodus non est coacta, ut probat idem Bened. cit. cap. num. 8. ibi -- Siquidem eo ipso, quod aliquando, et in aliqua etiam minima quantitate est solvendum, jam servatur honor debitus cathedrae Episcopali, contra quam dumtaxat praescribi non potest.

Contra eos, qui sunt in more illud solvendi ex decreto particularis Congr. deputatae a Clem. XII. 5. Oct. 1731. relato dicto c. 7. n. 9. unica sufficit citatio cum praefixione termini quinque dierum ante expeditionem mandati exequutivi, qua praemissa, ad exequutionem pro cedi potest absque alia nova citatione.

2. *Subsidium charitativum*, seu moderata pensio ob justam causam Clericis imposita, et Episcopo solvenda. 4. *Quarta decimationum*, seu quarta pars decimarum Episcopo danda, quae hodie exolevit. 4. *Quarta mortuarius*, seu funeralium debita Episcopo ex legatis, et oblationibus funeralibus Ecclesiae relictis.

Haec, quae debetur in vim cap. Requisisti 15. de testam. imitatur naturam cathedratici, iisdemque prorsus subjacet juris regulis, quae in illius solutione servantur sunt verba Bened. XIV. loc. cit. n. 10.

5. Tertia pars oblationum. 6. *Procuraciones*, seu moderata victualia Episcopo visitanti debita, quamvis seu accessoria visitationis, commodius referantur ad legem jurisdictionis. 7. *Convoca-*

tio ad synodum, saltem ut est convocatio, cui subditi parere debent: nam quatenus est iudicium in synodo, pertinet ad legem jurisdictionis. Jam si quis praeter hos casus jure expressos asserat aliquid pertinere ad legem dioecesanam, probare tenetur, cum Episcopus pro jurisdictione sua per totam dioecesim habeat intentionem fundatam in jure *cit. c. 16. h. t.*

15. R. 3. Ad legem jurisdictionalem spectant omnia alia, quae Episcopus ita facere potest in sua dioecesi, sicut Papa in tota Ecclesia, exceptis iis, quae Papae specialiter reservantur, et quae determinata sunt in jure communi, cui Episcopi subjiciuntur. Hinc Episcopus condere potest statuta pro sua dioecesi, eam visitare, judicare, et punire delicta ad forum Ecclesiasticum pertinentia, praedicare, sacramenta administrare, Clericos ordinare, in beneficiis instituere, in dedicatione Ecclesiae indulgentias unius anni, et in anniversario dedicationis 40. dierum concedere, et hujusmodi. Ceterum Episcopus cum omnibus suis Clericis cumulativam habet potestatem pro foro externo, et interno, ita ut inter Archidiaconum, vel Parochum et Episcopum locus sit praeventioni, nisi quis ex privilegio, vel legitima praescriptione obtineat jurisdictionem privative, seu excluso Episcopo *c. 18. de praescript.*

16. Q. X. *Quae Ecclesiae teneantur lege dioecesana, et jurisdictionali?* R. 1. Ecclesiae seculares utraque lege tenentur de jure communi, nisi jure speciali probent suam exemptionem.

17. R. 2. Ecclesiae regulares, seu monasteria etiam Episcopo subjecta, de jure communi eximuntur a lege dioecesana,

idque in favorem Religionis, *Can. 1. si ex laicis 10. q. 1. et Can. 8. inter 10. q. 3. ibi: monasterium tamen basilicis ab hac solutionis pensione sejunctis, et arg. c. 18. h. t. excipiuntur capellae, et Parochiae, etiam monasteriis incorporatae, quae substant legi dioecesanae, c. 16. h. t. Insuper Regulares tenentur accedere synodum, procuraciones dare Episcopo visitanti: et si mos est, pendere quartam funeralium, licet priora duo multi referant ad legem jurisdictionalem.*

18. R. 3. Ecclesiae regulares omnes de jure communi tenentur lege jurisdictionali Episcopi. Ita *Can. 12. qui vere 16. q. 1. ibi: qui per civitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt, placet nobis Episcopo esse subjectos, et Can. 17. monasteria 18. q. 2. At de jure speciali, seu privilegio Apostolico plerique Ordines regg. exempti sunt a jurisdictione Episcoporum, ita ut Praelati in suos Religiosos obtineant jurisdictionem quasi Episcopalem c. 3. de priv. in 6. Hac exemptione gaudet etiam nostra Scholarum Piarum Religio ex Const. Greg. XV. incipien. *Ad uberes fructus 1622. die 15. Octobris* et Innoc. XI. incip. *Nuper pro parte 1684. 13. Martii.* Dantur tamen certi casus, praesertim a Trid. expressi, in quibus Religiosi exempti subjiciuntur jurisdictioni Episcoporum, tamquam Sedis Apostol. delegatorum, de quibus *tit. de Regul.**

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

Agitur de hac materia in Decreto *Can. 2. §. si vero 3. q. 7. in Trid. sess.*

24. c. 20. Sess. 25. c. 3. et 10. *de re-form.* In jure civili *lib. 4. Instit. tit. 17.* In Pandectis *lib. 1. tit. 11. 12. 14. lib. 2. tit. 1. 2. lib. 5. tit. 1. sparsim lib. 42. tit. 1. sparsim in Codice lib. 1. tit. 39. 40. 45. 48. 49. 53. lib. 3. tit. 1. 2. 3. 13. Nov. 8. 82.*

1. Nota officium judicis esse munus publicum cognoscendi et definiendi res in judicium delatas. Officium hoc est duplex: *nobile, et mercenarium.* *Nobile*, seu per se stans, est, quod exercetur a iudice vel motu proprio ad nullius actionem, vel parte quidem implorante, actionem tamen stricte talem non habente. Hoc officium exercet iudex, vel *adjuvando jus commune*, ut dando pauperi advocatum, vel *corrigendo*, seu *impugnando jus commune*, hoc est juris rigorem temperando, non tamen contra claram definitionem juris, ut rescindendo contractum de jure validum. *Mercenarium* est, quod exercetur a iudice ad instantiam actoris, strictam actionem habentis contra reum. Dicitur autem *mercenarium* non a mercede proprie, quasi iudex pro mercede iudicaret; hoc enim sordidum est in iudice, sed metaphorice a mercenariis, et famulis; quia sicut mercenarii deserviunt domino, faciendo opus eo modo, quo praecipitur, ita iudex deservit actioni, iudicando eo modo, quo merita causae postulant.

2. Q. I. *Quis constituere possit iudicem cum jurisdictione ordinaria?* R. Hunc constituere potest supremus Princeps, lex, seu Canon, et etiam consuetudo legitime praescripta. Et quidem 1. Papa in foro Ecclesiastico constituit iudices ordinarios Patriarchas, Episcopos,

Legatos suos, Officiales Curiae Rom. Praelatos Ordinum regg. Item Papa, et quilibet alius Summus Princeps politicus iudices seculares ordinarios creare potest, idque ob summam potestatem; nullus vero alius inferior, nisi jure regalium obtinuerit talem potestatem, qualem habent Electores, et Principes Imperii in suo territorio Superiorem non recognoscences. Unde licet Elector Ecclesiasticus non possit creare iudices Ecclesiasticos ordinarios, nisi quos constitui jus commune jubet, tamen ut Princeps secularis constituere potest iudices ad causas profanas cum potestate ordinaria. 2. *Lege*, vel *Canone* illi constituuntur iudices, quibus, facta legitima determinatione, lex ipsa seu Canon concedit jurisdictionem ordinariam; uti sunt vicarius generalis Episcopi, aut capituli, Sede vacante, Archidiaconus, magistri, seu tribuni a collegiis electi, uti in collegio mercatorum, opificum etc. 3. *Consuetudine* constitui potest iudex etiam cum imperio mero, seu jure gladii, saltem si consuetudo sit immemorialis, quae aequiparatur privilegio, *cap. 4. de off. Legat. cap. 26. de V. S. ibi; ex antiqua consuetudine* etc. idque fieri potest vel *privative*, excluso quocumque alio, vel *comulative* cum aliis, ut locus sit praeventioni.

3. Q. II. *Quis possit iudex constitui?* R. Omnis, qui natura, aut lege non prohibetur, *l. 12. ff. de judic. Can. 1. infamis 3. q. 7.* Et quidem natura prohibentur impubes, furiosus, surdus, et mutus, quia destituuntur qualitatibus ad iudicandum necessariis. *Caecus* autem *iudicandi officio fungi* potest, praesertim si eo functus est ante caecitatem *l. 6.*

ff. de judic. minor 25. annis, si annum decimum octavum excessit; non quidem ab inferiori, nisi de consensu partium, bene vero a principe judex constitui potest l. 57. ff. de re judic. Princeps enim, qui ei magistratum dedit, omnia gerere decrevit. Lege prohibentur infames, senatu moti propter turpitudinem, foeminae, et servi cit. Canon. infamis l. 2. ff. de judic. excipe illustres foeminas, ut reginas, principes etc. publice, et notorie excommunicati c. 24. de sent. et re jud. Denique monachi, et Religiosi sine licentia Praelati; acta tamen eorum valerent, cum potestatis judicialis non sint incapaces, sicut servi.

Ex constit. Bened. XIV. Romanae 21. Decem. 1745. Nullus ex judicibus ditionis Ecclesiasticae interponere potest decretum voluntariae jurisdictionis in contractibus mulierum, minorum, et impuberum, nisi laurea doctorali in aliqua publica, et approbata studiorum universitate sit insignitus, sub poenis ipso facto incurrendis nullitatis decreti, et infamiae respectu ipsius judicis, et perpetuae inhabilitatis ad quaecumque officia, et magistratus, aliisque afflictivis Sed. Apost. arbitrio infligendis. Ubi vero desit judex laicus sic laureatus, decreta hujusmodi interponenda sunt ab Episcopo, sive ab illius generali Vicario, vel alio loci ordinario judice Ecclesiastico; etiamsi agatur de bonis laicalibus, et inter mere laicos. Romae vero interponenda sunt tantum a judicibus ordinariis, et quidem per se ipsos; idest 1. A Cardinali Vicario, ejusque Vicesgerente, et Locumtenente in civilibus. 2. A

Gubernatore, et ejus Locumtenente in civilibus. 3. Ab Auditore generali Cam. Apost., et duobus ejus Locumtenentibus in civilibus. 4. A Senatore, ac duobus ejus Collateralibus. 5. A pauperum advocato pro solis pauperibus, et domi suae tantum, vel in carceribus; et gratis omnino, etiamsi aliquid sponte ipsi detur. Insuper pro validitate hujusmodi decretorum exprimenda sunt in instrumento utilitas contractus, et jura, seu scripturae, ex quibus evincitur talis utilitas; interposito judicum juramento super visura dictorum jurium a se facta, sub poena judicibus, et eorum notariis imposita, refectionis damnorum directe, et insolidum cum altera parte contradicente, et nullitatis contractus, non obstante quocumque juramento a mulieribus, minoribus, et impuberibus interposito.

4. Q. III. In quibus casibus judex exerceat suum officium mercenarium, et nobile? R. 1. Tunc exercet mercenarium, dum non ex mera aequitate, sed ex jure stricto aliquid praecipit, prohibet, vel permittit in judicio: item dum super actione, seu jure stricto debito profert sententiam definitivam, aut interlocutoriam, uti etiam super fructibus, damnis, sumptibus, aliisque accessoriis. Sic accidit in petitione haereditatis, judicio familiae herciscundae, mutui, depositi etc.

5. R. 2. Judex tunc exercet officium nobile ex motu proprio, dum auctoritatem suam interponit, nulla parte implorante, sed solius publicae utilitatis causa, ut 1. Ferendo leges, inquirendo in crimina, et criminosos, c. 24. de accusat.

2. Coercendo saevitiam dominorum in servos, et subditos, etiam his non petentibus *l. 6. §. 2. ff. de off. Praesid.* 3. Interdicendo prodigis administrationem rerum suarum *l. 1. ff. de curator. furios.* 4. Pupillis, viduis, furiosis, et similibus personis dando tutores, curatores, defensores, advocatos, *c. 1. h. t.* 5. Exequendo sententiam latam: nam juxta *l. 55. ff. de re jud. judex posteaquam semel sententiam dixit, postea judex esse desinit*, puta quoad officium mercenarium in hac causa, *semel enim male, seu bene officio functus est*, ut amplius neque de expensis pronuntiare, et sententiam corrigere valeat; ergo exequutio sententiae est actus officii nobilis.

6. R. 3. Judex tunc exercet officium nobile ad implorationem partis, dum implorans nullam habeat actionem stricto jure competentem; aequum tamen est ei succurri per judicem, ut restituendo minorem, qui improvide rem suam vendidit *cap. fin. h. t.* compellendo patrem, ut agnoscat filium, et ei alimenta praebeat, *l. 4. ff. de judic.* vel ut delotem congruam filiae *l. 19. ff. de ritu nuptiar.* etc. Imo quandoque, licet adsit actio, potest quis implorare officium judicis, cum haec via extraordinaria saepius melior sit, quam ordinaria, v. g. ut Judex jubeat adversarium desistere a gravamine, turbatione etc. Porro litis contestatio tunc tantum est necessaria, dum imploratur officium Judicis principaliter, et contra certam personam *c. fin. h. t.* quia talis imploratio vim habet actionis. Si autem imploretur officium incidenter post, vel ante ingressum causae,

non opus est speciali contestatione litis, cum sufficiat illa, quae in causa principali habetur.

7. Q. IV. *Ad quid teneatur judex vi sui officii, et obligationis?* R. Judex gravissime obligatur ad juste judicandum, et cavendum ea omnia, quae justitiam pervertere possunt. Unde inter ea, quae cavere debet, sunt: 1. Ne personas respiciat, quia per *reg. 12. in 6. in judiciis non est acceptio personarum habenda.* 2. Ne prava passione, ut ira, odia, amore, vel amicitia flectatur, et procedat ad judicandum. 3. Ne munera accipiat, de quo infra. 4. Ne in propria causa jus sibi dicat, nisi esset supremus judex *c. 12. de judic.* Inter ea vero, quae judex facere tenetur, sunt: 1. Ut non perfunctorie, sed diligenter causam examinet *Can. 11. judicantem, 30. q. 5. 2.* Ut in judicando sequatur jura, non vero propriam voluntatem, *Can. 3. d. 4. 3.* Ut suppleat ea, quae ex officio suo, seu praecepto juris supplenda sunt, *c. 1. h. t. 4.* Ut sententiam proferat secundum merita causae. Quae ex his discussione egent, in seqq. resolventur.

8. Q. V. *An judex licite accipere possit munera, xenia, et sportulas?* Munera sunt dona in quantitate notabili, quae ab aliqua parte sponte offeruntur judici. Xenia sunt dona in modica quantitate, et plerumque dantur in esculentis, et poculentis uno, aut altero die consumptilibus. Sportulae sunt certa quota pecuniae, quae aequaliter ab utraque parte litigante judici offertur. Nomen retinet continentis, quia sportula proprie est capsula pecuniae, seu vas, in quo ob-

sonia, et coenae ferebantur, atque ita metonymice *sportula* accipitur pro ipsa pecunia, vel obsonio. Lex. Calv.

9. R. 1. *Acceptatio munerum est prohibita judici jure divino, et humano. Ita Exod. 23. v. 8. non accipies munera, quae etiam excuecant prudentes, et subvertunt verba justorum:* quae ratio moralis ab ipso Deo assignata, recte ostendit acceptionem munerum etiam jure naturali prohiberi propter periculum pervertendi justitiam, cui se exponit iudex acceptans munera. In jure Can. c. 10. *de vita, et honest. Cler.* severe praecipitur, ut iudices ad iniqua munera oculos non inclinantes, gratis judicent, *cum nec justum iudicium judici vendere liceat, et venales sententiae ab ipsis etiam secularibus legibus reprobentur*, puta in l. 18. ff. de off. Praesid. ubi Modestinus ait: *Plebiscito continetur, ut ne quis Praesidium munus, donum caperet, et Auth. novo jure C. de poena judicis*, prohibetur acceptio munerum sub poenis ibi expressis. Ratio hujus prohibitionis fuit universale periculum subvertendae justitiae, et faciendi sententias venales; siquidem munera potenter excaecant, et rectitudinem iudiciorum impediunt; ac proinde jura ista, utpote in materia gravi, et publica, graviter in conscientia obligant. Porro iudex tenetur in conscientia ad restitutionem munerum acceptorum l. 3. et seqq. ff. ad l. jul. repetund. et l. 3. 4. C. eod. et cap. 11. §. si quid de rescr. in 6. si quid autem contra constitutionem praesentem receperit, ad ipsius restitutionem integram teneatur; nulla eorum, quibus restitutio facienda fuerit, Maschat. T. II. P. I

remissione ullatenus profutura eidem. Et quidem restitutio facienda est danti ante sententiam in casu, quo Iudex munera accepit per modum pretii pro executione administrandae justitiae, quae pretio emi non potest; et in casu, quo dans non obtulit munera sponte, sed ad redimendam vexam, quia timuit iudicem vel nimis segnem futurum in executione sententiae, vel iniquum in ea ferenda. Extra hos casus, an Iudex, qui, non obstantibus muneribus, juste processit, teneatur ad restitutionem acceptorum ante sententiam, dubitant Doctores. Affirmativa videtur probabilissima ex cilt. juribus; negativa tamen non est improbabilis: tum quia leges istae non faciunt mentionem fori interni, in quo donatio per se valuit; tum quia restitutio ista sapit naturam poenae, quae ante sententiam non debetur. Quod si iudex per sententiam condemnatur ad restituendum triplum accepti, et duplum promissi, ut statuitur cit. Auth. novo jure, restitutio fit fisco, et non danti, utpote eadem turpitudine laboranti.

10. R. 2. Iudex licite accipere potest moderata xenia. Ita cit. c. 11. §. insuper de rescript. in 6. ibi: *nisi forsitan esculentum, et poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus*, et cit. l. 18. ff. de off. praesid. et l. 6. §. 3. ff. de off. procon. ubi JCtus ex Epist. Severi, et Antonini Imp. ait: *vetus proverbium est: neque omnia, neque quovis tempore, neque ab omnibus: nam valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum est, et omnia avarissimum; et in fine sed nec xenia producenda*

sunt ad munerum qualitatem. Ratio est, quia xenia, cum modica sint, et humanitatis causa sponte offerantur, non videntur sufficere ad pervertendum animum judicis. Nec obstat *nov. 8. in fin. ibi: nihil penitus accipientes*, nam prohibentur sola munera, et xenia excessiva, quae ad munerum qualitatem ascendant.

11. R. 3. Judex de jur. Can. non potest licite recipere sportulas. Ita *c. 10. de vit. et honest. et cit. c. 11. §. insup. de Rescr. in 6.* nam tales sportulae non sunt necessariae judici Ecclesiastico ordinario, cum iste suos redditus deputatos habeat; neque delegato, qui regulariter est Clericus beneficiatus habens congruam sustentationem; ergo uterque abstinere debet sportulis, utpote quandam speciem mali praeseferentibus. Permittitur tamen in *cit. c. 11.* ut judex, si in gratiam litigantium iter agere debeat, expensas moderatas itineri exigere possit, uti et salarium pro assessore, si quo indiget, et de suis proventibus eum alere non potest. At de jure civili judex delegatus (non ordinarius utpote habens salarium a principe constitutum) potest a partibus sportularum nomine exigere pro suo labore duos aureos in principio, et alios duos in fine litis, *Nov. 82. c. 9.* modo lis transcendat centum aureos.

12. Q. VI. *Quid judex in judiciis supplere teneatur?* R. Ea solum, quae sunt juris, si vel omissa, vel minus dicta sint a litigantibus, vel eorum advocatis, ita *c. 1. h. t. et l. un. C. ut, quae desunt advocatis partium, judex suppleat*: nam ea, quae sunt juris, per se spectant ad officium judicis; ergo ab eo

omitti non debent, sed suppleri. Unde judicis est examinare libellum, et ineptum rejicere, deferre juramentum calumniae, dare dilationes, actorem excommunicatum ab agendo repellere *c. 12. de except.* inquirere probationes ex ipsa causa ortas etc. At contra judex regulariter non supplet ea, quae facti sunt, cum judex non debeat agere id, quod est partium, ut exceptiones objicere, testes, instrumenta, et alias probationes producere, prolationem sententiae petere etc. Excipe, nisi immineat periculum animae, sicut in matrimonialibus, vel nisi factum sit notorium, testes notorie indigni; vel nisi favor publici boni, causae piae, aut miserabilium personarum exigit, ut judex suppleat etiam ea, quae facti sunt.

13. Q. VII. *An judex teneatur judicare secundum jus rigorosum in se clarum et certum?* R. Affirmative, etsi contraria sententia mitior videatur sibi probabilior, et aequior, ita *Can. 3. d. 4. ibi: cum leges fuerint institutae, et firmatae, non licebit judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas, et c. 1. de Constit.* ibi: *nemo in judiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed Canonum auctoritate ducatur.* Idem statuitur in jure civili *l. 13. C. de sent. et interloc.* ubi judici praecipitur, ut non ex consultationibus, vel sententiis aliorum, sed ex legibus jus dicat, *cum non exemplis, sed legibus judicandum sit*, et juxta *l. 1. §. 4. ff. ad SC. Turpill. et l. 15. pr. ff. ad Municip. facti quidem quaestio in arbitrio est judicantis, poenae vero persequutio, seu id, quod juris est, non ejus voluntati mandatur, sed legis au-*

cloritati reservatur. Ratio est, quia judex, utpote inferior, legem justam, etsi duram, et rigorosam, non potest tollere, vel relaxare; alias quisque judex ob privatam existimationem facile a legibus recederet; ergo judicare debet secundum legem rigorosam, modo sit certa, et in se clara, quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est, l. 12. pr. ff. qui et a quib. manum. Excipe, nisi lex rigorosa esset obscura, et incerta, vel contra eam daretur lex mitior, vel probabilius constaret de mente legislatoris, quod talem casum noluerit comprehendere sub hac lege.

Dices: l. 90. ff. de R. J. in omnibus quidem, maxime tamen in jure, aequitas spectanda est, et l. 8. C. de judic. placuit in omnibus rebus praecipuum esse justitiae, aequitatisque, quam stricti juris rationem; ergo judex suadente aequitate potest, imo debet judicare contra juris stricti rigorem. Sic olim Praetores judicabant corrigendo, et temperando juris rigorem. R. Hos, et similes textus procedere de illis casibus, qui in lege dura, et rigorosa non sunt expresse, et clare decisi, sed rationabile est dubium, an hic, vel ille casus contineatur sub lege; et tunc aequitas rigori juris praeferenda est, ut eam saepius praetulerunt Jcti, et Praetores, hac interpretandi facultate praediti: e contra si casus est clare decisis in lege rigorosa, non licet ab ea recedere etiam praetori, cit. l. 12. pr. ff. qui, et a quib. et l. 12. ff. de bonor. poss. ubi praetor non potest dare bonor. possessionem ei, cui lex prohibet eam accipere, sed mitigare talem legem soli principi reservatur l. 1.

C. de LL. Ex his plura alia solvuntur l. 185. ff. de R. J. l. 7. §. 1. ff. de J. et J. l. 11. ff. de in jus voc. l. 85. et 90. ff. de in integr. rest. l. 2. ff. de const. pecun. l. 15. ff. de recept. l. 79. ff. de jure dot. etc. Et sic etiam explicandum est illud brocardicon: *Summum jus, summa injuria.*

14. Q. VIII. *Quam sententiam ex probabilibus teneatur judex amplecti?*

R. 1. Judex non tenetur sequi sententiam communem, dum opposita ex gravioribus fundamentis apparet ei vere probabilior, cum eligendo probabilior, proprius accedat veritati judiciorum. R. 2. Judex in causa civili tenetur sequi partem probabilioris prae probabilis, seu in partem illam inclinare, pro qua stant potiora merita causae. Ita hodie certa sententia, et oppositam damnavit Inn. XI. n. 2. *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem:* nam judex judicare ex quasi contractu tenetur secundum merita causae; ergo pro illa parte sententiare debet, quae habet probabiliora, seu potiora merita causae. At in criminalibus, in quibus requiruntur probationes luce meridiana clariores, potius favendum est reo, etsi partes illius sint minus probabiles, quia praestat nocentem absolvere, quam innocentem condemnare. R. 3. Si utraque pars est aequae probabilis, quod in praxi raro accidit, judex non potest accipere pecuniam, ut sententiam in favorem unius prae altero ferat, quia hoc modo venderet sententiam, seu actum justitiae, nullo pretio temporali aestimabilem. Oppositum damnavit Alex. VII. nu. 26. cui non

obstat c. 24. *de offic. deleg.* nam in eo permittitur judici esse gratiosum quo ad arbitraria, in quibus nullum est periculum, et praejudicium tertii. Quare si omnia sint aequalia, sententia ferenda est pro reo possessore, vel qui possessionem antiquiorem, et titulata[m] probaverit, vel judex pronunciabit secundum interdictum: *uti possidetis, ita possideatis.*

15. Q. IX. *An judex ex scientia publica probatorum, et allegatorum condemnare possit reum, quem certa privata notitia scit innocentem?* Negant universaliter tam in civilibus, quam in criminalibus Abbas, Besold. Gormaz, Pichler, Schmier. Affirmant in causis civilibus, et minoribus criminalibus, sed negant in majoribus, ubi agitur de poena mortis, vel mutilationis, Lessius, Laym. Haunold. Reiff. Schmalz. et alii. Utraque haec sententia valde est probabilis. Affirmant etiam in criminalibus capitalibus S. D. Sanchez, Covar. Clar. Azor, et plurimi alii TT. Canonistae, et Criminalistae, quorum sententia non minorem habet probabilitatem. Unde cum tertia sententia.

R. *Affirmative*, si nullum supersit remedium liberandi innocentem. *Prob. 1. arg. principali*: Deus reipublicae dedit potestatem publicam puniendi reos legitime convictos independentem a privata notitia judicis, et consequenter auferendo talibus reis jus vitae conservandae, omnia judicia criminalia secundum leges facta subduxit a praecepto: *non occides* Can. 9. §. *quasdam* 23. q. 5. ergo judex licite condemnat reum legitime convictum, sive privatim sciat, sive nesciat esse innocentem. *Prob. ant. ex c. 17.*

Deuter, ubi Deus ad substantiam judicii criminalis tria praecipua requirit: *nunciationem*, seu querelam, *inquisitionem diligentem*, seu exactam testimoniorum, et defensionum discussionem, et *veritatem* judicalem ex duobus, aut tribus testibus elicita[m] v. 6. *in ore duorum, aut trium testium peribit, qui interficietur.* Nullibi vero mentio fit privatae notitiae judicis, alioquin Deus dicere debuisset: *in conscientia privata judicis, et in ore duorum, vel trium testium* etc. ergo Deus reipublicae dedit potestatem puniendi reos independentem a privata notitia judicis. 2. Hoc ipsum probatur ex *Can. 4. judicet.* 3. q. 7. ubi S. Ambrosio dicitur: *bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, et domesticae proposito voluntatis, sed juxta leges, et jura*, hoc est, secundum allegata, et probata *pronunciat, nihil paratum, et meditatam domo defert: sed sicut audit, ita judicat.* Eadem repetit S. Aug. super psalter. *bonus judex*, inquit, *nihil ex arbitrio suo facit, sed secundum leges, et jura pronunciat.* Qui, et similes textus manifeste innuunt, publicam potestatem judicis esse prorsus independentem a privata scientia, utpote non pertinente ad judicia cap. 2. *de off. Ordinar.* 3. Judex, in omnium sententia, non potest condemnare reum legitime convictum, licet privatim certo sciat esse vere innocentem, quia scilicet privata scientia impertinens est ad informandum publicum officium judicis; ergo e contra judex licite condemnat reum secundum leges convictum, licet privatim sciat innocentem, quia scientia publica ex duobus, vel tribus testibus hausta, de se est suffi-

ciens ad informandum publicum officium judicis. Nec video solidam disparitatem in eo, in quo ponitur paritas, sed quidquid dicatur, in idem redit; an scilicet publica potestas a Deo data, necessario concordare debeat cum privata scientia judicis, et ab ea regulari? si non ergo vera est nostra sententia dicens potestatem judicalem absolvendi, et condemnandi datam esse a Deo dependenter a scientia publica, non privata; si ita, ergo neque judex absolvere potest reum non convictum, quem privatim certo scit innocentem, cum sententia ipsius non concordaret cum privata notitia, sed respectu hujus falsa, et mendax foret. Ex hoc argumento primo constat potestatem publicam judici datam esse dependenter a scientia publica, et generaliter subductam fuisse a praecepto *non occidendi*: unde adversariis tria restant probanda: 1. quod potestas judicialis in aliquo casu pendeat a scientia privata: 2. quod scientia publica judicis necessario concordare debeat cum privata: 3. quod praesens casus non contineatur sub generali potestate judiciali, sed relictus sit sub praecepto non occidendi. Uno ex his probato, cetera sequuntur.

Prob. 2. argumento indirecto. Ideo judex non posset condemnare reum legitime convictum, quem privatim scit innocentem, quia sententiando directe, et per se occideret innocentem in se talem, sed non occidit directe, et per se: tum quia judex adhibet omnem diligentiam, et sollicitudinem ad reum liberandum, adeoque directe non vult eum occidere; tum quia sententiando, per se intendit exercere actum officii publici, ad

quem obligatur vi querelae, et probationis legitimae, licet ex tali actu per accidens sequatur mors innocentis, sicut belli dux impetere potest moenia, turrets, et naves inimicorum, licet exinde sequatur mors multorum innocentium; tum quia reum publice convictum, non tam judex, quam ipsa lex condemnat *l. 1. §. 4. ff. ad SC. Turpill.* lex autem non injurat, sed testes falsi directe occidunt, ut ait S. D. 2. 2. *qu. 64. ar. 6. ad 3.* ergo talem reum judex condemnare potest citra periculum homicidii. 2. Judex, et exequutor aequiparantur in hoc puncto, an contra scientiam privatam liceat facere actum judicalem? cum in utroque sit idem periculum peccandi; sed exequutor potest, imo tenetur exequi sententiam, quam privatim scit esse injustam, modo sit justa juridice, ut expresse decidit Innoc. III. *c. 28. §. quia vero de off. deleg.* ergo et judex ferre potest sententiam juridice justam, licet privatim sciat esse injustam, et cons. neuter peccat, aut occidit, cum uterque directe aliud non agat, nisi id, quod ordo juris deposcit.

Prob. 3. argumentis levioribus; judex vi auctoritatis divinae constituitur persona publica, cujus scientia debet esse publica, voluntas publica, et potestas publica; ergo si per suam imprudentiam, vel negligentiam nihil committat contra processum judicarium, condemnando reum publice convictum, licite agit ut persona publica, cum ut talis melius agere non possit secundum jura; non secus ac judex, qui privatim ignorat reum esse innocentem, ne dicamus, quod judici ignoranti sua ignorantia det jus ad

condemnandum reum in se innocentem. 2. Si iudex in dato casu non posset condemnare reum, eadem nocumenta sequerentur ex impunitate talium reorum, quae alias sequuntur ex impunitate vere nocentium, cum respublica non censeatur laesa per civem, nisi ut publice convictum: insuper sequeretur corruptio iudicum privatam scientiam innocentiae pro conniventia allegantium: denique sequeretur quod in publico iudicio iudex obligaretur stare magis uni sui ipsius testimonio, quam plurium aliorum, ergo. Huic sententiae magnam auctoritatem conciliat S. Thomas 2. 2. q. 64. ar. 6. ad 3. et 2. 2. q. 67. ar. 2. per tot. cum fuso commentario Cajetani, et Seraphini. Ceterum ut iudex hac sententia uti possit, prius adhibere debet omnia possibile remedia ad reum liberandum: ut a principio ex justa causa rejiciendo accusationem, vel eam remittendo ad iudicem superiorem, severius, et particularius examinando testes, vel citra scandalum praebendo occasionem, vel dissimulando, ut reus fugiat; et si est princeps, seu iudex subalternus habens jus aggratiandi, gratiam reo faciendo: quibus omnibus adhibitis vix moraliter possibilis est casus, in quo vere innocens condemnetur. Si tamen totus populus peteret justitiam, quo casu cessat jus aggratiandi, princeps non valens liberare reum, posset tuto sequi nostram sententiam, ne alias regno spoliaretur. Vide *Cajet. loc. cit.*

Obj. 1. cit. cap. 17. v. 4. *Deuter.* inter ceteras conditiones, etiam ponitur veritas: *et verum esse repereris*: sed si iudex certo scit reum esse innocen-

tem, nunquam verum reperiet; nam falsa testimonia verum crimen fabricare nequeunt. 2. Quod publica scientia iudicis posponenda sit certae veritati privatae, ipso DEUS docet *Exod. 23. non suscipies vocem mendacii, non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiae, ut a vero devies -- insontem, et iustum non occides.* 3. Iudex conformari debet iudicio divino, quia *DEI iudicium est, Deut. 1. v. 17.* sed in nostro casu iudex non conformatur iudicio divino, in quo reus habetur omnino innocens; ergo. 4. Allegata, et probata per testes plus non faciunt, quam fidem, et praesumptionem, imo totum hoc iudicium est pure existimatum, ut nemo sanus negare potest, cum probationes dicant delictum esse, quod re vera non est, sed fides, praesumptio, et existimatio cedere debet certae veritati, quam iudex habet de innocentia rei: neque enim est credibile DEUM velle, ut iudex sententiet pro falsitate sibi nota contra certam veritatem; ergo iudex in hoc casu non potest sequi fidem probationum.

R. Ad 1. Textus iste, ut ante dictum, procedit de veritate judiciali, et publica ex duobus, aut tribus testibus elicita: neque enim intelligi potest de veritate naturali, et physica, quae in iudiciis fere semper est impossibilis, cum etiam mille testes physicam certitudinem non faciant. Ad 2. Textus iste Pilato, et iudicibus ei similibus obtrudi debet, dum acquiescunt multitudini tumultuanti, et nihil iudice probanti, sed ex invidia, et odio insontes ad mortem poscenti: secus testimoniis conformibus, quae publice non infirman-

tur ut falsa, acquiescendum est; cum judex judicare debeat, non secundum ea, quae sunt, sed secundum ea, quae audit in judicio. *Ad. 3.* Non est omnimoda paritas: nam Deus non judicat ex testimoniis, seu scientia aliena, sed ex sua propria scientia, et potestate: e contra judex judicat ex testimoniis, seu scientia aliena, et potestate publica, adeoque publicae scientiae, et non suae conformari debet. *Ad 4.* C. maj. et neg. min. licet enim existimatio publica cedere debeat veritati publicae, si haec in judicio afferatur, non tamen cedit veritati privatae, quae minime pertinet ad judicia, cum Scriptura dicat, quod in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. Cetera argumenta ex his solvuntur, ut *c. 44. de sent. excom. c. 1. de sent. et re jud. in 6. l. 6. §. 1. ff. de off. praesid. et quae affert Cajet loc. cit.* Fateor tamen secundam sententiam esse tutiorem, et magis piam.

TITULUS XXXIII.

De Majoritate, et Obedientia.

Agitur de hac materia in Sexto, et Extrav. *h. t.* in Decreto *dist. 21. 22. 93. 96.* et *8. q. 4. et 9. qu. 3. Canon. Episcopo* cum seqq. et *Canon. 34. d. 5. de consecr.* In Trid. *sess. 25. c. 6. v. Episcopis* et *sess. ead. c. 17. de ref. et sess. 25. c. 13. de Regul.*

1. *Nota*, hunc titulum per modum complementi subjici prioribus, eo quod inter judices, et personas Ecclesiasticas detur inaequalitas, ut alius alio sit excellentior, seu major. *Majoritas* ergo in

praesenti est quaedam excellentia unius personae comparatae cum altera. Ad majoritatem jurisdictionis sequitur obedientia, quam minor debet majori, exhibendo ei reverentiam, ejus mandata observando, eique in judicio parendo.

2. Q. I. *An sacerdotium sit majus imperio?* R. Affirmative, ita Innoc. III. *cap. 6. h. t.* ubi sacerdotium comparat soli, et animae, imperium vero lunae, et corpori: nam Christus Dominus in Republ. Christiana potestatem temporalem subjecit spirituali, utpote digniori. Et ideo recte dixit Deus Sacerdoti: *Ecce constitui te super gentes, et regna, Jerem. 1.* Unde reges, et principes subiecti sunt in spiritualibus non tantum Papae, sed etiam suis Episcopis tanquam pastoribus.

3. Q. II. *Qui sint gradus majoritatis in ordine Ecclesiastico?* R. Seqq. 1. Papa antecellit omnes in Ecclesia; tanquam Pastor universalis. 2. Cardinales Episcopi, Presbyteri, et Diaconi ex dispositione Bonif. VIII. et Clem. V. quibus etiam Urban. VIII. 1630. *die 10. Junii* titulum *eminentiae* attribuit, cum alias dicti fuerint *Illustrissimi*. 3. Patriarchae, Alexandrinus, Antiochenus, Jerosolymitanus, et Constantinopolitanus, qui deinde tribus prioribus praelatus est. 4. Primates, Archiepiscopi, et Episcopi, Praelati, et tandem ceteri Clerici. 5. In dioecesi primum locum obtinet Episcopus: hunc de jure communi sequitur Vicarius generalis, Archidiaconus, Archipresbyter, et alii Canonici: sede autem vacante Vicarius sequitur decanum, qui primam dignitatem obtinet in Ecclesia cathedrali. At de consuetudine praeser-

tim Germaniae Vicarius, si Canonicus est, obtinet locum sui Canonici: si vero non est Canonicus, sequitur Canonicos: deinde veniunt Canonici collegiati, decani rurales, Parochi, et reliquus Clerus secularis. 6. Clerum secularem excipit Clerus regularis, in quo de jure praecedentiam habent Canonici, et clerici regg. tum monachi, ac denique mendicantes. De consuetudine saepe aliud observatur. 7. In concursu cleri secularis, et regularis Abbates, et Praelati regulares praecedunt Canonicos etiam cathedralis solitarie incedentes, quia his praeminent jurisdictione, licet consuetudo aliud habeat in certis locis. Si autem Canonici collegialiter incedant cum suo Episcopo praecedentiam habent ante Abbates, et Praelatos regulares, quia hoc modo repraesentant Ecclesiam cathedralem, quae dignior est abbatiali; haec vero post Episcopalem dignior est aliis dignitatibus, et Ecclesiis. *Can. 12. si quis 16. q. 7.*

Ad Papae majoritatem spectat, quod omnes per universum orbem Episcopi statutis temporibus a Sixto V. Constit. 15. Romanus Pontifex - ex veteri Ecclesiae more Can. 4. juxta dist. 93. visitare debent limina Apostolorum et suarum Ecclesiarum statum referre juxta Instructionem S. Cong. Conc. impressam in appendice tomi II. bullarii Benedict. XIV. pag. 4. quae comprehendit etiam Archiepiscopos, Primate, et Patriarchas. Ad hujusmodi visitationem teneri etiam Episcopos Titulares, ac etiam administratores datos alicui Episcopo in legitima aetate nondum constituto, non vero coadjutores, pro-

bat idem Bened. lib. 13. de synod. dioec. c. 6. n. 5.

Sixti Constit. confirmavit dictus Benedict. 23. Novembr. 1740. Constitut. Quod Sancta - eamque extendit ad omnes, et quoscumque Abbates, Priores, Praepositos, aliosque quocumque nomine ac titulo insignitos, etiam S. R. E. Cardinales, tam seculares, quam regulares, jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, jam promotos, et promovendos; qui antequam suorum monasteriorum, seu Ecclesiarum possessionem adipiscantur, juramentum praestare debent juxta formulam in d. Const. descriptam, in manibus Cardinalis Decani, si praesentes sint in curia, sin minus in manibus Nuncii aut Legati Apostol. et si hic absens fuerit, in manibus alicujus Episcopi, aut Archiepiscopi eorum arbitrio eligendi, se ejusmodi visitationem personaliter peracturos, ac de sibi commissa monasteriorum, et Ecclesiarum procuracione relationem Romano pro tempore existenti Pontifici reddituros singulis triennis, a die captae possessionis incipendis, si sint Itali, vel ex Insulis, et provinciis Italiae adjacentibus: reliqui vero quinto quoque anno: quibus respective temporibus completis, repetere toties quoties tenentur, sub poenis Papae reservatis ipso facto incurrendis ab omittentibus praedictas relationem, et visitationem; videlicet ab ingressu Ecclesiae, et administratione tam spiritualium, quam temporalium, nec non a perceptione fructuum monasteriorum, seu Ecclesiarum, interim exigendorum

ab Episcopo, vel Archiepiscopo vicino monasterio, aut Ecclesiae nullius; et insumendorum in opus fabricae, seu ornamentorum Ecclesiae emptionem, prout magis exegerit necessitas.

Si vero legitime impediti fuerint, jurare debent, se praedicta omnia adimpletuos per nuncium in dignitate Ecclesiastica seculari, vel regulari constitutum, qui sit de gremio suorum monasteriorum, vel Ecclesiarum; aut per aliquem Sacerdotem secularem, vel regularem; qui tamen docere debent de impedimento legitimis probationibus Cardinali S. Congreg. Concilii praefecto exhibendis.

Circa hanc visitationem quoad omnes Episcopos, vide late scripta a Fagnan. c. 4. Ego N. Episcopus de jure juran.

4. Q. III. *Quem majoritatis gradum obtineant Proto-Notarii Apostolici?* R.

1. Proto-Notarii, seu primi Notarii *participantes*, sunt personae in dignitate Ecclesiastica constitutae speciale officium in curia romana obtinentes: erantque olim septem per septem urbis regiones deputati ad conscribenda gesta martyrum; hodie vero sunt duodecim ex Constitut. Sixti V. incip. *Rom. Pontifex* et alia: *Laudabilis*, quorum officium est adnotare ea, quae in publicis Consistoriis geruntur, et conficere instrumenta authentica, si rogentur. Hi ex privilegio dicti Pontificis exempti sunt a jurisdictione cujuscumque Ordinarii: post Episcopos proximum dignitatis locum obtinent, et facultatem creandi doctores, et notarios publicos, legitimandi spurios ad succes-

Muschat. T. II. P. I.

siones haereditarias, arma deferendi, testandi de his mille ducatis proventuum Ecclesiasticorum.

Ex Constit. Bened. XIV. Inter conspicuos - 29. Aug. 1744. §. 23. Nequeunt promovere absentes ad gradus doctoratus; praesentes vero in urbe, non nisi sex in singulos annos, servatis conditionibus ibidem praescriptis.

R. 2. *Proto-Notarii honorarii*, seu *titulares*, seu *non participantes* sunt, qui praecise honorem hujus nominis obtinent cum certis privilegiis; ut deferendi rochetum, et mantelletum coloris nigri, vel violacei, utendi pileo super suis insignibus, exequendi litteras apostolicas etc.: et hi praeferuntur quidem aliis Clericis nullam dignitatem obtinentibus: non tamen praelatis regularibus, ut Generalibus, provincialibus, et localibus; cum hi ob jurisdictionem fori externi sint proprie dignitates Ecclesiasticae. Plura de his vide apud Barbosam *lib. 1. c. 13. jur. Ecclesiastic. univer.*

5. Q. IV. *Ex quibus titulis praecedentia inter Clericos pares acquiratur?*

R. 1. Ex titulo *altioris ordinis*, vi cujus Sacerdos praefendus est Diacono, *c. 15. h. t.* sed hoc non observatur inter Canonicos, qui praecedentiam desumunt ex antiquitate ob consuetudinem approbatam *c. fin. de consuet. in 6. 2.* Ex titulo *dignioris ordinantis*, ut ordinatus a Papa reliquis praeferatur *c. 7. h. t. 3.* Ex titulo *prioritatis temporis*, qualiter seniores parochi praeferuntur junioribus *c. 1. h. t. 4.* Ex *privilegio*, sicut Patriarchatus Constantinopolitanus tribus prioribus praelatus est in Concil. Constantinop. I. *Can. 5.* qui Canon, prius ab Ec-

clesia Romana rejectus, deinde tamen approbatus est cap. 25. de privil.

Circa praecedentiam, tam inter Canonicos, Parochos, ceterosque cleri secularis, quam inter Canonicos regulares, monachos, et mendicantes in processionibus, et synodis, nec non confratres confraternitatum vide fuse allata a Ferraris Prompta Bibliotheca in opere, et supplemento verbo Praecedentia, et signanter Constit. Greg. XIII. et Urban. VIII. ac quamplura decreta S. Congr. Rituum ibidem relata.

Circa praecedentiam inter Regulares utriusque sexus ejusdem Ordinis, haec semper desumenda erit a die professionis, et non receptionis habitus Cong. Episc. et Reg. in Ravennaten. 12. Sept. 1588. et in Augustinianor. Lombardiae 7. Jan. 1654. Si duo simul admissi fuerint, vel ad habitum, vel ad professionem, etiamsi admissio facta fuerit in alio monasterio, ille praecedet, qui prius in capitul. acceptatus fuerit, quamvis quis vellet cedere juri suo, non obstantè qualibet contraria consuetudine, quae declaratur abusus d. Cong. in Neapolitana 23. Novem. 1592. in Mexicana 3. Jan. 1594. in Anconitana 14. Jun. 1595. In Assisien. 13. Martii, et 3. Octob. 1603. relat. a Ferraris loc. cit. Et Cong. Conc. pro monialibus 1608. in Paduana relat. a Barbosa in summa Apostol. decis. verbo Praecedentia n. 29. Ratificans professionem nulliter emissam, praecedet a die ratificatae professionis Cong. Conc. 1. Octob. 1672. in dub. praecedentiae relat. a Card. Petra comment. ad Const. 8. Eugen.

IV. n. 17. Professus bona fide ante tempus praecedet a fine 16. annorum, Cong. Episc. in Basylianensium 13. Nov. 1648. relat. a Ferraris loc. cit. Laicus factus Clericus ex dispensatione Apostol. praecedet a die professionis Clericalis, eadem Congr. relat. a Ferraris ibidem.

6. Q. V. Quis sit judex litis de praecedentia in processionibus, comitationibus funerum, et similibus actibus? R. 1. Ad tollenda scandala Episcop. amicabiliter componit lites istas, etiam inter exemptos, remota appellatione, Trid. S. 25. c. 13. de Regg. 2. Si agatur petitorio de jure praecedentiae, lis pertinet ad judicem Ecclesiasticum partis conventae, quia tale jus est spirituale saltem connexive: at si agatur possessorio meri facti, et pars conventa sit secularis, poterit etiam judex laicus decidere hanc quaestionem meri facti, cum de se sit temporalis; puta circa actus, quibus acquiritur quasi possessio praecedentiae, turbatur, amittitur, aut retinetur. 3. Compositio inter Clericos de superioritate, et subjectione litigantes non est facienda, nisi vocatis iis, quorum interest c. fin. in 6. ne cuiquam praejudicium fiat.

Ad Episcopum etiam, et eo absente, ad Vicarium generalem privative spectat processiones publicas indicare, horam praescribere, dirigere, et ordinare, de consilio tamen capituli, non obstante quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili: ejusque mandato parere tenentur magistratus, et ceteri, qui ad illas accedere debent. Nec Parochus extraordinarias fa-

cere potest sine licentia Episcopi, ut ex pluribus decretis Sac. Cong. Rituum, et Conc. relat. ab eod. Ferraris verbo Processio.

7. Q. VI. *Quid juris circa obedientiam?* R. 1. Obedientia debetur Papae a tota Ecclesia, Episcopo a dioecesanis etiam Regibus, Cardinalibus a Clericis sibi subjectis, Praelatis regularibus a suis Religiosis, et a Clericis, si quos sibi subditos habent, Abbatissis a monialibus, et Clericis sibi subjectis, *cap. 2. 3. 4. 6. 11. 12. h. t. 2.* Clerici curati tempore investiturae tenentur Episcopo praestare juramentum obedientiae; non tamen alii Clerici simplices, nisi aliud haberet consuetudo, vel subditi contumaciter se subtraherent ab obedientia *c. 3. 10. h. t. 3.* Si concurrat major, et minor potestas contraria praecipiens, parendum est majori superiori respective, hoc est, qui majorem jurisdictionem habet in subditum *Can. 2. d. 8. in fin. ibi: sicut enim in potestatibus societatis humanae major potestas minori ad obediendum praeponitur, ita Deus omnibus, et Can. 97. qui resistit 11. quaest. 3. S. Aug. docet magis obediendum esse proconsuli, quam curatori; et magis Imperatori, quam proconsuli. Nec obstat Can. 5. cum seq. 9. q. 3. et c. 11. de off. ordin.* nam procedunt de superiore majore absolute, non respective ad subditum.

8. Q. VII. *Quae sint poenae inobedientium?* R. 1. Non obedientes constitutionibus Canonice, incurrunt notam inobedientiae, hoc est, quamdam infamiam facti, poenitentia debilem *cap. 5. h. t. 2.* Nolentes ex contumacia obedire decretis Episcoporum, et aliorum Prae-

latorum, subjici debent excommunicationi *c. 2. h. t.* nam contemptor potestatis meretur ab ea ligari.

Hactenus de personis, et judicibus Ecclesiasticis: in seq. titulis Compiler ad imitationem juris civilis praemittit quaedam praeparatoria, seu preambula ad judicium, de quo libro seq. Porro ista praeparatoria sunt: 1. *Treuga, pax, pacta, et transactiones*, quibus lis componi potest absque strepitu judiciali. 2. Advocatorum, procuratorum, et syndicorum officium, quo litigantes juvantur. 3. Rescissiones, et restitutiones in integrum, quae ob laesionem, vel aliam causam certis personis conceduntur. 4. Denique arbitraria, quia jus omnibus indulget coram judice, vel arbitro litigare.

TITULUS XXXIV.

De Treuga, et Pace.

Agitur de hac materia in Extrav. Com. *h. t.* in Decreto *dist. 90.* et Canon. 25. *illi 24. q. 3.* In Pandectis *lib. 49. tit. 15. leg. 5. et 19.*

1. Nota, *Treugam* esse vocem barbaram ex idiomate longobardico derivatam, vel ex germanica voce *Treu*, quod fidem significat. *Treuga*, quoad rem, est securitas personis, et rebus praestita ad tempus, bello necdum finito: et per ultimas particulas differt a *pace*, quae est securitas de se in perpetuum, bello totaliter finito, et extincto. *Treuga* aliter vocatur *induciae*, seu *armistitium*; licet aliqui discrimen ponant in hoc, quod *treuga* in longius, et *induciae* in brevius tempus concedantur, *l. 19. §. 1. ff. de*

captivis ibi: induciae sunt, cum in breve, et praesens tempus convenit, ne invicem se lacesant. Treuga latius accepta significat inducias in quacumque discordia extramilitari interpositas: hic autem potissimum agitur de treuga militari, seu tempore belli interposita; et cum objectum illius sit suspendere bellum, pacis vero illud sopire, et extinguere, prius aliqua quaesita de bello, tum de treuga, et pace hic proponuntur.

2. Q. I. *Quid, et quotuplex est bellum?* R. 1. Est discordia principum, aut rerum publicarum Superiorem non recognoscentium, vim, et arma sibi mutuo inferentium, S. D. 2. 2. q. 42. ar. 1. Ex qua definitione patet discrimen belli a *rebellione*, quae est discordia inter principem, et rempubl. sibi subjectam; a *seditione*, quae est discordia inter partem, et partem civitatis, aut populi; a *rixa*, et *duello*, quae sunt discordia inter paucos privatos. 2. Bellum est duplex: *Defensivum*, quo vis, aut injura illata, aut proxime inferenda propulsatur. *Offensivum*, seu *aggressivum*, quo damnum illatum reparatur, aut vindicatur. Utrumque de se est licitum, ut probant plurima exempla Sacrae Scripturae in Abrahamo, Moyse, Josue, Machabaeis etc. et insinuat Apostolus Rom. 13. v. 4. ibi: *non enim sine causa gladium portat.* etc.

3. Q. II. *Quid requiratur ad justitiam belli?* R. tria 1. Auctoritas summi principis; quia indicare bellum non pertinet ad privatam personam. 2. *Iusta causa* moraliter certa saltem principi, licet militibus de illa non constet, Canon. 4. *quid culpatur* 23. qu. 1. ita ut

illi, qui impugnantur, ob culpam gravem, pro qua aliter satisfacere nolunt, mereantur talem impugnationem; ut quia injuste detinent alienas terras, quia gravem injuriam regi, vel Religioni catholicae intulerunt etc. 3. *Recta intentio* bellantium, ut non odio, aut vindicta, sed amore justitiae, et boni communis pugnent ad bonum promovendum, vel malum vitandum. Quo spectat etiam observantia legum bellicarum, ut veneno arma, fontes, et annona non inficiantur, amuleta magica non adhibeantur, Ecclesiae non expilentur, obsides, et innocentes directe non occidantur, imo nec bellantes post partam victoriam; cum talis occisio amplius non sit necessaria, nisi aliqui ex hostibus ob speciale delictum promeriti sint ultimum supplicium. Ita com. DD. cum S. D. 2. 2. qu. 40. ar. 1. et seqq. ubi etiam contraria argumenta solvuntur, et Cajet. *ibid.* Ceterum stratagematis, et insidiis, quae sine falsitate fiunt, licitum est in bello uti, S. D. *ibid.* a 3. Plura de bello vide in P. Laym. etc.

4. Q. III. *An Treuga conventionalis, quae initur ab utraque parte praeliantium, observanda sit?* R. Affirmative: nam talis treuga, prout constat pacto mutuo, est juris naturalis: quia nihil tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt servari l. 1. pr. ff. de pact. prout vero importat modum gentibus usitatum, quo ab hostilitate cessatur, pertinet tregua ad jus gentium. Canon. 9. d. 1. Jus autem naturale, et gentium observandum est etiam hosti, nisi iste prius fidem frangeret, tunc enim fides esset frangenda ei-

dein. Unde quidquid capitur tempore induciarum, non fit capientium. His non obstant *Exod. c. 12. v. 35. judic. c. 3. v. 20. lib. 2. reg. c. 10. et 4. reg. 10. v. 18. item Canon. 2. dominus 23. q. 2. c. 28. de jurej. ibi: in alterius praejudicium, et l. 1. §. 3. ff. de dolo malo, l. 25. ff. de captiv. l. 5. §. 5. ff. de remilit. l. 2. C. de commerc. et mercator. etc.* nam in locis istis non approbatur perfidia contra fidem datam, sed solum permittitur dolus bonus, seu solertia, et stratagemata licita: neque reprobantur pacta quaecumque, sed illa solum, quae contrariantur bono publico; sicut pacta Osnabrugensia reprobata sunt a Sede Apostolica. Ceterum treuga conventionalis solvitur cessante conditione apposita, lapsu temporis, et perfida violatione alterius partis.

5. Q. IV. *Quando locum habeat treuga legalis, seu Canonica a sacris Canonibus introducta?* R. 1. Treuga Canonica temporalis, qua cessatur a bello, servanda est ab adventu Domini usque ad octavam Epiphaniae, a septuagesima usque ad octavam Paschae; et per annum ab occasu solis feriae quartae usque ad ortum solis feriae secundae propter mysteria his diebus peracta. 2. Treuga Canonica perpetua, quae sine dierum discrimine currit, conceditur Clericis, Religiosis, rusticis, mercatoribus, et Legatis, quamdiu vacant agriculturae, mercimoniis, et legationibus. Haec omnia statuuntur in *c. 1. et fin. h. t.* sed consuetudo jam fere totam treugam Canonice abrogavit.

6. Q. V. *Quomodo pax acquiratur?* R. 1. *Terminatione belli:* nam juxta

Canon. 3. noli. 23. q. 1. non pax quaeritur, ut bellum excitetur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur. 2. Pactis publicis inter principes 3. Interposita auctoritate superioris, qualiter Papa inter principes christianos partim rogando, partim ex justa causa jubendo, conciliare solet pacem. Si vero publica sint dissidia inter cives, princeps eos cogere potest ad pacem, et compositionem l. 13. ff. de off. praesid. Nov. 17. c. 2. quia hoc exigit bonum publicum. At si lis privata sit, partes cogi nequeunt ad transactionem, et compositionem Nov. c. 24. fin. ne cui jus suum tollatur, nisi causa esset valde intricata, vel nulla foret spes controversiae finiendae, aut grave malum inde timeretur, arg. cit. l. 13.

7. Q. VI. *Quid princeps possit in tractatu pacis?* R. 1. Si pax aliter obtineri nequit, princeps vi dominii alii potest quaequam damna subditis suis illata remittere, vel eorum bona hosti cedere: nam hic bonum publicum praeferendum est privato; aequitas tamen suadet, ut princeps, et alii cives concurrant ad reparationem damnorum, quae unus, vel alter patitur pro bono pacis. At bona Ecclesiarum princeps laicus cedere nequit hosti sine legitimo consensu Papae, et Episcoporum. 2. Si princeps inchoavit bellum injustum, tenetur in conscientia ex suis bonis reparare omnia damna, quae subditi ratione talis belli patiuntur: nam in hoc casu est injustus damnicator. 3. Si tyrannus nollet aliter pacem, et liberationem civitati concedere, nisi ad certam mortem extradito sibi innocente, in probabili sententia Lessii,

Lopez, wiggers, et aliorum, potest respublica talem innocentem extradere tyranno: tum quia talis innocens obligatur pro salute patriae se offerre tyranno; tum quia in hoc casu respublica praecise ex intentione suae salutis, et conservationis extrahit innocentem, cujus mors est illi praeter intentionem, et per accidens; tum denique quia valde credibile est, quod Deus reipubl. pro hoc casu dederit potestatem ad innocentem tradendum, non secus ac gerendi bellum cum certo mortis periculo, ergo. Opposita sententia forsitan videtur probabilior; quia non licet cooperari peccato tyranni, sicut neque propter liberationem patriae licet tyranno extradere foeminam, qua certo abusurus est, de quo *lib. 5. tit. 12. n. 9.*

TITULUS XXXV.

De Pactis.

De his agitur in Sexto *h. t.* In Decreto 22. *qu. 4.* in Trid. sess. 25. *c. 16. de Regg.* in Pandectis *lib. 2. tit. 14.* in Codice *lib. 2. tit. 3.* Item in Pand. *lib. 50. tit. 12. de pollicitationib.*

Hic recolenda sunt quae traduntur *tit. ff. de Pactis*, ex quibus utiliora solum seligam.

1. Nota 1. Pactum generalissime accipi pro conventionem quacunque; strictissime vero pro conventionem gratuita super re certa, hoc est, animo donandi. Hic in media significatione potissimum accipitur, et definitur, quod sit *duorum, pluriumve in idem placitum consensus*, puta ad aliquid faciendum, vel non fa-

ciendum, dandum, vel non dandum *l. 1. §. 2. ff. h. tit.* Differt a *pollicitatione*, seu nuda promissione; quia haec constat unius tantum promittentis consensu absque ulla acceptatione; a *contractu stricte tali*; quia iste parit obligationem civilem, seu actionem efficacem; a transactione, tanquam genus a specie.

2. Nota 2. Pactum varie dividi; 1. in *publicum*, quod fit circa causas publicas, ut sunt foedera, inducia etc. et *privatum*, quod fit circa causas privatas. 2. in *expressum*, quod fit claris verbis, aut signis, et *tacitum*, quod fit aliquo facto indicante consensum pacticium. Sic creditor restituens vel lacerans chirographum debitoris, tacite paciscitur de non petendo debito *l. 2. ff. h. tit. 3.* in *reale*, quod fit super aliqua re, et *personale*, quod fit praecise in gratiam personae. Sic pactum de debito nunquam repetendo, est *reale*; pactum vero de non repetendo a te solo, est *personale*, cum ab haeredibus tuis debitum peti possit. 4. In *promissorium*, quo promittitur aliquid dandum, vel faciendum; et *liberatorium*, quo quis liberatur ab obligatione prius contracta. 5. Pactum praecipue dividitur in *nudum*, seu *simplex*, et *vestitum*, seu *legitimum*, aut *civile*. *Nudum* est, quod in sola paciscentium conventionem consistit; et quia stat in nudis finibus placiti absque ullo addito, quo adjuvetur, et quasi vestiatur; ideo etiam dicitur *nudum*; ut si Titius Cajo promittat decem, vel aedificationem, et Cajo hanc promissionem acceptet. *Vestitum* est, quod praeter conventionem partium habet extrinsecum adminiculum juris, aut causam, ratione cujus

parit obligationem efficacem. Nomine *causae* intelligitur *res*, quam unus dat, vel *factum*, quod unus paciscentium praestat, ut alter obligetur vicissim aliquid dare, aut facere, super quo conventum est: v. g. do tibi equum, ut mihi negotium expedias Pragae; vel expedis mihi negotium, ut ego vi pacti tradam tibi equum. Hoc pactum ideo vocatur *legitimum*; seu *civile*, quia lex, seu jus civile ei assistit, illudque confirmat *l. 6. ff. h. t.*

3. Nota 3. pacta vestiri quinque praecipuis modis. 1. *Specifico nomine contractus*; dum pactum transit in contractum nominatum, ut stipulationis, emptionis, conductionis etc. 2. *Interventu causae*, hoc est traditione rei, seu praestatione facti, dum pactum ex una parte impletur, et plerumque transit in contractum innominatum. 3. *Connexione* cum contractu nominato, dum pactum in continenti adjicitur contractui; ut vendendo tibi domum cum pacto, ut unam partem ejus incolere possim. Ita hi tres modi exprimuntur *l. 7. §. 1. 2. 5. ff. h. t.* 4. *Juramento*, si pacto addatur *l. 7. §. 2. ff. de operis libert.* nam jus utrumque juramento hanc vim tribuit, ut efficaciter obliget, et actionem pariat, idque ob reverentiam nominis divini: et ideo *c. 28. de jurej.* dicitur toties esse servandum, quoties sine dispendio animae servari potest. 5. *Speciali auxilio, et assistentia legis*, dum lex speciale privilegium dat alicui pacto, ut ex illo oriatur actio civilis: cujusmodi pacta sunt quatuor praecipua: *pacta sponsalitia, promissio dotis acceptata, simplex donatio*, hoc est, promissio de donando,

seu donatio non completa per traditionem; et *pactum constituti*, quo quis promittit solutionem debiti proprii, vel alieni alia die, et loco alio.

4. Q. I. *Qui pacisci possint?* R. Generaliter omnes, qui specialiter non prohibentur; cum pacisci sit de genere permissorum. Prohibentur autem *natura*, qui usu rationis ad consensum necessario carent; ut infantes, amentes, furiosi extra lucida intervalla, ebrii theologicæ, surdi, et muti simul, si consensum signis externis exprimere non possint. *Canone* prohibentur Praelati super rebus Ecclesiae alienandis sine solemnitatibus Canonicis, de quibus *lib. 3. tit. 13.* item Monachi, quia velle, et nolle proprium non habent *c. fin. de sepult. in 6.* nisi adesset consensus Superioris, vel pactum fieret pro monasterio, vel circa actionem personalem facile a Religioso implebilem; ut si promitteret orare pro altero. *Lege* prohibentur. 1. *Impuberes*, seu *pupilli*, et *minores* in praejudicium suum: nam licet pacisci possint, alios obligando, et sibi acquirendo, attamen sine auctoritate tutoris, et curatoris aliis obligari nequeunt. De qua re Legistae pluribus agunt ad *tit. In. et ff. de auctor. tutor. 2.* *Prodigi* juridice, quibus a magistratu interdicta est administratio suorum bonorum *l. 6. ff. de V. S. 3.* Filiusf. circa bona profectitia, et adventitia sine consensu patris; cum illorum proprietas, et istorum ususfructus cum administratione ad patrem pertineat, *l. fin. C. de bonis, quae liber:* at circa castrensia, vel quasi castrensia filius libere pacisci potest; cum respectu eorum habeatur pro patrefamilias *l. 4. ff. de castrensi pecul.*

4. *Servus in praejudicium domini*: tum quia servus, utpote civiliter mortuus, non est capax obligationis civilis, bene vero naturalis *l. 14. ff. de O. et A.* tum quia *melior conditio nostra per servos fieri potest deterior fieri non potest l. 133. ff. de R. J. 5.* Regulariter alter pro altero pacisci nequit, nisi ad hoc mandatum habeat, vel subjectus sit ei, pro quo paciscitur: nam alteri per alterum non acquiritur §. 5. *Inst. per quas personas cuique acq. ibi: per extraneam personam nihil acquiri potest.*

5. Q. II. *An pollicitatio, hoc est, nuda promissio sine acceptatione sit obligatoria?* R. Negative: nam ad promissionem ut obligatoriam, requiritur mutuus consensus *l. 1. §. 3. ff. h. t.* sed sine acceptatione non est mutuus consensus, ut de se patet; ergo. Unde promissio non acceptata pro placito promittentis revocari potest, non tantum si interna, sed etiam si externa sit praesenti facta: neque sola taciturnitas habetur pro consensu, nisi aliud ex circumstantiis, et signis exterioribus colligatur. His non obstat *c. 6, de voto l. 1. pr. l. 3. §. 1. l. 4. ff. de pollicitat. c. 17. de jurej.* nam promissio Deo facta per votum, vel iuramentum statim acceptatur a Deo; uti et promissio facta civitati, et reipublicae ob certam causam, v. g. pro aedibus reficiendis etc. statim ab ipso jure supplente consensum civitatis acceptatur, atque ita vim pacti habet obligatorii de jure naturali.

6. Q. III. *An pactum nudum, seu promissio acceptata, producat obligationem naturalem in conscientia praestandi id, quod promissum est?* R. Af-

firmative: ita *c. 1. et 3. h. t.* ubi pacta quantumcumque nuda dicuntur servanda, et opere complenda; et *l. 1. pr. ff. h. t.* Ulp. ait: *Hujus edicti, puta de pactis servandis, aequitas naturalis est; quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt, servare.* Ratio est, quia ad obligationem naturalem sufficit consensus liber, et serius de re licita praestitus, a jure non irritatus, ergo. Unde etiam Papa, et princeps, licet legibus suis soluti sint, tamen pactis obligantur de jure naturali, cui utique subjiciuntur. His non obstat *l. 7. §. 14. et 16. 18. ff. h. t. l. 61. eod. et cap. 4. et seqq. h. t. et l. 5. C. de postul. l. 15. 19. C. h. tit.* nam haec, et similia loca procedunt de pactis a jure reprobatis, et irritatis.

7. Q. IV. *An pacta nuda producant obligationem civilem, et actionem in foro externo?* Affirmant de jure Canon. Abb. Lessius, Vall. Fagnan. *c. 1. h. t. a num. 15.* Baldus et alii. Negant Innoc. Gonzal. *c. 1. h. t. a n. 8.* Zoes, et multi alii, cum quibus. R. negative: ita de jure civili *l. 7. §. 4. ff. h. t.* ibi: *igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem*: idem statuitur *l. 45. eod. et l. 10. 21. 28. C. eod.* jus autem Canonicum nullibi clare contrarium decernit, licet *c. 1. et 3. h. t.* dicat pacta esse servanda, sicut id ipsum dicit praetor *l. 7. §. 7. ff. eod.* ex quo non colligitur obligatio civilis, sed naturalis, ob quam jus Canon. ad impediendum peccatum concedit denunciationem evangelicam, vel implorationem officii nobilis, vi cujus judex Ecclesiasticus compellat partes ad pacta servanda. Ratio est, quia

pacta nuda frequenter, et saepe incaute fiunt; ergo ne tribunalia innumeris litibus praegraventur, merito jus denegavit actionem ex pactis nudis: quae ratio etiam locum habet in foro Canonico, cum et sacr. Canones abhorreant multitudinem litium; et ideo ob laesionem infra dimidium non concedunt actionem *c. 3. et 6. h. de empt. et vend.* Ex his resolvuntur *c. 1. et 3. t. ibi: aut conventus:* nam reus *conveniri* dicitur sive per actionem strictam, sive per implorationem officii judicis, ut conscientiam consulatur *c. 13. de judic.* Nec obstant *c. 4. de judic. c. 1. de prob. cap. 9. de praeb. Can. 3. quia 12. q. 5. et c. 9. et 28. de jurej. cum Can. 12. juramenti 22. q. 5.* nam in his locis sermo est de pactis legitimis. Haec ita de jure scripto: at de hodiernis moribus, quibus formulae stipulationum exoleverunt, omnis seria promissio, et pactum deliberatum vim habet stipulationis, et consequenter parit obligationem, et actionem civilem.

8. Q. V. *An pacta nuda habeant aliquos effectus in foro externo?* R. Affirmative: nam 1. pariunt *exceptionem* contra paciscentem *cit. l. 7. §. 4. ff. h. t.* Sic Cajo petenti centum creditos, quos ille promisit se non petiturum, opponere potes *exceptionem* pacti de non petendo. 2. Pariunt *compensationem*, quae naturam exceptionis imitatur, ut si debeas Cajo centum ex mutuo, et ille tibi centum debeat ex pacto, unum debitum cum altero compensare potes, *l. 6. ff. de compensat.* ubi *ulp.* ait: *etiam quod natura debetur, venit in compensationem.* 3. Impedit *debiti soluti repetitionem* *l. 51. et 64. ff. de condition. indeb.*

Maschal. T. II. P. I

ut si Cajo solvisti centum ex nudo pacto debitos, solutum, repetere non potes. 4. Fidejussor accedens pacto, efficaciter obligatur *l. 1. et l. 16. §. 3. ff. de fidejussor. et mand.* ubi *Ulp.* ait: *fidejussor accipi potest, quoties est aliqua obligatio civilis, vel naturalis, cui applicetur.*

9. Q. VI. *Super qua materia, seu objecto pacta fieri possint?* R. Super omni re honesta, et possibili, et in commercio humano existente, cui jus specialiter non resistit. Item super omni facto proprio, possibili, et honesto; non tamen super facto alieno, quod non est in arbitrio promittentis, nisi praecise promittatur cura, et industria procurandi, ut alter agat. Ex his patet non valere pactum detrahendo libro magico, haeretico, vel rebus sacris ad usum malum, vel de dando foro, platea, et aliis rebus in commercio humano non existentibus. Item inutile est pactum de rebus incertis, et genericis; ut substantiae, corporis, viventis animalis, cum tali pacto satisfieri possit dando muscam, vel culicem. At de genere infimo determinato (logicis dicitur species) pactum fieri potest, ut de dando bove, equo etc.

10. Q. VII. *Quae pacta reprobentur a jure Canonico?* R. seqq. 1. Pactum, quo beneficium Ecclesiasticum pecunia resignatur, v. g. ut expensae solvantur. 2. Pactum de succedendo post mortem Praelati in ejus Ecclesia. 3. Pactum dandi majorem pensionem pro consequutione Ecclesiae. 4. Pactum praejudiciosum Ecclesiae parochiali, ne decimae, vel sepulturae ad eam pertineant. 5. Pactum quodcumque circa spiritualia, si-

moniam, vel aliam turpitudinem redolens. Ita *c. 4. 5. 6. 7. et fin. h. t.* Huc pariter referuntur omnia pacta, quae peccatum continent, vel ad illud provolvant; ut pactum de fornicando, de remittendo crimine futuro; secus est de remissione delicti praeteriti etc. E contra valent pacta, quae superiores regulares locales de consensu capituli localis ineunt cum rectoribus Ecclesiarum, v. g. ut certi parochiani non recipiantur ad sepulturam Ecclesiae regularis, et alia huiusmodi; modo de se sint licita, et honesta *c. 1. et fin. h. t. in 6.* et quia talia pacta valent, etsi nullus adfuerit consensus Provincialis, aut Generalis. Verum Praelatos locales oportet esse cautos, ne quid simile attentent sine consensu majorum Superiorum.

11. Q. VIII. *Quae pacta reprobentur a jure civili?* R. seqq. 1. Pactum advocati cum cliente super quota litis *l. 53. ff. h. t. l. 5. C. de postulando*, quia invitavit advocatum ad delinquendum, et fallaciter in iudicio agendum. 2. Pactum medici cum aegroto super aliqua re *l. 3. ff. de extraord. cognit.* quia hoc sapit quamdam extorsionem. 3. Pactum super haereditate viventis: et quidem non valet pactum initum cum testatore de succedendo illi; cum ei auferat libertatem testandi jure publico concessam *l. 61. ff. de V. O. et l. 15. et fin. C. h. t.* neque valet pactum inter duos de successione, seu haereditate tertii inter se dividenda *cit. l. fin. C. h. t.* quia continet votum captandae mortis, nisi vivens testator consentiat, *ibid.* Denique non valet pactum de non succedendo, seu renuntiatio haereditatis *l. fin. ff. de suis et legit.*

l. 3. C. de codicill. ubi non obstante renuntiatione, filia ab intestato patri succedit: nam tale pactum renunciatorium retrahit liberos ab obsequio paterno, ad quod plurimum spes successionis allicit. Haec ita de jure scripto. At de moribus, praesertim Germaniae, ubi ex pactis haereditariis tristes eventus non timentur, communiter approbantur pacta super successionibus, et renuntiationibus haereditatum, maxime inter personas illustres. Gail. Zoes, et alii, ut praxis probat.

12. Q. IX. *An pacta a jure civili reprobata, et irrita convalidentur apposito juramento?* R. Affirmative, dummodo talia pacta non sint contra bonos mores naturales, nec contra bonum publicum, aut jus tertii. Ita *cap. 28. cum contingat de jurej.* ubi praecipiuntur servari, *juramenta sine vi, et dolo sponte praestita, quae in alterius praejudicium non redundant, nec observata vergunt in dispendium salutis aeternae.* Hinc valent pacta jurata super alienatione rerum dotalium, *ibid.* super renuntiatione haereditatis, *c. 2. h. t. in 6.* etc. et ita in utroque foro judicandum esse decernit Bonifac. VIII. *c. 2. de jurej. in 6.* Plura de his in *lib. 2. tit. de jurej.* Cetera de substantialibus, naturalibus, et accidentalibus pactorum, referuntur ad materiam contractuum *lib. III.*

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

Agitur de hac materia in *Canon. fin. 5. q. 1. in ff. et C. h. t.*

1. *Nota*, transactionem esse praecipuam

speciem pactorum, eamque accipi, vel late pro quacumque compositione negotii, etiam non litigiosi, vel *strictè* conformiter huic titulo; et sic definitur, quod sit *de re dubia, et lite incerta pactio non gratuita*, cum utrinque onus importet aliquo dato, vel *promisso, retento, vel remisso. cap. 7. h. t. l. 1. ff. et l. 38. C. eod.* Et quamvis transactio ex parte materiae sit *distractus*, utpote litem dubiam dirimens; quia tamen importat conventionem ultro, citroque obligatoriam, merito dicitur *contractus*; et quidem *in-nominatus*, qui hoc modo explicatur: *abstineo a lite, ut des tantum, vel tantum do, ut a lite abstineas*; idque speciale habet, quod, ea facta, poenitere non liceat, *l. 16. C. h. t.* Est autem transactio, vel *realis*, qua gravatur res, vel personalis, qua gravatur persona; illa, non ista transit ad successorem rei.

2. Q. I. *Qui transigere possint?* R. Omnes, et soli, qui rerum suarum, vel alienarum liberam potestatem administrandi, et alienandi habent, cum transactio sit species alienationis *l. 1. §. 6. ff. si quid in fraud. patr.* Prohibentur autem transigere *de jure naturali* usu rationis carentes, ut infantes etc. *de jur. Canon.* Religiosi sine consensu Superioris, et praelati super rebus Ecclesiae absque solemnitatibus Canoniceis *c. 3. 8. h. t. de jur. civil.* pupillus, et minor in suum damnum, tutores, et curatores super immobilibus, vel mobilibus pretiosis, syndici, administratores civitatis, et procuratores sine speciali mandato, vasallus super re feudali, pater super bonis adventitiis filii emancipati, haeres gravatus super fideicommisso, et quidam alii, de

quibus. Civilistae ad *tit. ff. de transaction.*

3. Q. II. *Quae sit materia transactionis?* R. Omnis res dubia, et litigiosa, super qua lis mota est, vel moveri potest. In specie transactio de jure Can. non permittitur. 1. *De re spirituali*, aut huic annexa, cum interventu temporali pro spirituali; ut super jure decimarum, beneficii Ecclesiastici, super jure patronatus, super spirituali subjectione *c. 2. 3. 7. 9. 10. h. t.* nam transactio, dato temporali pro spirituali, est simoniaca. Super his tamen licita est gratuita, et amicabile compositio, nullo temporali interveniente *c. 7. h. t.* exceptis beneficiis Ecclesiasticis, in quibus prohibetur omnis pactio onerosa absque auctoritate legitimi Superioris *c. 4. 5. 6. h. t.* tum ne detur vitiosus ingressus in beneficia, tum ut omnis species simoniae evitetur. 2. Transigi nequit super matrimonio dissolvendo *c. fin. h. t.* quae dispositio non extenditur ad sponsalia, utpote ex natura sua solubilia. De jure civili prohibetur transactio 1. Super *alimentis futuris* sine auctoritate judicis, ne is, qui alienandus est, necessariis ad vitam careat *l. 6. ff. h. t. l. 8. C. eod.* ubi permittitur transactio super alimentis praeteritis, cum pro his dicta ratio non militet. 2. Super crimine publico, saltem non capitali, uti etiam super adulterio *l. 18. C. h. t.* ne talia crimina perniciosamaneant impunita. At super crimine privato, et publico capitali, uti et super crimine falsi permittitur transigere *cit. l. 18. C. h. t. et l. 1. ff. de bonis eor. qui ante sent.* ibi: *Principes ignoscendum censuerunt ei, qui sanguinem suum qualiter redem-*

ptum voluit. 3. Super relictis testamento, vel codicillo, nisi cognita sint verba testamenti, aut codicilli *l. 6. ff. h. t.* 4. Super haereditate viventis *l. 4. C. de postliminio revers.* Denique transigi nequit de re certa, et de re judicata *l. 1. ff. h. t. et l. 23. ff. de condict. indeb.*

4. Q. III. *Quae sit forma transactionis?* R. Forma substantialis in eo consistit, ut transactio fiat non gratis, sed *aliquo dato, vel retento, promisso, vel remisso c. 7. h. t. l. 38. C. eod.* ubi rescribitur: *transactio nullo dato, vel retento, seu promisso, minime procedit.* Accidentaliter autem forma consistit in eo, quod transactio fiat pure, vel sub conditione, extra, vel intra iudicium ante sententiam latam; imo etiam post hanc latam in certis casibus admittitur transactio; ut si ab ea appellatum est, vel si contra eam, aut rem iudicatam princeps admittat supplicationem, vel restitutionem in integrum *l. 32. C. h. t.* Ceterum iudex regulariter non potest partes cogere ad transactionem, nisi res sit nimis intricata, et periculum armorum, et rixarum immineat.

5. Q. IV. *Qui sint effectus transactionis?* R. Seqq. praecipui. 1. *Terminatio causae controversae;* ita ut transactio vim habeat rei iudicatae, neque revocari, aut rescindi possit, parte altera invita, *l. 5. C. h. tit.* 2. *Peremptio probationum in contrarium;* ita ut neque instrumenta deinde reperta quidquam prosint contra transactionem *cap. 1. h. t. 3.* Si transactio firmata sit rei traditione, aut stipulatione, parit actionem civilem; secus exceptionem litis finitae *l. 17. C. h. t. 4.* Transactio generalis

extenditur ad omnia sub genere contenta; specialis vero tantum ad expressa, et his accessoria, seu necessario connexa, modo nihil dolo tractatum sit *lib. 35. ff. de pactis et lib. 27. §. 4. C. de pactis.*

6. Q. V. *Ex quibus causis transactio rescindi possit?* R. Ex seqq. 1. ex causa doli, vel metus injusti, quo transactio extorta est *l. 3. 19. 42. C. h. t.* nam actione, vel exceptione doli, aut metus submoveri potest omnis pactio. 2. Ex causa falsi instrumenti, etiam bona fide producti *cit. l. 42.* quia defuit consensus in rem dubiam transigendam, cum falsitas non reddat causam dubiam. 3. Ex causa erroris substantialis *l. 15. ff. de jurisd.* 4. Ex causa gravis laesionis illatae pupillo; vel alteri personae gaudenti beneficio in integrum restitutionis *tit. C. si adversus transact.*

7. Q. VI. *An rescindi possit transactio utrinque bona fide inita, si per illam major laesus est ultra dimidium?* Negant Gloss. in *c. 6. de empt.* Bald Menoch. Gail, Schmalz. et alii, quorum sententia usu, et praxi tribunalium firmata est. Affirmant Bartol. Abbas, Fach. Engl, Pirhing, Reiff. cum quibus R. affirmative. Prob. ex *l. 5. si superstite. C. de dolo malo,* ubi filiae emancipatae, quae per transactionem bona fide cum patre initam immodice laesa est, conceditur actio in factum contra patrem: puta ut vel laesio reparetur, vel transactio rescindatur: tum quia dolus ex proposito, et dolus facti, seu re ipsa interveniens, aequiparantur in jure in ordine ad reparandam laesionem *l. 36. ff. de V. O.* ibi: *idem est, etsi nullus dolus intercesserit stipulantis, sed ipsa res in se dolum*

habeat; atqui in laesione ultra dimidium dolus re ipsa adesse praesumitur *l. 17. §. 1. ff. quae in fraud. creditor.* ergo. Ratio est, quia in venditione conceditur rescissio ob laesionem ultra dimidium *l. 2. rem C. de rescind. vend.* quia hoc humanum est, ne alter ex alterius jactura locupletetur; quae ratio etiam militat pro nostro casu, ergo. His non obstat *l. 78. §. fin. ff. ad SC. Trebell.* a sens. contr. *l. 19. 20. et 29. C. h. t. l. 65. §. 1. ff. de condict. indebit.* nam jura ista intelligenda sunt pro casu, quo nullus dolus, vel error, etiam re ipsa commissus est in transactione; vel si quis scienter ob bonum pacis transigat, etsi laedatur; cum volenti non fiat injuria. Haec ita in theoria: quia vero in praxi difficile est probare laesionem, cum ista non desumatur absolute ex re, sed per comparisonem ad incertum eventum litis, et victoriae; ideo transactio ob laesionem majoris rarissime rescindi poterit.

TITULUS XXXVII.

De Postulando.

Agitur de hac materia in Decreto *Canon. 2. infames. 3. q. 7. et Canon. 7. 8. de poenit. d. 1.* In Pandectis *lib. 3. tit. 1.* In Codice *lib. 2. tit. 6. 7. 8. 9. 10. 11.*

1. Nota 1. Postulationem in praesenti accipi pro advocacy, seu officio advocati, qui aliter vocatur *orator, causidicus, seu patronus causae*: et definitur, quod sit persona legitima pro altero praesente in judicio assistens, ejusque

causam legitime secundum jura defendens. Differt a procuratore: quia advocatus est persona jurium perita, fungitur munere publico, et honorabili, pro praesente postulat; et si causam male agat colludendo cum adversario, tenetur de praevagatione *l. 1. C. de advocat. divers. judicior.* e contra procurator est persona non necessario jurium perita, sed solum diligens, et industria, fungitur de se munere privato, et vili, pro absente agit, et si causam male procuret, tenetur actione mandati *l. 8. ff. mandati.*

2. Nota 2. Advocatos esse varios *1.* Sunt *publici*, qui in causis fisci, et aliis publicis operam praestant *tit. C. de ad. fisc. privati*, qui in causis privatorum patrocinantur. *2. Ordinarii*, seu *jurati*, aut *immatriculati*, qui juramento praestito, publica magistratus auctoritate ad officium postulandi deputantur, et albo advocatorum inferuntur, *Extraordinarii*, qui stabiliter auctoritate magistratus non sunt deputati, sed quasi extra ordinem munus advocandi exercent. *3. Voluntarii*, qui a partibus rogati sponte agunt; et *necessarii*, qui etiam inviti coguntur a iudice patrocinium causae suscipere; ut si iudex egeno del advocatum, *c. 1. de off. judic.*

3. Q. I. Qui possint advocare? R. Generaliter omnes, qui nominatim non prohibentur: nam edictum de postulando in Pandectis *h. t.* propositum, est prohibitorium in materia generaliter permissa, ergo. Prohibentur autem edicto praetoris in primo ordine minores *17. annis*, et surdi, qui pro nullo postulare possunt, *l. 1. §. 3. ff. h. t.* In secundo ordine foeminae, coeci, et turpitudine notati,

qui pro aliis postulare nequeunt, *ibid.* §. 5. et *seqq.* In tertio ordine infames, et de publico crimine; ut repetundarum, vis, ambitus, et simili convicti; qui tantum pro certis personis postulare valent; ut pro parente, patrono, et conjunctis, *ibid.* §. 8. usq. ad *fin.* Praeterea repelluntur *servi*, quia juris civilis communionem non habent, *l. 32. ff. de R. J. haeretici, et infideles, l. 15. C. de Episcop. aud. l. fin. C. h. t. jurium imperiti l. 2. C. h. t. judex, et arbiter in eadem causa, quam judicant, l. 6. pr. C. h. t. fiscus, vel respublica, vel potentiores contra privatum, tit. C. ne liceat potentior. et tit. ne fiscus, vel republ.*

2. Per sententiam judicis a postulando removeri possunt, qui pacti sunt super quota litis, vel a iudice jussi noluerunt advocare *l. 5. 7. C. h. t. vel qui colluserunt cum adversario arg. l. 1. et 5. ff. de praevaricat.*

4. Q. II. *Qui jure Canon. prohibeantur postulare?* R. 1. Excommunicati, *c. 8. de sent. excom. in 6. 2. Monachi sine consensu Praelati c. 2. h. t. et Canon. 35. Monachi 16. q. 1. ubi limitatio ponitur, nisi utilitas monasterii talem advocacyem exposceret; exceptis tamen Mendicantibus, qui pro nulla utilitate sui monasterii advocare possunt, etiam de licentia Praelati Clem. 1. de V. S. 3. Clerici seculares omnes in causa sanguinis, vel mutilationis ob periculum irregularitatis, *c. 9. ne Cler. vel Monach. licet pro reo advocare non videatur esse prohibitum. Item contra propriam Ecclesiam, vel proprium Episcopum c. fin. h. t. nisi quis postularet in causa propria, vel pro persona misera-**

bili. 4. Sacerdotes postulare possunt pro se ipsis, personis conjunctis, aut miserabilibus, et pro causa suae Ecclesiae *cap. 1. et fin. hoc tit.* Diaconi, et Subdiaconi insuper possunt postulare in quibuscumque causis etiam civilibus coram iudice Ecclesiastico; minoristae autem coram iudice etiam seculari in quibuscumque causis, praeter causam sanguinis, et mutilationis, *cit. cap. 1. hoc tit. a sens. contr.* ubi minoristis prohibetur advocatio coram iudice seculari tantum in eo casu, quo stipendiis Ecclesiasticis sustentantur.

5. Q. III. *Quod sit officium, et obligatio advocati?* R. 1. Est discernere causam, ne falsam, et injustam suscipiat, sed vere probabilem, ne cliens damnificetur, et pars altera molestetur. Non oberit autem, si causa oppositae partis ab initio appareat probabilior; tum quia cliens intentare potest causam vere probabilem, non obstante majori probabilitate alterius; tum quia in decursu iudicii saepe multa evadunt probabiliora, quae ab initio minus probabilia videbantur, Gutier. Haunol. contra Sotum. 2. In agendo advocatus solerter indagare debet merita causae, servare modestiam, veritatem sine fallaciis, fidelitatem, et constantiam, ne causam susceptam deserat, nisi evaderet improbabilis. Unde vitabit superfluas allegationes, frivolas, et frustratorias dilationes, et exceptiones; et multo magis collusiones cum adversario. 3. Suo salario contentus erit: et ideo nec paciscetur super quota litis, nec super palmario, seu certo pretio in casum victoriae solvendo, *lib. 5. C. hoc tit.* cum etiam pactum de palma-

rio invitet advocatum ad fallaciter procedendum in causa, propter victoriam obtinendam. Evicta autem causa, nihil prohibet aliquid accipere palmarii nomine. 4. Durante lite, non licet advocato contrahere cum cliente, ut emendo, conducendo *l. 6. C. hoc tit.* ne cliens videatur cogi ad contrahendum. 5. Denique non licet ei alienas lites modico pretio emere; alioquin non aget, nisi ad quantitatem datae pecuniae *l. 22. C. mandati, et cap. fin. de alienat. jud.* ne hoc modo detur occasio suscitandi lites innumeras.

6. Q. IV. *An, et quando advocatus obligetur ad restitutionem?* R. 1. Si causam injustam scienter suscepit; tunc enim tenetur compensare damna parti laesae illata, S. D. 2. 2. q. 71. ar. 3. in corp. 2. Si post diligentem considerationem sincere non aperuit clienti, quanta sit probabilitas causae, et spes victoriae; alioquin si falsa promissione, et inani spe illum lactavit, tenetur clienti ad refusionem sumptuum; quia injuste illum damnificavit, Laym. et alii com. Vide S. D. 2. 2. cit. q. 71. per tot. Ceterum advocatus, qui paratus est semper suscipere causam, sive justa, sive injusta sit, non debet, nec potest a confessario absolvi; quia haec prava voluntas, cum sit continuatum peccatum, impedit debitam dispositionem ad valorem absolutionis requisitam.

7. Q. V. *Quae sint privilegia advocatorum?* R. Personalialia sunt. 1. Nobilitas competens advocatis in dicasterio supremo principis *l. 7. C. h. t.* 2. Immunitas a poenis ignominiosis, ut fustigatione, suspensio, *l. 16. 18. et fin. ff.*

de poen. 3. Immunitas a tortura, et carcere communi *l. 8. C. de qq.* 4. usus vehiculi in loco, ubi princeps residet, *arg. l. un. C. de honorar. vehicul.* 5. Communicatio in privilegiis militum *arg. l. 14. C. h. t.* exceptis iis, quae ob ignorantiam militibus concessa sunt. *Realia* sunt: 1. Immunitas ab oneribus, et muneribus realibus, ac personalibus, *l. 6. C. de profess. et med.* 2. Exemptio ab onere hospitandi, *ibid.* 3. Beneficium competentiae, ne ultra honestam sustentationem solvere cogantur, *l. 6. et 18. ff. de re jud.* 4. Praelatio filiorum ad officium advocati *l. 5. §. 5. C. de advocacy. divers. judicium.* Sed haec privilegia hodie multum attrita sunt.

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clem. *h. t.* In Decreto *dist. 89. et 5. q. 3. et c. 1. infamis 3. q. 7. et Can. 3. cum 9. q. 3.* In Institutionib., Pandect. et Codice *tit. de procuratoribus, et tit. mandati.*

1. Nota 1. Procuratorem, quasi *pro alio curatorem*, esse illum, qui aliena negotia mandato domini administrat *lib. 1. ff. hoc tit.* Differt a negotiorum gestore, quia iste sine mandato aliena negotia gerit; a tutore, et curatore, quia isti ex testamento, lege, aut a iudice deputantur ad res pupilli, aut minoris administrandas.

2. Nota 2. Procuratorem varie dividi: nam 1. Est *verus*, qui legitimum domini mandatum habet; et *falsus*, qui vel

nullum mandatū habet, vel insufficiens, aut jam revocatum *l. 24. C. h. t. 2. Judicialis*, seu *ad lites*, qui ad iudiciū; et *extrajudicialis*, seu *ad negotia*, qui ad negotia extra iudiciū agenda constituitur. 3. *Principalis*, qui immediate a domino, et *substitutus*, qui a procuratore principali constituitur. 4. *In rem alienam*, qui negotium agit in utilitatem domini; et *in rem suam*, qui negotium sibi a domino cessum in utilitatem suam agit quo casu actio directa, v. g. mutui exercetur nomine domini cedentis; actio vero utilis nomine procuratoris cessionarii. 5. *Specialis*, qui ad certum negotium; et *generalis*, qui ad omnia negotia deputatur: et hic vel est *generalis cum libera*, hoc est, cum plena potestate administrandi omnia, quae domini sunt; et ideo dici solet *plenipotentarius*: vel *generalis simpliciter* sine tali clausula, qui tantum potest ea, quae sibi commissa sunt in mandato.

3. Q. I. *Qui possint constituere procuratorem?* R. 1. Generatim omnes, qui speciatim non prohibentur; cum edictum circa procuraciones sit prohibitorium in materia generaliter permissa, *l. 33. et 43. ff. h. t.* Et quidem procuratorem ad negotia constituere potest quilibet, qui rerum suarum, vel alienarum administrationem habet, ut dominus, tutor, filiusf. quoad castrentia; et servus quoad bona pecuniaria *cit. l. 33. pr.*

4. R. 2. Constituere procuratorem ad lites possunt tantum illi, qui sunt domini litis, et per se ipsos agere possunt; ut *domini majorennēs*, *Praelatus* in causa non ardua; si vero ardua sit re-

quiritur consensus capituli *arg. c. 6. de juram. calum. Universitas*, tamquam domina, et persona ficta *c. 7. h. t.* Si vero in communitate aliqui sint excommunicati, vel alias inhabiles, horum auctoritate non debet procurator constitui; multo minus in mandato eorum nomina exprimi, sed solorum habiliū, *cap. fin. h. t.* Denique procurator, cum citius non fiat dominus litis, nisi lite jam contestata, tunc, et non ante constituere potest substitutum; nisi hoc ipsum sit ei prohibitum vel expresse, vel tacite ob gravitatem negotii, pro quo electa est industria personae *c. 1. h. t. in 6. et c. fin. eod.* Ad negotia autem extrajudicialia procurator regulariter potest sibi alium substituere *cit. cap. 1. §. procurator.* cum plerumque in his negotiis non vertatur tantum praejudicium, quantum in iudiciis.

5. R. 3. Procuratorem ad lites dare prohibentur. 1. *Servus*, nisi de statu suo litiget *l. 33. §. 1. ff. h. t.* 2. *Filiusfam.* exceptis illis causis, in quibus ipsemet agere potest; ut circa castrense peculium, circa injuriam sibi illatam, *l. 8. ff. h. t.* 3. *Minor* sine auctorit. curatoris, exceptis causis spiritualibus, in quibus habetur pro majorenni, et pupillus sine auctoritate tutoris *c. fi. de jud. in 6.* 4. *Tutor, curator, syndicus* ante litem contestatam, cum citius non fiant domini litis, licet actorem constituere possint *ante litis contestationem l. 11. C. h. t.* 5. *Captus ab hostibus*, cui actorem, non vero procuratorem constituere conceditur *l. 15. ff. ex quib. caus. major.* quia captus non est sui juris. 6. *Excommunicatus*, cui non ad agendum,

sed praecise ad defendendum conceditur procurator *c. fin. h. t. 7. Religiosus Clem. 3. h. t.* nisi pro se agat, v. g. contra Praelatum.

6. Q. II. *An dominus in casu impedimenti compelli possit ad constituendum procuratorem?* R. Affirmative, si impedimentum est perpetuum, vel diu duraturum; ne jus alterius pereat, aut laedatur: at si est temporale, et brevi cessaturum, nemo regulariter cogi potest ad constituendum procuratorem; nisi aliud habeat consuetudo; sicut in Camera imperiali, ubi omnia aguntur per procuratores.

7. Q. III. *Qui constitui possint Procuratores?* R. 1. Generatim omnes, qui specialiter non prohibentur, cum hoc sit de genere permissorum. R. 2. Praeter infantes, et usu rationis carentes nec ad lites, nec ad negotia procuratores fieri possunt *militēs l. 9. C. h. t.* ne a castris avocentur; nisi agant in rem suam vel nomine cohortis suae: item minores 17. annis *c. 5. h. t. in 6.* R. 3. Procuratores ad lites constitui nequeunt. 1. *Servi lib. 33. pr. ff. h. t.* 2. *Banniti*, et rei criminis capitalis, donec suam innocentiam probent *l. 6. C. h. t.* 3. *Redimētes* alienam litem, vel super quota litis paciscentes *arg. l. 5. C. de postul. 4. Potentiores tit. C. ne lic. potent.* quia praesumuntur sua potentia velle opprimere adversarium. 5. *Excommunicati* cum non habeant personam standi in iudicio *c. 8. de probat.* 6. *Religiosi*, nisi de consensu Praelati in causa monasterii *Clem. 3. h. t.* 7. *Clerici* in casibus, quibus eis non permittitur advocatio. 8. *Foeminae l. 54. ff. et l. 4. C. h. t.* quia Maschat. T. II. P. I.

officium procuratoris virile est, et a pud foemineum sexus alienum *l. 18. C. eod.* Excipe, nisi foemina agat in rem suam, vel pro parentibus inhabilibus, vel pro defensione libertatis, vel pro filiis, quorum tutrix est, vel pro iuribus monasterii, si Abbatisa est, *l. 41. ff. h. t. l. 3. §. 2. ff. de liberal. caus. c. 67. de appell. c. 4. §. quia vero de confir. util.* ibi: *eandem Abbatissam procuratorem ipsius duximus statuendam.* 9. *Infames* infamia iuris, aut facti de jure Canon. *Can. 1. infamis persona nec procurator esse potest, nec cognitor:* quae dispositio praesertim de hodiernis moribus, recipitur etiam in foro civili, cum §. *fin. Inst. de excep.* loquatur solum de infamia dubia. 10. *Minor 25. annis* de jure Canon. *c. 5. in fin. h. t. in 6.* ibi: *ad iudicia tamen nisi major. 25. annorum fuerit, deputari nequibit.* At de jure civili sufficere 17. annos docent Perez, Zoes. Kees, et alii. Sed probabilius certa dispositio iuris Canon. servanda est etiam in foro civili, ut volunt Wessemb. Schmier cum citt. nam juxta *l. 51. ff. h. t. Minor 25. annis defensor idoneus non est*, ne scilicet reddatur iudicium elusorium, minore restituto: sed etiam si minor esset procurator, iudicium reddi posset elusorium, saltem in casu, quo principalis lapsus facultatibus non esset solvendo: tum quia minores non habent legitimam personam standi in iudicio *l. 2. §. C. qui leg. person.* et ideo filiusf. minor repelli debuisset a procuratoris officio, nisi patrem absentem defendisset ex pietate, et commiseratione *l. 42. C. h. t.* ergo. Nec obstat §. 5. *In quibus ex causis;* nam favore li-

bertatis conceditur, ut servus minor manumissus ad officium procuratoris admittatur.

8. Q. IV. *An filiusf.? an absens? an duplex procurator constitui possit?* R. Ad 1. Affirmative, ex c. 14. h. t. l. 8. ff. eod. quia filiusf. ex omni contractu obligari potest. l. 39. ff. de O. et A. si quid tamen nocumenti pater exinde sentire deberet, necessarius esset ejus consensus. Ad 2. Affirmative, modo absens ratum habeat mandatum l. 1. §. fin. ff. h. t. imo si primum renuit, mutata voluntate recipere potest mandatum c. 7. h. t. nisi in casum voluntatis alius a domino fuisset deputatus. Ad 3. Affirmative c. 6. h. t. in 6. l. 32. ff. h. t. et quidem si plures constituentur singuli in solidum, locus est praeventioni; si communiter, seu universi in solidum, alter sine altero non aget, nisi iudex ob celerem expeditionem unum ex iis eligat, cit. c. 6. §. sane h. t. in 6. Si plures diversis temporibus constituti sunt, regulariter posterior praefertur priori, nisi aliud ex mandato procuratorio colligatur, l. 31. §. fin. ff. h. t.

9. Q. V. *Qua forma, et modo constituatur Procurator?* R. Mandato procuratorio legitime confecto secundum styllum cujusque curiae; ita ut contineat nomen constituentis, constituti, adversarii, causae, judicis, et necessarias clausulas juramenti de calumnia, cautionis de rato, et indemnitate etc. diem, et annum cum aliis consuetis solemnitatibus. 2. Hoc mandatum per instrumentum, vel saltem per testes probatum, ita est necessarium procuratori, ut sine eo non admittatur ad agendum; et acta iudicii

sint ipso jure nulla arg. c. 4. v. nos vere hoc tit. quia procurator sine mandato reputatur persona extranea, cui nulla est actio contra reum. Suppletur autem hoc mandatum, si quis agat domino praesente, et non contradicente, l. 18. ff. mandati, vel pro personis conjunctis l. 35. ff. h. t. vel pro uxore c. 12. h. t. et l. 21. C. eod. vel pro consorte ejusdem litis l. 2. C. de consort. ejusd. lit. vel pro juribus Ecclesiae, si praelatus dilapidet bona, et negligat jura illius, c. 1. de rest. spol. et c. 6. de reb. Eccl. alien. Denique si defensor est rei absentis; tunc enim admittitur sine mandato; modo satisfaciat de judicato solvendo, vel de rato in casu, quo reus convenitur actione reali, l. 40. 64. 76. ff. et l. 12. C. h. t. nam ratio naturalis suadet, et publice interest absentes, etiam ignorantes per quemcumque idoneum defendi, ne ignari damnum patiantur, l. 33. ff. de neg. gest.

10. Q. VI. *In quibus negotiis, et causis constitui possit procurator?* R. Generatim in omnibus; quae specialiter non excipiuntur; cum materia ista sit de genere permissorum; ergo concessum intelligitur, quod nominatim non prohibetur. Unde procurator dari potest in causis pecuniariis, liberalibus, temporalibus, spiritualibus, matrimonialibus, in litibus etiam futuris, in prima, et secunda instantia, ut passim haec asseruntur h. t. in utroque jure. 2. In causis famosis, ubi infamia per se, et principaliter infligitur reo, admitti potest procurator; cum id nullo jure vetetur: uti etiam in causis criminalibus aliis, in quibus civiliter agitur ad poenam pecuniariam, aut similem; cum

exequutio non fiat in persona, sed in bonis, *c. 5. h. t. l. 42. ff. eod. 5.* In causa criminali criminaliter intentata, seu ad vindictam publicam; si imponenda est poena relegationis, vel minor, admittitur procurator pro reo, non vero regulariter, si imponenda est poena capitalis, vel major relegatione. Ita *l. 1. ff. an per alium causae app. l. 15. ff. de publ. judic. et c. 15. de accusat.* Ratio primi, quia si reus fugiat, sententia non redditur elusoria; cum ipsa fuga exequi possit poenam relegationis. Ratio secundi e contrario; quia in casu, quo reus fugeret, sententia capitalis, vel relegatione major, nullum haberet effectum: non quidem in procuratore utpote innocente, non in reo, utpote profugo, ergo. 4. Si reus personaliter comparere non potest in iudicio, probabile est admitti posse procuratorem in causa capitali, non tantum ad allegandam causam absentiae, et opponendas exceptiones dilatorias contra adversarium, iudicem, et testes, sed etiam ad probandam, et defendendam ipsam innocentiam rei. Ita Fachin. Pirhing, Schmal. Zoes. *h. t. num. 4. contra Gloss. c. 15. de accus. v. criminali.* Prob. ex *l. 3. C. de accus. ubi indistincte Alex. Imp. rescribit: Reos capitalium criminum absentes etiam per procuratorem defendi, legibus publicorum iudiciorum permittitur.* Idem docet Jctus *l. 33. §. 2. ff. h. t.* nam causa capitalis digna est commiseratione; ergo sicut in illa admittitur transactio *l. 18. C. de transact.* ita quoque admittendus est procurator ad defendendum. Ceterum, si procurator succumbat, etiam absentes condemnantur, et exequutio fit, quatenus

potest etiam in pictura. *Clar. 5. sent. §. fin. q. 45.* Zoes, et alii. Quia vero hodie inscriptio in poenam talionis sublata est, quilibet per procuratorem accusare potest; licet in praxi raro id accadat, cum nunc contra criminosos plerumque vigeat inquisitio. 5. Actor per procuratorem nequit intentare actionem cuilibet de populo competentem: quia ante litem contestatam non est ejus dominus *l. 42. ff. h. t.* reus vero eam excipere potest per procuratorem *l. 5. ff. de popular. act.* cum per illam plerumque pecunia, et interesse petatur.

11. Q. VII. *Quod, et quale sit officium procuratoris?* R. 1. Est diligenter negotia domini secundum formam mandati administrare *arg. l. 1. pr. ff. h. t.* 2. Hoc officium est gratuitum, quia *mandatum, nisi gratuitum sit, nullum est l. 1. §. fin. ff. mandati.* Alioquin si merces constituatur, non procurator, sed operae locator est, *ibid. in fin.* finito autem officio, si quid remunerationis causa datur, non mutatur natura hujus contractus *l. 6. 7. ff. eod. 3.* Procurator idoneo mandato instructus hodie non satisfacit, licet mero jure procurator actoris satisfacere deberet de rato *l. 1. C. h. t.* at defensor rei mandato carens, si actio est personalis, tenetur dare satisfactionem de iudicato solvendo; si vero actio est realis, tenetur satisfacere de rato habendo *l. fin. C. de consortib. ejusdem lit. l. 39. §. 2. cum seqq. et l. 40. §. 2. 3. ff. h. t.* nam sine satisfactione nullus est idoneus defensor rei alienae.

12. Q. VIII. *Quae, et quanta sit potestas procuratoris?* R. Generatim tanta, quanta in litteris mandati continetur *l.*

10. *C. h. t.* et quidem 1. Procurator judicialis potest litem contestari, qua contestatione facta, sit dominus litis, et sententia in illum fertur de jure scripto civili *l. 23. C. h. t. l. 1. C. de sent. et interloc.* licet de consuetudine in camera imperiali, et aliis tribunalibus sententia ferri soleat in dominum principalem. De jure Can. sententia ferri potest vel in personam procuratoris, ut *c. 6. de Relig. domib. c. 2. de capell. monach.* vel in personam principalis, ut *c. 6. de in integr. rest. c. 14. de censib.* Exequutio autem fit in bonis domini, nisi procurator *in rem suam* datus fuisset, vel ad defensionem se obtulisset, data satisfactione de judicato solvendo, vel rato habendo *l. 61. ff. h. t. 2.* Procurator appellare potest a sententia contra dominum lata *c. 11. h. t.* cum appellatio pertineat ad primam instantiam. At prosequi appellationem regulariter non tenetur procurator invitus, ut communis sententia tenet ex *c. 14. h. t.* ibi: *licet appellationem prosequi non tenetur invitus*, nisi aliud convenisset: nam prosequutio appellationis, cum pertineat ad aliud judicium in alio loco exercendum, regulariter non continetur in tenore mandati. 3. Procurator actoris datus *ad agendum*, vi hujus mandati censetur datus ad respondendum, seu defendendum *arg. l. 33. ff. h. t.* quia agere est principale, et respondere accessorium. At procurator rei datus *ad agendum*, respondere nequit: cum hoc sit principale; convenire autem potest procuratorem actoris, propter connexionem causae. *cit. l. 33. §. 4. ff. h. t. 4.* Procurator constitutus generaliter ad negotia, vi talis mandati cen-

setur etiam constitutus ad lites, ut colligitur ex *cap. 6. hoc tit. in 6.* nam licet *negotia* in stricta significatione opponantur litibus, tamen in ampla, et adhuc propria significatione continent sub se lites *l. 5. C. de jurisd. omn. judic.* ergo negotia generaliter expressa, generaliter intelligenda sunt de judicialibus, et extrajudicialibus, per *l. 8. ff. de publician. in rem act.* Excipe illa, quae mandatum speciale requirunt, haec enim non potest procurator generalis; ut deferre iuramentum litis decisivum, transigere, compromittere in arbitros, debitum remittere, donare, et similia, quae recenset Glossa *cap. 11. h. t. v. portitoribus*, nisi procurator generalis sit *cum libera*, quae clausula aequivalet mandato speciali *l. 1. §. 1. ff. h. t.* quamvis *donatio* ne quidem sub hac clausula venire videatur. 5. Si in mandato generali exprimantur quaedam specialia cum clausula *expediendi cetera, quae speciali mandato indigent*, poterit procurator his similia, vel minora, non autem majora, *c. 4. h. t. Clem. 2. eod.*

13. Q. IX. *Ex quibus causis excipi possit contra procuratorem?* R. Ex quatuor praecipuis: 1. *Ex parte constituentis*, quia caruit potestate constituendi 2. Et ex parte constituti, quia non est idoneus ad officium procuratoris ratione aetatis, excommunicationis etc. 3. *Ex parte causae*, quia haec procuratorem non admittit. 4. Ex parte formae, quia non habet mandatum sufficiens.

14. Q. X. *Quae gesta procuratoris obsint, vel prosint domino principali?* R. 1. Gesta contra fines mandati non nocent domino *l. 10. C. h. t.* quia pro-

curator diligenter custodire debet fines mandati, et ultra non excedere. 2. Si procurator non excessit fines mandati, omnia ipsius gesta ad processum judicium pertinentia imputantur domino, licet aliquid dolo, aut culpa male gestum, aut omissum sit, *cit. l. 10. C. hoc tit. cap. 2. §. nos igitur de in integr. restitut.* Unde nocetur domino, si procurator in praefixo termino non comparuit, si testes, et alias probationes, aut exceptiones non produxit, si fatalia appellationum labi sivit, si confessionem necessariam, seu a iudice imperatam erronee fecit, nisi dominus eam revocaverit etc. nam haec omnia tenebatur facere dominus per se, vel per alium: cum ergo nec per se, nec per alium fecerit, ei imputandum est, ut propterea sententia non rescindatur. 3. Si procurator extra illa, quae respiciunt processum judicium, deliquit, ut circa poenam, vel impositionem mulctae, id non nocet domino: quo sensu procedit *l. un. §. 2. ff. si quis iudic.* ubi Ulp. ait: *si procurator tuus, vel tutor, vel curator jus dicenti non obtemperaverit; ipse punitur, non dominus, vel pupillus.* 4. Dominus vi mandati agere potest *actione directa*, ut procurator, finito negotio, aut lite, rationem gestorum reddat, actiones acquisitas cedat *l. 46. §. 4. ff. h. t.* praestet dolum, et omnem culpam, adeoque et levissimam *l. 11. 13. C. mandati*, quod singulare est propter industriam tacite promissam. Si vero procurator non sit solvendo, aequitas naturalis dictat domino concedendam esse in integrum restitutionem. E contra procurator circa id, quod in gratiam domini impendit, ge-

rendo negotium, aut litem, convenire potest dominum *actione contraria mandati*, etsi negotium citra culpam procuratoris non habuerit bonum exitum, *l. 46. §. 5. 6. ff. h. t. c. 6. eod.* quia officium suum nemini debet esse damnosum, *l. 7. ff. testam. quemadm. aper.*

15. Q. XI. Quibus modis expiret officium procuratoris? R. 1. *Mutuo consensu constituentis*, et constituti, etiam re non integra, per *reg. 1. in antiq. 2. Morte procuratoris*, cum procuratio non transeat ad haeredes *l. 27. ff. mandati l. 57. ff. de iudic. 3. Morte constituentis*, re adhuc integra ante litem contestatam *l. 26. ff. et l. 15. C. mandati.* Praelatus autem Ecclesiasticus, etiam re non integra, non tenetur stare contractui, et mandato antecessoris, nisi adfuerit consensus capituli, *Clem. fin. h. t.* quia Praelatus de se solo non potest quidquam disponere in tempus mortis. 4. Si ipse dominus ante, vel post litem contestatam veniat, et per se, excluso procuratore, causam agat, *c. 2. et 8. h. t. in 6. 5. Exoneratione*, seu renuntiatione officii procuratorii, et quidem post litem contestatam de consensu domini; nisi superveniret infirmitas, insperata negotia, inimicitia cum principali; quibus casibus non opus est consensu domini, *l. 8. 9. 10. ff. h. t. 6. Revocatione*, et quidem sine causa, si res est integra; ex causa vero justa, si negotium jam est coeptum, aut lis contestata, cujus procurator factus est dominus. Porro revocatio ista non sortitur suum effectum, nisi procuratori debite sit intimata, et simul personae, cum qua negotium geritur; in iudicio autem alternative iudici, vel adver-

sario, et simul procuratori, *c. 3. 4. h. t. c. 2. eod. in 6. l. 16. 17. ff. h. t.* nam harum personarum interest scire revocationem debite factam esse, adeo ut acta procuratoris ante intimationem revocationis omnino valeant. Excipe matrimonium, beneficium Ecclesiasticum, officium patrini in baptismo, et confirmatione ad contrahendam cognationem spiritualem, et alios similes actus, in quibus requiritur consensus verus, et vere perseverans, non autem sufficit fictus; tunc enim revocatio mandati, etsi non pervenerit ad notitiam procuratoris, statim sortitur suum effectum, et actus contra illam gestus est nullus, *cap. fin. h. t. in 6. Clem. un. de renuntiat. 7.* Denique finitur officium procuratoris, finita instantia, lata sententia definitiva, aut peracto negotio; cum mandatum ultra non porrigatur.

16. Q. XII. *An, et quomodo gesta falsi, seu revocati procuratoris sint invalida?* R. Esse invalida post oppositam exceptionem, sive illam dominus, sive pars adversa opponat ante, vel post sententiam. Ita *c. 4. in nostra in fin. h. t.* ibi: *qua probata, iudicium nullum, et nullius momenti controversiae reputantur*; nam procurator revocatus repelli potest, tanquam extranea persona, cui nullum jus est agendi. At contra, si nec dominus, nec pars adversa contra falsum procuratorem excipiat, convalidantur omnia ejus gesta per ratihabitionem partium, quae retrotrahitur, et mandato equiparatur, *l. 56. ff. de iudic.* Sic dominus appellans contra sententiam in falsum procuratorem latam, censetur gesta ejus approbare *l. 3. §. falsus ff. rem*

rat. haberi, alioquin non appellare, sed exceptionem falsi procuratoris opponere debuit, per *cit. cap. 4. hoc tit.*

Hic nota procuratori affines esse *defensorem, actorem, et negotiorum gestorem*. *Defensor* est, qui tantum in litibus absentis rei sine ullo mandato causam in iudicio defendit, praestita cautione de iudicato solvendo, vel rato habendo. *Actor* est, qui in casu necessitatis, vel impedimenti, interposito decreto iudicis, constituitur a tutore, curatore, vel alio administratore, et negotia domini periculo tutoris, aut administratoris, gerit. *§. fin. in. de curator. l. 24. ff. de Administr. tutor. l. 11. C. h. t.*

Negotiorum gestor est, qui absentis, et ignorantis negotia gerit absque ullo mandato. Atque id a Praetore introductum est ex aequitate, ne absentium negotia deserantur. Hinc oritur duplex *actio praetoria negotiorum gestorum*: *directa* competens domino contra negotiorum gestorem ad restituendum, quod gessit, vel reparandum, quod male ex dolo, vel culpa levi fecit, aut omisit: *contraria* competens gestori contra dominum ad resarciendum id, quod in negotii gestione de suo impendit, *l. 2. ff. de negot. gestis.*

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

Agitur de hac materia *Can. 12. qui vere 16. q. 1. In Pandectis lib. 3. tit. 4. et lib. 50. tit. 4. leg. 18. §. 13.*

1. *Nota*, syndicum esse procuratorem a corpore, seu universitate constitutum

communi mandato, ad pertractandas omnes causas, et lites universitatis, hoc est, capituli, collegii, civitatis, vel alterius corporis. Ex qua descriptione colliguntur omnia praecipua requisita ad syndicum, puta ut constituatur a communitate, seu corpore, mandato communi, seu decreto ordinis *l. 3. ff. quod cujusque univers.* generaliter ad omnes causas judiciales, cum potestate ampla, quae competit procuratori generali *cum libera l. 1. §. 1. et l. 6. §. 1. ff. eod.* nisi in mandato ei restringatur; donare tamen, et liquida debita remittere non permittitur syndico. Differt autem syndicus a *procuratore* specificè sumpto; quia hic causas privatorum agit; ab *actore publico*, quia iste ad unam, vel alteram certam causam constituitur. a *fiscali*, seu *procuratore fisci*; quia iste solas causas criminales, multas, et poenas fisco, seu universitati debitas persequitur, syndicus plerumque civiles: ab administratore Camerae, et *curatore universitatis*; quia ille praeest rei nummariae, iste negotiis extrajudicialibus; syndicus vero judicialibus. Fere omnia, quae dicta sunt de procuratore, proportionaliter applicanda erunt syndico.

2. Q. I. *An laicus in causis spiritualibus constitui possit syndicus? et Religiosus in causis sui monasterii?* R. ad 1. Affirmative ex *c. 1. de Procurator in 6.* cum hoc nullo jure prohibeatur: nam licet laicus in causis spiritualibus non possit esse iudex etiam delegatus, vel administrator Ecclesiae, vel elector personae Ecclesiasticae, cum haec omnia sint officii Ecclesiastici, et spiritualis; potest tamen ministerialiter, et nomine

principalis causas spirituales in iudicium deducere: siquidem ad hoc nulla jurisdictio, aut potestas spiritualis requiritur; ergo. Ad. 2. Affirmative, praesertim, si id exigit necessitas, et utilitas monasterii, *Can. 35. monachi 16. q. 1. c. 2. de postulando*: nam Religiosus idoneus a capitulo electus in syndicum nullo jure arcetur a munere syndicali ad causas forenses peragendas. Nec obstat *cap. 1. ne Cler. vel monac. cap. 2. de in integr. restit. cap. unic. hoc tit.* nam jura ista procedunt solum de honestate, et decentia, quia *expedit pro parvo incommodo a strepitu causarum servos Dei esse quietos.*

3. Q. II. *An solus Praelatus revocare possit syndicum?* R. Regulariter loquendo affirmative: nam juxta *cap. 21. de rescr.* Praelatus ex officio suo tenetur congregationis suae negotia procurare; ergo solus potest revocare syndicum, et actiones per se intentare; Nec obstat, quod syndicus constituatur de consensu capituli: nam, ne monasterium laedatur, merito plus requiritur ad constitutionem, quam revocationem syndici. Excipe, nisi Abbatis, et capituli negotia essent discreta; tunc enim syndicus a capitulo constitutus, ab eodem revocandus foret *arg. cit. c. 21. de rescript.*

TITULUS XL.

De his, quae vi, metusve causa fiunt.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* In Decreto 15. q. 6. et 20. q. 3. et 23. q. 5. 6. In Pandectis *l. 4. tit. 2.* ubi rubrica concipitur a primis verbis edicti

praetorii: *Quod metus causae gestum erit*, ratum non habeo. In Codice *lib. 2. tit. 20. de his, quae vi, metusque causa gesta sunt.*

1. Nota 1. Hic non agi de *vi*, seu inversione *publica*, quae fit armis, et similibus instrumentis; neque de *vi privata*, dum res alicujus invaduntur sine armis: nam de his agitur *tit. ff. de vi, et vi armata*, et *tit. ad l. juliam de vi privata*; neque hic agitur de *vi ablativa*; qua res mobilis aufertur, neque de *turbativa*, qua quis turbatur in sua possessione; neque de *inquietativa*, qua quis inquietatur in usu rei suae; neque de *expulsiva*, qua quis ex possessione dejicitur: nam contra primam datur actio *vi bonorum raptorum*; contra secundam interdictum *uti possidetis*, respectu immobilium, vel *utrubi*, respectu mobilium; contra tertiam interdictum, *quod vi, aut clam*; contra quartam interdictum *unde vi*, de quibus agunt Legistae ad *tit. de Interdictis*: sed agitur de *vi compulsiva*, qua quis compellitur ad aliquid faciendum, quod alias non faceret. In quo sensu *vis est majoris rei impetus, qui repelli non potest, l. 2. ff. quod metus caus.* et dividitur in *absolutam*, seu *praecisam*, quae ita compellit ad actum, ut omnem liberum consensum impediat; ut si quis invitus cogatur genuflectere idolo etc. et *conditionalem*, seu *secundum quid*, quae compellit quidem ad actum, sed non nisi sub conditione, si quis libere consentiat; adeoque relinquit voluntarium simpliciter, et causat solum involuntarium secundum quid: ut si quis metu mortis adoret idolum. Haec *vis* specificè dicitur

metus. Jam si in praesenti *rubrica* vis a metu distinguitur, *vis* accipi debet pro absoluta, inferente necessitatem contrariam voluntati, *l. 1. ff. d. l.*

2. Nota. 2. metum ab Ulp. *cit. l. 1.* definiri, quod sit mentis trepidatio instantis, vel mox futuri periculi causa; seu passio animi fugientis aliquod malum sibi imminens; sive inferatur a causa necessaria extrinseca, aut intrinseca, ut naufragio, morbo; sive a causa creata libera, ut ab homine minante aliquod malum. Dividitur autem metus in *gravem*, et *levem*. *Gravis* est, qui sufficit, ut animum, etiam fortem, dimoveat a proposito; et ideo aliter vocatur *cadens in virum constantem*, seu *probabilis*; uti est timor mortis, mutilationis, servitutis, gravis infamiae, stupri inferendi, amissionis omnium bonorum etc. *l. 3. in fin. et seqq. ff. d. l.* *Levis*, seu *vanus*, aut *improbabilis* est, qui non sufficit, ut animum fortem a proposito dimoveat; et ideo *non cadit in virum constantem*. Ista autem *gravitas*, et *levitas* non est spectanda absolute, sed comparative ad personam inferentem, et patientem: nam quod respectu viri est leve, respectu pueri, aut foeminae potest esse grave. Uterque iste metus vel est *juste incussus*, cui patiens causam dedit; ut si iudex criminoso minetur carcerem; flagellationem etc. vel *injuste incussus*, cui innocens nullam causam dedit; ut si latro minetur mortem, nisi pecunia numeretur. Agetur hic de firmitate, et obligatione actuum metu gestorum, et de remediis contra metum.

3. Q. 1. *An gesta per vim absolutam*

sint de jure naturali nulla? R. Affirmative cum S. D. 1. 2. q. 6. ar. 5. et com. nam in his deest voluntarium simpliciter, cum vi coactus magis pati, quam agere videatur. Hinc dicit Ulp. l. 1. ff. quod met. quod vis absoluta inferat necessitatem contrariam voluntati: ut si quis violenter ducatur ad templum idolorum. Nec obstat c. 2. h. t. ibi: *quae metu, vel vi sunt, debent in irritum revocari*, seu rescindi: nam ut patet ex contextu, sermo ibi est de vi conditionali, quae nihil differt a metu.

4. Q. II. *An, et quomodo gesta ex metu gravi sint valida?* R. 1. Si metus incussus est a causa necessaria intrinseca, vel extrinseca, gesta ex tali metu sunt omni jure valida: nam causa necessaria non injuriat, et ideo valet votum, quod quis metu morbi, aut naufragii emisit.

5. 2. Si metus a causa libera juste incussus est, gesta ex illo sunt omni jure valida; cum metus juste incussus nullam inferat injuriam patienti, sed iste sibi imputare debeat, quod causam metui dederit l. 21. ff. d. t. ubi mulieris datio, vel promissio valet facta ex metu, quod propter commissam ingratitudinem redigenda sit a patrono in servitutem. Nec obstat l. 7. in fin. eod. nam ibi adultero metus injuste incussus est ab iis, qui privata auctoritate eum occisuri erant; secus esset si metus juste a Judice incuteretur.

6. 3. Si metus a causa libera injuste incussus est, gesta ex tali metu sunt valida de jure naturali: nam hoc jure ad valorem actus sufficit consensus simpliciter voluntarius; sed metus, licet cau-

Maschat. T. II. P. I.

set involuntarium secundum quid, relinquit tamen consensum simpliciter voluntarium, et liberum; ergo. Nec obstat ratio *injuriae illatae*; nam voluntarium simpliciter stare potest cum injuria, licet spontaneitas in actu deficiat.

7. Q. III. *An actus ex metu gravi injuste incusso gesti regulariter sint ipso jure positivo validi?* Negant Sotus, Molina, et pauci cum his, affirmant Gloss. c. 2. h. t. Sylv. Abbas, Zoes, Laym. et alii communiter, cum quibus R. affirmative: nam tales actus in utroque jure dicuntur rescindendi, ergo mero jure valent, cum id, quod invalidum est, rescindi proprie non possit. Probo antecedens ex c. 2. h. t. ibi: *quae metu, vel vi sunt, de jure debent in irritum revocari* l. 1. ff. quod metus, ubi Ulp. affert edictum praetoris: *ait praetor: quod metus causa gestum erit, ratum non habeo*, hoc est rescindam, seu cassabo; siquidem remedia praetoria non dantur contra actum jure nullum, cum sufficiat ordinarium remedium nullitatis, ut patet ex l. 16. §. 3. ff. de minor. ibi: *generaliter probandum est*, seu tenendum, *ubi contractus non valet, pro certo praetorem se non debere interponere*. Huc etiam faciunt l. 9. §. 3. 4. l. 21. in fin. l. fin. §. 1. 2. ff. quod met. et l. 5. et fin. C. de his, quae vi, metum passis, rescisso actu, conceditur restitutio in integrum. Ratio est, quia sine claro textu juris non est recedendum a jure naturali l. 28. ff. de LL. non ratione *involuntarii secundum quid*, quia cum hoc stat voluntarium simpliciter sufficiens ad valorem actus, modo cetera non desint; non ratione *injuriae*

metum passo illatae, quia injuria ista facile reparatur, concessa actione, vel exceptione, *quod metus causa*; imo metum passo favorabilius est actum valere, quam non valere: nam si deinde appareat actum istum esse sibi commodum, ei stare potest; si incommodum, agere poterit ad rescissionem, ergo. Unde contractus, vota simplicia, resignationes jurium, et alii actus metu gesti mero jure valent, donec rescindantur per judicem competentem. His non obstant *c. 14. de sponsal. c. 28. de jurej. l. 116. ff. de R. J. l. 14. §. 3. ff. quod metus, l. 22. eod.* nam ex his non colligitur nisi involuntarium secundum quid, et actus irritus quoad effectum, quia rescindi potest, in *l. 6. §. fin. ff. de acq. haered.* aditio haereditatis ideo fuit invalida, quia ficta, ibi: *fallens adiit haereditatem.*

8. Q. IV. *Qui actus metu gravi injusto gesti sint invalidi de jure positivo?* R. 1. Professio Religiosa *c. 1. h. t. 2.* Matrimonium *c. 14. de sponsal. 3.* Absolutio a censura, et revocatio sententiae infligentis censuram *c. un. h. t. in 6.* quae dispositio non videtur extendenda ad ligationem per censuram. 4. Collatio jurisdictionis, et ejus prorogatio *l. 2. pr. ff. de judic. 5.* Praestatio auctoritatis tutoriae *l. 1. §. 1. et l. 17. ff. de auct. tut.* sed nullitas ista videtur oriri ex defectu consensus, dum tutor, coactus esse praesens, non consentit. 6. Promissio, et constitutio dotis *l. 21. §. 3. ff. quod met. 7.* Promissio, et traditio rerum Ecclesiae *Can. 1. si quandoque, 15. q. 6. 8.* Datio libertatis *l. 9. et 13. ff. qui et a quib. 9.* Gesta cum injuste detento in carcere *l. 22. ff. quod*

met. licet Bartolus dicat, talia gesta solum esse rescindenda. 10. Probabiliter testamentum, et testium testamentariorum coacta praesentia *l. 1. C. de SS. Eccl. l. 20. §. fin. ff. qui testam. fac.* nam in his actibus jura positiva voluerunt adesse plenam libertatem, quam utique metus tollit.

9. Q. V. *Quae nascatur obligatio ex actibus metu gestis?* R. 1. Respectu metum inferentis nascitur obligatio stricta, et firma, cum metum inferens plene consenserit; at respectu metum passi est obligatio infirma; cum facile tolli possit remedio praetorio, de quo in *seq. q. 2.* Si metus levis incussus est, in foro saltem interno metum passus non tenetur stare contractui, ut docent Sylv. Covar. Schmal. contra Medin. et Pontium: nam metum inferens facit injuriam metum passo, et quod hac via acquisivit, tenetur restituere in conscientia; ergo metum passus non obligatur in foro interno; imo etiam in foro externo succurritur ei per implorationem officii judicis. Nec obstat, quod *vani timoris justa nulla sit excusatio* per *l. 184. ff. de R. J.* nam licet nulla sit excusatio de rigore juris positivi, tamen remedium est de jure naturali, praecipiente removeri injuriam, quam quis alteri intulit.

10. Q. VI. *Quae juris remedia competant metum passo?* R. 1. Si actus metu gestus, est unus ex illis, qui a jure irritantur, competit ordinarium remedium nullitatis, et cons. quidquid ex tali metu datum, et acceptum est, restitui debet. 2. Si actus metu gestus ipso jure valet, et jam completus est traditione rei, competit metum passo actio

praetoria, quod metus causa, ut rescisso actu, res tradita restituatur: si vero actus seu contractus non est completus traditione, competit metu passo *exceptio quod metus causa*, qua repellatur petens sibi dari ex metu promissum, *l. 12. pr. ff. h. t. §. 1. In. de except.* sit exemplum, dedisti Cajo ex metu mortis equum, agere potes contra Cajum actione, *quod metus causa*, ut rescissa donatione, equum cum fructibus restituat: si vero non dedisti, sed tantum ex metu promisisti, Cajo equum donatum, seu promissum petenti opponere potes *exceptionem metus*, qua illum repellas a petendo. Porro actio metus, licet principaliter sit personalis, utpote ex delicto orta, imitatur tamen actiones reales, ita ut res metu data a quocumque possessore repeti possit, et ideo dicitur *in rem scripta*. Vide Legistas ad §. 25. 27. *inst. de action.* et *l. 9. §. fin. ff. quod met. caus.* Abbas, et Host. concedunt metum passo tertium remedium, scil. *vindicationem utilem*, si rei datae fuit dominus. 3. Ut actio metus procedat, debet metus legitime probari: nam factum, vel delictum non praesumitur, sed probandum est *l. 51. ff. pro socio*. Probatur autem per testes, etiam domesticos, et familiares, uti et per praesumptiones violentas; si autem tantum unus est testis, et res non est magni praejudicii, probatio completi debet per iuramentum, *c. fin. de jurej.*

11. Q. VII. *An metu gesta rescindi possint, si metus indirecte solum incussus est ex alio fine, non vero directe ad extorquendum actum?* v. g. aeger ex metu mortis cedit, aut vendit

hortum medico, quia iste, alias ex officio ad curandum obligatus, non vult curam ejus suscipere; vel si miles det pecuniam ei, qui injuste vult eum prodere apud inimicum. Negant Covar. Less. Sanch. Perez, et alii; sed probabilius, et aequius affirmant Lugo, Palatios, Wiestner, Schmalz. cum quibus R. affirmative: nam edictum de metu *l. 1. ff. quod metus*, latum est ob injuriam metum passo illatam; sed talis injuria infertur, sive metus directe, sive indirecte incutiatur, ut de se patet, et exemplum habetur *leg. 7. §. 1. eod.* ergo locus est edicto, et rescissioni actus. Si vero actus ex natura sua est irrescindibilis, uti matrimonium, et professio religiosa, ipso jure est irritus; etsi fiat solum ex metu indirecte incusso *cap. 1. h. t.* Nec obstat *cap. 17. de regul.* nam ibi metus incussus est ex causa necessaria, scilicet *nimia aegritudine*, quae non injuriat. Idem dic, si tertius metum intulit *l. 14. §. 3. ff. quod metus c. 15. de Sponsal.* nisi tertius nullo modo in metum influxisset, uti venditor, a quo emis gladium ex timore, ne a Cajo occidaris.

12. Q. VIII. *An ob metum reverentialem concedatur rescissio?* R. Regulariter loquendo negative; ex *Can. 8. puella 20. q. 1. et l. 26. ff. de pignorib.* nam sola reverentia filiorum erga parentes, uxoris erga maritum, subditi erga dominum, per se non inducit, nisi metum levem, et facile superabilem; alioquin plurimi contractus a filiis, uxoribus, et subditis initi cassandi forent. Excipe, nisi concurrant gravia adminicula; ut indignatio, rixae, asperitas vul-

tus, preces importunae, et armatae etc. tunc enim metus reverentialis fit gravis, et consequenter reddit actum rescissioni obnoxium.

13. Q. IV. *An, et quomodo metus excuset ab observantia praeceptorum?*
 R. 1. Non excusat ab observantia praeceptorum negativorum juris naturalis, ut de non fornicando etc. nam Deo, et natura praecipiente, talia praecepta obligant arctissime semper pro semper; et ideo puella, etsi instaret periculum mortis, non potest licite consentire in fornicationem, sed aggressorem violentum pudicitiae repellere tenetur: si tamen vim absolutam patiatur absque interno consensu, castitas ei duplicabitur ad coronam. Praecepta autem affirmativa juris naturalis praecipientia actum fieri, plerumque non extenduntur ad casum magni periculi; ut sanctificare diem dominicum, alere parentes etc. dummodo aliquid positive contrarium eis non fiat; sic enim in nullo casu licet contrarie inhonorare parentes. 2. Metus gravis regulariter excusat ab observantia legis divinae positivae, et humanae: sic enim praeceptum circumcisionis per 40. annos Israelitas non obligavit; et David in necessitate comedit panes propositionis; et catholicus in partibus haereticis potest comedere carnes die veneris ex metu, ne proditus malum grave patiatur; dummodo exinde non sequatur contemptus Religionis catholicae. Excipe, nisi specialis causa, et reverentia exposcat observantiam praecepti. Sic non licet consecrare Eucharistiam sub una specie, sine ad mitione aquae, sine sacris vestibus, praesertim stola etc.

TITULUS XLI.

De in integrum restitutione.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clementin. *h. t.* In Decreto 7. q. 1. 2. et 35. qu. 9. et Canon. 10. *ideo*, 2. q. 6. in Institutionib. §. 6. *de action.* in Pandectis *lib. 4. tit. 1. 2. 3. 4. 6.* in Codice *lib. 2. tit. 22. usque ad 55.*

1. *Nota 1.* Compilatorem nostrum a specie transire, seu ascendere ad genus: nam priori *tit.* actum est de rescissione, seu in integrum restitutione ex causa metus; hic vero in genere agitur de illa, et hoc modo describitur: *Restitutio in integrum est remedium extraordinarium a Praetore introductum, quo notabiliter laesus ob aequitatem naturalem reducitur in eum statum, in quo fuit ante laesionem.* Ita Com. ex *l. 1. et seqq. h. t.* nam, quia ex una parte rigor juris civilis nullam actionem concedebat; ex altera vero parte aequitas naturalis suadebat laesis succurrendum esse, merito Praetor introduxit hoc remedium, deinde a sacr. Canonibus receptum, et approbatum *hoc tit.* Ex data definitione colligitur discrimen restitutionis ab appellatione, revisione, supplicatione apud principem, reductione ad arbitrium boni viri, a syndicatus remedio competente contra judicem dolo malo judicantem, et laedentem: nam in his intenditur reformatio sententiae judicialis, vel compensatio damni illati; at per restitutionem intenditur reductio in pristinum statum, sive laesio facta sit in iudicio, sive extra iudicium.

2. *Nota 2.* Conditiones ad restitutionem requisitas esse 1. *Ut actus de se sit validus*; nam ex actu invalido competit remedium ordinarium *nullitatis*: et aliunde, si actus jure non valet, Praetor non debet se interponere *l. 16. §. 3. ff. de minor. 2. Ut laesio sit notabilis* ultra modicum, sive notoria, sive per testes probata; nam de modico non curat Praetor: cognita autem laesione, non per casum, sed dolum, culpam, aut inconsultam facilitatem facta, succurrit per restitutionem, *l. 3. 4. ff. h. t. 3. Ut adsit legitima causa*, uti est metus gravis injuste incussus, dolus accidentalis dans causam contractui, fragilitas aetatis minoris, absentia, et alia justa causa, ut infra dicetur. 4. *Ut sit negotium civile*: nam in criminalibus non est locus restitutioni, quia *malorum mores infirmitas animi non excusat. l. 1. C. si advers. delict.*

3. Q. I. *Quibus competat in integrum restitutio?* R. 1. *Minoribus* ob fragilitatem aetatis *l. 1. ff. de Minor.* nam hujus aetatis est *fragile, et infirmum consilium, et multis captionibus suppositum, multorum insidiis expositum.* Jure minoris gaudent Ecclesiae, seu loca pia, *cap. 1. 3. h. t. respublicae l. 4. C. quib. ex caus. maj. l. 3. C. de jure reipubl.* princeps quoad bona regni, seu coronae, cum repraesentet totam rempubl. non tamen quoad bona propria. Ratio hujus privilegii est, quia Ecclesiae, et respubl. quae si ipsas administrare non possunt, frequenter laeduntur negligentia, et prodigalitate administratorum; ergo merito eis succurritur hoc remedio. 2. *Haeredibus minorum l. 6.*

ff. hoc tit. et l. 18. in fin. de minor. nam licet hoc privilegium ratione personae sit concessum, multum tamen de reali participat ratione damni in rebus. At fidejussoribus minorum regulariter non conceditur, ne creditor suo fine, et assecuratione frustretur, *l. 13. ff. de minor. l. 1. 2. C. de fidejuss. 3.* Majoribus hoc beneficium conceditur ex justa causa; uti est absentia reipubl. causa, detentio in vinculis, servitute, hostium potestate, impedimentum infirmitatis, pestis, et aliae causae in edicto relatae; et generaliter ex clausula: *siqua alia mihi juxta causa esse videbitur, l. 1. ff. ex quib. caus. major.* Ceterum licet restitutio competat Ecclesiis, non tamen Praelatis, et Clericis quoad sua bona patrimonialia, cum id nullo jure expressum sit. Nec obstat *cap. 4. de immun. Eccl. et auth. item illa C. de Episc. et Cleric.* nam privilegium exemptionis a foro laicali non est extendendum ad restitutionem, *arg. l. 14. ff. de LL. c. 9. de privil.*

4. Q. II. *In quibus casibus minor non restituatur?* R. 1. Si minor dolo malo agat, vel simulet se majorem esse, ut alterum ad contrahendum alliciat *l. 9. §. 2. ff. de minor., l. 2. C. si minor se major.* ubi ratio additur: *quia errantibus, non etiam fallentibus minoribus publica jura subveniunt.* 2. Si major factus ratum habuit, quod in minoritate gessit, *l. 1. 2. C. si major fact. rat.* 3. Si contractum sponte juramento firmavit, *cap. 28. de jurej. auth. sacramenta, C. si advers. vendit.* nam omne juramentum servandum est, dum non vergit in dispendium animae, et praejudicium ter-

tij. 4. Si minori res casu pereat, *l. 11.*
 §. 4. *ff. de minor.* ubi rationem dat Ulp.
quia non eventus damni restitutionem
indulget, sed inconsulta facilitas. 5. Si
 minor veniam aetatis impetraverit, *l. 1. C.*
de his, qui ven. aetat. 6. In matrimonio,
 et professione Religiosa; quia in his, ex
 natura sua indissolubilibus, minor habe-
 tur pro majorenni, licet quoad dotem, et
 alia accidentia restitutio detur, *l. un. C.*
si advers. dot.

5. Q. III. *An minor restituatur contra minorem?* R. 1. Si unus minor est
 laedens, et alter laesus, vel unus certat
 de damno vitando, et alter de lucro cap-
 tando, in hac dispari causa restitutio
 competit laeso, et certanti de damno vi-
 tando *l. 11.* §. *fin. ff. de minor.* nam
 hoc beneficium concessum est laesis,
 non vero laedentibus. Unde non est hic
 locus regulae: *Privilegiatus adversus*
aeque privilegiatum non utitur privi-
legio, cum laedens non sit privilegiatus,
 sed laesus. 2. Si causa est par, et uter-
 que privilegiatus certat de lucro captan-
 do, vel uterque de damno vitando, faven-
 dum est possessori per *reg. 65. in 6.*
 unde si minor inconsulte credidit pecu-
 niam alteri minori, et is eam prodige
 consumpsit, minor creditor non restitui-
 tur adversus minorem debitorem, *l. 11.*
 §. *pen. ff. de minor.* Idem observatur in
 Ecclesiis: nam si una Ecclesia repudia-
 vit legatum, et altera illud acceptavit,
 melior est conditio acceptantis, et possi-
 dentis; alioquin Ecclesia laesa restituitur
 contra laedentem *c. 3. h. t.*

6. Q. IV. *An major habens rem, seu*
causam communem cum minori resti-
tuatur? R. Cum distinctione: si res est

individua, ut idem castrum, idem bonum
 feudale etc. major restituitur cum minori
arg. l. 10. ff. quemad. servit. amitt. l. 4.
 §. 3. 4. *ff. si servit. vind.* quia privilegia-
 tus trahit ad se non privilegiatum. At si
 causa, et res sit dividua, seu commodam
 divisionem patiens; ut si major centum,
 et minor centum inconsulte crediderunt
 eidem debitori, solus minor restituitur,
 quia praetor non majoribus, sed minori-
 bus ob fragilitatem aetatis consultum
 voluit, *l. 1. §. 2. ff. de minor.* Idem dic,
 si concurrat Ecclesia cum altero non
 privilegiato.

7. Q. V. *Quod sit discrimen inter re-*
stitutionem majoris, et minoris? R. Mi-
 nor laesus sine alia causa restituitur ex
 officio judicis, licet adsit remedium ordi-
 narium, et curator intervenierit: *l. 1. 2.*
3. C. si tutor, vel curat. interv. l. fin.
ff. h. t. e contra major laesus restituitur
 solum ex causa legitima ad instantiam
 suam, deficiente remedio ordinario, et
 curatore non interveniente; alias contra
 hunc procedit actio mandati *ibid.*

Haec de personis gaudentibus bene-
 ficio restitutionis. Nunc de casibus, in
 quibus illa competit: cujusmodi enume-
 rantur plures in Pandectis *h. tit. de mi-*
nor et tit. ex quibus causis maj. et
 praesertim in Codice *lib. 2. tit. 27. et*
seqq. ut adversus rem judicatam, vendi-
 tionem, donationem, libertatem, transa-
 ctionem, solutionem, dotem etc. ubi ca-
 sus isti legi poterunt; hic praecipuos
 examinabimus.

8. Q. VI. *An Ecclesia ex contractu*
laesa, ultra, vel infra dimidium pretii
restituatur? R. Ad 1. Affirmative: nam
 ideo restitui non posset, quia adest re-

medium ordinarium ex *l. 2. rem. C. de rescind. vend.* quò agitur alternative vel ad supplendum pretium, vel ad rescissionem contractus; sed haec ratio non obstat: nam Ecclesia, vel minor, relicto remedio ordinario, eligere potest remedium extraordinarium restitutionis, dum hoc pinguius, et facilius est *l. fin. ff. h. t. l. 2. 3. C. si tutor.* facilius autem est probare laesionem immodicam, quam laesionem ultra dimidium, ergo. *R. ad 2.* Affirmative: ita Pinell. Fachin. Schmalz. etc. alii, contra Abb. Covar. Less. Laym. etc. docentes non dari restitutionem in casu, quo minor non est laesus in substantia rei, v. g. alienatae: sed tantum agi posse ad supplementum pretii. Prob. ex *l. 27. §. 1. ff. de minor. ibi; si minore pretio, quam oportet, vendiderit adolescens, emptor quidem juberi debet praedia cum fructibus restituere.* Idem docet Paulus *l. 24. §. 4. eod.* et Alex. III. *c. 1. h. t.* ubi possessiones Ecclesiae laicis sub modico censu concessas jubet ad jus, et proprietatem Ecclesiae redire. Ratio est, quia Ecclesiae, vel minori laeso jus indistincte concedit restitutionem; haec autem laesum constituit in pristino statu. Nec obstat *l. 12. §. 1. ff. de jure dot.* nam ibi ob amorem conjugalem speciale quid statuitur, ut mulier, etiam minor, in aestimatione servi circumventa, contenta sit vel restitutione servi, vel supplemento pretii: sed hoc non trahitur in consequentiam *l. 14. ff. de LL.*

9. Q. VII. *An Ecclesia restitui possit contra sententiam a Papa latam?* Affirmative cum Abb. Zoes etc. contra Host. Covar. etc. Prob. ex *c. 5. h. t.* ubi talis

restitutio conceditur, addita ratione: *quia sententia Romanae Sedis non negatur posse in melius commutari, cum aut subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione aetatum, et temporum seu gravium necessitatum dispensative quidquam ordinare decrevit.* Idem de minori docet Ulp. *l. 18. ff. de minor.* ubi limitatio ponenda est, ut restitutio ista non petatur praetextu injustitiae, sed ex causa erroris proprii, lapsus aetatis, aut alia simili, et quidem ab ipso Papa, seu principe *cit. l. 18.* Similiter restitutio ob has causas peti potest adversus tres sententias conformes; et multo magis adversus confessionem delicti factam in jure, si confessio ista fuit falsa, vel voluntaria sine legitimo praecepto judicis; secus autem si minor legitime interrogatus verum delictum confessus est *l. 37. ff. de minor.* His non obstat, quod appellatio non detur a sententia Papae: nam appellatio fieri debet ad majorem; Papa vero, et principe non datur major iudex: e contra restitutio contra sententiam peti potest ab eodem iudice.

10. Q. VIII. *An Clericus minor restitui possit contra resignationem beneficii inconsulte factam, re non integra, dum beneficium jam est collatum alteri?* Negant Accurs. Host. Glos. *c. 14. de restitut. spol.* Layman. et alii: sed probabilius affirmant Molina, Gomez, Zoef. Schmal. etc. cum quibus R. affirmative: nam juxta generale beneficium *l. 1. ff. de minor.* minor restitui potest contra proprium factum, ex quo graviter laesus est, etsi res non sit integra, ut patet ex *l. 9. pr. ff. eod.* ubi minor restituitur adversus distractionem pignorum et *l.*

49. *eod.* ubi *distractio per in integrum restitutionem revocatur*; ergo et Clericus minor in hoc casu restitui potest, cum nullibi reperiatur exceptus. Nec obstat. *l. 24. §. 2. ff. de minor.* nam ibi minor agit de lucro captando haereditatis repudiatæ, et hoc ei non conceditur, re non integra; secus si agat laesus de damno vitando per *cit. LL.*

11. Q. IX. *An Religiosus ex justa causa restitui possit adversus lapsum temporis quinquennii, si intra hoc non reclamavit contra professionem?* R. Affirmative; ita communior contra Flaminium. Prob. ex clausula edicti, *si qua justa causa l. 1. ff. ex quib. caus. maj.* ubi majoribus indistincte conceditur beneficium restitutionis ex justa causa. Et ita servatur in praxi Curiae Roman. ubi Papa, vel S. Congreg. cognita prius nullitate professionis, saltem cognitione summaria, et justitia impediendi, ob quod Religiosus reclamare non potuit, ut quia metus toto quinquennio duravit, concedere solet talem restitutionem ad effectum reclamandi. Nec obstat Trid. Sess. 25. *cap. 19. de Regul.* nam ibi solum negatur post quinquennium actio ordinaria, seu directa reclamatio contra professionem; non vero actio extraordinaria per restitutionem a jure indulta contra lapsum temporis, quo non potuit reclamari ob justum impedimentum. Idem dic de foemina, quæ per sesqui annum reclamare non potuit contra matrimonium.

12. Q. X. *An ignorantia facti sit majori causa sufficiens ad restitutionem contra usucapionem?* Affirmant Bartol. Gales. et alii sed probabilius negant Fa-

ch. Zoes. wiestner etc. cum quibus R. negative. Prob. ex *l. fi. C. de praescr. long. tem.* ubi Imp. decidit praescriptionem currere ignorantibus: ibi: *nulla scientia, vel ignorantia, ne expectanda, altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio, et l. 4. 8. C. de praescr. 30. an. et c. 6. de praescr.* quadragenaria praescriptione omnis actio tollitur, ergo et tollitur, seu extinguitur restitutio in integrum; alias usucapiones rarissime fierent securæ, et firmæ; cum quisque facile dicere posset, contra se invincibiliter ignorantem usucapionem coeptam, et completam esse; quod non esset aliud, nisi novas, et inextricabiles lites suscitare.

Dices: Ignorantia facti non debet nocere domino *l. 8. ff. de J. et F. l. hic autem noceret. 2. l. 4. ff. eod. juris in ignorantia in usucapione negatur prodesset; facti vero ignorantiam prodesset constat.* 3. Praescriptio est in poenam negligentium *l. 2. C. de annal. except. c. 5. de praescr.* sed invincibiliter ignorans non est negligens; ergo justam habet causam petendi restitutionem adversus usucapionem.

R. *ad 1.* Ne ignorantia noceret dominis, sufficienter a jure provisum est per constitutionem legitimi temporis, intra quod si non inquirant de rebus suis a jure praesumuntur eas negligere; et ideo vi domini altius principis contra eos procedit usucapio, ut amplius ignorantia eis suffragari non debeat. *Ad 2.* Ictus loquitur de ignorantia facti circa titulum: ut si quis emeret a minore, quem existimavit esse majorem; et haec ignorantia ei prodest ad usucapiendum: at igno-

rantia usucapionis non prodest ad impetrandam restitutionem contra usucapionem; alias frustraneae essent usucapiones, cum fere semper rescindi deberent. *Ad 3.* Praescriptio per se principaliter est ob bonum publicum, secundario in poenam negligentiae sive verae, sive a jure praesumptae.

Jam de forma restitutionis, quae in tribus consistit: 1. ut petatur a iudice competente. 2. modo debito. 3. tempore a jure statuto.

13. Q. XI. *A quo iudice petenda sit restitutio in integrum?* R. 1. De jure com. a iudice illius, contra quem petitur *l. 2. et fin. C. ubi, et apud quem cognitio*, ex regula generali: *actor sequitur forum rei c. 8. de for. compet. l. fin. C. ubi in rem*. Excipe Ecclesiam, quae laesa a laico, restitutionem petere potest vel a iudice seculari rei, vel ab Ecclesiastico *c. 11. de reb. Eccl. alien*. Hodie, teste Zoesio, inferiores iudices cognoscunt solum de veritate causae, et precum; restitutio vero fit a summo principe, seu supremo ejus dicasterio 2. Delegatus specialis, nisi ei causa restitutionis sit commissa, non restituit; quia excederet fines mandati; neque delegatus universalis contra sententiam a se latam, cum in ea causa functus sit officio. Vide *l. fin. C. ubi et apud quem*. nisi forsan restitutio incidenter petatur per *l. 3. C. de judic.*

14. Q. XII. *Quis modus servetur in causa restitutionis?* R. 1. Si restitutio petitur directe, et principaliter, imploratur nobile officium iudicis: causa petendi legitime cognoscitur, citato adversario, et lite contestata. Et quidem si major

Maschat. T. II. P. I.

restitutionem petat, cognosci debet non tantum laesio, sed et justa causa, quam utramque major probare tenetur. At minor solum probat minorennitatem, et laesionem; qualitatem autem causae discernet iudex, an in ea restitutioni sit locus. 2. Si restitutio proponatur indirecte, et incidenter, ut si minor ex contractu laesus, postquam conventus est ab actore, excipiat contra talem contractum, iudex causae principalis cognoscet de causa restitutionis, tanquam accessoria; licet alioquin de illa principaliter intentata cognoscere non posset. Ita habet trita regula ex *l. 3. C. de judic.* desumpta, quod *iudex causae principalis, sit etiam iudex causae cum illa incidentis*.

15. Q. XIII. *Intra quod tempus petenda sit restitutio?* R. 1. De jure novo intra quadriennium continuum ex Constit. Iustiniani *l. fi. C. de temp. in integ. restitutionis*, ubi corrigitur jus antiquum concedens unum annum utilem *l. 19. ff. de Minor.* cum talis annus difficillimae fuerit computationis. Est autem *tempus utile*, in quo computantur soli dies juridici, quibus agere licet: *continuum* vero est, in quo computantur dies naturales, vel potius civiles 24. horarum, sive sint juridici, sive non juridici. Jam quadriennium istud per se est *continuum*, quia currit non-feriatis, et feriatis diebus, per accidens est *utile*, quia non currit juste impedito. 2. Hoc tempus computatur minori post expletum annum vigesimum quintum; Ecclesiae, et reipublicae a die cognitae laesionis; majoribus a die, quo cessat causa iusti impedimenti, ut absentiae, infirmitatis etc. Ita Com. ex *cit. l. fin. 3. Respublica, et Ecclesia*

ex speciali privilegio restituitur post quadriennium in certis casibus, in quibus ob negligentiam administratorum censetur impedita fuisse, ut si laesio sit enormissima *cap. 11. de reb. Eccl. alien.* si Praelatus laedens toto illo tempore vivat, vel frequentes sint mutationes Praelatorum; quia tunc Ecclesia non habet legitimum defensorem; si fraus, vel collusio intervenit, vel aliud justum impedimentum, *cap. 1. h. t. in 6.* Hoc tamen privilegium non extenditur ad minores, cum pro his majorennitatem adeptis non militet eadem ratio, quae pro Ecclesiis.

4 Accessio temporis, vel ejus transmissio varie pro verietate haeredum computatur: et quidem, si minor succedat minori, quadriennium computatur ab anno 25. expleto; si major majori, tantum a die aditae haereditatis habebit, quantum antecessori superfuit; si minor succedat majori, quantum huic supererat, tantum temporis habebit minor adepta majorennitatem; si denique major succedat minori, integrum habet quadriennium ab adita haereditate *l. 5. C. de tempp. in integr. rest.* 5. Intra hoc quadriennium non tantum petenda, sed et finienda est causa restitutionis *Clem. un. h. t. cit. l. fin. C. cod.* nisi mora nulla esset in petente, sed in iudice, testibus remotis; vel nisi adesset consensus adversarii pro ulteriori termino.

16. Q. XIV. *Qui sit effectus restitutionis?* R. 1. Restitutio *petita* id operatur, ut ea pendente, omnia permaneant in eodem statu, ita ut neque sententia exequutioni mandari possit, *c. 6. h. t. l. un. C. in int. restit. postulata.* At restitutio *obtenta* omnia redintegrat, et in

pristinum statum reducit, ita ut unus non habeat damnum, neque alter referat lucrum *l. 24. §. 4. ff. de minor.* Unde si laicus in fundo ab Ecclesia empto fecit expensas utiles, eas repetet, imo fundum quasi jure pignoris tamdiu retinere potest, donec expensae solvantur *c. 1. h. t. l. 39. in fin. ff. de minor.* Hoc de redintegratione rei principalis; de fructibus autem restituendis major est difficultas. Hinc 2. Si res Ecclesiae, vel minoris alienata est contractu gratuito, v. g. per donationem, res cum fructibus restituenda est, cum laesio facta sit in utroque: ita Com. 3. Si res alienata est contractu oneroso, v. g. per venditionem, fructus percepti, et consumpti non sunt restituendi, praesertim si emptor exinde non est factus locupletior *arg. l. 4. §. 2. ff. fin. regund.* nam titulo dominii sunt percepti, et consumptione bona fide facta plene acquisiti. A fortiori fructus triennio praescripti non sunt restituendi, cum pleno, et irrevocabili dominio acquisiti sint per usucapionem, *l. un. C. de usucap. transfor.* 4. Fructus extantes non praescripti probabilius cum re ipsa restituendi sunt. Ita Abb. Covar. Reiff. a n. 127. et alii contra Molinam. Lessium, Laym. Schmalz. etc. docentes fructus non esse restituendos in casu, quo minor laesus est non in quantitate pretii (tunc enim proportionaliter restitutio esset facienda) sed in ipsa substantia rei, quia non expediebat eam alienari Prob. ex claris testibus *l. 24. §. 4. ff. de minor. si in vendendo fundo circumscriptus restituetur; jubet Praetor emptorem fundum cum fructibus reddere,* ubi Glossa addit: e-

tiam cum iis, quos percipere potuit, et l. 27. §. 1. eod. ibi: item ex diverso si minore pretio, quam oportet, venderit adolescens: emptor quidem juberi debet praedia cum fructibus restituere; juvenis autem eatenus, ex pretio reddere, quatenus ex ea pecunia locupletior est, ubi uterque Ictus docet fieri debere restitutionem fructuum. Item Prob. ex cap. 1. hoc tit. et cap. pen. de reb. Eccl. alien. ubi ex possessionibus Ecclesiae colonis relinquuntur fructus pro sumptibus, et laboribus compensandis, ergo alii fructus excedentes summam sumptuum restituendi sunt. Ratio est, quia restitutio reducit in pristinum statum; ergo fundus cum fructibus ita restituendus est, ac si non fuisset in dominio emptoris.

Dices: 1. Fructus rei pertinent ad dominum rei, sed emptor, persoluto iusto pretio, est dominus rei; ergo. 2. Aequitas suadet, ut servetur in tali contractu aequalitas; sed haec in eo consistit, quod sicut fundo empto sui fructus, ita pretio dato sui fructus correspondeant; si vero minor ex pecunia nullos fructus percepit, sibi imputare debet, ergo fructus ex neutra parte restituendi sunt, cum non supponatur laesio facta in fructibus, sed in solo fundo quoad substantiam.

R. ad 1. Dist. maj. pertinent revocabiliter, et tacite conditionate, si fundus non restituatur, conc. maj. irrevocabiliter, et absolute, neg. min. Ad 2. Cum pecunia ex se sit sterilis, proprie non parit fructus, adeoque non totaliter aequiparatur fundo.

TITULUS XLII.

De alienatione iudicii mutandi
causa facta.

Agitur de hac materia in Decreto *Can. fin. 11. q. 1. In Pandectis lib. 4. tit. 7. In Codice lib. 2. tit. 55.*

1. Nota, post remedium restitutionis hic proponi aliud remedium praetorium contra alienationes iudicii mutandi causa factas. Fit autem alienatio ista, dum quis metu litis sibi impendentis, sive titulo oneroso, sive lucrativo rem dolose in alium potentiores, vel alterius fori transfert, ut propter difficultatem hunc conveniendi durior reddatur conditio adversarii. Ita sumitur ex l. 1. 2. 3. ff. et c. fin. h. t. Quod quia iniquum visum est praetori, merito contra tales alienationes proposuit edictum relatum in l. 8. §. 1. ff. hoc tit.

2. Q. I. Quae actio competat contra alienationes iudicii mutandi causa factas? R. 1. Jure digestorum competit actio in factum: directa, si alienata est proprietas; utilis, si alienata est possessio, intra unum annum utilem proponenda contra alienantem ad interesse, puta, quanti nostra interest alium adversarium non habere, l. 1. 3. §. 4. ff. h. t. jure Codicis l. un. hoc tit. competit laeso actio in rem, ut, si ita expedit, convenire possit possessorem rei in se alienatae. 2. Requisita harum actionum sunt, ut alienatio fiat dolo malo inter vivos, animo vexandi adversarium, cujus intersit alienationem non fuisse factam; item, ut fiat ante litem coeptam; alio-

quin, hac incoepta, res afficitur *vicio litigiosi*, ut amplius alienari nequeat, ut docetur *tit. ff. de litigiosis*, et in *libr. seq. tit. ut lite pendente nihil innovetur*.

3. Q. II. *An remedium praesentis edicti non tantum sit contra reum, sed etiam contra actorem, qui dolose actionem suam transtulit in alium iudicii mutandi causa?* R. Affirmative, sive cessa sit actio realis, sive personalis: nam edictum praetoris est generale, et *c. 2. h. t.* expresse loquitur de actionibus cessis in praejudicium rei.

4. Q. III. *Quid jus Canonicum speciale statuat circa tales alienationes?* R. 1. Ut rescripta, quae alias non extenduntur ad personas non expressas, extendantur ad eum, in quem res alienata est, ut tam iste, quam alienans coram eodem delegato conveniri valeant *c. 1. h. t. 2.* Ne Clerici permittant rem, vel actionem dolose in se transferri, quo durius laicos pertrahant ad forum Ecclesiasticum, *c. fin. h. t.* Si autem dolus, et avaritia Clericorum absit, nihil prohibet, quin a laicis in Clericos fieri possit cessio rerum, et actionum.

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* In Decreto *Can. 33. et seqq. 2. q. 6. et Can. 1. infamis 3. q. 7.* In Trid. *sess. 14. c. 5. v. quid si de ref.* In Pandectis *lib. 4. tit. 8.* In Codice *lib. 2. tit. 56.*

Nota 1. haec tria distinguenda esse, *arbiter, arbitrator, et mediator*, seu a-

micabilis compositor. *Arbiter* est vir bonus, et idoneus, a jure, vel ex conventionione partium electus, qui rem controversam instar judicis cognoscit, et per sententiam suam, seu laudum terminat. *Arbitrator* est, qui a partibus electus plerumque causam extrajudicialem sine ordine juris ex sola aequitate decedit. *Mediator* est, qui a partibus requisitus, amicablem causam illarum componit, non tam sententiando, quam consilium praebendo; ac proinde partes non tenentur sequi decisionem illius.

Nota 2. Arbitrum alium esse *juris*, alium *compromissarium*. *Arbiter juris*, seu *necessarius* est, qui ab ipso jure pro certis casibus constituitur; ut in causa suspicionis contra judicem *c. 39. de offic. deleg.* in causa Episcopi cum Clerico sibi subjecto litigantis, *Can. 46. si Clericus 11. q. 1.* in causa discordiae delegatorum Papae *c. 14. de rescr. etc.* et hic arbiter juris, fere nihil differt a judice. *Arbiter compromissarius*, seu *voluntarius* est, qui ex privata voluntate partium constituitur. Convenit cum judice in hoc, quod in arbitrando observet ordinem judiciorum; quia arbitria redacta sunt ad formam judiciorum, prout dicit Paulus *l. 1. ff. de recept. arbitr. compromissum ad similitudinem judiciorum redigitur, et ad finiendas lites pertinet.* At in multis differt a judice; nam judex constituitur potestate publica, etiam invitus, partes contumaces potest punire, et testes cogere, sententiam a se dictam, nisi ab ea appelletur, exequi: ex qua etiam nascitur *actio*, et *exceptio rei judicatae*: e contra arbiter compromissarius consti-

tuitur privata voluntate partium, et defectu jurisdictionis partes contumaces nec punire, nec testes cogere potest, nec sententiam exequi; neque ex ejus laudo, seu sententia nascitur actio, aut exceptio rei judicatae, sed sola poenae petitio *l. 2. C. h. t.* Cetera discrimina in decursu *h. t.* patebunt. Porro sicut *judicium* accipitur, vel pro toto processu, vel pro sententia lata, ita *arbitrium* accipi solet, vel pro toto processu arbitri, vel pro ipsius sententia, seu pronuntiatione; quae communiter vocatur *laudum*, voce barbara, a laudando, seu approbando, quia arbiter pronuntiando *laudat*, seu approbat, quod sentit.

3. Q. I. *Unde oriatur officium, et potestas arbitri compromissarii?* R. Originative, et permissive a jure utroque, quatenus cuilibet jus permittit litigare coram judice, vel arbitro; proxime vero, et formaliter ex voluntate, seu compromisso partium; quatenus compromittunt, seu mutuo consensu deligunt unum idoneum, qui eis in causa controversa jus dicat. Ex quo sequitur tantam esse potestatem arbitri, quanta ei in compromisso conceditur *l. 32. §. fin. ff. de recept. arbitr.* ubi Paulus ait: *arbiter nihil extra compromissum facere potest;* nisi forsitan esset quid accessorium causae principalis; ut pronuntiare super fructibus ex re perceptis, condemnare contumacem ad expensas etc.

4. Q. II. *Qui possint constituere arbitros compromissarios?* R. Generaliter illi omnes, et soli, qui possunt transigere, seu, qui liberam rerum suarum, aut alienarum potestatem habent, quoad administrationem, et alienationem: nam

sicut transactio, ita et compromissum est via ad alienandum. Unde super immobilibus, aut mobilibus pretiosis nec tutor, aut curator sine decreto Praetoris, nec Praelatus sine solemnitatibus Canonicis compromittere potest in arbitrum, nec Procurator super negotio sibi commissio *c. 3. 5. 9. h. t.* similiter nec vassallus super re feudali, cujus cognitio certo pertinet ad dominum directum, vel Pares curiae, in alium compromittere potest, ne his praejudicetur; secus esset, si cognitio pertineret ad judicem ordinarium *lib. 2. F. tit. 15. 34. et 46.* Ceterum partes neminem cogere possunt, ut fungatur officio arbitri, neque ipsae partes cogi possunt ad compromittendum in arbitros, nisi justissima causa id exigeret; ut si immineret periculum rixae, et armorum ex ordine judiciali, etc. *lib. 3. §. 1. ff. h. t.*

5. Q. III. *Qui possint eligi in arbitros compromissarios?* R. Generatim omnes, unus, vel plures, pares, vel impares, nisi specialiter a jure prohibeantur; nam compromissum est de genere permissorum. Prohibentur autem. 1. *Minor 20. annis l. 41. ff. h. t.* si autem major 20. annis, et minor 25. annis in arbitrio laesus est, restituitur in integrum *ibid. 2.* *Mulier* ob pudicitiam sexus *l. fin. C. h. t.* nisi regina, vel alias jurisdictionem habens esset *c. 4. h. t. 3. Excommunicatus vitandus c. 59. de sent. excom.* ejus tamen acta, nemine excipiente, essent valida, cum non oriantur ex jurisdictione, ob cujus defectum acta judicis excommunicati dicuntur esse nulla. 4. *Laicus* in causa spirituali *c. 8. h. t.* tum quia hoc non decet; tum quia

arbitria redacta sunt ad formam iudiciorum; laicus autem in causa spirituali nequit esse iudex. 5. Nemo in causa propria potest esse arbiter, uti nec iudex *l. 51. ff. h. t.* Ceterum jus permittit, ut arbiter esse possit pater, filiusfamilias, ingenuus, libertinus; infamis saltem de jure civili, imo et iudex ordinarius, vel delegatus *l. 3. et seqq. ff. c. 5. 7. 10. h. t.* Nec obstat *l. 9. §. 2. ff. eod.* nam ex lege julia iudex ordinarius non prohibetur esse arbiter, sed solum prohibetur, ne jubendo, aut alio modo cogat partes, ut in se compromittant. Similiter, cum jus neminem repellat ab arbitramento, quicumque potest esse arbitrator, etiam laicus in causa spirituali *arg. c. 4. et 8. h. t.* a sensu contrario; quia arbitrator non procedit via jurisdictionis, vel auctoritativae defensionis, sed potius via compositionis, quod potest laicus in causa spirituali, sicut et agere assessorem, vel consiliarum.

6. Q. IV. *In quibus causis possit compromitti in arbitros?* R. Generaliter in omnibus, quae specialiter non excipiuntur, cum tota res ista sit de genere permissorum. Excipiuntur autem. 1. Causae criminales, utpote publica auctoritate vindicandae *l. 32. §. 6. ff. h. t.* 2. Causae libertatis *ibid. §. 7. 3.* Causae in integrum restitutionis, nisi incidenter tractetur, *leg. fin. C. ubi et apud quem c. 9. h. t.* 4. Causae matrimoniales super valore matrimonii *cit. c. 9. h. t. et beneficiales*, ne detur vitiosus ingressus in beneficia contra *reg. 1. in 6.* 5. Causae exemptionis, et privilegiorum Apostolicorum *c. 5. h. t.* Denique causae

omnes, super quibus transactio non admittitur.

7. Q. V. *Ad quid arbiter teneatur vi compromissi?* R. 1. Arbiter, postquam semel hoc officium suscepit, tenetur in eo permanere, donec laudum dicat; alias temere recusans, compellendus est auctoritate iudicis *l. 3. §. 1. ff. h. t.* 2. Tenetur observare ordinem judicarium, secundum formam tamen compromissi quoad locum, tempus, et modum procedendi: et ideo partes citabit, litis contestationem injunget, probationes excipiet, contumaces puniet, poenam, seu multam infligendo *l. 39. eod.* sententiam; seu laudum juste secundum jura pronuntiabit, eamque non corriget, sive bene sive male pronuntiaverit, cum semel suo officio functus sit, *l. 19. 20. eod.* 3. Si plures sint arbitri, singuli seorsim dicunt suam sententiam ad distinctionem actus capitularis, in quo unus nomine omnium pronuntiat. Et quidem de jure *Can. c. 2. h. t. in 6.* sufficit, ut major pars arbitrorum sententiet, si ceteri vocati ex negligentia interesse noluerunt: at de jure civili ad valorem laudi requiritur omnium praesentia *l. 17. §. fin. ff. d. t.* nisi in compromisso addita fuisset clausula: ut uno, alterove deficiente, reliqui nihilominus procedere valerent, *l. 32. §. 13. ff. eod.* Ex his iuribus quodlibet in suo foro observandum est. 4. In discordia arbitrorum pars major praevalet, nisi ex forma compromissi requireretur concors sententia omnium, *c. 1. h. t. in 6.* si pari numero discordent, eligenda est a partibus tertia persona, cujus auctoritati stetur. Tandem

si omnes arbitri discordent, et pronuntiatum unius non contineatur in pronuntiato alterius, non valet arbitrium: si autem pronuntiatum unius contineatur in pronuntiato alterius, valet arbitrium de summa minori, modo intra terminos justitiae contineatur; v. g. unus condemnat in 5. alter in 7. et tertius in decem, valet sententia pro quinque; quia *in illa summa omnes concordēs existunt*, cit. c. 1. h. t. in 6.

8. Q. VI. *Quomodo partes obligentur ex compromisso, et laudo arbitri?* R. 1. Partes arbitro citanti, praecipienti, multam imponenti tenentur parere; cum ad hoc compromittendo se obligaverint. 2. Si compromissum absolute factum est, tenentur absolute parere laudo, seu arbitrio, saltem de ordinario, non secus ac transactioni; et ideo etiam ex arbitrio datur victori *actio in factum* ad petendam ab ordinario iudice executionem laudi, vel *exceptio velut pacti* contra petitem l. 4. et pen. C. de recept. arbitr. At si in compromisso appositā est poena transgressori, obligatio est alternativa, vel implendi laudum, vel solvendi poenam, c. 9. h. t. et l. 1. cum aulh. decernit. C. h. t. Quodsi autem in arbitrio plura essent capitula, et pars unum capitulum reciperet, et alterum non, secluso alio pacto, non tenetur totam poenam solvere, sed proportionaliter secundum quantitatem transgressionis. 3. Si compromisso praeter poenam adjectum sit iuramentum de servando arbitrio, probabilius est, laudum esse servandum ob reverentiam iuramenti per c. 28. de jurej. cum observatio illius non vergat in dispendium salutis aeter-

nae; nisi intentio jurantis fuisset alternativa, vel servandi arbitrium, vel solvendi poenam. Nec obstat Nov. 82. c. 11. ubi iuramentum adjectum compromisso est nullum: nam dispositio ista correctā est per jus Can. c. 2. h. t. cui consonat jus vetus l. 4. C. h. t. 4. Partes a laudo appellare non possunt l. 1. C. d. t. sed tenentur regulariter illi stare, sive aequum, sive iniquum sit; saltem si expresse, vel tacite lapsu decem dierum homologatum sit, hoc est, confessatum, seu tacite approbatum, l. 27. diem proferre §. 2. ff. h. t. ubi Ulp. ait: *stari autem debet sententiae arbitri, quam de re dixit, sive aequa, sive iniqua sit, et sibi imputet, qui compromisit.*

9. Q. VII. *Quae remedia, et in quibus casibus dentur contra laudum iniquum?* R. ad 1. Remedia ista sunt tria *reductio ad arbitrium boni viri*, hoc est iudicis ordinarii, quae reductio est quaedam species appellationis l. 32. §. 14. ff. h. t. l. 2. C. ubi, et apud quem, c. 11. h. t. *exceptio doli mali*, cit. l. 32. §. 14. et lib. 31. eod. et in casu laesionis ultra dimidium datur remedium celebre ex l. 2. rem, C. de resc. vend. cum hoc remedium etiam adversus transactionem detur. R. ad 2. Casus, in quibus non est obligatio standi laudo sunt 1. Si forma compromissi non est observata c. 6. h. t. in 6. 2. Si laudum adversetur legibus, vel Sac. Canonib. ut si quis condemnaretur ad solvendas usurās usurarum, vel ad dandam pecuniam pro beneficio Ecclesiastico, c. 2. h. t. 3. Si dolus malus in arbitrio manifeste intervenit; ut quia arbiter fuit pe-

cunia corruptus, partem unam notorie, et gravissime laesit etc. *l. 32. §. 14. ff. et l. 3. C. h. t. 4.* Si pars enormiter laesa est ante homologationem laudi expressam, vel per decem dies tacitam, reclamare potest contra laudum, *l. 5. §. fin. autem, C. h. t.* quia in tali casu aequitas suadet laeso esse succurrendum. In his casibus iudex, ad quem recurritur, est ille, coram quo alias causa ista proponenda fuisset, et ab hoc *judice reductionis* concessa videtur appellatio, cum nullibi reperiatur prohibita *arg. l. 20. C. de appell.*

10. Q. VIII. *Quomodo expiret com-*

promissum? R. 1. Ex parte arbitrorum expirat morte etiam unius, vel deportatione, vel recusatione propter suspicionem odii capitalis, vel amicitiae supervenientis cum altera parte. 2. Ex parte compromittentium expirat mutuo consensu, transactione super re, morte alterutrius: sola tamen morte tutoris, vel procuratoris in rem alienam non expirat; solutione poenae etc. *l. 13. ff. h. t. c. 10. eod.* 3. Ex parte causae expirat lapsu temporis praefixi, defectu conditionis non impletae, interitu rei, super qua laudum dici debuit: denique pronuntiatione laudi super tota causa *l. 19. ff. h. t.*

LIBER SECUNDUS

DECRETALIUM GREGORII IX.

De Iudicio Ecclesiastico.

In hoc libro exacte traditur totus processus iudiciarius, tanquam secundum objectum materiale juris; neque solum in canonico, sed etiam in foro civili magne est aestimationis, et utilitatis, cum adeo ordinata actuum judicialium series non reperiatur expressa in corpore juris civilis.

TITULUS PRIMUS.

De Judiciis.

Agitur de his in Sexto, Clementin. et Extrav. com. *h. t.* In Decreto 2. *q. 1. et 5. q. 4. et 14. q. 1. 15. q. 7. 16. q. 6. 30. q. fin. a Can. si quis* in Trid. sess. 7. *c. 14. sess. 24. c. 20. et sess. 25. c. 10. de refor. et sess. 13. c. 5. de reform.*

ubi de iudicio summario. In Institutionib. *lib. 4. tit. 6. de actionibus cum seqq.* in Pandectis *lib. 5. tit. 1.* In Codice *lib. 1. tit. 4. lib. 3. tit. 1. 5. 6. 7.*

Hic recolenda sunt, quae in iure civili traduntur ad *tit. de actionibus*, quorum notitia ad intelligendum processum iudiciarium est maxime necessaria.

Nota. 1. Iudicium hic definiri, quod sit legitima controversiae inter acto-

rem, et reum ortae apud judicem disceptatio, et definitio, ita com. ex c. 10. de V. S. et l. 9. 13. C. h. t. Et quamvis nonnulli confundant iudicium cum *quaestione, causa, lite, et instantia*, in rigore tamen haec omnia differunt: nam *quaestio* est ipsum jus controversum in iudicium deducibile; *causa* est idem jus actu deductum in iudicium; *lis* est actio, qua res controversa deducitur in iudicium; *instantia* est exercitium actionis, quod litis contestatione incipit, et finitur, vel sententia definitiva, vel lapsu temporis a jure praescripti, ut biennii, aut triennii, l. 13. §. 1. C. h. t.

2. *Nota 2.* Iudicium quoad substantiam descendere ex jure naturali, quod dictat in Republica debere esse aliquas personas publicas, quae litigantibus jus dicant, ne causae per violentiam dirimantur, sicut fiebat apud veteres per diffidationes, jam hodie sublatas. At quoad solemnitates iudicium est creatura juris civilis, et Canonici, quia solemnitates istae inventae sunt a jure civili, et deinde in jus Canonicum translatae, ut patet ex hoc Libro II.

3. *Nota 3.* Iudicium varie dividi: et quidem ex parte *finis* in *civile*, in quo tractatur causa civilis, vel criminalis civiliter ad privatum commodum actoris, et *criminale*, in quo tractatur causa criminalis criminaliter ad vindictam publicam, sive capitalem, sive non capitalem. Ex parte *causae efficientis* in *ordinarium*, quod fit a iudice ordinario, et *delegatum*, seu *extraordinarium*, quod a delegato, *Ecclesiasticum*; et *seculare*, quorum illud ab Ecclesiastico, istud a iudice laico perficitur. Ex parte *formae*

in plenarium, seu *solemne*, aut *ordinarium*, in quo omnes solemnitates, et apices juris observantur; et *summarium*, seu *extraordinarium*, in quo proceditur de plano absque strepitu, et figura iudicii, sola rei veritate attenta. Denique ex parte materiae tot sunt divisiones iudiciorum, quot materiarum, et actionum, ex quibus praecipuas hic referam. Primo itaque iudicium ex parte materiae divitur.

1. In *spirituale*, in quo causae spirituales, vel hi annexae; et *temporale*, in quo causae mere profanae tractantur. Differt *spirituale* ab *Ecclesiastico*, sicut species a genere, quia in Ecclesiastico agi possunt etiam causae profanae Clericorum. *Temporale* autem differt a *seculari*, sicut genus a specie, cum causa temporalis etiam coram Ecclesiastico discenti valeat. De iudicio spirituali Sacramentali nullus nobis hic sermo. 2. In *reale*, in quo actio realis; et *personale* in quo actio personalis proponitur. 3. In *universale generale*, et *singulare*. *Universale* instituitur super universitate rei, hoc est, super corpore bonorum e diversis juribus conflato, uti est haereditas, territorium, Ecclesia etc. *Generale* fit super pluribus rebus, separatis tamen, et nullam universitatem constituentibus, uti est iudicium tutelae, pro socio, negotiorum gestorum etc. *Singulare* fit super una re determinata, ut super hoc agro, grege ovium. 4. In *simplex*, in quo unus litigantium est actor, et alter reus; et *duplex*, in quo uterque litigantium est actor, et uterque reus: in processu autem is fit actor, qui prius provocavit; vel si uterque provocavit simul, sortiendum est, vel a iudice determinan-

dum, quis rei, quis actoris partes agat *lib. 13. 14. ff. h. t.* Ita accidit in judiciis divisoriiis familiae herciscundae, communi dividundo, et finium regund. 5. In *petitorium*, in quo agitur de jure, et causa proprietatis; et *possessorium*, in quo agitur de possessione rei, aut juris. Denique sicut actiones, ita et judicia sunt *bonae fidei*, vel *stricti juris*, *poenalia*, *arbitraria* etc.

4. Q. I. *Quot personae constituent judicium?* R. 1. Tres principales, et necessariae: *actor*, *reus*, et *judex*, *c. 10. §. in omni de V. S. et l. 62. ff. h. t.* Actor est, qui actionem proponit, et ad judicium provocat: in criminalibus dicitur *accusator*, cujus vicem saepe supplet fama, indicia criminis, vel ipsum officium judicis in crimina inquirentis, *c. 24. de accus. Reus*, non a *reatu*, sed potius a *re*, seu controversia ei mota dictus, est, qui ab actore in jus provocatur: *judex* vero, est, qui utrique parti jus dicit. R. 2. Personae accessoriae, seu auxiliares ex parte judicis sunt *assessores*, seu *consiliarii*, quibus de jure communi non competit jurisdictio; *auditores* in curia Romana, et apud legatos Sed. Apost. qui in aliis tribunalibus dicuntur *referendarii*, qui prius causam examinant, eamque referunt ad judicem ex merito decidendam: *notarii*, seu *actuarii*, aut *protocollistae*, qui acta judicialia notant, et in protocollum, seu tabulas, aut librum actorum referunt: *nuncii*, seu *apparitores*, *viatores*, *pedelli*, qui jussa judicis exequentur, citationes ad partes deferendo etc. Et horum personae sunt *santaetae*, cum a malitia hominum quoad actus sibi injunctos immunitate gaudeant.

Ex parte litigantium sunt *advocati*, *procuratores*, et *testes*.

5. Q. II. *In quibus casibus prohibetur judici, alias competenti judicare?*

R. Praecipue in his tribus. 1. Si coram alio judice egit advocatum in eadem causa *arg. l. fin. C. de assessor.* 2. Si ipse in alio judicio consimilem causam habeat, *c. 18. h. t.* 3. Nullus inferior potest esse judex in propria causa, hoc est, cedente, in proprium commodum, et utilitatem. Ita rubrica et *l. un. C. ne quis in sua causa judicet, vel jus sibi dicat.* Cui consonat *l. 10. ff. de jurisd. et Can. 27. inter querelas 23. q. 4.* ubi reprehenditur Episcopus, quod in causa propria injuriae sibi illatae, excommunicationem tulerit: nam in his casibus propter naturalem erga se propensionem suspicio est iniqui judicii. Nec obstat, quod judex injuriam notoriam sibi ut judici illatam punire possit ad vindictam publicam, vel Episcopus judicare in causa suae Ecclesiae, quae ipsi Episcopo non est communis: nam in his, et similibus casibus causa non est propria judicis, sed potius officii, aut Ecclesiae; adeoque cessat causa suspicionis. At contra supremus Princeps, ut Papa, Imperator, Rex, judicare potest in propria causa inter ipsum, et subditum mota *l. un. C. si quis Imperat. maled. l. 41. ff. de haered. instit. et s. 12. h. t.* ubi lis super privilegiis Apostolicis orta, soli Sedi Apostolicae reservatur decidenda. Ratio est, tum quia Princeps non tenetur se submittere iudicio inferioris; tum quia suspicionem in Principe sufficienter purgat summa dignitas, et aequitas in legislatore praesumpta. Consultius tamen

est, ut in talibus causis arbitri eligantur
l. 2. C. si advers. Fisc.

6. Q. III. *Qui habent legitimam personam standi in judicio?* R. 1. In reo necessario nulla specialis qualitas requiritur; quia iste invitus trahitur ad iudicium: at in reo voluntario, qui sponte venit ad se defendendum, et multo magis in actore, requiruntur speciales qualitates, scilicet, ut sit homo liber, majorannis, et nullo jure prohibitus a iudicio. R. 2. Quilibet in iudicio stare potest, nisi specialiter prohibeatur: prohibentur autem. 1. *Infantes, amentes, prodigi, surdi, muti*, pro quibus tamen curatores agunt, *l. 12. §. fin. ff. de tutor. l. 1. C. de curat. fur.* 2. *Pupilli* sine auctoritate tutoris in suum damnum *l. 1. C. qui leg. pers.* ubi in *l. fin.* excipitur causa momentaneae possessionis. 3. *Minores* sine auctoritate curatoris, quo si careant, dandus est eis curator ad litem §. 2. *In. de curat.* Excipe causas spirituales, ut matrimonii, beneficii etc. in quibus minores habentur pro majoribus *c. fin. h. t. in 6.* item causas alimentorum, et si minor veniam aetatis impetravit *l. 2. C. de his qui ven.* et quoties consuetudo aliud habet. 4. *Filiusf.* sine consensu patris contra extraneum, *cit. c. fin. h. t. in 6. et l. fin. Cod. de bon. quaelib.* nisi agat in causa spirituali, vel nomine alieno, ut tutorio, vel circa peculium castrense etc. contra patrem autem agere nequit, nisi obtenta praetoris venia *l. 13. ff. de in jus voc.* 5. *Excommunicatus* tanquam actor, nisi in causa suae excommunicationis, vel periculi animae, uti in matrimonialibus *c. 7. h. t.* Et quidem, si vitandus est, removeri debet exceptio-

ne, vel ex officio iudicis: respondere autem regulariter debet per procuratorem, nisi causa esset nimis ardua, et non adesset procurator idoneus, et gratuitus. *ibid. 6. Religiosus* sine consensu Praelati, nisi habeat beneficium Ecclesiasticum, vel agat in causa sua contra Praelatum, v. g. ne ejiciatur, alimentis privetur etc. At Praelatus in causa communi Ecclesiae agere, et respondere potest sine capitulo *cap. 21. de rescript.* nisi causa simul spectaret ad administrationem capituli. Parochus, si solus administret bona Ecclesiae, admittitur in iudicio, si cum Episcopo, is utpote major praeferendus erit. Circa Praelatos regulares consulenda sunt propria statuta. 7. *Mulier* honesta, praesertim illustris, in causa civili non potest invita personaliter trahi in iudicium: si tamen vult, potest agere, et respondere *c. 2. h. t. in 6.* 8. *Servi* proprie dicti, cum non habeant communionem juris civilis, nequeunt stare in iudicio, nisi litigent in causa sui status, libertatis etc. Ceterum personae istae, dum utilitas publica exposcit, v. g. in causa perduellionis, haeresis etc. plerumque admittuntur ad iudicium.

7. Q. IV. *An quis invitus compelli possit ad agendum?* R. Negative: ita rubrica cum *l. un. C. ut nemo invitus agere, vel accusare cogatur.* Excipe, nisi jam litem inchoaverit, vel alterum diffamaverit *l. 5. diffamari C. de ingen.* vel nisi ex quasi contractu ad agendum sit obligatus, uti tutores, administratores, haeres pro vindicanda nece defuncti etc. at in reum, etiam invitum, iudicium reddi potest. Ceterum in causis saltem civilibus nec actor, nec reus cogi potest, ut

personaliter in judicio compareat, cum jus concedat procuratorem *c. 2. de procurat. l. 1. et fin. C. eod.* nisi specialiter lex, vel rescriptum Principis aliud jubeat. Et quamvis ea, quae sunt facti, regulariter ab ipsis partibus, utpote his notiora, proponenda forent *c. 14. h. t. l. 79. ff. eod.* pro varia tamen conditione personarum relinquitur, ea proponi per advocatum, maxime si pars adversa non contradicat.

8. Q. V. *Quae sit materia, seu objectum judicii?* R. Omnis causa, seu res inter partes controversa, licet non quaelibet causa a quolibet iudice judicari possit, sed solum a competente. Unde 1. Causae mere Ecclesiasticae, hoc est spirituales, uti sacramenta, vel spiritualibus annexae, uti jus decimarum, beneficii, patronatus, sepulturae, et hujusmodi tractandae sunt coram iudice Ecclesiastico privative *c. 2. 3. etc. h. t. 2.* Causae profanae laicorum regulariter coram iudice seculari agi debent *c. 10. de for. comp.* nam Papa, et Praelati Ecclesiastici, extra suum territorium temporale directe jurisdictionem non habent in temporalia, nisi per accidens, et indirecte ratione peccati, vel nisi ex privilegio, aut consuetudine aliud concedatur. 3. Causae mixti fori substant judici tam Ecclesiastico, quam laico, ita ut locus sit praeventioni, cujusmodi sunt restitutio ab Ecclesia petita contra laicum *c. 1. de in integr. rest.* actus juramento firmati, omnia delicta, excepta haeresi, et simonia, quae sunt mere Ecclesiastica, licet hodie in gravioribus delictis, ut furti, homicidii etc. raro interponat se iudex Ecclesiasticus. Item ex communi sententia, et praxi

tribunalium, quaestio meri facti, cui nihil juris admiscetur, super re spirituali, dicitur esse mixti fori, v. g. an sit juratum? an matrimonium contractum? an laicus turbet Clericum in jure decimandi etc. Ita colligitur ex *c. 2. de jurej. in 6.* ubi laicis permittitur cognitio de juramento, et *c. fin. h. t.* possessorium saltem meri facti super jure eligendi instituitur coram laico iudice Florentino: tum quia laicus cognoscere potest de injuria illata, v. gr. Clerico, aut Ecclesiae *cap. 8. de for. compet. lib. 10. C. de Episc. et Cleric.* ergo etiam cognoscere potest, an quis Clericum turbet in jure decimandi. Ratio est, quia tale factum nihil spirituale continet, ergo cognosci potest a laico: et quia excitatur super re spirituali, et plerumque delictum continet, cognosci etiam potest ab Ecclesiastico. Nec obstat *c. 12. de sentent. excom. in 6.* nam ibi principaliter miscetur quaestio juris, an malefactor re ipsa sit Clericus. Similiter quaestio facti super haeresi, aut simonia, cum vix pura possit dari sine admixta quaestione juris, pertinebit ad iudicem Ecclesiasticum *c. 13. de Haeret. et c. 18. §. prohibemus eod. in 6.*

9. Q. VI. *Quid sint causae connexae, et coram quo iudice tractandae?* R. Ad 1. Causae connexae, seu continentes sunt, quae habent communem liquidationis qualitatem, et rationem, neque una sine altera expediri solet. Fit autem connexio, seu continentia causarum pluribus modis: *ratione personarum*, ut inter plures cohaeredes, tutores, socios etc. *ratione actionis universalis*: aut *generalis*, ut in petitione haereditatis, in a-

ctione tutelae, ubi de diversis rebus, et juribus agitur: *ratione rei controversae*, circa quam plures quaestiones moventur, ut principalis circa haereditatem, incidens circa filiationem etc. *ratione reconventionis*, ut si Titius agens ex vendito reconveniat super mutuo etc. R. Ad 2. Continentes, seu connexae causae regulariter ab uno, et eodem iudice cognoscendae sunt, *c. fin. de rescript. l. 1. et fin. ff. de quib. reb. ad eundem l. 5. C. arbitr. tutel. l. 10. C. h. t. ex quibus* juribus nata est regula: *continentia causarum non est dividenda*. Atque id verum est, etsi iudex respectu causae connexae incidentis, si haec principaliter proponeretur, non esset competens, quia ipsa continentia ex dispositione juris facit eum competentem *l. 3. C. h. t.* ubi iudex principaliter cognoscens super causa bonorum, incidenter cognoscere potest super causa status libertatis, aut servitutis, licet alias super causa status, si principaliter proponeretur, non posset cognoscere. At si Iudex respectu causae alterius connexae, non tantum per se esset incompetens, sed etiam incapax, nullo modo de illa potest cognoscere, etsi tantum incidenter proponatur, sed tenetur eam ad proprium iudicem remittere, sicut laicus causam spiritualem tenetur remittere ad Ecclesiasticum, quia respectu causae spiritualis est simpliciter incapax. *Can. 3. de ord. cognit. c. 7. qui filii leg.* ubi quaestio nativitatis legitimae a iudice Ecclesiastico decidenda dicitur.

10. Q. VII. *Quis sit iudex causarum feudalium?* R. 1. Si lis oriatur inter duos vasallos, cognitio pertinet ad dominum;

si vero inter vasallum, et dominum, decisio litis spectat ad pares curiae, seu vasallos conjudices, *lib. 2. F. tit. 55. §. fin.* nam jus in his causis tribuit jurisdictionem domino, et vasallis *c. 5. h. t.* etsi vasallus esset Clericus *c. 6. 7. de for. compet. R. 2.* Si lis oriatur inter vasallum, et extraneum, vel misceatur causa extrafeudalis, v. g. an fundus sit allodialis? cognitio pertinet ad iudicem ordinarium, quia dominus in extraneum, uti et in causas allodiales nullam habet jurisdictionem.

11. Q. VIII. *In quo consistat forma iudicii?* R. 1. Forma iudicii plenarii consistit in solemnitatibus a jure praescriptis, uti sunt oblatio libelli, litis contestatio, et aliae de quibus in hoc libro agitur. R. 2. Forma iudicii summarii consistit in his, quae de jure naturali, et Pontificio requiruntur ad justitiam iudicii, uti sunt propositio causae, ejus probatio, citatio, et defensio rei, ne is inauditus condemnatur, prolatio sententiae, et insuper *ex Clem. 2. saepe de V. S.* requiritur juramentum calumniae, et veritatis, ut petitio actis inseratur, sententia in scriptis proferatur, positiones, et articuli admittantur. Porro iudicium summarium adhibetur in causis levibus, in quibus sufficiunt leviores probationes, etiam quandoque semiplenae; item in causis gravibus, quae celerem expeditionem exposcunt: et in his, licet de plano procedatur, tamen plenae probationes requiruntur; cujusmodi sunt causae electionum, decimarum, matrimoniorum, usurarum, pauperum, et miserabilium personarum, mercedum, alimentorum etc. item causae etiam criminales Regula-

rium. Plura de judicio summario maxime criminali vide in mea Epitome judicii summarii.

12. Q. IX. *Quando instantia judicii finiatur?* R. 1. Prolata sententia definitiva, quia tunc judex functus est suo officio, *l. 55. ff. de re jud.* 2. De jure civili lapsu temporis, scil. triennii in causa civili, et biennii in criminali *l. 13. C. h. t.* quod tamen hodie non observatur. De jure autem Canonico veteri, quo admittebantur appellationes ab interlocutoria, instantia fuit perpetua, ne lites ex litibus nascerentur *c. 20. h. t. c. 5. de in integr. rest. c. 14. de privileg.* Et quia Trid. sess. 24. *c. 20. de ref.* antiquam dispositionem non sustulit, sed tantum permisit, ut partes, si velint, lapso biennio, adire possint Superiorem, sequitur adhuc hodie de jure Canon. instantiam esse perpetuam, donec lis per sententiam definitivam decidatur, vel partes sponte renuntient judicio, vel judex ex justa causa partem aliquam absolvat ab observatione judicii. Excipitur instantia secunda appellationis, cui annus, vel ex causa biennium datur *c. 5. de appell.*

13. Q. X. *Quis sit effectus judicii validi?* R. Triplex potissimum refertur. 1. Terminatio litis, qua quisque consequitur, quod suum est. 2. Acta coram iudice competente valent, et fidem faciunt in alio judicio *c. 11. de testib.* 3. Si sententia transivit in rem judicatam, in utroque foro admittenda est *c. fin. de except. in 6.*

14. Q. XI. *Ex quibus causis judicium reddatur invalidum?* R. Ex seqq. 1. Ex defectu competentis judicis *c. 4.*

h. t. 2. Ex defectu litigantium, si non habent legitimam personam standi in judicio. 3. Ex defectu mandati procuratorii. 4. Ex omissione actus, vel solemnitatis substantialis, ut citationis, contestationis litis etc. vel si ordo judiciarius inversus fuit. In Camera imperiali, et Curia Romana post Const. Pauli V. reformatariam tribunalium, ad invalidandum judicium tres tantum solemnitates attenduntur: *Judex incompetens, Procurator mandato sufficienti destitutus, et ommissa citatio.*

15. Q. XII. *An acta judicis existimati in concursu erroris communis sustineantur ut valida?* R. Affirmative ex celebri *lib. 3. Barbarius ff. de offic. praetor.* relata in *Can. 1. in fin. 3. q. 7.* ubi acta Barbarii servi in praetoram evecti, eo quod communiter habitus sit pro libero, pronuntiantur valida, et *c. 24. de sent. et de re jud.* sententia a notorie excommunicato prolata declaratur irrita, ergo si excommunicatio nota non fuisset, valuisset ejus sententia. Ratio est, quia in tali casu republ. vel Ecclesia propter utilitatem publicam, et ad evitanda plurima incommoda, quae ex revocatione talium actorum sequerentur, supplet jurisdictionem judicis existimati. Respectu vero jurisdictionis in confessorio, ut valide absolvat juxta probabiliorem sententiam praeter titulum coloratum, quando scilicet hic collatus est, sed invalide, vel a principio, vel in decursu temporis propter aliquem occultum defectum, simul etiam requiritur error communis, idest cum communiter putatur aliquem habere verum titulum, quem non habet.

In quo casu, accedente bona fide poenitentis, valida erit absolutio. Quod si postea poenitens sciat jurisdictionis defectum, vel dubitet de validitate suae confessionis, tenetur eam reiterare coram legitimo confessario, ut declaravit Congregat. Concilii in Patavina 11. Decembris 1683. ad 2. dub. a me recognitum.

At si defectus a potestate humana sit insupplebilis, actus cum illo gestus est invalidus, sicut absolutio data a non Sacerdote. Ex his solvuntur *c. 54. v. in suae de elect. l. 15. ff. de jurisd. cum similibus l. 10. ff. de Decur.* nam procedunt de errore, et facto privato, non vero communi, et publico, occasione cuius suprema potestas supplet jurisdictionem inferioris.

TITULUS II.

De Foro competente.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clem. *hoc tit.* in Decreto *dist. 96. et 3. q. 6. et 6. q. 3. et 11. q. 1. et 21. q. 5.* In Trid. *sess. 7. c. 10. sess. 13. c. 6. sess. 23. c. 6. sess. 24. c. 5. et 20. de ref.* In Pandectis *lib. 5. tit. 1. in Codice lib. 5. tit. 13. usque ad 27.*

1. *Nota 1.* Licet haec duo: *forum*, et *forus* frequenter in usu confundantur, in rigore ea distingui: nam *forum* in neutro significat locum deputatum ad vendendum, emendum, et ita dicitur *forum boarium, vinarium* etc. *Forus* in masculino significat, et jurisdictionem exercentis iudicium, et locum exercendarum litium, seu *tribunal, auditorium*,

et in Ecclesiasticis consistorium *c. 10. de V. S.* ubi Isidorus ait: *Forus est exercendarum litium locus, a fando dictus, sive a Foroneo Rege, qui primus Graecis legem dedit.*

2. *Nota 2.* Forum aliud esse *competens*, in quo reus conveniri potest, et debet: aliud *incompetens*, in quo reus conveniri nec debet, nec potest. Ceterae divisiones fori coincidunt cum divisionibus jurisdictionis, et iudicii. In eodem sensu iudex dicitur *competens*, vel *incompetens*. Est autem iudex alius *incompetens per se*; cuius tamen jurisdictionis per accidens prorogari potest a partibus, ut vi prorogationis fiat *competens*; alius *omnino incompetens*, seu *incapax*, cuius jurisdictionis neque a partibus prorogari potest, uti est laicus respectu Clericorum, et causarum spiritualium *c. 2. de jud. et c. 2. 12. hoc tit.*

3. *Nota 3.* Fori competentiam generaliter deduci ex triplici capite: 1. *Ex qualitate causae* Ecclesiasticae, secularis, mixtae, feudalis: et de hac competentia dictum est *tit. praeced.* 2. *Ex persona iudicis*, quia is habet jurisdictionem ordinariam, vel delegatam, vel ratione prorogationis, praeventionis, appellationis, de qua suo loco. 3. *Ex persona rei* ratione domicilii, rei sitae, contractus, et delicti: qui quatuor sunt ordinarii modi sortiendi forum *c. fin. h. t.* item ratione privilegii certis personis concessi, ut in alio foro conveniri nequeant. His notatis agetur hic 1. De foro competente ratione prorogationis, et praeventionis. 2. Ratione domicilii, rei sitae, contractus, et delicti. 3. De foro privilegiato Clericorum, et quorundam

laicorum. 4. Tandem de foro communi Curiae Romanae, et jure revocandi domum.

§. I.

De Foro competente in communi, et ratione prorogationis, ac praeventionis.

4. Q. I. *In quo foro actor convenire debeat reum?* R. In foro, seu coram judice ipsius rei. Ita regula generalis in *l. fin. C. ubi in rem, c. 5. 8. h. t. actor rei forum, sive in rem, sive in personam sit actio, sequitur*: nam ille judex est adeundus, qui reum ad iudicium cogere possit; talis autem non est, nisi judex ipsius rei. Nec obstat *l. 5. diffamari C. de ingen.* nam in hoc iudicio diffamationis ipse diffamans, seu provocans in iudicium, habetur pro actore, adeoque debet sequi forum diffamati. Porro actor trahens reum ad iudicem incompetentem, perdit actionem, reus vero cogens actorem, ut se conveniat in foro incompetenti, habetur pro confesso: denique judex incompetens ferens, et exequens sententiam punitur capitaliter, *l. 5. C. de jurisd. omn. jud.* hae tamen poenae, praesertim quoad iudicem, hodie non observantur.

5. Q. II. *Quid juris, si reus citetur ad iudicem incompetentem?* R. 1. Si judex notorie est incompetens, reus non tenetur comparere, cum non sit ei subjectus: si vero exemptio rei non est manifesta, tenetur comparere; et docere de privilegio suae exemptionis, cum judex probabiliter ignorare possit tale privilegium, *arg. c. 1. de const. in 6. R. 2.*

In dubio de competentia judicis reus citatus tenetur comparere, et si sub initium opponat exceptionem incompetetiae fori declinatoriam, judex de illa cognoscit. Ita Ulp. *l. 5. ff. de jud.* ibi: *praetoris est enim aestimare, an sua sit jurisdictio, vocati autem non contemnere auctoritatem praetoris.* Ratio primi, quia praesumptio stat pro competentia judicis, seu personae publicae, cui videtur melius constare, an jurisdictionem habeat in tali casu. Secunda pars habetur *cit. l. 5. et l. 2. §. 6. eod.* et de iudice delegato *l. 2. C. si contra jus.* Ratio est, quia hic judex non iudicat in propria causa, cum ex ministerio judicandi nullam utilitatem habeat. At si quis iudici objiceret defectum circa titulum proprietatis, seu jus jurisdictionis, non posset in hac causa, utpote propria, judicare. R. 3. In dubio, an causa sit iudicis Ecclesiastici, vel laici, pronuntiat Ecclesiasticus, *c. 12. de sent. excomm. in 6.* ubi in casu, an malefactor sit Clericus? iudicat Ecclesiasticus: tum quia convenit, ut in dubio major, et dignior potestas iudicet; tum ne judex laicus casu, quo causa esset mere Ecclesiastica, exponat se periculo nulliter dicendi sententiam; quae ratio non militat contra Ecclesiasticum, cum iste non sit incapax respectu causae profanae.

6. Q. III. *Quid sit forum prorogationis, et quibus modis fiat?* R. 1, ad 1. Est illud, dum partes scienter, et libere consentiunt in iudicem non suum, ejusque jurisdictionem extendunt ultra proprios limites; ut si duo Pragenses subjiciant se iudicio judicis Viennensis, *l. 1. 2. pr. ff. de judic. l. 18. ff. de jurisd.*

c. 40. de off. deleg. ut autem prorogatio ista fieri possit, requiritur in persona jurisdictio aliqua, alias quod non est, prorogari nequit. *R. ad 2.* Prorogatio fit 4. modis: 1. *De persona ad personam*, dum non subditi subjiciunt se judici alieno, et hic debet esse ordinarius, *l. 1. 2. ff. de jud.* 2. *De re ad rem*, seu *de causa ad causam*, dum partes judici constituto ad certam causam submitunt se quoad aliam similem, v. gr. de quantitate minori 100. ad quantitatem majorem 200. aurorum, *l. 74. ff. de judic.* 3. *De tempore ad tempus*, dum tempus judici definitum, antequam elapsum sit, partes ulterius prorogant, et extendunt, *l. 1. pr. ff. de recept. arb.* 4. *De loco ad locum*, dum judex in certo loco ad judicandum constrictus, de consensu partium in alio judicat: si vero translatio fiat ad alienum territorium, requiritur etiam consensus judicis *arg. l. fin. ff. de jurisd.* Hodie prorogationes istae rariores sunt, et respectu delegati fieri possunt de tempore ad tempus, de loco ad locum, et probabiliter de quantitate ad quantitatem, non vero de persona ad personam, vel de causa diversa ad diversam *c. 40. de off. deleg.* Prohibentur autem in causa reservata Principi, in criminalibus, feudalibus, et appellationibus, ne praejudicium fiat Reipubl. domino, et judici superiori.

7. Q. IV. *Qui prorogare possint jurisdictionem judicis non sui?* *R.* Omnes, qui habent legitimam personam standi in judicio, nisi specialiter a jure prohibeantur: nam *l. 1. 2. pr. ff. de jud.* generaliter permittitur haec prorogatio. Prohibentur autem 1. Procurator,

Maschat. T. II. P. I

nisi mandatum speciale habeat, vel constitutus sit *cum libera*, *c. 4. 5. de procur. in 6. 2.* Laici in causis spiritualibus *c. 5. de paroch.* et Clerici etiam in causis temporalibus, sine consensu proprii Episcopi non possunt in se prorogare jurisdictionem alieni judicis Ecclesiastici, etiam metropolitani *c. 18. h. t. et c. 1. eod. in 6.* ne regimen Ecclesiasticum confundatur. 3. Laici in causis spiritualibus, Clerici autem, et Religiosi in quacumque causa, etiam de consensu Episcopi, nequeunt se submittere judici laico, *c. 18. h. t. et c. 2. de judic.* nam laicus respectu Clericorum, et causarum spiritualium est omnino incompetens, et incapax, quam incapacitatem a jure communi in lege divina fundato inductam tollere nequit Episcopus. 4. Regulares exempti non possunt in se prorogare jurisdictionem saltem contentiosam sui ordinarii. Ita com. ex *c. 2. de in integr. rest. et c. 5. de arbitr.* ibi: *cum etsi sponte volueris*: tum quia hac prorogatione laederetur jus, quod per exemptionem quaesitum est Sedi Apostolicae; tum quia Papa est proprius dioecesanus exemptorum; sine hujus autem consensu non licet Clericis alieno dioecesano se submittere. Imo attento rigore juris, exempti neque jurisdictionem voluntariam sui ordinarii possunt in se prorogare, v. g. ad absolvendum a censuris, et peccatis, dispensandum in votis, jejuniiis, recitatione horarum Canon. etc. Ita Abb. Rodriq. Suar. et alii contra Sanch. Laym. Pirh. etc. nam in materia generaliter prohibita non intelligitur concessum, nisi specialiter sit expressum, *Clem. 1. v. nam ubi de V. S.* sed Epi-

scopis generaliter prohibetur exercere jurisdictionem in exemptos; nullibi vero conceditur talis prorogatio, ergo. At de aequitate, tacito consensu Papae, et consuetudine, saltem, si Praelatus reg. non est praeditus tali potestate, possunt exempti se subicere Episcopo pro absolutione, dispensatione etc. *arg. reg. 61. in 6.* Hoc, et non plus probant argumenta adversariorum. 5. Studiosi possunt declinare forum Academicum, et alieno iudici se submittere, cum hoc nullo jure scripto prohibeatur, licet consuetudo stet in contrarium in multis locis, quae observanda erit, ne contemnatur magistratus Academicus, et disciplina scholastica relaxetur.

8. Q. V. *Quomodo inducatur forum praeventionis?* R. Sola etiam citatione verbali legitime interposita, dum unus iudex competens citando praeoccupat jurisdictionem alterius in eadem causa competentis; ut in causis mixti fori, et in delegatione plurium, ut singulorum in solidum. Ita com. ex *c. 19. h. t.* nam sola citatione in decretum redacta perpetuatur jurisdictio tam ordinarii, quam delegati, *c. 20. de off. deleg.* et per *l. 30. ff. de jud. ubi acceptum est semel iudicium, ibi et finem accipere debet.* Unde 1. mutatio domicilii, vel acquisitio fori privilegiati per assumptam militiam, vel statum Clericalem, citatione praevenit non eximit a jurisdictione iudicis praevenientis, nisi in superveniente privilegio Princeps aliud exprimat: quo sensu procedit *l. 12. pr. ff. si quis caution.* iudex tamen laicus eum, qui post citationem factus est Clericus, non condemnabit poena corporis afflicti-

va, sed tantum pecuniaria. Ratio est, quia mutatio, vel privilegium superveniens regulariter non obest iudicio per citationem radicato *l. 19. ff. de jurisd. l. 7. ff. de jud.* 2. Si plures correi ad eundem iudicem competentem spectent, citatio unius inducit praeventionem fori respectu aliorum, ne continentia causarum dividatur. Secus si alter correus esset de jurisdict. alterius iudicis, ut si Clericus delinquat cum laico, tunc enim quisque a suo iudic. iudicandus est.

§. II.

De foro competente ratione domicilii, rei sitae, contractus, et delicti.

Hic circa domicilium recolenda sunt ea, quae ad *tit. ff. ad munic.* tradi solent, et quidem pro praesenti.

9. *Nota 1.* domicilium in genere esse locum habitationis diuturnae. Dividitur in *commune*, quod olim erat Roma communis omnium civium Romanorum patria: et de hoc ad finem *h. t.* aliqua dicuntur: et *particulare*, seu *privatum*, quod quisque in certo loco figit: et hoc est duplex: *naturale*, seu *domicilium originis*, in quo quis natus est, et *accidentale*, seu *adscititium*, aut *habitationis*, in quo quis habitat, et hoc iterum vel est *domicilium verum*, seu *simpliciter tale*, in quo quis perpetuum incolatum figit; vel *quasi domicilium*, in quo quis per notabile tempus moratur, sicut famuli, ancillae, et studiosi causa studiorum.

10. *Nota 2.* Domicilium originis acquiri vel nativitate propria, vel ab ori-

gine patris, et avi (ceterorum ascendentium origo non attenditur) vel ab origine matris, si patrem demonstrare non potest, *l. 24. ff. de statu hom.* Si quis vero parentibus peregre profectis in via fortuito natus est, tunc tantum fit originarius illius loci, si parentes, priori domicilio dimisso, necdum actu aliud domicilium acquisiverunt; alioquin originem suam debet loco, in quo parentes actu domicilium habent, *l. 9. ff. de captiv.* et *l. 1. C. eod.* qua distinctione explicatur *l. 7. C. de incol.* et *l. 6. pr. ff. ad municip.* Hodie, quidquid sit de jure scripto, ex generali consuetudine ad sortitendum forum non attenditur locus originis, sed habitationis; cui consuetudini favet *c. fin. de Paroch.* ubi christiani ex variis Palaestinae civitatibus translati Aconem, hic, et non ibi dicuntur conveniendi. Unde totus nobis sermo de domicilio habitationis.

11. *Nota 3.* ad constituendum domicilium verum duo requiri, et sufficere, scil. *animum* stabiliter, seu perpetuo habitandi, nisi aliquid avocet; et *factum* habitationis in tali loco *l. 20. ff. ad municip.* et si haec duo requisita concurrant pro duplici loco, in utroque contrahetur domicilium, et forum *c. 15. h. t.* ut si quis stabiliter habitet in uno loco per medium annum, et in altero similiter per medium. Insuper habitatio non solum vera, sed etiam ficta sufficit ratione alicujus conditionis, vel officii: sic Senator acquirit domicilium in ea civitate, in qua Senatoris officium gerit, miles ubi stipendia meret, Religiosus in loco monasterii, uxor in loco mariti, ubicumque alias resideant.

12. Q. I. *An forus domicilii veri sit generalis concurrens cum omni foro quoad universam jurisdictionem tam contentiosam, quam voluntariam?* R. Affirmative ex communiori sententia. Prob. ex *l. fin. Cod. ubi in rem*: ubi forum domicilii vocatur generaliter *forum* his verbis: *actor forum rei, sive in rem, sive in personam sit actio, sequitur*: nam ratione domicilii incola fit absolute subditus judici, semperque talis manet, donec mutet domicilium. Excipitur servus, libertus, et uxor, qui conveniendi sunt coram iudice domini, patroni, et mariti *l. 22. ff. ad municip. lib. 1. C. ubi caus. stat.* et haeres ex persona defuncti ibi continuare debet iudicium, ubi defunctus illud incepit, *l. 54. ff. de judic.* Ex data resolutione.

13. *Sequitur 1.* Reum ratione rei sitae in alio loco, conveniri etiam posse in foro domicilii. Ita Gloss. in *l. fin. C. ubi in rem.* Abb. et com. contra Gloss. in *c. 3. h. t. P. Friderich, Trentacinque* etc. Prob. ex *cit. l. fin.* ubi pro actione reali duplex forum assignatur: generale domicilii in primis verbis: *Actor forum rei* etc. et speciale rei sitae in verbis posterioribus: *sed et in locis, in quibus res, propter quas contenditur, constitutae sunt, jubemus in rem actionem adversus possidentem moveri.* Idem colligitur ex *l. 10. 11. ff. de R. V. l. 1. ff. de reb. auth. jud.* Ratio est, quia actio realis non intentatur in rem nude sumptam, sed ut relatum ad suum possessorem; sed possessor est absolute subiectus judici domicilii, ergo coram eo conveniri potest. Excipitur hic semper causa feudalis, et iudicium momentaneae pos-

sessionis ob specialem rationem, ne partes ad rixas, et ad arma convolent: exemplum est in *l. 14. C. de agricol.* Nec obstat, *c. 3. h. t.* nam procedit de iudicio speciali secundum consuetudinem, Ecclesiae Africanae, ubi Primas, seu Archiepiscopus iudices electitios dabit; vide hic Gonz. vel textus iste procedit de congruentia, quia Primas loci maiorem notitiam rei habet. Hic etiam opponi solet *cit. l. fin. C. ubi in rem. ibi: jubemus*, et *l. un. C. ubi de possess. l. un. C. ubi fideicom. l. 2. C. de jurisd. l. 38. ff. de jud. l. un. C. ubi de haered.* sed haec iura assignantia forum speciale, non excludunt generale domicilii, ut legenti patet.

14. *Sequitur* 2. Reum ratione contractus, vel constituti de solvendo in certo loco, vel ratione delicti, etiam in foro domicilii conveniri posse, etsi alibi contraxerit, vel deliquerit. *l. 9. §. fin. ff. de jud. c. 17. h. t. Auth. qua in provincia. C. ubi de crimin. et l. fin. C. de praescrip. lon. temp.*

15. Q. II. *An quis in loco quasi domicilii sortiatur forum?* R. 1. Ex generali consuetudine sortitur forum internum, et Sacramentale, excepto ordinis Sacramento. Unde Legati in loco legationis, studiosi, famuli, et ancillae, ubi operas suas locant, acquirunt jus Parochiae, ligantur legibus loci, percipiunt Sacramenta, ineunt matrimonia, dispensantur in votis, et juramentis, sicut alii Parochiani. R. 2. Ex actibus, vel delictis in loco quasi domicilii gestis acquiritur forum externum, ut com. docet: imo probabilius ex actu alibi gesto potest quis conveniri in loco, seu foro quasi domici-

lii: ita Abb. Felin. Reiff. et alii contra Host. Salic. Ita colligitur ex *l. 2. C. ubi de crimin.* ubi plagiarium dicitur posse conveniri, ubi *degit*, hoc est, ut explicat Glossa, ubi moratur, sicut scholaris in scholis, et *l. 2. C. ubi Senator.* Senatores etiam in suburbanis, ubi est quasi domicilium, respondere tenentur: nam aequum est, ut quasi incolae, qui legibus loci ligantur, et sortiuntur forum Parochiae, etiam sortiantur forum externum ex actibus alibi gestis; maxime, si verum domicilium procul distet. Nec obstat *l. 7. C. de incolis*, nam licet domicilium verum incolam faciat quoad munera civilia, tamen quoad actus judiciales sufficit, quod quis sit quasi incola.

16. R. 3. Vagi, qui actu nullum domicilium, vel quasi domicilium habent, in eo loco sortiuntur forum, in quo reperiuntur, et cons. ibi conveniri possunt ex quocumque actu, vel delicto alibi facto, juxta illud Abb. *c. fin. h. t. ubi te invenero, ibi te iudicabo*: nam hoc et aequitas suadet, et ratio boni publici exigit, alioquin vagi facile subterfugere possent omne iudicium.

17. Q. III. *An quis ratione rei sitae sortiatur forum in alieno territorio, in quo non habitat?* R. Affirmative, *c. 3. et fin. h. t. l. fin. C. ubi in rem*: nam talis possessor secundum quid fit subiectus iudici talis territorii, scil. *secundum rem sitam*, seu constitutam in tali loco, sive sit res immobilis, sive mobilis, in quo iura non distinguunt; ergo reus ratione rei sitae conveniri potest in alieno territorio, puta actione reali, non personali; quia illa, et non ista rem sequitur, etsi possessor non reperiatur in tali ter-

itorio lib. 25. ff. de O. et A. leg. 19. ff. de jure Fisci, ibi: quoniam res, non persona convenitur, nisi actio personalis esset in rem scripta, cui etiam locus est in territorio rei sitae, uti est actio quod metus causa, ad exhibendum, quadrupedaria, l. 9. §. fin. ff. quod met. caus. 2. In loco rei sitae institui potest non modo petitorium, sed et possessorium, l. un. C. ubi de possess. et l. un. C. ubi de haeredit. tum quia causae proprietatis, et possessionis ita sunt connexae, ut eidem iudici subjiciantur c. 1. de caus. poss. tum quia interdicta adipiscendae, et retinendae, utpote innitentia juri reali, per se realia sunt, aut saltem in rem scripta; interdictum vero unde vi, licet primario sit personale, utpote innitens delicto, attamen per se tendit ad restitutionem possessionis; adeoque propter faciliorem expeditionem litis recte intentatur in loco possessionis. Ex his solvuntur l. 2. C. de interd. l. 1. §. 3. ff. eod. 5. Si res mobilis, non permanenter, sed transeunter est in loco, non fundat forum rei sitae, quia proprie non dicitur esse sita in tali loco, nisi ex illo furto fuisset sublata. Si autem possessor de fuga suspectus est, res interim sequestranda erit, donec lis finiatur, l. 7. §. fin. ff. qui satisd. 4. Si quis rem alieno nomine possideat, ab actore conventus nominare, seu laudare potest suum auctorem, in quem deinde actio dirigitur; at si nomine suo possideat, non liberat se, laudando auctorem, sed tenetur excipere actionem. Auctor vero laudatus, re evicta, ad interesse convenietur in eodem foro, l. 1. 2. C. ubi in rem. qui casus est specialis, in quo venditor in alieno

foro rei sitae tenetur emptorem defendere, l. 49. ff. de judic.

18. Q. IV. An quis ratione contractus sortiatur forum in eo loco, in quo contraxit? R. Affirmative, c. fin. h. t. c. 1. eod. in 6. l. 19. ff. de jud. tum quia hoc modo melius consulitur creditoribus; tum quia melius constare potest de ipso contractu, ejusque solemnitatibus. Et hoc procedit etiam de Clericis, qui licet non possint expresse prorogare in se jurisdictionem alterius Episcopi c. 18. h. t. possunt tamen tacite ex dispositione juris ratione contractus, et delicti c. 17. eod. idem de his, qui habent privilegium, ne conveniantur in certo loco, c. 1. de privil. in 6. et cit. cap. 17. quia contrahendo, censentur privilegio renuntiasse, nisi privilegium clausum esset in corpore juris, cui, seu juri communi, non censetur per contractum derogari. 2. Reus praesens, non vero absens, regulariter conveniri potest in loco contractus, nisi aliter conventum sit, c. 1. h. t. in 6. l. 19. ff. de judic. quia reus cum suo incommodo non tenetur accedere locum contractus, et multo minus illuc remittendus est; quia non militat eadem ratio, quae pro remissione ad locum delicti, quod ad exemplum aliorum ibi petit puniri, ubi patratum est. 3. Peregrini moram trahentes in loco contractus, ut si conducant tabernam etc. recte ibi conveniuntur, quia tacite se obligant ad solvendum, vel respondendum. At si sint in transitu, et moram non trahant, regulariter hoc tempore peregrinationis non sunt conveniendi, nisi aliter conveniant, vel suspicio sit de fuga, vel ea sit loci consuetudo, l. 19. §. proinde, ff. de

judic. ubi ratio additur: quia durissimum foret, quotquot locis quis navigans, vel iter faciens delatus est, tot locis se defendere. 4. Administratores non tantum publici, sed etiam privati, ut tutores, negotiorum, et rerum curatores, etiam absentes conveniri possunt ex quasi contractu in loco administrationis. Ita rubrica, et *l. 1. C. ubi de ratioeiniis tam publicis, quam privatis agi oporteat*, ratio est ex *l. fin. eod.* quia in loco administrationis *instructio sufficiens, et nota testimonia, et verissima possunt documenta praestari.* Quae hic dicta sunt de contractu, proportionaliter intelligenda sunt de distractu, *cit. l. 19. §. proinde ff. de judic. ibi: si conduxit, ibique distraxit*, quia contrariorum eadem est ratio.

19. Q. V. *Quid iudex possit in reum in loco contractus conventum?* R. 1. Si reus in loco est, potest illum verbaliter citare, et si contumaciter se absintet, etiam capere, et incarcerare; imo si de jure actoris clare liqueat, non contestata lite, condemnare, *cap. final. §. final. ut lite non contest. l. 15. §. 3. Cod. de judic.* 2. Si reus e loco contractus discessit, iudex illum citare poterit sub comminatione mittendi actorem in possessionem bonorum; si tamen bona illa existant alibi, actor illa non occupabit sine scitu iudicis territorialis *cap. 1. §. 3. contrahentes, hoc tit. in 6.* At si reus nulla bona habeat, non superest aliud remedium, quam ut actor eum conveniat coram iudice domicilii. 3. Reo comparente, praeparatoria litis ordinantur secundum stylum fori, in quo fit iudicium; quia ordinatio iudicii sequitur leges tri-

bunalis; at decisoria litis facienda sunt secundum leges loci, in quo contractum est; quia contractus sequitur solemnitates loci, unde etiam testes, et alia documenta petenda sunt. Excipitur causa dotis, quam mulier petere debet juxta jura domicilii mariti, licet instrumenta dotalia alibi conscripta sint *l. 65. ff. de judic.*

20. Q. VI. *An delinquens sortiatur forum in loco delicti?* R. Affirmative, etsi delinquens sit nobilis, vel miles committens delictum non militare, vel clericus, vel privilegiatus; modo casus delicti non sit expressus in privilegio, *cap. 14. et fin. h. t. c. 1. de privil. in 6. l. 1. et auth. qua in provincia, C. ubi de crimin.* nam expedit delicta ibi puniri, ubi patrata sunt. Quod si Clericus commisit delictum dignum privatione beneficii, sententia fertur a iudice delicti, exequutio autem fit a iudice beneficii, puta utrobique Ecclesiastico, *cap. 14. h. tit.* Circa Episcopos servanda est constitutio Trid. *sess. 15. c. 8. de reform.* ubi majora eorum delicta reservantur iudicio Apostolico. 2. Delinquens extra delicti, vel domicilii locum regulariter, saltem de jure Canon. scripto, non sortitur alibi forum, ut in loco, in quo deprehenditur, vel reperitur. Ita Clar. Gomez, Covar. et alii contra Bartol. Wesemb. Schmier etc. nam *c. fin. h. t. et cap. 1. de privil. in 6.* et alibi nulla fit mentio de foro *deprehensionis*, aut *inventionis*. Similiter in *auth. qua in provincia, C. ubi de crimin.* nihil statuitur circa forum deprehensionis. Ratio est: tum quia aliud territorium per delictum rei non est offensum: tum quia ratione rei sitae, et contractus, reus non potest praeterea

alibi, quam in loco domicilii judicari, ergo. Excipe, nisi consuetudo, vel conventio magistratum aliud habeat; aut reus in loco, in quo deprehenditur, compleat, vel continet delictum, sicut haereticus ubicumque est, haeresi sua peccat; vel nisi delinquens sit vagus, de quo dicitur: *ubi te invenero, ibi te judicabo*. Nec obstat *l. 1. Cod. de crim. ibi: vel ubi reperiuntur*, nam his verbis significatur forum domicilii; secus verba ista generaliter accepta restringi debent ad vagos, *l. 5. ff. de off. praesid.* procedit de hominibus malis, *si quid manu commiserint*, seu deliquerint in provincia.

21. Q. VII. *Quid juris, si delictum concernat duplex territorium?* R. cum distinctione: 1. Ubi quis vulnus lethale inflixit, ibi sortitur forum, etsi vulneratus fugiens in alio territorio decesserit: nam ibi homicidium fit, ubi ponitur causa efficax necis *arg. l. 21. §. 2. ff. ad L. Aquil.* 2. Si occisus reperiatur jacens in confinio duorum territoriorum, et dubitatur, in quo vulnus lethale acceperit, reus sortitur forum in utroque territorio, ita ut inter iudices locus sit praevensionis, *arg. l. 19. ff. commun. divid.* ubi arbor in utriusque vicini fundo enata, dicitur pertinere ad utrumque dominum: nam meriti delictum ex loco, ubi caput, vel pedes, vel cor jacet, vel ubi homicida stetit, est prorsus incertum. 3. Qui stans in territorio A. v. g. explodendo scelopum, occidit alterum in territorio B. probabilius sortitur forum in utroque, *l. 1. C. ubi de crim.* ubi loquutio est alternativa: *quaestiones criminum perfici, ubi commissa, vel inchoata sunt*. E contra

qui mandavit homicidium in territorio A. perficiendum in territorio B. regulariter sortitur forum in loco executionis, licet Farinaccius dicat forum contrahi in utroque loco: nam in priori casu unicus est actus explosionis, et homicidii; in hoc autem posteriori casu sunt duo diversi actus, scil. mandatum, et ejus executionis; solum autem mandatum sine effectu non punitur poena ordinaria, v. g. homicidii, nisi in gravissimis delictis laesae majestatis, assassinii etc. et tunc mandans, et mandatarius sortitur forum in utroque loco.

22. Q. VIII. *Quid judex possit in reum ratione delicti conventum?* R. 1. Si reus existit in loco delicti, potest illum punire poena corporali, vel pecuniaria secundum statuta loci, licet in eo loco, ubi reus habet domicilium, alia poena statuta sit tali delicto, *l. 1. C. ubi de crim. c. 14. h. t.* nam voluntarie delinquendo, reus, ipso facto se submittit poenae legibus territorii taxatae. 2. Si reus fugit, non potest judex eum persequi in alieno territorio, ex reg. generali, *c. fin. de const. in 6. et l. fin. ff. de jurisd. extra territorium jus dicenti impune non paretur*, nisi esset publicus latro, aut grassator per Const. Imperat. §. 22. Augustae editam an. 1559. Si autem eum citatione praevenit ante fugam, iterum eum citare, et contra contumacem usque ad sententiam definitivam procedere potest, decernendo missionem in bona, vel poenam banni, aut excommunicationis, *c. 19. h. t. l. 1. C. de requir. reis*. nam per citationem factus est subditus illi iudici. At si citatione eum non praevenit, vocare eum potest edictaliter: et

quamvis in personam contumacis procedere nequeat, quia per egressum desiit esse subditus, potest tamen ejus bona adnotare; et si aliter satisfacere nolit, decernere missionem in illa, requirendo judicem alterius territorii, ut eam admitat. *Clem. 2. de sentent. et re judic. c. 1. §. contrahentes h. t. in 6. 3.* Remissio delinquentium hodie raro fit ad locum delicti, nisi judex inferior in tali delicto judicare nequeat, *l. 1. 7. C. de defensor. civit.* Potest tamen remissio ista peti per litteras *requisitorias*, seu *precatorias*; et si petitioni annuitur, dandae sunt litterae *reversales*, quod remissio haec non sit futura in praejudicium remittentis, et quod judex requirens in simili idem facturus sit.

§. III.

De foro privilegiato Clericorum.

25. Q. I. An, et quo jure Clerici habeant privilegium fori, quo eximuntur a jurisdictione laicorum? R. ad 1. Affirmative cum catholicis contra heterodoxos, ut patebit ex dicendis. Circa secundum tres sunt sententiae. Prima docet hanc exemptionem esse tantum juris positivi humani: ita Covar. Caevall. Molin. etc. Secunda docet esse juris divini initiative, et originaliter; formaliter autem juris humani: ita Lessius, Wiestner, Schmalz. quorum sententia parum differt a priori. Tertia docet esse formaliter juris divini, et naturalis saltem in thesi, seu genere, licet determinatio illius quoad particulares circumstantias, et personas dependeat a Vicario Christi: ita Abb.

Clar. Engl. Laym. Reiff. et plurimi alii TT. ac Canonistae, cum quorum veriori sententia.

24. R. Ad 2. Forum Clericale non solum est juris humani, sed etiam divini, et naturalis. Prob. 1. pars ex jure civ. *auth. statuimus C. 2. de Episc. et Cler.* ubi ex Const. Friderici Imp. haec referuntur: *Statuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quaestione, vel civili trahere ad judicium saeculare praesumat etc. et auth. cassa C. de SS. Eccl.* idem Imp. dicit cassa, et irrita esse statuta contra immunitatem Ecclesiae, ejusque personas. Idem Prob. ex jure Canon. *d. 96.* fere per tot. *cap. 8. de judic. cap. 12. h. tit.* et alibi passim.

Quamvis Conc. Trid. sess. 25. c. 6. de ref. noluerit Clericum in minoribus constitutum, nullum possidentem Ecclesiasticum beneficium, gaudere privilegio fori, nisi praeter delationem habitus, et tonsurae inserviat alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi, haec tamen conditio adeo levis visa est Cong. Conc. ut hujusmodi dumtaxat defectus non satis sit ad illum spoliandum hoc privilegio; ut constat ex sequentibus responsis ejusdem Cong. relatis a Bened. XIV. lib. XII. de Synod. Dioec. c. 6. n. 5. In Senogallien. 23. Jan. 1603. Sacra etc. censuit, oratorem, Clericalem habitum, et tonsuram deferentem, quamvis alteri Ecclesiae, quam illi, cui ex mandato Episcopi ad inserviendum adscriptus fuit, inserviat, nihilominus privilegio fori gaudere -- et in Neapolitana 1 Februarii 1614. cum eadem Congreg. fuisset con-

sulla -- An Clericus in minoribus ordinibus constitutus, Clericalem habitum, et tonsuram deferens, atque Ecclesiae inserviens, gaudeat privilegio fori, si alicui Ecclesiae ab Episcopo adscriptus non sit -- *respondit*: Gaudere.

Est hic notandum cum eod. Bened. l. c. n. 6. Neque (*sunt ipsius verba*) haec Sac. Cong. responsa alteri adversantur Trid. decreto ejusd. S. 25. c. 16. de quo nos ipsi superius egimus lib. II. c. 2. ubi nimirum vestigiis inhaerens sexti Canonis Concili Chalcedonensis, neminem in posterum ordinibus initandum decrevit, qui illi Ecclesiae, aut pio loco, pro cujus necessitate, aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus; simulque sacris interdicens praecepit, qui, inconsulto Episcopo, ab Ecclesia se proripit, cui fuit alligatus: aliud siquidem est, Clericum posse compelli ad inserviendum Ecclesiae ab Episcopo designatae; aliud posse fori privilegio ideo privari, quod non illi, sed alteri Ecclesiae suum servitium impendat. Primum certe, non itidem alterum, ex allegato Tridentini textu consequitur: quin imo ex hoc aperte conficitur, sola suspensione a Divinis, aut interdictione ascensus ad Superiores ordines, ejus esse puniendam contumaciam, qui inconsulto Episcopo, ab Ecclesia recedit, cui in sui ordinatione fuit mancipatus; uti in suis suffragiis hac super re diligenter elucubratis concluderunt Carolus de Vechiis, et Prosper Fagnanus, celebres olim Sac. Congreg. Conc. Secretarii, quae extant lib. memorialium 52. pag. 16.

Prob. 2. pars quoad jus divin. ex Maschat. T. II. P. I.

Gen. 47. v. 22. Lev. ult. v. 28. n. 18. v. 8. ubi Sacerdotes veteris legis leguntur exempti a jurisdictione laicorum; ergo multo magis id concedendum est Sacerdotibus novae legis, cum praeceptum istud non sit mere caeremoniale, sed potius morale tangens directionem bonorum morum, et praecavens irreverentiam in Christos Domini. 2. *Matt. 17.* ibi: *Reges terrae etc.* Christus pronuntiat Petrum esse liberum a solutione tributi, et cons. liberum a jurisdictione laica: Petrus autem repraesentavit totum statum Clericalem: tum quia exemptionem istam a Christo profectam communis quasi traditio, et usus Ecclesiae manifestat; et ideo Imp. Const. in Conc. Nicaeno ad Patres dixit: *Vos a nemine dijudicari potestis, quia solius Dei iudicio reservamini, Can. futurum 12. q. 1. Can. continua 11. q. 1. et omis-* sis aliis 3. Prob. auctoritate Conciliorum hoc jus divinum asserentium. Sic in Conc. Lat. sub Leone X. Sess. 9. in *Bulla ref.* dicitur: *cum a jure tam divino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit*; et clarius Trid. sess. 25. c. 20. de *ref.* dicit: *Ecclesiae, et personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, et Canonis sanctionibus constitutam esse*; quia textus in propria significatione sine ullo absurdo intelligi possunt.

Prob. 3. pars quoad jus naturale, ex quo conclusio saltem mediata, et remota deducitur, dictam exemptionem ostendens: nam Clerici sunt instituti patres, magistri, et iudices omnium fidelium, etiam principum, in summo tribunali Ec-

clesiastico. *Actor. 20. ibi: vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei: sed jus naturale dictat patres, magistros, et iudices summi tribunalis non debere esse subjectos iudicibus tribunalis inferioris, uti est laicum respectu Ecclesiastici per Can. 9. d. 96. ibi: nam miserabilis insaniae esse cognoscitur; si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et illum suae potestati subicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in caelis se ligari posse, et solvi: ergo: tum quia natura dictat, quod potestas profana non debeat ferri extra suum objectum, puta extra res, et personas profanas, quod etiam gentiles agnoverunt; et ideo, ut Imperator circa sacra, et Sacerdotes posset aliquid disponere, summa dignitas Pontificis maximi ei conferebatur; sed Clerici non sunt res, et personae profanae, sed Deo sacrae, non minus quam altaria, et Ecclesiae, ergo.*

Obji. 1. Christus erat subjectus Pilato *Joan. 19. ibi: non haberes potestatem adversum me et cap. 2. Paulus Act. 25. Caesarem appellavit. 3. Lex Evangelica, et Baptismus non eximunt a potestate laica, ergo nec ordo, seu Clericatus. 4. Nov. 83. Clericos subicit iudicibus laicis. 5. Clerici, et Ecclesiae olim dabant Imperatoribus tributa, c. tributum 23. q. 8. quod est recognoscere eorum jurisdictionem. 6. Si exemptio Clericorum esset juris divini, et naturalis, non posset a potestate humana immutari, et tolli, cum jura naturalia sint immutabilia §. pen. In. de J. N. G. et C. sed mutari potest, imo tolli respe-*

ctu Clerici criminosi *c. 10. de jud. ergo.*

R. *Ad 1. potestas ista non fuit juris, sed facti, et permissionis, et ideo Luc. 22. v. 53. vocatur potestas tenebrarum. Ad 2. Paulus via facti, et necessitatis appellavit Caesarem, non ut proprium iudicem, sed ut defensorem innocentiae contra calumnias judaeorum. Sic etiam in primis Ecclesiae seculis saepe recursus similes fiebant ad Imperatorem contra violentiam haereticorum. Ad 3. Neg. cons. nam baptismus non excludit, sed vult esse principatum civilem; Clericatus autem elevatus est supra omnem profanam potestatem c. 6. de M. et O. quia in una republ. christiana gladius temporalis subjectus est spirituali, Extr. 1. de M. et O. inter com. Ad 4. Jura civilia, utpote extra sphoeram in hoc puncto vagantia, non sunt curanda, sed corrigenda, uti et correctae sunt ab Imperatoribus Ecclesiae devotis. Ad 5. Clerici dabant tributa, et onera realia fundis inhaerentia, et pro necessitatibus boni publici, accedente consensu Episcoporum, multa Imperatoribus contributebant, quod et hodie faciunt, non jurisdictione Imperatoris, sed Papae. Ad 6. Haec, et similia argumenta plus non probant, nisi exemptionem istam non esse juris divini in hypothesi, et determinate pro singulis casibus, et circumstantiis, quo non obstante est juris divini in thesi, et genere. Sic confessio, communicatio, residentia curatorum, vota, juramenta, sunt juris divini; et tamen varie determinantur per potestatem Ecclesiasticam. Cetera argumenta ex ratione ducta vide in Bellar. et aliis passim.*

25. Q. II. *Qui Clerici gaudeant foro Clericali?* R. Omnes specialiter non excepti; nam jura generaliter personas Ecclesiasticas eximunt a jurisdictione laicorum. Et quidem privilegio hoc gaudent. 1. Clerici primo tonsurati, et minoristae, modo habeant beneficium Ecclesiasticum; vel si illud non habeant, debent deferre habitum, et tonsuram Clericalem, et alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inservire, vel in seminario Clericorum, aut scholis de licentia Episcopi versari. Ita has condiciones requirit Trid. sess. 23. c. 6. de ref. Clerici autem conjugati monogami, habitum Clericalem, et tonsuram deferentes, et ex deputatione Episcopi alicui Ecclesiae servientes, gaudent hoc privilegio fori in criminalibus criminaliter, vel civiliter intentatis, non vero in causis civilibus, Trid. *ibidem* renovando constit. c. un. de Cler. conjug. in 6. 2. Regulares utriusque sexus *Can.* 38. de persona 11. q. 1. uti et novitii, tertiarii conventualiter viventes, et eremitae Religionem approbatam professi, vel saltem auctoritate Episcopi ad servitium Ecclesiae deputati, modo habitum gestent: item rectores hospitalium auctoritate Episcopi erectorum, modo in eis resideant, Barbos. nam hi omnes in favorabilibus veniunt nomine personarum Ecclesiasticarum. 3. Servi Ecclesiae, aut Clericorum, cum sequantur forum domini sui, *Can.* 69. Ecclesiarum 12. q. 2. et arg. l. 6. in fin. ff. ad municip. non tamen probabilius famuli conductitii, et familiares, excepta familia Episcopi per c. fin. v. petit de off. Archid.

Li vero de familia, seu familiares

Episcopi ex Const. Bened. XIV. Alias 24. Jan. 1744. §. 9. dicendi sunt, qui de jure, et juxta consuetudinem loci cujuslibet hactenus pro familiaribus, et officialibus habiti, et deputati sunt, ac haberi, et deputari solent. Qui itidem gaudent privilegio fori pro crimine homicidii ex Constitut. Clement. XII. In supremo pro ditione Ecclesiae Romanae, extensa a Bened. XIV. cit. Const. Alias ad loca Reipublicae Lucanae, in pertinentibus ad immunitatem localem et personalem. Quod tamen privilegium non suffragatur ceteris privilegiatis, ut dicam lib. III. tit. 49.

Neque liberi, aut uxores legitimae, cum hoc privilegium personale sine claro textu non sit ad alios extendendum. R. 2. Privilegio fori non gaudent minoristae, condiciones Trid. cit. non servantes. Constituti autem in majoribus privantur illo. 1. Degradati, et Curiae seculari traditi, c. 10. de judic. c. 2. de poenis in 6. II. Qui ter ab Episcopo, vel semel in synodo moniti non deferunt habitum, et tonsuram, quia sic probant se incorrigibiles, c. 25. 45. de sent. excom. III. Reus assassinii post sententiam declatoriam criminis, c. 1. de homic. in 6. cum declaratione Clem. VIII. an. 1595. 18. Decemb.

Ex Constit. Clem. XII. In supremo pro urbe, et reliquo statu Ecclesiastico 1. Febr. 1735. extensa ab eodem ad Regna Hispaniarum Constit. Alias nos, et ad Rempublicam Genuensem, Corsicam, et Insulam Caprariam Const. pariter Alias nos, ac Bened. XIV. ad Rempubl. Lucanam Const.

Alias fel. rec. 24. Jan. 1744. non gaudent hoc privilegio. 1. *Privilegiati, vulgo patentati, rei homicidii (exceptis officialibus, aliisque privilegiatis a Cong. univer. Inquisitionis, ac ministris actu inservientibus locorum Ordinariis, eorumque Curiis, qui si Clerici sint, subjici debent Ecclesiasticae jurisdictioni, si laici, seculari)* 2. *Clerici tonsurati, non beneficiati rei duorum homicidiorum animo deliberato, et praemeditato patrum, qui seculari potestati subjiciendi sunt, ut laici, etiam si servaverint conditiones a Trid. praescriptas.* 3. *Clerici in minoribus non beneficiati, et non servantes dictas Trid. conditiones, tam celibes, quam conjugati, rei pariter homicidii: et sic privati ejusdem fori privilegio frui non possunt, neque habitum Clericalem reassumere, etiam post totaliter expiatam homicidii poenam. Declarationem autem an ante patratum homicidium Trid. requisita servaverint, statuit spectare ad Ordinarios; non retardata interim assecuratione eorumdem, facienda etiam per judicem laicum nomine Ecclesiae, qui illos pariter Ecclesiae nomine ad illius dispositionem retinere possit, ac debeat, donec dicta declaratio prodierit.*

IV. Qui, dimisso habitu, immiscet se enormitatibus criminum, et post trinam Episcopi monitionem non resipiscunt, Covar. Ceteri casus de Clericis jocularibus, et officium macellariorum, aut tabernariorum personaliter exercentibus, referuntur *c. un. de vit. et hon. in 6. Clem. 1. eod.* Praeter hos casus Clerici non substant jurisdictioni, et ju-

dicio seculari, etsi delinquant in officio seculari Principis, vel falsum testimonium dicant in judicio seculari, vel rei sint criminis laesae majestatis, quia per *c. 4. 10. de judic.* laicus omnino est incapax eos judicandi. Posset tamen Clericus inter perduelles pugnans in actuali pugna occidi; quia hoc fieret via defensionis, quam jus naturale concedit.

26. Q. III. *In quibus causis Clerici gaudeant privilegio fori?* De causis criminalibus, et personalibus certum est: de realibus negant Gothofr. Mynsing. Gail, et plures Legistae, contra quos R. Clerici gaudent privilegio fori etiam in causis realibus: ita com. Canonistae et TT. Prob. ex *cit. auth. statuimus C. de Episc. et Cler. ibi: in criminali quaestione, vel civili, et c. 12. h. t.* Innoc. III. docet Clericos in criminali, seu in civili negotio nec invitos, nec voluntarios subire posse secularia judicia. Quae, et similia jura non distinguunt inter causam personalem, et realem, ergo: tum quia res, et bona, tamquam accessoria, sequuntur conditionem personae Ecclesiasticae per *l. quae Religiosis adhaerent Religiosa sunt 43. ff. de R. V.* ergo Clerici etiam quoad bona sua patrimonialia, vel quasi patrimonialia exempti sunt a Curia seculari: Huc etiam facit *arg. a reb. militis, l. 6. C. de jurisd. omn. jud. l. fin. C. de agent. in reb. et arg. a c. fin. de jud. et arg. a causa feudali excepta ad aliam non exceptam c. 6. 7. h. t.* An autem consuetudo in contrarium sit rationabilis, dubitatur: multi dicunt esse corruptelam adversam Bullae coenae; alii tamen eam cohonestant, tum ex tacito consensu Pa-

paë, tum ex jure advocatiæ, et reservationis, quatenus Principes dotando Ecclesias, cum consensu Papæ reservant sibi jus exercendi jurisdictionem in bona Ecclesiis, et Clericis donata. Vide P. Pichler hic a num. 24. Dices: in actione reali non persona, sed res convenitur, l. 49. ff. de jure fisc. et Clericus possessor non tam reus, quam defensor est; is autem privilegio fori non juvatur, l. 49. ff. de judic. ergo non est contra dignitatem Clericalem actione reali coram laico conveniri. R. non res nuda, sed ut relata ad Clericum possessorem convenitur, et tota jurisdiction in eum exercetur citando etc. hoc modo autem jurisdiction a laico in Clericum exerceri jura non admittunt.

Ex const. Bened. XIV. Militantis
 50. Mart. 1742. *judices competentes in sequentibus causis sunt.* 1. *Locorum Ordinarii tamquam Sed. Apost. delegati in causis civilibus mercedum, et miserabilium personarum quoad Clericos seculares, aut regulares extra monasterium degentes quomodolibet exemptos: etiamsi habeant certum judicem in partibus; sicut et in aliis causis, si dictum judicem non habuerint.* 2. *In causis omnibus tam civilibus, quam criminalibus spectantibus ad forum Ecclesiasticum respectu non exemptorum in prima instantia (exceptis privilegiatis a Trid. vel alias ab Apostolicis sanctionibus.* 3. *Ex constit. ejusdem Pontif. Romanæ 21. Dec. 1745. pro statu Ecclesiastico urbis Vicarius est judex competens in causis mere laicalibus, etiam spectantibus ad Curiam capitolinam per prorogationem*

partium, et de eorum consensu in actis expresse præstito; nisi agatur de executione obligationis cameralis.

4. *In causis matrimonialibus, et in beneficiorum institutionibus privative quoad alios in urbe, et districtu, si nulli alii ordinaria jurisdiction in dictis locis competat.* 5. *In causis contra Clericos non exemptos cumulative cum solo Camerae Apost. Auditore.* 6. *In interpositione decretorum privative quoad quoscumque alios judices Romanæ Curiae, in renuntiationibus, aliisque quibuscumque contractibus Regularium utriusque sexus degentium tempore probationis in coenobiis, et monasteriis urbis, aut districtus.* 7. *In prima instantia quoad causas ad ipsum Vicarium spectantes ratione originis, vel beneficii contra Clericos Romanos commorantes in dioecesibus, et territoriis intra urbis districtum; comprehensis etiam sex Episcopatibus S. R. E. Cardinalium; ibique mandata a se expedita, tam realiter, quam personaliter exequi potest.* 8. *Auditor Camerae Romanæ extra urbis districtum non potest esse judex competens in causis summae recurribilis, idest, non attingentis valorem scutorum centum; sed subdelegandus est alius judex in partibus, in quibus pronuntiatum fuit primum judicatum, quatenus sit cum clausula (et quidem sub poena nullitatis delegationis) -- ad effectum cognoscendi de gravamine pro admissione, vel denegatione recursus per acta ejusdem notarii, et sine solutione propinae, et registri; et quatenus partes in eo non consenserint,*

ad effectum deputandi alium judicem in sui locum, cum iisdem facultatibus de consensu ipsarum partium, sin minus ex officio.

Reliqua in hac eadem constit. disposita respiciunt tribunalia urbis, circa quae vide additionem ad tit. XXXII. de officio judicis post n. 3.

27. Q. IV. *In quibus casibus jus permittat Clericum stare in judicio seculari, vel eum capi a iudice laico?* R. ad 1. in casibus seqq. 1. In causa feudali c. 6. 7. h. t. 2. Si Clericus ut actor conveniat laicum, quia tunc sequi debet forum rei. 3. In casu evictionis, dum emptor laicus laudat auctorem, seu venditorem Clericum. 4. Si Clericus conveniatur nomine alieno, ut procuratorio, tutorio etc. quia tunc sequitur forum sui principalis; uti etiam si esset haeres defuncti, cum quo lis coepta est: nam ubi acceptum est iudicium, ibi et finem accipere debet, l. 3. ff. de jud. 5. Si bona immobilia data sunt Ecclesiis, aut Clericis cum pacto, et conditione, ut sub priori foro maneant; haec enim conditio, cum justa sit, neque reprobetur a Sac. Canonibus, servanda erit. R. ad 2. iudex laicus ex permissione, et consensu Ecclesiae potest Clericum in certis casibus capere, et incarcerare, non ut ille ipsum iudicet, aut puniat, sed ut eum tradat iudici Ecclesiastico. Quod tunc procedit, dum subito haberi nequit potestas Ecclesiastica, et alias periculum est in mora; ut si Clericus velit sibi, aut aliis grave damnum inferre, si apprehendatur in flagrante crimine, si arma gestet loco, et tempore vetito, si in fraudem creditoris abitum pareat: deni-

que si moliatur quodcumque grave malum, cui hic, et nunc aliter mederi non potest, nisi per capturam Clerici: nam in his, et similibus casibus iudex laicus non tam via jurisdictionis, quam defensionis procedit. In illo casu, quo quis commisit delictum in Clericatu, vel novitiatu religioso, et postea deseruit Clericatum, vel monachatum, etsi a iudice Ecclesiastico citatione non sit praeventus, tamen ab eo iudicandus est, et non a laico; nam pro usu privilegii attenditur tempus delicti, quo patratum est, l. 1. C. de poenis.

Circa forum competens in causis damni dati ab animalibus in statu Pontificio ad forum laicale pertinentibus, si damnum sit simplex ex const. Bened. XIV. Inveterata 25. Jan. 1751. hae cognoscendae sunt in prima instantia a magistratu loci, si ex statuto, vel consuetudine hoc jus ei competat. Si vero sit aut studiosum, idest ex culpa, et negligentia custodum, aut manuale, cognoscendae sunt a solo loci Gubernatore.

Pro damno dato a laico in bonis laicalibus cum animalibus Ecclesiasticorum si solus eorum custos laicus querelatus, arrestatus, aut oppignoratus fuerit, causae cognitio spectat ad forum laicale: si vero oppignorata fuerint animalia, ad forum Ecclesiasticum: si oppignorata fuerint tam animalia, quam custos laicus, est in arbitrio damnificati forum eligere, absque facultate variandi: ita tamen, ut si eligat forum laicale, iudex laicus statim relaxare debeat animalia Ecclesiasticorum sine ulla expensa tam pro decreto, quam

pro mandato relaxationis: si vero eligat forum Ecclesiasticum, iudex Ecclesiasticus relaxare debeat custodem tantum sine ulla pariter expensa.

Nullus iudex tam laicus, quam Ecclesiasticus procedere potest in his causis, nisi intra priores octo dies denuntiatum fuerit damnum; causaeque terminari debent intra quadraginta dies, alias devolventur ad iudicem superiorem ex capite denegatae iustitiae. Probatio autem, et liquidatio damnorum, ac poenarum impositio fiant juxta statuta, et consuetudines locorum in utroque foro.

Liberum erit damnum passis in captura animalium hujusmodi damnum inferentium, aut omnia, aut partem illorum capere, sive a custode pignus recipere, licet animalia sint Ecclesiasticorum, dummodo illorum captura, vel pignus factum fuerit antequam aut ipsa, aut custos exierint a fundo damnificato. Data autem fidejussione pro solutione tam damni, quam poenae, relaxanda erunt a quocumque iudice animalia, pignora, et multo magis custos.

Poenae exigendae, sive iudex sit Ecclesiasticus, sive laicus, sive in prima, sive in ulteriori instantia, integre solvendae sunt communitati, aut illarum locatario, sublata cuique facultate eas condonandi, vel imminuendi, licet sint Cardinales, Legati, Vicelegati, Provinciarum Praesides, Episcopi, ac Archiepiscopi, quamvis communitatis consensus accederet, sub poena scutorum quinquaginta in favorem communitatis, vel locatarii ipso facto, et etiam pro prima controventionem incurrenda, tributa fa-

cultate magistratui loci respectu Gubernatoris contrafacientis eadem scuta quinquaginta subtrahendi a menstrua praestatione ei solvi solita: respectu vero iudicis Ecclesiastici, recurrendi ad Sac. Congreg. boni regiminis.

Judici autem, ministris, et exequutoribus post compensationem damni factum parti laesae, et post effectivam solutionem poenarum, danda sunt tantum emolumenta pro decreto, et executione juxta taxam servari solitam in causis civilibus.

Appellatio a sententia de damno dato deferenda est ad quos pertinent aliae causae criminales in ulterioribus instantiis, servata taxa quoad sportulas, et emolumenta iudici debita, ut in causis civilibus, sublata facultate Cong. Consultae se in his causis ingerendi tam in prima, quam in ulteriori instantia, etiam de consensu partium; excepto casu, in quo damnum datum ejus sit qualitatis, ut transeat ad aliud delictum, cui juxta generalia bandimenta imposita sit poena tiremium aut capitis.

Ad Cong. autem boni regiminis spectabit horum omnium executio, ei tamen interdicta facultate se in particularibus causis ingerendi.

28. Q. V. An Clericus renunciare possit privilegio fori Ecclesiastici? R. Negative ex clara decisione c. 12. h. t. nam hoc privilegium est juris publici, et toti collegio Ecclesiastico publice indultum, cui proinde privatus derogare non potest, l. 38. ff. de pact. Secus si Clericus est actor trahens alterum Clericum ad iudicium seculare, causam civi-

lem perdit, et excommunicatur, donec satisfaciat reo, et Ecclesiae pro injuria facta. Si vero Clericus reus coram laico respondeat, vel se purget, perdit causam civilem, vel deponi debet: in causa vero criminali respondens, amittit locum suum, deponitur ab officio, et beneficio, non quidem ipso jure, sed post sententiam judicis Ecclesiastici. De degradatione, et aliis poenis Clericorum agetur lib. V. tit. 37. de poenis.

§. IV.

De foro privilegiato miserabilium personarum et studiosorum.

Nomine *miserabilis personae* veniunt hic pupilli, viduae honeste viventes, uxores habentes maritum inutilem, ut captivum, exulem, virgines patre carentes, senes decrepiti, et omnes illi, qui non ob luxum, aut crimen proprium, sed ob fortunae injuriam naturali commiseratione digni sunt, *l. un. C. quando Imp.*

29. Q. I. *Quale privilegium circa forum habeant personae miserales?*

R. 1. Extra Provinciam suam non possunt trahi ad comitatum, hoc est, ad curiam Imperatoris; alios vero immediate in prima instantia convenire possunt coram Imperatore, praesertim si in tribunali inferiori timeant oppressionem: ita de jure civili *cit. l. un. C. quando Imp.*
2. In casu spoliationis, omissis judicibus intermediis, spoliatores suum interdicto unde vi convenire possunt coram Episcopo, seu judice Ecclesiastico, etiamsi iudex laicus eis justitiam administrare vellet: ita de jure com. *c. 15. h. t.* quia defensio miserabilium personarum per

vim spoliatarum cumulative spectat ad iudices Ecclesiasticos, tanquam patres pauperum. In aliis autem causis civilibus adire debent iudicem secularem, et in hujus defectum, si justitiam administrare nollet, Ecclesiasticum, *c. 10. 11. h. t.* His tamen privilegiis persona miserabilis non utitur contra aequae miserabilem, nisi forsitan eo, quod jus Canonicum concedit, quia spoliatis, et non spoliatis concessum est.

30. Q. II. *Quale privilegium fori habeant studiosi?* R. Illud speciale ut conveniri non possint, *nisi coram domino, vel magistro suo*, hoc est, rectore scholarum, seu magistratu Academico, *vel ipsius Civitatis Episcopo*; licet consuetudo hodie obtineat, ut conveniantur tantum in foro Academico coram rectore suo. Ita concessit Fridericus I. Barbarossa, seu Ahenobarbus in comitiis apud Roncalias, seu in campis ad Padum non procul Placentia *an 1158.* edita constitutione imperiali, cujus fragmentum relatum est in jus civile *Auth. habita C. ne filius pro patre.* Ratio hujus privilegii duplex assignatur: prima quia scientia scholarium, et maxime professorum totus illuminatur orbis, et ad obediendum Deo, et hominibus vita subditorum informatur; altera, quia studiosi amore scientiarum patriam deserunt, et alibi quasi exules vivunt; adeoque hoc favore sunt dignissimi.

31. Q. III. *Ad quas causas se extendat privilegium fori scholastici?* R. Ad causas civiles, et criminales non tantum minores, sed et majores; adeoque vi hujus privilegii Academicis competit imperium merum, seu jus gladii: ita comm.

DD. Germani, licet Baldus, Cujac. de Castro, Vultej, et plures alii dicant rectori scholarum non competere jurisdictionem in criminalibus majoribus, nisi aliunde ex speciali privilegio acquisita sit. Prob. ex verbis *cit. auth.* ibi: *Hac igitur generali, et in perpetuum valitura lege decernimus, ut nullus de cetero tam audax inveniatur, qui aliquam scholaribus injuriam inferre praesumat, nec ob alterius cujuscumque Provinciae delictum, sive debitum, aliquod damnum eis inferat* etc. quo textu exprimitur utraque causa civilis, et criminalis. Ratio est, quia licet in *cit. auth.* non exprimat imperium merum, tamen tacite inest in verbis generalibus, quae hic non sunt restringenda: tum quia jurisdictione ordinaria illimitate concessa, censetur concessum imperium merum *l. 7. 8. ff. de off. proc.* tum quia hoc privilegium, tanquam caesareae pietatis beneficium, latissime interpretandum est *l. 3. ff. de constit.* ergo. Nec obstat, quod celeberrimae Academiae Bononiensis, et Parisiensis non gaudeant imperio mero: nam Papa, et Rex Galliae non ligantur constitutione Fridericiana. Ceterum non est dubium, quin Imperator privilegium istud tollere, aut restringere possit; adeoque si quid de novo ordinet, illud utique observandum erit.

52. Q. IV. *Quae scholae gaudeant privilegio Friderici?* R. Omnes scholae publicae, et communes omnibus, in quibus litterarum exercentur studia, sive sint universitates majores completae omnibus facultatibus, sive incompletae, sive minora gymnasia publice ad recipiendos, et docendos scholares erecta: *Muschat. T. II. P. I.*

nam constitutio Friderici non restringitur ad universitates completas, imo nec mentionem universitatum facit, sed generaliter loquitur de scholis, et scholaribus. Unde cum Religio nostra ex fine suo intrinseco instituta sit ad publicas scholas docendas, et quidem incipiendo ab alphabeto usque ad apicem cujuscumque facultatis altioris a Clericis tradi solitae, ut ex Constit. novissima Clem. XII. Nobis 1731. Kal. Maji, non est dubium, privilegium hoc Scholasticis competere.

53. Q. V. *Qui gaudeant privilegio fori Academici?* R. 1. Maxime professores, tum scholares catalogo inscripti, seu immatriculati, nisi per accidens omissa fuisset inscriptio: item illorum filii, servi, uxores, et viduae, quae sequuntur forum mariti, donec alteri nubant *l. fn. C. de incolis l. 3. C. de priv. scholar.* item notarii, pedelli, et nuncii Academici; non tamen typographi, bibliopegi, et similes, qui per se nec scholis, nec scholaribus adhaerent. 2. Studiosi in patria sua studenti, quia de his verificatur saltem una causa, quod eorum scientia orbis illuminetur. 3. Scholares alibi delinquentes, qui petere possunt remissionem ad forum Academicum ex verbis *auth.* ibi: *ob alterius cujuscumque Provinciae delictum*, nisi alicubi consuetudo sustulerit istam remissionem. 4. Studiosi cessatores, seu vagatores, quamdiu scholaribus accensentur, gaudent hoc privilegio, nisi per rectorem illo priventur, et excludantur a scholis. 5. Clerici studiosi de jure communi conveniendi sunt tantum coram Episcopo: at de consuetudine in causis civilibus levioribus solent conveniri coram rectore scholarum,

non tam via stricti iudicii, quam potius amicabile compositionis, cum Fridericus Imper. sua constitutione non potuerit derogare juri Canon. et foro Clericali. Is autem, coram quo in scholis convenitur Clericus, debet esse persona Ecclesiastica; siquidem laicus est incapax jurisdictionis exercendae in Clericos. 6. Privilegium fori scholasticamittitur discessu a scholis animo non redeundi; de quo si non constet, videtur sufficere quinquennium, ex quo tempore praesumitur scholaris abiisse animo non revertendi, Baldus, Friderich. et alii. Item delicto, cui ex statutis scholarum annexa est privatio fori Academici. Ceterum privilegium hoc non habet locum, si extra civitatem, in qua scholae sunt, alibi propria negotia componenda veniant, ut praxis com. docet, Vultej. et alii.

34. His foris privilegiatis additur *forum militare*, vi cujus milites juramento militiae adscripti civiliter, et criminaliter conveniuntur coram iudice militari, seu colonnello suo. l. 6. C. de *jurisd. omn. jud.* l. 7. ff. de *jud.* Item *forum nobilium* immediate Rom. Imperio subjectorum, qui conveniri nequeunt, nisi in camera imperii, olim Spirae, nunc Wezlariae sita, vel in iudicio aulico imperiali Viennae; cum nobiles isti alium superiorem iudicem non recognoscant. Tales sunt in 1. classe Electores, et Principes Imperii, in 2. classe Praelati, comites, barones, et alii nobiles immediati, in 3. classe civitates imperiales immediate imperio subjectae. Quia vero ab his supremis tribunalibus non datur appellatio, ne his nobilibus oppressis remedium contra gravamina deesset, unanimi Imperatoris,

et procerum consensu concessa est illis prima instantia coram iudicibus, qui vocantur Austregae, et iudicium Austregarium *Ord. cam. p. 2. tit. 2. et 3.* quod tamen iudicium subire non permittitur civitatibus imperii *Ord. cam. p. 3. tit. 27.* nisi ex speciali privilegio, quod pro foro Austregario dicitur habere Argentina, Eslinga, Ratisbona, Norimberga etc.

§. V.

De foro communi Curiae Romanae, et jure revocandi domum.

35. Certum est, quod olim omnes cives Romani conveniri potuerint immediate in Curia Romana Imperatorum, quia per l. 33. ff. ad *municip. Roma communis nostra patria est.* Hodie tamen ex generali consuetudine, qua iudicibus inferioribus relicta est prima instantia, laici immediate conveniri nequeunt in Curia, seu camera imperiali.

36. Q. I. *An Clerici, et laici in causis spiritualibus hodie conveniri possint immediate in Curia Apostolica Romanae, vel alibi, ubi Papa residet, constituta?* R. Affirmative c. *fin. h. t.* tum quia Roma, in qua pater omnium residet, adhuc hodie est communis patria Clericorum, et laicorum in causis spiritualibus; tum quia Curia Apostolica habet concurrentem jurisdictionem cum omnibus dicasteriis Ecclesiasticis, et Papa est ordinarius iudex omnium fidelium *Cap. 17. et fin. 9. q. 3.* ergo. Nec obstat Trid. sess. 24. c. 20. de *ref.* statuens, ut causae in prima instantia coram Ordinariis locorum cognoscantur:

corrigendi; vel salvo jure superfluum. Sed hae non sunt necessariae, quia libellus emendari potest etiam post litem contestatam.

3. Q. I. *An oblatio libelli sit de substantia judicii plenarii?* R. Affirmative ex *c. 1. h. t.* nam utroque jure praescribitur; ut etiam patet ex *l. 1. ff. de edendo*, nisi causa agatur coram Principe, qui non ligatur his solemnitatibus, vel sit notoria, vel judex procedat ex officio nobili per inquisitionem; quia tunc libellus suppletur per ipsum officium judicis etc. At in judicio summario petitio potest oretenus proponi *Clem. 2. de V. S.* Licet jure veteri, quo vigeant scrupulosae formulae actionum, necesse fuerit in libello exprimere nomen actionis: hodie tamen his formulis sublatis; libellus subsistit, etsi nomen actionis non edatur *c. 6. de judic.* cui consonat *l. 3. C. ad SC. Maced. l. 6. ff. de R. C. l. 69. ff. de fidej. et mandat.* ibi: *non titulos actionis, sed debiti causa respicienda est*; nam ex contextu rei narratae, et causa petendi sufficienter colligitur actio.

4. Q. II. *An in eodem libello cumulari possint plures actiones sibi non contrariae?* R. Affirmative ex *l. 11. ff. de jurisd.* nam cumulatio actionum est favorabilis bono publico ad lites abbreviandas. Unde simul proponi potest petitorium, et possessorium, actio injuriarum, et *L. Aquiliae*, actio criminalis principaliter, et civilis incidenter, actio empti, et mutui; et probabiliter etiam vindicatio cum publiciana, de quo vide *disputat. meas juridicas disp. 18. contr. 3.* Reus autem sigillatim respondere debet istis actionibus: et si una

plene probata est, terminari potest per sententiam definitivam, ceteris ulteriori discussioni relictis. Nec obstat *l. 47. ff. famil. hercisc.* nam tunc sententia est individua, dum una causa in libello proponitur. At contrariae actiones, quae se non compatiuntur, non possunt in eodem libello cumulari; alias actor duo contraria peteret. Tales sunt, v. g. petitio haereditatis ex testamento, et ab intestato, querela inofficiosi, et actio ad supplementum etc.

5. Q. III. *Quis libellus sit vitiosus?* R. 1. Vitiosus accidentaliter dicitur ille, qui laborat aliquo defectu afficiente circumstantias petitionis; uti est libellus *contraria continens*, *obscurus* in verbis *generalis*, nisi ipsa causa generalitatem secum afferat; uti in judicio tutelae, negotiorum gestorum, expensarum etc. *alternativus*, quia parit incertitudinem *l. 7. ff. de injur.* exceptis quibusdam casibus, in quibus ipsum jus, vel causa alternationem inducit; ut in *l. 2. rem C. de rescind. vend.* ubi venditor petit, vel rem emptam restitui, vel partem justii pretii suppleri, et *l. 16. ff. de pignor.* ubi creditor actione hypothecaria petit vel sibi solvi, vel rem hypothecatam tradi; item in casu morae, si res deterior facta est, haec peti potest, vel aestimatio; et quoties incertitudo provenit ex facto alieno praesertim adversarii, *l. 1. §. 4. ff. quod legat.*

6. R. 2. Libellus substantialiter vitiosus, seu *omnino ineptus* est, ex quo jus agendi non concluditur; adeoque inficit defectus ipsam substantiam petitionis, ita ut judex citra nullitatem non possit ex illo ferre sententiam: ita rubr. et te-

xtus *c. 15. de jud.* quia sententia debet esse conformis libello *c. 51. de Simon.* Ceterum si verba libelli explicari possint, explicanda sunt per libellantem (non tamen per ejus procuratorem, aut haeredem) ut libellus potius subsistat, quam pereat; alioquin libellus ineptus rejiciendus, et actor condemnandus est reo in expensas, si quas fecit.

7. Q. IV. *An, et quando libellus emendari, aut mutari possit?* R. 1. Usque ad sententiam definitivam potest *emendari*, hoc est, corrigi declarando, minuendo, augendo; salva tamen substantia petitionis, quoad rem petitam, et causam petendi: com. *l. 3. C. de edendo l. 21. §. 1. ff. qui testam. fac.* nam cum facile sit errare in accidentalibus, recte jura permittunt eorum correctionem usque ad sententiam definitivam.

8. R. 2. Libellus ante litem contestatam potest *mutari*, hoc est, corrigi quoad substantiam petitionis, ita ut varietur res petita, et causa petendi: nam ante litis contestationem necdum stricte iudicium inceptum.

9. R. 3. Libellus post litem contestatam probabilius non potest *mutari*: ita Schmier cum citt. König, Laym. Schmalz. Pich. et multi alii contra Bachov. Brunem. Alciat. Menoch. Gonz. cum citt. in *c. 15. de judic. a n. 3.* ubi docet actionem semper mutari posse usque ad definitivam, licet in *c. fin. h. t. n. 2.* dicat actionem libello comprehensam emendare licere, non autem mutare quoad substantiam rei petitaе, aut causae petendi. Prob. ex *Auth. C. quomodo, et quando jud. qui semel actionem proponit, necesse habet usque ad finem litem exer-*

cere; ergo actionem litis contestatione coeptam tenetur actor proseguere, et cons. mutare illam non potest: tum quia litis contestatione quasi contrahitur, ut alteri parti recedere, vel poenitere non liceat *l. 25. ff. de R. V. l. 4. C. de juris. om. jud. et clare Ulp. l. 52. pr. ff. de judic.* tum denique, quia mutationes libelli valde essent praejudiciosae reo, lites ex libitibus suscitarentur, et judicia fieri deberent super actionibus, super quibus lis non fuit contestata. Unde bene ait Paulus *l. 2. ff. de jud. non potest videri in iudicium venisse id, quod post iudicium acceptum accidisset; ideoque alia interpellatione opus est*, idest, alio libello. Unde si actor, priori actione omissa, aliam vult intentare, refusus reo expensis, novum libellum formare debet. Excipe, nisi ob qualitatem causae jus permittat transitum ab una actione ad aliam, sicut a petitorio ad possessorium, et e contra, quo sensu procedit, *l. 12. in fin. ff. de acq. poss. l. 18. §. fin. ff. de vi arm. c. 5. de caus. poss. l. 4. §. fin. ff. de noxal. act. l. 84. §. 5. ff. de legat. 1.* Alia jura procedunt vel de mutatione accidentali, seu emendatione libelli, vel restringenda sunt ad iudicium quasi coeptum ante litem contestatam, ut *l. 3. C. de edendo, §. 35. inst. de action. etc.*

10. Q. V. *Qui sint effectus libelli?* R. Hi praecipui: 1. Libellus reo delatus obligat actorem ad prosecutionem causae, et contra illum probat. *Auth. qui semel, C. quomodo, et quand.* 2. Obligat quoque judicem ad ferendam sententiam conformem eidem libello quoad rem petitam, causam petendi, et actionem in-

stitutam, c. 31. de Simon. l. 18. ff. com. divid. 3. Interrumpit praescriptionem, de quo infra tit. de praescr.

§.

De in jus vocando.

11. Quamvis in jure Can. saepe mentio fiat citationis judicialis, tamen nullus specialis titulus de illa extat, adeoque ex jure civili supplendus erit. Est autem citatio actus legitimus, quo quis mandato judicis, juris experiundi causa vocatur in judicium. Ita com. ex l. 1. ff. ne in jus vocando. Citatio dividitur 1. in *citationem juris*, dum lex ipsa intra certum terminum vocat, sicut c. 1. de elect. in 6. citantur impugnatores electionis, et *citationem hominis*, dum judex citat vel generaliter, vel specialiter, seu personaliter. 2. In *verbalem*, quae fit scripto, vel ore tenus, et *realem*, quae fit per capturam, seu apprehensionem rei ob delictum, aes alienum, vel aliam justam causam. Verbalis subdividitur, in *privatam*, quae fit per apparitorem, et *publicam*, quae fit per vocem praeconis, seu per *proclama*, vel per edictum in locis publicis affixum, et haec vocatur *edictalis*. 3. In *simplicem*, qua reus vocatus citra notam contumaciae potest non comparere, donec veniat ulterior terminus usque ad tertiam vicem, et *peremptoriam*, quae pro tribus simplicibus interponitur, et absolutam comparendi necessitatem reo imponit. Cuilibet citationi simplici assignantur 10. dies, peremptoriae vero 30. licet judex, consideratis circumstantiis, terminos istos possit ampliare, aut restringere.

12. Q. I. *An citatio absentis sit necessaria ad valorem judicii?* R. Affirmative ex Can. 2. caveant, 3. q. 9. et Clem. 2. de sent. et re jud. ubi sententia contra absentem non citatum prolata dicitur esse nulla, cum nullus inauditus sit condemnandus. Si autem reus praesens est, et statim respondere velit, non opus est alia citatione: si autem dicat se non esse paratum ad respondendum, citandus est solemniter. Porro in decreto citatorio exprimitur nomen Judicis, actoris, rei, causa saltem in genere, locus, et dies judicii; libellus autem actoris potest, sed non necessario debet mitti reo vocato, Reiff. a n. 55.

13. Q. II. *Quis citari possit a Judice, et ubi?* R. 1. Citari potest omnis, et solus jurisdictioni citantis subjectus, reus quidem principaliter, et praeter hunc omnes, quorum interest, arg. l. 47. ff. de judic. nam citatio est actus jurisdictionis contentiosae, et coactivae, ergo exerceri non potest, nisi in subditum; porrigi autem debet ad eos, quorum interest. Ob eandem causam judex in alieno territorio non potest conficere decretum citatorium, multo minus reum citare realiter per capturam, quia *extra territorium jus dicenti impune non paretur*, l. fin. ff. de jurisd. At si reus in alieno territorio moretur, mitti ad illum potest nuntius cum litteris citatoriis; siquidem exequutio ista non est actus jurisdictionis, vel requiri potest Judex alterius territorii, ut reum citet, et cogat ad comparandum. Olim certae personae absolute exemptae erant a citatione, ut consules, praetores, et alii magistratus majores, uxorem ducentes, sacris operan-

tes, funus familiare comitantes, alibi causam agentes, domi suae quiete viventes, siquidem *de domo sua nemo extrahi debet l. 2. §. 18. et seqq. ff. de in jus voc.* Aliae autem vocari non poterant, nisi cum venia Praetoris, ut parentes, patroni, et generaliter eas personas, quibus reverentia praestanda est sine jussu praetoris in jus vocare non possumus *l. 4. §. 1. l. 5. et seqq. l. 14. ff. eod.* Hodie omnes isti in jus vocari possunt, modo in supplicatione pro impetranda citatione debita his personis reverentia exhibeatur, licet actu sacris operantes, et uxorem ducentes non sint vocandi, sed vocatio in aliud tempus differenda.

14. Q. III. Quando locus sit citationi reali, edictali, et peremptoria? R. ad 1. Citatio realis fit solum auctoritate publica judicis ordinarii in delictis gravioribus: in causis autem civilibus tunc solum, dum reus est contumax, suspectus de fuga, vel ob aliam justam causam: ita com. ex *l. fin. C. de exhib. reis.* Judici autem delegato non permittitur citare realiter, nisi in quibusdam casibus, ut specialis mandati de capiando, et dum juris necessitas partes cogit ad personaliter comparandum, vel dum causa criminalis delegatur *c. 1. de jud. in 6.* Jam si privatus aliquem incarceret, committit crimen capitale privati carceris *l. un. C. de privat. carc.* nisi in flagranti delicto deprehensum, aut de fuga suspectum ea intentione capiat, ut infra 20. horas eum Judici sistat R. ad 2. Citatio edictalis fit in casu necessitatis, dum reus aliter citari non potest; ut si malitiose latitet, per se, vel per alios impe-

diat, ne citatio ad eum perveniat, vel in loco non tuto, quo nuncius mitti non potest; moretur, et tunc edictum a nuntio praelectum, saltem in duobus, vel tribus locis publicis affigitur per duos, vel tres dies ibi permansurum *Clem. 1. de jud. Extrav. un. de dol. et contum. int. com. Auth. qui semel, C. quomodo, et quando. R. ad 3.* Citatio peremptoria fit in casibus extraordinariis, dum Judex ob justam causam non vult uti tribus citationibus simplicibus, sed una, assignato sufficienti termino ad comparandum, qui terminus in Camera Imp. est 60. dierum ex R. J. an. 1654. §. 36.

Ex const. Bened. XIV. Romanae 21. Dec. 1745. a §. 5. ad §. 13. citationes camerales typis impressae attendi debent in partibus ditionis Ecclesiasticae in causis, in quibus Auditor camerae est judex competens etiam in prima instantia, licet a nullo ex judicibus ipsius Auditoris, imo nec ab eorum notariis subscriptae sint: sicuti et in sequentibus causis coram Cardinali signaturae Praefecto 1. nempe cum petitur supersessoria ad effectum adeundi plenam Signaturam. 2. cum citatur pro subdelegatione judicis in partibus in gradu recursus. 3. cum petitur declarari causam spectare ad unum potius, quam ad alium judicem. 4. cum petitur purgatio attentatorum in spretum ipsius Signaturae commissorum.

Non sunt tamen attendendae 1. si praevenit fuerit mediante legitima citatione coram Signaturae, Legatorum, aut Vicelegatorum tribunali, vel si ipsi in causa jam rescripserint. 2. si in causis tam summae appellabilis, quam

recurribilis petatur supersessoria, vel subdelegatio, antequam iudex de partibus definitive pronuntiet: bene tamen si definitive pronuntiaverit, etiam si in his petendis intervenerit error partium, qui supplendus erit a dicto Signaturae Praefecto. 3. si agatur de summa non excendente scula quinque monetae currentis in partibus. 4. si jam adsint in causa duo iudicata consequutiva, et conformia. 5. si agatur de mercede diurna, vel menstrua, vel alimentis futuris. 6. si agatur de restitutione depositi, etiam irregularis, aut de solutione schedulae vulgò pagherò aut litterarum cambii, onerum cameralium, communitatum, Canonum, et pensionum domus: ut et si agatur de causis extra districtum summae dum taxat recurribilis, idest non attingentis valorem scutorum centum in quibus, (exceptis illis, in quibus Auditor camerae, ut supra, est iudex competens etiam in prima instantia) subdelegandus est Iudex in partibus cum clausulis opportunis.

Una autem ex dictis cameralibus citationibus exequuta, et attenta coram Praefecto Signaturae, aliae non sunt attendendae.

Quando autem huiusmodi citationes non suspendant exequutionem vide additionem ad titulum de Appellationibus.

15. Q. IV. *Qui sint effectus citationis validae?* R. 1. Citatio perpetuat jurisdictionem iudicis tam ordinariam, quam delegatam, l. 30. ff. de iudic. c. 20. de off. deleg. 2. Obligat citatum ad comparandum, nisi justa exceptio obstet, c. 2. de dol. et cont. 3. Inducit litis pendentiam, et rem facit litigiosam, Clem. 2.

ut lit. pend. 4. Interrumpit praescriptionem odiosam 30. vel 40. an. ob negligentiam domini introductam, l. 7. pr. ff. C. de praescri. 30. Hinc etiam recoli possunt ex Pandect. lib. II. tit. 2. 3. usque ad XI. inclusive.

TITULUS IV.

De mutuis Petitionibus.

1. Similis rubrica non extat in iure civili, sparsim tamen haec materia attingitur, ut in seqq. videbitur. Sunt autem *mutuae petitiones conventio, quam primo actor instituit contra reum, et reconventio, quam reus, viso actoris libello, instituit adversus actorem vicissim aliquid ab eo petendo, coram eodem iudice, et in eodem iudicio; ita com. ex c. 1. 2. h. t. Si autem reciproca ista petitio non fieret in eodem iudicio, non esset reconventio, sed simplex nova conventio.*

2. Q. I. *An reus conventus reconvenire possit actorem?* R. Affirmative ob aequitatem naturalem, quam insinuat l. 14. cum Papinianus, C. de sent. et interloc. ibi: *cujus enim in agendo observat arbitrium, eum habere contra se iudicem in eodem iudicio non dedignetur, et arg. l. 1. ff. quod quisque juris in alterum statuerit, eodem ipse utatur, et c. 1. 2. h. t. Atque id procedit sive coram iudice ordinario, sive delegato cit. c. 2. ita ut actor non possit se tueri exceptione fori declinatoria, cum ex dispositione juris ipsa reconventio faciat iudicem competentem; nisi quis delegatus esset ad instantiam utriusque*

partis; tunc enim reus sibi imputare debet, quod causam reconventionis non curaverit exprimi in rescripto.

3. Q. II. *An Clericus in causa civili non connexa reconveniri possit coram iudice laico?* R. Negative, attento jure scripto; ita Abb. Laym. et plurimi DD. contra Gloss. in *c. 1. h. t.* Bald. Bart. Barb. Haun. etc. nam *Can. 5. et seqq. 11. q. 1. et c. 12. de for. comp.* cum vulgatis, Clericus absolute prohibetur conveniri coram laico, et is est incapax jurisdictionem exercendi in Clericum; ergo neque reconveniri potest coram laico, cum reconventio sit species conventionis; prohibito autem genere, censeantur prohibitae omnes species sub illo contentae *l. 147. ff. de R. J.* Quare adversariis probandum foret, quod jus alicubi excipiat causam reconventionis respectu Clericorum ad hoc, ut coram laico reconveniantur. Ex quo solvitur *l. 14. cum auth. C. de sent. et inter, Nov. 123. c. 25. l. 22. ff. de jud. c. 1. 2. h. t. c. 3. de rescript. in 6. ibi: apud eosdem iudices*: nam haec, et similia jura procedunt de actore, qui potest se subijcere judici alieno, et ejus jurisdictionem in se prorogare; quod in nostro casu Clericis generaliter prohibetur *c. 12. de for. comp.* At si causa civilis sit connexa, admittitur mutua petitio, non tam via reconventionis, quam defensionis, et exceptionis; ut si Clericus agat actione directa depositi, commodati, vel ex empto, reconveniri potest actione contraria, vel ex vendito, vel de evictione etc.

4. R. 2. Consuetudo, vi cujus Clericus coram laico reconvenitur, potest esse rationabilis, tum ob auctoritatem DD. Maschat. T. II. P. I.

contrariam sententiam tenentium; tum ob tacitum consensum Papae scientis, et non contradicentis, neque jus hoc dubium interpretrantis; an scilicet reconventio sit excepta a regula generali, qua Clericus coram laico conveniri prohibetur. Nequit autem Clericus coram laico reconveniri in causa spirituali, et criminali, ut omnes admittunt, neque puniri a laico, sed punitio, uti et exequutio rei judicatae facienda est per Ecclesiasticum.

5. Q. III. *In quibus causis locum habeat reconventio?* R. In omnibus specialiter non exceptis, sive connexae sint, sive disparatae, ut ex empto, et mutuo: nam jura generaliter admittunt mutuas petitiones, *l. 1. §. fin. ff. de extraord. cognit.* Excipitur 1. Causa spoli, cum spoliatus ante omnia restituendus sit. 2. Causa depositi *arg. c. fin. de deposit.* 3. Causae exequutivae, seu liquidae, quae paratam habent exequutionem. 4. Causa appellationis, si reconventio in prima instantia non fuit proposita. 5. Accusatus criminaliter non potest alterum reconvenire criminaliter, quia *non relatione criminis, sed innocentia reus purgatur, l. 5. ff. de publ. judic.* imo nec civiliter *l. 2. §. 5. ff. de jud.* quia causa criminalis, utpote principalis, facit silere civilem, *l. fin. C. de ord. judic.* At conventus super delicto civiliter, reconvenire potest actorem criminaliter, et tunc causa criminalis prius tractanda est, *Gonz. c. 1. h. t. ex cit. l. fin. C. de ord. judic.* 6. Denique non admittitur reconventio reconventionis, ne in mutuis petitionibus in infinitum procedatur.

6. Q. IV. *Qui sint effectus mutuae*

petitionis? R. 1. *Prorogatio jurisdictionis* ex lege descendens, l. 29. ff. de judic. et l. 14. C. de sent. et interloc. ibi: *nulla ei opponenda exceptio, quod non competens iudex agentis esse cognoscatur.* 2. *Processus simultaneus*, dummodo reconventio proponatur ante, vel immediate post litem contestatam, ut ita utraque causa pari passu ambulans, simul cognoscatur, et una sententia quoad prolationem (re enim est duplex) terminetur, *Clem. 2 §. verum de V. S. nov. 96. c. 2. §. sancimus*; quamvis prorogatio jurisdictionis inducatur per reconventionem, quodcumque, usque ad sententiam definitivam, proponatur in eodem iudicio, *c. 3. de rescript. in 6.*

TITULUS V.

De litis contestatione.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* et in Codice *lib. 3. tit. 9.* et sparsim *tit. ff. et C. de judiciis.*

1. *Nota 1.* iudicium stricte tale inchoari a litis contestatione, quae est basis, et lapis angularis totius iudicii, ut Bald. alique DD. asserunt. Hinc *litis contestatio* definitur, quod sit *constitutio iudicii facta affirmatione unius, et contradictione alterius litigantis*, ut si dicat actor: *affirmo narrata in libello, ut narrantur, et petita ut petuntur, fieri debere*, et ei respondeat reus: *nego narrata, ut narrantur, et petita, ut petuntur, fieri debere*: ita conformiter *c. un. h. t.* ubi Greg. IX. dicit *litis contestationem non fieri per positiones, et*

responsiones ad illas, sed per petitionem in jure propositam, et responsionem, seu contradictionem secutam, puta animo ligandi.

2. *Nota 2.* *litis contestationem* dividi
1. In *solemnem*, quae fit conceptis verbis secundum stylum Curiae, et *simpli- cem*, quae fit sine certa verborum formula. 2. In *generalem*, qua reus indeterminatae negat narrata vera esse, ita ut non constet, an omnia collective neget, an etiam singula, et *specialem*, qua reus determinate ad singula petita respondet negative. Hic etiam aliqui addunt *litis contestationem affirmativam*; sed haec communiter rejicitur, nisi affirmatio secum trahat contradictionem qualificate, seu exceptive oppositam. v. gr. *accepi mutuum, sed jam solvi; suscep- i depositum, sed hoc casu interivit.*

3. Q. I. *An litis contestatio sit necessaria ad substantiam iudicii plenarii?* R. Affirmative, ex *c. un. h. t.* ubi processus aliter factus dicitur irritus. Neque actus iste partium consensu remitti potest, quia, cum solemnitates iudiciorum sint juris publici, partium consensu tolli nequeunt ex regula l. 38. ff. de pactis. At in iudicio summario non opus est *litis contestatione*, *Clem. 2. de V. S.* nec in notoriis, in quibus ordo juris non observatur, *c. 21. de jurej.* nec in iudicio coram principe suscepto, cum is solemnitatibus juris non obligetur, l. 31. ff. de LL.

4. Q. II. *Quibus modis inducatur, vel impediatur litis contestatio?* R. ad 1. *Litis contestatio* inducitur principaliter per negationem a reo factam, vel expresse, vel tacite per confessionem qua-

lificatam, seu exceptivam, vel per dilationem juramenti judicialis causae decisi: ita com. nam his modis actor, et reus vere declarant, se velle litigare. Neque hic opus est simultanea praesentia actoris, et rei, sed sufficit, si reus ex intervallo contradicat coram iudice libello actoris, cum libellus semper censetur loqui nomine actoris, *arg. l. 2. §. 2. ff. de O. et A.* At per exceptiones peremptorias regulariter non inducitur litis contestatio, nisi actor replicet. R. 2. Impeditur litis contestatio per expressam protestationem, qua reus dicit se respondere alio, quam litigandi animo. Item exceptione declinatoria fori, vel dilatoria, vel exceptione facti, qua reus dicit nullam actionem ortam esse, uti ex contractu de jure nullo, et invalido.

5. Q. III. *Qui sint effectus litis contestationis valide factae?* R. 1. Litis contestatio dat initium iudicio stricte tali, ut currere incipiat instantia *l. 13. C. de judic.* 2. Obligat partes quasi contrahentes, ut neuter litigans, altero invito, recedere possit, nisi poena temere litigantis puniri velit *§. 1. Inst. de poen. temer. litig.* 3. Extinguit exceptiones dilatorias, et fori declinatorias, nisi nova causa recusandi iudicem emergeret, *c. 20. de sent. et re jud. l. 12. et fin. C. de except.* 4. Constituit possessorem bonae fidei in mala fide ficta, ita ut fructus non faciat suos, sed teneatur eos actori evincenti asservare, et restituere, *l. 22. C. de R. V.* 5. Perpetuat actiones temporales *l. 1. §. 1. C. de annal. except.* actiones vero poenales transmittit pro solido ad, et in haeredes *§. 1. inde perp. et tempor. act.* cum alias haere-

des non teneantur ex delicto defuncti, nisi quantum ad eos pervenit *l. un. in fin. C. ex delict. defunct.* 6. Denique litis contestatio facit actionem litigiosam, missum in possessionem in iudicio reali facit verum possessorem, interruptit praescriptionem, non admittit exactionem satisfactionum de rato habendo, et iudicato solvendo, nisi procurator primo post litem contestatam constituatur *l. 40. §. 3. ff. de procur. l. un. C. de satisd.* De quibus suis locis dicitur.

Hactenus de constituendo initio iudicii: ne vero actus judiciales quoad tempus, et cognitionem perturbate fiant, in seqq. tit. a VI. ad totum XVII. traditur ordinatio actuum judicialium, qui terminum probatorium praecedere solent, donec, his expeditis, transeatur ad probationes.

TITULUS VI.

Ut lite non contestata, non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

1. In hac rubrica, quae similem sibi in jure non habet, traditur regula negativa, quod *in iudicio plenario nec testes recipi, nec sententia definitiva proferri possit ante litem contestatam*: nam testes recipiendi sunt super re in iudicium deducta; res autem in iudicium non deducitur ante litem contestatam. At in iudicio summario, in quo non requiritur litis contestatio, statim post actionem propositam testes recipi possunt. Similiter sententia interlocutoria super dilationibus, et aliis incidentibus proferri potest ante litem contestatam. Cete-

rum data regula non est sine exceptionibus.

2. Q. I. *Qui sint casus, in quibus testes recipi possunt ante litem contestatam?* R. seqq. 1. *Ex parte iudicis*, si is procedat ex officio nobili ad inquisitionem generalem delictorum, *c. fin. §. sunt et alii h. t.* at in inquisitione speciali praerequiritur lis contestata, nisi citatus contumaciter absit. 2. *Ex parte rei*: nam is ad propriam defensionem producere potest testes quandocumque, et quoscumque, et in quacumque causa sive civili, sive criminali, ne forsitan per dolum, et moras actoris legitima probatione destituatur. Quo casu testes examinantur *ad perpetuam memoriam*; ut, si lis reo intentaretur, testes ita examinati prosint ad defensionem rei, cum in ejus potestate non sit, quando vult, conveniri. 3. *Ex parte actoris*: nam is ante litem contestatam potest testes producere, non quandocumque, sed tantum in *casu periculi*, ut quia timetur mors testium, eo quod isti sint infirmi, vel senes decrepiti; vel quia testes diu, et procul abfuturi sunt, ut in longa, aut periculosa navigatione: vel quia rem gestam memoria non retinebunt; et in omni casu, quo veritas supprimeretur, nisi testes reciperentur ante litem contestatam. Sed hoc solum in causa civili, non criminali *c. fin. pr. h. t.* ibi: *cum civiliter est agendum*. 4. *Ex parte causae*, dum favor illius exigit, lite non contestata, testes recipi, vel si probationes sunt liquidae, sententiam definitivam proferri: quod maxime accidit in *matrimonio*

carnali, ut partes separentur, si de nullitate, vel cohabitent, si de valore matrimonii clare constat. Item in *matrimonio spirituali*, seu causis electionum, et aliarum provisionum, si de illarum nullitate agatur, et Praelatus citatus contumaciter se absentet, *cit. c. fin. §. porro h. t.* At si Praelatus Canonice institutus removendus est ob crimen, contumax primo excommunicatur; et si intra annum non compareat, tunc demum ad sententiam privationis, et depositionis proceditur, *cap. 8. de dolo et cont. et Can. 3. 57. et c. 11. q. 3.*

3. Q. II. *Quid juris, si actor producat testes ante litem contestatam?* R. Praeter citationem partis adversae, et causam rationabilem, puta periculi mortis, vel absentiae testium, requiritur, ut actor intra annum conveniat reum, vel si conveniri nequit, ei denuntiet receptionem testium; secus praesumitur fraus, et testimonia evadunt invalida: quae praesumptio est juris, et de jure, nisi actor indirecte probet contrarium, scilicet in sua potestate non fuisse convenire reum, vel ei denunciare receptionem testium, *cap. fin. princ. hoc tit. et Abb. ibid.* Denique, receptis testibus, regulariter non proceditur ad sententiam definitivam, sed asservantur eorum testimonia, et deinde convento reo, cum aliis producuntur post litem contestatam. An autem eo casu, si testes sint superstites, et praesentes, iterum de novo examinandi sint, dubitant DD. Negant Pax jordan., sed communior affirmat, cum id exigat rectus ordo judiciorum.

TITULUS VII.

De juramento calumniae.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* et in Decreto 22. *q. 1. 5.* in Pandectis *lib. 2. tit. 59.*

1. Nota 1. *Calumniari* in criminalibus esse, falsa crimina alteri intentare *l. 1. §. 5. ff. ad SC. Turpill. at calumniari* in civilibus est vexare alterum in judicio per fraudem, et frustrationem *l. 233. ff. de VS.* et in hoc sensu posteriori hic accipitur *juramentum calumniae*, puta *vitandae*; ac definitur esse illud, quo litigantes coram iudice asserunt, causam a se bona fide susceptam, et bona fide in judicio persequendam. Unde actor jurat de bona fide in agendo, et reus de bona fide in resistendo, seu se defendendo, et uterque, quod nihil promiserit, dederit, vel daturus sit iudici, vel aliis personis patrocini causa, excepto salario advocatorum *l. 2. cum seqq. auth. C. h. t.*

2. Nota 2. Juramentum calumniae, tamquam generale super tota causa differre. 1. A *juramento veritatis*: nam hoc emittens jurat super *scientia*, et *veritate*, quod scil. verum dicat, et ideo volenti praestare juramentum veritatis conceditur dilatio ad investigandam veritatem: e contra emittens juramentum calumniae jurat super *credulitate*, quod credat se justam causam habere. 2. A *juramento malitiae*, quia hoc fit super particulari articulo ante, vel post litem contestatam, et toties, quoties praesumptio est de malitiosa voluntate litigantis,

v. g. in petenda dilatione; opponenda exceptione etc. e contra juramentum calumniae fit generaliter super tota causa, et tantum semel post litem contestatam.

3. Q. I. *An juramentum calumniae sit necessarium ad substantiam judicii plenarii?* R. Affirmative, si exigatur ab altera parte, secus processus est nullus, *c. 1. 2. h. t. in 6. cit. l. 2. §. 4. C. eod.* nam finis hujus juramenti est, ut lites calumniosae evitentur, partes onere probandi, et molestia litigandi liberentur, et veritas manifestetur. Unde a iudice, ad instantiam partis praecipiente hoc juramentum, nequit appellari; cum iudex hoc modo non gravet. *Dixi si exigatur*, nam si altera pars illud non exigit immediate post litem contestatam, vel deinde in quacumque parte judicii, censetur tacite remissum, quod a jure permittitur *cit. c. 1. §. propter h. t. in 6. propter omissum quoque tacite in tota causa calumniae juramentum, judicialis processus, alias factus legitime, non est nullus, nec etiam annullandus*: nam stante hac tacita remissione, adhuc finis obtinetur, cum pars altera sit in continuo metu, ne juramentum hactenus dissimulatum ab ea petatur; adeoque non praesumitur calumniari. Sed arg. a sensu contr. juramentum hoc remitti non potest per pactum expressum; tum quia pactum istud invitaret ad calumniam; tum quia juramentum calumniae inductum est propter bonum publicum, seu sinceritatem iudiciorum; bono autem, et juri publico pactis privatorum renunciari non potest *l. 58. ff. de pact.* et hic est unus casus ex specialibus, in quibus plus operatur tacitum,

quam expressum. Nec obstat *c. 39. de testib.* nam juramentum testium primario est in favorem partis, adeoque expresse remitti potest testi.

4. Q. II. *An juramentum calumniae remitti possit indulgentia Principis, vel consuetudine contraria?* R. ad 1. Affirmative: nam juramentum hoc absolute de jure naturali non requiritur ad rectitudinem judicii, sed est solemnitas juris positivi humani, in qua Princeps dispensare potest. Nec obstat *Clem. 2. de V. S.* quae in judicio summario vult jurari de calumnia: nam in ista *Clem.* multa praescribuntur pro judicio summario, quae tamen non sunt juris naturalis. R. ad 2. Negative ex *c. 5. h. t. et c. 3. de fidej.* ubi reprobatur ista consuetudo, utpote irrationalis, cum foveat malitiam, et calumniam hominum. Dicunt tamen graves DD. quod in certis circumstantiis, v. g. ubi homines sunt valde probi, vel e contra valde proclives ad perjuriam, consuetudo non jurandi de calumnia, saltem si sit immemorialis, sustineri possit tamquam rationabilis per *c. fin. de consuet.*

5. Q. III. *Qui obligentur ad praestandum juramentum calumniae?* R. Regulariter omnes personae litigantes, nisi specialiter excipiantur *l. 2. C. h. t.* Unde ad jurandum de calumnia tenentur 1. Actor, et reus; et quidem principaliter, cum censeantur habere optimam notitiam rei, etiamsi sint Clerici, religiosi, vel Episcopi per se in causa ardua litigantes *c. 5. et fin. h. t.* Cui non obstat *c. 1. eod.* nam procedit de Episcopo per procuratorem litigante, quo casu decet per eundem jurare de calu-

mnia. 2. Haeredes, et successores actoris, et rei: nam fieri posset, ut testator fuerit in bona fide, ipsi vero sint in mala. 3. Procuratores, qui jurant in animam suam, et cum speciali mandato in animam domini *c. 2. et fin. h. t. in 6.* nisi procurator daretur ex officio judicis; tunc enim non super justitia causae, sed tantum super his, quae spectant ad officium procuratorium juraret *arg. reg. 24. in 6. quod quis mandato facit judicis, dolo facere non videtur* etc. 4. Tutores, curatores, procuratores generales, syndici, et administratores Ecclesiae, monasterii, civitatis, plerumque jurant tantum in animam suam, non vero in animam Principalis; quia illi praesumuntur habere optimam notitiam causae, non vero dominus principalis, ut pupillus, minor etc. Ob eandem rationem, si Ecclesia careat syndico, debet Praelatus, et principalior pars capituli jurare in animas suas, non vero in animas omnium, cum multi vix ullam notitiam rei habeant; ita haec omnia colliguntur ex *cit. l. 2. cum auth. C. h. t.* Advocati ex hodierna consuetudine non jurant, sed sufficit juramentum generale in susceptione officii praestitum.

6. Q. IV. *In quibus causis jurandum sit de calumnia?* R. Regulariter in omnibus etiam spiritualibus, tam in prima, quam secunda instantia, coram giudice sive ordinario, sive delegato, sive arbitro *l. 1. 2. C. h. t. c. 1. eod. et c. 1. 2. eod. in 6.* nam in omnibus periculum est calumniae. Nec obstat *c. 2. h. t.* dicens in causis spiritualibus nec dari, nec recipi juramentum: nam dispositio ista correctae est a Bonif. VIII. *c. 1. in fin.*

h. t. in 6. Excipiuntur *causae notoriae*, in quibus non observatur ordo juris, nec probatio est necessaria: *causae inquisitionum*; et communiter *causae criminales*, saltem majores criminaliter intentatae, in quibus accusatori, non vero reo deferendum est juramentum calumniae. Vesemb. Zoes, Schmier etc. tum quia manifestum est periculum perjurii: tum quia juramentum calumniae fit super credulitate, seu bona fide; in criminalibus autem fieri deberet super scientia, et veritate delicti. Sufficiet ergo in criminalibus, si post semiplenam probationem, et alia judicia deferatur reo juramentum veritatis. Unde *c. 1. h. t. ibi in causa quacumque, seu criminali, seu civili et l. 1. in omnibus causis C. h. t.* restringi debent ad causas criminales civiliter intentatas.

Die 6. Julii 1697. discussio dubio in S. Congreg. Conc. an expediret a summo Pontifice abrogari consuetudinem exigendi a reo in criminalibus juramentum, quamvis rescriptum fuerit, ut scriberent pro veritate theologi, et canonistae, ut ex lib. 29. decret. ejusdem S. Congreg. fol. 430., et lib. 30. fol. 33. nulla tamen decisio facta fuit; ideoque in suo robore eadem consuetudo firma remansit. Verum post Concilium Romanum a Bened. XIII. celebrat. an. 1725. ab ea recedendum omnino est; tit. enim 13. cap. 2. ejusdem Concil. praecipitur, ne impostorum sub poena nullitatis omnium actorum exigatur juramentum a reis, cum judicialiter uti principales examinantur.

7. Q. V. Quae sit poena recusantis

jurare de calumnia? R. 1. Actor causa cadit, seu actionem amittit; reus vero habetur pro confessio, non ante, sed post sententiam judicis *cap. fin. in fin. h. t. et l. 2. §. 6. cum auth. C. eod. nisi quis moram suam purget, jurando ante sententiam illativam poenae.* Si autem quis in causa incidenti nolit jurare, hac sola cadit, non vero causa principali. 2. In causa spirituali, ut beneficii, matrimonii, jurispatronatus etc. actor renuens jurare, plerumque causa cadit; reus vero non hoc ipso vincit, sed causam suo modo justificare, et probare debet, ne detur vitiosus ingressus in beneficia contra *reg. 1. in 6.* et ne periculum animae incurrat, praesertim in matrimonialibus. 3. Procurator, vel administrator recusans jurare de calumnia, non nocet domino *l. un. §. 2. ff. si quis jus dic. et Can. si Episcopum 16. q. 6.* nam vel recusat jurare in animam principalis secundum mandatum speciale, et sic nihil agit, utpote contra mandatum delinquens; vel recusat jurare in animam suam, postquam dominus personaliter juravit in animam propriam, et sic repellendus est *arg. l. 14. 15. C. de judic.* imo poena aliqua pecuniaria plectendus, ut observatur in Camera imp. Gail, et alii. 4. Poena recusantis jurare de calumnia non est extendenda ad recusantem jurare de malitia *arg. reg. 49. in 6.* adeoque locus erit poenae arbitrariae; nisi de consuetudine tribunalis actor ab hoc articulo cadere, et reus pro confesso in eodem articulo haberi deberet, ut observatur in Camera.

8. Q. VI. Quis sit effectus juramenti calumniae? R. Praesumpta aequitas,

quae litigantem in foro externo liberat a calumnia. At juramentum calumniae non liberat ab expensis solvendis victori, ut teste Saliceto tenet totus mundus contra Accurs. et Bartolum: nam expensae non solvuntur tantum ob calumniam, sed etiam ob temeritatem litigandi *tit. Inst. de poena temer. litig.* potest autem quis esse temerarius litigator, etsi non sit calumniator, cum aliud sit temeritas, aliud calumnia.

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

Agitur de hac materia in Extravag. com. *h. t.* in Decreto 5. q. 2. 3. In Pandectis *lib. 2. tit. 12.* in Codice *lib. 3. tit. 11.*

1. Nota 1. hic non agi de dilatione generatim sumpta, prout est determinatio temporis, intra quod aliquid fieri debet; nec de dilationibus, seu induciis extrajudicialibus, sed de solis judicialibus, quae sunt *justum temporis intervallum, quod a jure, vel iudice pro tribunalis sedente ex justa causa actori, vel reo conceditur ad actum aliquem judicialem melius expediendum*: ita in re com. ex *l. 1. C. h. t.* nam saepe necessarium est, ut iudex, utraque parte praesente, causam, v. g. maturae deliberationis, indagandae veritatis, et hujusmodi cognoscat; et si justam reperit, interlocutorie pronuntiet, concedendam esse dilationem; secus autem negandam *l. 4. C. h. t.* Species dilationum 24. numerat Reiff. ex Speculatore, sed omissis aliis.

2. Nota 2. dilationem ex parte causae

efficientis dividi in *legalem, conventionalem, et judicialem specificè, seu arbitriariam*. *Legalis* est, quae conceditur a lege, ut decendum ad appellandum. *Conventionalis* est quae conceditur ex mutua conventionem partium, ut si consentiant super prorogatione negotii, vel termini ad solvendum. *Judicialis*, quae attentis circumstantiis ex arbitrio iudicis conceditur; et ideo vocari solet *arbitraria*, in omni parte iudicii concedi solita. 2. Ex parte causae materialis dilationes aliae deserviunt principio iudicii, ut *citatoriae, deliberatoriae, et recusatoriae*; aliae medio, ut *probatoriae, et allegatoriae*; aliae fini, ut *definitoriae, et executoriae*, de quibus in sequentibus.

3. Q. 1. *Quae dilationes concedi soleant ante litem contestatam?* R. 1. *Citatoria*, seu *expectatoria*, quae reo citato datur ad comparendum, et respondendum libello actoris. Post singulas citationes simplices dilatio est decem dierum, quibus ter elapsis, vel elapsa una peremptoria, iudex non tenetur expectare reum, nisi ex humanitate velit ei aduc unum edictum mittere *l. 73. ff. de iudic. c. 24. de off. deleg.* At jure recentiori videtur citationi simplici concedi dilatio 30. dierum, *auth. qui semel C. quomodo, et quando*: licet P. Reiff. d. authenticam asserat procedere in casu speciali, quo actor, reo contumaciter absente, vult procedere ad probationes, ut pro eo sententia definitiva feratur. R. 2. *Deliberatoria*, quae unica, adeoque peremptoria per 20. dies conceditur reo ad deliberandum super libello oblato, an litigare velit, *auth. offeratur C. de litis contest.* Similiter actori super exceptione

a reo opposita concedi potest. talis dilatio, cum super illa exceptione non potuerit comparere instructus. R. 3. *Recusatoria*, seu *declinatoria fori*, quae conceditur reo ad proponendas omnes exceptiones dilatorias, priusquam litis contestatio fiat: nam tunc recusari potest iudex, ut suspectus l. 16. C. de judic. impugnari rescriptum l. 2. C. h. t. repelli actor, vel procurator, ut excommunicatus, vel ex alio defectu non habens legitimam personam standi in iudicio: item potest laudari auctor pro casu evictionis l. 8. C. de evict. ob quas, et similes causas haec dilatio nulli tempori alligata, adeoque arbitraria, merito conceditur.

4. Q. II. *Quae dilationes post litem contestatam in termino probatorio concedantur?* R. 1. *Dilationes probatoriae*, quae dantur utrique parti litigantium ad probandum, et quidem actori ad formandas positiones, et articulos probatorias, reo vero ad respondendum, utrique ad producendum testes, et instrumenta c. 1. h. t. l. 1. 2. C. eod. Et quidem, si probationes petendae sunt ex eadem provincia, assignantur tres menses, si ex aliena, continenti tamen, non ultra sex, si ex transmarina, non ultra novem l. 4. et fin. C. eod. Ceterum in causis pecuniariis regulariter una tantum datur dilatio probatoria: ex justa autem causa, etiam secunda, et tertia: quarta vero non aliter conceditur, nisi cum solemnitate legali, ut eam petens ex causa probata, juramento asserat, quod malitiose illam non petat, quae solemnitas pariter observatur, si petatur prorogatio quartae dilationis, c. 15. de testib. auth. at qui semel. C. de probat. jure camerale quarta Maschat. T. II. P. I.

dilatio abrogata, sed si justa causa adsit, petenda est prorogatio tertiae dilationis, cum dicta solemnitate rec. 1654. §. 50. Haeredi autem regulariter concedi solet nova dilatio l. 7. ff. de feriis. At in causis criminalibus reo tres dilationes, accusatori duae dari possunt, sed utrumque, causa cognita, l. fin. ff. eod. quae communiter extenditur ad omnes causas criminales, quia in his probatio est difficilis; R. 2. *Dilationes allegatoriae*, quae dantur ad allegandum, regulariter conceduntur etiam tres successive, singulae per 30. dies, auth. habemus. C. de judic. nam iudex, auditis probationibus, et exceptionibus, priusquam sententiam ferat, solet interrogare partes, an quid praeterea habeant ad allegandum, seu proponendum? et si altera partium dicat se adhuc velle aliquid proponere, datur ei dilatio ad allegandum.

5. Q. III. *Quae dilationes concedantur ad finem iudicii?* R. *Definitoriae, et exequutoriae*. *Definitoria* datur ex arbitrio iudicis ad tempus sententiae definitivae, v. g. sententia feretur calendis decembris, et qui tali die non comparuerit, etiam in ejus absentia sententia feretur l. 71. ff. de judic. Potest autem ejusmodi dilatio dari etiam secunda, vel tertia, nisi prima sit peremptoria. *Exequutoria* dilatio datur ad satisfaciendum sententiae latae. Et quidem in actionibus personalibus pecuniariis conceduntur reo condemnato 4. menses c. 24. de off. deleg. c. 15. de sent. et re jud. in actionibus vero realibus statim fieri potest exequutio; nisi reus justam causam habeat, ob quam mox restituere non pos-

sit rem evictam §. 2. *In. de off. Jud. l. 68. ff. de R. V.*

6. Q. IV. *An hodie dilationes judiciales sint arbitrariae, hoc est, ut consideratis circumstantiis personarum, locorum, et impedimentorum, judex illas ampliare, vel restringere possit?* R. Affirmative ex com. sententia: nam licet ea, quae jus concedit independentem a ministerio judicis, non possint per judicem mutari uti tempora appellationum, tamen ea, quae jus concedit, causa cognita, seu mediante ministerio judicis, pro varietate circumstantiarum ampliari, vel restringi possunt, ne alias jus evadat iniquum *l. 7. ff. de feriis ibi: sed utilitatis litigantium gratia, et l. 1. C. h. t.* ubi iudici extra casum urgentissimae rationis prohibetur ampliatio dilationum; ergo si talis ratio occurrat, licebit iudici ampliare dilationem. Idem dic de prorogatione dilationis, qua extenditur dilatio habens, imo, et lapsa, modo res sit integra. Causae ampliandi dilationem sunt: arduitas rei, distantia locorum, impedimenta temporum, et personarum, *c. fin. h. t. l. 137. §. 2. ff. de V. O.* Causae autem restringendi sunt, periculum; ne res pereat, rei vilitas, necessitas alimentorum, damnum majus re ipsa; ut si asinus, vel equus plus consumeret tempore dilationum, quam constaret.

7. Q. V. *Quomodo tempora dilationum computanda sint?* R. Prima dies datae dilationis non computatur, sed altera proxima; ultima vero dies cedit impetranti, ut sufficiat ultimo momento hujus diei comparere, *arg. c. 1. de rest. spoliat. in 6. l. 41. ff. de V. O. et §. 2. In. de V. O.* medium autem tempus est

continuum, computatis diebus feriatis, et non feriatis, *l. 3. C. h. t.* nisi forsan plures essent dies feriat, quam non feriat; tunc enim aequum est feriatos dies suppleri per utiles.

8. Q. VI. *Qui sint praecipui effectus dilationum?* R. 1. Dilatio uni parti concessa prodest etiam alteri litiganti, ut, ea invita, renutiari non possit datae dilationi, *l. 6. in fin. C. de temp. in integr. restit.* 2. Pendente dilatione, conquiescit officium judicis, ac proinde nihil innovandum est super eo articulo, super quo dilatio impetrata est; nisi forsan reus suspectus sit de fuga, *l. 3. C. h. t. 3.* Finito dilationis tempore, si pars non compareat, actus perimitur, qui in dato termino fieri debuit, et judex ad ulteriora procedere potest. Nec hic opus est interloqui, quia ipsa dilatio finita vim habet sententiae interlocutoriae *l. 3. C. h. t. et arg. c. 1. eod.*

TITULUS IX.

De Feriis.

Agitur de hac materia in Decreto 15. *q. 4. et c. 1. de consecr. d. 3.* In Pandectis *lib. 2. tit. 12.* in Codice *lib. 3. tit. 12.*

1. *Nota 1. Ferias* dici a ferendis hostiis, quas veteres suis Diis immolabant, ita ut nefas esset his diebus aliquid in judicio tractari, et ideo etiam *dies nefasti*, festi, seu feriat dicebantur. *Feriae* autem quoad rem pro praesenti, sunt *dies, quibus jus non dicitur*, seu vacatur a strepitu judiciali; et si sunt feriae sacrae, insuper abstinetur a mercatura;

et opere servili. Differunt a dilationibus, quia hae contingenter dantur ad instantiam, et utilitatem partium; feriae vero stabiliter institutae sunt ad honorem Dei, vel bonum publicum.

2. *Nota* 2. Ferias dividi in *ordinarias*, seu *legales*, aut *solemnes*, quae stabiliter a lege, vel sacr. Canonibus constitutae sunt; et ideo *statae*, et *anniversariae* dicuntur; et *extraordinarias*, seu *repentinas*, quae ob repentinam causam a principe indicuntur, v. g. in die inaugurationis principis, victoriae etc. 2. Ordinariae aliae sunt *sacrae* in cultum Dei, et sanctorum institutae; aliae *profanae* in hominum utilitatem inductae; uti sunt feriae *rusticae messium*, et *vindemiarum*: item feriae *nundinarum*, et *nuptiarum*, quibus per statuta sacr. Canonum nuptiae solemniter celebrari prohibentur. Hic potissimum agitur de feriis judicialibus, uti sunt *sacrae*, *rusticae*, et *repentinae*: ex quibus rusticae messium, et vindemiarum pro veritate locorum vario tempore sunt constitutae.

3. Q. I. *An die feriato exerceri possit placitum*, hoc est, actus forensis, qui fit cum strepitu judiciali? R. Negative *c. 1. h. t. et l. fin. C. eod.* nam dies feriati ex dispositione juris non sunt juridici; ergo in illis jus dici non potest, *l. 7. C. eod.* Porro licet partes renunciare possint feriis rusticis, ut in his, si iudex velit, iudicium possit prosequi, cum feriae istae institutae sint in privatum favorem partium; tamen renunciare non possunt feriis sacris, et repentinis, utpote ob publicam causam honoris divini, vel principis institutis, *c. fin. h. t.* ibi: *consentientibus etiam partibus*; alioquin acta

judicialia sunt invalida, et sententia die sacro prelata, est nulla, *cit. c. fin. et l. 2. 7. C. h. t.* exceptis duobus casibus: *necessitatis*, ut si reus suspectus est de fuga, si periculum est in mora, si latrones capiendi, si rustici, et pauperes alio tempore ad iudicium venire nequeant etc. *pietatis*, et *misericordiae*, ut si agatur de causis alimentorum, carceratorum, matrimoniorum etc. *cit. c. fin. h. t.*

4. Q. II. *Qui actus judiciales in specie prohibeantur die festivo?* R. 1. Citatio decretoria, Abb. Gonz. et alii contra Fagn. Reiff. etc. qui docent a iudice extra tribunal posse die festo confici decretum citationis. Prob. *l. fin. C. h. t.* ibi: *sit ille dies a cognitionibus alienus*: confectio autem citationis requirit cognitionem causae ad statuendum terminum citato. Multo minus sollemnis citatio per *proclama*, vel capturam fieri potest die festo, *cit. l. fin.* ibi: *praecognis horrida vox silescat*. Quod si citatio fiat die juridico ad diem non juridicum, seu feriarum expresse, v. g. *die dominico comparere*, non valet, cum omnis strepitus cesset die feriato. At si tacite fiat in diem feriatum, v. g. ut compareat 6. Junii, quo die occurrit festum, citatio regulariter fertur in sequentem diem proximum juridicum *arg. c. 6. de dolo, et contum.* R. 2. Nec examen, aut depositio testium; et multo minus iuramentum illorum fieri potest die festo, *c. 1. et fin. h. t.* cum testes cogi non possint ad testificandum *l. fin. C. h. t.* ibi: *nulla quemquam urgeat admonitio*; et aliunde actus isti multum habent de strepitu judiciali. R. 3. Sententia, et ejus exequutio, dum exercentur cum strepitu forensi,

invalide fiunt die festo, *c. fin. et l. fin. C. h. t. ibi: ut a cunctis exequutionibus excusetur.*

5. Q. III. *Qui actus judiciales licite, et valide fieri possint diebus festivis?*

R. 1. *Oblatio libelli*, quia est tantum praeparatoria ad iudicium absque ullo strepitu. Idem dic de citatione privata per nuntium, aut litteras. 2. *Sententia*, quae fertur sine cognitione, et strepitu judiciali, uti etiam actus jurisdictionis voluntariae; ut emancipare, manumittere, veniam aetatis concedere, dispensare, magistratum creare etc. exceptis illis, qui solemnem causae cognitionem praerequirunt; ut arrogatio, bonorum possessio decretalis etc. 3. *Sententia excommunicationis, suspensionis, et interdicti*: nam poenae istae feruntur per modum praecepti, et in bonum, seu medicinam animae. 4. *Appellatio*; tum quia haec fit sine strepitu; tum quia vim habet defensionis, quae cuicumque, et quovis tempore jure naturali est permissa. Oppositum tamen tenent Zoes, Schmier, et alii.

6. Q. IV. *Quis possit instituere ferias sacras, et quid in eis observandum?* R.

ad 1. Solus princeps Ecclesiasticus, scil. Papa pro tota Ecclesia, et Episcopus pro sua dioecesi instituere potest ferias sacras: ita Cathol. contra Haeret. nam laici in spiritualibus nullam habent auctoritatem, utpote quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi *c. 10. de const.* unde Innoc. X. *Const. incip. Cum nuper*, an. 1657. die 6. Octobr. irritum declaravit edictum Gubernatoris, et senatus Mediolanensis, quo

festum S. Dominici festive celebrari praecipiebatur. At ferias profanas princeps politicus, et quidem solus, instituit, *l. 4. C. h. t.* licet earum determinatio quoad tempus spectet ad praesides, et proconsules. *l. 3. ff. h. t. et l. 7. ff. de off. procons.* R. ad 2. Praeceptum celebrandi ferias sacras partim est affirmativum de missa audienda, partim negativum prohibens opera servilia; juramentum etiam extrajudiciale, quo pacta, et contractus solemniter firmantur; excepto juramento pacis; mercatum, seu nundinas, nisi aliud habeat consuetudo, et omne placitum, seu strepitum judicialem, *c. 1. h. t.* Venatio moderata, uti et piscatio in flumine videtur permissa, non tamen piscatio in mari.

Ex Const. Bened. XIV. Ab eo tempore 5. Nov. 1745, §. 22. *denuo prohibentur mercatus diebus festis; et si in illos incidant, statuitur, transferendos in antecedentem, vel in subsequentem diem.* Et §. 30. *mandatur locorum Ordinariis ditionis Ecclesiasticae satagere, et constituere auctoritate ipsiusmet Pontificis, ut matutinis, et vespertinis horis, quibus die festo, quo nundinae habentur, claudi debeant apothecae, nec publica possint exerceri commercia, ut qui ad nundinas confluerunt, missae sacrificio, et divinis officiis intersint, aliisque christianis operibus festum sanctificent: quemadmodum ipsemet jam antea sanxit in const. Paternae 4. Aug. 1744. pro nundinis Senogalliensibus, quarum dies in compensationem imminuti hac de causa saecularibus negotiis temporis, cum iisdem*

privilegiis, et immunitatibus multiplicavit, addendo alios quinque praeter consuetos.

Praecipitur praeterea altera const. Nihil profecto 12. Aug. 1742. §. 3. ut ab Episcopis turpes, et obscaenae exercitationes puerorum, et adolescentum nudorum cursus, luctaeque, festis potissimum diebus, quocumque nomine, et occasione exhibendae eliminentur.

TITULUS X.

De Ordine cognitionum.

Agitur de hoc in Decreto 2. q. 2. et 3. q. 1. 2. In Codice lib. 3. tit. 8. de ordine judicior.

1. *Nota 1.* in concursu plurium causarum, ne confusio fiat, ordinem cognitionum observandum esse. Ordo autem cognitionum nihil est aliud, quam prioritas, et posterioritas in cognoscendis; et decidendis pluribus causis in iudicium deductis.

2. *Nota 2.* dari quasdam quaestiones *praejudiciales*, a quibus altera causa ita pendet, ut cognosci nequeat, nisi prius cognoscatur quaestio *praejudicialis*; et sententia lata in una parit exceptionem rei iudicatae in altera, atque ita ei *praejudicium* affert: ob quod etiam dicitur *praejudicialis*, vel quia prae illa iudicari debet. Rursum exceptio alia est *incidens*, seu *peremptoria*, quae actionem mero jure competentem ita excludit, ut illam omnino perimat, v. g. exceptio metus, S^{cti} Vellejani, Macedoniani etc. alia est *incidens* a cadere, seu *emergens*, quae negotium principale non

perimit, sed tantum differt; et ideo vocari solet *dilatoria*: unde illud Glossae c. 1. h. t. *incidens perimit, emergens quaestio differt*. Dicitur autem *emergens*, quia non competit reo ante litem inchoatam, sicut competit *peremptoria*, sed primo emergit sub lite, v. g. an danda sit dilatio, an hic testis recipiendus. Sed circa haec diversus est modus loquendi, etiam in ipso jure, quia voces istae in diversa significatione accipiuntur, ut patet ex c. 1. h. t. ubi exceptio consanguinitatis dicitur *peremptoria*, cum tamen sit exceptio meri facti nullam de jure actionem praesupponens, quam perimat, eo quod ex matrimonio invalido nulla actio, seu petitio nascatur. Quare pro claritate.

3. *Nota 3.* quod illa dicatur causa, seu quaestio *principalis*, quae primario, et per se deducitur in iudicium; illa vero *incidens*, seu *concurrentis*, quae ratione causae principalis incidit, concurrat, seu suscitatur in iudicio; sive deinde sit pure dilatoria, sive peremptoria de jure, aut de facto, sive litis finitae, sive stricte *praejudicialis*, quae reipsa coincidit cum peremptoria. Et hic modus loquendi habet fundamentum in l. 3. C. de judic. in l. 3. C. h. t. ubi quaestio status dicitur *concurrentis*, et quaestio criminalis *incidens*, et c. 1. h. t. ubi exceptio consanguinitatis dicitur *peremptoria*, puta de facto.

4. Q. I. In concursu plurium causarum, quae prius cognoscenda est? R. Regulariter loquendo, illa causa prius est cognoscenda, quae prius in iudicium deducta, arg. reg. 54. in 6. qui prior tempore, potior jure, et l. 29. ff. de ju-

dic. qui appellat prior, agit. Sed haec regula suas patitur exceptiones, et quidem. 1. Si duae causae aequae principales simul tempore deductae sunt in iudicium, simul tractandae sunt, cum non sit ratio unam alteri praeferendi; nisi actor vellet unam citius finiri. 2. Si concurrat causa maior cum minori, ut criminalis cum civili, causa maior utpote dignior prius tractanda est, *l. 54. ff. de iudic. l. fin. C. hujus titul.* 3. Si concurrat sive principaliter, sive incidenter causa, a cujus decisione pendet decisio alterius causae, illa prius tractanda est, *c. 1. 3. h. t. l. 1. 2. C. eod. l. 5. §. 8. ff. de agnoscend. et al. liber. c. 3. qui fil. legit.* nam iudex inutiliter in altera causa procederet, cum ejus cognitio pendeat ex cognitione alterius causae praejudicialis. Unde prius tractanda est causa status circa libertatem, vel legitimae natiuitatis, quam haereditatis, aut alimentorum; prius exceptio consanguinitatis, quam causa matrimonii; prius super beneficio valide obtento, aut matrimonio valide inito, quam super decimis dandis, vel super dote. Et generaliter prius cognoscitur super *exceptione stricte peremptoria*, quae actionem mero jure natam perimit; ut exceptio metus, doli, pacti de non petendo, rei iudicatae etc. item super *exceptione late peremptoria*, seu *facti*, ut vocant, qua excluditur actio tantum de facto intentata, et de jure non competens, vel jam extincta; ut exceptio consanguinitatis, nullitatis, tituli inhabilis ad beneficium etc. quo etiam spectant exceptiones litis finitae ut soluti, usucapti, permutati etc. 4. Exceptiones dilatoriae prius cognoscendae

sunt, quam causa principalis; imò etiam per sententiam interlocutoriam terminandae, uti est exceptio fori incompetentis, iudicis suspecti, actoris excommunicati, inhabilis, procuratoris falsi etc. *l. 4. C. de dilat. ibi: suscepta quaestio per sententiam iudicis dirimatur, et l. 26. C. ad L. jul. de adulter.* Ratio primi est, quia talis exceptio objecta, dicit non esse procedendum iudici; ergo ne iudex procedendo faciat contraria in eodem iudicio, abstinere debet a processu in causa principali, et interim cognoscere de exceptione objecta. Ratio secundi, quia sententia in causa principali virtualiter non continet sententiam super exceptione dilatoria; cum una ab altera necessario non pendeat; ergo super exceptione dilatoria iudex prius interloqui tenetur, ut deinde super causa principali procedere possit, vel abstinere.

5. Q. II. *An iudex super exceptione peremptoria cognita pronunciare debeat sententiam interlocutoriam?* R. Negative regulariter loquendo: ita *l. 1. C. de ord. iudic. ibi: quoniam non de ea, sed de haereditate pronunciat*, hoc est, iudex non pronunciat de exceptione peremptoria, seu quaestione praejudiciali status, sed tantum de causa principali haereditatis. Ratio est, quia sententia super causa principali tacite in se continet sententiam super exceptione peremptoria, et praejudiciali: nam qui pronunciat matrimonium esse validum, etiam tacite pronunciat nullum adesse impedimentum dirimens etc. Nec obstat *l. 74. de qua re ff. de iudic.* nam intelligenda est de pronuntiatione expressa, vel tacita. *Excipe* casum, quo causa profana

principalis proposita est coram iudice laico, et concurrat quaestio incidens spiritualis, v. g. super legitimitate liberorum, et valore matrimonii; tunc enim quaestio spiritualis, respectu cuius laicus est incapax, remittitur ad iudicem Ecclesiasticum, et ab eo per sententiam terminatur, *c. 5. 7. qui fil. legit. et c. 3. h. t.* ubi Honorius III. scribit Ludovico Regi Galliae, ne procedat in causa successionis, donec ille terminet causam natalium, an scilicet ex legitimo matrimonio orta fuerit Regina Cypri?

6. Q. III. *Quomodo cognoscenda sit causa spoli?* R. cum distinctione: si reus objiciat spoliationem per modum exceptionis, prius cognoscenda est exceptio spoli, et per sententiam interlocutoriam terminanda, *c. 2. §. sed quoniam h. t.* nam exceptio spoli est dilatoria retardans processum iudicium in causa principali; ergo prius cognosci, et terminari debet, etsi actor agat etiam in causa spoliationis; quia in eodem delicto favorabiliores sunt partes rei, quam actoris, *l. 125. ff. de R. J.* Hoc tamen casu actor non tenetur restituere spoli reo, cum reus excipiendo hoc non petat, sed praecise repellat actorem ab agendo; si autem actor vult agere, prius restituere debet spoli reo. R. 2. Si causa spoli proponatur per modum actionis a reo, simul tractari debet cum causa principali actoris, et utraque per unam sententiam terminari, *cit. c. 2. §. nos autem h. t.* nam in tali casu concurrunt mutuae petitiones, seu conventio, et reconventio; ergo gaudent simultate processus, et sententiae; ita tamen,

ut causa actoris, utpote prior, in cognitione sit praeferenda, *ibid.*

TITULUS XI.

De plus petitionibus.

Agitur de hac materia in *Inst. lib. 4. tit. 6. §. 33.* in Codice *l. 3. tit. 10.*

1. *Plus petitio* est excessiva petitio actoris aliquid ultra debitum a reo apud iudicem exigentis. Modi autem plus petendi sunt 4. per *c. un. h. t.* ex §. 33. *In. de action. 1. Plus causa*, dum petitur aliquid certum in specie, seu individuo, quod est debitum tantum in genere, vel alternative; ut si debeatur equus, vel pecunia, et actor petat determinate hunc optimum equum. 2. *Plus re*, seu *quantitate*, dum petitur major quantitas, ut 20. vel totum, cum debita sit minor quantitas, ut 10. vel tantum pars, v. g. fundi. 3. *Plus tempore*, dum debitum certo die, vel sub conditione petitur ante adventum hujus diei, vel conditionis: nam *qua ratione, qui tardius solvit, minus solvere intelligitur, eadem ratione, qui praemature petit, plus petere videtur, cit. §. 33. v. tempore* 4. *Plus loco*, dum quis alibi ad solvendum convenitur, quam ubi constitutum fuit: nam debitoris saepe interest in hoc potius, quam alio loco solvere.

2. Q. I. *Quae sit poena plus petentis?* R. 1. De jure antiquo plus petens causa cadebat, quae poena sublata est, excepto uno casu, si quis dolo malo cautionem obligatoriam super majori quantitate, quam sibi debeatur, exigat, *l. fin.*

C. h. t. 2. De jure civili recentiori *plus tempore* petens, amittit sumptus-litis, et tenetur debitori duplicare inducias temporis, vel integri, quod praefixum fuit ad solvendum, ut volunt Jo. Andr. Schneid. et alii ex §. 10. *v. hodie autem In. de exception.* vel saltem temporis anticipati, ut docent Bartol. Gonz. Zoes etc. Qui autem plus petit *causa re*, vel *loco*, tenetur debitori damna illata resarcire, et triplum dare ejus, quod viatoribus, seu exequutoribus nomine sportularum ob majorem quantitatem libello expressam solutum fuit, §. 24. *Inst. de act.* 3. De jure Can. *c. un. h. t. re*, aut *causa* plus petens, condemnatur debitori in expensas, *loco* plus petens, obligatur ad resarciendum interesse, *tempore* plus petens, tenetur duplicare inducias, Et quia in *cit. c. un.* non exprimitur poena tripli, inferunt Abb. Gonz. et alii poenam istam esse sublatam de jure Can. quod etiam in foro seculari observari asserunt Abb. Manz. etc. Sic etiam proportionaliter puniendus, et in expensas condemnandus est reus, qui plus negat, quam actor juste petat; alioquin si actor plus petat, et reus plus neget, regulariter locus est compensationi.

3. Q. II. *Quae causae excusent a poenis plus petentium?* R. seqq. 1. Si plus petatur, non dolo, sed probabili ignorantia, aut errore *l. pen. C. ad l. Falcid.* 2. Si actor poenitentia ductus ante vel post litem contestatam a plus petitione recedat *l. 14. §. 8 l. 16. §. 3. ff. de bonis libert.* si tamen dolose plus petit, poenitentia eum non liberat, *l. fin. h. t.* 3. Si adsit justa causa petendi *ante tempus*; ut si debitor bona dilapidet, vel

de fuga sit suspectus etc. vel *in alio loco*, ut si debitor in loco convento nunquam reperiatur etc. 4. Si actor est minorennis *cit. §. 53. pr. de action.* nisi ex dolo plus petierit, *l. 1. 2. C. si advers. delict.* Denique si adjecta fuit clausula salutaris: *salvo jure superflui*: sed haec causa reducitur ad poenitentiam, ut libellus emendari possit; sicut etiam solet, si creditor minus petiit, quam sibi debitum fuerit *l. 2. §. 1. C. h. t. §. 34. de action.* ibi: *si minus in intentione sua complexus fuit actor* etc.

TITULUS XII.

De causa possessionis, et proprietatis.

Agitur de hac in Clement. *h. t.* in Institution. *lib. 4. tit. 15.* in Pandect. *lib. 40. tit. 1. 2.* et maxime *lib. 43.* per totum, ubi agitur de interdictis, in Codice *libr. 8 tit. 1. usque ad 13.*

Amplissima est materia de possessione, et dominio; sed hujus tractatio non pertinet ad praesentem titulum, sed petenda erit ex jure civili ad *tit. ff. de acq. poss.* et de *A. R. D.* Similiter fusa, et integra doctrina de interdictis haurienda erit ex jure civili locis supra allegatis: hic solum afferentur ea, quae directe pertinent ad praesentem rubricam.

1. Nota 1. nomine *possessionis* venire hic factum, quo res corporalis detinetur corporis, animi, et juris adminiculo: ita ut jus aliquem non inhabilet ad possidendum sicut laicus est incapax possidendi spiritualia, sive deinde possessio sit justa, sive injusta, ut in praedone: si tamen justa est, parit jus, ex

quo solet vocari *possessio juris* l. 3. §. 4. ff. de acq. poss. alias *possessio* de se plus habet facti, quam juris; et ideo *res facti* dicitur l. 1. §. 4. ff. eod. Et quamvis *arg. h. rubricae* dici posset *possessio* etiam *jurium*, et *incorporalium*; horum tamen solent in jure dici *quasi possessio* c. 3. h. t. nomine autem *proprietas* venit hic *jus reale*, quo *res* est mea, sive sit *res corporalis*, sive *incorporalis*, uti *jura servitutum*, *parochiae* etc.

2. *Nota* 2. *Proprietatem* in multis differre a *possessione*, ut cum ea nihil commune habere dicatur in l. 12. §. un. ff. de acq. poss. Et quidem differt. 1. *In natura, et quidditate*: nam *proprietas* est ipsum *jus*, quo *res* vere est mea; at *possessio* est *factum*, vel quandoque *jus*, quo detineo *rem* ut *meam*, licet forsitan non sit mea: et ideo ejusdem rei unus potest habere *proprietatem*, alter *possessionem* l. 35. ff. eod. 2. Differt in modo *acquirendi*, et *amittendi*: nam *proprietas* non *acquiritur* sine titulo habili ad *translationem*, aut *acquisitionem* *dominii* l. 31. ff. de A. R. D. interdum solo *animo* *acquiritur* l. 23. eod. e contra *possessio* saepe *acquiritur* sine titulo, et *causa* l. 6. ff. de acq. poss. solo *animo* non *acquiritur*, l. 3. §. 1. eod. licet solo *animo* *amittatur*, cit. l. 3. §. 6. ibi: *itaque si in fundo sis, et tamen nolis eum possidere, protinus amittes possessionem*. 3. Differt in effectu: nam ex *judicio proprietatis*, seu *petitorio* *res* contrahit vitium *litigiosi*, l. 1. cum auth. *litigiosa*, C. de litigios. et *sententia lata* super *proprietate* absorbet *sententiam latam* super *possessione* c. 6. h. tit. e contra ex *judicio* *possessorio* Maschat. T. II. P. 1

res proprie non afficitur *vicio litigiosi*, cum *possessor* non teneatur *agere*, nec *cedere possessione*, nisi alter probaverit sibi *competere dominium*, seu *proprietatem*, Reiff. et alii com. Et hae *differentiae* sufficiant, licet *plures* ab aliis *afferantur*.

3. *Nota* 3. *Multa*, et *magna* esse *commoda possessionis*: nam 1. *Possessio* parit *praesumptionem bonae fidei*, quod quisque censeatur *bona fide* possidere, nisi *contrarium* probetur. 2. *Possessio bonae fidei* parit in *judicio* *praesumptionem* *dominii*, et *releat* ab *onere probandi*, illudque *transfert* in *actorem*, quo non *probante*, *reus*, etsi nihil *praestiterit*, *obtinebit*, l. 14. ff. et l. 2. C. de probat. et c. 3. h. t. Excipe, nisi *actor intentionem suam* habeat *fundatam* in *jure communi*; tunc enim *reo* *possessori* *incumbit probatio*, quomodo *rem*, vel *jus acquisiverit*, c. fin. de restit. spol. in 6. 3. *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis, reg.* 65. in 6. quia *duos* habet *titulos*, *unum* *certum* *possessionis*, *alterum* *incertum* *proprietas*, in quo *posteriore* *par* est *adversario*. 4. *Possessor* *tempore litis contestatae* *debet* a *judice* *defendi* in *sua possessione*, ne ei *eripiatur* l. 1. ff. uti possidetis. 5. *Possessor bonae fidei* *certo tempore praescribit rem*, et *fructus*, imo *hos* *pro interim* *suos* *facit*: neque ei *obstat* *dubium* *speculativum* *superveniens*, si *adhibita diligentia*, *certum dominum* non *reperiat* etc. *Plures alii effectus* *possessionis* *sparsim* in *jure* *deprehenduntur*.

4. *Nota* 4. *Causam proprietatis* *agi* in *judicio petitorio*, in quo *actor* *petit* se

peclarari dominum rei; causam vero possessionis, seu *momenti* agi in iudicio *possessorio*, seu *momentaneo*, in quo actor contendit possessionem rei ad se pertinere. Ratio autem quare possessio dicatur *momentum*, et iudicium possessorium *momentaneum*, varia a DD. redditur: vel quia apta est *durare momento*, seu tempore modicissimo, ut si unus evincat in possessorio, et alter subito in petitorio; vel quia causa possessionis momento temporis reformanda, et possessio statim restituenda est, relicta quaestione dominii, Gonz. c. 1. h. t. n. 7. vel ex origine sua, quia praetor causas possessionis de plano, et celeriter, et quasi intra momentum summarie cognoscebat, et datis interdictis adjudicabat possessiones, relicta quaestione proprietatis, ne partes contententes de possessione, facile ad arma, rixas, et caedes convolarent; et ideo interdicta plerumque erant summaria, et plana, maxime in casu spoli, ut possessio, quam citissime potuit, reformaretur, remota omni appellatione, l. un. C. si de momentanea poss. Lexic. Kabl. v. *momentaria possessio*. Ex hac ergo origine coepit vocari possessio *momentum*, et iudicium possessorium *momentaneum*: licet hodie *diuturnum*, et *longaevum* dici posset, cum saepe valde diu duret: nam hodie iudicium possessorium vel est *plenario*, in quo apices juris observantur, et appellatio conceditur, c. 10. et 15. de restit. spol. Clem. un. de sequestr. poss. vel est *summarium*, in quo de plano proceditur, praesertim si sit periculum, ne partes ad arma convolent; ut si incolae ex duobus locis contendant de quasi

possessione juris lignandi in eadem sylva. Huiusmodi possessio solet etia dici *interinimistica* a verbo *interinire*, et *interinimentum*, quod significat mutuum coram iudice partium certamen.

5. *Nota* 5. Omissis aliis, huc pertinere *interdicta possessoria*, quae sunt extraordinariae actiones in factum ad possessionem adipiscendam, vel retinendam, vel recuperandam, Rubr. ff. de interdict. seu extraord. actionib. nam jure civili ignota erant, sed ob aequitatem naturalem jure praetorio introducta sunt. Dicuntur autem *interdicta*, vel quia inter duos dicuntur, §. 1. in fin. In. de interdictis, vel quia *interim dicuntur* scil. summarie, relicta quaestione proprietatis. Hodie etiam iudicia possessoria ordinaria dicuntur *Interdicta* c. 5. h. t. Et sunt triplicia: *adipiscendae, retinendae, et recuperandae possessionis*.

6. *Interdictum adipiscendae* est, quo agitur ad possessionem obtinendam, antea non habitam: cujusmodi sunt tria: 1. *Quorum bonorum* a primis verbis dictum, quo agit haeres ad obtinendam possessionem haereditatis contra illum, qui res haereditarias possidet, vel *pro haerede*, cum haeres non sit; vel *pro possessore*, qui nullo jure, et titulo possidet; et ideo aliam causam possidendi dare nequit, nisi *quia possideo*. 2. *Quorum legatorum*, quo agit haeres contra legatarium, ut restituat rem legatam, quam propria auctoritate ex haereditate jacente accepit. 3. *Salvianum* a Salvio Juliano suo auctore dictum, quo agit dominus vel locator praedii contra colonum vel alium possessorem, pro obtinenda possessione rerum in praedium illatarum

et tacite pro pretio conductionis hypothecae obligatarum: ita haec omnia *tit. ff. quorum bon. quod leg. de Salvian.*

7. *Interdictum retinendae* est, quo agitur ad retinendam possessionem, quam habemus: et tunc proprie locum habet, dum controversia oritur super proprietate rei, et prius inter litigantes quaeritur, uter eorum possideat, eo quod melior sit conditio possidentis §. 4. *de interd.* Hoc interdictum est duplex: *uti possidetis* pro immobilibus, *utrubi*, seu *utrobi* pro mobilibus retinendis, utrumque a primis verbis dictum.

8. *Interdictum recuperandae* est, quo agitur primario pro recuperanda possessione amissa rerum immobilium, et secundario mobilium, si quae in tali fundo relictæ sunt. Et est unicum *unde vi* a primis verbis *unde tu illum vi dejecisti l. 1. ff. de vi, et vi arm.* Quod si autem seorsim occupentur, et tollantur solæ res mobiles, nullum datur interdictum, sed actio furti, vel vi bonorum raptorum, vel ad exhibendum, *l. 1. §. 6. ff. eod.* Haec compendiarie ad terminos intelligendos, ex jure civili retulisse sufficiat. Jam ad nostrum institutum.

9. Q. I. *An causa possessionis, et proprietatis tractanda sit coram eodem judice?* R. Affirmative, sive id expressum sit in libello, sive non, sive simul, sive finito possessorio intentetur petitorium: ita *c. 1. h. t. legali provisione decretum est, tam momenti, hoc est, possessionis, quam proprietatis causam sub uno, eodemque judice debere cognosci.* Et de delegato expresse idem statuitur *l. 10. C. de judic. et c. 1. de sequestr. poss.* Ratio est: tum quia causae possessionis,

et proprietatis sunt connexae, quarum continentia non est dividenda; tum quia apud eundem judicem facilius est cognitio utriusque causae, et celerior expeditio, ergo. *Excipe 1.* nisi idem judex esset incapax in petitorio; ut si Clericus possessorio conveniret laicum coram judice seculari, tunc enim petitorio non posset reconveniri *arg. c. fin. de judic.* 2. Si judex limitate delegaretur, vel tantum ad causam possessionis, vel tantum proprietatis. Ex his solvitur *c. fin. de judic. c. 1. de sequestr.* ibi: *quia utraque causa erat ei commissa l. 3. C. Si a non competent. l. 12. §. un. ff. de acq. poss. c. 21. de sent. et re jud. et c. 17. de appell.*

10. Q. II. *An causa possessionis regulariter prius sit tractanda, quam proprietatis?* R. Affirmative, ex *l. 24. ff. de R. V.* ubi Jctus rationem addit: *quia longe commodius est ipsum possidere, et adversarium ad onera petitoris compellere, quam alio possidente petere:* nam probatio possessionis est facilius, dominii vero difficillima, ut infra dicetur. Absolute tamen causa proprietatis citius proponi potest *c. 5. h. t. et c. 36. de testib.* imo quandoque id expediet ad litem abbreviandam, dummodo actor provisos sit claris probationibus ad evincendam proprietatem.

11. Q. III. *An possessorium cumulari possit cum petitorio?* Certum est interdictum *adipiscendae, vel recuperandae* cumulari posse cum petitorio, sive actor utrumque intentet, sive reus unum, et actor alterum simultanee, aut successive, ut patet ex *c. 2. 3. 4. 5. 6. h. t. l. 1. §. 4. ff. quod legator. l. 18. §. fin. ff.*

de vi armat. Restat perplexa juris quaestio, an interdictum *retinendae* ab eodem actore proponi possit cum petitorio? Negant glossa in c. 5. h. t. Abb. Pirhing, Segneidev. et alii. Affirmant Specul. Zoes, Schmalz cum citt. Cum his affirmantibus eandem sententiam tenui in utroque praecedenti cursu canonico: nunc autem re melius perpensa, et collatis textibus juris, melius penetrata natura interdicti *retinendae*, corrigo priorem sententiam, et cum negantibus.

R. Interdictum *retinendae* non posse cumulari in petitorio, maxime rerum corporalium. Prob. 1. ex l. 1. ff. *uti possidetis*, cujus doctrinam Imperator compendio refert §. 4. *retinendae*. In. de interd. *retinendae*, inquit *possessio- nis causa, comparata sunt Interdicta uti possidetis, et utrobi: et cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controversia fit, et ante quaeratur, uter ex litigantibus possidere, et uter petere debeat? namque nisi ante exploratum fuerit, utrius eorum possessio sit, non potest petitoria actio institui; quia et civilis, et naturalis ratio facit, ut alius possideat, et alius a possidente petat.* Ex quo textu manifeste patet, prius per hoc interdictum decidi debere, quis ex duobus possideat; et tum demum contra possidentem institui petitorium; ergo interdictum *retinendae*, ab eodem actore non potest cumulari cum petitorio. Eandem doctrinam amplectitur Innoc. III. in c. 5. *pastoralis h. t.* ubi postquam asseruisset cumulationem petitorii cum interdictis *adipiscendae*, et *recuperandae*, subdit: *aliis possessoriiis judiciis in suo robore duraturis, quae vindicationem*

*dominii sui natura praecedunt: cujusmodi utique sunt judicia uti possidetis, et utrobi; ergo si haec interdicta ex natura sua praecedunt vindicationem, non poterunt cum illa cumulari, seu simultanee ab eodem actore proponi. Ex qua doctrina juris sic argumentor: dum v. g. colonus habet meum praedium, vel illud possidet, vel tantum detinet? neutro caso locus est interdicto *retinendae*; nam si possidet, clam, vel violente deiecit me ex possessione praedii, et tunc locus est interdicto *racuperandae unde vi*; si tantum detinet, et tenutam suam fatetur etiam, non est locus interdicto *retinendae*, quia hoc datur tunc tantum, dum inter duos contenditur, *uter possideat, quia alteruter se magis possidere affirmat.* l. 1. §. 3. ff. *uti possidetis*; ergo licet in hoc casu procedat rei vindicatio, non tamen interdictum *retinendae*. Idem argumentum currit in re mobili, circa interdictum *utrobi*. Unde in illo casu, quo unius possessio certa est, ad illam quiete *retinendam* alia dantur remedia, quae Menochius, et alii DD. asserunt: ut interd. *ne vis fiat ei* etc. de *superficiebus*, de *itinere*, actuque *privato*, de *aqua quotidiana* etc. et remedium generale per implorationem officii iudicis. Dixi in resol. *maxime rerum corporalium*: nam nonnulli admittunt hanc cumulationem circa jura, et incorporalia. Sed et in his eandem doctrinam servandam esse generalitas textuum, et ratio probat: nam si duo contendant de proprietate juris piscandi, venandi, lignandi, et uterque asserit se possidere, necessario prius interdicto dirimi debet quaestio, quis ex duobus possideat, ut contra il-*

lum procedat petitorium. Nec obstat §. *de action.* nam ibi quasi-possidenti conceditur actio confessoria, et negatoria, non tamen simul interdictum *retinendae*.

Obj. 1. Ideo maxime petitorium non cumlaretur cum interdicto *retinendae*, quia alius esse debet, qui possideat, alius qui a possidente petat, *cit.* §. 4. *de interd.* §. 2. *de action.* ibi: *quod genus l. un. C. de alien. judic. mut. caus.* Sed haec ratio non est universaliter vera, imo rejicitur ab Ulp. *l. 9. ff. de R. V.* admittente vindicationem contra detentorem, ut depositarium, commodatarium etc. ibi: *puto autem ab omnibus, qui tenent, et habent restituendi facultatem, peti posse*; ergo possessor vi dominii potest proponere vindicationem, et vi possessionis interdictum *retinendae*, et cons. utrumque cumulare. 2. Idem Ulp. *l. 12. §. un. ff. de acq. poss.* clare dicit: *non denegatur ei interdictum uti possidetis, qui coepit rem vindicare: non enim videtur possessioni renuntiasse, qui rem vindicavit.* 3. Ulp. *l. 3. §. 3. ff. uti possid.* concedit domino interdictum *uti possidetis* contra inquilinum, qui dominum aedes reficere volentem prohibebat; ergo cum inquilinus aedes tantum teneat, datur interdictum *retinendae* contra detentorem, et similiter vindicatio *cit. l. 9. ff. de R. V.* 4. *In c. 5. h. t.* per illa verba: *aliis possessoriiis judiciis* intelliguntur illa interdicta, quae mixtam causam habent, hoc est, in quibus debet quis probare dominium, seu jus reale servitutis, et possessionem suam, quod scilicet iverit 50. diebus illo anno, uti in interdicto *l. 3. §. hoc autem ff. de itinere, actu-*

que priv. et l. 1. §. ait praetor. ff. de aqu. quotid. ubi agitur de aqua ducenda ex castello: vel intelliguntur de interdictis praeparatoriis ad vindicationem, ut de liberis, et tabulis exhibendis etc. ergo ex *cit. c. 5. h. t.* non concluditur, interdictum *retinendae* non posse cumulari cum petitorio.

R. Ad 1. Controversia fuit inter JCtos, an rei vindicatio procedat tantum contra possidentem? affirmabat Pegasus, negabat Ulpianus: sententia autem Pegasi videtur confirmata ab Imperatore locis cit. qua stante, infirmata est sententia Ulpiani. Sed etiam hac retenta, nihil sequitur: nam dato, quod contra detentorem procedat vindicatio, non tamen interdictum *retinendae*, cui locus est inter duos, quorum uterque affirmat se possidere; nisi adversarii velint fabricare novum interdictum *retinendae*, quod procedat contra detentorem. Ad 2. ne Ulp. contradicat sibi in *l. 1. ff. uti possid.* et Imperatori *cit. §. 4. retinendae. de Interd.* dic. Ulp. loqui non de cumulatione, sed alternativa propositione utriusque iudicii, quod fieri potest in certis casibus, ut si petitor non scivit se possidere, quia possedit per filium, vel servum; vel quia successit in jus alterius, quem ignoravit possidere: imo licet sciverit se possidere, tamen per errorem, vel imprudentiam elegit rei vindicationem; quibus casibus jus permittit deserere vindicationem, et transire ad interdictum *uti possidetis*, dum et alter dicit se possidere: quo interdicto finito recte instituitur vindicatio contra eum, cui adjudicata prius fuit possessio, Glossa in *cit. c. 5. Ad 3.* Inquilinus iste constitue-

bat se in possessione, ut patet ex seqq. ibi: *non prohibere inquilinum, ne habitaret, sed ne possideret.* Ad 4. Communis intellectus est, verba illa procedere de judiciis *retinendae*, aut saltem ea non excludi. Cetera, quae afferuntur, non militant contra nos.

12. Q. IV. *An agens petitorio, eo relicto, vel suspenso, regredi possit ad possessorium?* R. Affirmative, modo id fiat ante conclusionem in causa; ita *l. 12. §. un. ff. de acq. poss. et l. 18. §. fin. ff. de vi arm.* ibi: *eum, qui fundum vindicavit ab eo, cum quo interdicto UNDE VI potuit expediri, pendente iudicio, nihilominus interdicto recte agere placuit:* qui textus canonizatur in *c. 5. h. t.* Sic etiam *c. 36. de testib.* Moniales a petitorio transeunt ad possessorium: nam actori, qui inceptit agere remedio difficillimo petitorii, non debet denegari remedium facilius, uti est possessorium. At post conclusionem in causa, nisi urgens causa id exigat, non admittitur talis regressus *cit. c. 5. h. t.* Ex his solvitur *l. 3. C. de edendo auth. qui semel C. quomodo, et quando Clem. un. h. tit. l. 13. C. de R. V. l. 37. ff. de iudic.* nam haec, et similia jura negant regressum ad causam non connexam, et jubent prius tractari causam possessionis in casu, quo nescitur, uter litigantium sit possessor.

13. Q. V. *Quomodo probetur possessio, et dominium?* R. 1. Possessio multis modis facilibus probatur, ut per traditionem veram, vel fictam a priori possessore, per adjudicationem possessionis, per actus a solo possessore exerceri solitos; ut quia refecit domum, eam lo-

cavit, mercedes exegit, aravit fundos, seminavit, fructus collegit, rem in iudicio defendit etc. R. 2. Dominium valde difficulter probatur; nam ad hoc ut sim dominus, non sufficit, quod rem ex empto acceperim, vel ex donatione, aut permutatione, et similibus titulis res mihi tradita fuerit; sed insuper requiritur, ut auctor mihi rem tradens fuerit dominus rei, vel ego illam legitimo tempore possederim, et usuceperim: quo sensu procedit *l. 20. C. de pactis, traditionibus, et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis, transferuntur.* Jus reale in incorporalibus probatur ex legitima collatione, vel electione ad beneficium, ex privilegio, investitura, et aliis modis, quibus confertur jus decimandi, venandi, lignandi, jus feudale etc.

14. Q. VI. *Quomodo procedendum sit in causa possessionis, et proprietatis?* R. 1. Si utraque contendat se possidere proposito interdicto *uti possidetis*, vel *utrobi*, ille vincit, qui enervatis alterius rationibus, plene intentionem suam probat. In concursu autem plenae probationis ex utraque parte ille vincit, qui probat possessionem suam antiquiorem, et titulata, *c. 9. de probat.* qui casus est specialis, in quo possessor tenetur probare titulum, ad quem probandum alias non obligatur *l. 2. ff. uti possid.* Tandem si omnia sint aequalia quoad efficaciam probationis, in causis beneficialibus neuter beneficium obtinet, cum alter alterum impediat; in causis vero profanis sententia fertur pro reo contra provocantem; si autem nesciatur, quis provocaverit, iudex pronuntiat pro utroque secundum formam interdicti: *uti*

possidetis, ita possideatis l. 5. ff. *uti possid.* cui pronuntiationi non fuit locus *c. 9. de prob.* quia utrinque aequales non erant probationes. Hac sententia lata, partes rem possident communiter, et pro indiviso, vel alternis vicibus: si vero a rixis, et violentiis non abstineant, iudex possessionem sequestrabit, denec lis petitorio, transactione, vel amabili compositione finiatur.

R. 2. Si possessio, et proprietas cumulative deducta est in iudicium, simultanee causa utriusque tractatur, et una sententia (quae re ipsa est duplex) terminatur, nisi iudex propter difficultatem petitorii praemitteret sententiam in possessorio. Licet autem sententia super possessorio praecedat pronuntiationem super petitorio, ista tamen in executione praevallet illi, et, ut dicitur, sententia in petitorio absorbet sententiam in possessorio, *c. 6. h. t.* quia proprietas evicta trahit ad se possessionem, tanquam accessoriam. Neque tamen sententia super possessorio est superflua, cum habeat notabiles effectus, liberando possessorem ab expensis in litem solvendis, a fructibus restituendis, quos medio tempore percepit, et consumpsit; saltem si non sit factus locupletior: item a praestando casu, si res casualiter apud ipsum periit, l. 16. ff. *de R. V.*

R. 3. Si actor succubuit in petitorio plene, ita ut possessio, et proprietas adjudicata sit reo, non potest transire ad possessorium, vel e contra: nam obstaret ei exceptio rei iudicatae: at si reo non est adjudicata proprietas, a petitorio regredi potest ad possessorium, cum iudicia ista sint diversa, et separabilia.

15. Q. VII. *An fructus rei evictae restituendi sint actori in petitorio evicenti?* Ante resp. nota fructus esse triplices: *naturales*, quos natura sponte producit, ut poma arborum, foetus animalium etc. *Mere industriales*, quos sola industria hominis producit, ut sunt lucra ex negotiationibus. Et *mixtos*, seu *simpliciter industriales*, qui magis ab industria hominis, quam a natura producuntur, ut segetes ex seminatione, et agricultura. Quo etiam spectant fructus *civiles*, seu pensiones ex praediis locatis, ex operis servorum, et jumentorum. Rursum fructus isti vel sunt *percipiendi*, vel jam *percepti*, vel pendent, vel jam separati a solo: vel *extantes in se*, seu formaliter; vel *extantes in augmento*, seu virtualiter, ex quibus possessor factus est locupletior; vel *consumpti totaliter*, v. g. per donationem, vitam lautiolem etc. ita ut ex his possessor non sit factus locupletior. Ceterum fructus in praesenti illi solum dicendi sunt, qui deductis impensis, supersunt per modum lucri.

16. R. 1. Possessor malae fidei tenetur cum re evicta restituere omnes fructus perceptos, et percipiendos, seu quos percipere potuit, attenta industria domini, sive in se extent, sive sint consumpti, *c. 11. de restit. spol. l. 1. §. 31. ff. de vi armat.* nam nullo jure eos percepit, et si pauciores percepit quam dominus industrius percepisset, suae negligentiae, et culpa imputare debet. Et quamvis fructus percepti ex re inhonesta, v. g. ex locatione domus facta metreticibus, restituendi sint, non tamen fructus percipiendi, cum nec dominus

honeste eos quaerere potuisset, *l. 27. §. fin. ff. de haeredit. petit.* Insuper omnia damna in re facta tenetur domino resarcire, *l. 1. §. 41. ff. de vi armat.*

17. R. 2. Possessor bonae fidei non tenetur restituere fructus mere industriales, cum non sint fructus rei, sed industriae, nec fructus naturales, aut mixtos per triennium plene usucaptos, quia per usucapionem suos fecit irrevocabiliter; nec fructus totaliter consumptos, ex quibus non est factus locupletior, quia consumptione fecit suos, *§. 35. Inst. de Rer. div. l. 4. §. 2. ff. fin. regundor.* ibi: *aut bona fide percepit, et lucrari eum oportet, si eos consumpsit, aut mala fide, et condici oportet.* 2. At fructus extantes, et post litem contestatam universos tenetur bonae fidei possessor restituere actori *l. 22. C. de R. V.* ubi Imp. rescribunt: *certum est malae possessorum, omnes fructus solere cum ipsa re praestare; bonae fidei vero extantes, post litis autem contestationem universos:* nam possessor bonae fidei non acquirit fructus dominio irrevocabili, sed tantum interim suos facit, seu conditionate, si interim res non evincatur, *l. 48. ff. de A. R. D.* 3. Etiam fructus consumpti virtualiter extantes, ex quibus bonae fidei possessor factus est locupletior, restituendi sunt, non tantum in iudicio universali haereditatis, ut omnes concedunt ex *l. 20. §. 6. et l. 25. §. 11. ff. de haered. petit.* sed etiam in iudicio singulari rerum particularium, ut probabilius tenent, Abb. Covar. Sanch. Reiff. cum citt. contra Ant. de Butrio, Garciam, Schmalz. Pichler. etc. tum quia Imp. *§. 2. ff. de off. judic.* exae-

quat ista iudicia, quoad fructus; tum quia fructus virtualiter extantes proprie in sensu juris non dicuntur consumpti: quia *non absumitur, quod in corpore patrimonii retinetur l. 72. ff. de legat.* 2. tum quia nemo debet cum alterius jactura locupletari *reg. 46. in 6.* Ex his solvuntur *§. 35. de R. D. l. 4. §. 2. ff. fin. regund. l. 40. in fin. ff. de A. R. D. l. 22. C. de R. V. ibi extantes.* Vide de his disputationes meas civiles *disp. VI. controuv. 6. 7. 8.*

18. Q. VIII. An possessor victus deducat impensas? et quas? Nota, *expensas*, dici, quae in rem, fructusque colligendos, et conservandos impenduntur. Et sunt triplices: *necessariae*, sine quibus fructus non nascerentur, ut frumentum dare pro seminatione. *Utiles*, quae fiunt in aliquam commoditatem domini, ut si sepes aedificetur. *Voluptariae*, seu *mere voluntariae*, quae propter solam voluptatem, et ornatum fiunt, ut picturae, aquae salientes etc.

19. R. 1. Possessor bon. fid. deducit impensas necessarias, et utiles, si abradi possunt, aut si non possunt, dominus tamen eas approbavit, vel approbare debuit propter majus rei pretium: voluptuarias vero tantum tollit, seu abradit, si sine detrimento rei tolli possunt *l. 38. ff. de R. V.* 2. Possessor malae fid. deducit expensas necessarias, et abradit utiles, si a re tolli possint: nullo modo autem voluptuarias, attento rigore juris *l. 5. C. de R. V.* At spectata aequitate, ne dominus cum alterius jactura locupletetur, deducit impensas utiles, et abradit voluptuarias *l. 38. ff. de haered. petit. l. 39. §. un. eod. et l. 37. ff. de*

R. V. Fusius ista vide in *disputat. meis civil. disput. 6. contr. 9.*

TITULUS XIII.

De Restitutione spoliatorum.

Agitur de hac materia in Sexto *h. 1.* in Decreto 2. q. 2. et 3. q. 1. 2. in Institutionibus §. 6. de *Interd.* in Pandectis *lib. 43. tit. 16.* in Codice *lib. 8. tit. 4. 5.* et sparsim *tit. ff. et C. ad L. Jul. de vi privata, et publica.*

1. Nota in hoc tit. agi de remedio recuperandae possessionis, vi, aut clam ablatae per spoliationem, seu dejectionem ex re immobili. Et quamvis remedia spoliatorum Maranta 20. Menochius 17. Speculator 7. alii plura, vel pauciora enumerent, tria tamen sunt praecipua: unum ex jure civili scilicet *Interdictum unde vi*, et duo ex jure Can. scil. conditio ex *c. Saepe contingit 18. h. 1.* et conditio ex *Can. redintegranda 3. q. 1.* De recuperandis mobilibus per vim ablatis competit actio *vi bonorum raptorum*, de quo *tit. Inst. et ff. vi bon. raptor.*

2. Q. I. Cui, et contra quem competit *interdictum unde vi*? R. ad 1. *Interdictum unde vi* regulariter competit omni, et soli possessori, etiam praedoni, qui per vim dejectus fuit ex possessione rei immobilis *l. 1. per tot. ff. de vi armat. l. 7. C. ad L. Jul. de vi publ. c. 5. h. 1.* ibi: *praedo etiam est secundum rigorem juris restituendus*: nam hoc interdictum introductum est in odium spoliantium, et in favorem publicae tranquillitatis. Unde quia feudatarius, Maschat. T. II. P. I.

fructuarius, usuarius sunt veri possessores rerum quoad sua jura, his per vim dejectis competit hoc interdictum: e contra quia colonus ut talis, custos domus, homo respectu liberi hominis, laicus respectu rerum spiritualium non sunt veri possessores, non gaudent hoc interdicto, *cap. 7. de praescr. cit. l. 1. §. 22.* Item praedo in certis casibus non restituitur; ut si in continenti deji- ciatur a domino, cum dejectio ista vim defensionis habeat; vel si est latro publicus, incendiarius, populator agrorum, quibus nemo debet parcere *l. 1. C. quando liceat*: item praedo notorius, saltem de aequitate, non videtur restituendus contra dominum, cujus proprietas certa, et notoria est *arg. l. 8. ff. de doli mali except. et c. fin. de restit. spoliat. in 6.* de quo vide *disputat. civil. meas disp. 18. contr. 8.*

3. R. ad 2. *Interdictum unde vi* competit tantum contra illum, qui vi possessorem dejecit sive physice per se, sive moraliter, mandando, dolose consu- lendo, ratum habendo *l. 1. §. 12. 13. 14. ff. de vi arm.* E contra hoc interdictum non datur contra ullum tertium, qui a spoliatore rem invasam accepit, *c. 15. h. 1.* quia iste vi non dejecit possessorem. 2. Non datur contra eum, qui clam ingressus est possessionem vacuum, nisi revertenti domino vi resistat, et tunc constituat se in possessione *l. 6. §. fin. ff. de aqu. poss.* quo sensu forsitan procedit *l. fin. C. unde vi*: nam si revertenti domino non resistat, sed statim possessionem cedat, frustra intentaretur hoc interdictum. 3. Non datur liberis contra parentes, et li-

bertis contra patronos, sed actione in factum agendum erit *l. 1. §. 43. de vi arm.* ubi ratio datur, quia *interdictum hoc atrocitatem facinoris in se habet*, nisi pater, vel patronus vi armata usus fuisset, *ibid.* 4. Non datur contra dominum; si absque ejus jussu famuli, et officiales aliquem spoliarunt, *cit. l. 1. §. 41.* nam dominus non tenetur ex delicto famulorum. 5. Non datur contra haeredes spoliatoris, sed actio in factum, si quid ad eos pervenit *l. 26. ff. de dolo malo.* At haeredes spoliati convenire possunt spoliatorem hoc interdicto, cum haeredes succedant in omne jus defuncti, *l. 37. ff. de acq. haered.*

4. Q. II. *An de jure Can. spoliatus habeat remedium contra tertium malae fidei possessorem?* R. Affirmative ex conditione *c. saepe contingit h. t.* nam Conc. Lateranense sub Innoc. III. temperavit rigorem juris civilis, quo interdict. *unde vi* non procedit contra tertium; et decrevit, ut res spoliata ad quemcumque malae fidei possessorem pervenisset, restitueretur spoliato: tum ne iste defectu probationum dominii, proprietatem amittat: tum ne foveatur mala fides, et injustitia tertii possessoris succedentis in vitium spoliatoris, *eo, quod non multum intersit quoad periculum animae injuste detinere, ac invadere alienum, ibid.* Atque id procedit etiam in casu, quo quis ab initio bona fide rem accepit, deinde autem venit in notitiam spoliationis. Habet item locum dispositio ista canonica in foro seculari, cum agat de removendo peccato, Abb. et alii com.

5. Q. III. *An spoliatus contra tertium bonae fidei possessorem de jure*

Can. habeat remedium restitutionis ex Can. redintegranda, 3. q. 1. Negant Bartol. Menoch. Zoes, Schmalz et alii: affirmant Gloss. in *cap. 18. h. t. Abb. Innoc. Reiff.* cum eitt. quorum sententia praxi tribunalium firmata est: cum his R. Affirmative: nam cit. Canon. generaliter, et indistincte concedit hanc restitutionem, seu redintegrationem, contra quemcumque possessorem, ad quem res Episcopi spoliati pervenerunt. Idem dic de aliis Clericis, et laicis spoliatis, quia eadem est ratio, ne quis cum alterius jactura, etiam materiali, locupletetur: tum quia tertius possessor, dum spoliatus probat suam spoliationem, et antiquiorem possessionem, ex qua injuste, et sine causa dejectus fuit, jam constituitur in mala fide; ergo obligatur ad restitutionem rei, ex qua prior possessor vi dejectus fuit. *Dices.* Vel cit. Canon. restrictus est per *c. 18. h. t.* vel *cap. 18. cit.* superfluit. R. Nullam esse hic necessitatem corrigendi jurā; neque *cap. 18.* superfluit: cum enim *Can. redintegranda* negligetur a iudicibus, maxime laicis sequentibus jus civile, merito Concilium Later. decrevit restitutionem contra tertium malae fidei possessorem: circa illam vero quaestionem: an spoliatus contra tertium bon. fid. possessorem sit restituendus? nihil decidit.

Circa bona Ecclesiastica mobilia ab haereticis, et infidelibus occupata; et a Christianis emptā Bened. XIV. in Epist. ad R. P. Nicolaum Lercari Secretarium Cong. de Propaganda Fide, incip. Urbem Antibarum 19. Mart. 1752. declarat, haec tuta conscientia retineri posse, dummodo emerint animo ea re-

stituendi, quotiescumque impensae pecuniae solutio a domino oblata fuerit; quemadmodum etiam responsum fuisse refert §. 9. a theologis d. Congr. et Consultoribus Universalis Inquisitionis. Contrarium tamen esse tenendum demonstrat §. 22. de bonis immobilibus, quae secundum veriore, et tutiorem sententiam probat restituenda esse una cum omnibus fructibus absque ulla pretii solutione a spoliatis facienda.

6. Q. IV. *Quando, et quomodo restitutio spoliatorum sit facienda?* R. 1. Restitutio ex interdicto unde vi petenda est intra unum annum utilem *l. 1. pr. et §. 39. ff. de vi arm.* post annum est actio in factum de eo, quod ad deicientem pervenit. At remedia canonica nullum determinatum tempus praescriptum habent. R. 2. Spoliatus, modo probet, quod possederit, et vi dejectus sit, ante omnia restituendus est quoad rem, fructus, et damna illata: ita instar *reg. c. fin. de ord. cogn. cap. 11. h. t. l. 1. §. 31. ff. de vi arm.* nec restitutionem istam retardat exceptio dominii, vel criminis *cap. 1. 6. h. t.* nec favor aetatis, quia, cum causa spoliis specialiter sit privilegiata, spoliatus restitui debet, etiam adversus minorem, vel pupillum, licet hi regressum habeant contra curatorem, aut tutorem, *l. 6. C. unde vi.* A data regula multi excipiuntur casus, in quibus spoliatus ante omnia non restituitur, ut 1. Si spoliatus consentiat, ut prius de exceptione proprietatis cognoscatur, *c. 1. h. t.* 2. Si notoria, et certa est proprietas spoliantis, ut ante dictum. 3. Si jus commune resistat spo-

liato, et assistat spoliatori, quia tunc spoliatus non auditur, nisi doceat de titulo, *c. fin. h. t. in 6. 4.* Si ex restitutione immineat periculum animae *c. 13. h. t.* vel grave damnum corporis, aut scandalum; ut si mulier restituenda esset viro crudeli etc. Vide Menoch. etc.

7. Q. V. *Quando in causa spoliis admittantur exceptiones?* R. 1. Spoliato agenti ad restitutionem regulariter nequit opponi exceptio proprietatis *c. 1. h. t.* vel criminis *c. 6. eod.* nisi ei annexa sit excommunicatio, vel incapacitas ad possidendum; uti Clericus per simoniam intrusus incapax est possidendi beneficium. Neque spoliati restitutio impeditur reconventionem *cap. fin. de ord. cogn.* aut compensationem *l. fin. §. fin. C. de compensat.* vel appellationem *l. un. C. si de moment. poss.* 2. Reus civiliter conventus opponere potest exceptionem spoliis contra actorem, non vero contra tertium etiam malae fidei possessorem, vel spoliatorem; at conventus criminaliter, si omnibus bonis, vel majori parte bonorum spoliatus est, excipere potest de spolio, a quocumque factum sit, ne nudus, et inermis cogatur contendere, *c. 1. h. t. in 6.* Quo casu causa criminalis, utpote difficilior, magis est privilegiata, quam civilis. 3. Agenti nomine alieno, ut Ecclesiae, minoris etc. non potest opponi exceptio spoliationis rei privatae: et e contra agenti in causa privata nequit opponi spoliatio rei Ecclesiasticae *c. 1. in fin. h. t. in 6.* alias exceptio ista non procederet contra actorem spoliatorem.

8. Q. VI. *Quae specialia habeat restitutio in beneficialibus?* R. 1. Spolia-

tus laborans defectu notorio tituli, ut laicus, haereticus, institutus a non habente potestatem, vel contra quem magna est praesumptio, quod sine, aut cum titulo vitioso intraverit beneficium, non restituitur; bene vero cessante tali praesumptione, *c. 5. h. t. 2.* Spoliatus, v. g. jure decimandi, eligendi, jurisdictionem exercendi, si ei jus assistat, restituitur; non vero si resistat, nisi prius doceat de titulo, *c. fin. h. t. in 6.* ubi Canonici collegiales in decimis non restituuntur contra parochum. 3. Renuntians beneficio post spoliationem, prius restituitur, nisi renuntiatio facta sit sine vi, et metu coram Superiore; renuntians vero ante spoliationem non restituitur, modo constet de valore renuntiationis *c. 2. 3. h. t.* Rot. decis. 423. et DD. com.

9. Q. VII. *Quae specialia habeat restitutio in matrimonialibus?* R. 1. Si mulier propria auctoritate recessit, vel a viro expulsa est, si vir est facti poenitens, restituenda est viro, cum extra casum adulterii non sit licita separatio, *cap. 13. h. t. 2.* Si post matrimonium ratum eo tempore, quo deliberare potest de statu Religioso, mulier discessit, restituenda est viro quoad habitationem, et obsequia conjugalia *arg. c. 14. h. t.* a sens. contr. non vero plene, et quoad torum, *c. 8. 10. h. t.* nisi matrimonium antea sponte fuisset consummatum. Si autem mulier professsa sit Religionem, non restituitur, *c. 14. de probat.* quia post matrimonium ratum id jure potest. 3. Si mulier ob justam causam discessit, ut ob crudelitatem, haeresim, vel aliam causam a marito datam, durante causa, non est restituenda; bene vero

causa cessante, cum similes causae non inducant divortium perpetuum. 4. Si mulier profuga opponat impedimentum dirimens, et maritus agat petitorio de valore matrimonii, non fit restitutio, cum vir eam non petat, sed prius cognoscitur de exceptione peremptoria impedimenti dirimentis, *c. 1. de ord. cognit.* At si vir agat possessorio, discrimen est adhibendum: nam si impedimentum est notorium, vel si tantum certum est, et mulier subito paratas offerat probationes, non est restitutio facienda cum periculo animae, sed cognoscendum de impedimento dirimente, ut matrimonium dissolvatur de facto. Si vero impedimentum est occultum, et mulier non habet paratas probationes, plena restitutio est facienda quoad cohabitationem, et torum, cum praesumptio sit contra mulierem, quod malitiose opponat impedimentum dirimens *c. 13. h. t.* Quo tamen casu, si mulier certa est de impedimento dirimente, etsi illud probare non possit, non potest reddere debitum; cum hoc esset fornicari, etsi per sententiam excommunicationis ad id compelleretur *cit. c. 13. h. t. et c. 44. de sent. excom.* Si vero mulier tantum dubium habet de impedimento, reddere debitum debet, ne maritus propter dubium uxoris privetur usu certae possessionis: ipsa vero debitum petere non potest, donec adhibita diligentia sufficienti, et veritate non comperta, dubium deponat, certificando se de valore matrimonii; nisi mala fide contraxisset, maxime cum impedimento juris divini, et naturalis, quia mala fides impedit usum possessionis: ita com. DD. in *c. 13. h. t. 5.* Mulier opponens exce-

ptionem voti de perpetua continentia mutuo consensu emissi, restituenda est quoad habitationem, et obsequia conjugalia, non vero quoad torum, cum votum isti tantum, non illis adversetur.

TITULUS XIV.

De Dolo, et Contumacia.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, et Extrav. com. *h. t.* in Decreto 3. q. 9. et 4. q. 5. et q. 2. 3. *per tot.* et 11. q. 3. *Can. ceterum.* In Trid. S. 21. c. 3. *in fin. sess.* 22. c. 3. *v. crescente, sess.* 23. c. 1. *v. quodsi. sess.* 24. c. 12. *sess.* 25. c. 3. *de refor.* in Pandectis *lib.* 2. *tit.* 3. *cum seqq. lib.* 48. *tit.* 17. in Codice *lib.* 7. *tit.* 43. *lib.* 9. *tit.* 40.

1. *Nota in hoc tit.* non agi de dolo, prout miscetur contractibus, et aliis actibus humanis, sub qua ratione de illo agemus in *libr.* III. sed prout miscetur contumaciae in judiciis; ita ut in dolo esse videatur, qui in judicio renuit ea facere, quae jus, aut judex fieri praecipit. Porro *contumacia*, a contemnendo dicta, est inobedientia commissa adversus judicem legitime vocantem, vel quid fieri praecipientem. Estque duplex: *Vera*, dum quis personaliter tribus edictis, vel uno perentorio citatus, venire recusat: si vero expresse sine causa, et impudenter dicat: *non veniam*, est contumacia vera notoria, seu evidens. *Ficta*, dum quis malitiose impedit, ne ad illum citatio perveniat: ad quam reducitur contumacia *praesumpta*, dum citatus edicto in publicis locis, vel in domo ejus affixo,

venire renuit: tunc enim citatio ad eum pervenisse praesumitur.

2. Q. I. *Quibus modis contumacia erga judicem committatur?* R. *seqq.* 1. In *non veniendo* post legitimam citationem *l.* 55. §. 5. *ff. de re jud. et l.* 157. §. 1. *ff. de R. J.* 2. In *non respondendo*, vel obscure respondendo *l.* 11. §. 4. *ff. de interrogat.* 3. In *non jurando* ad mandatum judicis *l.* 38. *ff. de jurej.* 4. In *non restituendo*, quod judex restitui imperat; secus id manu militari auferendum, *l.* 68. *ff. de R. V.* 5. In *recedendo* absque venia judicis, infecto negotio *c.* 4. *h. t.* Quos modos Glossa in *c.* 2. *h. t.* his versiculis complectitur. *Non veniens, non restituens, citiusque recedens, nil dicens, pignusque tenens, jurareque nolens, obscureque loquens: isti sunt jure rebelles.*

3. Q. II. *Quando reus dicatur contumax, et quae poenae illius?* R. 1. Tunc reus habetur pro contumaci, dum tribus edictis, vel uno peremptorio citatus, absque ulla justa causa non comparens, per interlocutoriam declaratur contumax *c.* 6. *h. t.* nam contumacia ipso jure non incurritur, sed primum post sententiam judicis. R. 2. Poenae rei contumacis sunt variae. 1. Negatur ei audientia, nisi prius refundat actori expensas, vel satisfaciat per fidejussores, aut pignora *c. fin.* §. *in aliis ut lit. non cont.* 2. Fit immissio actoris in illius bona ex primo, et secundo decreto, *tit. seq.* 3. Vere contumax perdit beneficium appellationis *l.* 23. §. *fin. ff. de appell.* nisi stylus curiae aliud habeat: si tamen impedimentum probaverit, non negatur ei in integrum restitutio, maxime si sit mi-

nor laesus. 4. Contumax in non respondendo habetur pro affirmante, vel negante, prout magis est illi praejudicium, Abb. 5. Contumax punitur etiam poenis arbitrariis, ut multa pecuniaria, incarceratione, excommunicatione etc. Ceterum poena contumaciae, cum descendat ex delicto, non transit in successorem universalem, vel singularem.

4. Q. III. *Quando actor dicatur contumax, et quae poenae illius?* R. 1. Tunc actor habetur pro contumaci, dum post libelli oblationem, et rei citationem, ter, vel semel peremptorie vocatus, actionem prosequi recusat, et uti contumax a iudice declaratur: ita com. ex c. 3. h. t. R. 2. Poena actoris contumacis est, quod intra annum veniens non audiat, nisi refusus reo expensis, *Aut. qui semel. C. quomodo, et quando* et contra illum procedi possit modo infra dicendo. R. 3. Contra actorem contumacem reus quatuor habet remedia praecipua. 1. Ut *circumducatur edictum*, seu decretum citatorium, hoc est, ut reus absolvatur a facta citatione, et libere resiliat a iudicio l. 73. §. 1. 2. ff. de judic. 2. Ut reus *absolvatur a tota instantia*, quo casu omnia gesta in tali instantia annullantur l. 13. §. 2. C. de judic. 3. Ut reus *definitive absolvatur ab impetitione actoris*, modo reus probet, vel ex probationibus actoris constet injustam esse ejus petitionem, *cit. aut. c. 3. h. t.* 4. Ut reus petat *pro se pronuntiari*, quod non fit, nisi reus plene probet de jure suo, quod sit dominus rei *arg. cap. 25. de rescript.* nam non sequitur, v. g. fundus iste non est Caji a-

cloris, ergo est Titii rei, nisi iste dominium probet, Reiff. a. n. 92.

5. Q. IV. *Quomodo iudex se gerat in casu contumaciae?* R. Iudex regulariter non procedit contra contumacem, nisi ad instantiam alterius partis l. 68. ff. de jud. nam iudex non nisi requisitus officium suum impertiri debet, nisi procedat ex officio nobili, et ad multam pecuniariam propter inobedientiam contumacis l. 2. §. 1. ff. si quis in jus voc.

6. R. 2. Iudex de aequitate potest citatum non comparentem expectare insequentem diem c. 24. de off. del. ubi glossa v. *gratiam fecerit, ait: ecce quanta potestas datur iudici circa iudicia, ut possit parcere contumaci in praejudicium alterius.* Idem rescribitur l. 1. C. quomodo, et quando. Ratio est: quia aequitas, quam iudex spectat, id plerumque suadet, ne pars absens illico condemnatur contumaciae: potuit enim intervenire justum, et subitum impedimentum, ut citatus nec per se, nec per alium comparere potuerit: hoc autem probato, cessat contumacia, et sententia revocatur. Excipe delegatum pro illo casu, quo in termino peremptorio expirat ejus jurisdictio; tunc enim debet contra absentem procedere, ne alias tota instantia evanescat *cit. c. 24. ibi: si autem expiret* etc.

7. R. 3. Si actor ante litem contestatam tribus edictis, quorum cuilibet 30. dies assignantur, citatus non compareat, conceditur ei adhuc unus annus, intra quem si non compareat, tunc reo praesente, et instante, iudex procedit in negotio principali, testes recipit, et secundum veritatem sententiam pronuntiat: ita

de jure Can. *c. 3. h. t. et c. 1. eod. in 6.* Post litem autem contestatam non requiritur expectatio unius anni, sed si actor ad trinam citationem non compareat, statim iudex procedere potest in negotio principali, *cit. auth. qui semel. C. quom. et quand.* imo de jure Can. non attenditur tempus dilationum, maxime unius anni, sed actore post trinam citationem non comparente, mox procedi potest in causa principali, *cit. c. 3. h. t.* Nec audiendus est hic Gonz. dicens processum istum semper fieri lite contestata, cum litis contestatio hoc ipso induci videatur, quod reus contradicat libello actoris: nam aliud est actionem esse editam libello, aliud litem esse contestatam, ut patet ex *cit. auth.* ubi dicitur, in causa procedi lite non contestata, licet actor libellum porrexerit, et reus libello contradixerit.

8. R. 4. Si reus est contumax ante litem contestatam, non proceditur ad sententiam definitivam, sed actor interim mittitur in possessionem rei servandae causa *cap. 9. hoc tit.* quo casu partes rei sunt favorabiliores, quam actoris: tum quia contra actorem contumacem major est praesumptio injustitiae; tum quia reo, qui invitatus trahitur in iudicium, plus est indulgendum; ergo licet contra actorem contumacem, lite non contestata, procedi possit, non tamen contra reum. At si reus est contumax, post litem contestatam, et causa est liquida, fertur sententia definitiva, vel pro actore, si intentionem suam probavit, vel pro reo absente, cujus absentiam supplet Dei praesentia *l. 13. §. 4. C. de jud. ibi: litigatoris absentia, Dei praesentia re-*

pleatur et l. 73. pr. ff. eod. quod semper observandum est, *dum eremodicium, hoc est, desertio iudicii, ventilatur sive pro actore, sive pro reo cit. l. 13. §. 4.* Contumax autem victor, semper in poenam contumaciae condemnatur in expensas. Gail, et alii. Hoc adhuc speciale est in tali casu, quod sententia hoc modo in materia beneficii lata non transeat in rem judicatam quoad superiorem, cui adhuc integrum est de partium iuribus inquirere, et cognoscere, maxime si sententia lata est contra absentem indefensum *cap. 7. hoc tit.* tum ut injustitia vitetur; tum ne beneficium Eccl. sine canonica institutione oblineatur contra *reg. 1. in 6.*

TITULUS XV.

De eo, qui mittitur in possessionem causa rei servandae.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t. et c. fin. §. fin. ut lite non contest.* In Pandectis *l. 42. tit. 4. 5. l. 43. tit. 4.* et sparsim *tit. ff. de damno infecto.* In Codice *lib. 7. tit. 72. Nov. 53. c. 4. l. 8. tit. 22.*

1. Nota 1. praesentem rubricam esse unam ex illis, sub quibus *nigrum est generalius rubro*, sicut in *tit. de offic. deleg.* ubi etiam agitur de iudicib. conservatorib. et *tit. In. de tutelis*, ubi etiam in specie de testamentaria tutel. *tit. In. de oblig. ex delicto*, ubi etiam de furto in specie etc. ita etiam hic non tantum agitur de missione in possessionem ex primo decreto custodiae causa, sed etiam ex secundo decreto, quo vera

possessio in missum transfertur, licet hodie rarissimae sint hujusmodi missiones.

2. *Nota 2.* Missionem in possessionem bonorum rei decerni ex ea causa, ut reus a contumacia cesset, et taedio talis missionis effectus compareat ad judicium, ob quod etiam missio ista vocatur *taedialis*; et fit vel ex *primo decreto*, seu prima jussione judicis, qua actor mittitur in bona custodiae causa; vel ex *secundo decreto*, quo actor ob perseverantem rei contumaciam verus efficitur bonorum possessor, sola quaestione proprietatis reo relicta *c. 1. h. t.*

3. *Q. I. Quis iudex mittere possit actorem in possessionem bonorum rei?* R. Solus ille, cui competit imperium mixtum, adeoque non pedaneus *l. 4. ff. de jurisd.* ibi, *in possessionem mittere imperii magis est, quam jurisdictionis.* Cui non obstat *l. 4. §. 3. de damno inf.* nam magistratus municipales non jure proprio, sed vice praesidis mittebant in possessionem. Porro, ut haec missio rite fiat, quatuor requiruntur: trina praevia citatio, vel una peremptoria, causa vera, cognitio saltem summaria causae, et ut missio fiat ad instantiam actoris, prolata desuper interloquutoria.

4. *Q. II. Quomodo fiat missio in actionibus realibus?* R. 1. Lite non contestata, non proceditur ad testium receptionem, aut sententiam, sed interim actor ex primo decreto mittitur in possessionem bonorum rei, vi cujus decreti non efficitur verus possessor, sed tantum custos, et detentor bonorum, et fructuum, *c. fin. §. fin. ut lit. non cont. cap. fin.*

h. tit. l. 3. §. fin. ff. de acq. poss. quae jura misso non attribuunt possessionem veram, etiam revocabilem tantum, ut voluit Azo, Goffredus, Maranta, et alii, sed nudam custodiam rerum, seu tenuitatem. Nec est paritas a pignore conventionali ad hoc praetorium, seu judiciale, quia illud solum tribuit creditori jus reale, et cons. possessionem hujus juris: missio autem, seu pignus praetorium tribuit tantum custodiam, et detentionem. Ex quo solvitur, *l. 40. ff. de acq. poss. l. 2. C. de Praetor. pignor.* et alia jura, quae expendit Gonz. *c. fin. ut lit. non contest.*

5. *R. 2.* Si reus intra annum redeat, actori expensas solvat, et satisfactionem idoneam de judicio sisti praestet, recuperat omnia bona cum fructibus. At si intra annum non compareat, eo lapso, missus efficitur verus possessor absque necessitate novi decreti secundi, licet hoc pro meliori impetrari possit, *cit. c. fin. §. fin. ut lit. c. 11. §. verumtamen, de off. ord.* ibi: *post annum verus efficiatur possessor*: quia vero contumaci absenti salva est quaestio proprietatis, *cit. c. fin. et c. 1. h. t.* sequitur, quod actor non efficiatur verus dominus, seu quiritarius, sed tantum quasi dominus, seu bonitarius: quo sensu procedit *l. 15. §. 16. et 18. ff. de damno inf.* et alia jura, quae expendit Gonz. *loco cit.*

6. *R. 3.* Si lis est contestata, non fit missio ex primo decreto in actione reali; sed si causa liquida est, fertur sententia definitiva pro actore, vel reo absente, cujus absentia suppletur DEI praesentia: si vero causa pro neutra parte est liquida, praesumitur injustitia rei contu-

macis, atque ita actor, quasi ex secundo decreto mittitur in possessionem bonorum rei, sola huic proprietate relicta, *c. 4. de dol. et contum. l. 8. C. quom. et quando.*

7. Q. III. *Quomodo fiat missio in actionibus personalibus?* R. 1. Actor, etiam lite non contestata, ob contumaciam rei mittitur in possessionem bonorum ejus ex primo decreto; non quidem absolute omnium, sed pro quantitate debiti, primum mobilium, et his non sufficientibus, etiam immobilium; nisi iudex alio medio uti velit, ut excommunicationis etc. *cit. c. fin. §. fin. ut lite non contest.* 2. Si reus intra annum non compareat, actor, ut verus possessor efficiatur, opus habet secundo decreto iudicis *c. 9. de dolo, et contum. l. 15. §. 16. ff. de damno infect.* In quo praesens decisio differt a praecedenti, cum actio realis multo sit favorabilior actori, quam personalis.

8. Q. IV. *Quomodo computetur tempus unius anni, quod praecedere debet decretum secundum?* R. 1. Regulariter annus iste computatur a die actualis missionis, cum ante illam reus non censeatur taedium pati, Abb. et alii. 2. At si reus resistat actori volenti occupare bona, is fictione juris censetur missus in possessionem bonorum a die interpositi decreti primi, *c. 9. de dolo, et contum.* ne alioquin reus ex sua malitia commodum reportet. Ceterum iusta causa suadente, iudex terminum annum vel restringere potest in actione reali, vel prolongare in actione personali, cum id totum videatur ejus arbitrio esse permissum.

Maschat. T. II. P. I

9. Q. V. *In quibus causis non admittitur missio in bona rei?* R. 1. In causis criminalibus, in quibus bona contumacis adnotari solent, *l. 1. §. fin. et l. 2. ff. de requirend. vel absent.* 2. in causis beneficialibus quoad titulum, ne detur vitiosus ingressus in beneficia, *c. un. h. t. in 6.* nisi agatur de proprietate Ecclesiae, *ibid.* et *c. 2. h. t.* ubi moniales mittuntur in possessionem Ecclesiae, causa rei servandae. 3. In causis matrimonialibus, ne missio fiat in periculum animae, *c. 5. et fin. §. porro ut non lite contest.* 4. In illis causis civilibus, in quibus actor nihil petit, sed tantum vult ab aliquo liberari; ut si minor petat restitutionem adversus haereditatem aditam.

10. Q. VI. *Qui sint effectus decreti primi, et secundi?* R. ad 1. Actor ex primo decreto acquirit custodiam rei, et fructuum, uti et horum administrationem; consequitur in re pignus praetorium, seu judiciale, vi ejus praefertur aliis creditoribus non hypothecariis, et ad exemplum possessoris habet interdictum ex *l. 1. §. 1. ff. ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est.* R. ad 2. Actor ex secundo decreto fit verus possessor cum conditione usucapiendi, quia licet sciat rem alienam esse, tamen possidet eam juste; gaudet interdicto *unde vi*, et si mavult sibi solvi, quam bona possidere, Praetor jubebit bona vendi sub publica subbatione, *l. 7. §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. ibi: ejus bona possideri, vendique jubebo.*

TITULUS XVI.

Ut lite pendente, nihil innovetur.

Agitur de hac materia in Sexto, et

Clem. *h. t.* In Decreto 11. 1. *Can. ult.* et 16. q. 4. *Can. volumus*, In Pandectis, l. 44. tit. 6. In Codice l. 1. tit. 21. et maxime l. 8. tit. 37. Nov. 112. c. 1.

1. Nota litis pendentiam esse durationem controversiae inter duos motae, donec terminetur ultima sententia definitiva, a qua ulterius non appellatur, vel transactione, aut alio modo, quo iudicium finiri solet.

2. Q. I. Quo actu inducatur litis pendentia? R. Oblatione libelli, et citatione reo intimata; ita de jure novo Clem. 2. *h. t.* ibi: *litem pendere censemus, postquam a iudice competenti in ea citatio emanavit, et ad partem citatam pervenit, vel per eum factum fuit, quo minus ad ejus notitiam perveniret: dum tamen in citatione praedicta talia sint expressa, per quae plene possit instrui, super quibus in iudicio convenitur.* Cui consonat Auth. *litigiosa res C. de litigiosis*. Atque ita corrigitur jus antiquum, quo litis pendentia inducebatur per litis contestationem, l. 1. ff. de litig. c. 30. in fin. de V. S. Porro quia citata Clementina generaliter loquitur, non distinguendo inter actionem realem, et personalem, sequitur litis pendentiam per citationem induci non tantum in actione reali, ut vult Perez, sed etiam personali.

3. Q. II. Quis sit effectus litis pendentis? R. Primarium esse, ut lite pendente, nihil innovetur puta in praejudicium litigantium: ita instar reg. rubrica *hoc tit.* Unde 1. Lite pendente in actione reali, res evadit *litigiosa*, seu *vicio litigii affecta*, dum super dominio litigatur: si vero agatur solo possessorio,

non res ipsa, sed possessio fit litigiosa: in actione vero personali, nec res, nec possessio, sed ipsa actio, seu instantia evadit litigiosa, ita ut actor nequeat illam alteri cedere, nisi cessis aliis obligationibus. 2. Res litigiosa alienari nequit, secus retrahenda, vel alia res aequivalens in locum ejus substituenda, *Can. fin. 11. q. 1. c. 3. 4. h. t.* nam alienatio ista immutat statum rei, et praejudicat alteri litiganti. Probabilius tamen alienatio litigiosi mero jure valet, licet rescindi possit per sententiam: tum quia c. 4. *h. t.* alienatio dicitur revocanda; tum quia per l. 3. ff. de litig. alienatio in favorem Religionis facta subsistit; tum quia, altera parte consentiente, et non excipiente, valet alienatio rei litigiosae, ergo. Nec obstat c. 4. *h. t.* ibi: *irritum decernimus l. 2. 3. C. de litig.* et similia jura: nam loquuntur de nullitate quoad effectum, quia alienatio rescindi potest. 3. Pendente lite, non potest impetrari rescriptum in praejudicium collitigantis, nisi in eo mentio fiat litis pendentis c. 1. et fin. *h. t. n.* Lite pendente, possessor non est privandus sua possessione, etiam in matrimonialibus, donec lis decidatur c. 1. 2. *h. t.* unde uti potest commodis suae possessionis, quia utendo, nihil innovat, sed jure veteri utitur. 5. Si lite pendente super electione, aut beneficio, unus litigantium moriatur, vel renuntiet, non potest ad novam electionem, vel provisionem procedi, donec super jure superstitis cognoscatur; secus attentata electio, aut provisio est nulla c. 1. *h. t. in 6.* nam morte unius non cessat beneficium esse litigiosum, cum restet dubium, an super-

stes habeat jus ad illud? Imo si etiam deinde constaret, superstiti nullum jus competere, tamen electio antea facta est nulla, quia quod ab initio vitiosum est, tractu temporis non convalescit *l. 29. ff. de R. J.* neque contra jus clarum procedit arg. a sensu contr. ex *c. 10. de arbitr.*

4. Q. III. *An dentur casus excepti, quibus, lite pendente, aliquid innovari possit?* R. affirmative. Et quidem 1. fieri potest missio in possessionem *tit. praeced.* 2. Fieri potest sequestratio possessionis, et fructuum *tit. seq.* 3. Fieri potest alienatio rei litigiosae in casibus relatis in *l. fin. C. de litigios.* uti ex causa dotis, vel donationis propter nuptias, ex causa transactionis, vel divisionis rerum haereditariarum, nisi omnes istae res inter haeredes, et eorum adversarium essent litigiosae; ex causa necessaria, v. g. alimentorum, vel pro exolutione funeris; et ex gratia principis, consensu adversarii, vel quacumque causa arbitrio judicis probata, tanquam justa, ut si res alias esset peritura etc. Denique cum re litigiosa disponi potest per ultimam voluntatem, sed tunc haeres, vel legatarius tenetur litem prosequi.

5. Q. IV. *Quae sit poena contractus laborantis vitio litigiosi,* ut si res litigiosa vendatur, donetur etc.? R. 1. Si uterque contrahentium scivit rem esse litigiosam, contractus irritatur, et res vendita in priorem statum reducitur, emens amittit pretium, et vendens tantundem praestat, et utraque haec poena applicatur Fisco, *l. fin. C. de litig.* 2. Si solus venditor novit rem esse litigiosam, emptor suum pretium recuperat, et in-

super tertiam partem aestimationis, quam venditor praestat; duae autem partes applicantur Fisco. *ibid.* 3. Si quis rem litigiosam donavit sacris, duplum praestat adversario applicandum. *ibid.* idque propter contumeliam in Deum, quem talis venditor falsa religione colere attentat in praejudicium adversarii: donatio tamen sacris facta subsistit.

TITULUS XVII.

De Sequestratione possessionum,
et fructuum.

Agitur de hac materia in Clementinis *h. t.* in Decreto *c. quoties 2. q. 7.* in Codice *lib. 4. tit. 4. de prohibita sequestratione pecuniae.*

1. Nota, hic non agi de sequestro late accepto pro cura, seu curatela, sicut prodigis majoribus solet dari sequester, seu curator *tit. ff. de curator. furios.* Hic autem *sequestrum*, seu *sequestratio est rei litigiosae, vel fructuum ejus apud tertium depositio*; vel *voluntaria* de consensu partium, vel *necessaria* ex mandato, et auctoritate judicis. Illa tertia persona, apud quam actor, et reus rem litigiosam deponunt, vocatur *sequester*, a, um, vel *sequester*, *sequestris* in tertia declinatione. Est autem *sequestrum* species depositi *l. 17. ff. depositi*; et differt a deposito specificè sumpto, quia sequestratio fit rei litigiosae, et a pluribus in solidum; e contra depositum fieri potest rei liquidae, et ab uno *ibid.*

2. Q. I. *An licita sit sequestratio?* R. 1. *Voluntaria*, seu *conventionalis* est

generaliter permissa *l. 21. C. mandati cum volentibus nulla fiat injuria. R. 2. Necessaria*, seu *judicialis* regulariter est prohibita *l. un. C. de prohibita sequestratione pecuniae*: ubi nomine pecuniae venit omnis res, ut bene notant DD. nam lite pendente, possessor non est privandus commodo suae possessionis. Haec tamen regula multas patitur exceptiones, et casus, in quibus, aequitate suadente, judex decernere potest sequestrationem; ut si periculum est, ne res, aut fructus rei dilapidentur, si timeatur, ne litigantes ad arma veniant, vel maritus rem dotalem dissipet, si jura partium sunt obscura, v. g. circa suppositionem partus, censum emphyteuticum, quem duo domini exigunt, circa beneficium, de cujus possessione duo litigant etc. Denique generaliter ex quacumque justa causa potest judex ad sequestrationem procedere, ut in debitis fiscalibus etc. ita haec omnia colliguntur ex *c. 2. et fin. h. t. l. 7. §. fin. ff. qui satisd.* et aliis juribus, Reiff. *an. 18*. Porro ut judex ex officio nobili procedat ad sequestrationem, requiritur causa gravis, et publica *arg. c. 1. h. t.* ut vero procedat ex officio mercenario ad instantiam partis, requiritur summaria cognitio de jure petentis, et de causa, uti et juramentum, quod sequestratio malitiose non petatur, citatio partis adversae, nisi subsit periculum fugae, et aliqua praesumptio contra reum, quod dilapidatis bonis, non posset creditori satisfacere.

3. Q. II. *Quae res sequestrari possint?* R. Regulariter omnes litigiosae, et sub custodiam cadentes, sive sint mobi-

les, seu immobiles, corporales, vel incorporales, materiales, vel spirituales, imo etiam persona libera sequestrari potest, ut *c. 14. de sponsal.* puella sequestratur objiciens exceptionem metus in matrimonio contracto, et *c. 14. de probat.* objiciens professionem religiosam; et uxor profuga ob saevitiam mariti sequestrari solet, et custodiri apud honestam foeminam.

4. 2. Beneficium Ecclesiasticum sequestrari potest, servata forma *Clem. un. h. t.* scil. ut prius in curia apostolica lata sit sententia super ipso beneficio contra possessorem, qui necdum triennio pacifice illud possedit, et ut exequutio sequestrationis fiat per Ordinarium, et apud personam idoneam, cui administratio beneficii tuto committi possit: tum subjicitur poena excommunicationis ipso facto incurrendae ab his, qui talem sequestrationem impedire, vel fructus sequestratos occupare praesumpserint etc.

5. 3. Cadaver non est sequestrandum, donec haeres debita defuncti solvat: ita com. contra Angelum, qui hanc sequestrationem admittit, saltem in debito guarentigiato, hoc est, paratam exequutionem habente ex forma statuti: nam inhumanum est negare cadaveribus defunctorum sepulturam, quam omnia jura concedunt, divinum *Eccl. 7. ibi: mortuo non prohibeas gratiam*, seu sepulchrum gratuitum: canonicum *cap. 28. qui divina 13. quaest. 2. civile lib. 6. C. de sepulchr. viol. Nov. 60. c. 1.*

6. Q. III. *Quid juris circa sequestrum?* R. 1. Sequester potest esse unus, vel plures, partibus non suspecti, qui

fideles, et in administranda re sequestrata diligentes futuri existimantur. Imo ex communi sententia etiam iudex sequester eligi potest *l. 11. §. 2. ff. de recept. arb.* ibi: *si res apud arbitrum depositae sunt, et l. 7. §. fin. ff. qui satisdar.* ibi: *apud officium deponi debet.*

7. 2. Nemo invitus cogitur esse sequester, nisi consuetudo, vel justa causa aliud suadeat, *arg. l. 7. pr. ff. depositi* ibi: *cum posset non suscipere talem causam:* nam nemo invitus tenetur contrahere; sequester autem obligatur ex contractu, vel quasi contractu, *l. 9. §. 3. ff. de dolo malo.*

8. 3. Possessio rei sequestratae non transfertur in sequestrem, sed pura custodia *cap. 2. hoc tit.* etsi sequestratio sit voluntaria, ut tenent Felin. Zoes. Reiff. cum citt. a *n. 42.* contra Abbatem, Bartol. Gail. etc. tum quia *proprie in sequestre est depositum l. 6. ff. depositi;* tum quia in sequestratione voluntaria partibus liberum est deponere, vel *custodiae causa,* et sic possessio victori prodest ad usucapionem; vel *amittendae possessionis causa,* et sic possessio partibus non prodest ad usucapionem *l. 39. ff. de acq. poss.* Excipe, nisi litiget de sola possessione, et haec sola deponatur apud sequestrem; tunc enim sequester fit possessor, et pars utraque privat se incerta possessione, et cons. jure usucapiendi *l. 17. §. un. ff. depositi,* ubi Florentin. ait: *rei depositae proprietates apud deponentem manet, sed et possessio, nisi apud sequestrem deposita est.*

9. 4. Sequester castri, vel dignitatis,

cui annexum est jus eligendi, vel praesentandi, potest sequestratione pendente, eligere, vel praesentare, modo ex alio capite non sit inhabilis ad hos actus: ita com. DD. contra Tholosan. et Selvam: nam per *Clem. un. h. t.* administratio rei sequestratae pertinet ad sequestrem, eligere autem, aut praesentare est actus administrationis: tum quia id exigit publica Ecclesiarum utilitas, quibus diuturna vacatio nocet. Poterit tamen sequester partes consulere, et quem utraque pars nominaverit, praesentare; in discordia vero eligat aptiorem ex nominatis.

10. Q. IV. *Qui sint effectus sequestrationis?* R. seqq. 1. Sequester obligatur rem sequestratam diligenter administrare, et illam cum fructibus victori reddere, *Clem. un. h. t. c. 2. de dol. et contum.* Suadet tamen aequitas, ut si pars sequestrationem necessariam patiens, aliunde non habeat, unde se alat, et expensas solvat, necessaria ei ministrentur ex re litigiosa. 2. Ex sequestro datur victori actio sequestraria depositi directa contra sequestrem, si quid damni intulit, et contraria datur sequestri contra victorem, si quid in rem sequestratam impedit *l. 1. §. 24. ff. depositi.* ne officium suum sit ei damnosum.

11. Q. V. *Quibus modis tollatur sequestrum?* R. seqq. 1. Lite per sententiam plene finita. 2. Cautione idonea. 3. Eventu conditionis, sub qua sequestratio facta est: quo etiam spectat regressus rei intra annum, si loco missionis ex primo decreto facta est sequestratio *c. 1. h. t.* 4. Morte sequestris, quo casu res sequestrata deponi solet apud aedem sacram *lib. 5. in fin. ff. depositi.*

De Arrestatione.

Cum *arrestatio* a Gallico *arrestar* dicta multum affinis sit sequestrationi, paucis de illa hic agere oportet. 1. Arrestatio est personae, vel rei detentio, ob securitatem creditoris facta, ne loco moveatur, donec negotium, aut his cum creditore componatur. Differt a sequestratione: nam haec est contractus, vel quasi contractus, sub genere depositi, ut res litigiosa custodiatur: e contra arrestatio est impedimentum, vel manuum injectio, ne res, aut persona loco moveatur. 2. Arrestatio est duplex: *publica*, et *privata*: *publica* fit auctoritate iudicis vel ex officio, vel ad instantiam partis, justa causa cognita, ex qua constet, necessariam, vel utilem esse arrestationem. Si autem ex post facto constet injustam esse arrestationem, creditor tenebitur arrestato ad omne damnum, et interesse compensandum, imo et injuriarum actione conveniri potest. *lib. fin. ff. de reb. auth. jud. poss. l. pen. C. qui bon. ceder. Privata* ex conventionione partium est permissa: at si fiat sola voluntate creditoris, regulariter est prohibita ex reg. generali, ne quis in propria causa jus sibi dicat, nisi periculum sit in mora; ut quia debitor est suspectus de fuga: nam tunc arrestatio vim defensionis habet. 3. Violans arrestum, v. g. fugiendo, vel bona arrestata amovendo, si subditus est, remitti debet a iudice domicilii, et puniri vel multa pecuniaria, vel duriori custodia: si vero subditus sit alteri principi, raro fit remissio, sed attenditur, ut profugus in eadem provincia capi, et

puniri possit. 4. Relaxatur arrestatio per solutionem factam creditori, per cautionem idoneam, cessionem bonorum, vel probationem, quod non fuerit causa sufficiens arrestationis. Plura ex Civilistis.

13. Absolutis pertinentibus ad modum, et formam ordinandi iudicii, in seq. titulis devenitur ad terminum probatorium, et merita causae; et sic agitur de probationibus in genere, tum de probationibus in specie per testes, instrumenta, praesumptiones, et iuramentum. His praemittitur titulus de confessis, quia confessio propria, licet stricte non sit probatio, sed probationis relevatio, tamen probationibus accensetur, et saepe dicitur in iure optima probatio.

TITULUS XVIII.

De Confessis.

Agitur de his in Sexto *h. t.* In Decreto *Can. non in quemque* 2. q. 1. et 15. q. 3. 6. 8. *per tot.* In Pandectis *lib. 42. tit. 2.* In Codice *lib. 7. tit. 59. et tit. ff. de interrogat.*

1. Nota 1. Quod confessio in praesenti sit quaedam contra se pronuntiatio, seu asseveratio ejus, quod adversarius intendit. Dividitur. 1. In *judiciallem*, quae fit in iudicio vel ore, vel facti evidentia, vel ex praesumptione; ut si reus contumaciter se absentet; et *extrajudiciallem*, quae fit extra iudicium. 2. In *discretam*, seu *determinatam*, in qua exprimitur causa obligationis, ut debeo 100. ex mutuo; et *indiscretam*, in qua generice exprimitur obligatio sine causa specifica, ut debeo 100. 3. In *simpli-*

cem, in qua nulla restrictio adjungitur, ut occidi Stichum; et *qualificatam*, in qua per appositionem qualitatis, vel conditionis restrictio additur, v. g. occidi Stichum, sed necessariae defensionis causa. Hic tamen nota ex Bart. in *l. Aurelius ff. de liber. leg.* non esse confessionem qualificatam, si diversum capitulum adjiciatur, v. g. *accepi 100. mutuos, sed jam solvi*; nam hoc alterum capitulum vim habet exceptionis, quam reus probare tenetur. 4. In *expressam* seu *veram*, quae fit verbo, vel alio signo aequivalenti; et *tacitam*, seu *quasi confessionem*, quae ex aliquo facto elicitur, et a jure fingitur intervenisse; ut si quis ex contumacia non respondeat, vel se absentet, vel super delicto transigat, numerando pecuniam accusatori, ut ab accusatione desistat; talis enim habetur pro confesso, *c. fin. h. t. in 6. l. 53. §. 1. ff. de re judic.*

2. Nota 2. Conditiones, seu requisita validae confessionis, praesertim judicialis, esse decem, quae glossa his versiculis complectitur: *major, sponte, sciens, contra se, ubi jus sit et hostis, certum, lisque, favor, jus, nec natura repugnet*: unde requiritur. 1. Ut fiat a majorenni; minor autem cum auctoritate curatoris confitens, si laesus est, restituitur, *l. 6. §. pen. ff. h. t.* 2. Ut fiat sponte, alias vi, et tormentis elicitam, non valet, nisi secunda, aut tertia die ad bancum juris ratificetur, *l. 1. ff. de qq.* 3. Ut fiat scienter, seu ab homine sanae mentis, et furore, vel calore iracundiae, aut probabili errore non impedito, *l. quidquid calore, 48. ff. de R. J. cap. fin. hoc tit.* 4. Ut fiat contra se, cum nulli in prae-

judicium alterius confitenti credatur, *reg. 74. ff. 5.* Ut fiat in *jure*, hoc est, in judicio, iudice pro tribunali sedente; uti et coram arbitro, cum arbitria ad formam iudiciorum redacta sint, *l. 4. de recept. arbitr.* 6. Ut fiat coram hoste, seu adversario, vel ejus procuratore praesente, *l. 6. §. 3. ff. h. t.* 7. Ut fiat super *re certa* quoad substantiam, et quantitatem, *l. 6. pr. ff. h. t.* 8. Ut fiat super *re litigiosa*, *l. 15. ff. de interrogat.* 9. Ut favor confessioni non repugnet; uti favor libertatis, matrimonii; quia si probari potest contrarium, non valet confessio contra libertatem, aut valorem matrimonii, *c. 5. de eo, qui cognov.* 10. Ut confessioni nec jus, nec natura repugnet. Sic rejicitur confessio Christiani confitentis, se cum judaea matrimonium contraxisse, vel occidisse Cajum, qui adhuc vivit; priori enim resistit jus Can. et posteriori natura.

3. Q. I. An reus legitime, et servato juris ordine, a iudice interrogatus teneatur fateri veritatem? Quaestio haec locum habet in criminalibus, in quibus difficilis est plena probatio: raro in civilibus, in quibus ad complendam probationem deferri solet iuramentum necessarium, seu suppletorium. Tunc autem censetur iudex interrogare legitime, seu ut iudex, dum contra reum adest semiplena probatio, vel diffamatio cum indicis semiplenae probationi aequivalentibus: ita com. DD. ex *c. 17. 19. 21. de accus.*

R. 1. Reus in criminalibus, etiam maioribus, legitime a iudice interrogatus, tenetur in conscentia fateri veritatem: ita Covar. Navar. Sanch. et communis

sententia cum S. D. 2. 2. q. 69. ar. 1. contra Lessium, de Lugo, Reiff. et quosdam Recen. docentes, reum posse amphibologia uti in causis gravissimis, in quibus timetur sententia mortis, perpetui carceris, confiscationis omnium bonorum; licet Lugo dicat sententiam nostram esse probabilissimam. Prob. 1. Reus ex praecepto 4. Decalogi tenetur parere justo praecepto superioris, *non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Rom. 13. sed iudex legitime, et servato juris ordine, interrogans imponit reo justum praeceptum de veritate dicenda; unde enim est injustum? nisi forsitan dicas iudicem nunquam habere jus reum interrogandi de veritate, quod aperte falsum est, juri, et praxi tribunalium contrarium, ergo. 2. Iudex, posita semiplena probatione, habet jus quaesitum ad decernendam torturam, tanquam medium eliciendae veritatis; ergo a fortiori ad finem confessionis, cum medium detur propter finem; et reus ideo teneatur ad subeundam torturam, quia obligatus est ad dicendam veritatem: tum quia ex opposita sententia sequitur, quod multa delicta in detrimentum reipubl. impunita manere deberent; quod iudices inique agant interrogando, torquendo, deferendo juramentum super eo, quod reus non tenetur fateri.

Dices: praeceptum humanum non obligat cum gravi periculo, praesertim mortis; ergo nec praeceptum Iudicis ita obligat. R. Si quis sponte sua peccando, conjiciat se in periculum vitae, vel tale periculum sit intrinsecum praecepto Superioris, jam praeceptum est obligato-

rium, non attento periculo mortis. Sic reus ex praecepto iudicis tenetur sustinere torturam, quae forsitan ipsa morte est crudelior, miles sub periculo capitis saepius tenetur jussa ducis facere etc. Cum vero opposita sententia, cujus censuram Layman relinquit aliis, ut probabilis defendatur, servire poterit confessario in illo casu, quo reus capitis damnandus induci non potest ad veritatem dicendam: alioquin ex communi sententia, si reus in criminalibus minoribus legitime interrogatus nolit dicere veritatem, non est absolvendus, utpote indispositus, quamdiu retinet pravam voluntatem negandi veritatem. At si iudex legitime non interroget, vel dubium est de legitimitate interrogationis, quia v. g. indicia, quae contra reum afferuntur, non videntur sufficientia ad semiplenam probationem, reus non tenetur fateri veritatem, sed citra falsitatem, aut mendacium, aut restrictionem mentalem ab Innoc. XI. numer. 26. damnatam, prudenter potest amphibologia uti: tum quia Iudex non interrogat, servato juris ordine; tum quia in dubio favendum est potius reo, quam accusatori, aut iudici. Idem dicendum in casu, quo reus de uno crimine convictus, vel confessus, interrogatur de altero non connexo, de quo nulla infamia, aut indicia praecesserunt. Vide S. D. 2. 2. q. 69. ar. 2.

4. R. 2. Si Iudex ex falsa praesumptione delicti, vel debiti reum interroget, is negare potest propositionem, utpote falsam in sensu iudicis hic, et nunc principaliter intento, licet ceteroquin propositio materialiter sit vera, v. g. non occidisti Stichum, e tamen stricto ense, san-

guine infecto, exivisti ex tali loco, interrogatus a iudice, an hoc modo exiveris? respondendo: *non exivi*, non mentiris; quia iudex interrogat de exitu, ut est indicium manifestativum homicidii patrati, quo modo utique non exivisti: ita Navar. Covar. Sanch. et alii ex *Can. humanae aures. 22. q. 5. et c. 6. de V. S. intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus*. Sed intentio iudicis est, ut interrogatus confiteatur propositionem, non utique materialiter spectatam, sed formaliter, quatenus est manifestativa delicti, aut debiti; ergo si delictum, vel debitum in reo non praecessit, vere negatur talis propositio. Neque hic est restrictio mentalis: sed locutio sensibilis ex causis, et circumstantiis interrogantis. Vide Carden. diss. 19. c. 4. a n. 56.

5. Q. II. *An reus regulariter interrogari, vel confiteri possit de sociis criminis?* R. Negative ex *Can. fin. 15. q. 5.* ubi Julius Papa, *nemini*, inquit, *praeterquam in crimine laesae majestatis, de se confesso credi potest super crimen alienum*, et c. 1. h. t. ibi: *eos etc. c. 10. de testib. l. 16. ff. de qq. ibi: is, qui de se confessus est, in caput aliorum non torquebitur*, et l. fin. C. de accus. nam crimen de se in iudicio confessus fit infamis, adeoque repellendus a testimonio: tum quia periculum est, ne malitiosi homines ex odio, vel alia prava passione innocentibus calumnias struant, et falsa crimina impingant. Excipe crimina gravissima, seu excepta, maxime in futurum pendentia, ut crimen haeresis, perduellionis, laesae majestatis,

Maschat. T. II. P. I

veneficii, falsae monetae, assassinii, simoniae, quibus hodie additur furtum. Item si delictum ex natura sua a pluribus fieri petit, ut adulterium; vel si socii de tali delicto diffamati, aut indiciati sunt. Quibus concurrentibus, maxime si crimen sit exceptum, vel socius diffamatus, iudex procedere potest ad inquisitionem specialem, dummodo reus inimicitias non habuerit contra eos, de quibus confitetur, et confessionem suam tortura confirmet, et juramento more testium. Secus confessio rei de aliis non diffamatis non sufficit ad inquisitionem specialem, sed tantum generalem.

6. Q. III. *Qui sint effectus confessionis judicialis simplicis?* R. seqq. 1. Plena, et maxima probatio, quae sanat omnem defectum processus judiciarii, tollit praesumptionem juris, et de jure: imo, quod speciale est, rem judicatam in favorem rei infirmat, et revocat, l. 1. ff. et l. un. C. h. t. quia nulla melior, et verior est probatio, quam proprii oris confessio. 2. Inducit notorium juris, et ideo praecludit viam appellationi, c. 13. 14. de appell. l. 2. C. quor. appell. non recip. nisi reus ex causa confessionem revocasset. 3. Vim habet rei judicatae cit. l. 1. et 6. in fin. et l. un. C. h. t. An vero confessio per omnia aequalis sit rei judicatae, ita ut non requiratur sententia iudicis, dubium est ex cit. juribus ortum; ad quod cum distinctione: R. 1. Reus in criminalibus de se confessus crimen, non habetur pro judicato, nisi constet de corpore delicti, et ex aliis probationibus, atque indiciis sententia definitiva feratur contra reum c. 2. h. t. et l. 5. ff. de custod. et exhib. reor. nam

periculum est, ne reus ex taedio vitae, et desperatione, vel timore tormentorum, falsum crimen de se confiteatur. 2. Reus in civilibus post litem contestatam confitens debitum, per sententiam condemnandus est, *c. 10. de transact. l. 3. 5. ff. h. t.* nam iudicium coeptum sententia terminari debet. At si confiteatur debitum ante litem contestatam, non opus est sententia definitiva, sed simplici praecepto iudicis, ut reus solvat *l. 20. ff. de iudic.* nam in hoc casu iudicium non est coeptum, ac proinde confessus hic saltem habetur plene pro iudicato, *cit. l. 1. ff. h. t.* His non obstat *l. 25. ff. ad L. aquil.* ibi: *nullae partes sunt iudicandae inconfitentes*: nam licet post litem contestatam nullae sint partes quoad excipiendas probationes causae, opus tamen est definitiva sententia, qua iudicium terminetur per *l. 74. ff. de iudic.*

8. Q. IV. *An confessio qualificata praejudicet confitenti?* R. Cum distinctione: si praesumptio juris non adversatur confitenti, vel qualitati adiectae, non praejudicat confitenti, v. g. fateor, quod 100. promiserim, sed cum conditione, si navis ex India feliciter advenit: unde talis confessio, vel tota respuenda, vel tota recipienda est; et tunc actori incumbit onus probandi eventum conditionis, aut qualitatē; nam qualificate confitens, magis videtur negare, quam affirmare. 2. At si ius adversetur qualitati, vel praesumptio est contra confitentem, acceptatur confessio quoad substantiam, rejecta qualitate, quam reus probare debet, v. g. occidi Stichum, sed necessariae defensionis causa: ita in criminalibus statuit *l. 1. C. ad L. Cor. de*

Sicar. et in civilibus l. 15. §. fin. ff. de probat. et c. 6. de institut. ubi praesumptio stat pro concessione reali instituendi in beneficiis contra Archiepiscopum confitentem, concessionem fuisse tantum personalem, Reiff. a n. 123.

9. Q. V. *Quantum probet confessio extrajudicialis?* R. Cum distinctione. 1. Si facta est praesente avversario, vel ejus procuratore cum expressione causae, v. g. mutui, et legitime per testes duos, vel per confessionem rei probatur, plene probat in civilibus, *c. 10. de probat. l. 13. C. de non nu. pecun.* ubi ratio datur: *nimis enim indignum esse iudicamus, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere.* 2. At si confessio facta est sine expressione causae, regulariter plene non probat, sed tantum facit praesumptionem, *arg. cap. 14. de fid. instrum. l. 25. §. fin. ff. de prob.* cum in omnibus obligationibus causa maxime attendi debeat. Excipe, nisi confessio fuisset jurata, vel ex intervallo geminata, vel liberatoria; ut confiteor te mihi nihil debere, *l. 40. ff. de pactis.* Porro ut confessio ista praejudicet confitenti, et non possit ab eo revocari, probabilius requiritur expressa acceptatio praesentis adversarii, ut docet Felinus: ut vero ex tali confessione acquiratur jus adversario, sufficit tacita acceptatio. Abbas etc. quae distinctio conciliat contrarias sententias. 3. Confessio cum expressione causae, absente adversario facta, parum, vel nihil probat, quia praesumitur fieri ex inconsideratione, nisi sit jurata, vel in favorem causae piae, ubi Deus supplet praesentiam adversa-

rii, vel nisi aliud ex circumstantiis colligatur. 4. Confessio extrajudicialis in criminalibus, in quibus requiruntur probationes luce meridiana clariores, plene non probat, sed plerumque semiplene, ut sufficiat ad torturam: nam ex tali confessione oritur gravis praesumptio contra confitentem.

10. Q. VI. *Quid probet confessio per torturam, vel per judiciem sub spe impunitatis extorta?* R. ad 1. Confessio per torturam plene probat, si secundo, vel tertio die extra tormenta ratificetur; secus, si reus neget, quod in tormentis confessus est, nihil probat, quia reus praesumitur in tormentis falsum dixisse. Porro, ut reus ad quaestionem severam trahi valeat, praeter corpus delicti, requiritur semiplena probatio per unum testem de visu, vel per famam, et alia indicia semiplenam probationem facientia. Plura de his Clar. et alii Criminalistae. R. ad 2. Talis confessio nihil probat, utpote dolo, et fraude judicis extorta c. 7. de renunt. unde iudex, vel non debet uti fictis promissis, vel datam fidem servare debet, cum etiam hosti fides servanda sit de jure naturali, Can. noli 23. q. 1.

Circa reos convictos, et non confessos ex motu proprio Bened. XIV. Avenдови noi 2. Jan. 1755. quo confirmat resolutiones Cong. particularis, quasque declarat habere vim legis universalis in tota Ecclesiastica ditione, statuitur. 1. In tribunalibus supremis, et Papae vicesgerentibus, in delictis atrocissimis, homicidiis appensatis, et furibus famosis probationem suppleri posse tam ex indiciiis, quam ex numero etiam per

testes minus habiles, et idoneos. 2. Idem servandum in delictis secutis in locis, ubi nec actu, nec habitu solent intervenire, aut intervenerint alii testes, quam personae infames; dummodo suppletio fiat per indicia et conjecturas, quae probentur per alios testes.

11. Q. VII. *An confessio criminis incidenter in judicio facta probet ad poenam ordinariam?* R. Negative: nam ad poenam ordinariam non proceditur sine legitima querela, quae in tali casu deest. Excipe, nisi iudex super tali crimine instituat inquisitionem, et alias legitimas probationes hauriat; tunc enim locus erit poenae ordinariae c. 1. de except. a sensu contr.

12. Q. VIII. *An confessio Praelati vel procuratoris noceat Ecclesiae, aut domino principali?* R. Cum distinctione: si confessio ista est voluntaria, et sponte facta, non nocet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur, nisi Praelatus de consensu capituli confiteretur, quod Ecclesia mutuum acceperit etc. c. 17. de praescript. c. 2. de capell. monac. At si confessio fuit necessaria, hoc est, mandato judicis imperata, nocet, modo procurator habuerit mandatum speciale ad confidendum, vel constitutus sit cum libera; sicut olim erant aekonomi Ecclesiarum c. fin. h. t. c. 2. eod. in 6. c. 21. de sent. et re judic. nam actus intranei iudicio, quos litigans necessario praestare debet, prosunt, vel obsunt principali. Si tamen Ecclesia propter errorem confessionis laesa est, habet ordinarium remedium revocandi confessionem in continenti, hoc est, in eadem moraliter praesentia judicis, quod aliqui

ad triduum extendunt ex *l. fin. C. de error. advoc.* et tunc non est opus probare errorem; vel *revocandi ex intervallo* ante sententiam latam, et tunc probari debet, quod confessio per errorem facti acciderit, *l. 7. C. de J. et F. Ignor. error facti, necdum finito negotio, nemini nocet.* Insup̄r Ecclesia laesa, aut minor, habet beneficium restitutionis in integrum, quod durat quadriennio a sententia lata, ut *tit. de in integ. rest.* docetur. At dominus major, praeter remedium revocandi confessionem, raro habet restitutionem in integrum, sed si laesus est, succurritur ei *actione mandati* contra procuratorem.

13. Q. IX. *An confessio testatoris in testamento valido facta aliquid probet?* R. 1. Plene probat in praejudicium confessi, modo sit expressa causa debiti, vel injusta possessio, vel additum sit iuramentum, aut aliud adminiculum: nam confessio ista fit coram legitimis testibus testamentariis. At si non est expressa causa debiti, nec aliud adminiculum, v. g. *Titio debeo 100.* regulariter nihil probat, et haeredes ad nihil tenentur; cum confessio ista videatur in fraudem legis facta *l. 37. §. 6. ff. de legat. 3.* nisi talis esset persona, cui testator fatetur se esse obligatum; tunc enim debitum expressum peti potest, saltem per modum legati *l. 28. §. fin. ff. de liberat. legat.* R. 2. Confessio testamentaria in praejudicium tertii facta, nihil probat in jure, *arg. l. 6. C. de testam. l. 3. §. 1. ff. ad SC. Silan. Nov. 48. c. 1. §. 1.* ex reg. generali, quod nulli sit credendum in praejudicium tertii. Unde si pater, vel mater scribat in

testamento, quod filius ingratus, vel ex adulterio natus fuerit, et ideo exhaeretur, nec patri, nec matri creditur.

14. Q. X. *An confessio sacramentalis aliquid probet in judicio?* R. Ommino nihil *c. 2. de off. ordin. c. 13. de excess. Prael.* nam confessio ista totaliter est extra commercium humanum, nullusque ejus usus in foro externo; imo ob reverentiam Sacramenti poenitentiae, etiam instrumenta confessionis, ut schedae, in quibus conscripta sunt peccata, non debent produci ad forum externum, neque ex illis iudex procedere ad inquisitionem contra illum, cujus scheda reperta fuit, Reiff. cum citt. licet Navar., Conick, et alii doceant ex tali scheda induci tantum secretum naturale.

§.

De positionibus, articulis, et interrogatoriis.

15. Paragraphus iste additur per modum complementi in *h. t. cum in c. 1. et 2. h. t. in 6.* expresse agatur de positionibus, quae quandoque cum articulis confunduntur; in rigore tamen distingui debent: nam *positio* est simplex assertio facti ad causam pertinentis, medio iuramento in scriptis exhibita, ut per responsionem adversarii praevio iuramento firmatam, pars relevetur ab onere probandi in his, quae admittuntur. Illud ponentis vocatur *iuramentum dandorum*, quod ponens nihil calumniose posuerit; istud vero respondentis vocatur *iuramentum respondendorum*, quod nihil calumniose, et contra mentem respondere velit. For-

mantur autem *Positionalia*, seu positiones ex libello post litem contestatam conformiter causae propositae, v. g. pono quod calendis Junii pecuniam mutuam a me petiveris etc. *Articulus* est illa propositio, quae post responsionem adversarii restat probanda a proponente. *Interrogatoria*, sunt illae quaestiones, quae a iudice vel ex officio, vel ad instantiam partis proponuntur reo, et testibus.

16. Q. I. *Quid juris circa positiones?*

R. 1. Has facere potest actor, et reus, si is in probando sustineat vices actoris, c. 2. h. t. in 6. et c. 2. de testib. in 6. uti et procurator speciali mandato instructus, cap. fin. de jurejur. in 6. non autem iudex, cui sola interrogatoria permittuntur, non vero positiones, quae vim probationum habent 1. Si reus a iudice jussus sine rationabili causa recusat positionibus respondere, habetur pro confesso in eis; modo per sententiam interlocutoriam declaretur pro tali c. 2. h. t. in 6. Causae autem non respondendi sunt, v. g. quia positio est superflua, impertinens, obscura, captiosa, multiplex, interrogatorie concepta etc. negativa autem, saudente aequitate admitti potest, c. 1. h. t. in 6. v. g. pono, quod tempore meridiano in civitate non fuerim etc. 3. Positiones, licet fieri, nequeant ante litem contestatam, formari tamen possunt, non solum in termino probatorio, sed probabilius etiam post conclusionem in causa; quia hic non est periculum subornationis sicut in testibus, nisi quis renuntiasset omni generi probationum, cum et positio sit species probationis c. 2. h. t. in 6. Se-

mel autem positiones in acta relatae, in praejudicium alterius revocari, et mutari non possunt; bene vero obscurae declarari, nisi mutationem suadeat error facti. 4. Spectato jure communi, copia positionum non est danda responsuro, nec terminus dilatorius ad respondendum; tum quia quilibet in suo facto censetur bene instructus; tum ne advocatorum suggestionem finis positionum impediatur. Excipe, nisi contrarius sit stylus tribunalis, sicut in curia romana. Circa articulos residuos ad probandum nihil speciale examinandum venit: hoc solum notandum, quod articulans non fateatur esse articulos veros, sicut positiones, sed tantum eos probari posse.

17. Q. II. *Quid juris circa interrogatoria, quae reo, aut testibus a iudice proponuntur?* R. Iudex in primis proponere debet *interrogatoria generalia*, v. g. cujus nominis sit reus, aut testis? cujus aetatis, conditionis? an testis sit subornatus, inimicus parti? an circa dicenda non convenerit cum aliis testibus? tum descendit ad *interrogatoria specialia* ex ipso facto controverso, ejusque circumstantiis desumpta per c. 37. de testibus, v. g. an audiverit factum fuisse homicidium? an viderit? quis percusserit? ubi? quando? etc. At *interrogatoria suggestiva*, quibus iudex in speciali suggerit, quid testis respondere debeat, tanquam perniciosissima vitari debent a iudice: alias si reus per suggestionem, vel testis fateatur crimen, confessio ista, et depositio non sufficit ad condemnandum, sed pro infecta haberi debet, cum ordo iudiciarius non servetur.

TITULUS XIX.

De probationibus.

Agitur de his in *Clem. un. h. t.* in Decreto *Can. 5. d. 44. et 6. q. ult.* In Pandectis *lib. 22. tit. 3.* In Codice *lib. 4. tit. 19.*

1. *Nota 1.* Quod probatio est rei controversae per legitima argumenta ostensio. Ista autem in iudicio potissimum desumuntur ex locis extrinsecis, ut testibus, instrumentis etc.

2. *Nota. 2.* Probationem judicialem dividi in *plenam*, quae tantam fidem facit iudici, ut sufficiat ad decisionem causae; et *semiplenam*, quae facit iudici aliquam fidem, sed non sufficientem ad causae decisionem. Utraque suam habet latitudinem: nam *plena* vel est *evidentissima*, seu *plenissima* per argumenta indubitata, vel est *clara*, seu *plenior* per testes omni exceptione majores, vel *plena tantum*, seu *minus evidens*, quae fit per praesumptiones. Sic etiam argumenta quandoque faciunt probationem *semiplenam*, ut depositio unius testis integri; quandoque *plusquam semiplenam*, ut depositio personae valde excellentis, praesertim adjunctae per alia adminicula; et quandoque *minus quam semiplenam*, ut praesumptio levis, comparatio litterarum, si de scriptura controvertatur.

3. *Nota 3.* Species probationis plenae esse quatuor: *testimonium duorum, instrumentum publicum*, vel *authenticum*, *praesumptionem juris*, et de jure, aut violentam hominis, et *jusjurandum* ad delationem partis praestitum. Quibus ad-

ditur *confessio propria*, et *evidentia facti*: sed hae licet maxime iudici fidem faciant, tamen proprie non sunt probationes; siquidem confessio est relevatio probationis; et evidentia facti non tam est probatio, quam demonstratio, seu representatio facti. Species autem probationis imperfectae sunt multae; ut depositio unius testis, iuramentum suppletorium, scriptura privata non authentica, comparatio litterarum, praesumptio levis, fama etc.

4. *Nota 4.* *Notorium* esse, quod ita patet, ut nulla tergiversatione celari possit: et quidem si pateat in iudicio, quia reus de causa convictus, vel confessus est, dicitur *notorium de jure*, seu *notorietate juris*: si vero actus factus est in praesentia multorum, ut decem in civitate, vel sex in communitate minori, dicitur *notorium de facto*, seu *notorietate facti*.

5. *Q. I. Quis obligetur ad probandum?* R. Asserentis est probare, seu ut ait Paulus *l. 2. ff. h. t. ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat*. Et quia actor plerumque affirmat, actoris est probare *l. 21. ff. eod.* Excipe. 1. Si reus excipiendo aliquid affirmet; tunc enim *in exceptione actor est l. 1. ff. de except.* 2. Si jus resistat reo, et assistat actori, fundando ejus intensionem; ut si Episcopus petat capellam suae dioecesis, vel parochus decimas; tunc enim reus probare debet, quo jure capella, vel decimae ad eum pervenerint. 3. Si minor agat contra venditionem rei immobilis celebratam cum majori; tunc enim major probare debet decretum Praetoris cum aliis solemnitatibus intervenisse,

l. 13. §. fin. ff. de publiciana. 4. Si reus ultro in se suscipiat onus probandi; et quamvis non probet, non perinde causa cadit, *lib. 14. ff. hoc tit.* vel si iudex onus probandi transferat in reum, deferendo ei iuramentum *cap. fin. in fin. de jurei.* Vide Gloss. in *c. un. ut benefic. Eccles.*

6. Q. II. *An negans quandoque obligetur ad probandum; seu an propositio negativa probari possit?* R. Cum distinctione: 1. Propositio negativa juris in materia generaliter permissorum, probanda est: ut si quis neget validam esse emancipationem, electionem etc. *l. 5. ff. h. t.* nam de jure omnia censentur esse licita, et valida, nisi probentur prohibita, vel irrita. At negans id, quod est de genere prohibitorum, non tenetur probare, sed alter; ut si quis dicat: *nego quod Titium jure occideris*, vel *ejus bona abstuleris*. 2. Negans *qualitatem*, quae a natura communiter inest, debet probare defectum; ut si quis dicat alterum non esse sanae mentis, non esse potentem ad copulam etc. cum talis qualitas inesse praesumatur. At negans *qualitatem accidentalem*, quae communiter non inest, ut non esse nobilem, doctorem etc. si neget ante promotionem, non tenetur probare, sed alter dicens sibi inesse hanc qualitatem; at si neget post promotionem ad effectum demotionis, probare debet defectum qualitatis, cum alter constitutus in possessione officii, etiam constituat se in possessione hujus qualitatis, *lib. 7. C. de profess. et med.* 3. *Negativa praegnans*, quae in se virtualiter includit affirmativam facti, probanda est: ut si quis dicat, se sponte

non contraxisse matrimonium, affirmat enim metum sibi illatum, et hunc probare debet. Similiter negativa facti determinata per circumstantias loci, temporis, etc. probari potest indirecte, v. g. hoc tempore fui in alio loco, ergo illo tempore in isto loco non occidi, *cap. 35. de testib.* At si est *negativa facti* pura, simplex, indefinita, v. g. non occidi, non sum citatus, nullo modo probari potest, *c. 12. h. t.* ibi: *in probatione negativa neminem audiat*: nam sicut non entis nulla sunt praedicata, ita nulla probatio.

7. Q. III. *Quodnam sit objectum probationis?* R. Factum controversum in iudicium deductum: nam ea, quae sunt juris communis, non probantur, sed allegantur, utpote nota iudici; licet privilegia privata, et consuetudo, et statuta particularia, quae aequiparantur quaestionibus facti, probanda sint. Nec obstat *cap. 11. de Simon.* ibi: *si vero id manifestum est*: nam hic manifestum non accipitur pro *notorio*, sed pro diffamato, seu divulgato, et hoc probari debet. Quomodo quaelibet res in specie probanda sit, fuse per 4. libros docet Joseph Mascardus. Sic excommunicatio probatur ex litteris Ordinarii, *cap. 7. hoc tit.* aetas ex testimonio parentum, propinquorum, obstetricum, libris parochialibus, habitu corporis etc. filiatio ex parte patris, quia filius natus est ex uxore in domo mariti habitante, ut filius appellatus, et tractatus, et communiter in civitate pro tali habitus est etc.

8. Q. IV. *In quo consistat forma probationis judicialis?* R. In legitimis actibus, et solemnitatibus a jure ad probandum requisitis: et quidem 1. Probatio

debet fieri iudici, praesente adversario, et notario publico, seu duobus viris idoneis, qui probationes in scriptum redigant, *cap. 11. hoc tit. 2.* Debet probatio esse clara, et conformis libello, ordinata, ita ut actor prius probet suam intentionem, deinde reus in suis exceptionibus audiatur; *lib. 19. Cod. hoc tit. 3.* Debet fieri tempore legitimo, seu intra terminum probatorium a iudice constitutum; regulariter a lite contestata, usque ad publicationem testimoniorum, et conclusionem in causa. 4. Probatio debet esse plena saltem ordinarie: in modicis, et factis antiquis nulli praejudicios sufficit semiplena. Jam si actor plene probavit suam intentionem, non tenetur eam juramento firmare, *cap. 2. hoc tit.* quia superfluis remediis non est utendum, maxime in praejudicium alterius.

9. Q. V. *An duae probationes semiplenae, in eundem finem tendentes, faciant unam plenam?* v. g. si res probeatur per unum testem de visu, et per juramentum suppletorium, vel per adminicula semiplenae probationi aequivalentia? R. Affirmative in causis civilibus: ita Menoch. Mysing. Zoes, et alii ex *c. 15. h. t. c. 27. de testib.* ubi ad plenam probationem recipiuntur testes, fama, libri antiqui, indicia, et alia adminicula: nam quae non prosunt singula, multa juvant, ait Gloss. in *cit. c. 15. h. t. v. adminicula*, et ex duobus imperfectis, si ad idem tendant, effici potest unum perfectum, sicut in physicis corpus, et anima faciunt hominem, et in moralibus tres faciunt familiam, et collegium. *Exci- piuntur* causae criminales, matrimoniales, et gravissimae causae civiles, quae

criminalibus aequiparantur: in his enim duae semiplenae probationes non conjunguntur, sed ob gravissimum praejudicium tertii, aut periculum animae requiritur una plena probatio. His non obstant *l. fin. C. de R. V. l. 9. C. de O. et A. l. 9. C. de except. l. 9. §. 1. C. de testib.* et similia jura: nam his rejicitur semiplena probatio ad effectum sententiae, si per aliam semiplenam non compleatur; veluti per juramentum suppletorium, vel alia adminicula.

Huc revocandae sunt additiones ad praecedentem titulum post n. 10. ex motu proprio Benedicti XIV. quoad duas semiplenas probationes.

10. Q. VI. *Quis sit effectus plenae probationis?* R. 1. Plena probatio adstringit iudicem, ut ferat sententiam, vel pro actore, si is plene probavit, vel pro reo, si actor nihil, vel reus plene probavit, *l. 11. 12. C. h. t. 2.* Plene probans liberatur a praestando juramento, et reo impedit admissionem ad purgationem canonicam, vel probationem propositionis negativae, *c. 2. et 12. h. t. 3.* Si concurrant plures probationes sibi non contrariae, una non elidit alteram, sed quaelibet pro sua causa subsistit, *Clem. 2. de testib.* ut si unus plene probet datum mutuum, alter vero probet mutuum esse solutum. At si contrariae sint, ut super legitimitate, et illegitimitate etc. illa praevalet, quae est efficacior. Sic probationes per rei veritatem, per duos testes de visu, sunt efficaciores, quam probationes per praesumptiones, vel per unum testem, et famam vicinia: et *c. 4. h. t.* probatio virginitatis per juramentum, et per inspectionem 7. matro-

narum praevalet probationi viri jurantis, se mulierem cognovisse etc. Si omni-modi sit paritas probationum, quod raro accidit, fertur sententia pro reo, vel possessore; vel tandem pronuntiatur, *uti possidetis, ita possideatis c. 9. h. t. exceptis causis favorabilibus, libertatis, matrimonii, testamenti, dotis, donationis, pro quibus in aequalitate probationum pronuntiandum est c. fin. de sent. et re jud. c. 3. hujus tit.*

11. Q. VII. *Qui sint effectus semiplenae probationis?* R. 1. Dat locum juramento suppletorio, et cum aliis ad-miniculis facit plenam probationem, *cap. 3. h. tit. 2.* In causis modicis, vel antiquis nulli praejudicantibus sufficit ad ferendam sententiam ex com. DD. 3. Regulariter sufficit ad torturam, et minus quam semiplena ad inquisitionem, et purgationem canonicam, *c. 5. 8. de purg. Can.* Denique si causa ad alium judicem devoluta est, acta prioris processus remittenda sunt ad judicem devolutionis, *c. fin. h. t. et c. 11. de testibus*, cum acta legitima unius judicii fidem faciant in altero.

§.

De evidentia facti, fama, et verbis
narrativis principis.

Cum de his speciales tituli non habeantur, praesenti titulo eorum tractationem subijcimus.

12. Q. I. *Qualis sit probatio per facti evidentiam, seu inspectionem ocularem?* R. Est omnium validissima, ita ut nunquam censeatur exclusa, etsi sen-

tentia transeat in rem judicatam; cum veritas melius hauriri nequeat, quam per aspectum ocularem, *arg. l. 8. ff. fin. regund. l. 52. §. 5. ff. de auro, et arg.* Unde *c. 9. de accus.* dicitur; *evidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris.* Inspectio ocularis locum habet in causa homicidii, vulnerationis, novi operis nuntiatione, in causa damni infecti, limitum parochiae, vel alterius territorii, impotentiae ad copulam etc. Instituitur autem, praemissa aliqua causae cognitione, praesentibus partibus, testibus, notariis, et aliis personis necessariis; ut sunt medici, et chirurgi in casu vulneris, obstetrices in causa impotentiae, fabri in novi oper. nunciat. aut damni infecti, agrimensores in dimetendis agris etc.

13. Q. II. *Quid sit, et quid probet fama?* R. ad 1. Fama hominis est ipsius existimatio, seu *dignitatis illaesae status, legibus, ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro auctoritate legum, aut minuitur, aut consumitur, l. 5. §. 1. ff. de extraord. cognit.* Fama inter homines est in aliquo loco commune populi constans, et publicum iudicium. Et de hac fama hic loquimur, quae differt a rumore per hoc, quod rumor sit sermo, seu opinio particularis inter paucos; fama vero sit sermo communis in populo. R. ad 2. Fama probata per instrumenta antiqua, vel saltem per duos testes deponentes, se ita audivisse a prioribus in communitate, regulariter non facit plenam fidem, nisi in rebus modici praejudicii, vel ad impediendum peccatum, ne v. g. matrimonium contrahatur cum impedimento: ita com. nam fama

est valde fallax, et *dictum unius facile sequitur multitudo c. 12. de purg. Can.* An vero fama faciat semiplenam probationem, relinquitur arbitrio iudicis, cuius erit considerare qualitatem famaе, negotii gravitatem, personae honestatem, et alias circumstantias. Et quidem in civilibus valde arduis, et criminalibus fama nec semiplene probat, quia in his requiruntur probationes luce clariores *l. fin. C. de probat.* imo fama sine aliis adminiculis nec sufficit ad torturam; bene vero ad inquisitionem specialem diffamati, vel ad incarcerationem, si de fuga suspectus sit, uti et ad purgationem canonicam *cap. 17. 19. de accus. Can. 5. presbyter. 2. q. 4.* Plura de fama vide in Mascardo, Reiff. etc.

14. Q. III. *Quid probent verba narrativa principis in rescripto posita?*
R. 1. Si princeps, ut Papa, Imperator, intentionem suam, vel gratiam fundet in verbis, haec plene probant; modo princeps proprium factum enarret, *Clem. un. h. t.* quia princeps ob eminentiam dignitatis, de suo facto testificans, plene probat; ut in contrarium non admittatur probatio directa, sed quandoque indirecta; ut si Papa dicat, beneficium fuisse in manibus suis resignatum a Titio, et illud alteri conferat; tertius vero dicat beneficium non fuisse resignantis. 2. Si intentio Papae fundetur super facto alieno a se narrato, narratio plene probat; nisi quis contrarium probet *c. 7. de sent. et re judic.* cum circa factum alienum facile error intervenire possit. 3. At si intentio principis nullo modo fundetur in narratione, haec nihil probat, cum ex ignorantia, vel subreptione mul-

ta dici possint; ut si Papa excommunicato det litteras, eumque salutet, *c. 41. de sent. excom.* vel si in litteris Ecclesiam aliquam vocet exemptam, vel aliquem sub titulo certae dignitatis compellet etc. nam haec incidenter dicta non curantur, nisi specialiter edatur instrumentum exemptionis, dignitatis etc. Reiff. a num. 98.

TITULUS XX.

De Testibus, et Attestationibus.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clementinis *h. t.* in Decreto 2. q. 4. et 4. q. 2. in Tridentino sess. 13. c. 7. de *refor.* in Pandectis *lib. 22. tit. 5.* in Codice *lib. 4. tit. 20. Nov. 90.*

1. *Nota 1.* Testes in genere esse personas idoneas, quae ad fidem alicujus rei ad struendam adhibentur *l. 1. pr. ff. h. t.* eorumque depositiones, seu assertiones super aliquo facto vocantur *attestationes.* Sunt autem testes alii *testamentarii*, qui in testamento, alii *instrumentarii*, qui in instrumento, alii *judiciales*, qui in iudicio adhibentur. Et de his ultimis hic.

2. *Nota 2.* quod testis judicialis est persona idonea, et fide digna, quae legitime vocata ad iudicium, fert testimonium in causa controversa, *c. 1. h. t.* ubi tres conditiones requiruntur in testibus, scil. *ut sint idonei*, seu natura, vel jure non prohibiti; *fideles*, seu fide digni; et *jejuni*, saltem ex honestate, et ob reverentiam juramenti; licet haec ultima conditio hodie necessario non exigatur. Ceterum Maschardus, et alii me-

rito admittunt latitudinem inter testes idoneos, ut alii sint *simpliciter idonei*, qui nulla exceptione repelli possunt a testimonio, alii *omni exceptione majores*, qui majori honestate, fide, et existimatione praestant. Similiter testes alii sunt *simpliciter inidonei*, qui nullo modo in aliqua causa testificari possunt; alii *inidonei secundum quid*, qui vel in certa causa, vel contra certas personas, vel pro certis personis testificari nequeunt.

3. *Nota 3.* Testes dividi in *téstes concordantes*, qui concorditer deponunt super eodem facto; et in *testes singulares*, qui in testimonio non concordant. Haec autem singularitas est triplex, *obstativa*, seu *adversativa*, dum dictum unius contrariatur dicto alterius; ut si unus dicat, quod Titius occiderit Cajum in foro civitatis vesperi, et alter, quod occiderit illum in loco extra civitatem hora matutina. *Diversificativa*, si testes deponant de factis diversis, non tamen sibi contrariantibus; ut unus de occisione Caji, alter de occisione Titii, vel de futuro etc. *Adminiculativa*, seu *cumulativa*, dum dicta testium super diversis quidem actibus proferuntur, attamen mutuo se adjuvant ad probationem rei controversae; ut si unus testificetur de visu, alter de auditu, tertius de actu, vel indicio praeparatorio, v. g. ad homicidium. Rursum testis in deponendo vel est *vacillans*, qui titubando, et dubitando profert testimonium; vel *varius*, seu *varians*, qui in diversis judiciis, vel diversis instantiis ejusdem judicii varia, et diversa profert, non tamen directe sibi contraria; vel *contrarius sibi*, qui directe contra-

ria, et inter se pugnancia profert. Agetur hic de testibus habilibus, et inhabilibus, de eorum productione, receptione, probatione, et impugnatione.

§. I.

De habilitate, et inhabilitate Testium.

4. Q. I. *Quis testis reputetur simpliciter habilis, seu idoneus?* R. Omnis regulariter, nisi probetur inhabilis: nam edictum de testibus l. 1. §. 1. ff. h. tit. est prohibitorium in materia generaliter permissa; ergo omnes admitti possunt, quibus *non interdicitur testimonium*.

5. Q. II. *Qui sint testes simpliciter inhabiles?* R. 1. De jure naturali sunt omnes illi, qui carent usu rationis; ut infantes, amentes, perfecte ebrii, furiosi, nisi habeant lucida intervalla l. 5. ff. de R. J. R. 2. De jure positivo ex defectu aetatis 1. *Impuberes* l. 3. §. 5. ff. h. t. nisi in criminibus laesae majestatis lib. 4. C. ad L. Jul. Maj. 2. Ex defectu status civilis *servi* legales l. 10. ff. de V. S. l. 7. ff. et l. 11. C. hoc tit. nisi alii testes deficiant; et tunc depositiones servorum non dicuntur *testimonia*, sed *responsa* in contemptum conditionis servilis l. 7. cit. 3. Ex vitio corporis, caeci, surdi, et muti c. 37. et l. 18. C. h. t. nisi in casu necessitatis scripto testimonium esset dandum de eo, quod caecus ante caecitatem, vel surdus, aut mutus vidit, arg. l. 65. §. 5. ff. ad SC. Trebell. 4. Ex defectu fidei, seu probae vitae, omnes vitio legali infecti; uti sunt *infames* infamia juris c. 47. l. 3. §. 5. ff. hoc t. et de jure Can. etiam infames

infamia facti, *Can. 17. infames*, 6. q. 1. nisi in causa haeresis, laesae majestatis, et si aliter veritas haberi nequit: *Pecunia corrupti cit. l. 3. et c. 1. h. t. perjury c. 54. h. t.* etiam emendati, excepto crimine haeresis. *Excommunicati*, qui non tolerati repelli debent; tolerati vero ad instantiam partis repelli possunt; si autem non repellantur, probabilius valet eorum testimonium, *arg. c. 13. de haeret.* a sens. contr. cum ibi haeretici solum repellantur a testimonio valido. *Criminosi*, et quidem de jure *Can.* quicumque perseverantes in gravi crimine *Can. 1. neganda 3. q. 11. c. 54. h. t.* de jure autem civili criminosi, saltem in causis civilibus admittuntur, nisi ratione criminis contraxissent infamiam juris, *lib. 3. §. 5. ff. h. t. Accusati* de crimine infamiam irrogante *c. 56. h. t.* at de jure civili non repelluntur, nisi per sententiam condemnati sint, aut saltem incarcerati, *cit. l. 3. §. 3.* Denique *pauperes*, et *viles personae* ob periculum corruptionis, *l. 3. pr. eod. c. 7. v. sed et 2. q. 1.* nisi pauperes essent honestae, et bonae famae. Quae autem sint personae viles, locorum consuetudo attendi debet: sic alicubi lictores, et carnifices, alicubi macellarii inter infames habentur. Ceterum in criminibus gravissimis, et exceptis, et dum veritas aliter haberi nequit, admittuntur etiam testes inhabiles: quanta autem fides eis habenda sit, relinquatur arbitrio judicis.

6. Q. III. *Qui sint testes secundum quid inhabiles?* R. 1. Personae, quae in certis causis testificari nequeunt, sunt: 1. *Minor 20. annis* in causa criminali; et probabiliter etiam in causa civili valde

ardua, quae criminali aequiparatur *l. 20. ff. h. t. 2. Clerici, et Religiosi* in causa sanguinis contra reum, *Can. 9. testimonium, 11. q. 1. c. 14. h. t.* idque ob periculum irregularitatis. 3. *Femina* de jure Canon. in criminalibus, in foro Ecclesiastico, et ubi jus Papae viget. *Canon. 7. mulierem 33. q. 5. et c. 10. de V. S.* idque ob mutabilitatem, et instantiam judicii feminei. At de jure civili femina honesta potest esse testis etiam in criminalibus, cum mulieris testimonium generaliter admittatur, excepto testamento *l. 20. §. 6. ff. qui test. fac.* et causa feudali *l. 2. F. t. 32.* nisi esset femina illustris, et feudum habens; item excepta femina, quae suo corpore quaestum palam facit *l. 3. §. 5. ff. h. t.* et adultera in causa adulterii *l. 18. eod.* quam legem Gratianus retulit in Decretum *Can. 2. ex eo 15. q. 3.* sed ibi non habet plus auctoritatis, quam in jure civili. 4. In causa universitatis concernente utilitatem singulorum, ut de pascuis, lignis caedendis etc. cives, aut membra hujus communitatis nequeunt testificari, cum hoc testimonium esset in propria causa. At si causa est solius communitatis, v. g. Ecclesiae, capituli, et non est nimis ardua, produci possunt testes ex ipsa communitate, v. g. Clerici, et Religiosi; imo et Praelatus, si non sit actor, maxime in defectu aliorum testium, etsi alias vivant ex proventibus Ecclesiae, *c. 6. et 12. h. t. l. 7. §. 1. ff. quod cujusque univers.* In causa vero nimis ardua, vel criminali testes de communitate, pro illa testificantes, non sunt idonei idque propter suspicionem falsitatis. Vide Reiff. a num. 197. Denique 5. In causa

propria nemo idoneus testis *l. 10. ff. h. t.* cum non careat suspitione falsitatis ob propensionem ad proprium commodum. Ex eodem fundamento non est testis idoneus, *qui consimili morbo laborat*, hoc est, qui similem causam habet, ut iudex in causa, quam iudicat, actor in causa, quam agit, fidejussor in causa fidejussionis, venditor pro emptore, donatarius pro donante; et generaliter omnes, qui commodum ex testificando, et damnum ex non testificando reportare possunt.

7. R. 2. Personae, quae pro certis personis testificari nequeunt, sunt: 1. Parentes pro liberis, et e contra *c. 22. h. t.* quod extenditur ad ascendentes; vitricos, filios naturales, et spurios; ob causam affectionis, *l. 9. ff. et l. 6. C. h. t. 2. Fratres, consanguinei, et affines usque ad tertium gradum inclusive*; uti et magna familiaritate conjuncti pro se invicem *Can. 1. et 12. causa 3. q. 5. l. 4. 5. ff. h. t. 5. Conjuges*, imo et sponsi pro se invicem *Can. 3. si testes 4. q. 1. cit. l. 4.* nam inter has, et priores personas praesumitur magna affectio, et periculum falsitatis. 4. *Domestici* pro domino, aut patrefam. ob affectum, *c. 1. super 14. q. 2. l. 24. ff. et l. 3. C. h. t.* Nomine autem domesticorum veniunt, quibus ratione patriae dominicae, aut gubernativae potestatis imperari potest; ut servi, famuli mercenarii etc. non autem regulariter coloni, inquilini, vel emphyteutae etc. 5. Vasalli, et subditi pro causa domini directi, ubi timetur injusta eorum vexatio, si contra dominum testificarentur. Secus hoc timore praeciso, Vasallus in causa domini est testis ido-

neus, ut saepe legitur in LL. Feudorum, cum Vasallus magnam notitiam habeat jurium domini sui. Hae tamen personae regulariter possunt esse testes in instrumentis; item in causis, ex quibus nulum commodum in eas redundat; ut parentes, et consanguinei circa aetatem liberorum, circa impedimenta cognationum etc.

8. R. 3. Personae, quae contra certas personas testificari nequeunt, sunt: 1. *Socius contra socium criminis, c. 10. h. t. l. 11. C. eod.* nam confessus, vel convictus de crimine, fit infamis. 2. *Inimicus contra inimicum*, modo sit inimicitia gravis, aut capitalis, *c. 13. 19. de accus. l. 3. ff. l. 17. C. h. t.* nam malevolentia subvertit veritatem, 3. *Infidelis*, ut Judaeus contra fidelem *c. 21. h. t. l. 21. C. de Haeret.* nam tales suspecti sunt de falsitate, cum nec Deo fidem servant. At fidelis contra infidelem est testis idoneus. 4. *Laici contra Clericum* in causa criminali *c. 14. hoc tit.* nam laici plerumque erga Clericos alieno sunt animo; et aliunde reverentia, quam debent Clericis, prohibet illos a testificando, At si Clerici testes haberi nequeunt, admittuntur laici, maxime in delictis scandalosis, et notoriis; uti etiam si parochiani, vel patronus, quorum interest bonum pastorem habere, agant contra Clericum, *c. 7. 14. 33. h. t. 5.* Ob reverentiam naturalem specialiter conjuncti contra se invicem, ut liberi, fratres, liberti, maritus contra parentes, fratres, patronos, uxorem, et e contra, *Can. 3. si testes. 4. q. 3. l. 3. §. 5. et l. 6. 12. C. h. t.* nisi esset causa modica, consanguinitatis, vel aliter veritas haberi non

posset. In his omnibus privilegiata sunt delicta excepta, praesertim perduellionis, haeresis, et alia gravissima, in quibus testes alias inhabiles admittuntur, sed quantum probent, pensatis circumstantiis, iudex arbitrabitur.

§. II.

De productione, juramento, examine, et depositione testium.

9. Q. I. *An, et quando testes sint producendi?* R. ad 1. affirmative. Unde testis ultroneus, hoc est, non citatus, nec a parte productus, tanquam suspectus, repellendus est; nisi talis testis in praesentia adversarii, et iudicis deponeret, nemine reclamante, cum hoc modo non censeatur se ingerere, sed potius a parte produci. R. 2. Testes regulariter producendi sunt post litem contestatam intra terminum a iudice praefixum, *tit. ut lite non cont.* non ultra ter: quarta vero productio non admittitur, nisi ex justa causa, et cum solemnitate legali, scil. praestito juramento super tribus punctis, quod petens quartam productionem testium, testificata non suppresserit, vel occultaverit, quod ea non sit percontatus, seu quod priores depositiones non exploraverit, et quod malitiose quartam istam productionem non petat, sed quia testes istos antea producere non potuit: ita *nov. 90. cap. 4.* cujus dispositio recipitur a jure can. *cap. 15. et 55. hoc tit.* tum ut coerceatur effraenata testium multitudo; tum ut praecaveantur pericula subornandorum testium. Si tamen adversa pars non contradiceret quartae

productioni sine solemnitate hac factae, valerent testimonia, cum non irritentur?

R. 3. Testes iidem semel producti, possunt in eodem iudicio super iisdem articulis reproduci, dummodo producens alteri productioni non renuntiaverit, vel priora testificata non didicerit, v. g. audiendo a iudice lecta, vel accipiendo illa per communicationem notarii, *c. 46. h. t.* nam eo casu, quo reproducens testes non didicit priora testificata, non est suspectus de subornatione testium; ex altero autem capite facultas probationum non est indebite coangustanda *c. 40. h. t.*

10. Q. II. *Quae forma servetur in productione testium?* R. 1. Actor in Scriptura, continente articulos probandos, exprimit testes, quis super quo articulo examinandus sit. 2. Hanc Scripturam iudex communicat reo, an excipere velit contra articulos, vel personas testium, vel formare interrogatoria. 3. Reus in scripto offert iudici suas exceptiones, et interrogatoria; iudex vero exceptiones communicat actori, sed non interrogatoria; ne testes subornentur, vel instruantur ad respondendum. 4. Tum iudex exceptiones contra testes rejicit ad finem causae (nisi exceptio absolute excluderet personam a testificando) et mox citat testes ab actore nominatos; et si subditi sunt, cogit eos ad comparandum in iudicio certa die praefixa. Si vero testes ob locorum distantiam, vel aliud justum impedimentum comparere non possunt, iudex per *litteras remissoriales* requirit iudicem alterius Provinciae, ut examen testium in se recipiat, eorumque depositiones in scriptis sub suo sigillo clausas remittat,

l. 18. Cod. de fid. instrum. Sed hoc in civilibus tantummodo causis: nam in criminalibus testes apud iudices praesentandi sunt, et cum res exegerit, tormentis subjiciendi, seq. auth. apud C. eod. Depositiones testium, si aperte mittantur, per hoc non vitiantur; pars tamen aperiens absque auctoritate iudicis, punitur poena falsi; neque opponere potest de habilitate, vel falsitate testium.

4. Ad receptionem testium regulariter citanda est pars adversa, ut in praesentia ejus testes recipiantur, puta ut eos videat, juramentum audiat, non tamen intersit secreto examini, et depositionibus: quo sensu procedit *c. 2. h. t. ibi: venire, et audire testes, et c. 52. lib. 14. C. eod.* In certis tamen casibus non requiritur, ista citatio partis adversae; ut si est periculum in mora, periculum fugae, in causa haeresis: item si necessario standum sit dicto jurato testis, v. g. ex voluntate testatoris ita mandantis etc. *c. fin. de haeret. in 6. lib. 14. ff. de dote praeleg.* Ceterum productio testium fieri debet sumptibus producentis *c. 11. §. penult. de rescr. in 6. l. 11. et 16. in fin. C. hoc tit.* cum is regulariter expensas faciat, in cujus gratiam actus celebratur.

11. Q. III. *An juramentum necessario praerequiratur ad depositionem testium?* R. Affirmative, sive testis sit laicus, sive Clericus, Religiosus, sive etiam Episcopus, aut Cardinalis: ita *l. 9. et 18. C. h. t. cap. 17. 29. 39. 51. eod.* quia nulli testi non jurato credendum est in alterius praejudicium, non obstante quacumque consuetudine, utpote irrationabili, et praejudiciosa sin-

ceritati testimoniorum. Mysing. tamen, et alii non audent reprobare consuetudinem in certis provinciis, in quibus personae illustres, morum integritate conspicuae, non sub juramento corporali, sed sub fide sua testificantur, cum tale juramentum mutuo partium consensu, utpote in favorem earum principaliter introductum, regulariter remitti possit testibus, *c. 39. h. t. exceptis causis beneficialibus, matrimonialibus, criminalibus, et civilibus valde arduis, quae non pendent a voluntate partium, Reiff. a n. 480. R. 2.* Hoc juramentum praemittendum est depositionibus, ut communis docet ex *l. 9. C. h. t. relata in Can. si testes, 4. q. 3. ibi: jurisjurandi Religione testes, priusquam perhibeant testimonium, coarctentur*: nam ex postfacto timore verecundiae, et infamiae nullus facile fateretur, se falsum dixisse. Opposita sententia Laymanni, et Canisii forsitan in hoc casu admitti posset, si testis praemoneretur, quod mox super facta depositione jurare debeat. *R. 3.* Testes jurant super tota veritate dicenda, super nulla falsitate intermiscenda, super omni veritate dicenda pro utraque parte, super veritate dicenda, sive speciatim interrogentur, sive non: item super eo, quod non ex causa mercedis, vel passionis testimonium dicent; et juxta Abbatem, quod dicta sua secreto teneri velint usque ad publicationem, Gloss. in *c. 17. h. t.* Circa formam juramenti, an id fiat coram Crucifixo, tactis Evangeliiis, vel erectis indice, et medio digito, servanda est consuetudo cujusque tribunalis.

12. Q. IV. *Quomodo instituatur examen, et depositio testium?* R. 1. Exa-

men instituitur a iudice, vel ejus delegato, in loco iudicii; die juridico, seu non feriato, mane, dum testes adhuc jejuni, et sibi bene praesentes sunt, *l. 3. ff. et c. 1. h. t.* 2. Iudex proponit testibus interrogatoria super articulis, primum generalia, deinde specialia; nunquam autem suggestiva, ut dict. *tit. de Conf. n. ult.* 3. Quilibet testis seorsim, et in secreto examinatur, ne alter sequatur dictum alterius, et quilibet deponit, seu respondet clare, certe conformiter articulo, et interrogationi, et viva voce, quia per *l. 3. §. 3. ff. h. t. testibus credendum est, non testimoniis*, seu viva voce, et non scripto deponentibus. 4. Has omnes depositiones, servatis, quantum possibile est, ipsis verbis testium, notarius annotat, et ex protocollo testi praelegit, ut perpendat, an recte responderit, vel intellectus fuerit, quia tunc adhuc dicta corrigere potest. 5. Tandem imponitur testi silentium de sua depositione, etiam sub juramento, si ita consuetudo habet.

§. III.

De probatione testium, et publicatione attestatumum.

13. Q. I. *Quot testes requirantur ad plenam probationem?* R. 1. Duo regulariter testes idonei *contestes*, qui sint *testes de scientia* deponentes, se scire rem gestam, et dantes causam suae scientiae, quod per sensum corporeum rem perceperint, puta per visum rem visibilem, et per auditum rem audibilem, v. g. vidi, quod Titius occiderit Cajum,

vidi, et audiui Titium blasphemantem: ita *Deuter. 17. v. 6. in ore duorum, aut trium testium peribit, qui interficitur: Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium*, et *c. 23. 37. h. t.* nam in ore duorum legitime examinatorum non praesumitur periculum falsitatis. 2. Dantur aliqui casus, in quibus jura requirunt plures testes, ut septem in testamento. 7. In probanda impotentia pro solvendo matrimonio *c. 7. de frigid.* 4. In purgatione *Can. c. 12. de purg. Can.* et olim 72. contra Episcopum *Card. 44.* contra Presbyterum *Card. 27.* contra Diaconum *Card. septem* contra Subdiaconum, et inferiores Clericos, *Can. 2. 3. caus. 2. q. 4.* Hodie plerumque duo sufficiunt omni exceptione majores. E contra dantur casus, in quibus unus testis sufficienter probat, ut in causis modicis, in causis nulli praejudiciosis, v. g. an Ecclesia sit consecrata? in denuntiatione impedimentorum matrimonii, in causa testamenti, si testator voluit stari unius declarationi *l. 18. ff. de dote praeleg.* Item si Princeps testificetur, vel Notarius publicus dicat instrumentum a se confectum etc. Extra hos casus locus est brocardico: *unus testis, nullus testis, dictum unius, dictum nullius.*

14. Q. II. *Quid probent testes de credulitate, qui deponunt, quod credant rem ita esse?* R. Regulariter nihil probant; imo nec sunt proprie testes, cum rationem sui dicti reddere nequeant per sensum corporeum; sicut requiritur in testibus *cap. 37. et l. 3. §. 1. ff. h. t.* In casu tamen necessitatis admittuntur, v. g. ad probandam filiationem, inculpa-

tam tutelam occidentis, in his, quae pertinent ad peritiam artis, quia perito in arte sua credendum est: item si credulitas est proxima sensui; ut si quis deponat adulterium commissum esse ex eo, quod nudum cum nuda deprehenderit etc.

15. Q. III. *Quid probant testes de auditu auditus, seu de auditu alieno deponentes, se ita audivisse a viris fide dignis?* R. Regulariter plene non probant, *Can. in primis 2. q. 1. c. 47. hoc tit.* nam non testantur ex propria scientia, sed ex dicto tertii, et famae fallibilis, maxime in criminalibus. In certis tamen casibus admittuntur; ut in factis antiquis, in causis difficilis probationis etc. An vero testes de auditu alieno faciant semiplenam probationem, pensatis circumstantiis, relinquitur arbitrio iudicis.

16. Q. IV. *Quantum probent testes singulares?* R. cum distinctione: 1. Testes singulares singularitate obstativa, prorsus nihil probant, cum dictum unius enervetur per dictum alterius; sicut accidit in illis senioribus *Daniel. 13.* unde in tali casu non est locus iuramento suppletorio. 2. Testes singulares singularitate diversificativa deponentes de diversis, non tamen sibi contrariantibus, plene non probant, sed quisque in suo dicto semiplene *c. 9. §. quamquam de prob. ibi: in dicto sui testimonii sunt singulares: quo valet illud Baldi: testes singulares tantum probant mille, quantum unus.* 3. Testes singulares singularitate adminiculativa plene probant, si deponant super pluribus actibus tendentibus ad idem factum successivum, genericum, vel continuum: sic possessio

Maschat. T. II. P. I.

probatur, si unus dicat, quod viderit Titium arantem, alter seminantem, tertius colligentem fructus etc. nam hic quoad substantiam testes sunt contestes. At si deponant super uno facto specifico, plene non probant, sed plusquam semiplene; ut si unus dicat, quod viderit Titium dedisse Cajo pecuniam mutuam, alter vero, quod id audiverit a Cajo, nisi valde multa, et gravia adminicula concurrerent ad complendam probationem in civilibus: in criminalibus vero numquam sufficiunt ad poenam ordinariam, sed ad torturam, et quandoque poenam extraordinariam *l. fin. C. de probat.*

17. Q. V. *Quid probet testis sibi contrarius, vel varians?* R. ad 1. nihil probat, *Can. nihilominus 3. q. 6. c. 54. in fin. de appell.* quia non est ratio, cur uni potius, quam alteri dicto credatur, nisi in continenti dictum erroneum revocaret, *c. 7. in fin. de test. cog.* imo testis sibi contrarius, tamquam perjurus, puniendus est poena L. Corneliae de falsis, *l. 16. ff. hoc tit. Can. si testes 4. q. 3.* quae poena olim de jure Canon. fuit poenitentia 7. Annorum, *c. quicumque 6. q. 1.* hodie est arbitraria. At si testis extra iudicium dicat quid contrarium, statur potius dicto jurato iudiciali, utpote magis deliberato, et qualificato, quam dicto contrario extrajudiciali, etsi quis expresse dicat se falsum dixisse in iudicio, *c. 9. h. t.* quo tamen casu redditur suspectum testimonium iudiciale. R. ad 2. si testis est varius, regulariter valet primum illius dictum juratum *l. 13. C. de non num. pec.* cujus textus finalis refertur in *c. 10. de probat. ibi: cum nimis indignum sit, ut quod sua*

quisque voce dilucide protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare: nam primum dictum praesumitur verum; secundum vero praesumitur proficisci ex subornatione. Excipe, nisi testis probet errorem facti; vel pro secundo dicto stent plura adminicula; vel si primum sine, et alterum cum juramento fuit depositum. In causa haeresis auditur testis, etsi prius perjurus fuerit, cap. 8. §. licet de haeret. in 6.

18. Q. VI. *Quid juris, si concurrant testes discordantes?* R. 1. Testimonia, quantum possibile est, reducenda sunt ad concordiam, ut vitetur reatus perjurii, et testimonia potius valeant, quam pereant *c. 16. h. t.* Si vero ad concordiam reduci nequeant, regulariter praevallet major numerus concorditer affirmantium; ut si duo contestes affirmant, et tertius dicat, se non recordari, non interfuisse actui etc. nam ex communi brocardico *magis credendum est duobus testibus affirmantibus, quam centum negantibus*, qui dicunt se nihil scire: iudicis tamen partes erunt, attendere non tantum numerum, sed et qualitates testium, an sint graves, majori fide digni. 2. Si testes ex utraque parte actoris, et rei sint omnino pares numero, et fide, favendum est reo, *c. 2. de probat.* nisi actor habeat causam favorabilem testamenti, libertatis, matrimonii, dotis; si pares fide, et non numero, praeferuntur plures numero; si denique impares fide, praeferuntur pauciores pluribus minore fide dignis, *c. 32. h. t.* Post excepta, et perpensa testimonia deveniendum est ad eorum publicationem; quae est pu-

blica praelectio depositionum, quas singuli testes juridice, et secreto examinati fecerunt.

19. Q. VII. *An publicatio attestationum sit necessaria, et qua forma fiat?*

R. ad 1. Est quidem necessaria ad iustitiam iudicii, ne altera partium exinde gravetur; et ideo locus est appellationi a sententia lata, non publicatis depositionibus; -at non est necessaria ad substantiam processus iudiciarii, *c. 22. de sent. et re jud.* ubi jubetur confirmari sententia lata, *depositionibus coram partibus minime publicatis, nec ostensis eidem*: tum quia iudici semper publicatae sunt attestations, seu nota acta judicialia, et jura partium; tum quia sententia secus lata nullibi a jure invalidatur. R. ad 2. Forma publicationis consistit in seqq. actibus: 1. Utraque pars necessario citatur ad interessendum publicationi, *c. 2. h. t. in 62.* Iudex partes praesentes (contumaciter absens habetur pro praesente) interrogat, an consentire velint in publicationem, an vero iustas causas habeant eam differendi? 3. Consentientibus partibus, publicatur rotulus examinis, seu attestations praeleguntur publice cum nominibus testium; excepto iudicio haeresis, ubi nomina accusantium, denuntiantium, et testificantium non publicantur ex Constit. Pii IV. incip. *Cum sicut*. 4. Facta publicatione, datur partibus copia attestationum, ut, si quid habeant, intra praefixum terminum, contraponant.

20. Q. VIII. *An post attestations publicatas testes produci possint?* R. cum distinctione: 1. Super articulis omnino novis non sunt producendi, cum articuli

isti ad causam non pertineant. 2. Super articulis emergentibus ex causa produci possunt testes, uti etiam super articulis antiquis in directe contrariis, *c. 35. h. t.* ut si actor prius produxit testes super mutuo dato, absque expressione loci, et temporis, deinde producere poterit testes testificantes de certo loco, et tempore; nam hic nulla est subornationis suspicio. 3. At super articulis antiquis, vel directe contrariis, regulariter nec iidem, nec alii testes admittendi sunt post publicatas depositiones, v. g. si actor per testes probavit, se mutuum dedisse certo loco, et tempore, reo non admittitur productio testium probantium contrarium, quod eo tempore non fuerit in illo loco, sive in prima, sive in secunda instantia: ita *Nov. 90. c. 4. et auth. at qui semel C. de prob.* quae dispositio recipitur a jure Canon. *c. 17. 18. 36. h. t. Clem. 2. eod.* ratio universalis additur, scil. periculum subornationis testium; tum etiam, quia partes consentientes in publicationem attestatorum, saltem tacite renuntiaverunt ulteriori probationi per testes. Nec obstat, quod tunc instrumenta produci possint *c. 9. de fide instrum.* nam in his cessat periculum subornationis. Excipe varios casus, in quibus specialis ratio aliud suadet propter periculum animae, vel corporis, aut gravis injustitiae; ut in criminalibus, matrimonialibus, beneficialibus; item si altera pars non consentit in publicationem attestatorum, vel si testes de perjurio erant convicti, vel si ex malitia, aut negligentia iudicis non erant plene examinati, vel obscure deposuerunt. Vide Farin. Reiff. Speculat. etc.

21. Q. IX. *An attestaciones in uno iudicio receptae fidem faciant in alio iudicio inter easdem personas, eisque succedentes, et in eadem causa?* R. cum distinctione: 1. Si publicatae non sunt, regulariter non faciunt fidem, *c. 37. §. fin. hoc tit.* quia ante publicationem iudex alterius iudicii non informatur notitia publica talium testimoniorum. Si tamen partes consentiant, vel testes sint mortui, valetudinarii, aut nimis distantes, attestaciones etiam non publicatae fidem faciunt in alio iudicio. 2. Attestaciones a iudice publicatae, faciunt publicam fidem in alio iudicio, *cap. fin. de probat. l. fin. C. de re jud.* ubi ratio additur: *neque enim morte cognitoris perire debet publica fides*, seu veritas, quae semper, et ubique est eadem. At si attestaciones publicatae sunt ab arbitro compromissario, vel in iudicio summano, non probant in plenario, nisi adversarius consentiat, vel testes mortui sint; neque probant inter alias personas, vel in causa diversa, ut receptae in civili, non probant in criminali. Ex his solvitur *l. fin. C. h. t. c. 50. eod. c. 6. v. nec attestaciones, de fid. instrum. c. 4. de jud. arg. a l. 9. §. fin. ff. de jurej.*

22. Ex dictis constat duplicem esse effectum publicationis, quod scil. testes recipi non possint super iisdem articulis, vel directe contrariis, et quod attestaciones publicatae fidem faciant in alio iudicio; quibus tertius additur ex dicendis, quod facta publicatione, non admittantur exceptiones contra personas testium.

§. IV.

De exceptionibus contra personas, examen, et dicta testium, eorumque reprobatione.

23. Q. I. *Quando proponendae sunt exceptiones contra personas testium?*

R. Regulariter ante publicationem testium, non vero post illam, ut deciditur *c. 31. h. t.* ubi tres casus excipiuntur: si quis juramento affirmet, quod malitiose non excipiat, si sibi reservavit jus excipiendi, si causa excipiendi primo post publicationem innotuit. Ratio resolutionis est, quia litigantes consentientes in publicationem testium, censentur eorum personas approbasse. Porro exceptio contra personas testium non est *dilatoria per se*, quia non differt processum, nec *peremptoria*, quia non excludit actionem, sed vocari solet *quasi peremptoria*, quia sublata probatione per testes quasi indirecte tollitur actio.

24. Q. II. *Quando discutiendae sunt exceptiones contra personas, examen, et dicta testium?* R. ad 1. Rejiciendae sunt ad finem litis, *auth. si testis C. h. tit.* nam alias inutiliter protraherentur judicia, cum fieri possit, ut iudex sententiam ferat, non attento testimonio eorum, contra quos excipitur, eo quod aliorum depositiones sufficiant. Excipe, nisi talis exceptio objiciatur, quae de jure, aut speciali ratione impedit receptionem testis; tunc enim statim cognoscenda est, ut exceptio excommunicati, *c. 2. de except. in 6. criminis*, vel defectus notorii in continenti probabilis, *cap. 7. h. t. servi-*

tutis, inimicitiae capitalis; et si testes in fine litis non possent reperiri, ut quia sunt valetudinarii, procul abituri etc. R. ad 2. Exceptiones contra examen testium, quod legitimo modo peractum non fuerit, et contra dicta, quod dubia, obscura, et incerta, vel sibi contraria sint, proponuntur post publicationem attestationum, cum citius non innotescant.

25. Q. III. *An, et quomodo testes reprobari possint?* R. 1. Nemo personam testis a se producti reprobare potest, nisi ex nova causa, v. g. inimicitiae, affinitatis cum altera parte etc. *l. 17. C. h. t.* nam producens testem censetur habilitatem ejus approbare. Hoc non obstante, dicta testis, si falsa, vel contraria sibi sint, reprobari possunt, quia praevideri non poterant, sicut habilitas testis. Sic etiam potest quis appellare a sententia judicis, quem sibi impetravit, *c. 14. de sent. et re jud.* 2. Testes probatorii, qui inducuntur ad probandum negotium principale, reprobari possunt per testes *reprobatorios*, et reprobatorii per alios *reprobatoriorum reprobatorios cap. 49. hoc titul.* cum reprobationes istae vim habeant justae defensionis. Ulteriores vero reprobationes, ne crescant in infinitum, non conceduntur, sed sistendum est in reprobatoriis reprobatoriorum. 3. Forma reprobationum traditur in *c. 2. §. testes etiam h. t. in 6.* et potissimum in duobus consistit: *primo* volens reprobare testes, debet specificè exprimere crimina, aut defectus inhabilitatis, et simul testes in specie, v. g. volo probare Titium testem furem esse, quia Cajo furatus est hoc vas aureum, et pro hac probatione inducam testem A. B. C. se-

cundo volens reprobare testes reprobatorios reprobatoriorum debet praemittere juramentum malitiae, quod reprobationem istam malitiose non petat, quia maior in hac, quam illa reprobatione praesumitur malitia, licet iudex, si ita judicaverit, indicare possit juramentum etiam illi, qui vult reprobare testes probatorios.

TITULUS XXI.

De Testibus cogendis, vel non.

Agitur de hac materia sparsim in juribus titulo praecedenti allegatis, cum specialis rubrica de hoc in jure civili non extet.

1. Q. I. *An quis regulariter a suo iudice cogi possit ad testificandum?* R. Affirmative, laicus quidem a laico, et Clericus ab Ecclesiastico, c. 2. et 4. h. t. c. 18. 45. de testib. nam hoc exigit bonum reipubl. ne veritas occultetur; et lex charitatis, ac justitiae, ne defectu probationum jus suum parti pereat. Coactio autem ista de jure civ. fit, indicta mulcta pecuniaria, vel captis, pignoribus etc. de jure Can. autem prius per admonitionem; deinde per censuras; et si Clerici sunt, prius ab officio, et beneficio suspenduntur, deinde interdicuntur, tum excommunicantur, et tandem deponuntur c. 1. 2. 5. h. t. in casu necessitatis, si Clericorum testimonium requiritur in iudicio saeculari, Episcopus rogatus a iudice laico testimonium excipiet a Clericis, vel illos mittet ad iudicem laicum, ut ibi more Clericorum juramentum, et attestatio nes deponant. 2. Testes non

tantum in causa civili, sed etiam criminali cogi possunt ad testificandum: ita de jure civ. l. 16. C. de testib. ne crimina maneant impunita. At de jure Can. regulariter non sunt cogendi in causa criminali c. 7. et 10. h. t. nisi in criminibus exceptis, vel si iudex ex officio procedat, vel pro innocentia rei, et quoties veritas sine gravi peccato celari nequit.

2. Q. II. *Quae sint personae privilegiatae, quae cogi nequeunt ad testificandum?* R. Parentes contra liberos, et e contra, etsi vellent, cognati, et affines usque ad tertium gradum inclusive, nisi forsitan in causa civili vellent. Uxor contra maritum, libertus contra patronum, Clericus in causa sanguinis, de quibus tit. praeced. dictum. Excipe crimina gravissima, maxime in futurum pendencia, et si aliter veritas obtineri non potest; quo casu iudicis est ostendere necessitatem ferendi testimonii c. 2. quanquam 14. quaest. 2. Secus est de non privilegiatis, qui etiam extra casum et dum veritas per alios necessitatis haberi potest, cogi possunt per citl. jura.

3. Q. III. *An omnes testes, qui cogi possunt ad dicendum testimonium, etiam cogi valeant ad illud deponendum in loco iudicii?* R. Negative: nam multi ex privilegio juris excipiuntur: 1. Majores 70. annis, infirmi, vel aliter impediti c. 8. et l. 8. ff. h. tit. 2. Paupertate depressi, qui ob verecundiam exire prohibentur, uti et mulieres, cit. c. 8. et Can. 2. de jud. in 6. 3. Longe distantes, nov. 90. c. 5. et cap. 3. de fidej. 4. Milites, et personae egregiae, uti Episcopi, Abbates, Electores, duces, barones etc.,

qui depositiones suas scriptis consignare, et clausas ad locum iudicii mittere solent, *l. 15. ff. et l. 16. C. de testib. 5. Doctores l. 6. C. de professor.* quod in hac materia favorabili aliqui extendunt ad licentiatos: sed probabilius est *cit. l. 6.* loqui tantum de doctoribus actu scientias profitentibus, et medicis suam artem practitantibus, ne a munere docendi, et medendi avocentur. Ceterum hae personae privilegiatae, si velint, possunt testificari in iudicio: secus iudex per se, vel per commissarium juratum testimonium ab eis domi suae morantibus excipiet.

4. Q. IV. *Quae sit poena testem subtrahentis suo adversario?* R. Potest excommunicari *c. 45. de testib.* vel poenae extraordinariae subjici *c. 4. h. t.* non tamen poenae falsi *arg. l. 14. C. ad L. Cornel. de fals.* nam in hac materia odiosa nomine instrumentorum subtractorum, non veniunt testes subtracti: neque talis cadit causa, licet praesumptio injustitiae oriatur *c. 1. h. t.* et in dubio iudicatur contra illum, nisi clare probet jus suum, aut innocentiam. Host. Farin. etc.

5. Q. V. *An laicus coactus testimonium dicere in causa sanguinis fiat irregularis?* R. Probabilius negative cum Gonz. *c. fin. h. t. n. 10.* et prob. ex *c. 19. §. ad ultimum, de homicid.* ubi ab irregularitate excusatur scholaris, qui imperanti iudici ostendit signa comprobantia delictum latronis, postea mutilati; nam hic non est defectus christianae lenitatis, sicut in iudice, et ministris iustitiae, qui sponte hoc officium suscipiunt, cum talis non sponte, sed necessitate coactus testimonium perhibeat. Secus

est in Clerico, cui simpliciter prohibetur testificatio in causa sanguinis *Can. 30. his a quibus 23. q. 8.*

TITULUS XXII. I

De Fide Instrumentorum.

Agitur de hac materia in Pandectis *lib. 22. tit. 4.* in Codice *lib. 4. tit. 21.* et 22. nov. 44. et 73.

1. Nota 1. Instrumenta dici ab instruendo, et late accipi pro omni eo quod causam instruit; at stricte, et proprie *Instrumentum est scriptura ad probationem alicujus rei confecta:* et dividitur in *publicum*, quod manu publica, seu per notarium publicum cum legitimis solemnitatibus confectum est, *c. 2. h. t.* et *privatum*, quod manu privata, seu absque notario publico confectum est, sive deinde sit authenticum, sive non. Et quamvis instrumentum *publicum*, et *authenticum* saepe confundantur, imo in effectu non differant, cum per utrumque plena fiat probatio; in se tamen differunt, sicut genus, et species; quia omne instrumentum publicum est authenticum, sed non e contra, cum instrumentum authenticum possit esse privatum, seu privata manu confectum. Rursus instrumentum publicum est duplex: *protocolum*, et *transcriptum*, quod communiter nomine instrumenti venit. *Protocolum* est scriptura prima, et brevis summation continens capita substantialia rei gestae. Nomen hoc tractum est a protocollo olim usitato, quod significabat quandam in chartae capite notam, seu signum, quo videlicet artificio, quove

tempore ea confecta fuerit, cum comitis sacrarum largitionum nomine, Lexic. Kabl. hodie etiam libri, in quibus gesta summarie notantur, dicuntur *protocolla*, et ab his protocollistae notarii. Solet etiam protocollum dici *imbreviatura*, *abbreviatura*, *originale primum*. *Transumptum* est Scriptura plena, et fusa super re tota gesta confecta, ita dicta, quod transumatur ex protocollo. Ex transumpto originali transcribi solent *exempla*, *copia vidimata*, a verbo *vidimus* dicta, seu *collationata*, quatenus notarius testatur, se vidisse originale, et cum eo exemplar transcriptum contulisse.

2. *Nota 2.* requisita ex parte notarii esse, ut sit laicus, liber, legitime natus, jurisperitus, et a supremo Principe creatus, vel ab alio privilegiato; uti sunt Principes Imperii, Comites palatini, et Episcopi in suis territoriis. Clericis autem saltem in sacris constitutis prohibetur officium notarii, seu tabellionis, *cap. 8. ne Cler. vel Monach.* His qualitatibus instructus notarius publicus, rogatus a partibus, super quocumque negotio honesto conficere potest instrumentum, per se (sufficit etiam per amanuenssem, dummodo ille subscribat *c. 6. h. t.*) scribendo ea, quae praesens vidit, vel audivit; nihil tamen in suum commodum, sed hoc per alium scribendum erit, v. g. legatum in testamento, alioquin incidit in poenam falsi *l. 15. ff. ad L. Corn. de fals. et tit. C. de his, qui sibi adscrib. in testam.* Tum in ipso instrumento observat consuetas solemnitates, v. g. ad initium ponendo: *In nomine Domini Amen* etc. ipsum totum negotium scribendo sine terminis ambiguis, sine

abbreviationibus, sine cyphris ob periculum additionis, detractiois, vel erasionis. Ad finem, vel in loco convenienti, non quidem necessario, sed de congruo inseruntur nomina testium: tandem annus incarnationis dominicae, mensis, dies, indictio Romana, nomen, et annus supremi Principis; nomen suum, et Principis, cujus auctoritate creatus est notarius; addit sigillum proprium, et alterum sigillum notariatus, puta per certam figuram sculptam, vel calamo depictam, ut facilius manus notarii dignoscatur. Quae ex his sint substantialia, loci consuetudo docebit.

3. *Nota 3.* Officium notarii esse constitutum territorio constituentis, cum extra illud sit persona privata, *arg. l. 3. ff. de off. praesid.* unde alibi existens de jure non potest conficere instrumentum, ut hoc valeat in alieno territorio. At contra, quia confectio instrumenti non est actus jurisdictionis, etiam voluntariae, sed muneris, notarius in territorio constituentis existens potest extraneis, et peregrinis conficere instrumenta, ut valeant in eorum territorio; imo alibi existens valide conficit instrumentum, ut hoc valeat in territorio constituentis, pro quo est persona publica. Insuper de consuetudine notarii Pontificii possunt conficere instrumenta in terris Imperii, et notarii Caesarei in terris Ecclesiae Romanae. Vide Wesenb. Hiltrop. Reiff. etc.

§. I.

De fide instrumentorum publicorum.

4. Q. I. *An instrumentum publicum*

in forma plena confectum, se solo faciat plenam fidem? R. Affirmative circa id, quod dispositive continet, *c. 1. 2. et l. 15. C. h. t. l. 18. C. de probat.* nam pro veritate instrumenti militat duplex magna praesumptio, puta ex officio publico notarii, et ex solemnitatibus legitimis, quae omnem falsi suspicionem tollunt; et ideo instrumentum publicum dicitur *probatio probata*. Excipe, nisi per testes juratos probetur error, vel fraus, quod aliter res scripta, quam gesta fuerit, *Nov. 73. c. 3.* ibi: *nos existimavimus* etc. nam etiam in ministros publicos fraus, et falsitas, vel error cadere potest.

5. Q. II. *An protocolum habeat vim plene probandi?* R. Affirmative ex *l. 10. ff. de edendo, et c. 11. de probat.* ubi notarii jubentur apud se servare originalia, ut orta quaestione, *per hoc veritas possit declarari*: nam protocolum est quasi fons, ex quo hauritur veritas transumpti; imo in dubio potius est credendum protocollo, utpote priori, et simplicius continenti rei gestae seriem, quam transumpto. Excipe, nisi partes contrahendo non aliter se vellent obligare, nisi confecto pleno instrumento; quo casu scriptura plena ex lege contrahentium est de substantia contractus, et partibus praelegenda, *l. 17. C. h. t.* Sic etiam gratiae, et privilegia Apostolica non prius suum robur obtinent, quam cum debitis solemnitatibus in scripturam plenam rediguntur ex *Constit. 141. Urb. VIII. Alias*.

6. Q. III. *An copia publici instrumenti plene probe?* R. cum distinctione: 1. Si idem notarius publicus, qui

confecit instrumentum, transcribat solemniter ejus copiam, haec plene probat, cum notarius utrobique sit ejusdem auctoritatis, et fidei. 2. Copia a privato transumpta, non probat plene, sed ad summum praesumptive *c. 1. h. t. si scripturam authenticam non videmus, ad exemplaria nihil possumus facere*. 3. Copia transcripta ab alio notario publico, si id fiat cum auctoritate judicis ordinarii, vel delegati, ex justa causa, et partibus citatis, actuque praesentibus, plene probat *c. fin. h. t.* secus non, sine his solemnitatibus, quia per *Nov. 44. h. t.* non creditur notario publico, nisi intersit actui, videndo, et audiendo ea, quae gesta sunt. Similiter, si alter notarius complere vult instrumenta, quae prior morte naturali, aut civili praeventus perficere non potuit, necessaria est ad hoc auctoritas judicis, et partium petitio, *c. penult. hoc tit.* In certis tamen casibus exemplar fideliter transumptum probat, ut si Papa addat hanc clausulam: *quodque praesentium transumptis etiam impressis* etc. vel si de consuetudine fides habeatur copiis a notario vidimatis *c. 9. h. t.* vel si copia ab antiquo sit exemplata; tunc enim omnia necessaria adfuisse praesumuntur etc.

§. II.

De Fide instrumentorum privatorum:

7. Instrumenta privata sunt duplicia, *authentica*, quae sunt munita subscriptione testium, sigillo, vel alio modo legitimo, ad fidem faciendam sufficiente; uti sunt acta judicialia, et non judicialia

legitimo modo in scripturam redacta. *Non authentica*, quae legitimo, et solemniter modo non sunt confecta, neque vim authenticam ex jure, aut consuetudine acceperunt; cujusmodi sunt, *epistola*, quam absens absenti mittit: *libri rationum*, quos quisque privatus facit de dato, et accepto, debito, et soluto, uti facere solent tutores, curatores etc. quo etiam spectant *inventaria privata*, in quibus bona omnia adnotantur: *cautiones*, quae dantur a parte una alteri, ut *apocha* vulgo *quietantia*, seu *securitas*, quae a creditore confitente sibi debitum persolutum fuisse datur debitori: *antapocha*, seu *litterae reversales*, quas creditori dat debitor confitens se tantum, vel tantum pro annuo censu solvisse: et hae litterae saepe utiles sunt creditori ad probandum jus suum, quod tantum exigere possit: *syngrapha*, quae mutuo a contrahentibus propria manu subscribitur in fidem rei gestae.

8. Q. I. *Quantum probent instrumenta privata authentica?* R. Plene probant c. 1. 2. h. t. nov. 49. c. 2. §. 2. ideo enim dicuntur authentica, quia de jure, aut consuetudine tantam vim, et auctoritatem habent, ut eis plene credatur. Hujusmodi instrumenta, quae pro authenticis habentur, sunt. 1. *Acta publica judicialia protocollata*, l. fin. C. de re jud. 2. *Acta publica extrajudicialia*, seu monumenta coram iudice exercente jurisdictionem voluntariam gesta; ut emancipationes, minorum alienationes cum decreto, donationum insinuationes, testamenta apud acta condita etc. cit. l. fin. et l. 2. C. de testam. 3. *Scripturae productae ex archivio publico*, seu gram-

Maschat. T. II. P. I

matophylacio auctoritate Principis summi erecto. *Auth. ad haec C. h. t. nov. 49. c. 2.* Jus erigendi archivium competit etiam ex privilegio Episcopis, et statibus Imperii jus regalium exercentibus in suis territoriis. At *Scripturae productae ex archivis privatis Religiosorum, nobilium, et minorum communitatum*, accensendae sunt instrumentis privatis, cum ejusmodi echartophylacia non erigantur pro *Scripturis asservandis ad probationem*, sed ad posterorum instructionem. Plerumque tamen probant, si a subdito contra subditum, vel dominum, non vero, si a domino archivi contra subditum producantur. 4. *Scripturae etiam a privatis confectae, si munitae sint sigillo authentico Principis, Episcopi, civitatis, vel alterius communitatis*, cap. 23. hoc tit. non tamen probant pro sigillante, nisi esset summus Princeps, cujus dignitas omnem fraudis suspicionem purgat. 5. *Libri parochiales*, in quibus notantur baptismata, matrimonia, et funera parochianorum plenam fidem faciunt, nisi evidenter probetur contrarium: nam Parochus est ad hoc specialiter electus a Trid. sess. 24. c. 1. de refor. matr. et sustinet vicem notarii publici. Ceteri autem libri de juribus Ecclesiae habentur pro privatis, ut probent contra Ecclesiam, sed non pro illa. 6. *Libri publicorum officialium*, v. g. ad gabellas, et alias exactiones deputatorum plene probant in his, quae ad eorum officium spectant, non tantum pro aliis, sed et pro officialibus scribentibus l. 10. ff. de edendo: nam talis officialis constitutus est non tantum ad aliena negotia conscribenda, sicut notarius, sed etiam ad

officium suum concernentia. 7. Denique libri censuales, in quibus descripta est bonorum taxatio, tributa, et exactiones, uti et libri collegiorum opificum ex longo usu vim authenticam obtinuerunt.

9. Q. II. *Quid probent instrumenta privata non authentica?* R. 1. Regulariter nihil probant in favorem scribentis, vel ejus haeredum, pro, vel contra tertium, *l. 5. 6. 7. C. de prob.* nam nemo testis idoneus in propria causa, et aliunde talis Scriptura est testimonium extrajudiciale non juratum, cui non creditur, nisi aliter conveniat inter partes, vel juramentum, et alia adminicula accedant. 2. Scriptura privata authenticatur, et plene probat, si saltem duo testes sint subscripti, et recognoscant suam subscriptionem, et sigilla: si vero mortui sint, mors eorum perimit vigorem instrumenti, *c. 2. h. t.* et in hoc instrumentum privatum differt a publico, quod morte notarii non expirat. 3. Scriptura privata continens expressam causam debiti, si confessata sit, et recognita a scribente, plene contra illum probat; si autem negetur, non probat, donec probeatur per testes, vel alio modo ejus esse scripturam, vel ita negotium gestum esse, *c. 14. h. t. l. 25. §. fin. ff. de probat. l. 13. C. de non num. pec.* nam ista propria, et deliberata confessio scribentis, quae praevalet confessioni extrajudiciali, sufficienter scripturam istam authenticat. Excipe causam *mutui*, et *dotis*, si opponatur debito tempore exceptio *non numeratae pecuniae, non numeratae dotis. tit. C. de non num. pec. et tit. C. de dote caut. non num.* vel si creditor contra apocham confessatam intra 50.

dies opponat exceptionem pecuniae non numeratae, *l. 14. pr. et §. 2. C. de non num. pec.* 4. At scriptura privata confessata non exprimens causam debiti, v. g. an ex mutuo, vel empto etc. debeatur, regulariter non probat contra scribentem, nisi aliunde ostendatur causa debiti *l. 25. §. fin. ff. de probat.* relata in *c. 14. h. t. si cautio, quam a te indebite proponis expositam, indeterminate loquatur, adversarius tuus tenetur ostendere debitum, quod continetur in ea*: nam debitum non nascitur, nisi ex causa, et titulo debendi *§. fin. in de oblig.* Excipe, nisi quid vicem causae suppleat, ut favor Religionis, *c. fin. de success. ab intestato*, misericordiae, ut si quid pauperi promittatur, conditio sub qua promittitur, juramentum, sub quo quis obligat se daturum etc. *Dices*: Scriptura creditoris liberantis debitorem a debito probat; etsi causa liberationis non exprimatur *arg. l. 40. pr. ff. de pactis*: ergo a pari. R. omisso anteced. quod negat Gonzal. neg. conseq. quia jura proniora sunt ad liberandum, quam obligandum *lib. 47. ff. de O. et A.*

10. Q. III. *Quid probent libri mercatorum recte, et judicialiter instructi?* R. De jure contra scribentem, sed non pro scribente probant, *l. 6. 7. Cod. de probant.* At de consuetudine, et aequitate saltem semiplene probant in his, quae ad eorum merces pertinent, *arg. l. 9. ff. de edend.* nam mercatores sine chirographo emptoribus suis credunt; ergo aequum est, ut illorum libris fides habeatur. At libri rationum a sociis, vel uno eorum deputato conscripti, regulariter plene probant inter illos etiam pro

scribente, uti et libri tutorum, aut curatorum, modo verisimilia scribant, v. gr. pro victu, et amictu pupilli etc. nam contractus isti ex natura sua talem fidem requirunt, alias dura esset societas, et durum officium tutoris etc.

11. Q. IV. *Quid probent litterae missivae, et sculpturae marmoribus incisae?* R. *ad 1.* Probant contra scribentem, si recognitae sint, non vero pro scribente, nisi acceptatae sint ab eo, cui scriptae sunt, et non remissae; ut si Cajus non remittat Titio litteras, quibus eum monet de solvendo debito. Litterae autem cambii acceptatae habent vim plenam instrumenti, et rei judicatae, ut teste Jord. resolvit Rot. Rom. R. *ad 2.* Sculpturae istae probant in factis antiquis, et rebus parvi praejudicii; non vero si vertatur magnum praejudicium, quia tunc probationes evidentes sunt necessariae.

§. III.

De productione, impugnatione, amissione, renovatione, et interpretatione instrumentorum.

12. *Producere instrumenta*, est illa in iudicio exhibere ad probandam suam intentionem: *Edere* vero instrumenta, est illa ad describendum communicare adversae parti coram iudice: nam *edere est copiam describendi facere*, l. 1. §. 1. ff. de edendo.

13. Q. I. *Quando, et quomodo producenda sint instrumenta?* R. *ad 1.* Regulariter producenda sunt post litem contestatam usque ad conclusionem in

causa, c. 9. h. t. nam sunt species probationis; ergo produci debent in termino probatorio, nisi justa causa suadeat, ea produci ante litem contestatam, vel post conclusionem in causa. 2. Semel tantum producenda sunt, nisi justa causa suadeat iteratam productionem ad ostendendam falsitatem probationis: quo casu opus est juramento, lib. 6. §. fin. ff. de edend. lib. 21. Cod. h. t. 3. Instrumentum habens plura capitula non connexa, totum integraliter coram iudice, et parte adversa praelegendum est, ut plene illius tenor percipiat: quo sensu procedit, cap. 7. de privil. in 6. sed totum non est edendum adversae parti, bene vero quoad capitulum, de quo controversitur: quo sensu procedit. cap. 5. hoc tit. sine ulla antinomia, vel correctione juris: nam si omnia capitula ederentur, lites ex litibus suscitarentur. Sic etiam legatario non est edendum totum testamentum, sed tantum quoad capitulum legati.

14. Q. II. *An reus sua instrumenta, quibus non est usus in iudicio, teneatur actori edere?* R. Negative ex cap. 1. de probat. et l. 1. Cod. de edendo: nam actor debet paratus venire ad iudicium, et probandum, neque arma mendicare debet ex domo adversarii. Nec obstat, quod reus teneatur actori respondere ad positiones: nam respectu confessionis rei actor non potuit venire paratus, bene vero respectu instrumenti. Excipe 1. instrumenta communia utrique parti cap. 12. hoc tit. sive ratione proprietatis; ut si res pluribus donata, vel communibus sumptibus facta est: sive ratione materiae, dum instrumenta

communem materiam continent; ut testamenta inter cohaeredes, et legatarios: sive denique communia *ex natura negotii*, dum quis omnia negotia adnotat: sic iudex omnia acta iudicii cuilibet interesse habenti edere debet. *Excipe* 2. causas privilegiatas fisci *l. 1. §. 1. et seqq. ff. de jure fisci*, usurarum, si usurarius neget se exercuisse usuras. *Clem. unic. §. ceterum de usur.* 3. Si actor intencionem suam jam fundatam habeat; ut si probavit praedium esse venditum reo, et nescit, quibus conditionibus, *lib. 48. 52. ff. de act. empt.* Sic etiam Ecclesia in dioecesi ostendere debet privilegium exemptionis a jurisdictione Ordinarii. Denique privilegium fisci multi extendunt ad alias causas favorabiles Ecclesiae, alimentorum, matrimonii, dotis, libertatis etc. saltem si iudex impetret exhibitionem instrumenti, aut veritas aliter haberi non possit, *Reiff. n. 8. Schmalz. etc.*

15. Q. III. *Quomodo instrumenta impugnentur, aut reprobentur?* R. 1. Ex defectu eorum, quae necessaria sunt ad confectionem instrumenti; ut quia conficiens non erat notarius, quia solemnitates non erant observatae, quia ob, vel subreptio intervenit. 2. Ex defectu sigilli; ut quia est ignotum, fractum, noviter agglutinatum, adulterinum, *c. 6. h. t. 2.* Ex rasure, et cancellatione in loco substantiali, nisi de hoc notarius mentionem faciat, *cit. c. 6. v. instrumentum, h. tit.* Si tamen rasio sit in loco non substantiali, probabilius non vitiat instrumentum, *cap. 3. h. t.* ubi rasura in facti narratione, et *c. 11. eod.* ubi omissio litterae, vel syllabae, imo et vo-

cis integrae facile subintellectae, non obest valori instrumenti. Quae autem sit pars, vel locus substantialis, determinari non potest, sed pro subjecta materia id relinquitur arbitrio iudicis. 3. Testes instrumentarii, seu instrumento inserti, si omnes, vel plerique dicant, se non interfuisse actui, vel aliter esse scriptum, quam gestum, plene probant contra instrumentum, illudque reprobant, *cap. 10. hoc. t. cap. 5. de probat. et argum. cap. 33. §. fin. de testib.* nam dignior, fidelior, et aestimabilior est vox viva testium, quam mortua instrumenti *nov. 73. c. 3.* unius autem, vel alterius testis contradictio, si plerique, et sufficientes stent pro valore, et fide instrumenti, non obest, *arg. l. 1. ff. quemadm. testam. aper. et lib. 3. C. si ex falso instrum.* 4. Si testes instrumentarii mortui sunt, regulariter ad reprobationem instrumenti sufficiunt duo testes extranei omni exceptione majores: ita *Innoc. Covar. Reiff.* et alii contra alios, qui requirunt plures, quam sint in instrumento, vel saltem tres contra instrumentum publicum. *Prob. ex lib. 14. v. etsi C. de contrah. stipul.* ubi asseritur reprobari posse instrumentum *per testes undique idoneos, et omni exceptione majores.* Ratio est, quia instrumentum, mortuis testibus, non habet fidem, nisi ex auctoritate notarii, et praesumptione juris assistentis notario; sed auctoritas ista, et praesumptio cedere debet veritati manifestatae per duos testes contrarium probantes juxta illud: *in ore duorum, vel trium testium*: tum quia ex probatione testium oritur praesumptio contra notarium, cum et is facile committere possit falsitatem

in conscribendo negotio, et inscribendis testibus, ergo. At si testes instrumentarii vivant, et stent pro valore instrumenti, ad reprobandum illud plures requiruntur testes extranei, ita ut praevaleant instrumentariis secundum arbitrium iudicis. His non obstat *l. 15. C. h. t. c. 13. de praescr.* nam haec, et similia jura attribuant instrumento probationem tantum praesumptivam, quae cedit vivae probationi per testes sufficientes.

16. Q. IV. *Quid juris, si concurrant instrumenta contraria?* R. 1. Si ab eadem parte producantur instrumenta contraria, quae conciliari non possunt, neutrum facit fidem, cum alterum alteri de- roget *l. 14. C. et c. 13. h. t. sibi enim imputare debet, qui contrarias inter se scripturas in judicio protulit.* Si autem idem instrumentum contineat in se vera contraria, inter se inconciliabilia, rejici debet, cum contraria simul esse vera non possint. 2. Si actoris, et rei instrumenta sunt vere contraria, praefertur dignius, ut publicum privato, *c. 32. de testib. l. 14. C. de contr. empt.* si vero aequalis sint auctoritatis, neutri creditur, et reus absolvitur; nisi actor habeat causam favorabilem, *arg. c. 3. de probat.* ibi: *promptiora sunt jura ad absolvendum quam condemnandum, praeterquam in causa liberali,* seu alia favorabili.

17. Q. V. *An fidem faciat instrumentum simulatum?* hoc est, dum utriusque partis consensu aliud scribitur, quam gestum est, v. g. *de re ad rem*, si fundus scribatur venditus, cum res mobilis sit vendita, *de contractu ad contractum*, si fundus scribatur venditus, cum tantum sit pignoratus. R. Negative: ita rubrica

C. plus valere, quod agitur, quam quod simulate concipitur, et l. 1. ibid. in contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspicitur debet. Si simulatio est de persona ad personam, ut si scribatur mulierem comparasse, quod vir comparavit, contractus non vitatur, sed jus acquiritur ei, qui vere contraxit. Differt autem instrumentum simulatum a falso, quia hoc voluntate unius, illud vero voluntate utriusque committitur.

18. Q. VI. *Quid juris, si instrumentum, in quo actor fundat suam intentionem, casu fortuito periit, v. g. per incendium?* R. 1. Actor probare debet casum fortuitum, et simul tenorem instrumenti per testes, qui dicant, se vidisse, et legisse instrumentum nullo vitio laborans. Quae probatio erit saltem semiplena, complenda per juramentum suppletorium, nisi testes isti interfuissent etiam negotio gesto; tunc enim plene probant *l. 1. 5. C. h. t. 2.* Si instrumentum periit proprio facto creditoris, ut quia illud debitori reddidit, vel laceravit spe futurae solutionis, stat pro debitore praesumptio liberationis, donec probetur contrarium, *l. 2. §. 1. ff. de pact. l. 24. ff. de prob.* At si facto adversarii instrumentum laceratum, corruptum, vel subtractum sit, sufficit solo juramento probare illius tenorem, *l. 20. C. de probat.* nam hic dolus praesumitur in adversario.

19. Q. VII. *An instrumentum vetustate consumptum innovari possit?* R. Affirmative, modo id fiat coram iudice, etiam ante litem contestatam, et parte altera non citata, *c. 4. de confir. util.* ne veritas occultetur casu, quo instrumentum totaliter corrumperetur.

20. Q. VIII. *Quomodo interpretanda sint instrumenta?* R. Stricte, et ideo extendi non debent ad ea in eis non contenta: nam termini conventionum diligenter sunt observandi. 2. Si allegetur aliqua constitutio Papalis extravagans, et dubitetur de ejus valore, siquidem conformis est juri communi, judex secundum illam judicabit; si vero difformis, consulendus erit Papa de ejus interpretatione, *c. 8. h. t.* nam cujus est condere, ejusdem est interpretari legem, *l. 12. C. de LL.*

TITULUS XXIII.

De Praesumptionibus.

Agitur de hac materia in Decreto *c. 14. absit 11. q. 3.* et hinc inde sparsim. In Pandectis *lib. 22. tit. 3.*

1. *Nota 1.* Praesumptionem dici quasi *antesumptionem*, quia ante legitimas probationes aliquid sumitur pro vero. At quoad rem, *praesumptio est conjectura rationabilis super re dubia, proveniens ex indiciis frequenter connexis cum veritate rei.* Et quamvis praesumptio in rigore probatio non sit; quia tamen relevando a probatione, aequivalenter probat, merito speciebus probationis accensetur.

2. *Nota 2.* Indicium esse quoddam signum rei dubiae ad cognoscendam veritatis deserviens. Differt autem a praesumptione, sicut causa ab effectu, quia praesumptio oritur ex indiciis: porro indicium est triplex, *plenum*, seu *gravissimum*, aut *violentum*, quod regulariter sufficit ad generandum plenum assen-

sum judicis; et ideo dicitur *indubitatum*, seu *moraliter certum lib. 19. indicia certa C. de R. V. Semiplenum*, seu *grave*, quod fortiter moveat ad assensum, attamen cum formidine; et ideo *dubitativum* dici solet. *Leve*, quod debiliter movet ad assensum, et plerumque suspicionem temerariam generat, quae non deservit judiciis, sed utroque jure reprobat, *c. 2. de purg. vulg.* Ex his *levia indicia* in criminalibus sufficiunt ad capturam, ne reus aufugiat; gravia ad citationem reo absenti transmittendam, et ad torturam; gravissima saepe ad condemnationem *arg. l. fin. C. de prob. Clar. lib. 5. pract. crim. q. 20.* In specie, quae indicia sint *levia*, *gravia*, et *gravissima*, judex arbitrat. 2. Indicium aliud est *proximum*, quod immediate connectitur cum actu, estque magis verisimile; aliud *remotum*, quod immediate non connectitur cum ipso actu, sed tantum cum circumstantiis illius.

3. *Nota 3.* Praesumptionem dividi: 1. In *praesumptionem juris*, et *hominis*: *praesumptio juris* est, quae specialiter in aliqua lege, aut Canone exprimitur: et quidem si jus aliquid praesumit pro vero, donec contrarium probetur, est *praesumptio juris tantum*; si vero aliquid praesumat pro vero, et non admittat probationem, saltem directam in contrarium, est *praesumptio juris, et de jure*, ut patebit ab exemplis infra afferendis. *Praesumptio hominis*, seu *judicis* est conjectura nullo jure expressa, licet generaliter a jure approbetur, dum judex ex ipsa qualitate, et circumstantiis facti aliquid praesumit pro vero. 2. Praesumptio hominis ex qualitate indiciorum.

pariter dividitur in *levem*, *gravem*, seu *probabilem*, aut *discretam*, et *gravissimam*, seu *vehementissimam*, aut *violentam*.

4. Q. I. *An praesumptio juris tantum plene probet?* R. Affirmative, non absolute, sed conditionate, si contrarium non probetur: ita c. 10. h. t. c. fin. de rest. spoliat. in 6. l. 25. pr. ff. de probat. ibi: *praesumptionem*, puta debiti, *pro eo esse, qui accepit*: unde is, pro quo stat praesumptio juris, habet intentionem suam fundatam in jure, et cons. relevatur ab onere probandi, *ibid.* et *arg. c. 2. 4. de probat.* Ratio est, quia praesumptio juris procedit ex certis, ac legitimis indiciis, et fundatur in iis, quae plerumque fieri solent; et ideo praesumptio juris est liquida probatio in causa ceteroquin obscura, donec contrarium probetur l. 74. ff. de legat. 1. Tales praesumptiones sunt in specie: 1. Quod qualitas, quae naturaliter inest homini, semper adesse praesumatur; ut prudentia in senibus l. 5. ff. de jure immun. inconsulta facilitas in minoribus l. 3. ff. ad SC. Maced. imbecillitas, et loquacitas in mulieribus l. 2. ff. ad SC. Vellej. et generaliter quilibet praesumitur esse idoneus ad aliquod officium, vel actum c. fin. h. t. 2. Quilibet praesumitur bonus, nisi probetur malus, *cit. c. fin.* et semel malus, semper praesumitur malus, *reg. 8. in 6.* et quaelibet res praesumitur talis, qualis erat, quia mutatio est facti, adeoque probari debet. Sic homo praesumitur bonus, et praedium allodialae l. 9. 10. C. de servit. natus ex justis nuptiis, praesumitur esse in patria potestate, donec probet emancipa-

tionem l. 8. ff. de probat. etc. 3. Ex communiter contingentibus, in actu de se malo praesumitur dolus c. 1. h. t. in actu vero indifferenti bonitas *reg. 2. in antiq.* inter personas valde propinquas praesumitur honestas, et non incestus c. 15. h. t. c. 9. de cohabit. Cler. vicinus praesumitur scire, quae notoria sunt in vicinia c. 7. h. t. commutans beneficium pingue cum tenui, praesumitur id facere simoniace, c. 10. h. t. Princeps in dubio praesumitur juste agere in his, quae sunt juris humani, *Clem. un. de probat.* et judex in his, quae pertinent ad processum judicarium l. fin. C. de off. civ. jud. Plures hujusmodi praesumptiones passim occurrunt in utroque jure, et videri possunt apud Menoch. Reiff. etc.

5. Q. II. *An praesumptio juris, et de jure ita plene probet, ut non admittat probationem directam in contrarium?* R. Affirmative ex c. 30. de sponsal. ibi: *contra praesumptionem hujusmodi non est probatio admittenda*, puta in foro externo; nam in foro interno attendenda est veritas, si re ipsa praesumptio fallat. Ratio resolutionis est, quia praesumptio juris, et de jure pro veritate habetur ad instar legis; et consequenter, sicut lex, ita nec talis praesumptio impugnari debet, saltem directe. Tales praesumptiones sunt: 1. Quod de jure antiquo sponsalia per copulam firmata transiverint in matrimonium, *cit. c. 30. de sponsal.* 2. Quod mulier sesquiennio cohabitans marito, metum purgaverit, et libere consenserit c. 21. de sponsal. 3. Quod Religiosus intra quinquennium non reclamans contra professionem, eandem ratificaverit, Trid. Sess. 25. c. 19. de Regg.

4. Quod intra biennium non opponens exceptionem pecuniae non numeratae, praesumatur pecuniam accepisse; licet de hoc aliqui contrarium sentiant, *tit. C. de non num. pec.* etc. Ceterum contra praesumptionem juris, et de jure admittitur probatio indirecta; ut si mulier, vel Religiosus probet metum durasse toto sesquianno, aut quinquennio, si pars adversa, pro qua stat praesumptio, fateatur contrarium; ut si pupillus major factus fateatur in inventario fuisse aliquid per errorem adscriptum; vel si oppositum probetur per notorietatem facti vel per instrumentum publicum etc. nam praesumptio cedere debet liquidae veritati.

6. Q. III *Quantum probent praesumptiones hominis?* R. Cum id pro particularibus casibus jure decisum non sit, relinquatur arbitrio prudentis judicis, cujus est aestimare, an probatio sit plena, vel semiplena, *l. 3. ff. de test.* pro quo judicio servient seqq. regulae: 1. Praesumptio gravis, seu probabilis, se sola probat semiplene; si vero adjuvetur per aliam similem praesumptionem, vel per famam, et alia adminicula, probat plene in civilibus *c. 11. et 13. h. t. c. 44. §. fin. de sent. excom.* ubi stante praesumptione probabili, defertur juramentum suppletorium, et accedente fama vicinia cum jurata partium confessione, fertur sententia divortii, *cit. 13. h. t.* 2. Praesumptio violenta hominis plene probat, saltem in civilibus *c. 2. h. t.* ubi refertur factum Salomonis ex praesumptione violenta judicantis inter duas faeminas de filio litigantes, et *c. 12. 13. h. t.* ex violento indicio nudi cum nuda depre-

hensi probatur fornicatio: sed contra hanc praesumptionem admittitur probatio, *c. fin. de Presbyt. non bapt.* ibi: *donec evidentissimis forsan argumentis contrarium probaretur.* 3. Praesumptio violenta hominis in delictis capitalibus non probat plene, nisi adsint indicia luce clariora: ita Gomez, Mysing. Reiff. cum citt. contra Farin. Menoch. etc. item contra Tiraq. Wagnerek, et alios docentes talem praesumptionem sufficere ad poenam saltem extraordinariam, Prob. ex *l. fin. C. de probat.* ubi rescribitur, quod res criminalis debeat esse *munita idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, et luce clarioribus expedita,* et *c. 14. h. t.* ibi: *propter solam suspicionem, quamvis vehementem, nolumus illum de tam gravi crimine haereseis condemnari.* Ratio est, quia poena capitalis non est infligenda, nisi delicto omnino certo; sed ex sola praesumptione violenta non probatur delictum omnino certum, nisi adsint indicia indubitata; ut si marito per annum absente, uxor reperiatur gravida, ergo. At praesumptio violenta locum facit torturae, ut propria confessio extorqueatur; et si haec non sequatur, neque probatio evidens affertur, praestat reum nocentem dimittere, quam innocentem damnare *l. 5. ff. de poenis.* Neque hic extraordinaria poena infligenda est, nisi ipsa indicia de se sint etiam mala, et scandalosa, sicut pleraque indicia haereticorum, *cit. c. 14. h. t.* In minoribus autem criminalibus violenta praesumptio videtur sufficiens ad poenam ordinariam, cum non sit tantum periculum, et damnum.

7. Q. IV. *Quid juris in concursu plurium praesumptionum sibi contrariarum?* R. Fortior praevallet debiliori c. 3. *qui filii legit. l. 25. ff. de prob.* ita ut praesumptio validior hominis vincat praesumptionem juris, *arg. l. 93. §. 3. ff. de legat. 3.* Jam specialius loquendo: 1. Praesumptio naturae conformior, honestior, et benignior praevallet contrariae; ut quod aliquis sit liber, legitimus, non criminus, vel quod pater malo animo non occiderit filium etc. nisi contrarium probetur. 2. Praesumptio in specie praevallet praesumptioni in genere, quia generi per speciem derogatur, *reg. 34. in 6.* sic in genere nemo praesumitur jactare suum, *l. 25. ff. de prob.* si tamen creditor reddat chirographum debitori, vel illud laceret, praesumitur id facere animo liberandi debitorem *l. 2. ff. de pact.* 3. Praesumptio stans pro valore actus, vel causa favorabili, vel bono animae, praevallet oppositae, c. 25. *de V. S.* et verisimilior praevallet minus verisimili, *arg. c. 10. de prob.* etc. Si praesumptiones omnino sint aequales, reus absolvitur, nisi actor habeat causam favorabilem, ut saepius dictum. Vide Reiff. a n. 78. Schmalz. a num. 38.

Quomodo lex fundata in praesumptione facti, si praesumptio sit falsa, in foro interno obliget, dictum est in *tit. de Const. n. 26.*

TITULUS XXIV.

De Jurejurando.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clementinis *h. t.* in Decreto 22. q. 1. Maschat. T. II. P. I.

et seqq. in Pandectis *l. 12. tit. 2. 3.* in Codice *lib. 4. tit. 1. et lib. 5. tit. 53.*

1. Nota 1. Juramentum esse invocationem divini nominis in testimonium; et si rite fiat *in justitia, in judicio, in veritate*, ut praecipitur *Jerem. 4. v. 2.* esse actum religionis, quo Deus colitur, et cons. sanctum, et licitum, *Deut. 6. v. 13.* ut tenent catholici contra Valdenses quibus non suffragatur S. Jacob. c. 5. v. 12. *nolite jurare*: nam hic prohibetur juramentum temere, et pro placito, non vero ex necessitate, et justa causa fieri solitum. Inter ceteras causas, etiam est defectus probationum in judicio; et ideo JCtus *l. 1. ff. h. t. ait: maximum remedium expediendarum litium in usum venit jurisjurandi religio.*

2. Nota 2. Juramentum dividi 1. in *assertorium*, quo asseritur veritas rei praesentis, aut praeteritae; et *promissorium*, quo firmatur promissio de futuro; et utrumque vel est *simplex* sine ullis solemnitatibus, vel *solemne* coram superiore, et cum solitis solemnitatibus; vel *execratorium*, quo jurans sibi, vel alteri sibi charo aliquid mali imprecatur a Deo vindice sacrilegi mendacii; vel *judiciale*, quod in judicio, vel *extrajudiciale*, quod extra judicium fit. 2. Assertorium dividitur in *litis decisorium*, quod fit causa litis finiendae; et *litis aestimatorium*, seu *in litem*, de quo infra. 3. Litis decisorium ex recepta doctrina dividitur in *voluntarium*, quod ex libera conventionione pars parti defert sine ulla approbatione judicis. *Judiciale specificum*, quod pars parti defert in judicio, iudice approbante; et *necessarium*, quod iudex defert alterutri parti ad complendam ple-

nam probationem; et ideo etiam vocatur *suppletorium*, quod tunc primo defertur, dum alia probatio non suppetit, *c. 2. de probat.* et quia iudex quandoque necesse habet illud deferre, pars vero acceptare, ideo etiam dicitur *necessarium*.

§. I.

De Juramento litis decisorio.

3. Q. I. *Quid generaliter requiratur ad juramentum litis decisorium?* R. 1. Ut lis sit dubia, cum causa certa non indigeat decisione. 2. Ut probationes aliunde non suppetant ad veritatem rei *c. 2. de prob.* alias juramentum fieret temere, et sine necessitate. 3. Ut non fiat spontanee, sed ad delationem partis, aut iudicis, alias ultroneum nihil probat *l. 3. ff. h. t.*

4. Q. II. *Quis, cui, et in qua causa deferre possit juramentum voluntarium.* R. 1. Quicumque de re controversa transigere, et disponere potest, etiam deferre potest juramentum voluntarium; uti dominus liberam habens rerum suarum administrationem, curator in rebus minoris, Praelatus in rebus Ecclesiae, servus, et filiusfam. in rebus peculii, procurator cum mandato speciali etc. ita *l. 17. et l. 26. §. 2. ff. h. t.* nam hoc juramentum ex conventionem vim transactionis habet. Ob contrariam rationem juramentum hoc deferre nequit pupillus sine auctoritate tutoris, amens, furiosus, minor sine auctoritate curatoris, si illum habeat; Nec obstat *l. 9. §. 4. ff. h. t.* nam in casu legis, vel minor curatore caruit, vel ejus auctoritas supponi-

nitur intervenisse. 2. Juram. voluntarium deferri potest cuicumque, qui ex conventionem sibi, vel alteri acquirere potest actionem, aut exceptionem, cujuscumque sit aetatis, sexus, aut conditionis; ut pupillo, mulieri, servo in causa domini, procuratori etc. *l. 26. ff. h. tit.* Nec obstat *l. 34. §. 2. ff. h. t.* ibi: *pupillo non defertur juramentum*: nam sermo est de juramento judiciali. 3. In omni causa dubia, quae pendet a voluntate partium, locus est juramento voluntario *l. 3. §. 4. ff. h. t.* At circa matrimonium solvendum, vel circa possessionem religiosam invalidandam, uti et circa criminalia, in quibus transactio non admittitur, non est locus huic juramento: nam haec, et his similia non sunt in potestate litigantium.

5. Q. III. *Quis sit effectus juramenti voluntarii?* R. cum distinctione: 1. Si juramentum tantum delatum, vel acceptatum, vel relatum est, nihil speciale operatur: nam in placito partium est, ut acceptetur, vel referetur, vel ut acceptatum revocetur, antequam fiat, *l. 11. C. de R. C.* ibi: *si quis Sacramentum intulerit, et hoc revocare maluerit, licere quidem ei hoc facere* etc. Nec obstat *reg. quod semel placuit* in 6. nam locum non habet in his, in quibus lex permittit revocationem, uti in mandato, societate, contractibus innominatis *l. 5. ff. de condict. caus. data*, et similiter in nostro casu. 2. Si juramentum voluntarium est praestitum, proximus illius effectus est *decisio causae dubiae*; remotus vero, seu consequens, est *actio in factum, ex jurejurando*; si actor juravit sibi deberi, vel si eo volente jurare,

reus remisit ei iuramentum; vel *exceptio juratoria*, si reus iuravit se non debere, *l. 7. 8. 9. 11. 18. 28. ff. h. t.* quae actio, et exceptio utrinque transit ad haeredes; non tamen praepjudicat tertio extra-neo *l. 10. ff. eod.* licet, si alius pro tertio juret, acquirat ei actionem, vel exceptionem jurisjurandi *l. fin. §. 2. ff. h. t.* Nec obest *reg.* quod alteri per alterum non acquiratur, *§. 4. in per quas pers.* nam hic actio directe non acquiritur, sed tantum indirecte, ex consequenti; quatenus pars altera deferendo iuramentum, cedit juri suo. 3. Tanta est vis iuramenti voluntarii praestiti, ut res eo decisa non rescindatur, etsi postea detegatur perjurium fuisse: ita *l. 5. §. 2. ff. h. t.* et *l. 1. C. de R. C. causa jurejurando ex consensu utriusque partis decisa, nec perjurii prae-textu retractari potest, nisi specialiter hoc lege excipiat.* Ratio est, quia deferens iuramentum, obligat se ad cadendum causa sub conditione, si iuramentum ab altero praestitum fuerit; ergo eo praestito, tota conditio impletur, ut non sit locus retractationi. Excipe causam legati, vel fideicommissi, si postea appareat, nihil fuisse legatum, vel fideicommissum *l. fin. C. de R. C.* Item si a partibus exceptus fuit casus perjurii, vel si suprema potestas in poenam perjurii, et ob aequitatem naturalem rem ita decisam rescindere velit.

6. Q. IV. *Quis, cui, et in qua causa deferre possit iuramentum judiciale, a iudice competente approbatum?* R. *ad 1.* Quicumque deferre potest iuramentum voluntarium, potest etiam judiciale, sive actor, sive reus, *l. 12. pr. C. de R. C.* Si actor omnino nihil probavit, nec po-

sitive, nec praesumptive, non potest reo deferre iuramentum, cum nulla rationalis causa adsit jurandi; at si probavit aliquid vel positive, vel praesumptive, hoc est, si gravis praesumptio stet pro actore, potest reo deferre iuramentum; cum talis praesumptio vim probationis habeat, et per se sit causa sufficiens jurandi: ita Schmier, Haunol. et alii medium tenentes inter duas oppositas sententias. Prob. ex claro textu *c. fin. §. sane hoc tit. Sane, si actor omnino in probatione defecerit, reus debet, etsi nihil praestiterit, obtinere: praesumptione vero faciente pro illo, reo deferri potest ad ostendendam suam innocentiam iuramentum.* Ex his solvitur *l. 38. ff. h. t. l. 35. pr. eod. l. 12. C. de R. C.* nam in his semper supponitur aliqua probatio ex parte actoris, saltem praesumptiva; alias locus daretur pluribus calumniis. R. *ad 2.* Iuramentum judiciale deferri potest illi, qui est dominus rei controversae, aut loco domini, seu qui deferre illud potest: nam hoc iuramentum vim habet transactionis, et alienationis. R. *ad 3.* In omni causa controversa, in qua licet transigere, deferri potest iuramentum judiciale *l. 3. ff. h. t.*

7. Q. V. *Quis sit effectus iuramenti judicialis?* R. *1.* Delatio hujus iuramenti alternative obligat, ut vel referatur deferenti, vel praestetur *c. fin. h. t.* nisi justa causa aliud suadeat: sic enim in delictis reus illud referre non potest, cum ipse de suis factis optime noverit veritatem, *cit. c. fin. h. t.* uti etiam in casu, quo actor non plene probavit factum alienum, super quo plenam habere notitiam non praesumitur *l. 11. ff. de act. rer.*

amot. Si primo deferenti relatum est juramentum, tenetur illud praestare, nisi justa causa illum excuset; alias reus habetur pro convicto, et actor repellitur ab agendo, *l. 54. §. 7. et fin. ff. hoc t. nam non debet displicere. conditio jurisjurandi ei, qui detulit, ibid. 3.* Si juramentum judiciale acceptatum est, revocari non potest, nisi occurrat justa causa; ut si superveniant aliae probationes: nam in judiciis quod semel placuit, amplius displicere non potest *reg. 21. in 6.* tum ne judici illudatur; tum ne judicia protelentur. 4. Si hoc juramentum praestitum est, vim habet rei judicatae, producentis actionem, aut exceptionem juratoriam; non admittit appellationem, aut rescissionem, etiam praetextu instrumentorum de novo repertorum *l. 5. 9. 34. ff. h. t. l. 1. 12. §. 3. C. de R. C.* nam juramentum judiciale est species transactionis, et vim conditionis habet ad decisionem causae.

8. Q. VI. *Quis, cui, et in qua causa deferre possit juramentum necessarium?* R. ad 1. Solus judex ordinarius, vel delegatus, et in compromisso arbiter deferre potest juramentum necessarium, *l. 1. 31. ff. h. t. l. 3. et 12. C. de R. C.* cum solius judicis sit cogere partes litigantes ad jurandum: atque id judici incumbit non tantum ad instantiam partis, sed etiam ex officio, seu de necessitate, saltem morali, *cit. l. 5. C. de R. C.* quia judicis est satagere pro veritate eruenda. R. Ad 2. In prudenti judicis arbitrio stat, an juramentum deferat reo, an actori *c. fin. in fin. h. t.* Et quidem, si actor semiplene probavit, reus vero nihil probavit, actori deferendum est ju-

ramentum suppletorium, *cit. c. fin.* quia semiplena probatio per hoc juramentum compleri potest. In aliis casibus, ut si pro actore stet sola praesumptio, vel si actor, et reus semiplene probavit, regulariter reo deferendum est, quia favorabiliores sunt partes rei. Quod si uterque plene probavit, et probationes sunt compossibiles, ut de mutuo dato, et soluto, reus absolvitur absque juramento: si vero sint contrariae, deferitur ei, in quo videtur major probabilitas obtinendae veritatis; si tandem sint omnia paria, reus absolvitur, vel saltem ei potius, quam actori deferitur juramentum. R. Ad 3. In omni causa specialiter non excepta deferri potest juramentum necessarium, cum sit de genere permissorum *l. 3. ff. h. t. l. 3. C. de R. C.* Excipiuntur causae criminales, et famosae, et quae his aequiparantur, causae civiles valde arduae: nam in istis, non actori, sed reo deferri potest juramentum purificationis *c. fin. h. t. l. 6. §. 4. de his, qui not. infam.* nisi ageretur civiliter ad solam poenam pecuniariam, *l. 3. §. 1. ff. h. t.* item causae matrimoniales, et professionis religiosae, dum agitur ad vinculi dissolutionem; et omnes illae, in quibus jura requirunt liquidas probationes.

De juramento reo in criminalibus deferendo, vide additionem ad tit. VII. de juram. calumn. post num. 6.

9. Q. VII. *Quae requirantur ad legitimam juramenti suppletorii delationem?* R. 1. Ut deferatur a iudice praevia cognitione causae *l. 3. C. de R. C.* 2. In praesentia adversarii citati. 3. Personae honestae habenti scientiam ex sen-

su corporeo; non autem vili, et suspectae de perjurio. 4. In causa civili non nimis ardua. 5. Praecedente semiplena probatione, et ante conclusionem in causa, licet etiam post iudex illud deferre possit: cum iudici nunquam sit conclusum in causa.

10. Q. VIII. *Qui sit effectus iuramenti suppletorii?* R. 1. *Ut delacti*, est absoluta necessitas illud praestandi; alias recusans causa cadit, nisi legitime delatum non fuisset, *l. 12. C. de R. C. c. fin. h. t. 2. Ut praestiti*, est completio probationis, ut sententia feratur pro iurante. Ab hac autem sententia appellari, et ejus retractatio peti potest propter instrumenta noviter reperta, in quo effectu iuramentum necessarium notabiliter differt a voluntario, et judiciali, a quibus non appellatur, nec sententia, seu res decisa retractatur: ita Cajus *l. 31. ff. h. t. admonendi*, inquit, *sumus, interdum etiam post iusjurandum exactum permitti constitutionibus Principum ex integro causam agere, si quis nova instrumenta se invenisse dicat: quod si alias inter ipsos iurejurando transactum sit negotium, non conceditur eundem causam retractare*. Ratio est, quia iuramentum necessarium partibus coactis, et ex defectu probationum a iudice defertur, et tantum extraordinarie, ac privilegiate probat; ergo si de novo emergant instrumenta, infirmant sententiam ex eo latam. *Dices*: res iudicata non est retractanda *lib. 4. Cod. de re judic. 2*. Talis sententia nequit infirmari per testes: ergo nec per instrumenta. R. *ad 1.* res iudicata non retractatur, si lata est sententia ex probatio-

nibus ordinariis; secus si ex privilegatis per iuramentum, *Ad 2.* omitto antecedens, et neg. cons. nam in testibus timetur subornatio, non vero in instrumentis. Ceterum, si quis justam causam habuit recusandi iuramentum necessarium, non prohibetur appellare a sententia; bene vero deferens iuramentum giudiciale, et probabiliter etiam referens, si alter iuravit. Reiff. a n. 239.

§. II.

De iuramento litis aestimatorio.

11. Iuramentum *in litem* est, quo lis, seu res controversa aestimatur, *l. 1. et seqq. ff. de in litem jur.* estque triplex. *Verae aestimationis*, seu *veritatis*, quod deponitur super vero valore rei. *Affectionis*, quod deponitur de valore rei non secundum communem taxationem, sed secundum privatam affectionem, et commoditatem. *Super interesse singulari*, seu *extra rem*, quod deponitur super damno causato ex re subtracta, vel debito tempore non reddita; ut si quis cogatur majori pretio emere frumentum, aut vinum ex eo, quod citius pecunia ei non sit reddita, *l. 3. ff. eod.*

12. Q. I. *Quid juris circa iuramentum affectionis?* R. 1. Solus iudex illud deferre potest, *l. 4. §. 1. ff. d. tit.* nam hoc iuramentum defertur actori in poenam rei ob dolum, et contumaciam, seu dolosam moram in restituendo, ob quod etiam a jure habetur ratio affectionis, cum alias affectio in judiciis non curetur *l. 35. ff. ad l. Aquil.* sed solus iudex punire potest dolum, et contumaciam

partis, ergo. 2. Si actor pretium affectionis excessivum exprimat, iudex illud moderari potest secundum aequitatem; et facta condemnatione, statim dominium rei aestimatae transfertur in reum, *l. 46.*

47. ff. de R. V. ubi ratio additur: *quia actor cum eo transegisse videtur*; ut si reus habuit equum actoris constantem 100. veri pretii, et addito pretio affectionis, condemnatus est in 140.

13. Q. III. *Qui, cui, et in qua causa deferre possit juramentum verae aestimationis?* Idem est, super interesse singulari? R. ad 1. Non tantum iudex, sed et reus illud deferre potest, quia hic non punitur dolus, et contumacia, sed praecise spectatur veritas pretii secundum communem taxationem. Quod si res adhuc integra apud reum existit, in arbitrio iudicis erit vel rem manu militari auferre, vel juramentum actori deferre, *l. 4. §. 2. l. 5. ff. de in lit. jur.* R. ad 2. Soli actori, qui est dominus litis, vel liberam habet administrationem, deferri potest hoc juramentum, *l. 7. ff. eod.* nam juramentum hoc tendit ad alienationem. R. ad 3. Juramentum aestimationis verae locum habet in omnibus causis tam bonae fidei, quam stricti iuris, sive ex contractu, sive delicto, *l. 5. ff. eod.* modo intercesserit aliqua culpa debitoris: jam postquam actor pretium expressit, iudex, si viderit nimium, illud minuet, et super pretio a iudice taxato deponet juramentum. Si vero taxatione iudicis actor gravatur, antequam juret, ab hoc gravamine appellare potest. Tandem effectus hujus juramenti est, quod reus condemnatur ad solvendum pretium a iudice taxatum; et si reo nimium vi-

deatur, iudex pro aequitate summam minuere debet.

§. III.

De juramento promissorio, et contractuum confirmatorio.

14. Q. I. *Quae sit materia juramenti promissorii?* R. Res de se bona, et majoris boni non impeditiva. Unde super re mala non est jurandum, ne juramentum sit vinculum iniquitatis; nec super indifferenti; quia exinde nullus honor Deo accedit; ut si promittas jurato te non lusurum; non iturum per hanc plateam, nisi accedat finis honestus, v. gr. quia lusus est tibi causa rixandi, blasphemandi etc. Quod si juramentum impeditivum majoris boni, factum est soli Deo, non obligat, quia sapit naturam voti, quod debet esse de meliori bono; et sic non obstante juramento de bonis tuis amico diviti donandis, donare illa potes pauperibus, vel Ecclesiis. At si factum est homini, propter jus ei quaesitum infringi nequit; ut si amico tuo jurasti de bonis tuis ei donandis, non potes ea donare Ecclesiis. Ex his notandae veniunt duae regulae: 1. *Omne juramentum, quod in alterius praedictum non redundat, nec observatum vergit in dispendium salutis aeternae, observandum est, c. 28. cum contingat, h. t. 2. Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum, reg. 58. in 6. seu juramentum non debet esse vinculum iniquitatis c. 18. h. t.*

15. Q. II. *Qualem obligationem pariat juramentum promissorium?* R. 1.

Juramentum, qua tale, parit obligationem religionis, cujus est actus; qua promissio, obligationem fidelitatis; et qua pactum, seu promissio acceptata a promissario, obligationem justitiae, cum promissio sit actus fidelitatis, et pactum, seu contractus actus justitiae. Unde violans pactum juratum committit duo peccata, alterum contra religionem, alterum contra justitiam; et si votum additum fuit, est tertium peccatum contra religionem, et quidem distinctum; quia juramentum respicit Deum ut testem; votum vero, ut creditorem, seu promissarium. 2. Probabile est, quod juramentum in re levi obliget tantum sub veniali ad sui impletionem, S. D. 2. 2. q. 110. a 3. ad 5. nam licet jurare sine animo implendi promissionem, sit grave sacrilegium, cum Deus vocetur in testem mendacii, tamen si quis juret cum animo promissionem implendi, obligatio executionis regulari debet secundum rem juratam, et promissam; ergo si res promissa est tantum levis, etiam obligatio ad exequendum erit tantum levis sub veniali: quamvis non desint, qui asserant esse adimplendam sub mortali. 3. Obligatio juramenti tacitas habet conditiones, v. g. *si potuero*, non tantum potentia facti, sed et juris. *salvo jure tertii*, *salva auctoritate superioris*; *si res in eodem statu permanserit*, *si non altera pars fidem fregerit*, vel *obligationem remiserit* etc. c. 19. 25. 29. h. t. c. 12. de for. compet. Nota tamen, si quid alicui jurato promittatur in honorem Dei, et res tangit commodum tertii, promissarius non potest remittere obligationem juratam, ut si Titio jurato promittas,

quod velis bona dare pauperibus etc. S. D. 2. 2. q. 89. art. 9. ad 2.

16. Q. III. *An obligatio juramenti promissorii transeat ad haeredes, et successores?* R. 1. Obligatio personalis, quae ex ipso juramento oritur, estque religionis, non transit ad successores; et ideo hi non fiunt perjuri, si hoc juramentum violent. 2. Obligatio realis, seu justitiae ex pacto jurato orta transit ad successores, sicut aliae obligationes ex justitia, l. 9. ff. de probat. Unde haeredes tenebuntur dare puellae dotem, vel pauperibus eleemosynam, quam eis antecessor dare promisit cum juramento; secus peccant contra justitiam, non tamen contra religionem. 3. Juramentum promissorium ex parte ejus, cui juratur, est reale transiens ad successores: licet quandoque ad majorem solemnitatem praecipiat renovatio talis juramenti, ut subditi novo regi, vasalli novo domino illud praestent.

17. Q. II. *An, et quomodo juramentum confirmet pacta, seu contractus humanos?* R. 1. Pacta valida, et honesta confirmantur juramento, ut praeter obligationem justitiae, quae oritur ex valore pacti, etiam inducant obligationem religionis, quam ex natura sua parit actus jurisjurandi. R. 2. Pacta contra bonos mores naturales, seu contra jus naturale et divinum, vel humanum praeceptivum, nullo modo confirmantur per juramentum, sed per se sunt detestabilia, et invalida; ut pactum juratum de fornicando, occidendo, non suscipiendo baptismo, non observando jejunio ab Ecclesia praescripto etc. tum quia juramentum non debet esse vinculum iniquitatis c. 18.

hujus tituli. tum quia materia talium pactorum, utpote turpis, et illicita est impossibilis de jure; impossibile autem nulla est obligatio *reg. 6. in 6.* Similiter, si pactum de jure naturali est invalidum, v. g. ex defectu materiae, aut consensus, non firmatur juramento, cum huic non competat vis supplendi defectum substantialem juris naturalis: unde non valet matrimonium, vel sponsalia jurata cum Berta, quam cogitasti esse Titiam, nec valet venditio jurata unionis, quam cogitasti esse vitrum etc. *R. 3.* Contractus jure humano invalidi, si ver-
gant in praejudicium boni publici, vel tertii, nullo modo confirmantur per juramentum *c. 28. h. t.* quia pacta privatorum, etiam jurata non possunt derogare juri, et bono publico, aut tertii, *l. 38. ff. de pact.* quo sensu explicari debent *l. 7. §. 16. ff. de pact. l. 5. C. de LL.* ibi in fin. *nec Sacramentum admitti, lib. 112. §. fin. ff. de legat.* et similia jura. Unde non valet pactum juratum, quo Clericus renuntiat privilegio fori aut Canonis, judex ordini judiciario, electores formae electionibus praescriptae, et si testis juret alicui, quod legitime citatus non dicet testimonium etc. *R. 4.* Pacta humano jure invalida, vel rescissioni obnoxia, si contineant turpitudinem tantum ex parte accipientis, non confirmantur juramento quoad obligationem justitiae, saltem firmam, ubi de se sunt rescindibilia, sed tunc juramentum *per se stat.* et producit solam obligationem religionis, donec relaxetur. Talia pacta sunt, v. g. de solvendis usuris, metu, vel dolo extorta, et omnia promissa, vel data ob turpem causam, ut

si tibi promisi 100. ne occidas etc. *c. 6. 28. h. t.* quo sensu etiam intelligi potest *cit. l. 1. §. 16. ff. de pact. R. 5.* Pacta de se honesta, et solo jure humano invalida, vel rescindibilia, confirmantur juramento, ut praeter obligationem religionis etiam producant firmam obligationem justitiae: ita Gloss. *c. 2. h. t. in 6.* Abb. Covar. Gonz. et alii communissime contra Jason. Merend. Pont. Gletle, Pichler, qui stant pro sola obligatione religionis. *Prob. ex c. 2. de pact. in 6.* ubi Bonif. VIII. signate dicit, non solum juramentum additum pacto de jure civili invalido esse obligatorium, sed etiam ipsum pactum juramento firmari, et servandum esse, ut patet ex littera textus, ibi: *si tamen juramento non vi, nec dolo praestito, pactum firmatum fuerit ab eadem filia, omnino servari debebit;* observatio autem pacti pertinet ad obligationem justitiae. Idem disponitur in *c. 28. et c. 2. eod. in 6.* *Prob. 2. ex Auth. Sacramenta, C. si advers. vendition. Sacramenta puberum,* seu minorum, *sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur.* Nec obstat, etsi dicas Authenticam istam procedere de contractibus validis minorum carentium curatore, quod ex Const. Friderici non colligitur, sequitur hoc saltem, quod contractus rescindibiles vi juramenti accipiant firmam obligationem justitiae, et inviolabilem: hoc autem in effectu perinde est, ac ex contractu invalido facere validum in linea justitiae. *Prob. 3.* unica ratione a posteriori: obligatio pacti jurati, v. g. quo filia renuntiat haereditati, vel mulier consentit in alienatio-

nem rei dotalis, transit in haeredes, ita ut isti non possint petere haereditatem, aut bona dotalia alienata, prout recepta DD. sententia tenet; sed si ex tali pacto oriretur sola obligatio religionis, haec non transiret ad haeredes: nam obligatio religionis ex parte jurantis est mere personalis, et intransitoria; ut patet in pacto jurato de usuris solvendis, cujus obligatio ex juramento non transit ad haeredes jurantis; ergo obligatio ista non est solius religionis, sed justitiae, seu realis ex pacto per juramentum convalidato, et confirmato. Vel adversarii assignent causam meliorem ex titulo religionis, cur filii matris, quae cum juramento consensit in alienationem bonorum dotalium, non possint bona ista revocare? an ex contractu, vel quasi? sed iste fuit invalidus an ex propria natura juramenti? sed hujus obligatio personam jurantis non excedit; et ideo haeres violans pactum juratum defuncti, non fit perjurus, aut sacrilegus ut adversarii fatentur.

Obj. 1. l. 7. §. 16. ff. de pact. l. 5. in fin. Cod. de LL. l. 112. §. fin. ff. de legat. 1. l. 56. pr. ff. de fidej. et mand. 2. Non apparet unde juramentum habeat vim pacta invalida firmandi, seu convalidandi. R. ad 1. Jura ista vel correcta sunt per jus Can. et cit. Auth. Frederici, vel procedunt de pactis invalidis redundatibus in praejudicium boni communis, tertii, aut continentibus turpitudinem ex parte accipientis, L. 56. cit. procedit in casu erroris, quo fidejussor jurat pro liberto, qui libertus non est. Ad 2. cum Gonz. et aliis vis ista tribuitur juramento a jure positivo Can. et Maschat. T. II. P. I.

Civili, idque ob reverentiam nominis divini.

18. Q. V. *Quis relaxare possit juramentum?* R. 1. Si est factum soli Deo, relaxari potest ab eo, qui habet facultatem dispensandi in volis. 2. Si factum est homini, et in exequutione turpitudine est ex parte recipientis, relaxari potest ab Episcopo, vel alio Praelato jurisdictionem quasi Episcopalem habente; ut juramentum de solvendis usuris, vel dolo, aut metu extortum, c. 2. de his, quae vi, c. 8. h. t. At si juramentum factum homini nullam turpitudinem continet ex parte recipientis; regulariter relaxari nequit, nisi a Papa ex gravi, et publica causa; et in casu urgentis necessitatis probabiliter etiam ab Episcopo, ut colligitur ex S. D. 2. 2. q. 89. a 9. ad. 3. Ratio est, quia in priori casu, quo turpitudine est ex parte accipientis, nullum acquiritur jus promissario; bene vero in casu posteriori: jus autem quaesitum alteri regulariter nemo potest tollere, nisi supremus Princeps ex causa publica, ergo. Ceterum pro foro externo relaxatio juramenti petenda est ab Episcopo ejus, cui juratum est, quia hic sustinet partes rei, et ad relaxationem juramenti citandus est; ergo jurans ejus forum sequi debet. 3. Princeps secularis non potest directe relaxare juramentum, utpote spirituale, sed indirecte in certis casibus; ut si ex causa publica remittat contractum, et juramentum nomine civis, vel si eum reddat incapacem ad effectum promissionis juratae etc.

19. Q. VI. *Quid observandum in juramenti interpretatione?* R. 1. Juramentum, cum sit inductivum obligatio-

nis, est stricte interpretandum *c. 19. de V. S. 2.* Factum in materia juris, secundum hujus dispositionem interpretari, nec ultra extendi debet, *c. 6. de Eccl. aedif. c. 13. De Cler. non resid. 3.* Generaliter bona fide praestitum, interpretandum est secundum intentionem jurantis, *S. D. 2. 2. q. 98. a. 2. ad 3.* Sic generale juramentum parendi intelligitur, si justum, portabile, et moderatum praeceptum fuerit. 4. Juramentum generale dolo, et verbis callidis praestitum, interpretandum est secundum sanum intellectum recipientis, cui juratur, *Can. quacumque 22. q. 5. quacumque arte verborum quisque juret, Deus tamen qui conscientiae testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit, Reiff. num. 38.*

Hactenus de jure, et armis actoris, seu de probationibus in genere, et specie: nunc de jure, et armis reorum, seu exceptionibus, et praescriptionibus, quae reis defendendis conceduntur.

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

Agitur de his in Sexto, et Clement. *h. t.* in Decreto *3. q. 6. Can. 2.* in Institutionibus *lib. 4. tit. 13. et 14.* in Pandectis *lib. 44. tit. 1. usque ad 6. et lib. 21. tit. 5.* In Codice *lib. 8. tit. 36. 37.*

1. *Nota 1.* Exceptionem dici, quod aliquid ex actione capiat, seu tollat: quoad rem *exceptio* est exclusio, aut retardatio actionis, mero jure competentis: et haec est proprie dicta *exceptio*

juris. At si nulla actio actori de jure competat, contra illum de facto agentem datur exceptio impropria, seu *facti*, aut *intentionis*, qua eliditur actio proposita in re non existens; ut si agas ex mutue, quod mihi non dedisti. Tales sunt exceptiones contractus non celebrati, delicti non facti, soluti, usucapti, non legati, non donati etc.

2. *Nota 2.* Exceptionem varie dividi:

1. In *nominatam*, quae habet proprium nomen in jure, ut rei judicatae, jurisjurandi etc. et *innominatam*, quae proprium nomen in jure non habet, sed generaliter dicitur *exceptio in factum*. 2. In *civilem*, quae descendit ex aliqua specie juris civilis, ut *SCti Maced. Vellej.* non numeratae pecuniae, etc. et *praetoriam*, quae descendit ex edictis Praetorum ob naturalem aequitatem; ut doli, metus, pacti conventi de non petendo etc. 3. In *realem*, quae rei, seu causae cohaeret, et consequenter est transitoria ad haeredes, et fidejussores *l. 6. 7. ff. h. t.* ut exceptio doli, metus, rei judicatae, et pleraeque aliae: et *personalem*, quae intuitu personae conceditur propter specialem rationem, v. g. reverentiae, pietatis, dignitatis; uti est exceptio *competentiae*, ne certae personae teneantur solvere ultra id, quod possunt, salva sua honesta, et competenti sustentatione, sicut pater, maritus etc. et haec est intransitoria, quae nec ad haeredes, nec ad fidejussores transit, *l. 7. pr. ff. h. t. 4.* In *perpetuam*, quae semper durat; et *temporalem*, quae certo tempore opponenda est. 5. In *dilatoriam*, quae actionem simpliciter non elidit, sed tantum differt, seu retardat; ut exceptio iudicis

incompetentis, suspecti etc. et *peremptoriam*, quae actionem simpliciter elidit; ut exceptio metus, SCti Macedoniani etc. *Dilatoriae* vocantur *temporales*; *peremptoriae* vero *perpetuae*, non eo sensu, quia illae tempore aliquo, et istae semper durant, sed quia *temporales* actionem in tempus differunt, *perpetuae* vero, etsi certo tempore proponendae sint, actionem pro semper perimunt; ut exceptio pecuniae non numeratae, quae est peremptoria perpetua, et tamen intra biennium proponenda *tit. C. de non numer. pecun. 6.* In *justam*, seu *legitimam*, seu *relevantem*, quae ob justam causam approbatur a jure; et *injustam*, seu *frivolam*, seu *frustratoriam*, quae ad protelandam litem malitiose opponitur.

3. Q. I. *Quis, et cui opponere possit exceptionem?* R. Quicumque reus etiam excommunicatus, vel inhabilis ad agendum, opponere potest actori exceptionem, ejusque haeredibus *arg. l. 143. ff. de R. J. c. 5. h. t.* nam cuicumque defensio a jure naturali conceditur; exceptio autem est species defensionis, et quoad substantiam, juris naturalis; nec obest, quod reus excipiendo fiat actor *l. 19. pr. ff. de prob.* et cons. inhabilis ad agendum etiam inabilis esse debeat ad excipiendum: nam reus non fit actor simpliciter, puta aliquid petendo, sed tantum actor secundum quid, et per accidens, scilicet ad probandam suam exceptionem.

4. Q. II. *Quando proponendae sint exceptiones dilatoriae?* R. Regulariter ante litis contestationem *l. fin. C. h. t.* nam exceptiones istae litis ingressum, et constitutionem iudicii impediunt; ergo

proponendae sunt, antequam litis contestatione iudicium constituatur; cujusmodi sunt contra *judicem*, ut exceptio iudicis incompetentis, suspecti, excommunicati, juris imperiti, praeventiois ab alio iudice; contra *actorem*, quia non habet legitimam personam standi in iudicio, quia procurator est destitutus mandato etc. item exceptio loci non tuti; feriarum, temporis arctati, seu brevis ad comparandum, libelli inepti, vel obscuri, litis pendentis, plus petitionis, divisionis continentiae causarum etc. Excipe tres casus *c. 4. h. t.* expressos: si reus protestetur salvas sibi fore exceptiones, quas in scripto exprimere debet: si aliquae primum post litem contestatam innotescant, vel tunc primo probari possint, si tunc primo emergant: nam quae de novo emergunt, novo indigent auxilio, *l. 11. §. 8. ff. de interrog.* item si exceptio in continenti post litem contestatam, vel terminum lapsum obijciatur, cum ea, quae in continenti fiunt, inesse dicantur, *l. 24. C. de prob.* Ceterum, ne lites nimis protelentur, iudicis erit praefigere terminum exceptionibus dilatoriis *c. 4. h. t.*

5. Q. III. *Quando proponendae sunt exceptiones peremptoriae?* R. Regulariter post litem contestatam ante conclusionem in causa, *l. 9. C. h. t. l. 2. C. sent. rescind. non poss.* nam tales exceptiones proprie excludunt, seu perimunt actionem: actio autem excludi, et perimi nequit, nisi ut deducta in iudicium. Tales exceptiones sunt: doli, metus erroris, non numeratae pecuniae, pacti de non petendo, jurisjurandi, rei judicatae, SCti Maced. Vellej. etc. 2. Exceptiones

impropriae, seu *facti* opponi possunt etiam ante litem contestatam; ut soluti, usucapti, non donati; uti etiam exceptiones, quae dicuntur *litis finitae*; ut iudicati, transacti, jurisjurandi litis decisorii: nam frustra fieret contestatio litis, dum actori vel nulla actio de jure competit, vel notorium est actionem istam inutiliter, et sine effectu proponi. 3. Quaedam exceptiones etiam post sententiam opponi valent; ut exceptio, seu allegatio nullitatis sententiae, restitutionis in integrum contra sententiam, et quae executionem sententiae impediunt; ut SCLi Maced. Vellejan. non numeratae pecuniae, competentiae, compensationis. Secus gravato per sententiam non superest ordinarium remedium, nisi appellationis; et tunc in secunda instantia etiam locus est exceptionibus peremptoriis, exceptis illis, quas reus malitiose in prima instantia non proposuit. 4. Si iudex cum causae cognitione terminum praefixit exceptionibus peremptoriis, eo elapso, non auditur reus *arg. lib. 2. Cod. de re judic.* quia terminus iste juste praefixus erat, adeoque observari debuit: secus dic, si causae cognitio non praecessit; cum hic agatur de gravi praejudicio rei. Ceterum iudicis non est supplere exceptiones; cum non agat officium partis litigantis, excepta exceptione extra excommunicatum vitandum, et his, quae ipso jure elidunt actionem; ut soluti, usucapionis etc. cum enim re ipsa nulla actio competat actori, iudex ex officio eum repellere debet ab agendo *arg. l. 7. ff. de postulando.*

6. Q. IV. *Quando proponendae sint exceptiones anomaliae, seu irregulares?*

R. Cum regulam communem non sequantur, proponi possunt ante, vel post litem contestatam; ut exceptio iudicis incompetentis omnino, excommunicationis majoris, termini angusti, feriarum, gravaminis successivi, loci non tuti, suspecti, et omnes illae, quae reddunt processum retro nullum, ut falsi procuratoris, *l. 24. C. de probat.*

7. Q. V. *Quae sit forma servanda in proponendis exceptionibus?* R. 1. Exceptiones scripto, vel viva voce proponendae sunt clare, et determinate, ut jus, et causa excipiendi appareat, *arg. l. 48. ff. de procur.* Si autem in modum actionis proponitur exceptio, uti non numeratae pecuniae, regulariter in scriptum redigenda est. 2. Inter exceptiones dilatorias observatur ordo, ut prius opponantur contra iudicem, quia est incompetens, suspectus, infamis; deinde contra rescriptum, quia est vitiosum, ob, vel subreptitium; tum contra personam actoris, vel procuratoris; et tandem contra ipsam causam, locum, libellum etc. 3. Cumulari possunt plures exceptiones, etiam contrariae *lib. 8. ff. hoc tit.* quia pluribus defensionibus uti nemo prohibetur *reg. 20. in 6.* etsi ad speciem contrariae sint; ut exceptio pecuniae non numeratae, et debiti soluti, privilegii, et praescriptionis etc. nam reus asserit non utramque exceptionem esse veram, sed si actor contra unam probaverit, se velle probare secundam. In quo genere partes rei sunt favorabiliores, quam partes actoris, quia, *quoties concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una experiri debet, l. 43. ff. de R. J.*

8. Q. VI. *Quis sit effectus exceptio-*

num? R. 1. Reus excipiendo fit actor, puta secundum quid ad probandam suam exceptionem, *l. 19. pr. ff. de prob.* 2. Exceptio rite probata excludit id, contra quod objicitur, ita ut dilatoria retardet processum, et peremptoria ipsam actionem elidat. 3. Si ratione *peremptoriae* sententia lata est pro reo, oritur exceptio rei judicatae. 4. Si reus in probatione exceptionis defecerit, non ideo statim actor vincit, sed ubi intentionem suam probaverit. Unde reus *exceptionem objiciens, non videtur de intentione adversarii confiteri, reg. 63. in 6. c. 6. et l. 9. ff. h. t.* nam exceptio ex natura sua est ad elidendam intentionem, seu actionem actoris; ergo contrarium effectum non potest operari, scilicet confessionem intentionis adversarii. Sic reus dicendo actori debitum repetenti: *jam solvi*, non fatetur se mutuum accepisse, sed conditionate, si mutuum accepi, *jam solvi*: nam istae illationes non sunt bonae: *solvi, ego debui, permutavi, ergo fui dominus*; potuit enim solutio, et permutatio esse de facto, et per errorem, non vero de jure, et obligatione. Excipe, nisi cum exceptione accedat etiam confessio rei, sicut *c. 10. de transact. c. 34. v. fuit, de elect.*

Exceptiones in specie sunt.

9. I. *Exceptio excommunicationis* potest opponi actori a reo pariter excommunicato *c. 2. h. t.* quia non defensio, sed actio, aut reconventio excommunicato negatur, *c. 5. eod.* Opus est autem, ut reus speciem, et nomen excommunicationis exprimat, intra octo dies eam

probet; alias judex in causa procedet. Nec ultra bis eadem excommunicatio objicienda est, sed si secunda vice probata non fuerit, tertio non admittitur; quia praesumitur malitiose opponi, *c. 1. hoc tit. in 6.* Porro excommunicatio dupliciter opponitur: *peremptorie*, dum inducit nullitatem actus; ut si excommunicatus eligatur, vel beneficium ei conferatur, *c. 7. de Cler. excom. dilatorie* dum prohibet actorem stare in judicio. Si autem post rem judicatam objiciatur, sententia quidem valet per *reg. 73. in 6.* sed ejus exequutio suspenditur, ne excommunicatus agere ad exequutionem videatur, *cit. c. 1. h. t. in 6.*

10. II. *Exceptio pluralitatis beneficiorum* non potest ab eo opponi, qui plura beneficia obtinet, *c. 3. h. t.* quia non licet in aliis reprobare, quod quis in se ipso approbat, nec prohibere alterum eo jure uti, quo ipse utitur *arg. rubr. ff. quod quisque juris.* Si tamen alii idonei deessent, posset talis nomine Ecclesiae excipere contra pluralitatem beneficiorum, ne Ecclesia per hoc laedatur, ejusque cultus minuatur: nam delictum personae non debet nocere Ecclesiae; ergo, non obstante proprio vitio, potest quis contra hanc pluralitatem excipere, ostendendo, quod requisita residentia adimpleri, et divina officia rite peragi nequeant.

11. III. *Exceptio criminis* contra testem probata, repellit eum a dicendo testimonio; non tamen sufficit ad poenam ordinariam, *c. 1. h. t.* nisi delictum cohaerens sit negotio principali *l. 2. §. 5. 6. ff. ad L. Jul. de adult.*

12. IV. *Exceptio rei judicatae* est

proprie dicta exceptio; nam sententia actionem penitus non estinguit, cum non sit modus solvendae obligationis: ita §. 4. *In. de except. et tit. ff. de except. rei jud.* locum habet inter easdem personas, in eadem actione, et eadem causa, seu medio agendi, c. 13. h. t. Alioquin non procedit, sive sint diversae personae, sive diversum corpus, aut res, quae petitur, sive diversa causa petendi; ut si petii fundum ex causa legati, licet victus fuerim, potero eundem fundum petere ex causa domini, vel donati etc. unde reo absoluto, quia non possidebat, si iterum possidere incipiat, non prodest exceptio rei iudicatae, c. 13. h. t. ex l. 17. ff. de except. vide disput. meas civil. disp. 19. contr. 5.

13. V. *Exceptio metus*, seu quod metus causa competit ei, qui metu injusto aliquid promisit dare, ut actorem id petentem repellat.

14. VI. *Exceptio doli*, competit ei, qui dolo inductus aliquid alteri promisit, v. g. dixisti te esse civem nicolspurgensem, ego tibi promisi mutuum, interim rescio te esse hominem vagum.

15. VII. *Exceptio erroris* competit ei, qui errore lapsus aliquid stipulanti promisit, quod promittere non debuerat; ut si putans me tibi debere 100. eos tibi stipulanti promittam. Error autem iste debet esse tantum in causa, ut ipso meo jure subsistat factum: si enim error sit in corpore, seu substantia, vel in persona, vel in specie contractus, non habet locum exceptio juris; quia ex actu nullo nulla nascitur obligatio, et consequenter neque exceptio proprie dicta elisiva actionis; sed sola tunc procedit ex-

ceptio facti; seu allegatio nullitatis actus, Manz. a n. 9. h. t. Porro cum exceptio erroris non habeat nomen proprium in jure, vocari solet *exceptio in factum*.

16. VIII. *Exceptio non numeratae pecuniae* competit ei, qui spe futurae numerationis chirographum scripsit, et tamen pecuniam numeratam non accepit: talis enim scribens, saltem civiliter obligatur ex contractu chirographario; neque tamen aequum est, eum condemnari ad solvendum, quod non accepit: ac proinde hac exceptione se tuebitur, dummodo illam proponat intra biennium, §. 2. h. t. an vero post biennium eam proponere possit, vide in meis disp. civilib. disputat. 12. contr. 6.

17. IX. *Exceptio pacti de non petendo* competit debitori, cum quo pactus est creditor, quod debitum repetere nolit, vel ab eo tantum; et tunc ille solus liberatur, et non haeredes ejus; vel a nullo, et tunc exceptio ista prodest etiam haeredibus debitoris: nam tali pacto prior obligatio non tollitur, cum pactum non sit modus tollendi obligationem l. 27. §. pactus, ff. de pactis, sed tantum ex illo nascitur exceptio, qua creditoris actio elidatur, §. 3. h. t. in Inst.

18. X. *Exceptio jurisjurandi* competit ei, qui juravit rem suam esse, vel se non debere, si tale juramentum ab actore ei delatum sit, §. 4. eod. Haec exempla exceptionum affert Imp. tit. In de except. quibus plura alia addi possunt ex digestis.

19. XI. *Exceptio rescripti moratorii*, seu *dilatorii* competit debitori ex casu facultatibus lapso, cui Princeps dilationem debiti concedit ad certum tempus,

ut triennium, vel quinquennium. Et cum dilatio ista minuat debitum illud differendo, sequitur hanc exceptionem esse realem, et consequenter fidejussori competere, sicut alias exceptiones reales, *l. 7. ff. h. t. l. fin. in fin. C. de usur. rei jud.*

20. XII. *Exceptio competentiae* conceditur marito, patri, patruo, socio, donatori §. 37. et seq. *In. de act. militi terrestri l. 6. ff. de re jud.* et militi coelesti, seu Clerico, *c. 3. de solut.* ne in solidum condemnetur, seu quam possint, salva competenti, et honesta sustentatione. Haec exceptio est pure personalis, adeoque personam non egreditur, nec directe prodest fidejussori, *l. 7. pr. ff. h. t.* sed solum indirecte, quatenus fidejussor conventus a creditore adigere potest debitorem principalem, ut is, suscepto iudicio in propria persona, opponat exceptionem competentiae *l. 10. §. penult. ff. mandati.*

21. XIII. *Exceptio de eo*, quod onerandae, seu comprimendae libertatis causa factum est; ut si dominus servum ultro manumittat, et deinde ab eo pecuniam stipuletur, non tam, ut eam exigat, quam ut libertum sibi obnoxium, reverentem, ac timentem habeat, *l. 1. ff. quar. rer. actio non detur.*

Sunt praeterea aliae innumerae exceptiones, ut SCti Maced. Vellejani, cessionis bonorum, quae personalis est, quaerelae inofficiosi, minoris aetatis, litigiosi, dum res litigiosa alienatur, compensationis, transactionis etc.

22. Q. *Quid sit replicatio, et quid juris circa eam?* R. 1. Replicatio est exceptionis elisio, qua actor reum con-

tra se excipientem repellit, *l. 2. ff. et l. 10. C. h. t. et pr. In. de replicat.* ubi causa ponitur, cur admittendae sint replicationes contra exceptiones: quia *interdum evenit, ut exceptio, quae prima facie justa videtur, tamen inique noceat.* 2. Contra actoris replicationem opponitur a reo duplicatio, et contra hanc ab actore triplicatio, et contra hanc a reo quadruplicatio etc. ne vero in infinitum procedatur in replicationibus, iudicis erit terminum eis praefigere, sicut in Cam. Imperiali in dilatoriis non proceditur ultra duplicam, et in peremptoriis ultra triplicam. Accipe exemplum: convenio te ex locato, ut solvas mercedem, tu dicis pactum fuisse de solvendo post duos annos (*haec est exceptio*) contra oppono transactionem, qua tibi remisi unum solidum (*haec est replicatio*) tu dicis huic transactioni te consensisse ex metu (*haec est duplicatio*) ergo contra dico hunc metum fuisse vanum, et levem etc. (*haec est triplicatio*) et sic de ceteris.

TITULUS XXVI.

De Praescriptionibus.

Agitur de his in Sexto *h. t.* in Decreto 16. *q. 3. 4.* in Institution. *lib. 2. tit. 6.* in Pandectis *lib. 41. tit. 3. usque ad 11.* et *lib. 44. tit. 3.* in Codice *lib. 7. tit. 21. usque ad 41. Nov. 9.*

1. Nota. 1. In Pandectis rubricam scribi: *De usurpationibus, et usucapionibus*, ordine praepostero; cum usucapio sit prior, posterior vero usurpatio, quae est usucapionis interruptio *l. 2. ff. h. t.*

adeoque prius agendum de usucapionibus, quam usurpationibus.

2. *Nota 2.* Usucapionem, et praescriptionem hodie synonymice usurpari, postquam differentia inter res Mancipi, et non Mancipi sublata est per Justinianum *l. un. C. de nudo jure Quir. toll. l. un. C. de usucap. transfor.* Ex modo tamen significandi *usucapio* est modus acquirendi dominium: *praescriptio* vero est species exceptionis peremptoriae, non quidem proprie talis, cum nullam praesupponat actionem de jure, quam perimat; sed improprie talis seu *facti*; quia repellit actorem ab agendo, utpote actione destitutum; quae ratio sufficiens est, cur in jure Can. et Pandectis post *tit. de exceptionibus*, subjungatur *titulus de praescriptionibus*; licet praescriptio latius sumatur etiam pro exceptione *tit. ff. et C. de except. et praescript.*

3. *Nota 3.* Praescriptionem dupliciter sumi: *in fieri*, prout est actus continuativus possessionis necdum tempore completæ; quo sensu dicitur: *praescriptio non currit, dormit, interrumpitur* etc. *in facto esse*, prout est jus quaesitum ex possessione legitimo tempore continuata; quo sensu definitur a Modestino *l. 3. ff. h. t. Usucapio est adjectio domini per continuationem possessionis temporis lege definiti.* Dicitur 1. *adjectio*, seu adeptio, vel *positiva*, qua acquirimus rem, vel jus alienum; et tunc utimur accusativo, v. g. praescripsi fundum, decimas, jus venandi etc. vel *privativa*, seu *extinctiva*, qua jus alienum in re nostra extinguimus; et tunc utimur dativo: praescripsi decimis, juri ve-

nandi. Dicitur 2. *dominii*, late sumpti pro quocumque jure. Per ceteras particulas intelliguntur requisita de jure necessaria ad praescriptionem, de quibus infra.

4. *Nota 4.* Praescriptionem dividi 1. in *ordinariam*, seu *longi temporis*: quae res mobilis triennio, immobilis vero decennio inter praesentes, et vicennio inter absentes praescribitur. *Extraordinariam*, seu *longissimi temporis*, quae tempore 30. vel 40. annorum completur, et *Immemorialem*, cujus initium excedit memoriam hominum, sive lapsum sit tempus centum, sive plurium, aut pauciorum annorum. 2. In *odiosam*, quae in odium negligentiae, et somnolentiae possessorum res suas non curantium introducta est, ut olim de jure civ. praescriptio 30. an. cum mala fide; *Favorabilem*, quae introducta est in favorem possidentis propter bonam fidem, et justum titulum, uti triennalis in mobilibus: et *mixtam*, quae introducta est partim ob odium negligentis, partim ob favorem possidentis bona fide, et justo titulo; uti praescriptio 10. vel 20. ann. 3. In *positivam*, qua jus alienum nobis acquiritur: et *privativam*, quia jus alienum in re nostra extinguitur; ut si praescribas servituti, quam vicinus habet in tuo fundo.

5. *Nota 5.* Requisita legitimae praescriptionis esse quinque: I. est materia apta praescribi. II. possessio. III. tempus. IV. titulus. V. bona fides, juxta hunc versiculum, *Sit res apta, fides, titulus, possessio, tempus.*

§. I.

De origine, justitia, subjecto, et effectu praescriptionis.

6. Q. I. *Quo jure introducta sit praescriptio?* R. Jure civili Romano ex *L. XII. Tabb.* et ad praesentem formam reducta per constitutiones Justiniani, atque per jus Can. approbata, et quoad bonam fidem reformata: ita constat ex integris titulis de usucapionibus *tit. C. de usucap. refor.* et in jure Can. *h. t.* praesertim *c. 5. et fin.* Causa autem principalis introducendae praescriptionis fuit *bonum publicum*, ne rerum dominia manerent incerta, et confusa *l. 1. ff. h. t.* ne tribunalia, et possessores rerum continuis litibus vexarentur, *l. fin. ff. pro suo l. 7. C. de praeser. 30. vel 40. an.* et cultura agrorum negligeretur propter dubium dominium. Causa secundaria fuit, ut hoc modo excitaretur diligentia hominum ad res suas investigandas, et amissione domini, vel aliorum jurium puniretur socordia dormitantium *l. 5. h. t.*

7. Q. II. *An praescriptio sit justa in foro conscientiae?* R. Affirmative: ita com. DD. contra Alciat. Adrian. et alios paucos. Ratio est, quia Princeps vi domini alii ob gravem, et publicam causam potest dominium ab uno subdito transferre ad alterum; hoc enim non excedit ejus potestatem, cum omnia bona subditorum deservire debeant communi bono, et felicitati Reipublicae; sed adsunt graves, et publicae causae mox enumeratae, quae militant pro justitia
Maschat. T. II. P. I

praescriptionis, ergo: tum quia jus Can. approbat praescriptiones, et corrigendo malam fidem, vult eas esse sine peccato mortali, *c. fin. h. t.* ergo censet illas esse justas, non tantum pro foro externo, sed et interno. Unde qui legitimo tempore rem praescripsit, etsi postea resciat rem fuisse alienam, licite eam retinet, quia jam sua est, cum praescriptio dominia, et jura ab uno ad alterum transferat. *Dices:* attento jure naturali, nemo debet cum alterius jactura locupletari, *reg. 48. in 6.* et ideo Imp. Nov. 9. praescriptionem vocat *impium praesidium*, et *improbam temporis allegationem*. R. Dicta regula, uti et jus naturale non extenditur ad casum, in quo suprema potestas ob causas publicas dominium ab uno transfert in alterum; tunc enim jure, et sine ulla injustitia conceditur locupletatio ex re, quae antea fuit aliena. Imp. vocat praescriptionem *impium praesidium* pro eo tempore, quo praescriptio cum mala fide fiebat, etiam contra Ecclesias.

8. Q. III. *Quis, et contra quem praescribere possit?* R. *ad 1.* Regulariter omnis praescribere, qui et nomine suo rem alienam possidere potest: nam praescriptio generaliter est permissa omnibus; et sic praescribere valet infans, tutore auctore, pupillus, vel minor etiam sine tutore, aut curatore, si animum usucapiendi habeant *l. 11. ff. de A. R. D. furiosus*, vel amens, si ante furorem vel ementiam possidere incoeperunt, *l. 4. §. 3. ff. h. t.* E contra praescribere nequeunt infantes, et rationis usu carentes, nisi eorum judicium ad principium possessionis suppleatur autoritate tutoris, vel

curatoris *l. 32. §. 2. ff. de acq. poss.* uti nec illi, qui alieno nomine possident, ut coloni usufructuarii quoad proprietatem etc. *R. ad 2.* Praescriptio procedit contra omnes, nisi specialiter excipiantur. Excipiuntur autem omnes illae personae, quae in iudicio stare, bona sua administrare, et defendere nequeunt; uti est pupillus, filius. quoad bona adventitia, captivus, prodigus, cui bonorum administratione interdictum est, nisi res praescribi coepisset ante prohibitionem, vel bona fide ad tertium pervenisset: nam non est aequum eorum bona praescribi, qui illa tueri non possunt.

9. Q. IV. *Qui sint effectus praescriptionis?* *R. 1.* *Acquisitio dominii* non tantum utilis, sed etiam directi in rebus corporalibus sive mobilibus, sive immobilibus: ita com. contra Bart. Bald. Felin. docentes in rebus immobilibus praescribi solum dominium utile: nam usucapio dicitur simpliciter *adfectio dominii*, quod pro principaliori significat directum: tum quia alias non obtineretur finis praescriptionum, cum circa dominium directum plurimae lites suscitari possent. *2. Exceptio* non quidem juris, et proprie talis, sed facti dumtaxat, qua repellitur adversarius rem usucaptam repelens, *l. 11. C. de praescr. long. temp.* *3. Actio realis* saltem utilis pro vindicanda re usucapta *l. pen. pr. C. de praescr.* 50. Ex his sequitur praescribentem fieri securum de acquisito jure tanquam suo; vel si praescriptio est privativa, de extincto jure alieno, et propria libertate recuperata.

10. Q. V. *An pactis privatorum renuntiari possit praescriptioni?* *R. Af-*

firmative: nam licet praescriptio introducta sit propter bonum publicum, tamen favorem privatorum concernit ultimate, et in effectum; ergo huic favori renuntiari potest: tum quia praescriptio tunc tantum est necessaria bono publico, dum contra alterum invitum exercetur, ne dominia sint incerta, et lites oriantur; ergo si duo paciscantur, ne procedat usucapio, nihil praejudicatur bono publico, cum nec sequatur incertitudo dominiorum, nec litium multitudo, sed praecise indultum a jure beneficium non acceptetur.

§. II.

De materia, possessione, et tempore ad praescriptionem requisitis.

11. Q. I. *Quae res praescribi possint?* *R.* Generaliter omnes, sive corporales, sive incorporales, nisi specialiter excipiantur. Ex his aliae ex natura sua, aliae ex juris prohibitione, vel nunquam, et a nullo, vel ordinario tempore, et a quibusdam personis praescribi nequeunt, videlicet.

12. *Res natura sua* praescribi non possunt, quae sunt extra commercium humanum: *1. Res sacrae*, ut altaria, calices, templa, coemiteria, monasteria etc. *§. 1. In. et l. 9. ff. h. t.* nam res istae possideri nequeunt; ergo nec praescribi. At jus sepeliendi in certo coemiterio est praescribibile *l. 6. ff. et l. 6. C. de Religios.* *2. Res sanctae*, quae speciali sanctione defenduntur a violatione hominum, ut muri, et portae civitatis *l. 8. 9. ff. h. t. et Rom. Imperium*, quod etiam

sacrum dicitur, 3. *Res publicis usibus deputatae*, ut forum, plateae, fontes, curiae, theatra etc. licet populus uti eis desierit, *l. 2. ff. de via publ.* 4. *Homo liber*, ut fiat servus §. 1. *h. t.* si tamen servus per 20. an. bona fide pro libero se gerat, praescribit servituti contra dominum, et fit liber, *l. fin. C. de praescr. long. temp.* 5. *Jurisdictio papalis* in totam Ecclesiam a Christo data summo Pontifici; uti nec alia, quae sunt juris divini, praescribi possunt, v. g. Sacramenta, actus ordinandi, confirmandi, et alia pontificalia exercitia obeundi ab eo, qui non est tali charactere instructus. Sic neque quis matrimonium cum impedimento dirimente contractum praescribet, etsi longissimo tempore se pro marito gerat. 6. *Res mera facultatis*: seu arbitrii, quae citra ullam obligationem, aut conventionem permittuntur; ut si saepius ad prandium gratuito voceris, vel ludere in horto permittaris *l. 2. ff. de via publ.* nisi utens bona fide constituat se in quasi possessione juris exigendi tales actus.

13. *Res ex prohibitione juris* praescribi vetitae sunt: 1. Jura majestatis majora, quae Principi dantur in recognitionem supremi principatus, ut esse exemptum a legibus, a judicio Principis, a vectigalibus etc. nisi quis desineret esse subditus. Minora autem regalia praescribuntur; ut jus cudendi monetam, indicendi tributa pro bello, legitimandi etc. modo sit praescriptio quadragenaria cum titulo, et immemorialis sine titulo, *l. 4. §. 2. ff. de publican.* 2. *Limites parochiarum*, et episcopatuum *c. 4. de paroch. c. 9. h. t.* ne jurisdictiones confun-

dantur, et perturbentur. Ipsa tamen terra, aut locus, ubi limes prefixus est, uti etiam limites praediorum Ecclesiasticorum praescribi valent. 3. *Res pupillares*, nisi usucapio completa fuisset pupillo adhuc in utero existente; quo casu pupillus habet beneficium restitutionis in integrum, *l. 45. ff. de minor. l. 3. C. de praescr. 30. auth. nisi tricennale C. de bon. matern.* 4. Juri visitationis, et obedientiae subditus non praescribit extinctive, ut nulli subsit, sed tantum translativae, ut non huic, sed alteri Praelato pareat; *cap. 16. hoc tit.*

14. *Res, quae ex juris dispositione* a certis personis praescribi non possunt, sunt. 1. *Res haereditariae*, aut communes quae antequam dividantur, ab uno cohaerede, aut socio non praescribuntur, cum nomine omnium possideantur, *l. 10. ff. quemadm. serv. amitt.* 2. Jura spiritualia, ut eligendi, instituendi in beneficiis etc. a laicis non praescribuntur, quia nec possidentur *c. 7. h. t.* exceptis iis, ad quae laici generaliter a jure habilitati sunt; uti est jus patronatus, sepulturae etc. 3. Beneficia Ecclesiastica in titulum obtenta sine titulo non praescribuntur a Clericis, *c. 4. de reg. in 6.* et multo minus, ut ex beneficialibus fiant patrimonialia Clericorum. Nec obstat *c. 11. de jure patr.* ibi: *nisi legitima fuerit praescriptione munitus*; nam ibi sermo est de beneficiis obtentis, quoad proprietatem, sicut quandoque monasteriis donari solent. 4. *Res furtivae, vel vi occupatae* a fure, et male fidei possessore nunquam: a tertio vero bonae fidei possessore, quamdiu affectae sunt vitio reali furti, aut violentiae, usucapi non pos-

sunt, donec purgetur vitium reale per tempus longissimum 30. vel 40. ann. vel fur fiat haeres illius, cui furatus est, §. 2. 3. *In. h. t. et l. 3. 4. C. de praescri. 30. l. 42. ff. h. t.* At si haeres bona fide rem quam defunctus habuit commodatam, aut locatam, vendendo, vel in dotem dando, tradat tertio bona fide accipienti, is ordinario tempore eam usucapiet, cum nullo vitio reali affecta sit, §. 4. *In. h. t.* nam in odium furti, lex XII. Tabb. et lex Attilia, et in odium violentiae lex Julia, et Plautia prohibuit usucapionem: ergo ubi non est furtum, aut violentia, locus erit usucapioni. Sic etiam bonae fidei possessor, licet ancillam furtivam non usucapiat, tamen partum ejus usucapere potest. §. 5. *In hujus titul.* quia ancilla, et non partus afficitur vitio reali furti. Dantur praeterea aliae res, quae ordinario tempore non praescribuntur, de quibus infra.

15. Q. II. *An, et qualis possessio ad praescribendum requiratur?* R. Ad 1. affirmative *ex l. 25. ff. h. t. sine possessione usucapio contingere non potest, et reg. 3. in 6. sine possessione praescriptio non procedit.* Ex quibus natum est hoc brocardicon: *tantum praescribitur, quantum possidetur.* Sufficit autem in rebus incorporalibus quasi possessio, qua jura possideri dicuntur. R. Ad 2. possessio ad praescribendum necessaria debet esse. 1. *Nomine proprio*, seu *opinione domini*, seu ut quis rem sibi tanquam suam possideat, sive deinde possessionem istam voces civilem, sive naturalem, de quibus vocibus hic non disputo: sic enim et solum dominium utile, et solus usufructus, et ser-

vitus praescribuntur. Id vero, quod quis alieno nomine possidet, non sibi, sed principali suo usucapit, ut colonus, inquilinus etc. 2. Debet esse *continua*, et *non interrupta* §. 12. *In. h. t. et c. 8. eod.* quia interruptio contraria est praescriptioni; sufficit autem possessio, sive continuetur ab uno, sive successive a pluribus possessoribus; cum jus admitat accessionem temporum, et possessionum; ita ut possessio antecessoris numeretur cum possessione successoris, si aliud non obstat, *cit. §. 12. In. h. t.*

16. Q. III. *Quantum tempus requiratur ad praescribendum?* R. Pro varietate rerum quandoque requiritur tempus *breve*, quod est minus decennio; quandoque *longum*, quod est spatium 10. annorum inter praesentes, et 20. inter absentes, qui in diversa provincia, vel in notabili distantia sub diversis iudicibus ejusdem provinciae morantur; quandoque longissimum 30. vel 40. annorum; et quandoque *immemoriale*, cujus initii non datur memoria. Porro hoc tempus in usucapione rerum computatur civiliter, seu de die in diem, *l. 15. ff. de divers. et temp. praescript.* ibi: *in usucapione ita servatur, ut etiamsi minimo momento novissimi diei possessa res sit, nihilominus repleatur usucapio, nec totus dies exigitur ad explendum constitutum tempus:* idem docet Ulp. *l. 6. 7. ff. h. t.* At in praescriptione extinctiva actionum personalium tempus computatur mathematice de momento ad momentum; ut, si actor ultimo diei momento veniat, repelli non possit, *l. 6. ff. de O. et A. pr. in omnibus temporalibus actionibus, nisi novissimus dies*

totus compleatur, non finit obligationem. Jam in particulari quearendum, quid quo tempore praescribatur?

17. Q. IV. *Quanto tempore praescribuntur res corporales?* R. 1. Res mobiles, etiam pretiosae, vel Ecclesiae romanae cum titulo praescribuntur triennio, sublata annali praescript. *pr. In. h. t. et l. un. C. de usucap. transfor.* et quia dispositio ista non est correcta per jus Can. neque per *auth. quas actiones, C. de SS. Eccl.* quae solum loquitur de praescriptione immobilium, merito DD. tenent res mobiles Ecclesiae, etiam romanae praescribi triennio cum titulo, licet Abb. Host. Azor, et alii idem privilegium attribuant rebus mobilibus, quod immobilibus Ecclesiarum. Id tamen recte concedi videtur rebus valde pretiosis, cum hae aequiparentur immobilibus. R. 2. Res immobiles privatorum usucapiuntur decennio inter praesentes, et vicennio inter absentes cum titulo, et bona fide, *cit. l. un. et l. fin. C. de praescr. long. temp. sine titulo* autem spatio 30. an. *l. 3. 4. C. de praescr. 30.* et quia de praescriptione rerum mobilium sine titulo, nullum speciale jus est proditum, sequitur et istas sine titulo usucapi spatio 30. an.

18. Q. V. *Quanto tempore res corporales privilegiatae praescribantur?* R. 1. *Bona fiscalia* jam aerario principis incorporata, non praescribuntur longo tempore §. 9. *In. h. t.* sed longissimo 40. annorum *arg. l. 4. C. de praescr. 30.* ubi statuitur omne jus sive privatum sive publicum spatio 40. an. extingui. At bona fisco non incorporata, si quidem ei denunciata non sint, usucapiun-

tur longo tempore 10. an. *l. 18. ff. h. t.* si vero denunciata sint, praescribuntur contra fiscum quadriennio, *l. 1. C. de quadr. praescr.* Quodsi ex delicto sint fisco aperta, seu *commissa*, v. g. ob vectigal non solutum, quinquennio praescribuntur contra fiscum *l. 2. C. de vectigal.* Illud privilegium fisci §. *fin. In. h. t. et l. 2. 3. C. de quadr. praescr.* ut emens a fisco statim securus sit, et fiat dominus rei emptae, hodie non viget, teste Perez, quem laudat Koes in *cit. §. fin. h. t.* atque ita possessor, qui rem alienam emit a fisco, vel principe, conveniri potest, teneturque laudare auctorem. 2. Ut res allodialis in feudalem, et feudalis in allodiamalem, vel feudum ab uno vasallo in alterum transeat, requiruntur 30. anni, 2. *F. 26. §. si quivero.* Cui non obstat 2. *F. 40. praeterea ibi: nulla obstante praescriptione revocare:* nam textus iste intelligitur de praescriptione ordinaria longi temporis. 3. *Res alienari prohibita* absolute, ut majoratus, primogeniturae, fideicommissa, praedia dotalia, non inducuntur, nisi spatio 40. an. cum titulo et tempore immemoriali sine titulo: ut vero extinguantur in praejudicium successorum, videtur requiri tempus immemorabile, propter prohibitionem alienationis a primo instituyente factam: ita Covar. Fachin. et alii, licet circa haec maxime attendi debeant locorum statuta, et consuetudines. 4. *Res minorum* non usucapiuntur, nisi spatio triginta annorum *l. 3. C. de praescr. 30.* 5. *Res eivitatibus*, vel pagis donatae, venditae; aut legatae, sed necdum traditae, non praescribuntur, nisi spatio centum an-

norum *l. 23. c. de SS. Eccles.* neque hoc privilegium coarctatum est ad 40. annos per *Auth. quas actiones eod.* nam Authentica ista loquitur solum de Ecclesiis, non de civitatibus. 6. Res immobiles Ecclesiae romanae, uti et jura particularia eis cohaerentia, non praescribuntur, nisi spatio centum annorum. Ita *c. 13. 14. 17. h. t. fin. eod. in 6. et Auth. quas actiones C. de SS. Eccl.* quibus juribus cedere debent anteriora, quae in hoc puncto vel sunt ambigua, vel minus quid contra Ecclesiam romanam concedunt. Hoc privilegium continet sub se jura exemptionum Sedi Apostolicae quaesita, jura feudorum, et alia similia. Si tamen vasallus alius prae alio praestaret obsequia Ecclesiae romanae scienti, sufficeret praescriptio 30. annorum, cum per hoc nullum praejudicium fiat Ecclesiae, sed tantum vasallo alteri. 7. Res immobiles aliarum inferiorum Ecclesiarum praescribuntur spatio 40. annorum: ita *c. 4. 6. h. t. ubi corriguntur jura anteriora Can. 1. 2. etc. 16. q. 3.* quibus tantum 30. anni concedebantur; jus vero civile concedens praescriptionem centenariam *l. 23. C. de SS. Eccl.* correctum est per *seq. auth. quas actiones eod.* Haec quadragenaria praescriptio competit omnibus monasteriis, et locis Religiosis: imo ex novis privilegiis, quae monasteriis Cisterciensibus data, et a Leone X. et Pio IV. Ordinibus mendicantibus communicata sunt, sola centenaria praescriptio procedit contra illa, Rodriq. *qq. Regg. tom. 1. q. 36. ar. 3.* Sed privilegium hoc non extenditur ad bona propria Clericorum, nisi essent bona indivisibilia communia Ec-

clesiae, et Clerico: tunc enim Ecclesia privilegiata traheret ad se Clericum non privilegiatum, *arg. l. 10. ff. quemadm. servit. amitt. Haec de rebus corporalibus.*

19. Q. VI. *Quanto tempore res incorporeales, jura, actiones, et obligationes praescribantur?* R. 1. Omnis servitus rustica, et urbana, usufructus, usus, habitatio, jus venandi, piscandi etc. regulariter acquiritur praescriptione ordinaria 10. vel 20. annorum cum titulo *l. fin. in fin. C. de praescr. long. temp. l. 1. 2. C. de servit.* Nec obstat *l. 14. ff. de servit. l. 4. §. fin. ff. et l. 43. §. 1. ff. de A. R. D.* nam lex Scribonia prohibens usucapionem servitutum sublata est per jura posteriora: quia vero in servitute discontinua, ut itinere, via, actu, usus non facile admittitur, plerumque ad eam sine titulo praescribendam requiritur tempus longius, licet ordinarium sufficere dicant Fachin. Struv. et alii ob generalitatem jurium *citt. et l. 5. §. pen. ff. de itin. actuque priv. et l. 10. ff. si servit. vind.* Eodem tempore quo acquiruntur, etiam praescriptione extinguuntur servitutes, et similia jura, *l. 13. C. de servit. urb. praed.* modo tamen diverso; nam servitutes rusticae amittuntur solo non usu; at servitutes urbanae non amittuntur, nisi vicinus facto contrario, quo se constituat in quasi possessione suae libertatis, bona fide incipiat, et compleat jus libertatis, v. g. obstruendo foramen, quo tignum esset immittendum, altius tollendo aedes etc. vide Civilistas ad *tit. de servitutib.*

20. R. 2. Si jus commune resistat praescribenti, et positive assistat ei, con-

tra quem praescribitur, fundando ejus intentionem, jus aliquod non praescribitur, nisi 40. annis cum titulo, et tempore immemoriali sine titulo: ita expresse decidit Bonif. VIII. *c. 1. h. t. in 6.* quo proinde jura anteriora *c. 6. et 15. h. t.* si quid contrarium statuunt, reformatur: nam in tali casu jus praesumit malam fidem in praescribente, nisi praesumptio ista elidatur per ostensionem tituli, vel per possessionem privilegiam temporis immemorialis. Sic quia Episcopo jus assistit quoad jurisdictionem in omnibus Ecclesiis suae dioecesis *tit. de Religios. dom. et parochia c. fin. de rest. spol. in 6.* nec jus decimandi, nec jurisdictionio, aut alia jura Episcopalia praescribuntur, nisi 40. annis cum titulo, vel tempore immemoriali sine titulo. At si jus resistat praescribenti, non autem positive assistat ei, contra quem praescribuntur aliqua jura, sufficiunt quadraginta anni, nec opus est allegare, vel probare titulum: ita Gloss. *c. 1. h. t. in 6.* Laym. Schmalz. et alii contra Abbatem, qui etiam in hoc casu requirit allegationem tituli: nam si jus commune positive non assistat petitori, contra quem praescribitur, hoc ipso efficaciter non resistit possessori praescribenti, cum petitor non habeat intentionem fundatam in jure. Unde monasterium contra aliud monasterium praescribit 40. annis jus decimandi in tertia parochia, quin necesse sit probare titulum. Ceterum, ut praescriptio ista procedat, jus non debet resistere inhabilitando, sicut laicus inhabilitatur ad possidenda, et praescribenda jura spiritualia *c. 7. h. t.* tunc enim nullo

tempore praescribitur. sed resistere solum prohibendo, dum subjectum alias est capax possidendi talia jura.

21. R. 3. Actiones reales conformiter rebus mobilibus vel immobilibus, vel incorporalibus, positive, vel privative praescribuntur spatio 3. vel 10. aut plurium annorum, sicut ipsae res: nam actio realis sequitur conditionem rei.

22. R. 4. Actiones personales ex contractu regulariter extinguuntur spatio 30. annorum, saltem si debitor bona fide contradicat petitioni creditoris, et ita constituat se in quasi possessione suae libertatis, seu immunitatis a debito: ita *l. 3. C. de praescr. 30.* ubi emendatur jus antiquum, quo nulla dabatur praescriptio actionum personalium. *Excipe* 1. Actiones competentes Ecclesiis, et piis locis, quae non extinguuntur, nisi praescriptione quadragenaria, vel centenaria respectu Ecclesiae Romanae. *Auth. quas actiones. C. de SS. Eccl. Excipe* 2. Actionem hypothecariam creditoribus pro re hypothecata competentem, quae quidem realis est fundata in jure reali hypothecae, sed non extinguitur a debitore, vel ejus haeredibus, nisi 40. annis *l. 7. C. de praescr. 30.* At si tertius non creditor rem pignori suppositam bona fide cum titulo possideat, praescribit eam ordinario tempore, triennio, si res mobilis, et decennio inter praesentes; vicenni vero inter absentes, si res immobilis sit, *cit. l. 7. §. 1. et l. fin. C. si advers. vend. pignor. Excipe* 3. actionem redhibitoriam, quae post semestre, et quanti minoris, quae post annum non tam praescribitur privative, quam negatur pro foro externo, remanente obliga-

tione naturali in venditore ad reparandum damnum, quod sentit emptor ex re vitiosa empta, *l. 1. et seqq. ff. de aedilitio edict. Excipe* 4. querelam inofficiosi, quae quinquennio extinguitur: *l. 34. ff. de inoff. test.* et actionem *pro legatis*, quae 50. annis contra legatarium praescribitur, *l. 3. §. 3. C. commun. de legat.* actionem, quae datur reipubl. contra quaestorem, vel administratorem post rationes subscriptas: nam haec 20. annis a quaestoribus, et 10. annis ab eorum haeredibus praescribitur contra rempublicam, *l. 13. §. 1. ff. de divers. temp. praeser.* Cetera de his vide *tit. C. de praeser. 30.*

23. R. 5. Actiones personales, seu obligationes ex delicto regulariter privative praescribuntur spatio 20. annorum, *l. 12. C. ad l. Corn. de fals.* ac proinde hoc tempore elapso, nec accusatio, nec inquisitio instituti potest. *Excipitur* 1. Actio injuriarum, et fere omnis actio praetoria poenalis, quae uno anno extinguuntur, *l. 5. C. de injur. l. 35. ff. de O. et A. et pr. In. de perpet. et temp. act. Excipitur* 2. Actio ad accusandum adulterium, et alia delicta carnis, quae quinquennio consumitur; uti et actio de peculatu *l. 29. §. 6. ff. ad l. jul. de adult.* et *l. 7. ff. ad l. jul. peculat. Excip.* 3. actio doli, cui biennio praescribitur *l. fin. C. de dol. malo excep.* Certa tamen delicta ob enormitatem sui nullo unquam tempore praescribuntur; ut haeresis, crimen laesae majestatis, assassinii, falsae monetae, parricidii, stupri, suppositi partus, *l. fin. ff. ad l. Pompej. de parricid. l. 29. §. fin. ff. ad l. jul.*

de adult. l. 19. §. 1. ff. ad l. Corn. de fals. l. 2. 4. C. de apostat. etc.

24. Q. VII. *An pensionibus annuis praeteritis praescribatur omnibus simul spatio 30. annorum?* Negant Mynsing. Layman. et alii, imo Kees, Hunnius, etc. dicunt futuris obligationibus nullo modo praescribi, praeteritis vero successive pro singulis annis, sed R. Affirmative: ita Durand. Chling. Haunol. Schmalz. et Pichler, qui sicut in aliis, ita et in hac controversia solide procedit. Prob. ex *l. 26. C. de usuris*, ubi Justin. rescribit spatio 30. vel 40. ann. extingui non tantum sortem, sed etiam usuras annuas praeteritas, et futuras. Ratio est ex eadem lege, quia praestationes annuae non debentur, nisi dependenter ab uno jure, sed huic juri praescribi potest spatio 30. ann. ex regula generali *l. 3. et fin. C. de praeser. 30.* ut etiam admittunt adversarii, ergo. Huc facit, *c. 4. et 6. h. t. de decimis praescriptis*, quae etiam annuae sunt. Nec obstat *l. 7. §. fin. C. de praeser. 30.* nam fateor, tempora praescriptionum non computari ab exordio obligationis, bene vero ab exordio cessationis, dum debitor bona fide cessans solvere, constituit se in quasi possessione immunitatis a solvendis annuis praestationibus. Vide meas *disp. civ. disp. 8. contr. 3.*

§. III.

De justo titulo, et bona fide ad praescribendum requisitis.

25. Nota 1. nomine *justi tituli* hic

intelligi causam ex se habilem ad transferendum dominium, seu aliud quodcumque jus. Tales tituli enumerantur in digestis, et codice: *pro emptore, haerede, donato, derelicto, legato, dote, et pro suo*: quibus adde titulos *pro soluto, judicato, transacto, permutato, pro socio*. Praeterea tituli usucapionum sunt: collatio beneficii, institutio, confirmatio electi, constitutio iudicis, servitutis, ususfructus etc. Tunc autem tituli isti procedunt, dum v. g. emi aliquid a venditore, prudenter putans eum dominum esse rei venditae, cum tamen revera dominus non fuerit, vel si donatum accepi a non domino, vel tanquam legatum, quod legatum non fuit etc. Ex his, titulus *pro soluto* tunc est specialis, dum quis bona fide ab altero accipit rem indebitam, putans sibi esse debitam. Et titulus *pro suo*, tunc est specialis, dum ad transferendum dominium adest causa habilis, quae tamen specialiter non numeratur in jure inter titulos usucapionum; uti est venatio, seu occupatio, alluvio etc. ut si capias feram cicurem, et domesticam, quam putas esse sylvestrem, et communem etc. Alias tituli *pro soluto, et suo* sunt generales, ceterisque imbibiti, nec per se sufficiunt ad usucapionem, nisi determinentur ad aliquam causam, seu titulum particularem, de se sufficientem ad translationem domini, aut juris. E contra tituli ad praescribendum inhabiles, sunt, commodati, depositi, pignoris, locati, conducti, ususfructus, emphyteusis, feudi per ordinem ad praescribendam proprietatem.

26. Nota 2. Titulum recte dividi quadrariam: in *verum*, qui nullo defectu

Maschat. T. II. P. I.

laborat; ut si verus dominus rem alteri idoneo vendat, aut donet. *Coloratum*, seu *apparentem*, qui de facto quidem ponitur, sed re ipsa non est propter occultum vitium: ut si emas equum a non domino, qui tamen creditur esse dominus; vel accipias beneficium ab eo, qui habetur pro Episcopo, re ipsa tamen non est Episcopus propter latens vitium. In *existimatum*, seu *putativum*, qui cogitatur intervenisse, cum tamen nec de facto intervenierit; ut si accipias equum ex empto, cum tamen nulla emptio equi intervenierit. *Praesumptum*, qui ob diuturnitatem temporis praesumitur intervenisse, sive re ipsa intervenierit, sive non. Multi tamen DD. his vocibus promiscue utuntur; adeoque ex subjecta materia sensus, et significatio colligi debet.

27. Nota 3. Nomine bonae fidei hic non intelligi fidem Religionis catholicae, sed iudicium, seu conscientiam in praescribendo. Unde *bona fides* est iudicium prudens, quo quis iudicat, se juste rem possidere absque laesione juris alieni: seu est sincera ignorantia rei alienae alteri debitae. *Mala fides* est iudicium prudens, quo quis iudicat, se injuste rem possidere cum laesione juris alieni. Ex quibus patet ad bonam fidem non requiri, ut quis sibi persuadeat rem, quam possidet, esse determinate suam, et non alienam; nam qui auctoritate iudicis possidet, bona utique fide possidet, licet sciat proprietatem esse debitoris contumacis etc. Rursum vel fides est *bona theologice* tantum, quae peccatum excludit juxta illud Rom. 14. *quod non est ex fide, peccatum est*, vel simul est

bona civiliter, seu *juridice*, quam jus approbat, ita ut possessio ex juris dispositione non sit vitiosa, et contra leges.

28. *Nota 4.* Dubium in hac materia esse duplex: *positivum*, dum pro utraque parte contradictionis adest ratio probabilis; et *negativum*, dum iudicium suspenditur, quia pro neutra parte adest ratio, quod res sit mea, vel aliena. Et quidem si in thesi, seu in genere dubitatur, est dubium *speculativum*; si vero in hypothesisi, seu attentis omnibus circumstantiis dubitatur, an ego hic, et nunc licite rem retinere, vel actum omittere possim, est dubium *practicum*.

29. Q. I. *An, et qualis titulus requiratur ad praescribendum?* R. ad 1. Affirmative ex c. 7. h. t. et l. 14. C. de R. V. ubi Jctus ait: *nullo justo titulo praecedente, possidentes ratio juris quaerere dominium prohibet*: nam titulus est radix bonae fidei, et justae possessionis, cum sine causa habili nemo credere possit, se habere jus possidendi. R. 2. Titulus *verus* non requiritur, cum iste per se transferat dominium, et alia jura, ut non sit opus praescriptione. Sufficit autem titulus *coloratus*, ut patet ex tit. ff. pro emptore donato etc. nam mediante tali titulo, sufficienter justificatur possessio, et conditio usucapiendi acquiritur. R. 3. Titulus *existimatus*, qui nec de facto intervenit, tunc sufficit ad praescribendum, dum intervenit error facti alieni; ut si putes rationabiliter rem, quam possides, servo tuo donatione, legato, vel stipulatione acquisitam esse, quae tamen his modis acquisita non est: nam error facti alieni est probabilis, et

in jure toleratur l. 2. ff. de J. et F. l. *ignor.* Emptio tamen id speciale habet, ut, licet quis rem alteri tradat, tanquam venditam, hic tamen eam usucapere non possit, si re ipsa illam non emit, l. *pen.* ff. h. t. l. 2. ff. pro emptor. quia facile scire potuit, et debuit, an illam emerit, et pretium persolverit: at si error causae, seu tituli teneat se ex parte possidentis, seu in facto proprio, regulariter impedit usucapionem, §. 11. In. h. t. l. 6. ff. pro derelicto, l. 11. ff. pro emptor. nam error circa factum proprium est intolerabilis, cum quisque facile scire possit, an contraxerit, an quid ei donatum sit etc. Unde si putes tibi donatum esse, ubi donatio non praecessit, non usucapies. R. 4. Titulus praesumptus non sufficit ad praescriptionem ordinariam, sed allegari, et probari debet, l. 27. ff. h. t. l. 24. C. de R. V. Can. placuit. v. praescriptionem 16. q. 3. Sufficit autem ad praescriptionem extraordinariam longissimi temporis, ut non sit opus eum allegare, et probare l. 3. 4. C. de praeser. 30. quia ex tam longo tempore, maxime si sit tempus immemoriale, jus praesumit titulum intervenisse. Excipe, nisi jus praescribenti resistat, quia tunc titulus non praesumitur, nisi ex tempore immemoriali c. 1. h. t. in 6. de quo supra n. 20.

30. Q. II. *An ad praescribendas servitutes requiratur titulus positivus?* R. probabiliter affirmative: nam per l. *fin.* in *fin.* C. de praeser. long. temp. res corporales, et incorporales exaequantur quoad usucapionem; ergo in utrisque requiritur titulus positivus habilis ad praescribendum; alias non erit bonum

initium usucapionis, utpote sine causa. Fateor tamen, satis probabile esse, ut asserit opposita sententia, quod scientia, et patientia domini scientis in fundo suo fieri actus praescriptivos servitutis, ut itineris etc. et his non contradicentis, suppleat vicem tituli per *l. 5. §. 3. ff. de itinere, actuque priv.* Vide disputation. meas *civ. disp. 7. contr. 5.*

31. Q. III. *An haeredi suo sufficiat titulus pro haerede ad praescribendas res alienas in haereditate paterna re-pertas?* R. Affirmative: ita Rath. Chling. Gonz., c. 17. h. t. n. 9. Schmalz. et alii ex *l. 3. ff. pro haered.* ubi generaliter dicitur: *plerique putaverunt, si haeres sim, et putem rem aliquam ex haereditate esse, quae non sit, posse me usucapere.* Idem clare colligitur ex *l. 4. §. 1. ff. pro suo.* Ratio est, quia haeredes extranei praescribere possunt cum titulo *pro haerede*, cum de novo acquirant bona haereditaria; ergo, et haeredes sui, cum et isti de novo acquirant saltem dominium plenum, liberum, et expeditum, quoad administrationem; quae ratio est sufficiens, ut *pro haerede* usucapiantur res alienae, quae putantur haereditariae. Nec obstat *l. 2. §. fin. ff. pro haered.* nam id solum negat, quod haeres partem cohaeredis possit usucapere, ibi: *pro parte cohaeredum usucapere non possit.* Nec obstat fictio juris, qua filiusf. habetur pro una persona cum patre: tum quia favori filii non debet praejudicare; tum quia fictioni isti praevalet veritas, dum haeres suus post mortem patris vere dominus, et possessor constituitur. Ex quo solvitur *l. 2. C. de usucap. pro haer. l. 11. ff. de lib.*

et posth. §. 2. Inst. de haered. qual.

32. Q. IV. *An praescriptio longissimi, aut immemorialis temporis corruat, detecto vitioso, seu inhabili titulo?* ut si probetur possessionem coepisse titulo pignoris, depositi, locati etc. R. Affirmative ex communi contra Vasquium: et prob. ex c. 31. *de decimis*, ubi rejicitur praescriptio decimarum ex eo, quia invalido titulo per regem laicum attributae erant hospitali. Ratio est, tum quia praesumptio tituli cedere debet manifestae veritati, *Can. 4. d. 8.* tum quia sine titulo habili non potest haberi bona fides theologica, nec bonum initium possessionis; tum quia praescriptio longissimi temporis defenditur a jure tantum quo ad hoc, quod possessor non teneatur probare titulum, *l. 3. 4. C. de praescr. 30.* ergo si petitor, vel alius detegat vitium tituli inhabilis, statim manifestum sit, quod praescriptio nec incoeperit, et multo minus completa sit. *Dices:* praescriptio saltem immemorialis parit praesumptionem juris, et de jure; ergo contra illam non datur probatio tituli vitiosi. R. Neg. ant. nam praesumptio ista nullo jure est prodita; imo si esset, cedere deberet manifestae veritati.

33. Q. V. *An bona fides requiratur ad omnem praescriptionem, tam inchoatam, quam continuatam, et completam?* R. Affirmative ex c. 5. *et fin. h. t. et reg. 2. in 6. possessor malae fidei ullo tempore non praescribit:* nam sine fide theologice bona detinetur res aliena cum peccato; sed legislator humanus non potest permittere detentionem, et praescriptionem rei cum pec-

catō; tum quia id contrariatur juri naturali; tum quia princeps, licet permittere possit aliqua mala minora ad evitanda mala majora, nunquam tamen potest mala, et peccata praemiare; sicut in hoc casu princeps praemiaret malam fidem, attribuendo dominium via praescriptionis, ergo. Unde jure Can. merito correctum est jus civile, quo bona fides exigebatur tantum ad initium, non vero ad continuationem usucapionis §. 12. *Inst. h. t.* et possessio longissimi temporis 30. vel 40. ann. procedebat cum mala fide *l. 8. C. de praescr.* 30. ac proinde, cum versemur in materia peccati, et conscientiae, jus hoc Can. servandum est etiam in foro seculari.

Dices; 1. c. fin. §. fin. ut lite non conti. admittitur possessio cum scientia rei alienae. 2. Libertas a servitute rustica praescribitur a domino sciente servitutem deberi *l. 13. C. de servitut. uti* etiam obligationes debitorum in probabili sententia. 3. *C. 15. §. potest. 16. q. 3. R. Ad 1.* scientia ista non obest bonae fidei, quia possessor scit, se juste possidere auctoritate judicis. *Ad 2.* neque hic scientia obest: quia dominus scit se obligatum ad patiendum, si alter petat actum servitutis, sed simul scit, se non esse obligatum, ut moneat vicinum ad utendum servitute; adeoque si legitimo tempore non utatur, servitus per non usum extinguitur, non tam via praescriptionis, quam ex mera dispositione juris hoc modo circa servitutes rusticas statuentis. De obligationibus debitorum infra dicetur. *Ad 3.* Canon iste ex jure civili desumptus, cum jure civili correctus est.

34. Q. VI. *An bona fides juridica requiratur ad usucapionem?* R. Affirmative: unde ignorantia juris certi, et clari impedit ordinariam praescriptionem rei in utroque foro: ita com. contra Jo-an. Medinam, qui docuit ignorantiam invincibilem non obesse praescriptioni pro foro interno. *Prob. ex l. 31. ff. h. t. nunquam in usucapionibus juris error possessoribus prodest, et l. 4. ff. de J. et F. Ignor. juris ignorantia in usucapione negatur prodesse, facti vero ignorantiam prodesse constat.* Exemplum ponitur in *l. 2. §. 15. ff. pro emptor. si a pupillo emeris, et scias pupillum esse, putes tamen pupillo licere res suas sine tutoris auctorit. administrare non capies usu, quia juris error nulli prodest.* Ratio est, quia cum praescriptio a jure concedatur, in tantum valet, in quantum a jure approbatur; sed in hoc casu non approbatur a jure, ergo: unde sola fides theologice bona, nisi approbata sit per leges, non sufficit ad beneficium praescriptionis *l. 24. ff. h. t. ubi lex inhibet usucapionem, bona fides possidenti nihil prodest.* Dixi autem ordinariam rei: nam ignorantia invincibilis non nocet tricennariae praescriptioni cum jus civile bonam fidem ad eam non requiratur; jus vero Canon. correxerit solam fidem malam theologice, seu cum peccato. Similiter fructus, cum percipiuntur ex sola ignorantia facti, quatenus possessor credit se fructus percipere ex re sua, legitimo tempore praescribuntur, licet res ipsa non praescribatur. *Excipe* illas personas, in quibus toleratur ignorantia juris; ut in feminis, militibus, ru-

sticis, et simplicibus: his enim ignorantia juris prodest in dispendiis, ne laedantur, non tamen in compendiis, ut lucrentur, *l. 8. ff. de J. et F. Ignor.* Ex his abunde solvitur *c. 5. et fin. h. t. c. 4. de empt. et vend. l. 25. §. 6. ff. de haered. petit. l. 7. C. de agricol. etc.*

35. Q. VII. *An dubium obstet usucapioni?* R. 1. Dubium antecedens obstat initio, et continuationi praescriptionis: nam de jure Can. ad praescriptionem requiritur bona fides. 2. Dubium superveniens, si adhibita sufficienti diligentia, verus dominus reperiri nequeat, non obest continuationi justae possessionis: nam hic locus est *reg. 65. in 6. in dubio melior est conditio possidentis, et Can. 5. si virgo 34. q. 1.* ibi: *tamdiu quisque bonae fidei possessor recte dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum.*

36. Q. VIII. *An scienter praescribi possit debitis, et aliis actionibus personalibus?* Affirmant Schmier, et Pichler cum cilt. sed horum sententia adhuc hodie durissima mihi videtur, ut eam pro praxi suadere non praesumam. Hinc R. negative: ita Barbos. Myns. Covar. Gail. Laym. Engl. Reiff. et alii graves TT. et Juristae. Prob. 1. Ad praescriptionem requiritur possessio *reg. 3. in 6.* et bona fides *cap. 5. et fin. h. t.* sed stante scientia juris alieni circa debitum, debitor bona fide non potest se constituere in quasi possessione suae libertatis, et immunitatis a solvendo; nam in obligationibus agendi, vel non agendi quasi possessio libertatis non acquiritur, nisi facto contrario bona fide exercitio;

ut si creditor debitum petat, et debitor ei contradicat, asserendo se nihil ei debere; seu immunem esse a solvendo, ut patet ex *l. 6. ff. de S. P. U.* ibi: *si vicinus simul libertatem capiat*, ergo stante scientia juris alieni, debitor non praescribit suam immunitatem a solvendo, et cons. nec praescribit debito, seu actioni personali ad solvendum. 2. Ideo depositarius non praescribit actioni personali depositi, quia licet scientia rei alienae non sit conjuncta cum peccato, tamen ex defectu tituli, et possessionis justae, non est capax praescribendi rem depositam; atqui etiam in nostro casu, licet scientia debitoris non sit conjuncta cum peccato in ordine ad hoc, quod non solvat, creditore non petente, tamen deest ipsi justus titulus, et bona fides, ad hoc, ut se constituat in quasi possessione justae suae immunitatis; ergo eam non est capax praescribendi, et cons. scienter non extinguit debitum, et actionem personalem. Dices: servitutes rusticae, licet dominus sciat eas deberi vicino solo non usu extinguuntur, *l. 6. ff. de Servit. Praed. Urban.* ergo etiam debita per hoc solum extinguuntur, quod creditor ea non exigit legitimo tempore, quia scilicet jus non vult debita, et actiones personales diutius durare, quam spatio 30. vel 40. annorum. R. Retorquendo ex eadem *l. 6.* in servitutibus urbanis, quae solo non usu non extinguuntur, nisi dominus contrario facto usucapiat libertatem. Quod ergo servitutes rusticae pereant solo non usu, id speciale est, et non praescriptioni, sed merae juris dispositionitribuendum, non vero ad alias obligationes extendendum.

Si adversarii ostenderint jus aliquod, quoad praescribendum obligationibus agendi, vel non agendi, nulla requiritur quasi possessio immunitatis, vel hanc introduci posse juste, stante scientia juris alieni, probaverint, libens eorum sententiae subscribam; sed nunc adhaereo communi sententiae, quam fusius discussi in meis disput. civil. disp. 8. contr. 5.

37. Q. IX. An, et quomodo fides auctoris prosit, vel obsit successori? R. 1. Bona fides auctoris prodest successori tam universali, quam particulari, seu singulari, qui titulo singulari emptionis, permutationis, legati etc. succedit, §. 12. Inst. et l. 14. ff. h. t. nam successor succedit in omni jure rei connexo; ergo etiam in conditione usucapiendi: ac proinde datur accessio temporum, ut tempora antecessoris accedant, et connumerentur temporibus successoris: imo si auctor rem bona fide possedit sine titulo, adeoque indiguit longiori tempore ad praescribendum, successor ratione tituli universalis *pro haerede*, vel singularis pro emptore, donato etc. citius rem usucapere poterit. 2. Mala fides auctoris non nocet successori singulari; modo iste bona fide inchoet possessionem, et inde incipiat numerare tempora praescriptionis §. 12. Inst. h. t. nam successor singularis non est representative eadem persona cum suo auctore, neque succedit in vitia personalia, uti est mala fides, ergo. Excipe, nisi res sit affecta vitio reali furti, aut violentiae; haec enim a successore bonae fidei non praescribitur, nisi tempore longissimo, quo vitium reale purgatur, Auth. ad haec

C. de praescr. long. temp. 3. Mala fides testatoris nocet haeredi immediato, licet bona fide res alienas in haereditate inveniat; ita ut praescriptione ordinaria eas usucapere non possit: bene vero extraordinaria, computando sua, et non tempora antecessoris l. 11. C. de acq. poss. ubi Imp. rescribunt: *vitia possessionum a majoribus contracta perdurant, et successorem auctoris sui culpa comitatur*, et §. 12. Inst. h. t. Imp. ait: *si defunctus initium justum non habuit, haeredi, et bonorum possessori, licet ignoranti, possessio non prodest*: nam haeres est eadem persona cum defuncto fictione juris, ergo in illo perseverat mala fides ficta, quae tamen non obstat praescriptioni extraordinariae, pro qua sufficit sola fides theologice bona. At mala fides defuncti non nocet haeredi mediato, seu haeredi haeredis; quia licet mala fides vera parere possit mala fidem fictam in haerede immediato propter fictionem juris, tamen mala fides ficta non parit aliam fictam in haerede mediato: tum quia fictio ista nullo jure exprimitur; tum quia corpus quidem parit umbram, non tamen umbra aliam umbram; ergo a pari. 4. Mala fides antecessorum civitatis, vel alterius corporis probabilius nocet successoribus, ut hi res, et jura a se cum bona fide possessa praescribere nequeant: ita Haun. Fach. Rath, Pirh. et alii contra Innoc. et P. Wiestner cum citt. quorum sententia non videtur improbabilis. Ratio est ex *reg. generali* 5. in 6. quia idem possessor malae fidei ullo tempore non praescribit; sed in hoc casu semper manet idem possessor, scilicet eadem civi-

tas, seu universitas, licet materialiter alii, et alii cives succedant; sicut succedentibus diversis aquis, manet idem numero fluvius, ergo: unde si Episcopus sine debitis solemnitatibus, adeoque invalide, vendidit aliquod praedium civitati, praedium hoc etiam post 400. annos repeti posset, cum propter malam fidem initio interpositam non sit praescriptum a civitate. His non obstat *l. 48. §. 1. ff. de Acquir. Rer. Domin. reg. 14. in 6.* et arg. a successoribus universalibus, et singularibus: nam haec, et similia tunc procedunt, dum personae antecessoris, et successoris sunt diversae, communitas autem semper manet eadem persona, ac proinde ut praescribat, juxta doctrinam Baldi *l. 3. ff. de jurisd.* requiritur, ut saltem major pars initio possessionis bonam fidem habeat.

38. Q. X. *An, et quomodo mala fides Praelati noceat Ecclesiae?* R. 1. Si Praelatus probare potest rem alienam esse, tenetur admonere capitulum, ut res domino restituatur; cum hoc justitia administrationis exigit: et a fortiori, si notorie constat, rem alienam esse. 2. Si Praelatus probare nequit rem esse alienam, frustra admoneret capitulum, quia ei soli asserenti non crederetur, *arg. Can. 2. si tantum 6. q. 2.* sed tali casu, si res possideatur a solo capitulo in bona fide constituto, praescriptio procedit; at si possideatur communiter a Praelato, et capitulo, non est locus praescriptioni, quia mala fides Praelati inficit totum corpus capituli, Reiff. Schmalz. etc.

59. Q. XI. *An possessor probare debeat bonam fidem?* R. Negative, nam bona fides, seu ignorantia rei alienae

praesumitur, ubi scientia non probatur; *reg. 46. in 6. l. 21. ff. de prob.* Mala autem fides ex variis conjecturis probatur, ut ex defectu tituli in recenti possessione; si contractus factus est contra jura, ut cum prodigo, minore, vel cum eo, de quo contrahens audivit, quod non sit dominus rei; vel si contractus clandestinum, et cum insolitis cautelis celebratus est: aut si per famam, instrumenta possessoris, et libros constet rem esse alienam etc. Vide Mascard. Menoch. etc.

§. IV.

De usurpationibus, seu contrariis praescriptioni.

40. Q. I. *Quando praescriptio dicatur non procedere, seu non currere?* R. Dum ob defectum alicujus requisiti praescriptio incipere non potest: ut si desit bona fides, titulus, vel ex legis dispositione res alienari nequeat, sicut fundi dotales, majoratus etc.

41. Q. II. *Quando praescriptio dicatur dormire?* R. Dum semel legitime inchoata ob superveniens impedimentum interim quiescit, et suspenditur; sublato vero impedimento, denuo procedit, computatis anterioribus, et posterioribus temporibus, excepto medio tempore impedimenti, utpote inutili *c. 10. et 14. h. t.* Talia impedimenta, sunt tempus belli, et hostilitatis, uti et pestis grassantis, dum jus non dicitur; tempus vacationis, dum Ecclesia caret proprio Praelato, tanquam defensore, velis ob excommunicationem inhabilis est ad agendum etc.

c. 4. 10. h. t. Can. 15. prima, 6. q. 2. Item tempus pupillaris aetatis: et generaliter praescriptio dormit contra non valentem agere, ut contra filiumf. quoad bona adventitia, contra uxorem quoad fundos dotales, constante matrimonio, cum non valenti agere tempus non currat, *l. 1. C. de annali except. auth. nisi C. de bon. mater.* Nec obstat, quod praescriptio currat contra minorem, et Ecclesiam, licet eorum bona per administratores curentur: nam pater bona adventitia filii fam. et maritus bona dotalia proprio jure retinent, et administrant, neque acta eorum imputantur filiof. vel uxori: e contra curatores, et Praelati sunt administratores legitimi, quorum acta imputantur principali, puta mineri, Ecclesiae etc.

42. Q. III. *Quando dicatur praescriptio interrumpi?* R. Dum ita cessat, ut tempora anteriora non continuentur cum posterioribus. Fit autem interruptio ista dupliciter: *naturaliter*, dum deprehenditur aliquis substantialis defectus in praescriptione; ut titulus inhabilis, mala fides etc. et tunc praescriptio interruptitur absolute quoad omnes. Unde qui aliquo tempore amisit possessionem, ea recuperata, denuo incipere debet praescriptionem. *Civiliter*, dum jus possidendi actu aliquo juridico revocatur in dubium; et tunc praescriptio interruptitur tantum comparative ad hunc actorem. Et quidem *praescriptio odiosa* 30. ann. interruptitur sola citatione, *l. 7. pr. C. de praescr. 30.* quia tunc cessat negligentia domini: mixta 10. vel 20. ann. litis contestatione, *l. 26. C. de R. V.* et favorabilis, seu triennalis inter-

rumpitur sola sententia judiciali, *l. 18. ff. de R. V. l. 2. §. fin. ff. pro emptore.* Unde si quis ante sententiam usucapionem complevit, facit rem suam non absolute, et irrevocabiler, sed conditionate, si res actori adjudicata non fuerit. 2. Sola oblatio libelli civiliter interruptit praescriptionem, si lis contestari nequit cum absente, *l. 2. C. de annal. except. idem dic de sacro oraculo, seu petitorio, aut rescripto principi oblato, l. 3. C. de praescr. 30.* At per solam denuntiationem extrajudicalem regulariter nunquam interruptitur praescriptio, *l. pen. ff. pro emptor.*

43. Q. IV. *An usucapio completa rescindi possit?* R. Affirmative ex justa causa respectu personarum, quae gaudent beneficio restitutionis in integrum, de quibus *lib. 1. tit. 41.*

Absolute principio, et medio judicii, in seqq. titulis traduntur quae spectant ad finem processus judiciarii; uti sunt sententiae, appellationes, profectio ad sedem apostolicam, et confirmatio sententiarum.

TITULUS XXVII.

De sententia, et re judicata.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clem. *h. t.* in Decreto 3. q. 9. et 5. q. 4. 55. q. 9. in Trid. sess. 14. c. 7. et sess. 25. c. 5. *de refor.* in Institut. *lib. 4. tit. 17.* In Pandectis *lib. 42. tit. 1.* et seq. In Codice *lib. 7. tit. 42. usque ad 61.*

1. *Nota 1.* Sententiam dupliciter accipi: 1. *Formaliter*, et sic sententia est

pronuntiatio iudicis super causa inter litigantes agitata; et hoc sensu est proprie *res judicans*, seu actus iudicis. 2. Accipitur *objective* pro ipsa re iudicata; quo sensu sententia dicitur transire in rem iudicatam, hoc est, res per sententiam decisa, et iudicata adhuc incomplete, et revocabiliter, transit in rem iudicatam complete, et irrevocabiliter, si intra decem dies a sententia non appelletur.

2. *Nota 2.* Sententiam dividi 4. In *definitivam*, quae causam principaliter in iudicium deductam decedit, et terminat; et *interlocutoriam*, quae super aliquo articulo incidenti, vel emergenti profertur inter principium, et finem causae, seu inter citationem, et sententiam definitivam. Ea vero iussa, quae dat iudex ante citationem, vel post definitivam, non sunt proprie sententia interlocutoria. Ceterum licet definitiva sit nobilior species sententiae, tamen interlocutoria est proprie sententia, ut colligitur ex *l. 39. ff. de minor, l. 12. C. et fin. C. de sentent. et interl.* ubi interlocutio iudicis dicitur sententia. At laudum arbitri compromissarii, cum non sit actus iudicis, et jurisdictionis *l. 3. C. de jurisd. omn. jud.* nec pariat exceptionem rei iudicatae, proprie non est sententia, sed analogice. 2. Definitiva est triplex: *absolutoria*, quae reum absolvit: *condemnatoria*, quae reum condemnat, eique poenam infligit: et haec effectum suum sortiri incipit a tempore, quo profertur: *declaratoria criminis*, quae declarat crimen commissum fuisse, cui lex ipsa poenam infligit: et haec retrahitur ad tempus delicti, et statim ab eo tempore effectum

Maschat. T. II. P. I.

suum sortitur. 3. Interlocutoria est duplex: *simplex*, seu *mere interlocutoria*, quae non officit causae principali, sed post illam expectatur definitiva: uti sunt interlocutiones super dilationibus dandis, testibus producendis etc. *Mista*, seu *media*, *habens vim definitivae*, quae licet causam principalem expresse non decideret, tamen fere illam perimit, ita ut post illam alia definitiva non expectetur; ut si iudex pronuntiet se esse incompetentem, vel partes ab instantia absolvat, vel admittat exceptionem peremptoriam etc. Ex quibus facile colligitur discrimen inter has sententias.

3. *Nota 3.* Sententiae regulariter praemitti *conclusionem in causa*, quae est ulteriorum probationum renuntiatio, seu submitio causae ad decisionem a iudice faciendam. Et hoc fit vel *expresse*, dum partes scripto, aut ore tenus renuntiant ulterioribus probationibus; vel *tacite*, dum controversiam suam submittunt decisioni iudicis, aut tempus probationibus praefixum elabi sinunt. Est autem conclusio in causa duplex: *pura*, seu *absoluta*, quae simpliciter causam concludit; et *conditionalis*, seu *eventualis*, quae fit cum conditione, protestatione, aut reservatione, qualiter pars prior solet concludere, v. g. renuntio ulteriori probationi, si et pars altera renuntiet, si nihil novi in scriptura ultima proferat, si instrumenta nova reperta non fuerint etc. et quidem si concluditur in tota causa, est conclusio *generalis*, si in aliquo tantum articulo, est conclusio *specialis*. Ceterum, cum iudici semper conclusum sit in causa, si videat causam liquidam, licet partes in causa non concludant, va-

lide profert sententiam: nam haec nulli irritatur, et cons. conclusio in causa, quamvis regulariter sit facienda, tamen non est de substantia iudicii plenarii.

4. Q. I. *Quis, quo modo, et quo effectu concludere possit in causa?* R. Ad

1. Partes litigantes, et procurator cum mandato speciali; his enim competit renuntiare ulterioribus probationibus. R. Ad 2. Modus seu forma concludendi in causa consistit in seqq. Judex, finitis recessibus, seu allegationibus, et responsionibus, interrogat partes, an quid ultra afferre velint? si ita, audientur, si non, jubebit fieri conclusionem in causa, quae mox referetur in acta, cum non praesumatur conclusum in causa, nisi ex actis probetur *c. 11. de probat.* Quod si una pars renuntiet probationibus, et altera non, judex recusanti praefigit sufficientem dilationem temporis, quo elapso, causa ipso facto habetur pro conclusa, *auth. jubemus C. de judic.* R. Ad 3. Effectus conclusionis eventualis sequitur naturam, et qualitatem conditionis appositae; effectus vero conclusionis purae est, quod post illam regulariter nulla probatio, aut exceptio admittatur, *c. 9. de fid. instr. c. 5. de caus. poss.* exceptis causis *criminalibus* pro defensione rei, *l. 27. ff. de poen. matrimonialibus*, et similibus, in quibus est periculum animae, *c. 7. 11. h. t. causis minorum*, et Ecclesiae propter beneficium restitutionis, *c. 3. de fid. instr.* item si appellatione interposita, prior conclusio tollatur *l. 4. C. de temp. appell.* Praeterea post conclusionem in causa admittuntur instrumenta noviter reperta,

c. 4. de except. l. 7. ff. de feriis; probatio per confessionem partis adversae, *c. 10. §. porro de fid. instr.* per evidentiam facti, aut inspectionem, et quoties iudici legitima causa videbitur, admittere poterit probationem, cum conclusio in causa partibus, et non iudici praejudicet.

5. Q. II. *Quae sint requisita, et solemnitates validae sententiae?* R. 1.

Ex parte iudicis requiritur, ut sit competens, *c. 4. de judic.* et nullo notorio defectu a iudicando prohibitus, uti est excommunicatus, *c. 24. h. t.* Ex parte sententiae requiritur 1. ut sit *certa*, nisi res in iudicium deducta petat sententiam incertam vel alternativam, v. g. praedium cum fructibus restituatur, solvantur mille, vel praedium restituatur: secus sententia incerta, v. g. *solve, quod debes*, litem potius suscitatur, quam sopit, *§. 32. Inst. de action. l. 3. et fin. C. de sent. quae sine cert. quant.* 2. Ut sit *pura, et non conditionata*, v. g. condemnatio Titium, si mutuum accepit, *l. 1. §. 5. ff. quando appell. sit*, nisi sit conditio intrinseca, et connexa, v. g. condemnatio, excommunico te, nisi intra 8. dies satisfeceris, mandatum revocaveris etc. 3. Ut sit *conformis libello in re*, quae petitur, *in causa*, ex qua petitur, *in actione*, quae intentatur, etsi actor pinguiorem actionem intentare potuerit, *c. 24. de accus. Clem. 2. de V. S. l. fin. C. de fideicom. libert.* 4. Ut sit *conformis juri constitutioni*, si clarum sit, etsi rigorosum, *l. 13. C. de sent. et inter et c. 1. h. t. sententia contra leges, canonesve prolata, licet non sit appellatione suspensa, non potest ta-*

men subsistere ipso jure: ut si judex pronuntiaret post acquisitionem alterius beneficii incompatibilis, primum non vacare ipso jure, quod est contra *c. 28. de praeb. et Trid. S. 7. c. 4. de refor.* Et quidem sententia contra jus solemnitates extrinsecas praescribens lata, est ipso jure nulla, etsi error non exprimitur in sententia; ut si sententia feratur ab excommunicato, die feriato etc. nam *quae contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi, reg. 64. in 6.* At si sententia feratur contra jus respiciens merita causae, tunc solum est invalida, dum error juris exprimitur in sententia; ut si judex condemnaret in usuras usurarum etc. secus erit mero jure valida, et subsistet, nisi ab ea intra 10. dies appelletur; ut si judex condemnaret in sexaginta, licet decem deberentur pro usuris usurarum *l. 1. ff. quae sent. sine appell. l. 52. ff. de re jud. c. 13. in fin. h. t.* nam jus in hoc casu praesumit judicem bene processisse, et judicasse; secus est de solemnitatibus extrinsecis, quae non substant ejus judicio, et arbitrio. Tandem si sententia sit injusta contra jus partis, seu litigatoris, regulariter mero jure valet, donec ab ea appelletur, *c. 13. h. t. l. 1. §. 2. ff. quae sent.* nam praesumptio stat pro judice, quod juste judicaverit, donec in instantia appellationis probetur, sententiam fuisse injustam. Excipe, nisi evidens, et notorium esset, sententiam esse injustam; tunc enim cessat praesumptio justitiae pro judice. Similiter valet sententia contra privilegium lata, *cap. 21. h. t.* nam vel privilegium non fuit exhibitum judici, et tunc judex probabiliter illud ignorat;

vel si fuit exhibitum, judex contra pronuntiando, censetur illud reprobasse: unde si pars privilegiata laesa est, ad remedium appellationis confugere debet.

6. R. 2. Solemnitates extrinsecas in prolatione sententiae observandae sunt. 1. Ut sententia feretur utraque parte legitime citata, et praesente; absens tamen contumaciter, habetur pro praesente, *c. 2. h. t. l. 7. 8. 9. C. quomodo, et quando.* 2. Ut sententia feratur die non feriato, seu juridico, ad quem facta est citatio, interdiu, et non noctu, *c. 24. de off. Ord. c. 1. de fer. l. fin. C. eod. in loco publico, seu tribunalis, nisi is esset non tutus propter hostilitatem etc. vel partes consentirent in locum alium l. 11. ff. de J. et J. l. 6. C. de sent. et interloc.* Episcopus autem in quolibet loco suae dioecesis non exempto jus dicere potest, *c. 7. de off. Ord. in 6. 3.* Ut sententia feratur, judice sedente pro tribunali, *c. fin. h. t. in 6.* ex periculo, seu breviculo, hoc est, ex scriptura nomine judicis concepta, ita ut judex sedendo nomine suo pronuntiet, *l. 2. C. de sent. ex peric.* licet consuetudo alicubi obtineat, ut Episcopus, et aliae illustres personae per alium sententiam recitari faciant. 4. Ut sententia concipiatur contra illum, qui litem contestatus est, *l. 27. ff. et lib. 23. C. de procur.* licet de jure Canon. sententia ferri possit, vel in procuratorem, vel in principalem litigantem, *c. 6. de relig. dom. c. 14. de censibus etc.* exceptis illis casibus, in quibus ob specialem rationem sententia non potest concipi in procuratorem, sed in principalem; uti in matrimonialibus, beneficialibus, criminali-

bus, et causis communitatum, pupillorum, minorum etc. In camera Imp. semper sententia fertur in principalem litigantem. His tamen solemnitatibus non ligatur Papa, vel princeps, qui de plenitudine potestatis de jure potest supra jus dispensare, *c. 4. de concess. praeb.* modo observet ea, quae de jure naturali requiruntur ad substantiam iudicii.

7. Q. III. *Quid juris, si sententia feratur a pluribus iudicibus?* R. 1. Si plures iudices diversa pronuntient, valet sententia plurium concordantium, *l. 39. ff. de re judic.* quia major pars trahit ad se minorem: si vero aequali numero discordent, et sint iudices ordinarii, praevalet sententia pro reo, nisi actor causam favorem habeat; *c. fin. h. t. l. 28. ff. de re judic.* nam alterutra sententia valere debet, cum iudices ordinarii habeant jurisdictionem in solidum; ergo cum partes rei sint favorabiliores, praevalet sententia pro reo: at si sint iudices delegati, neutra valet, donec alterutra a delegante confirmetur, *c. 17. de haeret. in 6. l. 28. ff. de re judic. et cit. c. fin. h. t.* R. 2. Si ex pluribus iudicibus ordinariis unus est excommunicatus, valet sententia, quia his jurisdictio in solidum competit, et utile per inutile non vitiatur: at si sint delegati etiam cum clausula, *quodsi non omnes*, et ad pronuntiationem admittant excommunicatum, vitiatur pronuntiatio, et sententia *c. 24. h. t.* quia jus propter vitium excommunicationis non permittit delegatos ita pronuntiare.

8. Q. IV. *An iudex sententiam latam revocare possit?* R. Iudex interlocutoriam revocare potest, *c. 60. de appell.*

c. 10. eod. in 6. nam interloquendo, non amittit jurisdictionem, nec desinit esse iudex in causa: at sententiam definitivam validam iudex ordinarius, vel delegatus revocare nequit, aut corrigere, *l. 55. ff. de re jud.* ubi Ictus ait, *iudex posteaquam semel dixit sententiam, iudex esse desinit, ut amplius sententiam corrigere non possit: semel enim sive bene, sive male officio functus est.* Si autem sententia fuit invalida, eam quidem iudex ordinarius de facto revocare, aut corrigere potest, *l. 1. C. de sent. et interl.* non vero delegatus *c. 9. de off. deleg.* cum huic sola exequutio, non vero revocatio sententiae concedatur, *c. 26. eod.*

9. Q. V. *Quando sententia transeat in rem judicatam?* R. Eo tempore, quo pars victa acquiescit sententiae, vel *expresse*, v. g. petendo terminum solutionis, *l. 5. C. de re judic. vel tacite* non appellando intra decem dies, *c. 15. h. t.* et tunc sententia est firma, et pro veritate accipitur *l. 207. ff. de R. J.* tum quia id exposcit rerum judicarum auctoritas *cit. l. 5.* tum quia pro justitia sententiae stat praesumptio juris, et de jure, contra quam non admittitur probatio, etiam regulariter per instrumenta de novo reperta *c. 21. h. t.* Dantur tamen casus, in quibus sententia non transit in rem judicatam, sed causa denuo tractari potest, *cap. 7. h. t.* et quidem 1. In causa matrimoniali, si deinde pro, vel contra dissolutionem matrimonii probationes afferrantur, *c. 7. 10. 11. h. t.* 2. In causa beneficii, si contra victorem probetur nullitas tituli, *cap. 46. in fin. de appell.* 3. Si sententia lata est ex instrumentis,

aut testimoniis notorie falsis, praesertim si testes pecunia corrupti sunt *c. 22. h. t. l. 53. ff. de re jud. l. 2. 3. C. si ex falsis*, nisi iudex non fuisset sequutus fidem falsorum testium, et instrumentorum. 4. Si sententia lata est ex iuramento suppletorio, et deinde reperiantur instrumenta in contrarium, *l. 31. ff. de jurej.* vel ex probationibus ajure reprobatis, ut per duellum, contactum ferri candentis; vel ex consilio alicujus periti, quia perito peritior dari potest; vel si causa ad non causam redeat, *l. 17. §. fin. ff. commod. c. 36. de off. deleg. c. fin. de poen. c. 48. de sent. excom.* quia petens absolutionem, et probare volens sententiam esse injustam, semper auditur. 6. In causis criminalibus, si emergant probationes pro favore rei, *l. 27. de ff. de poen.* 7. Si testamentum noviter repertum producat contra sententiam latam, *arg. l. 3. §. 1. ff. de transact. l. 1. §. 1. ff. testam. quemad. aper.* vel si ex instrumento noviter reperto constet, quod jam prius lata fuerit contraria sententia, *Can. 41. ei, qui 2. q. 6. l. 1. C. quando provoc.* 8. In causis minorum, eorumque privilegiis gaudantium: nam *minor omissam allegationem per in integrum restitutionis auxilium potest petere l. 36. de minor.* at major adversus rem judicatam non restituitur, quia ex ignorantia probabili instrumenta non produxit, *l. 4. C. de re jud.* ubi sic rescribitur: *sub specie novorum instrumentorum postea repertorum, res judicatas restaurari exemplo grave est: ne scilicet vacillet rerum judicatarum auctoritas l. 65. §. 2. ff. ad S. C. Trebell. 9. De-*

nique in negotio publico post rem judicatam ex causa admittitur instrumentorum novorum productio, et causae restauratio, *l. 35. ff. de re judic.*

10. Q. VI. *Qui sint effectus rei judicatae?* R. 1. Ex parte judicis est, quod functus sit suo officio, ut sententiam rescindere non possit, bene vero declarare. 2. Ex parte partium, quod inter illas jus faciat, et obliget ad parendum, *c. 13. v. quamvis h. t.* aliis tamen res judicata nec prodest, nec obest, *c. 25. h. t. l. 2. C. quib. res judic.* nisi causae essent connexae, *Can. tantis d. 81.* ubi sententia lata contra indignè ordinatum praejudicat ordinanti, et pronuntiatio testamenti invalidi contra haeredem praejudicat legatariis. 3. Ex parte causae est finis controversiae, ita ut vincenti actori competat *actio judicati in factum*, in quam prior actio dicitur esse novata, ad praestandum id, super quo reus fuit condemnatus *l. 8. C. de R. C.* reo autem vincenti, seu absoluto compelit *exceptio rei jud.* qua repellat actorem, eiusque haeredes, si denuo eandem rem ex eadem causa peterent, *l. 6. §. fin. ff. de re jud.* item sententia definitiva in delictis famosis irrogat infamiam juris, uti etiam in 4. contractibus, deposito, mandato, societate, et tutela, si dolus in sententia expressus est, *l. 1. ff. de his, qui not. infam.* denique sententia solius principis tunc solum facit jus commune, dum princeps eam vult observari instar legis, *c. 19. h. t.* nam *quod principi placuit, legis vigorem habet, l. 1. ff. de const. prin.* praejudicata autem, seu conformes sententiae inferiorum judicum non faciunt jus commune *l. 13. C. de*

sent. et interloc. ibi: non exemplis, sed legibus judicandum est. Saepe tamen ex multis praejudicatis oritur particularis consuetudo, quae *stylus curiae*, seu *fori* vocatur, et pro lege in tali loco recipitur.

11. Q. VII. *An res judicata sit firma pro foro conscientiae?* Affirmant Joan. Andr. Gonz. Host. Schmiar, Schmalz. Pichler. et alii dicentes, litigatorem bonae fidei, cui res adjudicata fuit, ita tutum esse in conscientia, ut, licet post rem judicatam deveniat in certam notitiam rei alienae, tamen non teneatur eam restituere priori domino collitiganti. Huic sententiae et ego quondam adhaesi, sed propter nova mihi occurrentia argumenta, quae apud adversarios proposita non invenio, mentem muto, et suberibo negativae, quam tenent Innoc. Abb. Felin. Silvester, Sotus etc. hinc R. Res judicata non est plene firma pro foro conscientiae, sed de se solam usucapiendi conditionem tribuit. Prob. 1. ex l. 60. ff. de *condict. indeb.* ubi Paulus ex Juliano docet, quod verus debitor absolutus solum non repetat, quia *natura debitor permanet*. Neque textus iste restringi debet ad litigantem mala fide: tum quia hoc divinatorie dicitur: tum quia responsio ista non congruit causali: *natura debitor permanet*. 2. Sententia, et res judicata nullibi in toto jure numeratur inter modos solvendi obligationem, vel transferendi dominia, aut jura, imo post rem judicatam *nihilominus obligatio durat*. §. 5. *Inst. de except.* ergo vi rei judicatae victor in judicio non est tutus in conscientia, si post deveniat in notitiam rei alienae, aut debiti. 3. Res

transacta est tantae firmitatis, ac res judicata l. 5. 16. C. de *transact.* sed transactio non transfert jura, et dominia, si re ipsa transigens non est dominus, sed tantum usucapiendi conditionem l. 8. C. de *usucap. pro emptor.* ergo etiam sententia, et res judicata ipso jure non transfert dominia, sed solam usucapiendi conditionem, si interim possessor non deveniat in notitiam rei alienae. Et ideo ipsimet adversarii inter alios titulos usucapionis ponunt etiam titulum *judicati*, cui non est locus in alio casu, nisi dum victor bona fide rem sibi adjudicatam possidet, quae tamen re ipsa non est illius. Evanescit autem iste titulus, si ante completam usucapionem superveniat certa notitia rei alienae. Ratio est, quia sententia, et res judicata fundatur in praesumptione facti particularis, quatenus ex allegatis, et probatis constat, quod contractus, debitum, aut delictum intervenit, vel quod iste, aut ille sit dominus rei c. 13. in fin. h. t. ubi de sententia dicitur, quod *praesumatur rite per omnia celebrata*: sed si praesumptio est falsa, talis sententia, et res judicata nihil efficaciter operatur pro foro interno; quia in hoc foro praesumptio, et res judicata cedit manifestae veritati ex communi doctrina S. Aug. *Can. 4. d. 8.* ergo. *Confir.* ex hac instantia: dum non debitor condemnatur actori bona fide litiganti in mille, vel ad tradendum fundum, vel ipso jure, seu auctoritate publica actor poste rem judicatam efficitur verus dominus rei ex causa *judicati* traditae, vel non efficitur talis dominus? si non, cessat quaestio circa punctum principale, de quo agimus; si ita, ut concedunt

adversarii, dicentes via iudicati, non secus ac via praescriptionis jura, et dominia transferri ex vi legum, et auctoritatis principalis ita disponentis, contra sic arguo: si actor in hoc casu efficitur verus dominus rei sibi adjudicatae, ita pro foro interno excludit, seu perimit jus condemnati, ut is in foro interno teneatur rei judicatae parere, solvere, et nullo modo possit occulta compensatione uti, cum a reo translatus sit jus, et dominium in actorem. Sic enim post usucapionem completam ex communi sententia non est licita occulta compensatio, etsi quis resciat, se antea verum dominum fuisse rei ab alio usucaptae; sed in hoc casu debitor putatitius condemnatus non tenetur in foro interno parere sententiae, nec solvere, licet haec in foro externo praesumatur justa: hoc enim praeter communem sententiam, docent ipsimet adversarii, ut Schmalz. *tit. de Constit. n. 34. Pichler eod. tit. n. 39.* ergo actor in hoc casu non efficitur verus dominus, neque perimit jus debitoris, sed huic in foro conscientiae jus manet ad rem suam, vel non tradendam; vel si in foro externo coactus solvit, aut tradidit, ad eandem, vel aequivalens repetendum.

Ex his pro praxi colliges. 1. Si pars bona fide litiget, et vincat, vi rei judicatae acquiri ei possessionem, et usucapiendi conditionem, ita ut rem sibi adjudicatam ordinario tempore contra privatos usucapiat, modo toto tempore praescriptionis perseveret bona fides. *Colliges.* 2. Si notitia certa rei alienae superveniat ante completam usucapionem, naturaliter interrompi praescriptionem

rei adjudicatae, puta ob malam fidem supervenientem, et cons. in foro conscientiae dari obligationem restituendi, vel solvendi, quod vi falsae rei judicatae acquisitum fuit.

Obj. 1. Res judicata accipitur pro veritate *l. 207. ff. de R. J.* et quantum ad litigantes jus facit *c. 13. h. t.* sed nec est veritas, nec jus, quo quis uti non potest absque peccato, et alterius injuria, ergo res judicata valet in foro conscientiae. 2. Lex fundata in praesumptione obligat etiam pro foro conscientiae, ut alias dictum de legibus praescribentibus solemnitates electionibus, testamentis etc. licet praesumptio fraudis falsa sit; sed res judicata vim habet legis *l. 58. ff. de LL.* ergo. 3. Rei judicatae tanta est vis, quanta usucapionis: tum quia utraque jus tribuit; tum quia utriusque eadem est ratio, ne dominia maneant incerta, ne lites tribunalibus, et bono publico gravamen afferant. 4. *L. 36. ff. famil. hercis.* haecreditas adjudicata cohaeredi putatitio, non condicatur, et *l. 1. C. de condict. indeb.* a sens. contr. negatur repetitio pecuniae ex causa iudicati solutae: item contra firmitatem rei judicatae non admittitur novum instrumentum, nec rescriptum principis, nec transactio *c. 20. 21. h. t. l. 32. C. de transact. l. 1. C. quando provoc.* et ideo JCI dicunt, quod res judicata faciat de non ente ens, et de ente non ens, ex indebito debitum, ex nigro album, ex quadrato rotundum, et e contra; quae omnia innuunt rem judicatam esse firmam in foro interno.

R. Ad 1. Res judicata accipitur pro veritate praesumpta in foro externo; et

similiter facit jus praesumptum, quod eatenus victori prodest in foro conscientiae, quatenus ante completam usucapionem non supervenit certa notitia rei alienae. *Ad 2.* Lex fundata in praesumptione periculi universalis fraudum obligat in conscientia, etsi praesumptio in casu particulari fallat, quia movitum talis legis non cessat: at lex fundata in praesumptione facti particularis, etsi sit praesumptio juris, et de jure, non obligat in conscientia, si praesumptio fallat, ut docet certa sententia ab exemplis *c. 21. 50. de sponsal. c. un. in fin. de despons. impub. in 6. l. 22. ff. de probation. etc.* ergo multo minus in conscientia obligat sententia, et res judicata fundata in falsa praesumptione. *Ad 3.* Neg. ant. quod solidius ex claro jure probandum esset, maxime cum jura omnia clament, rem judicatam non esse modum solvendi obligationem, sed propter auctoritatem judicis esse titulum justae possessionis, et usucapionis, modo continetur bona fides sine notitia rei alienae. Et quomodo res judicata aequiparatur usucapioni, cum etiam in sententia adversariorum, non debitor condemnatus uti possit occulta compensatione? nisi forsan dicas, quod actor, et reus aequale jus retineant in eadem re. Nec sunt eadem rationes: nam res semel judicata non permittitur iterum resuscitari, adeoque non timentur lites, et incerta dominia, quorum certitudini satis consulitur per usucapionem. *Ad 4.* In civ. juribus negatur conditio, repetitio, et resuscitatio litium pro foro externo; et quidem juste, ne tribunalia antiquis litibus onerentur; sed exinde nihil infertur

pro foro interno, quia jus saepe negat actionem pro foro externo, relicta obligatione in foro interno, in quo veritas rei spectatur, *l. 7. §. 4. ff. de pact. l. 2. C. de rescind. vend.*

12. Q. VIII. *Quid juris circa executionem rei judicatae?* R. 1. Executio, qua realiter victori praestatur id, quod verbaliter per sententiam ei adjudicatum est, fieri debet a solo iudice ordinario, vel delegato; alias victor propria auctoritate attentans executionem, *actione furti, et vi bonorum raptorum tenetur, l. 6. §. 2. ff. de re jud. c. 5. de off. deleg.* quod si a sententia appellatum fuit, iudex appellationis, sive reformet, sive discussis meritis causae confirmet priorem sententiam, exequitur sententiam cum ad eum jurisdictio sit devoluta *l. 32. §. 2. C. de appell. et auth. si quis C. de Episcop. aud.* Si vero iudex ad quem tantum tacite confirmaret sententiam, v. g. pronuntiando fatalia esse lapsa, vel appellationem esse desertam, executio pertinebit ad iudicem a quo *l. fin. §. 4. C. de temp. appell.* quia tunc iudex ad quem fatetur jurisdictionem ad se devolutam non fuisse. R. 2. Exequutor mixtus, cui non mera executio, sed etiam cognitio circa faciendam executionem commissa est, admittere potest exceptionem ad retardandam executionem, non vero ad sententiam impugnandam; sed si circa hanc aliquid opponatur, v. g. a tertio ignorante sententiam fuisse latam, id ad iudicem principalem referendum est, *l. 73. ff. de judic.* At exequutor merus, cui non cognitio, sed merum exequendi ministerium commissum est, regulariter nullam exceptionem admittere

potest, nisi sententia esset invalida, vel notorie injusta, *l. 6. 8. C. de exeq. rei jud. c. 28. de off. deleg.* Ceterum is, contra quem tres sententiae conformes latae sunt, non auditur agens de nullitate earum, nisi prius exequutioni mandentur, *Clem. 1. h. t. R. 3.* In actionibus realibus exequutio statim post decendum decerni potest in rem, de qua litigatum fuit, quia haec praesto est ad restituendum, nisi possessor ob impedimentum statim illam restituere non posset, et tunc datis fidejussoribus, aut pignoribus, tempus ei praefigitur ad restituendum, *l. 68. ff. de R. V. c. 6. h. t. §. 2. 3. Inst. de off. jud.* at in actionibus personalibus, et debitis, cum pecunia numerata non semper sit praesto, debitori condemnato conceditur quadrimestre ad solvendum, *c. 15. h. t. l. 2. 3. pr. C. de usur. re jud.* In criminalibus pro exequutione poenae corporalis nec decem dies expectantur, *l. 18. C. de poenis.*

13. Q. IX. *Quae sit poena temere litigantis*, qui inconsulto, seu sine praevio sufficienti examine litem movit? R. Hodie est sola multa pecuniaria, seu condemnatio in expensas necessarias, et moderatas, quarum causa fuit, ut eas resarciat victori, *c. 5. de dolo c. 4. de poen. l. 79. pr. ff. de jud. §. 1. Inst. de poen. temer. litig.* expensae tamen delicatae, et voluntariae, ut sumptus justo majores in itinere, dona advocatis data etc. non refunduntur. Is autem censetur temerarius litigator, qui libellum mutavit, ab una actione transeundo ad aliam, vel qui nihil pro causa sua probavit, vel personam, cui reverentia debetur, sine venia praetoris in jus voca-

Maschat. T. II. P. I.

vit etc. E contra a poenis temere litigantium excusatur, qui justam habuit causam litigandi; ut si semiplene probavit, et speravit se admittendum ad juramentum suppletorium, si confidit in sententia plurium DD. vel unius celebris, si causam auctoritate principis, vel metu gravis poenae suscepit etc.

14. Q. X. *Quae sit poena judicis male judicantis?* R. 1. Si ex dolo, et malitia male judicavit, et ad hoc inductus est timore, gratia, vel odio, tenetur parti laesae ex delicto vero ad solidam litis aestimationem *l. 15. ff. de jud. l. fin. C. de poen. judic.* si ad hoc inductus est pecunia, in causa civili, praeter litis aestimationem, tenetur triplum dati, et duplum promissi reddere, ac dignitate penitus privatur; in causa vero criminali, confiscatis omnibus bonis, mittendus est in exilium, *auth. novo jure C. de poena jud. et Nov. 124. c. 2.* idque in detestationem tanti delicti. 2. Si judex male judicavit per imprudentiam, vel imperitiam, tenetur ex quasi delicto ad litis aestimationem; non quidem in solidum, sed quantum videbitur Religioni illius, qui illum, considerata culpa qualitate, condemnabit, *l. 5. §. 4. ff. de O. et A. pr. Inst. de oblig. ex quasi. del. 3.* Si judex Ecclesiasticus favore, vel per sordes aliquid egerit, praeter litis aestimationem, punitur poena suspensionis ab officio, modo judicaverit formaliter injuste, seu contra propriam conscientiam *c. 1. h. t. in 6.* quae tamen poena non comprehendit Episcopum ex privilegio *cap. 4. de sentent. excom. in 6.* neque extendi debet ad arbitrum, vel merum exequutorem.

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus,
et Relationibus.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clementin. *h. t.* In Decreto 2. *q.* 6. In Trident. *sess.* 13. *c.* 1. *in fin. et c.* 2. 3. *de ref. sess.* 22. *c.* 7. *sess.* 24. *c.* 10. 18. 20. *sess.* 25. *c.* 14. *v. nec quaevis de ref.* In Pandectis *lib.* 49. *tit.* 1. *usque ad* 13. In Codice *lib.* 7. *tit.* 62. *usque ad finem Nov.* 23.

1. *Nota* 1. Parti per sententiam laesae competere varia remedia: et quidem si sententia ex aliquo capite est invalida, datur unicum *remedium nullitatis*, quod rarius solum, frequentius cumulative cum appellatione proponitur; et quidem utilissime, quia si pars defecerit in probanda nullitate, recursum habet ad probandam iniquitatem sententiae, *l.* 1. *C. de exequut. rei jud. l.* 1. *C. de sent. ex peric. recit. Clem.* 1. *de sent. et re jud.* Hoc remedium, seu *querela nullitatis* seorsim, et principaliter intentanda de jure com. durat 30. annis ex dispositione generali, *l.* 3. *C. de praescri.* 30. nisi jure statuario, vel consuetudinario brevius tempus ei praefigatur, sicut decem dies in camera Imper. *R. J. an.* 1654. §. 121. Si sententia injusta est, contra ejus injustitiam datur *remedium ordinarium appellationis*, et remedia extraordinaria; ut *restitutio in integrum*, *supplicatio* Principi facta, ut ex gratia supplicantem gravatum restituat adversus sententiam, contra quam non suppetit ordinarium remedium appella-

tionis *lib.* 5. *et seq. auth. C. de precib. Imper. offic. Revisio* in locum supplicationis subintrans, est remedium, quo petitur, ut Superior per se, vel per alios revisores sententiam revideat, et si iniquam repererit, eam reformet. Circa hanc consulenda sunt statuta cujusque loci, cum jure com. non concedatur.

2. *Nota* 2. quod appellatio sit provocatio ab inferiori ad Superiorem ob justam causam gravaminis, partim ut gravamen tollatur, partim ut iniquitas, aut imperitia judicis corrigatur, partim ut defectus in probando admissi in secunda instantia emendentur; licet quandoque per accidens sententiae latae in secunda instantia in pejus reformentur *l.* 1. *pr. ff. h. tit.* Porro appellatio est duplex: *judicialis*, quae interponitur ab actibus judicialibus, vel ante litem contestatam a brevi termino ad comparandum, vel post litem contestatam ab aliqua sententia interlocutoria, vel post sententiam definitivam, dum ab ista, vel ejus executione appellatur. *Extrajudicialis*, quae fit ab actibus extrajudicialibus, quibus quis gravatur; ut a delatione tutelae, vel alterius oneris, uti etiam a gravamine, quod a privatis inferitur, vel inferendum timetur in praesentatione, electione etc. Divisio ista fundatur in utroque jure; ut *c.* 19. *et* 29. *de elect. c.* 5. 46. 51. *h. t. c.* 8. *eod. in* 6. *l.* 1. §. 1. *et seqq. ff. quando appell. l.* 7. *C. h. t.* Utraque vel est *justa*, vel *rationabilis* ex justa causa, quae admittenda est, vel *frivola* ex levi causa, aut *frustatoria* tantum litis protrahendae causa: quae tamquam temerariae rejiciendae sunt. Jam agendum erit de appellationibus,

judice, causis, modo, et effectu appellationum; et tandem de recusationibus, et relationibus.

3. Q. I. *Qui appellare possint?* R. Regulariter omnes, quibus intra, vel extra judicium gravamen illatum est, vel inferendum timetur, *Can. 10. ideo 2. q. 6. c. 61. h. t. l. 1. ff. et l. 20. 30. C. eodem.* Et quidem non solum condemnatus, sed et ii, quorum interest, appellare possunt; ut haeres pro cohærede, maritus pro uxore, venditor pro emptore, fidejussor pro debitore principali, pater pro filio, et e contra, dominus pro subdito, Episcopus pro Clerico, quilibet pro condemnato ad supplicium, cum innocentem defendere omnium intersit *l. 6. ff. et l. 29. C. h. t.* imo iudex, si succedat condemnato, citra notam imperitiæ contra suam sententiam appellare potest, si deinde comperiat, quod pars victa debite intentionem suam non probaverit. Interdum etiam utraque pars appellare potest, si sententia super pluribus articulis lata, in uno uni, in altero alteri nocet *c. 7. h. t.* Excommunicato admittitur appellatio judicialis, tamquam defensio *c. 5. 8. 11. de except.* non tamen regulariter extrajudicialis, quæ vim conventionis habet.

4. R. 2. Appellare non possunt. 1. Qui expresse, aut tacite sententiam approbavit, vel legitime citatus contumaciter dixit, se nolle venire, *l. 23. §. fin. ff. hujus titul.* 2. Qui in eadem causa non detulit legitimæ appellationi sui adversarii *c. 42. h. t.* nam quod quisque juris in alterum statuit, eodem ipse uti debet. 3. Qui tribus conformibus sententiis condemnatus est, ab ultima appellare

nequit, quia præsumptio juris, et de jure est pro æquitatē sententiarum, et contra reum, quod causam iniquam foveat, *cap. 65. hoc tit. 4.* In notorio crimine, vel si copulative adsit propria confessio in jure, et convictio criminis, *l. 2. C. quor. appell. c. 13. 14. h. t. Can. 4. §. nullus 2. q. 6.* Denique 5. qui juravit, se non appellaturum, regulariter in causa civili nequit appellare, nisi sententia esset notorie injusta; quia tunc juramentum in materia juris præstitum, secundum jus interpretandum est sub tacita conditione *si sententia juri, et justitiæ conformis est, arg. c. 12. de Cler. non resid.*

5. Q. II. *An appellatio unius prosit ceteris correis ejusdem causæ consortibus?* R. Cum distictione: si unus reus in prima instantia condemnatus est, et in secunda instantia vicit, appellatio ejus prodest ceteris ejusdem litis consortibus, eandem defensionis causam habentibus, *c. 72. h. t. ex l. 10. §. fin. ff. eod.* nam sententia appellationis fertur super sententia primæ instantiæ; ergo cum pro uno non possit esse vera, et falsa pro altero, cujus eadem est causa, et idem jus, necessario debet prodesse etiam alteri. At si sententiæ primæ instantiæ lata est pro uno, sententia secundæ instantiæ, utpote priori conformis, non prodest ceteris, nisi causa sit individua, ut in servitutibus, Schmalz. a n. 15.

6. Q. III. *A quo, et coram quo iudice appellari debeat?* R. 1. Appellatur a iudice inferiori, sive ordinario, sive delegato; et qui sententiam tulit *l. 52. §. 3. h. t.* et in hujus defectum appellatio interponenda est coram iudice ad

quem; et si neutrius copia haberi potest, vel si propter metum gravem non expedit appellationem interponere coram iudice *a quo*, facienda est appellatio coram viris honestis, vel notario cum protestatione, quod coram iudice appellari non potuerit, *c. fin. h. t.* quod si autem sententia a pluribus iudicibus lata est, et omnium simul, aut seorsim copia ad appellandum haberi nequit, saltem coram uno appellandum est, *Clem. 1. h. t. R. 2.* A iudice supremo nulla datur appellatio, cum is Superiorem non recognoscat, nisi per accidens sententia Principis politici esset manifeste injusta; tunc enim ad Papam appellari posset, qui ratione peccati est iudex competens, et supremus omnium fidelium *c. 15. de judic.* Ab ipso autem Papa, qui in terris nulli iudici subjectus est, nulla datur appellatio, ne quidem ad concilium generale; imo sic appellantes, ipso facto incurrunt excommunicationem Bullae Coenae *casu 2.* Similiter rejicitur appellatio a Papa male informato ad eundem, ut bene informatum; sed si sententia Romani Pontificis in melius reformanda est, opus est supplicatione, et restitutione in integrum, *c. 5. de in integr. rest.* Praeterea non datur appellatio a concilio generali suo capiti unito, nec a sententia totius sac. Collegii Cardd. nec a Rota Romana, et supremis tribunalibus Principum, nec ab Episcopo in casu, quo laici non subditi, prorogando ejus jurisdictionem, se illi submiserant, *l. 8. C. de Episcop. aud.* *R. 3.* Iudex *a quo*, tenetur ex justa causa deferre cuilibet appellationi, cum appellans utatur jure suo, nisi appellatio specialiter sit prohi-

bita *l. 24. C. h. t. c. 15. eod.* In dubio, an causa sit justa, propter reverentiam iudicis superioris deferendum est appellationi. Si autem iudex justae appellationi non deferat, praeter damnum litis, multatur 10. libris auri ex *Nov. 126. c. 3.* et jure antiquo multabatur 30. libris, *l. 21. C. h. t. de jure Can* saltem si non deferat appellationi ad Papam, deponitur, *Can. 11. §. si autem, 2. q. 6.* vel arbitrarie punitur *c. 31. h. t.* Quod si ab interlocutoria appelletur, Iudex non tenetur deferre appellationi; imo progredi potest in causa, donec ei legitime prohibeatur, *c. 5. 7. h. t.*

7. Q. IV. *Ad quem iudicem appellandum sit?* *R. 1.* Ad Superiorem; et quidem gradatim, sicut in Ecclesiasticis ab Archidiacono ad Episcopum, ab hoc ad Archiepiscopum, Primate, Patriarcham, et tandem ad Sedem Apostolicam, ubi ex concessione plurium Pontificum Auditor Camerae Apostolicae est ordinarius iudex omnium appellationum, exceptis causis beneficialibus, et matrimonialibus, et quibusdam alijs, quarum cognitio ad Signaturam justitiae, et Auditores sacrae Rotae pertinet. Ratio hujus ordinis est, ne confundantur jurisdictiones Ecclesiasticae, *c. 66. h. t. c. 3. eod. in 6.* si tamen pars adversa non contradiceret, probabilius valeret appellatio ad Superiorem mediatum, ut colligitur ex *cit. c. 66. h. t.* Sic etiam in Religiosis a Praelato locali appellandum est ad provincialem, ab hoc ad Generalem, tum ad Protectorem, Sacr. Congregationem negotiis Episcoporum, et Regularium praepositam; tandem ad Sedem Apostolicam. *R. 2.* A delegato appella-

tur ad delegantem, vel ejus in officio successorem *arg. l. 21. §. 1. ff. h. t. a subdelegato ad delegatum subdelegantem*, nisi totam suam jurisdictionem subdelegasset; tunc enim ad primum delegantem esset appellandum, *c. 27. §. porro de off. deleg. cap. 7. 14. eod. in 6.* uti etiam in casu, quo condelegatus subdelegat suo collegae condelegato, ne appellatio videatur fieri partialiter ad eum, qui judex fuit, *c. 27. §. si vero, de off. deleg.* Quod si Episcopus causam, alias subjectam jurisdictioni officialis, subdelegavit, regulariter appellari potest non tantum ad Episcopum delegantem, sed etiam ad ejus officialem, seu vicarium generalem, cum utriusque sit idem tribunal, *c. 3. pr. h. t. in 6.* nisi expresse constaret, quod Episcopus talem causam subduxerit jurisdictioni vicarii, Pirhing et alii. *R. 3.* Ex speciali praeminentia, et privilegio, a quolibet iudice Ecclesiastico (et in territorio papali a iudice laico) immediate appellari potest ad Papam; *Can. si quis 2. q. 6. c. 7. 31. 34. h. t.* nam Papae jurisdictio est concurrens cum jurisdictione omnium Ordinariorum: excipe subdelegatum delegati Papae, nam ab illo ad hunc appellandum est, *cit. c. 27. §. porro de off. deleg.* item in provincia immediate appellari potest ad legatum Papae, cujus jurisdictio est concurrens, *c. 1. de off. legat.* Si vero causa agitata sit coram Ordinario, et delegato Papae, appellatur ad Papam, quia delegatus tanquam major trahit ad se Ordinarium tanquam minorem. In foro civili regulariter non permittitur immediata appellatio ad Imperatorem *l. 21. ff. h. t. l. 29. C. eod.*

nisi miserabilibus personis, et studiosis, *l. un. C. quand. Imp. int. pup. Auth. habita, C. ne filius pro patr. R. 4.* In casu, quo ex duobus litigantibus unus appellat ad Superiorem proximum, et alter ad remotum in eodem capitulo, si judex inferior scit interpositam esse appellationem ad superiorem, non potest procedere in causa, quia jurisdictio Superioris absorbet jurisdictionem inferioris *arg. l. 54. §. 1. ff. de re jud.* secus recte procedit, donec appellans ad iudicem mediatum ei legitime manifestet suam appellationem, *arg. l. 2. ff. si quis in jus voc.* cum citius non desinat ei esse subditus in hac causa.

8. Q. V. *In quibus causis admittatur, vel negetur appellatio?* *R. 1.* In omni causa, in qua quis gravatur, regulariter admittitur appellatio, *Canon. 20. liceat 2. q. 6.* et quidem si appellatio est judicialis, debet esse gravamen illatum, vel comminatum; si vero est extrajudicialis, sufficit gravamen futurum, licet non sit comminatum, *c. 60. h. t. Clem. 3. eod.*

9. *R. 2.* Appellatio non admittitur in seqq. 1. A sententia interlocutoria de jure novo Tridentini sess. 13. c. 1. et sess. 24. c. 20. *de refor.* conformiter juri civili *l. 7. C. quor. appell. non recip. l. 6. C. de jud. l. 2. C. de Episcop. aud.* Excipe, nisi interlocutoria vim habeat definitivae, vel contineat gravamen non reparabile per definitivam, *l. 39. ff. de minorib. Tridentin. loc. cit. 2. In causa correctionis*, si Praelatus, ut pater procedat juxta sacros Canones, aut propriam regulam ad observantiam disciplinae Ecclesiasticae, aut regularis, *Trid. sess. 13. c. 1. et sess. 24. c. 10.*

de refor. c. 5. 26. h. t. etc. nam hoc modo appellans, sacros Canones, et regulam redargueret iniquitatis: at si Praelatus procedat ut iudex, vel in corrigendo modum excedat, ut imponendo jejunium triduanum, cum regula statuat biduanum, recte ab illius correctione appellatur, *Trid. loc. cit. c. 15. de off. Ord.* In hac autem appellatione exprimi debet, quod Praelatus in corrigendo modum excesserit, ut Superior cognoscat appellatum esse in casu permissio. 3. *In causa censurarum*, excommunicationis etc. si latae sint ante appellationem, quia statim ligant animam, ut tanto magis timeantur, *c. 37. h. t. c. 20. in fin. de sent. excom.* ut autem superior de iustitia censurae cognoscat, licite appellatur, uti etiam in casu, quo quis non a divinis officiis, sed v. g. a voce activa, et passiva, a perceptione fructuum, et similibus suspensus est: nam tunc appellatio utrumque effectum parit, suspensivum, et devolutivum. 4. *In causa electionis* ad impediendam ejus exequutionem: et tunc non obstante appellatione, electus investiri, et in pacificam possessionem mitti debet, nisi appellans valde gravem, et rationabilem causam allegaret *cap. 46. h. t.* nam appellans praesumitur malitiose velle protelationem investiturae electi. At post exequutionem electionis libere potest contra electum agere *ibid. 6.* *In causa momentaneae possessionis*, quae celeriter expedienda est, ne partes ad arma convolent, *l. un. C. si de moment. poss.* cui consonat *Trid. sess. 15. c. 1. et sess. 24. c. 20. de refor.* prohibens appellationem ab interlocutoria; et consequenter etiam a de-

creto possessorii momentanei, seu summarissimi, quod sententia interlocutoria dicitur *Can. 42. ei qui 2. q. 6. in §. de possessione etiam, et ejus momento si causa dicatur* (quae sententia interlocutoria appellatur) quamvis provocatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur effectum: nam sententia ista in possessorio summarissimo parvi est praejudicii, et facile reparari potest in possessorio plenario, vel petitorio: at si instituat possessorium ordinarium, seu plenarium, in quo plerumque magnum vertitur praejudicium, admittitur appellatio maxime per jus *Can. antiquum c. 5. 12. h. t. et c. 7. et fin. de caus. possess.* atque id hodie servatur, cum judicia possessoria, quae olim erant extraordinaria, hodie elevata sint ad formam judiciorum ordinariorum. Aliter ista jura conciliat P. Reiff. a n. 304. dicens jure civili negari appellationem solum quoad effectum suspensivum, non vero devolutivum: sed prior doctrina magis recepta, et praxi accommodatior est, maxime cum jus simpliciter negando appellationem, nihil excipiat. 6. *In causa testamenti* non appellatur a sententia, qua iudex praecipit testamentum aperiri, et haeredem institutum mitti in possessionem haereditatis, *l. fin. ff. de appellat. recip. l. 6. C. quor. appellat. non recip. 7.* Dantur praeterea multi casus videndi apud Reiff. Schmalz, Pirh., et alios fusiores, in quibus non conceditur appellatio; ut in delictis notoriis, in exequutionibus, modo exequutor non excedat limites mandati, in causa nominationis ad munera publica privatam utilitatem concernentia, ut ad tutelam,

nisi adesset causa excusans: item in causis alimentorum, in crimine falsae monetae, laesae majestatis, haeresis, raptus etc. 8. Denique dum causa committitur decidenda cum clausula: *remota appellatione*, quam solus supremus princeps apponere potest, cum inferior derogare nequeat juri communi concedenti appellationem.

In Constit. Benedict. XIV. Ad Militantis 30. Martii 1742. referuntur sequentes causae, in quibus appellatio cum inhibitione in suspensivo concedi prohibetur, non obstante quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili, aut privilegio, sub poena nullitatis actorum, etiam quoad citationes expediri solitas coram Signaturae Praefecto, ad effectum comparendi, aut adeundi eandem Signaturam.

1. A decretis, quorum exequutio a Trident. demandata est locorum Ordinariis, etiam uti Sedis Apost. delegatis, appellatione, vel inhibitione quacumque postposita.

2. Ab eorum decretis tam in visitatione, quam extra circa cultum divinum conservandum, vel augendum; et praecipue circa missae celebrationem.

3. A decretis cogentibus Clericos tam saeculares, quam regulares, etiam monachos, et exemptos ad processiones publicas; servata tamen forma Constit. Pii V. Et si mendicantium, et circa praecedentias in eisdem inter dictos Clericos, vel associatione cadaverum, delatione umbellae, etc. ac super observantia censurarum etiam Episcopali; et festorum dioecesium.

4. A decretis circa curam animarum, et Sacramentorum administrationem, aliaque Parochialia munera, etiam quoad exemptos, tam saeculares, quam regulares.

5. A deputatione Vicariorum, etiam perpetuorum, cum assignatione congruae in Parochialibus perpetuo unitis quibuscumque Ecclesiis, aut locis piis.

6. A visitatione dictarum Ecclesiarum Parochialium, et aliarum quarumcumque quomodolibet exemptarum; et a decretis circa earumdem reparationem, et curam animarum.

7. A decretis, quibus Episcopi, etiam, uti Sedis Apost. delegati, cogunt rectores Ecclesiarum Parochialium, aut baptismalium ob populi numerositatem sibi tot Sacerdotes adjungere, quot sufficiant ad Sacramentorum administrationem; aut quibus ob grave populi incommodum ad haec percipienda, ipsis etiam invitis, novas Parochias constituunt cum assignatione competentis portionis; vel quibus tandem ob paupertatem, et in ceteris casibus a jure permissis perpetuo alia simplicia beneficia uniunt.

8. A deputatione coadiutorum, aut vicariorum Parochialium Ecclesiarum ob earum rectorum illiteraturam, vel suspensionem, aut etiam privationem, quando turpiter, et scandalose vivunt; si moniti incorrigibiles perseverant.

9. A translatione beneficiorum simplicium, etiam juris patronatus, ex Ecclesiis collapsis, quae ob inopiam reparari nequeunt, in matrices, aut alias Ecclesias cum omnibus emolumentis.

tis, et oneribus; vocatis iis, quorum interest: et a decretis cogentibus patronos, rectores, beneficiatos, aut Parochianos ad restaurationem Ecclesiarum Parochialium, servata forma Trident. sess. 24. c. 7.

10. *A censuris, sequestratione, et subtractione fructuum contra curam animarum habentes non residentes.*

11. *A denegatione, revocatione, suspensione, vel restrictione facultatis audiendi saecularium confessiones contra Sacerdotes non Parochos, etiam regulares.*

12. *A divisione, seu distinctione parochiarum, earumque institutione in titulum juxta Trident. sess. 24. de re-form. cap. 13. ubi Parochiae, vel certos non habent fines, qua de causa earum rectores promiscue petentibus Sacramenta administrant, vel nullae sunt.*

13. *A deputatione aekonomi tempore Parochialis Ecclesiae vacantis: sicut, et ab indictione concursus, relatione examinerum, et praelectione, et provisione Episcopi in eodem concursu.*

14. *A decretis contra habentes publicas lectiones, nec non praedicationem verbi Dei sine licentia Episcopi, etiam a regularibus in alienis Ecclesiis; et in suis, non petita ejus benedictione, juxta Const. Clem. X. Superna.*

15. *A Decretis circa clausuram monialium, ac punitionem delinquentium in eam, et personas intra eam degentes. Item circa examen pro approbatione, vel reprobatione confessoriorum earumdem, tam ordinariorum, quam*

extraordinariorum, et tam saecularium, quam regularium quomodolibet exemptorum; etiam pro monialibus subjectis iisdem Regularibus: sicuti et contra earumdem ministros, tam pro mala administratione, quam pro reddenda singulis annis bonorum ratione: ac deum circa quorumcumque ipsorum officialium amotionem, servata forma, quoad Regulares et exemptos, Constit. Gregor. XV. Inscrutabili.

16. *A pastoralis visitatione dioecesis, et praesertim monasteriorum commendatorum, abbatiarum, prioratum, et praepositarum, in quibus non viget regularis observantia; ac beneficiorum tam curatorum, quam non, saecularium, et regularium, qualitercumque commendatorum, etiam exemptorum; et ab executione decretorum in ipsa visitatione factorum: sicuti et ab illis factis extra visitationem pro conservatione, et reparatione disciplinae Ecclesiasticae circa vitam, mores, honestatemque quorumcumque Clericorum, ac luxum, commessationes, choreas, lusus, crimina, et saecularia negotia evitanda, ad formam tamen decretorum Congreg. Episc. edit. ann. 1600. de mandato Clem. VIII.*

17. *A decretis cogentibus praesentatos, electos, vel nominatos quibusvis Ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apost. Nunciis, ad se subjiciendum examini Ordinariorum, antequam instituantur, et confirmentur.*

Vide notata in Elencho consuetudinum abrogatarum a Concil. Trident. num. VII. in fine secundae partis.

18. *A denegatione promotionis ad*

sacros ordines, et a suspensione susceptorum ob crimen occultum, sive ex informata conscientia.

19. A praefixione termini pro punitione Regularis Episcopo non subjecti, degentis intra claustra, sed extra notorie scandalose delinquentis, facienda a suo Superiore, et pro notitia punitionis hujusmodi Episcopo danda.

20. A censuris, aliisque provisionibus contra concubinos; et etiam contra detinentes mulieres suspectas domi, aut extra.

21. A privatione privilegii fori; et a decretis contra Clericos non incedentes in habitu, et Tonsura; et in aliis casibus a Trident. praescriptis sess. 14. c. 6. et 23. de reform.

22. Ab approbatione, et reprobatione patrimonii pensionis, aut beneficii, quoad promovendos ad sacros ordines.

23. A convocatione capituli facta ab Episcopo pro deliberando aliquo negotio cum voto capitularium, ad ipsius tamen, vel suorum commodum non spectante.

24. A decretis circa conversionem tertiae partis quorumcumque provenituum, et obventionum tam dignitatum, quam Canoniatuum, personatum, portionum, et officiorum in distributiones quotidianas, earumque divisionem inter dignitates obtinentes, et alios divinis interessentes in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis, in quibus nullae sunt hujusmodi quotidianae distributiones; vel sunt ita tenues, ut verisimiliter negligantur juxta Trident. cap. 5. sess. 21. et sess. 22. cap. 3. de reform.

25. Ab executione piarum dispositionum.

tionum tam in ultima voluntate, quam inter vivos, juxta idem Trident. dicta sess. 22. c. 8.

26. A visitatione hospitalium, et quorumcumque piorum locorum, etiam exemptorum, et a laicis administratorum; collegiorum, confraternitatum, elemosynarum, monialium pietatis, ac a cognitione, et executione pertinentium ad Dei cultum, et pauperum sustentationem; atque a ratione administrationis eorundem locorum singulis annis Episcopo reddenda; nisi aliter in ipsorum institutione, et ordinatione expresse cautum fuerit, juxta cit. c. 8. sess. 22. et c. 15. sess. 7. c. 9. sess. 22. et c. 8. sess. 25.

27. Ab examine, suspensione, vel remotione quorumcumque notariorum scribentium in causis Ecclesiasticis juxta c. 10. dictae sess. 22.

28. Ab erectione seminarii, et praefixione taxae imponendae dignitatibus, personatibus, officiis, praebendis, portionibus, Abbatibus, et Prioratibus cujuscumque ordinis, etiam regularium hospitalium (quae dantur in titulum, vel administrationem) beneficiis quibuscumque tam regularium, quam jurispatronatus, exemptorum, et nullius dioecesis, vel annexis aliis Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, aut quibusvis locis piis, licet exemptis: ac tandem imponendae redditibus pertinentibus ad fabricas Ecclesiarum, confraternitates, et monasteria omnia (non tamen mendicantium) et decimis quacumque ratione spectantibus ad laicos, et milites cujuscumque militiae, aut ordinis (excepto Hierosolymitano,) nec ab u-

nione aliquot beneficiorum simplicium; sicuti neque a decretis contra scholasterias obtinentes, quibus lectionis, vel doctrinae munus ad docendum aut per se, aut per alios est annexum. Nec denique a quibuscumque provisionibus curam, directionem, et administrationem seminarii respicientibus, juxta Trident. sess. 13. de reform. c. 18.

29. A reddenda ratione administrationis gestae ab aeconomo, et vicario capitulari tempore Sedis Episcopalis vacantis, juxta Trident. sess. 24. de reformat. cap. 16.

30. A comminatione excommunicationis a jure latae, et a sententia suspensionis, et interdicti, nisi appellatio fuerit interposita ex capite nullitatis: et e converso a sententia absolutionis ab iisdem censuris.

31. Ab exequutione quorumcumque aliorum decretorum, locorum Ordinariis a Trident., et Constit. Pii IV. Benedictus Deus demandata.

32. In praedictis omnibus causis permittitur simplex dumtaxat, et extrajudicialis recursus ad S. Sedem, et juxta earum naturam appellatio in solo devolutivo ad quos de jure sine retardatione legitimae exequutionis decretorum super eisdem causis: nunquam autem admittenda, nisi prius constituto de legitima ejus interpositione, et in causis a jure permissis.

33. Si denegatum fuerit instrumentum sententiae, a qua appellatur, appellans tenetur producere in actis ejus copiam simplicem; et in inhibitione exprimenda est conditio -- quatenus vero tenor insertus vere, et in substan-

tialibus cum originali concordet, eodemque originali praesentes litterae sint in tempore posteriores; alioquin nullae, et irritae censeantur -- sub infrascriptis poenis respectu notariorum, ut seq. numer. 35.

34. Si appellatum fuerit a gravamine, quod per definitivam reparari nequit, si hoc est de carceratione jam secula cum mandato verbali, non admittitur appellatio, nisi prius constituto de carceratione per depositionem duorum saltem testium; et interim appellans remanere debet in carcere, donec aliter decisum fuerit. Si vero gravamen est de censuris jam prolatis, vel de comminatione carcerationis, torturae, aut censurarum observanda est dispositio decretorum Cong. Episcoporum sub Clem. VIII. juxta declarationes Benedicti XIII. in appendice ad Conc. Rom. ibi -- Ad 12. et 13. decretum Clem. VIII. -- Quoad absolutionem ultimam a censuris servetur dispositio supradicti decreti 12. Clement. VIII. juxta etiam canonicam sanctionem, quod in casu constet de justitia censurarum, debeat remitti absolutio danda ad judicem a quo: si vero constet clare de injustitia, iudex ad quem absolutionem impendat. Si vero adsit dubietas, an fuerit justa, honestius esset, ut ad excommunicatorem infra aliquem competentem terminum praefigendum absolvendus remittatur, licet etiam iudex ad quem hoc casu idipsum per se praestare jure possit. Verum quoad absolutiones cum reincidentia, quae partibus concedi solent a iudicibus, ad quos appellatur, ad effectum audiendi cum inoluerit usus

tam in tribunali A. C. quam forsitan etiam in metropolitanis, aliisque tribunalibus appellationum, quod committantur absolutiones cuicumque confessorio, itaut rei, absque ulla reverentia proprii Ordinarii pro absolutis se publice habeant, Sanctitas sua statuit, ut in futurum hujusmodi absolutiones cum reincidentia tam in tribunali A. C. quam in curiis metropolitanis, aliorumque judicum appellationum, committantur ipsis Ordinariis excommunicantibus cum clausula, ut infra tres dies absolvant censuratos, juxta commissionem; quibus elapsis, si requisitus Ordinarius absolvere recusaverit, vel neglexerit, absolvantur a confessario juxta commissionis formam: quae in praesenti servatur in dictis commissionibus absolutionum. Quoad vero censuratos, in urbe commorantes, committi debeat absolutio Cardinali urbis Vicario, seu ejus Vicesgerenti, ac praefata servari etiam mandavit in absolutionibus, quae conceduntur per Congregationes, prout jam religiose in ipsis servatum fuit. Declaravitque rursus Sanctitas Sua, quod hujusmodi commissiones de absolvendo praesentari debeant cancellario Ordinariorum, a qua praesentatione currere debeant tres dies, post quorum lapsum, et non data absolutione, possint ab aliis absolvi, ut supra in commissionibus.

Quoad insuper censuratos mandat Sanctitas Sua, quod, reportata absolutione a censuris cum reincidentia, cedulones, quatenus affixi fuerint amoveri non debeant, sed tantummodo te-

gantur, et tecti remaneant, durante termino obtentae absolutionis.

35. Ab hac generali regula denegandae appellationis Pontifex excipit particulares casus, qui per Trid. Const. Apost. aut communem Doctorum sententiam in suspensivo admitti potest; serio tamen expendendi a judice superiori, an sint de exceptis; et tunc aliter non concedenda, nisi adjecta hac clausula – nos enim, attentis juribus, et supplici libello nobis praesentatis, atque in actis exhibitis, sicut praeferatur, inhibendum esse speciali rescripto mandavimus – sub poena nullitatis; notariis vero infamiae, et perpetuae inhabilitatis ad officium notarii in causis Ecclesiasticis exercendum ipso facto incurrenda, si praesumpserint citationes cum inhibitione expedire sine tali speciali rescripto, ejus productione et insertionem praedictae clausulae in actis: et insuper quoad notarios urbis quinquaginta ducatorum auri de camera, huic pro una medietate, et pro altera parti recurrenti, sin minus locis piis arbitrio Pontificis applicandorum.

36. Item excipiuntur monitoria in causis privilegiatis coram Auditore Camerae Apost. ejusque Locumtenentibus, etiam in prima instantia tractandis, juxta praescriptum Const. Pauli V. Universi, et citatas declarationes Bened. XIII. Quae si expendantur ultra montes offerri prius debet simplex libellus universam facti speciem clare continens, et praevio ejusdem Audit. Cam. rescripto de ipsis expediendis sub poenis, ut supra, in notarios aliter expedientes.

57. Denique in cit. Const. Ad militantis, statuitur, ut causae omnes tam civiles, quam criminales ad forum Ecclesiasticum pertinentes, exceptis privilegiatis, et aliis de jure excipiendis, in prima instantia coram locorum Ordinariis cognoscantur, nec a quoquam advocari possint, nisi per viam legitimae appellationis.

38. Circa appellationem in causis matrimonialibus vide disposita ab eodem Bened. XIV. Const. Dei miseratione in additionibus ad tit. XIX. de divortii lib. IV.

Circa appellationem ab irrationabili judicio Ordinarii, quoad praeficiendos Parochialibus Ecclesiis vide disposita ab eodem Const. Cum illud in additionibus post tit. VII. de Inst. lib. III.

Circa praesentatos eisdem Ecclesiis a patronis vide disposita in ejusdem Pont. responsionibus ad Archiepiscopum Flor. Redditae nobis in additionibus ad tit. xxxviii. de jur. patron. lib. III.

Circa appellationem pro nullitate professionis regularis vide ab eodem pariter disposita Const. Si data in additionibus ad tit. XXXI. de Regul. §. 2.

Circa appellationem de damno dato vide tit. II. de Foro competet. p. 689. post num. 27.

10. Q. VI. An per clausulam: remota appellatione, prohibeatur non tantum appellatio frivola, sed etiam alias justa et rationabilis? R. Affirmative: ita com. ex c. 53. h. t. ubi summarium ita habet: per clausulam, remota appellatione, inhibetur omnis appellatio, quae a jure non indulgetur expresse; nam si per clausulam istam prohibere-

tur sola appellatio frivola, et frustratoria, clausula ista esset otiosa, nullumque operaretur effectum; cum aliunde constet, appellationem frivolam esse rejiciendam, ergo. Porro clausula ista notabiles habet effectus; nam non obstante appellatione, judex sententiam exequitur, acta illius de se valent, et rescriptum posterius, nisi faciat mentionem prioris cum clausula, non praevalet priori. Ipsa tamen appellatio sustinetur quoad effectum devolutivum, cit. c. 53. h. t. quia adhuc judex superior cognoscere potest de iustitia sententiae, et eam, si injusta est, rescindere. Et hoc sufficit gravato ad naturalem defensionem, uti et supplicatio, et alia remedia extraordinaria; et si sententia est invalida, querela nullitatis. R. 2. Dantur casus excepti, in quibus, non obstante dicta clausula, admittitur appellatio: 1. Si judex recipere nolit exceptionem consanguinitatis, vel alterius iustae causae; unde tamquam suspectus recusari potest, cap. 56. hoc tit. 2. Si non admittat exceptionem citationis ad locum non tutum, cap. 47. eod. 3. Si non faciat exprimi res petitas in libello c. 49. eod. 4. Si spoliato deneget restitutionem in casu permissio cap. 10. de rest. spol. 5. Si gravamen sit notorium, quia tunc cessat praesumptio iustitiae: et denique in omni casu, in quo jura simpliciter concedunt appellationem, licet non meminerint dictae clausulae, cit. c. 53. h. t. Abbat. etc.

11. Q. VII. An in causis minoribus admittenda sit appellatio? R. Affirmative de jure com. c. 11. h. t. lib. 20. C. eod. nam etiam in minoribus potest quis gravari. At de jure camerali non conce-

ditur appellatio, nisi summa adaequet saltem 400. imperiales, *R. J. de anno* 1645. §. 112.

12. Pro seqq. Nota explicationem terminorum; *Apostoli*, seu *Missi* sunt litterae dimissoriae, quas iudex, a quo appellatur, ad instantiam partis transmittit iudici, ad quem appellatur, in fidem, seu testimonium appellationis interpositae *l. un. ff. de liber. dimissor. l. 106. ff. de V. S.* et sunt varii: *Dimissorii* a iudice a quo, ad quem. Testimoniales a notario, vel aliis viris honestis, qui testificantur appellationem coram se interpositam fuisse in defectu iudicis. *Refutatorii*, quibus iudex a quo significat quod ex certa causa refutaverit, seu non admiserit appellationem *l. fin. C. h. t.* et hi hodie non sunt in usu. *Reverentiales*, dum iudex a quo defert appellationi ob reverentiam superioris iudicis, licet forsitan non usquequaque adsit justa causa appellandi, *c. 1. h. t. in 6.* Et hi hodie maxime sunt in usu. *Fatalia appellationum* sunt certa tempora, intra quae debet inchoari, et terminari causa appellationis; alias appellatio, quasi fato moritur, seu fit deserta *l. 2. C. de temp. in inthr. rest.* et sunt quadruplicia: 1. *Interponendae appellationis*: 2. *Petendi, et concedendi Apostolos*: 3. *Introducendae*: 4. *Finiendae appellationis*.

13. Q. VIII. *Quae sint fatalia, et modus interponendae appellationis?* R. 1. Fatalia interponendae appellationis a gravamine judiciali, vel extrajudiciali illato sunt 10. dies, seu decendium: ita de jure novo *c. 8. h. t. auth. hodie eod. Nov. 25. c. 1.* quibus corrigitur jus vetus, quo appellanti in causa propria con-

cedebatur biduum, et procuratori tri-duum *Can. 29. biduum, 2. q. 6. l. 1. §. 5. 11. ff. quand. appel l. 6. §. fin. h. t.* Hoc tempus contra praesentem currit a momento latae sententiae, et contra absentem a tempore notitiae habitae, et finitur ultimo momento diei decimae. Quodsi gravamen est successivum, ut injusta incarceration, appellari potest quandocumque, dum adhuc gravamen durat; nisi iudex pronuntiaret gravamen esse justum; tunc enim intra 10. dies ab hac interlocutoria appellandum est: secus, si fatalia decem dierum e'abantur, non est locus interponendae appellationi.

14. R. 2. A sententia definitiva in continenti, hoc est, iudice adhuc pro tribunali sedente, appellari potest viva voce, seu ut ajunt, stante pede, dicendo: *appello, provoco, vel submitto me iudicio Papae*, aut alterius iudicis superioris, *l. 2. ff. h. t.* at ex intervallo formari debet libellus appellatorius cum expressione: *quis, contra quem, a qua sententia, et ex qua causa appellet l. 5. §. fin. ff. et l. 6. §. 5. C. h. t.* et sic interposita appellatio actis inseritur *c. 11. de prob.* Id speciale est, quod appellans ab interlocutoria etiam in continenti, tria observare debeat, scil. ut appellatio fiat in scripto, ut exprimatur causa specifica, ut deinde alia causa ad justificandam appellationem non afferatur, *c. 1. h. t. in 6. Clem. 5. eod.* multi tamen restringunt constitutionem *cit. c. 1.* ad appellationem, quae fit ad Papam, cum aliae viva voce fieri possint *l. 2. ff. h. t.* et nisi novae rationes emergant, vel gravamen sit irreparabile per definitivam.

15. R. 3. In judicio non est appellandum vage, et generaliter super omni gravamine inferendo, sed appellari potest super omni gravamine in certa causa *c. 2. 18. h. t.* nam appellatione removeri debet gravamen praesens saltem moraliter, quale utique non est, nec prudenter timetur, si causa necdum sit proposita in judicio. At appellatio extrajudicialis ex probabilibus causis fieri potest generalis, et consequenter, ea interposita, quiescit officium inferioris judicis *c. 51. et Clem. 3. hoc tit.*

16. Q. IX. *Quae sint fatalia, et modus petendi, atque recipiendi Apostolos?* R. 1. His petendis de jure novo praescribuntur 30. dies *c. 6. h. t. in 6. l. 24. C. eod.* quibus corrigitur jus antiquum concedens. 5. dies *Can. 24. ab eo 2. q. 6.* Hoc autem tempus ignorantia currit a die habitae notitiae de lata sententia; scienti vero a die latae sententiae *l. 24. C. h. t.* neque judex tempus istud prolongare potest; bene vero ex justa causa abbreviare *Clem. 2. h. t.* Lapsa autem termino praescripto, praesumitur appellationi renuntiatum, quae praesumptio est juris, et de jure non admittens probationem in contrarium. *cit. l. 24. C. et Clem. 2. h. t.* nisi pars petere non potuerit, vel per judicem steterit, quo minus acciperet Apostolos. Quodsi autem judex a quo requisitus nolit Apostolos concedere, sed in causa procedat, non valet processus, et revocari debet a iudice *ad quem c. 4. h. t. in 6.* Aliquando tamen loco Apostolorum traduntur appellanti acta sigillo judiciali obsignata; et haec sufficient ad effectum, ne fatalia petendi Apostolos censeantur elapsa *c. 2.*

C. de edendo. R. 2. Apostoli petendi sunt loco, et tempore congruo, non in templo, vel tempore prandii; et insuper petendi sunt *instante*, et consultius in scripto, ut facilius probetur eos petitos fuisse *c. 6. h. t. in 6.*

17. Q. X. *Quae sint fatalia introducendae appellationis? seu tempus intra quod Apostoli praesentandi sint judici ad quem?* R. Esse arbitraria judici a quo, cujus est consideratis circumstantiis praefigere terminum, intra quem Apostoli praesententur, *c. 4. h. t. ibi: tu ei diem assignes, et c. 53. eod. ibi: appellanti ad prosecutionem appellationis terminus congruus praefigatur.* Atque ita fatalia ista magis sunt hominis, quam legis, *l. 2. et fin. C. de temp. appell. de jure camerali sunt 6. menses, p. 2. tit. 3. §. 2. 5.*

18. Q. XI. *Quae sint fatalia finiendae appellationis?* R. Unus annus, vel ex justa causa biennium, intra quod tempus si causa appellationis non fuerit finita, censetur deserta, *c. 5. 8. et Clem. 3. h. t. auth. ei qui, et l. fin. §. 4. C. de tempp. appell.* Et hoc tempus currit a die interpositae appellationis in judicio; extra vero a die illati gravaminis, *Clem. 3. h. t.* quae dispositio servatur etiam in foro civili, teste Alex. de Nevo; licet de jure scripto civ. tempus annale non currat nisi post duos menses a die interpositae appellationis, *Nov. 82. c. 6.* Causae concedendi biennium appellationi prosequendae, sunt: adversa valetudo, casus, et impedimenta fortuita, obices ab adversario positi etc. Hodie in majoribus tribunalibus tempus finiendae appellationis est arbitrium; quale etiam fieri

potest ex consensu appellantis, et appellati, ut colligitur ex *Clem. 4. h. t. cum tempus istud favore partium praefixum sit.*

19. Q. XII. *Quid agendum iudici, ad quem appellatio delata est?* R. 1. Cognoscit primo, an fuerit iusta causa appellandi *c. 35. h. t.* si ita pronuntiabit *bene appellatum, et male, iudicatum* fuisse; si non, e contrario pronuntiabit *male appellatum, et bene iudicatum.* Priori casu causam appellationis ad se devolutam cognoscet, et per definitivam finem ei imponet, *l. 6. C. h. t.* posteriori vero casu, sententiam iudicis *a quo* confirmabit; et si appellatum est ab interlocutoria, appellante in expensas condemnato, causam ad priorem iudicem remittet *c. 38. 59. h. t. c. 3. in fin. eod. in 6.* licet jure novo *Trid. sess. 24. c. 20. de ref.* non admittantur appellationes ab interlocutoria, nisi vim definitivae habeat, vel contineat gravamen irreparabile. 2. Iudex *ad quem* onus probandi imponit partim appellanti, partim appellato: nam appellans probare debet legitimum tempus, et causam iustam appellandi; merita vero causae is ostendet, qui ea protulit in prima instantia. 3. Si appellans ab Episcopo innodatus est censura, iudex *ad quem* non revocabit illam, donec constet legitime esse appellatum *c. 3. §. 9. h. t. in 6.* uti nec citius prohibebit iudici *a quo* processum in causa, *ibid. §. quodsi* 4. Si pars appellans a definitiva non appellavit ab interlocutoria, quae principali praejudicat, iudex *ad quem* revocabit interlocutoriam, cum aliter causa principalis expediri nequeat.

20. Q. XIII. *An appellans a sententia iudicis AD QUEM, appellare possit?* R. Quaelibet pars bis in eadem causa appellare potest, non autem ter, vel ultra, *c. 65. h. t. l. un. C. nec lic. in un. caus.* ac proinde qui a sententia definitiva iudicis, *a quo* appellavit, adhuc semel a sententia definitiva iudicis appellationis appellare poterit, sed non ultra, ne appellationes fiant infinitae: tum quia pro tribus sententiis conformibus stat maxima praesumptio iustitiae. Quodsi sententia in secunda appellatione reformata fuit, parti adversae in ea victae conceditur duplex appellatio, ut servetur aequalitas inter litigantes.

21. Q. XIV. *Qui sint effectus appellationis?* R. Tres praecipui: 1. *Effectus suspensivus*, dum per appellationem suspenditur sententia iudicis *a quo*, ejusque jurisdictio in hac causa, ut neque ad executionem sententiae, neque ad aliud circa hanc causam innovandum procedere possit. Et hunc effectum suspensivum regulariter parit appellatio, *c. 39. h. t. c. 10. eod. in 6. l. un. ff. nihil innovari appellatione interposita*, exceptis casibus infra dicendis. 2. *Effectus devolutivus*, dum causa per appellationem cum omnibus accessoriis devolvitur a iudice inferiori ad superiorem, ita ut super his omnibus iudicare possit, puta non solum de iustitia appellationis, sed etiam de meritis causae. Et hunc effectum devolutivum aequè regulariter parit appellatio, *c. 55. 59. h. t. et c. 3. §. si vero eod. in 6. 3. Remedium attentati, seu attentatorum*, quo revocantur ea omnia, quae pendente appellatione, innovata, vel post sententiam intra de-

cendum attentata sunt, *c. 7. pr. h. tit.* nam similia non ponuntur de jure, sed de facto, et ideo bene dicuntur attentata.

22. Q. XV. *In quibus casibus appellatio non pariat effectum suspensivum?*

R. 1. In *cenſuris Eccleſiaſticis* absolute, et ante appellationem latis, *c. 37. 53. h. t.* nam hae statim producunt suum effectum, et ligant animam; adeoque non suspenduntur, sed appellatio ab his interposita parit solum effectum devolutivum, ut iudex superior cognoscat de iustitia censurae. At si censura non est absolute lata, sed conditionate, aut comminatorie, et appellatio ante eventum conditionis delata est ad superiorem, suspenditur executio censurae *c. 40. h. t.* nam per jurisdictionem superioris impeditur prior sententia a producendo suo effectu. Idem dic in casu, quo censura fertur sub conditione appellationis, v. g. *excommunico te, si appellaveris*, nam talis censura non incurritur ante appellationem, cum conditio non existat: neque post appellationem, quia hac posita, statim suspenditur jurisdictio, et sententia iudicis *a quo*: retractio autem hic non habet locum. 2. In causis, in quibus negatur appellatio, vel proceditur, *remota appellatione*, ut in causa dotis, alimentorum futurorum; mercedum, et quae de jure paratam habent executionem; uti etiam in iis, quae tendunt ad favorem, et faciliorem causae expeditionem, *c. 17. h. t.* Barboſ. in *c. 59. h. t.* etc. 3. In provocatione a sententia invalida; nam talis sententia, cum sit nulla, de jure non suspenditur, sed causa solum devolvitur

ad iudicem superiorem, ut de meritis causae cognoscat.

23. Q. XVI. *An jurisdictio iudicis a quo appellatione suspendatur, non tantum in illa causa, in qua appellatum est, sed etiam in aliis causis civilibus, aut criminalibus?* R. Negative ex *c. 22.* et *24. h. t.* nam appellans quoad ceteras causas, in quibus non est appellatum, manet subjectus iudici ordinario, *c. 17. h. t.* ergo. Neque sola appellatio est causa sufficiens recusandi iudicem tanquam suspectum, cum per appellationem a jure concessam non censeatur iudex offendi *l. 20. C. h. t.* nisi concurrant alia adminicula ad causam recusationis sufficientia, ut manifesta iniquitas sententiae, odium, inimicitiae etc. Quo sensu procedit sententia DD. asserentium, iudicem *a quo* recusari posse ob appellationem interpositam. Quia autem grave est simul eodem tempore in pluribus iudiciis litigare, appellans uti potest exceptione, ne durante instantia appellationis; alibi conveniatur, nisi commode utrique iudicio satisfacere posset.

24. Q. XVII. *An facta appellatione super articulo incidente, tota causa principalis devolvatur ad iudicem appellationis?* R. Affirmative ex *c. 59. in fin. h. t.* ibi, *alioquin ipse procedet*, dummodo pronuntietur *bene appellatum, et male iudicatum* fuisse, Ratio est, partim ne continentia causarum dividantur, et litigantes laboribus, et expensis fatigentur; partim quia articulus appellationis, licet secundum se sit accessorius in prima instantia tamen in instantia secunda principem locum tenet,

et ita trahit ad se causam principalem, quasi accessoriam *arg. c. 55. h. t.* ergo. Atque id procedit etiam in eo articulo, si ne quo alias causa principalis terminari posset, *c. 10. h. t. in 6.* Excipe, nisi iudex *a quo* revocaverit, vel paratus sit revocare sententiam interlocutoriam super eo articulo, vel remove gravamen; tunc enim in causa principali recte procedet *cit. c. 10. h. t. in 6.* Haec doctrina procedit de jure veteri Decretalium, quo admittebatur appellatio ab interlocutoria, sed jure hodierno non habet locum, nisi appelletur ab interlocutoria vim definitivae habente, vel gravamen irreparabile continente. Nec obstat *c. 7. de except.* nam in eo ponitur *exceptio jurisdictionis exclusiva*, qua probata, ideo iudex appellationis non cognoscit de negotio principali, quia nulla jurisdictio ad eum est devoluta; cum iudex *a quo* super hoc negotio nullam jurisdictionem habuerit.

25. Q. XVIII. *Quid juris circa attentata, seu innovata post appellationem?*

R. 1. Attentata post definitivam in quacumque parte iudicii ante conclusionem in causa, tanquam nulla, de facto revocari possunt ad instantiam partis; modo haec probet definitivam fuisse latam, ab hac jure appellatum, et interim aliquid fuisse attentatum *c. 7. §. 1. h. t. in 6.* nam hoc extraordinarium remedium attentatorum conceditur ad puniendam temeritatem attentantium; estque pinguius interdicto *unde vi*, quia in illo, citata parte, de plano proceditur; neque agenti opponi potest exceptio excommunicationis, vel defectus tituli, sed sufficit, quod sit aliquid innovatum. R. 2. Si pars appellans nolit uti hoc remedio extraordi-

Maschat. T. II. P. I.

nario attentatorum, potest uti *remedio ordinario injustitiae*; et tunc attentata non revocantur ante omnia, sed discutitur causa principalis: et si favorabilis sententia feratur pro appellante, tunc simul in ea revocantur priora attentata: quo sensu explicatur *c. 7. de testib.* ibi, *nihilominus judices*, et *l. 11. ff. de appell.* R. 3. Attentata post appellationem ab interlocutoria, vel gravamine non revocantur ante omnia, sed postquam justificata est causa appellationis, nisi post monitionem a Superiore factam aliqua attentata fuissent, *c. 7. §. illa vero h. t. in 6.* nam appellatione ab interlocutoria non suspenditur tota jurisdictio iudicis *a quo*, sicut appellatione a definitiva, cum iudex interlocutoriam revocare, et gravamen remove possit, *c. 60. h. t.* R. 4. Appellatione extrajudiciali interposita, ea solum revocantur, quae sunt directe contra appellationem *c. 19. de elect.* nec tunc necessaria est intimatio parti, aut iudici facienda. Secus hoc se habet in appellatione judiciali, ubi talis intimatio requiritur, et quidquid attentatum est, etsi non directe contra appellationem revocari potest, *c. 7. h. t. in 6.* R. 5. Si pars appellans aliquid attentet, quod non est contra appellationem, attentatum revocatur; si vero attentet aliquid contra appellationem, privatur favore appellationis, cum in propria causa jus sibi dicat; et tunc plerumque sententia prior transit in rem judicatam, ut iudex *a quo* possit ad executionem procedere, *c. 3. h. t.* R. 6. Iudex *a quo* citra vitium attentati potest ea omnia, quae juvant appellationem, v. g. praefigere terminum appellanti, prohibere, ne quid

partes attentent, excommunicationem ferre, si pendente appellatione, matrimonium contrahatur etc. iudex vero *ad quem*, sicut cognoscit causam, ita ipse solus revocat attentata; et ubi opus est, iudicem, aut partem attentantem in expensis condemnat appellanti.

§.

De Recusationibus, et Relationibus.

26. *Recusatio* est iudicis suspecti declinatio, ex probata suspicionis causa concessa litiganti. Convenit cum appellatione, quod per utramque recedatur a jurisdictione, et foro iudicis: differt autem in multis; nam appellatio fit a iudice gravante ad Superiorem, et regulariter post sententiam: e contra recusatio fit sub initium ante litem contestatam, nisi post hanc causa recusandi emergat, a Iudice etiam non gravante, neque fit ad Superiorem: et licet a vicario generali non possit appellari ad Episcopum, tamen ille coram isto recusari potest, *c. 4. de off. deleg.*

27. *Relatio* est actus iudicis inferioris de jure in causa ardua dubitantis, et propterea totam causam remittentis ad Principem, ab eo decidendam. Convenit cum appellatione, quia utraque fit ad Superiorem; differt vero, quia appellatio fit a partibus, et post sententiam; relatio autem fit a iudice inferiori ad Principem, et ante sententiam. Differt etiam a *Consultatione*: nam haec dirigitur ad Principem, ut respondeat super dubio juris, non vero ut ipsam causam definiat, licet iudex inferior in sententiando se-

quatur responsum Principis; e contra relatio totam causam transfert ad Principem, ut is eam decidat.

28. Q. I. *Quid juris circa recusationem iudicis?* R. 1. Haec, cum sit exceptio dilatoria, regulariter proponenda est ante litem contestatam intra 20. dies a libello oblato *c. 20. de sent. et re jud. l. 16. C. de jud.* non viva voce, sed in libello recusatorio, expressa causa specifica suspicionis, et recusationis *c. 41. in fin. et c. 61. h. t. l. 9. ff. de liber. caus.* ibi: *nisi justam causam afferat, quare ad eum mitti non debeat.* Illa autem justa causa reputatur, quam jus pro tali habet, uti est *inimicitia l. 9. pr. ff. de liber. caus.* si iudex cum recusante litem habeat, minas, injuriam, aut vindictam ei comminetur, signa benevolentiae ei denegat etc. *Specialis affectio* cum parte altera propter consanguinitatem, affinitatem, familiaritatem, *c. 4. ut lit. non cont. c. 17. 25. 35. de off. Deleg. l. 5. pr. ff. de injur. specialis affectio erga causam*: ut si iudex similem causam habeat, vel ex ea commodum speret, vel si in tali causa egit procuratorem, aut advocatum. R. 2. Ex his causis recusari potest non tantum delegatus etiam Principis, sed et iudex ordinarius: ita certum est de jure Can. *c. 41. 61. h. t. c. 10. de for. comp.* et probabilius etiam de jure civ. *l. 9. pr. ff. de liber. caus.* Nec obstat *l. 16. et fin. C. de judic. et Auth. si vero eod.* nam leges istae asserentes, delegatum Principis recusari posse, per hoc non excludunt recusationem iudicis ordinarii, cum iste non minus possit esse suspectus, quam delegatus, *cit. Auth. dicens, ordinario adjungendum esse E-*

piscopum, vel alium virum bonum, tantum consilium continet, nec usu recepta est, Bald. Covar. et alii. Imo et integrum collegium, seu senatus judicum absolute recusari potest; licet non tam facile, cum vix fieri possit, ut omnes sint suspecti, non tamen summus Princeps, in quo majestas omne suspicionis vitium, et periculum purgat. R. 3. Causa dubia suspicionis cognoscenda, et decidenda est per duos, vel tres arbitros communiter a partibus electos, qui auditis testibus, et aliis necessariis, si pronuntiaverint, non esse justam causam suspicionis, et recusationis, tunc judex perseverabit in causa principali; si vero pronuntiaverint, justam esse causam recusationis, judex de consensu recusantis causam demandabit alteri, vel eam remittet ad Superiorem, c. 41. §. 3. et c. 61. h. t. Vide utiliter c. 4. et 5. de off. deleg. in 6. R. 4. Effectus recusationis justae, est suspensio jurisdictionis judicis in hac causa, alias quod attentatum fuerit, revocari debet per *jura citt.* Probabilius autem videtur acta judicis recusari ante electionem arbitratorum non esse ipso jure nulla, ut tenent Innoc. Gonz. Schmalz. et alii contra Mynsing. Gail. Zoes; nam, c. 27. in fin. de off. deleg. ea solum acta dicuntur irrita, quae facta sunt post appellationem interpositam a delegato non admittente causam recusationis. Et ex c. 61. h. t. colligitur, tunc primum suspendi jurisdictionem recusati, dum arbitri electi sunt ad discutiendum articulum recusationis. Ratio est, quia sola objectio suspicionis a parte facta non videtur sufficiens ad hoc, ut statim suspendat jurisdictionem

judicis. Ex his solvitur arg. ex c. 1. h. t. c. 41. §. 3. h. t. Can. 16. quoties 2. q. 6. c. 5. de off. deleg. in 6.

Ex Const. Bened. XIV. Romanae Curiae 21. Dec. 1744. qua confirmantur decreta alias edita 10. Janu. 1742. de judicum recusationibus pro dictione Ecclesiastica: hi recusari non possunt tamquam suspecti. 1. In causis executivis depositi, et futurorum alimentorum. 2. In causis designatis per decreta edita a Congr. Reformationis tribunalium urbis 17. Apr. 1731. videlicet pro schedulis, vulgo pagherò per attritanti, litteris cambii jam acceptatis, mercede, pensionibus domorum, et solutione Canonum. 3. In causis non excedentibus valorem scutorum viginti quinque. In aliis vero quibuscumque causis tam executivis, quam ordinariis, et in quacumque instantia (exceptis dumtaxat causis commissariis) unica permittitur recusatio judicis absque allegatione causae suspicionis intra tres dies numerandos a die reproductionis monitorii, vel citationis ad dicendum contra jura: in reliquis recusationibus servandum est jus commune: citationesque quoad ulteriores recusationes impune sperni possunt, nisi in ipsis certa, et justa causa exprimitur.

29. Q. II. Quid juris circa relationem? R. Haec facienda est tantum in causa ardua, et in dubio juris, non facti: nam Principis non est facta declarare, sed jura l. 12. C. de LL. Effectus hujus relationis est, quod in ea causa suspendatur judicis referentis jurisdictio, et causa per Principem, vel ejus suc-

cessorem decidenda sit, *c. 5. de off. deleg. l. 13. C. h. t.* Hodie relationes istae fere exoleverunt, et in locum illarum subintravit recursus ad Jctos, et Academias; et donec ab his respondeatur, judex non solet in causa procedere, Vall. etc.

TITULUS XXIX.

De Clericis peregrinantibus.

1. In *hoc tit.* per se agitur de appellatione reali, quae arrepto itinere, instituitur ad S. Sedem. Et quamvis rubrica ista concepta sit de Clerico, tamen in textu favor communis Clericis, et laicis ad limina Apostolorum, vel ex alia causa ad S. Sedem peregrinantibus conceditur, quod scil. pendente peregrinatione, judex nihil innovare valeat, et insuper peregrinus cum rebus suis constituatur sub protectione Apostolica securus. Praeterea in *casu 9. et 10. Bullae Coenae* excommunicantur omnes, qui romipetis, et aliis ad Curiam Roman. accedentibus, vel ibi commorantibus, vel inde recedentibus nocumentum afferunt.

2. Q. *Quando peregrinatio ad S. Sedem vim appellationis habeat?* R. Si haec concurrant. 1. Ut iter assumatur intra x. dies a sententia lata, vel gravamine illato, et iter hoc judici, vel parti intimetur, licet Apostoli non petantur; nam talis ipso facto appellat, iterque est ei loco Apostolorum *c. 52. de appell.* 2. Ut iter hoc instituatur ante citationem: nam si quis citatione praeventus est, tenetur comparere coram judice, et is in causa procedere valet *c. 9. de*

appell. 3. Ut iter fiat ante notitiam rescripti Apost. ab adversario impetrati; secus sciendo contra se impetratum rescriptum, dolo, et malitia se itineri committeret, *c. 15. de appell.*

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili, vel inutili.

1. *Nota 1.* In hoc titulo directe agi, quomodo sententia confirmetur a Superiore utiliter, vel inutiliter: et propter affinitatem doctrinae etiam hic tractari de confirmatione privilegiorum, statutorum, instrumentorum, officiorum etc. Est autem confirmatio juris ante quaesiti corroboratio per Superiorem facta. Dicitur 1. *Juris quaesiti*, nam confirmatio debet praesupponere id, quod confirmat; alias si reipsa non supponit jus quaesitum, non tam est confirmatio, quam nova collatio; licet consueverit dici confirmatio etiam tunc, dum jus nulliter, et de facto est quaesitum. Dicitur 2. *per Superionem*, quia confirmatio est actus imperii; adeoque ab inferiori dari nequit, sed confirmationes inferiorum, aut parium dicendae sunt potius quaedam approbationes.

2. *Nota 2.* Confirmationem aliam esse *utilem*, aliam *inutilem*: *utilis* est, quae de jure valet, cui nec judex inferior contravenire, nec de ea judicare potest, *c. 1. 2. h. t.* *Inutilis* est, quae de jure non valet; ut si ob, vel subreptitie fuit impetrata, *c. 3. 5. h. t. c. 20. de rescript.* 2. Confirmatio alia est in *forma communi*, seu *simplex*, et *ordinaria*, qua Superior confirmat actum ab infe-

rioribus gestum in eo statu, in quo prius fuerat: nam confirmatio in forma communi non tribuit jus novum, aut valorem actui, ut ex invalido faciat validum *c. 4. h. t. c. 5. de concess. praeib.* neque tamen est inutilis; nam servit saltem ad cautelam, et magis timeri solet: item electo dat facultatem administrandi. Alia est in *forma speciali*, seu *ex certa scientia*, qua Superior, praemissa plena cognitione, confirmat actum, ut omnino valeat, suumque jus producat, licet forsitan antea invalidus fuerit. *c. 1. de transact.* nam confirmatio ex certa scientia, non est nuda confirmatio, sed potius nova concessio, seu juris novi collatio.

3. Q. I. *An iudex inferior absque speciali mandato directe judicare possit super actu a Sede Apostolica confirmato?* R. Negative, sive confirmatio facta sit in forma communi, sive speciali: nam id generaliter negatur, *c. 1. 2. h. t.* tum quia Papa per confirmationem apponens manum actui, censetur illum subtrahere jurisdictioni inferioris, et in suam protectionem assumere: tum quia ea, quae a Papa confirmantur, dicuntur esse de iudicio Papae, de quo nullus in terris Papa inferior judicare potest. *Can. 50. nemini, 17. q. 4.* ergo. Unde nullus iudex pronuntiare potest directe, et principaliter, an confirmatio Papae sit vera, vel falsa. R. 2. Iudex inferior indirecte, et incidenter judicare, seu cognoscere potest de rescripto Apostolico, *c. 9. de in integr. rest.* nam inspicere, et pronuntiare potest, an illud sit vitiosum, ob, vel subreptitium, *c. 2. h. t.* et in casu, quo quaeritur, an impetrans sit

capax privilegii, de hoc iudex cognoscere potest, *c. 20. de rescr. et c. 5. 6. h. t.* ubi dicitur non valere confirmatio Papalis, quam quis impetravit, tacendo se Regularem, super prioratu perpetuo possidendo.

4. Q. II. *Quid juris conferat confirmatio privilegiorum?* R. Si est in forma communi, jus ante quaesitum conservat, roborat, eique auctoritatem praestat, sed nullum novum jus addit, *c. 4. h. t.* et multo minus novum tribuit innovatio privilegiorum mere materialis, dum ex causa vetustatis Scriptura antiqua in novam mutatur, *cit. c. 4. h. t.* At si est in forma speciali, novum jus confert, etsi forsitan jus antiquum fuerit invalidum, vel non usu, aut usu contrario extinctum: unde privilegia Regul. per Trid. revocata, si post confirmata sunt in forma speciali, reviviscunt; secus si in forma communi.

5. Q. III. *Quando censeatur confirmatio fieri in forma speciali, et in forma communi?* R. 1. Cum in instrumento exprimitur plenus tenor, et dispositio actus, quia ex hoc infertur, Papam plene cognovisse de toto negotio, ejusque circumstantiis *c. 8. h. t.* vel dum in rescripto ponuntur clausulae: *ex certa scientia, ex plenitudine potestatis, contraria dispositione non obstante, omnes juris, et facti defectus supplentes:* nam hoc modo Papae asserenti omnino credendum est, quod supra, vel contra jus commune dispenset. Excipe, nisi confirmatio cum his clausulis expediretur super actu laborante defectu indispensabili de jure naturali, aut divino; aut in quo non solet dispensari, nisi speciali-

ter exprimatur; vel nisi sit in praejudicium tertii, hoc tacito; vel super iis, quae Princeps probabiliter ignorat, uti facta particularia, nisi exprimantur. Barbos. Laym. et alii.

6. R. 2. Tunc confirmatio censetur esse in forma communi, dum nec praemissa est plena negotii cognitio, nec inserta est clausula, *ex certa scientia*, aut similis. In dubio videtur standum potius pro confirmatione in forma communi,

quam speciali, *arg. c. 1. de const. in 6. et c. 8. h. t.* tum quia confirmatio in forma com. est proprie confirmatio; tum quia extraordinaria in forma speciali non praesumitur, nisi ex instrumento clare colligatur; nisi forsitan talis foret, quae nulli est praejudiciosa, nec contraria juri com. Reiff. *nu. 17.* et alii. Et haec de libro II. Decretalium cedant ad DEI honorem.

INDEX

Rubricarum, seu Titulorum I. et II. libri Decretalium in hac prima Parte
contentorum Ordine alphabetico digestus.

A

- De aetate, qualitate, et ordine
praeficiendorum . . . *Pag.* 222
De alienatione iudicii mutandi
causa facta " 307
De appellationibus, recusationi-
bus, et relationibus . . . " 458
De arbitris " 308
De auctoritate, et usu pallii . . " 199

B

- De bigamis non ordinandis . . " 235

C

- De causa possessionis, et proprie-
tatis " 360
De clericis peregrinis " 238
De clericis peregrinantibus . . " 476
De confessis " 382
De confirmatione utili, vel inu-
tili " 342
De constitutionibus " 141
De consuetudine " 172
De corpore vitiatis ordinandis, vel
non " 234

D

- De dilationibus " 352
De dolo, et contumacia . . . " 373

E

- De electione, et electi potesta-
te *Pag.* 180
De eo, qui mittitur in possessio-
nem causa rei servandae . . " 375
De exceptionibus " 426

F

- De feriis " 354
De fide instrumentorum . . . " 406
De filiis Presbyterorum ordinan-
dis, vel non " 229
De foro competente " 319

H

- De his, quae vi, metusve causa
fiunt " 295

I

- De in integrum restitutione . . " 300
De iudiciis " 312
De iuramento calumniae . . . " 349
De iurejurando " 417

L

- De libelli oblatione " 339
De litis contestatione " 346

M

De majoritate, et obedientia	Pag. 271
De mutuis petitionibus . . .	„ 344

O

De obligatis ad ratiocinia ordi- nandis, vel non . . .	„ 232
De officio Archidiaconi, Archi- presbyteri, primicerii, sacri- stae, et custodis. . . .	„ 239
De officio Vicarii	„ 241
De officio, et potestate judicis de- legati	„ 246
De officio Legati.	„ 252
De officio judicis ordinarii . .	„ 255
De officio judicis	„ 261
De ordinatis ab Episcopo, qui re- nuntiavit Episcopatu, vel excommunicato.	„ 222
De ordine cognitionum . . .	„ 357

P

De pactis	„ 278
De plus petitionibus	„ 359
De postulando	„ 285
De postulatione Praelatorum	„ 176
De praescriptionibus	„ 431
De praesumptionibus	„ 414
De probationibus	„ 390
De procuratoribus	„ 287

R

De renuntiatione	„ 200
----------------------------	-------

De rescriptis	Pag. 165
De restitutione spoliatorum . .	„ 369

S

De Sacramentis non iterandis	„ 227
De sacra unctione	„ 226
De scrutinio in ordine faciendo	„ 220
De sententia, et re judicata . .	„ 332
De sequestratione possessionum, et fructuum	„ 379
De servis non ordinandis, et eo- rum manumissione.	„ 232
De summa Trinitate, et Fide Ca- tholica.	„ 137
De supplenda negligentia Praela- torum	„ 205
De syndico	„ 294

T

De temporibus ordinationum, et qualitate ordinandorum . .	„ 209
De testibus, et attestationibus.	„ 394
De testibus cogendis, vel non.	„ 405
De transactionibus	„ 282
De translatione Episcopi . . .	„ 196
De tregua, et pace	„ 275

U

Ut lite non contestata, non pro- cedatur ad testium receptio- nem, vel ad sententiam defi- nitivam	„ 347
Ut lite pendente, nihil innove- vetur	„ 377

